

UNIVERZITET U BEOGRADU

FILOLOŠKI FAKULTET

Milina J. Kosanović

PRIDEVI KOJI OZNAČAVAJU EMOCIJE U
ENGLISKOM I SRPSKOM JEZIKU:
KOGNITIVNOLINGVISTIČKA ANALIZA

doktorska disertacija

Beograd, 2016

UNIVERSITY OF BELGRADE

FACULTY OF PHILOLOGY

Milina J. Kosanović

ADJECTIVES DENOTING EMOTIONS IN
ENGLISH AND SERBIAN:
A COGNITIVE LINGUISTIC ANALYSIS

Doctoral Dissertation

Belgrade, 2016

БЕЛГРАДСКИЙ УНИВЕРСИТЕТ
ФИЛОЛОГИЧЕСКИЙ ФАКУЛЬТЕТ

Милина Косанович

Имена прилагательные со значением
эмоций в английском и сербском языках:
КОГНИТИВНО-ЛИНГВИСТИЧЕСКИЙ анализ

Докторская диссертация

Белград, 2016 г.

MENTOR: dr Katarina Rasulić, docent
Filološki fakultet
Univerzitet u Beogradu

ČLANOVI KOMISIJE ZA OCENU I ODBRANU DOKTORSKE DISERTACIJE:

dr Rajna Dragičević, redovni profesor
Filološki fakultet
Univerzitet u Beogradu

dr Tvrtko Prčić, redovni profesor
Filozofski fakultet
Univerzitet u Novom Sadu

DATUM ODBRANE RADA: _____

***

Ovaj rad bavi se jezičkim izrazom emocija, a one su verovatno jedno od najzanimljivijih, ali i najširih polja proučavanja. Obiman posao vezan za izradu ovog rukopisa ne bi bilo moguće dovršiti bez velike podrške mog mentora dr Katarine Rasulić. Njeni komentari i sugestije, uvek precizni, jasni i stručni, ali i dobronamerni, bili su od presudne važnosti za konačno uobličavanje ovog rada. Takođe se zahvaljujem dr Rajni Dragičević na velikoj pomoći i konstruktivnim kritikama koje mi je pružila prilikom čitanja jednog dela rukopisa.

Strpljenje i razumevanje mojih prijatelja, rođaka i kolega koji su me bodrili da istrajem u radu takođe su bili dragoceni. Ipak, najdublju zahvalnost dugujem mojoj porodici koja je bila uz mene tokom svih napora koji su bili sastavni deo izrade ove disertacije. Najtopliju zahvalnost dugujem svojoj majci Ivanki koja mi je u celom životu bila najveća podrška i najbolji sagovornik, ocu Jovanu koji me je hrabrio u svim profesionalnim poduhvatima, mojoj uvek strpljivoj baki Marici i mom sinu Bošku koji je vredno učio svoja prva slova dok je mama završavala doktorat. Najzad, posebnu zahvalnost dugujem i članovima moje porodice koji više nisu sa nama, mom dedi Bošku, pravniku i novinaru, koji me je naučio da pišem prve sastave na samom početku školovanja i mojoj sestri Mareli, koja mi je blagošću i dobrotom svoje ličnosti pokazala koliko su duhovni kvaliteti pretežniji od materijalnih vrednosti.

***

Pridevi koji označavaju emocije u engleskom i srpskom jeziku: kognitivnolingvistička analiza

Apstrakt:

Predmet istraživanja u ovom radu su pridevi koji označavaju emocije u engleskom i srpskom jeziku iz perspektive kognitivne lingvistike. Prvi cilj istraživanja bio je da se utvrdi pojmovno- značenjska struktura kategorije prideva koji označavaju emocije u oba jezika što uključuje utvrđivanje toga koji članovi kategorije su prototipični i kakva je pozicija ostalih članova u odnosu na granice ovog leksičkog skupa. Drugi cilj istraživanja bio je da se utvrde sličnosti i razlike u konceptualizaciji emocija u okviru ove vrste reči. U istraživanju je korišćena građa iz tezaurusa i rečnika kao i korpusna građa, a obrađeno je ukupno 732 engleskih i 418 srpskih prideva koji označavaju emocije. Takođe, u radu je korišćena anketna metoda i sproveden asocijativni test među 120 govornika engleskog i srpskog jezika.

Rezultati ankete su pokazali da su centralni članovi skupa prideva koji označavaju emocije pridevi E *happy* i S *srećan*. Granice kategorije nisu jasno omeđene zbog toga što su u nju uključeni i pridevi koji označavaju ljudske osobine. U radu su obrađeni kako pridevi koji označavaju prototipične emocije: sreću, tugu, ljutnju i strah, tako i druga emocionalna stanja kao što su: spokoj, zainteresovanost, privlačnost, želja, saosećanje, ljubav, ponos, zahvalnost, stid itd. Jezička građa ukazuje na to da u lingvističkom smislu postoji kontinuum između emocija, motivacije i raspoloženja, te da pridevi koji ih označavaju čine skup nejasnih granica.

U radu se analiziraju i prototipični kognitivni scenariji emocija i prezentuje novi model klasifikacije emocija prema prototipičnom kognitivnom scenariju koji odražava strukturu pridevske leksike engleskog i srpskog jezika. Takođe, predložena je nova terminologija koja se može upotrebiti pri opisu kognitivnog scenarija emocija koja obuhvata metaforične pojmove „dobitka” i „gubitka”.

Upoređivanje metafora i metonimija koje su motivisale nastanak prideva koji označavaju emocije u ova dva jezika pokazuje da 40% obrađenih engleskih i 45% srpskih prideva u sebi sadrži neki od ova dva mehanizma konceptualizacije, a da se na razlike nailazi pre svega na nivou lingvističke realizacije.

Istraživanje potvrđuje da univerzalno iskustvo doživljavanja širokog raspona emocija i princip utelovljenosti koji je ključan u kognitivnolingvističkom pristupu jeziku uslovljava velike sličnosti u konceptualizaciji i verbalizaciji emocija u engleskom i srpskom jeziku.

Ključne reči: pridevi, emocije, metafora, metonimija, kognitivni scenario, klasifikacija emocija, kognitivna lingvistika, teorija prototipa

Adjectives Denoting Emotions In English And Serbian: A Cognitive Linguistic Analysis

Abstract:

This thesis is aimed at exploring adjectives denoting emotions in English and Serbian from a cognitivelinguistic point of view. The first goal of the thesis was to determine the structure of the category of adjectives denoting emotions in the two languages, with focus on the prototypical members and the position of other members of the lexical set in the whole category. The second goal of the research was to compare and contrast the conceptualization of emotions as represented in this class of words. The research was based on the data from the corpus, dictionaries and thesauri, and included 732 English adjectives and 418 Serbian adjectives denoting emotions. Also, the thesis comprises results obtained through a survey conducted among 120 native speakers of English and Serbian.

The results of the survey show that the central members of the category of adjectives denoting emotions are the adjectives E *happy* and S *srećan* (“happy”). The boundaries of the category are fuzzy as it also includes the adjectives denoting personalizy traits. The paper deals with adjectives denoting prototypical emotions such as happiness, sadness, anger and fear, but also other emotional states such as calmness, interest, attraction, desire, empathy, love, pride, gratitude, shame etc. From the linguistic point of view it is noticeable that there is a continuum between emotions, motivational states and mood, and the adjectives denoting them form a set with fuzzy boundaries.

The thesis explores the prototypical cognitive scenario of the emotions, and presents a new model of classification of emotions according to the prototypical scenario which reflects the structure of the English and Serbian lexicon of adjectives. It also suggests that the metaphorical concepts of “gain” and “loss” may be applied to the description of cognitive scenarios of all emotional states.

The comparison of metaphors and metonymies present in the adjectives denoting emotions shows that 40% of the analysed English adjectives and 45% of Serbian adjectives contains one of the two mechanisms of conceptualisation, and that the similarities at the conceptual level dominate over the differences found at the level of linguistic expression.

The research shows that the universal human experience of a wide range of emotional states as well as the principle of *embodiment* crucial in cognitivelinguistic approach to the language constitutes the basis of the similarities in conceptualization and linguistic expression of emotions in English and Serbian.

Key words: adjectives, emotions, metaphor, metonymy, cognitive scenario, classification of emotions, cognitive linguistics, prototype theory

SADRŽAJ:

I UVOD	1
II TEORIJSKO-METODOLOŠKI OKVIR	16
Emocije u kognitivnoj lingvistici	16
Pridevi koji označavaju emocije	38
Emocije u psihologiji	71
Metodološki postupak i tok istraživanja	104
III ANALIZA	114
Model klasifikacije emocija prema prototipičnom kognitivnom scenariju	114
Emocije sa dvostrukom valencom	131
Iznenadenje	131
Zbunjenost	146
Uzbuđenje	154
Prijatne emocije	161
Spokoj (smirenost)	165
Između spokoja i zainteresovanosti: sabranost i usredsređenost	182
Zainteresovanost	193
Privlačnost, divljenje i oduševljenje	208
Želja	220
Emocije srodne želji: hrabrost, nada, upornost, marljivost	231
Prijatne društvene emocije: saosećanje, ljubav i srodne emocije	253
Zahvalnost	281
Ponos	284
Olakšanje	293
Sreća i radost	295
Neprijatne emocije	304
Strah	311
Dosada i ravnodušnost	325
Gađenje i prezir	343
Neprijatne društvene emocije: ljutnja, iritiranost i ogorčenost	352
Neprijatne društvene emocije: mržnja, neprijateljstvo, zavist i ljubomora	368
Stid i krivica	374
Tuga i srodne emocija	378

IV PRIMENA I REZULTATI ASOCIJATIVNOG TESTA	390
V ZAKLJUČAK	403
Literatura	433
Prilozi	446
Biografija autora	472

Tipografske konvencije:

kurzivno:

oblik navođenja leksičke jedinice, primeri analiziranih leksičkih jedinica iz korpusa, pojmovi/termini na srpskom i engleskom jeziku,

MALIM VERZALOM:

pojmovne metafore

polucрно:

naslovi, podnaslovi

E – engleski

S – srpski

OD – www.oxforddictionaries.com

MWD – www.merriam-webster.com

CBD – www.dictionary.cambridge.org

CLD – www.collinsdictionary.com

RS – Rečnik sinonima, Pavle Ćosić i saradnici, Kornet, 2008

RSJ– Rečnik srpskog jezika www.srpskijezik.com

GB – izvor primera iz korpusa: autorsko delo prikazano na sajtu www.googlebooks.com

I UVOD

O značaju proučavanja emocija

Emocije su svakodnevni deo ljudskog života, šta više one su ključne u donošenju najvažnijih odluka u životu: da li ćemo i sa kim zasnovati porodicu, sa kim ćemo se družiti, šta ćemo studirati ili kojim zanimanjem ćemo se baviti, na koji način ćemo trošiti novac ili provoditi slobodno vreme. Prijatne emocije mogu doprineti našem zdravstvenom stanju, a neprijatne emocije mogu pospešiti bolesti. Emocije su prisutne u našoj javi, ali i u našim snovima, bilo da snove shvatimo kao deo naših psiholoških procesa tokom sna, bilo da ih shvatimo kao svoje želje. One su prisutne kako u našoj svesti tako i u podsvesti. Ponekad možemo da nađemo prave reči za emocije, a ponekad osećamo u sebi emocije koje ne možemo lako da opišemo. Kada je neko ljut, to stanje može trajati kratko, recimo, samo nekoliko minuta, no neko može satima, pa i danima biti ljut, dok neko može biti veoma često, gotovo uvek ljut, te ga drugi zbog toga mogu prozvati „ljutica”. Neko može biti ljut i iritiran svaki put kada je gladan, neko samo ako ga neko ne posluša i ne ispuni mu želje, a neko je stalno ljut na sve i svakoga bez vidljivog razloga. Što se tiče naziva za emocije primećujemo da je reč emocija stranog porekla i da zvuči stručno, dok se u običnom govoru najčešće koristi reč „osećanje” (*feeling*). Kada govorimo o osećanju, možemo govoriti o tako raznorodnim stvarima kao što su osećanje gladi, osećanje ljutnje ili osećanje nepravde. Da li su sva ova osećanja zaista slična i po čemu, te da li su glad, ljutnja i nepravda na neki način povezani, i na koji? Ali, da li je važno odgovoriti na sva ova pitanja, ili je važnije znati kakav je odnos između razuma i osećanja?

Većina ljudi će se složiti sa ovim laičkim opisom emocija i postaviti ovakva i mnoga slična pitanja. Ova pitanja deluju pomalo naivno i svakako nisu stručna, u tom smislu da ih prosečan pojedinac može postaviti bez ikakvog formalnog znanja iz psihologije, neurologije, lingvistike ili drugih nauka. Taj isti prosečan čovek, sa druge strane, od nauke će očekivati da opiše, razume i objasni emocije na takav način da ponudi objašnjenje svih ovih laičkih zapažanja i da odgovori na sva ova pitanja. Drugim rečima, većina ljudi će očekivati od nauke da ponudi jednu univerzalnu teoriju emocija

da je empirijski potvrdi, a da pri tom svi navedeni i svi ostali mogući aspekti emocija budu obuhvaćeni istraživanjem i objašnjeni.

Nažalost, nauka još nije ponudila definitivne odgovore na sva ova pitanja, niti je stvorena jedna opšteprihvaćena teorija emocija, mada se čini da se u toku poslednjih decenija ka tome teži više nego ikada. Iako su emocije danas predmet proučavanja pre svega psihologije i neurologije, i mnoge druge nauke bave se njima, te među njima i kognitivna lingvistika pokazuje veliko interesovanje za jezički izraz emocija.

Interdisciplinarni pristup svakako je moguć u ovoj oblasti, te se uvidi iz različitih nauka ovde mogu pre svega nadopunjavati, a ne isključivati, gradeći jednu složenu sliku koja odražava različite aspekte emocija kao složene pojave koja ima kako svoje iskustveno ispoljavanje tako i svoj jezički izraz.

Izbor teorijsko-metodološkog modela

U ovom istraživanju, koje se tiče jezičkog izraza emocija, za teorijsko-metodološki okvir odabrana je kognitivna lingvistika, disciplina koja se bavi i konceptualizacijom pojmova i njihovim jezičkim izražavanjem, odnosno međuzavisnošću mišljenja i jezika.

Konceptualizacija jedne pojave predstavlja kategorizaciju iskustava koja su povezana sa tom pojavom (Croft & Cruse, 2004:3), pa stoga konceptualizacija jedne emocije, odnosno stvaranje pojma o njoj, podrazumeva pre svega kategorizaciju iskustva emocionalnog doživljaja. Različite emocionalne doživljaje tako kategorišemo, te i opisujemo, kao sreću, tugu, razočaranje ili ljutnju prevashodno na osnovu poznavanja tipične sheme događaja koja određenu emociju uključuje, a koji se sastoji od situacije koja izaziva emociju, našeg subjektivnog doživljaja i mogućih oblika ponašanja. Jezičko izražavanje jedne emocije, bilo u vidu leksičkih jedinica, poput prideva, imenica, glagola, bilo na nivou sintagmi, rečenica i iskaza odražava našu konceptualizaciju jedne emocije. Tako, recimo, sreću konceptualizujemo kao emociju koja se javlja kada se osećamo voljenim i sigurnim, kada nam je prijatno, ne osećamo da nam bilo šta nedostaje, te kada nam se čini da nam je čak i samo okruženje

naklonjeno, baš kao što je, inače surova, priroda naklonjena našem krhkom ljudskom biću po divnom i sunčanom prolećnom danu. Na planu jezičke realizacije ovakva konceptualizacija sreće uslovlila je nastanak prideva poput *E sunny*, *S ozaren*, *vedar*, glagola *E brighten up*, *S razvedriti se*, ali i idioma poput *E full of the joys of the spring* ili rečenica poput stiha poznate pesme „ Jesen u meni caruje, k'o u tebi *proleće*“, u kojima se sreća i radost povezuju sa sjajnom sunčevom svetlošću i raskošnom, nežnom lepotom proleća koja kao da se odbljeskuje i u samoj našoj duši. Da li bez ovakvih slika mi uopšte možemo znati šta je to sreća? Da li se sreća može svesti samo na priyatnost, na fiziološki odgovor, na procenu da smo bezbedni, ili da smo ostvarili cilj, ili, pak, ona predstavlja taj celovit, pun, dirljiv doživljaj da smo našli svoje mesto pod suncem (opet baš pod suncem, a ne pod oblakom), te da nam je srce ispunjeno sladošću, lepotom, smislom... Jezički izraz jedne emocije teži tome da reflektuje punoću ovakvog i svih drugih iskustava koje kao ljudi posedujemo u sebi, da nađe put kojim će ovo bogatstvo asocijacija i doživljaja pretočiti u reč, u rečenicu, u iskaz. Kompleksnost ovog iskustva ne može se svesti na prost zbir komponenti, bez jednog integrativnog pristupa i to kako konceptualizaciji tako i jezičkom izrazu.

Kognitivna lingvistika je disciplina koja teži uspostavljanju relacija između naših kognitivnih shema i jezičkog izražavanja, te koja polazi od toga da je naše ljudsko, telesno i konkretno iskustvo neodvojivo od našeg poimanja i jezičkog izražavanja. Zbog takvog pristupa kognitivna lingvistika predstavlja pogodan teorijsko-metodološki okvir za istraživanje jezičke realizacije emocija. Kognitivnolingvistički pristup jeziku i mišljenju fleksibilan je i inspirativan, dakle, pre svega zbog toga što uvažava motivisanost jezičkog izraza punoćom našeg ljudskog iskustva, te je u tom smislu veoma primeljav na proučavanje jezičkog izraza emocija neodvojivih od ljudskog bića tako i od čovekovog doživljaja sveta.

Predmet istraživanja

Konkretan **predmet** ovoga istraživanja predstavljaju pridevi koji označavaju emocije u engleskom i srpskom jeziku kao što su, na primer, *E happy*, *elated*, *sad*, *sorrowful*, *angry*, *disappointed*, *embittered*, *enchanted*, *seduced*, *enamoured*, i *S srećan*, *ushićen*,

tužan, žalostan, ljut, razočaran, ogorčen, očaran, zaveden, zaljubljen. Veliko bogatstvo ovih prideva, njihova iznijansiranoost, slikovitost, različitost i sličnost, zadivljuju istraživača koji ne može a da se ne zapita koliko je vekova bilo potrebno da se ljudsko iskustvo emocionalnih doživljaja uobliči u ovakav jezički izraz, koji je raskošan već i na nivou jedne vrste reči, da i ne govorimo o složenijim jezičkim nivoima.

Već na početku ovog istraživanja nameće se veći broj pitanja koja su značajna pre svega zbog definisanja njegovog obima. Prvo od njih, naizgled paradoksalno pitanje, je „Šta je emocija?“ Ovo pitanje zvuči neobično pre svega zbog opisanog opšteljudskog iskustva emocionalnih doživljaja, te, ako još i možemo prihvatiti da nauka ne može da osvetli sve detalje psiho-fiziološkog doživljaja emocije, začuđujuće je da postoje nedoumice oko toga šta je sam predmet proučavanja, odnosno šta je emocija. Međutim, upravo u psihologiji, u kojoj su emocije jedan od osnovnih predmeta proučavanja, postoji vekovni spor oko toga šta zapravo emocija jeste. Pre nastanka psihologije odgovor na to šta je emocija pružala je pre svega filozofija, dok je religija putem pojmova vrline i greha, koji su tesno povezani sa emocionalnim stanjima, takođe ukazivala na suprotstavljenost emocija i njihovu moralnu prihvatljivost ili neprihvatljivost. Vekovima kasnije, psihologija je pokušala da naučno pristupi emocijama, stvarajući veći broj teorija koje su pružale različite odgovore na to koji kriterijumi se mogu primeniti na definisanje pojma emocije, no tek razvojem moderne neurologije i napretkom u proučavanju nervnog i endokrinog sistema došlo se do novih uvida u ovu problematiku koji značajno dopunjuju dosadašnja naučna znanja o emocijama, ali koji i dalje predstavljaju samo jedan deo složenog mozaika emocija kao ne samo psiholoških i fizioloških već i društvenih pojava.

Za naše istraživanje od posebnog je značaja pitanje šta je to emocija zbog toga što se podrazumeva da bi pridevi koji označavaju emocije trebalo da se odnose upravo na ta, a ne neka druga mentalna stanja ili ljudske osobine, a iz svega izloženog stiče se utisak da odgovor na ovo pitanje nije tako jednostavan kakvim se čini. Naime, svi bismo se složili da pridevi *E happy, sad, angry, afraid* i *S srećan, tužan, ljut, uplašen*, označavaju emocije, ali da li bismo se svi složili oko toga da i pridevi *E brave, determined* i *S hrabar, odlučan* označavaju emocionalna stanja? Da li lično jezičko osećanje izvornog

govornika može da bude presudno prilikom odgovora na ovo pitanje? Da li su rečnici uvek merodavni u pružanju ovog odgovora? Postoji li još neki metod koji može pomoći da dosegemo pravi odgovor? Rekli bismo da, sa naučne strane, lični jezički osećaj izvornog govornika možemo upotrebiti samo kao hipotetički odgovor koji je neophodno preispitati, a ne bezrezervno prihvatiti. Pouzdaniji odgovor svakako se može pronaći u tezaurusima i rečnicima, ali tek istraživanje korpusa može pružiti široke uvide u jezičku građu i u odgovore koje ona nudi. Zbog toga se ovaj rad bavi, između ostalog, preispitivanjem toga šta je emocija, i to pre svega u jeziku, na osnovu korpusne građe, kako bi se na osnovu toga utvrdilo koji pridevi označavaju upravo emocije, a ne osobine ili neka druga mentalna stanja. Rad donosi i kratak osvrt na to kako se na emocije gleda u psihologiji, upućujući na usklađenost dokaza koje pronalazimo u jezičkoj građi sa stavovima pojedinih psihologa.

Oslanjajući se na kognitivnolingvistički pristup koji postulira prototipsku organizaciju skupova pojmova, pri čemu su neki pojmovi centralni, dok su drugi s njima povezani samo putem porodične sličnosti (*E family resemblance*), ova analiza polazi od toga da i manje tipični članovi jednog skupa mogu biti deo jedne kategorije, te se tako na emocije gleda kao na stanja koja podrazumevaju izvestan kontinuum između trenutnih emocionalnih epizoda i ljudskih osobina.

Još jedno pitanje koje se direktno nadovezuje na prethodno jeste i definisanje razlike između pojma emocije i pojma osećanja (Wierzbicka, 1999b). Naime, u većini jezika reč emocija ne postoji kao leksička jedinica ili pojam, a umesto toga postoji pojam „osećanje“. Međutim, kao polisemična reč u mnogim jezicima, pa tako i u engleskom i srpskom, ono označava i telesni osećaj, recimo toplog i hladnog, i emocionalnu reakciju, pa povrh toga čak i procenu, na primer, istinitosti ili neistinitosti nekog iskaza, kao u rečenici „Osećao sam istinitost njegovih reči“. Zato se i postavlja pitanje treba li nauka da prihvati u svojoj terminologiji reč sa toliko različitih značenja? Takođe, psiholozi smatraju da je potrebno definisati razlike i između motivacije, emocije i raspoloženja, mada se spore oko tačnih kriterijuma razlikovanja. Sledstveno tome, nameće se pitanje da li pridevi poput *E dilligent*, *S vredan* označavaju nečiju motivaciju

ili nečiju karakternu osobinu, te da li pridevi E *bad-tempered*, S *mrzovoljan* označavaju raspoloženje ili emociju.

Sva ova pitanja i odgovori na njih definišu predmet našeg istraživanja i upućuju na to kako pristupiti pojmovno-značenjskoj organizaciji ovih pojmova.

Ciljevi istraživanja i hipoteze

Prvi cilj ovog istraživanja bio je se utvrdi i opiše pojmovno-značenjska kategorija prideva koji označavaju emocije u engleskom i srpskom jeziku sa naglaskom na pitanju granica ove kategorije i statusa kako prototipičnih tako i neprototipičnih članova u okviru tih granica.

Drugi cilj istraživanja bio je da se utvrde sličnosti i razlike u konceptualizaciji i pridevskoj realizaciji emocija u engleskom i srpskom jeziku i da se na osnovu dobijenih nalaza izvedu teorijske i metodološke implikacije relevantne za kognitivnolingvistički pristup proučavanju značenjske organizacije tematske grupe leksema.

U tom smislu valja ukazati na to da konceptualizacija jedne emocije u okviru kognitivnolingvističkom pristupa tesno povezana kako sa njenim prototipičnom kognitivnom scenarijom, tako i sa mehanizmima konceptualizacije kakvi su metafora i metonimija.

Emocija se, tako, istovremeno konceptualizuje uz pomoć naših znanja o situaciji u kojoj se tipično javlja kao i o načinima njenog ispoljavanja, ali takođe i uz pomoć asocijativnih veza koje se preko metafora i metonimija uspostavljaju između ciljnog domena emocije i izvornog domena telesnog iskustva. Tako mi, recimo, sreću konceptualizujemo i uz pomoć znanja o uzrocima sreće, kao što su vredan poklon ili rođenje deteta, ali i uz pomoć uspostavljanja asocijativnih veza između različitih radosnih događaja i telesnog iskustva, poput onog iskustva sreće koje je obuzimalo naše davne pretke, baš kao i nas danas, prvih prolećnih dana. Tako, i kada se dobije poklon i kada se rodi dete i kada se položi ispit, mi uvek možemo reći da su ljudi zbog

toga „ozareni“, i u svim tim slučajevima možemo povezati iskustva srećnih događaja sa jednim jednostavnim, čulnim iskustvom sreće koja se oseća po lepom danu, te koje se putem metafore prenosi na konceptualizaciju sreće kao emocije.

Naime, u okviru kognitivne lingvistike naglašava se da, pri jezičkom izražavanju pojmova, veoma često pribegavamo korišćenju kognitivnih mehanizama poput pojmovne metafore i metonimije. Metaforom se postiže povezivanje pojmova iz dva različita iskustvena domena naglašavanjem sličnosti, te tako, recimo, pridevi *E gloomy*, *S mračan* označavaju loše raspoloženje koje se poredi sa mrakom kao situacijom koja je nepovoljna po čoveka. Sa druge strane, tipično ponašanje ili subjektivno osećanje čoveka koji doživljava emociju često se jezički izražava i korišćenjem metonimijskog prenosa u kome se pojave iz istog iskustvenog domena dovode u međusobnu vezu, te tako nastaju pridevi poput *E shaky*, *S drhtav* koji označavaju strah, tipično izražen drhtanjem tela kao fiziološkom reakcijom.

Međutim, iako emocije pripadaju iskustvenom domenu svih ljudi, njihovo doživljavanje i izražavanje, što postupcima, što jezikom, može biti različito, često i kulturno uslovljeno, te se postavlja pitanje šta je ono što je u okviru doživljavanja i izražavanja emocija univerzalno, a šta zavisi od konkretne kulturne zajednice. Istraživanja pokazuju da konceptualizacija jedne emocije svakako delimično zavisi od društvene sredine, te i jezik odslikava tu različitost i kulturnu uslovljenost. Tako se, recimo, u nekim kulturama na ljutnju gleda kao na destruktivnu emociju koju treba suzbiti u sebi, te prototipični scenario te emocije obuhvata ćutanje čoveka koji ljutnju oseća, a u drugim kulturama smatra se da ljutnja može biti opravdana i da se prirodno burno izražava. Ovakva konceptualizacija ljutnje uz pomoć poznavanja prototipičnog kognitivnog scenarija ljutnje u jednoj kulturi usloviće stvaranje jezičkih izraza koji joj odgovaraju, te će se recimo u engleskom jeziku naići na prideve poput *E boiling*, *seething* koji izražavaju burnu unutrašnju reakciju subjekta prilikom doživljavanja ljutnje, no koji neće biti karakteristični za sve druge kulture.

S obzirom na postojanje univerzalnosti u jednom delu emocionalnog iskustva svih ljudi, kao što je recimo smeh kao izraz radosti, kao i univerzalnosti nekih osnovnih uzroka

emocije u okviru kognitivnog scenarija, poput, recimo, vrednog poklona kao uzroka radosti ili zahvalnosti, **jedna od osnovnih hipoteza** u našem istraživanju bila je da će se naići na velike sličnosti između engleskog i srpskog jezika na nivou konceptualizacije emocija i to pre svega na nivou prototipičnog kognitivnog scenarija, metafora i metonimija prisutnih u pojmovnom sistemu govornika oba jezika.

Sa druge strane pretpostavilo se da će se naići na veći broj razlika na nivou jezičke realizacije, pa će se tako, na primer, u engleskom jeziku pojmovna metafora EMOCIJE SU MATERIJU U SADRŽAJU realizovati kroz proces derivacije prideva od imenica uz pomoć sufiksa *E-ful* kao u slučaju prideva *E hopeful*, dok će u srpskom jeziku ista metafora moći da se realizuje samo na nivou sintagme *S pun nade*.

Takođe se pretpostavilo se da će se naići na određene razlike u okviru značenjske strukture leksema na površinskom nivou klasifikacije emocija, pa će tako na primer pridev *E upset* označavati kombinaciju tuge, brige i ljutnje koja nije na isti način prepoznata kao pojmovna celina u srpskom jeziku, pa samim tim ni izražena odgovarajućim srpskim pridevom.

Prethodna istraživanja i metodološki postupak

Prethodna istraživanja na koja smo se oslonili obuhvatala su radove iz oblasti kognitivne lingvistike koji se bave konceptualizacijom emocija, među kojima se na polju utvrđivanja kognitivnog scenarija posebno izdvajaju Lakoff (1987) i Wierzbicka (1999a, 1999b), a na polju istraživanja pojmovnih metafora i metonimija Lakoff & Johnson (1980a, 1980b, 1999) i Kövecses (1998, 2000, 2002). Takođe, put ka istraživanju asocijativnih veza između pojmova utrljali su nam radovi R. Dragičević (2001, 2010a, 2010b).

Treba istaći da su proučavanja u okviru kognitivne lingvistike do sada obuhvatala istraživanja pojedinačnih emocija, ili nekoliko njih, što će biti predstavljeno u kratkom pregledu literature, ali da se ovo istraživanje izdvaja po tome što se bavi celokupnim sistemom emocija označenih pridevima u engleskom i srpskom jeziku.

Metodološki postupak u ovom radu sastojao se pre svega od prikupljanja i klasifikacije prideva putem konsultovanja tezaurusa i rečnika sinonima i analize građe u okviru kognitivnolingvističkog modela. U istraživanju smo primenili i metod asocijativnog testa (Dragićević 2010 a,b) i statistički analizirali odgovore ispitanika u cilju otkrivanja centralnih članova kategorije prideva koji označavaju emocije. Detaljan prikaz metodološkog postupka i toka istraživanja kao i problema na koje smo nailazili prilikom njegove primene prikazani su u poglavlju „Metodologija istraživanja“.

Prilikom prikupljanja građe naišli smo na veći broj problema, od kojih se osnovni ticao klasifikacije nekoliko stotina prideva koji označavaju emocije u engleskom i srpskom jeziku. Naime, veliki broj prideva u tezaurusima i rečnicima bio je razvrstan tako da je bilo uočljivo da neki od njih označavaju srodne, ali ne uvek iste emocije, koje su se međusobno dodirivale i preplitale, ponekad na vrlo zamršene načine. Stoga je klasifikacija jezičke građe usloвила jedno mnogo šire pitanje, a to je pitanje klasifikacije emocija uopšte. Konsultovana literatura iz psihologije upućivala je na određene modele klasifikacija emocija, međutim one mahom nisu upućivale na to da su emocije prevashodno međusobno razdvojene razlikama u kognitivnom scenariju, što bi bio model usklađen sa kognitivnolingvističkim teorijskim okvirom. Stoga je ovo istraživanje, na osnovu uvida u jezičku građu, podstaklo stvaranje modela klasifikacije emocija prema kognitivnom scenariju, što odgovara kognitivnolingvističkom shvatanju konceptualizacije emocija.

Grada za istraživanje preuzeta je prevashodno iz rečnika i tezaurusa. Za engleski jezik korišćeni su tezaursi sledećih rečnika¹:

<http://www.oxforddictionaries.com> (OD)

<http://www.merriam-webster.com> (MWD)

<http://dictionary.cambridge.org> (CBD)

<http://www.collinsdictionary.com> (CLD)

---

¹ Na istim adresama nalaze se i rečnici i tezaursi koje smo koristili u istraživanju.

U istraživanju smo se najviše oslonili na prva dva navedena tezaurusa, Oksfordski i Merriam Webster, s obzirom na preciznost definicija koje pružaju. Po potrebi smo konsultovali i elektronski rečnik SAGE i Oxford Concise Thesaurus (1995).

Za prikupljanje srpskih prideva korišćen je pre svega rečnik sinonima Pavla Ćosića (RS) (2008) uz konsultovanje rečnika sinonima Lalevića (1974). Rečnik SANU i Rečnik Matice Srpske konsultovani su radi provere značenja prideva. Takođe je konsultovan i digitalni Rečnik srpskog jezika (RSJ) od 307 000 reči, urađen na osnovu 18 tomova rečnika Srpske akademije nauka i umetnosti i 3 poslednja toma Rečnika Matice srpske, koji predstavlja onlajn izdanje dostupno u okviru projekta „Srpska digitalna biblioteka“ na adresi www.srpskijezik.com.

Iako se u radu povremeno upućuje na to koji su konkretni pridevi navedeni pod određenom odrednicom tezaurusa, osnovni cilj istraživanja nije se ticao upoređivanja različitih skupova sinonima u različitim tezaurusima, već su oni poslužili samo kao izvor građe i orijentacija pri klasifikaciji prideva.

U radu je obrađeno ukupno 732 engleskih i 418 srpskih prideva koji označavaju emocije. Pri tom, kako je već napomenuto, emocije su shvaćene kao kategorija koja je široka i čije granice nisu strogo omeđene, što je jedan od osnovnih postulata teorije prototipa na koju se ovo istraživanje oslanja. U istraživanju smo se bavili isključivo onim pridevima koji opisuju emocionalno stanje subjekta (E *interested*, S *zainteresovan*), a ne onim koji označavaju uzrok emocije (E *interesting*, S *interesantan*).

Značajan izvor korpusne građe za istraživanje predstavljali su sajtovi registrovani u Velikoj Britaniji i Srbiji, koji su nam pružali primere upotrebe prideva za izražavanje emocija u kontekstu. Iako smo u toku istraživanja konsultovali neke od elektronskih korpusa (BNC, COCA, SrpKor) uvideli smo da se najveće bogatstvo primera nalazi upravo na sajtovima dnevne štampe, što je činjenica koju je primetila i R. Dragičević

(2010: 51), ili pak na forumima, Fejsbuk postovima i blogovima² koji su kao ilustracija razgovornog stila sve prisutniji na internetu, te su primeri navedeni u analizi prikupljeni prevashodno sa sajtova registrovanih u Velikoj Britaniji i Srbiji ili preuzeti iz rečnika.

O problemima vezanim za prikupljanje i klasifikaciju građe govorićemo detaljnije u poglavlju „Metodologija istraživanja“.

Treba napomenuti i to da su u radu, zbog specifičnosti teme, originalne tabele, slike i citati na engleskom jeziku ostavljeni u izvornom obliku, kako bi se postigao što objektivniji uvid u engleske originale, te kako bi se izbegle eventualne nepreciznosti u izboru reči koje označavaju pojedine emocije.

Određena ograničenja svakako su prisutna u ovom radu. Pre svega, rad mora biti shvaćen samo kao reprezentativan, bez pretenzije na potpunu iscrpnost. Engleski i srpski jezik veoma su bogati pridevima koji označavaju emocije, a polisemija prideva poput *E empty*, *S prazan* koji po pravilu nisu uključeni u skupove sinonima u tezaurusima uslovljava to da ovaj rad nije u potpunosti iscrpan upravo kada su u pitanju metaforični prenosni značenja, što je ograničenje uslovljeno izborom metodološkog postupka analize tezaurusa.

Takođe, s obzirom na obim građe, pridevi nisu pojedinačno potpuno iscrpno predstavljani i opisani, pogotovu s obzirom na to da mnogi od njih imaju bogatu etimološku istoriju, koja je često i u sinhroniji delimično transparentna, te koja bi samim tim morala da bude predmet interesovanja istraživača. U radu smo, stoga, na ovakvu dijahronijsku perspektivu povremeno ukazivali u cilju ilustracije i orijentacije za neka buduća istraživanja.

---

² Forumi, Fejsbuk postovi i blogovi su oblici komunikacije na internetu u kojima se koristi razgovorni stil. Forumi predstavljaju javne diskusije na internetu o najrazličitijim temama uglavnom iz svakodnevnog života. Fejsbuk postovi predstavljaju relativno kratke iskaze (uglavnom dužine jednog pasusa) koji govornici postavljaju na društvenu mrežu Fejsbuk, a koji se tiču njihovih ličnih stavova o nekoj temi ili ličnih iskustava. Blogovi predstavljaju javno objavljene dnevnik autoru u nastavcima (prosečne dužine jednog članka) u kojima se prepliću stavovi autora i događaji iz njegovog ličnog iskustva.

Organizacija izlaganja

Nakon uvoda koji čitaocu predočava neke od osnovnih tema i ciljeva ovog istraživanja rad počinje predstavljanjem odabranog teorijsko-metodološkog okvira.

U poglavlju „**Emocije u kognitivnoj lingvistici**“ objašnjava se osnovna terminologija vezana za proučavanje konceptualizacije emocija u kognitivnoj lingvistici, kao što su pojmovi kognitivnog scenarija, metafora i metonimija, ali se ukazuje i na primenu osnovnih postulata kognitivne lingvistike, principa utelovljenosti i teorije prototipa, na proučavanje emocija. Ovo poglavlje bavi se, pored navedenog, i nekim užim temama kao što je analiza strukture kognitivnog scenarija u radovima prethodnih autora. Na kraju poglavlja dat je sažet pregled proučavanja emocija u okviru kognitivne lingvistike.

Poglavljje „**Pridevi koji označavaju emocije**“ posvećeno je pridevima kao vrsti reči, te ukazuje na njihovu specifičnost, ali i na sličnosti koje pokazuju sa imenicama i glagolima. U ovom poglavlju upućuje se na više tema u okviru ispitivanja semantike prideva sa kognitivnolingvističkog stanovišta kao što su polisemija, atributivna i predikativna upotreba i njen uticaj na značenje trenutnog ili trajnog emocionalnog stanja, imeničko i glagolsko poreklo prideva koji označavaju emocije, njihovo poređenje i kolokacije sa odgovarajućim predlozima, kao i na razlike u sistemskom i tekstualnom značenju prideva. Takođe, u ovom poglavlju se pominju i metafora i metonimija koje su motivisale nastanak mnogih prideva koji označavaju emocije. Iako bi ovo poglavljje trebalo pre svega da bude uvod u navedena pitanja, ono sadrži i veći broj primera prikupljenih tokom istraživanja, te na taj način ujedno donosi prikaz određenih uvida stečenih tokom analize građe. U ovom poglavlju naglašeno je koje će od navedenih tema biti detaljnije obrađene u radu, a koje bi mogle biti predmet budućih istraživanja.

Poglavljje „**Emocije u psihologiji**“ donosi pregled osnovnih tema vezanih za emocije u okviru psihologije kao nauke, a to je pre svega pitanje šta je emocija, i da li se i po čemu razlikuje od motivacije, raspoloženja, te kakav je odnos emocija i karakternih crta ličnosti. U ovom poglavlju ukratko se prikazuje tok razmišljanja o emocijama počevši

od Aristotela pa sve do modernih evolucionističkih teorija, uz ukazivanje na komplementarnost mnogih različitih pristupa emocijama. Takođe, poglavlje donosi osvrt i na emocije kao predmet proučavanja različitih grana nauke koje se njima bave i sa teorijskog stanovišta i iz praktičnih potreba, s obzirom da su znanja o emocijama primenljiva u mnogim oblastima ljudskog delovanja. U ovom poglavlju se donosi prikaz i nekih od najpoznatijih klasifikacija emocija u psihologiji, od kojih je jedna poslužila kao inspiracija za stvaranje novog modela klasifikacije prikazanog u ovom radu.

U poglavlju „**Metodološki postupak i tok istraživanja**“ ukazuje se na konkretne faze istraživanja i na probleme na koje smo tokom rada naišli prilikom prikupljanja i klasifikovanja građe iz tezaurusa.

„**Analiza**“ počinje predstavljanjem „**Modela klasifikacije emocija prema prototipičnom kognitivnom scenariju**“ koji predstavlja model koji predlažemo kako radi logičnog rasporeda prezentovanja obimne jezičke građe, tako i u cilju povezivanja značenja prideva sa prototipičnim kognitivnim scenarijom emocije koju pridev označava.

U analizi se dalje obrađuju „**Emocije sa dvostrukom valencom**“, odnosno pridevi koji označavaju iznenađenje, zbunjenost i uzbuđenost kao emocije koje mogu biti i prijatne i neprijatne po subjektu emocije. „**Prijatne emocije**“ su najpre predstavljene kratkim uvodom u kome se napominje da one, začudo, obično nisu bile čest predmet proučavanja u psihologiji, pa čak ni u kognitivnoj lingvistici, a pogotovu ne u svojoj raznovrsnosti. Zatim se u posebnim poglavljkima obrađuju pridevi koji označavaju: spokoj (smirenost), sabranost, usredsređenost, zainteresovanost, privlačnost, divljenje i oduševljenje, želju i srodne emocije kao što su hrabrost, nada, upornost i marljivost. Zatim se predstavljaju prijatne društvene emocije: saosećanje, ljubav, prijateljstvo i tolerantnost. Pridevi koji označavaju emocije kod kojih je, prototipično, već ostvaren dobitak, kao što su zahvalnost, ponos, olakšanje, sreća i radost, predstavljeni su na kraju ovog dela analize.

Poglavlje „**Neprijatne emocije**“ uvodi čitaoca u pitanja povezanosti kognitivnog scenarija više neprijatnih emocija, pogotovu tipičnih emocija straha, ljutnje i tuge. Zatim se u posebnim poglavljima analiziraju skupovi prideva koji označavaju strah, dosadu i ravnodušnost, gađenje i prezir, kao i neprijatne društvene emocije grupisane u dva poglavlja, u kome je u prvom fokus na ljutnji, a u drugom na mržnji. Sledeća poglavlja posvećena su pridevima koji označavaju stid, krivicu, tugu, neraspoloženje i očajanje.

Prilikom analize jezičke građe opisane su i tabelarno predstavljene metafore i metonimije koje su motivisale nastanak mnogih od ovih prideva, a govori se i o njihovom glagolskom poreklu, koje upućuje na relaciju između subjekta emocije i objekta u okviru kognitivnog scenarija. Treba napomenuti da je u radu obrađeno samo glagolsko poreklo onih prideva koji označavaju emocije koji su nastali od participa odnosno glagolskog prideva trpnog, ali ne i derivacijom uz pomoć sufiksa. Posebna pažnja poklonjena je i uticaju konteksta na tekstualno značenje prideva. Primećeno je da su mnoge emocije negativno društveno vrednovane, ali i da kontekst ima odlučujuću ulogu u postizanju ekspresivne obojenosti prideva koji označavaju emocije. Pošto mnoga emocionalna stanja označena pridevima proučavanim u ovom radu nisu dobila jasni status emocije u okviru psihologije, u analizi se pre svega upućuje na jezičku građu koja upućuje na to da se takva stanja u primerima iz korpusa nazivaju emocijama ili osećanjima, a kao potvrdu toga povremeno se navode i mišljenja nekih od autora iz psihologije. Takođe se ukazuje i na to da ljudske osobine često podrazumevaju uobičajena emocionalna stanja u kojima se nalazi pojedinac, te da zbog toga pridevi koji označavaju emocije vrlo često istovremeno pripadaju i skupu prideva koji označavaju ljudske osobine. Uloga konteksta i ovde dolazi do izražaja u preciziranju značenja trenutnog ili trajnog emocionalnog stanja, ljudske osobine.

U poglavlju „**Primena i rezultati asocijativnog testa**“ prikazuje se metod i tok ispitivanja statusa prototipičnih prideva koji označavaju emocije putem asocijativnog testa, predstavljaju se rezultati testa i upoređuju odgovori engleskih i srpskih ispitanika.

U „**Zaključku**“ se ukazuje na potvrdu primenljivosti teorije prototipa i principa utelovljenosti na proučavanje jezičke građe, sumiraju se rezultati istraživanja i upućuje na sličnosti i razlike u konceptualizaciji emocija i njihovoj pridevskoj realizaciji u oba jezika. Takođe, u zaključku se govori o implikacijama koje slede iz rezultata ovog istraživanja i o mogućim daljim pravcima istraživanja prideva i drugih vrsta reči koje označavaju emocije.

Na kraju rada nalazi se „**Literatura**“ i „**Lista priloga**“ koja između ostalog obuhvata spiskove obrađenih prideva dobijenih analizom tezaurusa, kao i spisak prideva dobijenih anketnim putem sa frekvencijom ponavljanja u odgovorima.

II TEORIJSKO –METODOLOŠKI OKVIR

Emocije u kognitivnoj lingvistici

Proučavanje emocija u okviru kognitivne lingvistike obično ide u dva osnovna pravca (Lakoff, 1987, Kövecses, 2008). Prvi pravac predstavlja proučavanje metafora i metonimija koje učestvuju u konceptualizaciji emocija, a drugi ispitivanje kognitivnog scenarija emocija. Takođe, jedan od osnovnih postulata kognitivne lingvistike jeste teorija prototipa koja objašnjava principe kategorizacije pojmova u mišljenju i jeziku, te koja se, dakle, može primeniti i na razumevanje principa organizacije emocija u jezički izraženom pojmovnom sistemu. Proučavanje emocija primenom asocijativnih testova (Dragičević, 2010b) usredsređeno je na pronalaženje centralnih članova kategorije u sistemu pojmova koji postoje u mišljenju i jeziku, što je, kako ćemo dalje videti, takođe u skladu sa teorijom prototipa.

Međutim, do sada celokupni sistem emocija nije bio predmet sveobuhvatnog proučavanja u kognitivnoj lingvistici, već su istraživanja uglavnom bila fokusirana na konceptualizaciju i jezičko izražavanje pojedinačnih emocija kao što su ljutnja, sreća, tuga, strah, ponos, krivica i stid. Takođe, dosadašnja kognitivnolingvistička proučavanja nisu bila usredsređena na prideve koji označavaju emocije kao posebnu vrstu reči, a najveći broj radova obuhvatao je veći broj jezičkih sredstava koji učestvuju u izražavanju emocija (imenice, glagole, prideve, idiome itd.). Utoliko se ovaj rad bavi temom koja do sada nije bila sistematično obrađena u okvirima kognitivne lingvistike, i obrađuje celokupan sistem emocija onako kako je izražen pridevima u engleskom i srpskom jeziku sa fokusom na kognitivni scenario, pojmovne metafore i metonimije, ali i na pitanja pojmovno-značenjske organizacije koja se zasniva na teoriji prototipa.

Utelovljenost i teorija prototipa

Prema postulatima kognitivne lingvistike naše mišljenje i kategorizovanje, kao i princip organizacije jezičkih elemenata, počiva na telesnom iskustvu, dakle na iskustvu percepcije, kretanja i svakom drugom iskustvu koje se tiče prirodne ili društvene sredine u kojoj živimo (Lakoff, 1987: xiv). Utoliko bi ne samo doživljavanje emocija, već i

njihova kategorizacija u mišljenju i jeziku morali biti povezani pre svega sa našim telesnim iskustvom.

Kategorizacija zasnovana na telesnom iskustvu podrazumeva postojanje centralnog (prototipičnog) člana kategorije, kao i postojanje ostalih manje tipičnih članova kategorije. S obzirom na to da su članovi kategorije povezani međusobno principom „porodične sličnosti” takva organizacija skupa podrazumeva nejasne granice (Lakoff, 1987:16, 17, 29). Ovi osnovni principi prisutni su kako u mišljenju, tako i u jeziku, te su tako uvidi o konceptualizaciji i kategorizaciji koje su izneli psiholozi Wittgenstein, Berlin & Kay (1969), a pre svega Eleanor Rosch (1978) prihvaćeni u kognitivnoj lingvistici i primenjeni na različite aspekte jezika (Lakoff, 1987).

Naše telesno iskustvo govori nam da emocije imaju svoje uzroke, pa su tako ljudi srećni kada dobiju poklon, kada im se rodi dete, kada žive u miru i blagostanju, a tužni su kada izgube na utakmici, kada umre član porodice ili kada u zemlji vlada rat i nesigurnost. Iako su uzroci sreće i tuge vrlo raznorodni, ipak ih mi jasno kategorizujemo, te jedna skupina uzroka tipično vodi ka emociji sreće, dok druga skupina vodi ka emociji tuge. Prilikom doživljavanja neke emocije mi osećamo određene telesne simptome, koji su pre svega subjektivni. Kada smo srećni, ne merimo objektivno naš srčani ritam, telesnu temperaturu i slično, ali svakako subjektivno osećamo promene koje ta emocija izaziva u našem telu. Određena emocija obično izaziva i neko ponašanje, pa se tako obično smeujemo kada smo srećni, a plačemo kada smo tužni.

Princip utelovljenosti (*E embodiment*) (Lakoff, 1987:12) primenjen na emocije značio bi da emocije konceptualizujemo na osnovu našeg telesnog iskustva koje obuhvata tipične situacije koje emociju uzrokuju, telesnu reakciju i ponašanje. Princip utelovljenosti je, tako, najuočljiviji u prisustvu metonimijskog prenosa koji motiviše nastanak leksičkih jedinica. **Metonimijski prenos** (Lakoff, 1987:382) podrazumeva da se dve različite pojave u okviru istog iskustvenog domena povezuju po principu bliskosti, te jedan pojam, i to uvek onaj konkretniji, zamenjuje u jezičkom izrazu drugi, apstraktniji pojam. Na primer, ljudi se tipično osmehuju ili igraju i pevaju onda kada su srećni, a ne kada su tužni, što je motivisalo nastanak engleskog prideva *E smiling* i srpskih prideva *S raspevan*, *razigran* koji označavaju emociju sreće. Osmeh, pesma i igra tipični su za ljude, a ne, recimo, za predmete i okolnu prirodu, te tako pripadaju

istom iskustvenom domenu kao i emocije, koje su takođe karakteristika ljudi. Zbog toga ovde govorimo o metonimijskoj motivisanosti navedenih prideva koji niukoliko nisu usamljeni slučajevi. Veliki broj prideva, kao uostalom i drugih vrsta reči, zasnovan je i u engleskom i u srpskom jeziku na metonimijskom prenosu, što je predmet istraživanja u ovom radu.

Pored metonimijskog prenosa, drugo sredstvo prenošenja našeg telesnog iskustva u naš pojmovni sistem predstavljaju metafore. **Pojmovne metafore** (Lakoff/Johnson 1980a: 5, Lakoff, 1987:385) podrazumevaju da se pojmovi iz složenijeg (apstraktnijeg) domena, razumeju uz pomoć pojmova iz nekog drugog domena koji je jednostavniji i dostupniji čulima. Tako, na primer, emociju sreće koja je složenija često konceptualizujemo i jezikom izražavamo pozivajući se na domen lepog vremena, svetlosti i toplote. Složeniji pojam, u ovom slučaju emocija, ovde bi bio, dakle, **ciljni domen** koji želimo da izrazimo, a sredstvo tog izražavanja jeste pojam koji pripada jednostavnijem, konkretnijem i čulno neposredno dostupnom **izvornom domenu**, što je u ovom slučaju izvorni domen lepog vremena, sunčeve svetlosti i toplote. Na taj način su nastali engleski pridevi *E beaming, glowing, radiant, sunny* i srpski pridevi *S ozaren, vedar* koji su motivisani pojmovnom metaforom SREĆA JE SVETLOST I TOPLOTA. Kao što je to slučaj sa metonimijom, i metafora je vrlo produktivan princip koji motiviše nastanak velikog broja prideva koji označavaju emocije kako u engleskom tako i srpskom jeziku.

Metafore i metonimije, kao što smo videli, često motivišu nastanak onih prideva čiji je fokus na ponašanju ili izgledu subjekta emocije (*E smiling, sunny, S raspevan, ozaren*), međutim u nekim slučajevima fokus metafore može biti na subjektivnim telesnim simptomima kao kod prideva *E icy, S sleđen* koji označavaju strah i naglašavaju subjektivno telesno osećanje subjekta emocije koje ne mora biti vidljivo niti izraženo u ponašanju. Najzad, fokus metafore ili metonimije može biti i na uzroku emocije kao što to ilustruju pridevi *E magnetized, S privučen* koji označavaju dopadanje, gde se ova emocija konceptualizuje kao privlačno dejstvo nekog objekta na čoveka³.

---

³ Ovakva podela rezultat je uvida do kojih smo došli prilikom istraživanja, i nismo je susreli u literaturi.

Takođe, sadejstvo metafore i metonimije veoma je prisutno u mišljenju i jeziku. Tako je, na primer, metafora ŽELJA JE GLAD zasnovana na metonimijskoj vezi između apstraktne želje i osećanja gladi (Grady, 2001:85). Za razliku od metonimije na kojoj su zasnovani pridevi *E smiling*, *S raspevan*, *razigran* koji podrazumevaju da je tipično ponašanje čoveka koji je srećan osmeh, pesma i igra, ovde primećujemo da tipično osećanje čoveka koji je nečega željan nije fiziološka glad, te da se zaista radi o metafori, ali koja potiče iz istog izvornog domena kao i emocija, iz domena neposrednog iskustva fizioloških reakcija čovekovog tela. Zbog toga je u kognitivnoj lingvistici interakcija između ove dve pojave dobila i poseban naziv metaftonimija, *E metaphonimy* (Goossens, 1990), a pridevi *E hungry* i *S gladan* upotrebljeni u smislu želje za nekim apstraktnim vrednostima kao što je, recimo, ljubav jesu primeri metaftonimije u domenu jezičkog izraza emocija.

Međutim, princip utelovljenosti prisutan je i u našoj konceptualizaciji emocija na još jedan način, a to je putem kategorizacije emocija po principu uspostavljanja kognitivnog scenarija. Naime, mi sam pojam emocije ne možemo razumeti bez konceptualizacije emocije kao jedne konkretne psiho-fiziološke reakcije na neki situacioni kontekst. Tako, samo kroz konkretno iskustvo emocije kao stanja koje ima svoj uzrok, psiho-fiziološke reakcije i obično vodi ka nekom obliku ponašanja, mi uopšte i poimamo emociju, odnosno konceptualizujemo je kao pojavu. Emociju je, dakle, nemoguće konceptualizovati bez posedovanja telesnog iskustva o njenim konkretnim ispoljavanjima u određenim situacijama. Tako, kognitivni scenario predstavlja sredstvo kategorizacije našeg iskustva koje se tiče emocija. Postojanje šeme kognitivnog scenarija omogućava nam da interpretiramo događaje iz okoline na taj način da procenimo da li one predstavljaju pretnju po nas, pa i konkretan gubitak, ili pak predstavljaju šansu za dobitak ili ostvaren dobitak. Bez konkretnih primera kognitivnog scenarija iz našeg iskustva ne bismo mogli da stvorimo kategoriju kognitivnog scenarija jedne emocije. Kategorija kognitivnog scenarija jedne emocije sastoji se od jednog centralnog, prototipičnog ili uobičajenog scenarija emocije⁴ i od više različitih varijacija kognitivnog scenarija.

---

⁴ Definiciju prototipičnog scenarija nismo našli u konsultovanoj literaturi, ali se on može formulisati i dopuniti na osnovu literature i dodatnih uvida (Lakoff, 1987:397-408, Wierzbicka,

Prototipični kognitivni scenario jeste onaj koji obuhvata tipičan uzrok, tipične simptome i tipično reaktivno ponašanje subjekta prilikom doživljavanja jedne emocije. Recimo, ljudi su obično srećni kada dobiju nešto vredno, osećaju uzbuđenost, srce im jače kuca ili im je bar „toplo oko srca”, a takođe se obično smeju ili smeše. Međutim, konkretni uzroci neke emocije mogu da variraju, baš kao i konkretni telesni simptomi i konkretno ponašanje.

Ne samo mišljenje, već i jezičko izražavanje, upućuje na to da li je neki kognitivni scenario prototipičan (Lakoff, 1987:404). Na primer, ako kažemo: „Dobio je vredan poklon, ali nije srećan”, mi podrazumevamo da vredan poklon jeste tipičan uzrok emocije sreće. Ako kažemo: „Dobio je vredan poklon, ali mu srce nije jače zakucalo”, mi podrazumevamo da je ubrzan rad srca tipičan simptom radosti. Sledstveno tome i rečenica „Dobio je vredan poklon, ali se ne smeje” podrazumeva da je smeh tipično ponašanje srećnog čoveka.

Međutim, kako Lakoff (1987: 405) primećuje, prototipičan kognitivni scenario nije jedini kognitivni scenario koji je moguć i ostvarljiv. Sve ostale varijante kognitivnog scenarija takođe su deo iste kategorije. Na primer, smeh je prototipična reakcija prilikom sreće i ulazi u sastav prototipičnog scenarija sreće. Ali, ako neko plače od sreće, mi i takvo ponašanje uvršćujemo u kategoriju kognitivnog scenarija sreće, samo ne u prototipični, najuobičajeniji, scenario. Prototipični scenario, dakle, samo je centralni član kategorije, a ostali članovi kategorije su mu samo slični.

Članovi kategorije svakako moraju biti slični ostalim članovima iste kategorije, pošto ne mogu pripadati istoj skupini ukoliko ne poseduju sličnost ni sa jednim drugim članom. Međutim, svi članovi ne moraju da budu slični po istom kriterijumu. Tako recimo, čovek ne mora uvek da se smeje ako je srećan (kriterijum ponašanja). Isto tako, neki vredni dobitak ne mora uvek da bude uzrok sreće, već uzrok sreće može biti, recimo, i izbegavanje neke velike opasnosti (kriterijum uzroka). Srećnom čoveku ne mora uvek srce da zalupa jače od radosti (kriterijum telesnog simptoma). Ove varijacije ne ukazuju na to da ne postoji jedna organizovana kategorija kognitivnog scenarija sreće, već da postoji centralni član kategorije, prototipični scenario, a da su ostale varijacije grupisane

---

1999b:35, Dragičević, 2010b:162-169, Russell, 1991:443) kao što se može videti u ovom odeljku.

oko njega. Na primer, ako čovek izbegne veliku opasnost, zaplače se zbog toga i pod uticajem naglog olakšanja sedne na zemlju (opuštanje, kretanje nadole) on je i dalje primer veoma srećnog čoveka, iako bi prototipični scenario sreće bio dobitak nečeg vrednog, smeh i skakanje od radosti (aktivnost, kretanje nagore). Jedina zajednička komponenta ova dva različita kognitivna scenarija sreće jeste procena subjekta da se desilo nešto dobro.

Važno je primetiti da pridevi koji označavaju pojedinačne emocije, a nastali su na osnovu metafora i metonimija uvek odslikavaju prototipični kognitivni scenario jedne emocije u jednoj kulturi, i to, opet, u svom prototipičnom značenju. Na primer, van konteksta pridevi *E crying* *S uplakan* uvek označavaju emociju tuge što je prototipično značenje ovih prideva. Ali, u proširenom kontekstu, u svom neprototipičnom značenju, oni mogu da označe osobu koja se rasplakala od radosti, kao što se uočava u iskazu: „Kada je ugledala sina koji se vratio iz rata zaplakala je od radosti. Sva uplakana, poletela mu je u zagrljaj.” Ovakvi primeri ukazuju na tačnost teorije prototipa, koja se nadopunjuje sa ostalim postulatima kognitivne lingvistike kao što je princip utelovljenosti, koji je takođe prisutan u gorenavedenom primeru.

Sa teoretskog stanovišta, važno je imati na umu da teorija prototipa ne opovrgava postojanje neke zajedničke komponente u svim članovima kategorije, kako Lakoff (1987: 5) naglašava: „The classical view that categories are based on shared properties is not entirely wrong. We often do categorize things on that basis.” Međutim, ono što je zajedničko nije uvek i neophodno objektivna (često fizička) zajednička karakteristika, već, nasuprot tome, ono što je zajedničko upravo jeste plod našeg subjektivnog ugla posmatranja neke pojave. Na primer, mi ne ocenjujemo da li je nešto stolica po tome da li ona ima četiri noge, ili naslon, iako znamo da ih prototipična stolica ima, već smatramo da je nešto stolica ako se na njoj može sedeti, pa makar nemala noge ni naslon (Rosch, 1978, Taylor, 2011). U tom smislu zajednička karakteristika svih stolica bila bi „predmet koji ima sedalo tako da njega čovek može sesti”. Međutim, mi o stolici ne razmišljamo a priori na osnovu ovakvih definicija, već do ovog zaključka, koji najčešće uopšte nije svesno formulisan, dolazimo na osnovu posmatranja većeg broja tipičnih i manje tipičnih primera stolica. Saznanje da je stolica „predmet koji ima sedalo tako da njega čovek može sesti” ne postoji nezavisno od našeg znanja kako

izgleda prototipična stolica (i eventualno nekoliko manje tipičnih), već je (intuitivno) poznavanje tog prototipičnog primera i eventualno svih ostalih primera suština našeg znanja o stolici kao kategoriji predmeta.

Sledstveno tome, kada govorimo o emocijama, možemo reći da se kategorija svake pojedine emocije sastoji od jednog prototipičnog kognitivnog scenarija te emocije i više varijacija tog scenarija. Takođe, kategorija svih emocija kao pojave sastoji se od jednog prototipičnog scenarija emocionalne reakcije kao takve, i velikog broja alternativnih scenarija emocije. Tu se dakle postavlja pitanje koja emocionalna reakcija je prototipična, odnosno koja emocija može dobiti status prototipične emocije. Kako pokazuje istraživanje koje je sprovedla Rajna Dragičević (2001:197, 202) centralni članovi kategorije ljudskih osobina su najviše vrednovane osobine iskazane pridevima *S lep* i *S dobar*, što znači da bi se, sledstveno tome, mogla postaviti hipoteza da je najviše vrednovana emocija – emocija sreće, centralni član kategorije svih emocija i prototipična emocija.

Prototipični kognitivni scenario sreće zasniva se na situaciji u kojoj čovek dolazi do neke vrednosti, do nekog dobitka, bilo da je u pitanju situacija kada gladan čovek nađe hranu, usamljen čovek pronade društvo ili očajan čovek pronade (nov) smisao života. Uzrok emocije sreće jeste ključan za sam nastanak ove emocije i za dalje psihofiziološke reakcije i ponašanje koje je prati. Prema hipotezi da je sreća prototipična emocija, koju možemo izvesti iz istraživanja Dragičević (2001:197, 202), a pošto je prototipičan uzrok emocije sreće dobitak možemo izvesti zaključak da bi sledstveno tome pojam dobitka bio centralni član u okviru celokupnog sistema emocija, odnosno u okviru cele kategorije, dok će gubitak kao markirani član stojati u asimetričnom odnosu sa njim ⁵.

Možemo primetiti još i da je pojam dobitka u okviru kognitivnog scenarija emocije vezan za relacioni odnos između čoveka i okoline, a da je isto tako pojam izražen

---

⁵ Ovu hipotezu postavili smo u toku samog istraživanja, pre svega na osnovu uvida u konkretnu jezičku građu i pojmovno-značenjsku strukturu organizacije prideva koji označavaju emocije, ali uz oslanjanje na uvide u rezultate istraživanja koje je sprovedla R. Dragičević (2001). Rezultati našeg istraživanja govore u prilog tačnosti ove hipoteze koja je u skladu sa postulatima kognitivne lingvistike i teorije prototipa, što će se naglasiti i u zaključku rada. Više o pojmu „dobitka“ vidi u poglavlju „Model klasifikacije emocija prema prototipičnom kognitivnom scenariju“.

pridevom *S dobar* koji se nalazi na centralnom mestu kategorije ljudskih duhovnih osobina (Dragičević, 2001:197) vezan za odnos relacije, i to prototipično relacije između čoveka i drugih ljudi. Stoga je pojam relacije između čoveka i sveta koji ga okružuje svakako ključan i u domenu emocija i u domenu ljudskih osobina. Ovakav zaključak u skladu je sa kognitivnolingvističkim tumačenjem kategorizacije koje upućuje na to da je kategorizacija zasnovana na subjektivnom poimanju odnosa između čoveka i sveta, kroz telesno iskustvo relacije između ta dva entiteta, a sa čovekom kao centralnim članom para ljudsko biće – svet (objekat, drugi čovek) (Lakoff, 1987, 12). U tom smislu čak i sama kategorija stvarnosti koja se sastoji od subjekta i okoline nije u našem pojmovnom sistemu organizovana simetrično, pa ni „objektivno”, jer je centralni član te kategorije sam čovek, te je dakle kategorija čitave stvarnosti u našem mišljenju zasnovana na relaciji čovek – svet zapravo homocentrična. Naravno, čovek je u stanju da posmatra svet iz različitih perspektiva, kao i iz perspektive drugog čoveka, ali i u tom slučaju opet je subjekat taj koji menja svoju perspektivu, te u tom smislu mi ne možemo izbeći ograničenje samog sebe kao jedinke koja poseduje telesno iskustvo svojstveno svojoj vrsti⁶.

S tim u vezi dolazimo i do važnog **pitanja univerzalija ili kulturne uslovljenosti emocija i jezičkog izražavanja emocija**. Bez daljeg udublivanja, na ovom mestu možemo konstatovati da s obzirom da je telesno iskustvo svih ljudi slično po pitanju toga šta nas veseli ili rastužuje i po pitanju toga kako na to tipično reagujemo (smehom, plačom), mora postojati veliki broj univerzalija u pogledu doživljavanja, pa i kategorizacije emocija. Međutim, s obzirom na to da uzroci neke emocije mogu varirati od kulture do kulture (na primer, u nekoj kulturi neki postupak je uvredljiv i izaziva ljutnju, a u drugoj nije), kao što i tipično ponašanje prilikom doživljavanja neke emocije može varirati od kulture do kulture (na primer u nekim društvima ljut čovek više, a u drugim kulturama on prototipično ćuti) (Shweder et al., 2008: 414), sigurno je da postoje i određene kulturno uslovljene varijacije.

Prema teoriji prototipa, svi ljudi u svom pojmovnom sistemu poseduju prototipičan kognitivni scenario emocije kao pojave koji se sastoji od pojma da se nešto dogodilo, da

---

⁶ O menjanju perspektive posmatranja u okviru rečeničnog iskaza i subjektivnosti i objektivnosti na nivou rečeničnog iskaza vidi Radden & Dirven (2007:25, 26)

je događaj izazvao emociju kao fiziološko-psihološki doživljaj kao i da je došlo do nekog ponašanja. Taj pojam izvodimo iz neposrednog telesnog iskustva emocije. Svi ljudi imaju sposobnost da osete emocije, baš kao što i svi ljudi, ako su zdravi, mogu da vide boje ili osete ukus. Međutim, kategorizacija boja ili ukusa zavisi od mišljenja i jezika u jednoj kulturi. Po analogiji, mada svi ljudi mogu da osete emocije, moguće je da ih ljudi u različitim kulturama različito kategorizuju. Moguće je zamisliti kulturu u kojoj je prisutno mnogo pojmova i reči za emocije, i kulture sa malo pojmova i reči za ovu pojavu. Istraživanja pokazuju da u nekim jezicima zaista postoji više stotina, pa čak i do oko 2000 reči koje označavaju emocije kao što je to slučaj u engleskom jeziku, mada se procenjuje da se u običnom govoru koristi oko deset procenata tog broja, dok, recimo, u jeziku Chewong postoji samo 7 reči koje označavaju emocije (Russell, 1991:428). Emocije su u jezicima različito kategorizovane, baš kao i boje, te kao što u ruskom jeziku postoje dve reči za plavu boju, jedna za svetlo plavu (Р голубой), a druga za tamnoplavu (Р синий), tako u nekim jezicima postoji poseban naziv za određenu nijansu emocija koja nije prepoznata kao odvojen entitet u drugim jezicima, kao što je to slučaj sa rečju „naches” koja na jidišu označava ponos zbog uspeha koji je postiglo naše dete ili reč „kvell” koja na istom jeziku označava izuzetan ponos zbog uspeha deteta ili unuka (Ekman, 2011:253), što predstavlja nijanse ponosa koje nisu prepoznate kao kategorije i označene diskretnim leksičkim jedinicama u drugim jezicima. Moguće je nabrojati veliki broj sličnih primera, pa čak i takvih da u nekim jezicima ne postoje reči za neku od emocija koja se smatra osnovnom u drugim jezicima, pa tako, recimo, Tahičani nemaju reč za tugu, koju tretiraju pre kao bolest nego kao emociju, dok u jeziku Ifaluk ne postoji reč koja odgovara reči „iznenađenje” (Russell, 1991:431). Ukoliko pođemo od stanovišta da su sve pojedinačne emocije zasnovane na našem poznavanju kognitivnog scenarija, dolazimo do zaključka da je njihovo različito kategorizovanje uslovljeno različitim pogledom na kognitivni scenario te emocije. Ovaj stav, koji zastupaju kognitivni lingvisti kao i neki psiholozi, sažeto je izrazio Russell (1991:443):

The script hypothesis offers a simple and straightforward account of cross-cultural similarities and differences. Those languages with fewer emotion categories would have more general scripts: Each feature would have fewer features and cover a broader range of phenomena. Languages with many emotion categories have more specific

*scripts: Each script would have more features and cover a narrower range of phenomena. Moreover some features are culture-specific, and others are pancultural. Or, better, **culture specific** and **pancultural** define two ends of a continuum. Some features may be limited to few cultures; others found in all or almost all.*

Ne samo što se emocije mogu različito kategorizovati u jezicima što dovodi do velikih razlika u broju reči koje označavaju emocije i do razlika u granicama značenja pojedinih od njih, već se i na nivou individue može primetiti različitost u pogledu toga koliko reči čovek koristi da bi izrazio svoje emocije, ma kako njegov maternji jezik bio bogat u smislu te kategorizacije. Ova sposobnost da se emocionalni doživljaji kategorizuju u vidu diskretnih leksičkih jedinica naziva se **granularnost** (Barrett 2006: 24- 25, 31). Barrett navodi da svi ljudi mogu da identifikuju da li se osećaju dobro ili loše i da to iskažu bar uz pomoć te dve reči. Ona takođe primećuje da postoje ljudi koji lako klasifikuju svoje emocionalne doživljaje i iskazuju ih različitim rečima dostupnim u njihovom jeziku (izražena granularnost), a postoje i oni koji ne mogu da diferenciraju mnogo više od toga da li se osećaju dobro ili loše i da to tako i iskažu (niski stepen granularnosti) (Barrett 2006:25).

Takođe, na nivou individue možemo videti kako reči poput E *happy*, S *srećan* mogu da predstavljaju kategorije u kojima je prototipična ideja prijatnosti što i omogućava međusobno razumevanje između ljudi koji govore srpski ili engleski, ili oba jezika, ali neprototipične karakteristike kategorije sreće koja postoji u svesti svake individue mogu biti vrlo različite. Tako je za jednu osobu u okviru konceptualizacije sreće prisutan, na primer, kognitivni scenario odlaska na utakmicu, dok je za drugu osobu kognitivni scenario sreće vezan za situaciju u kojoj osoba u svojoj bašti gaji cveće. Utoliko se ljudi često ne razumeju u potpunosti u pogledu toga šta pod kojim pojmom podrazumevaju, pre svega zbog toga što nisu upoznati sa tim koje varijacije kognitivnog scenarija sreće postoje u individualnoj kategorizaciji sreće drugih osoba, i koliku važnost im druga osoba pridaje. Zbog toga nam jezik pomaže u sporazumevanju, ali ne obezbeđuje idealnu komunikaciju u okviru upotrebe individualnih leksema, poput prideva E *happy*, S *srećan* ili imenice E *happiness*, S *sreća*. Individualna leksema predstavlja samo oznaku skupa u kome je istaknut prototipičan kognitivni scenario dok se ostali

kognitivni scenariji impliciraju, te je potrebno upotrebiti više reči složenih u iskaz kako bismo nekome objasnili šta to za nas lično znači biti srećan.

Dalje, s obzirom na to da je telesno iskustvo koje je zajedničko svim ljudima to da mogu da se osećaju dobro ili loše zbog nekog događaja ili situacije, moglo bi se pretpostaviti da je ono što je svim emocijama zajedničko upravo pojam dobrog ili lošeg emocionalnog stanja. Međutim, neke emocije, poput iznenađenja, mogu biti i prijatne i neprijatne zavisno od konteksta, te se naizgled one ne uklapaju u ovakvu tvrdnju. Ipak, ako se vratimo na postulate teorije prototipa i kognitivne lingvistike vidimo da emocije poput iznenađenja koje nemaju jasnu naznaku prijatnosti ili neprijatnosti u stvari samo nisu centralni članovi kategorije emocija, ali da njoj svakako pripadaju. Centralni članovi kategorije svakako bi bile one emocije koje jasno izražavaju prijatnost ili neprijatnost, a to bi opet bile sreća i tuga. Centralni član toga para bio bi pojam sreće i dobitka, što je hipoteza koja će se proveriti u toku istraživanja.

Pored utvrđivanja organizacije emocija u pojmovno-značenjskom sistemu na osnovu kognitivnog scenarija, svakako je važno ukazati i na to na koji način su jezičke jedinice koje označavaju emocije, u ovom slučaju pridevi, organizovani u jeziku. Kako Lakoff (1987:58) primećuje, jezik ne samo da učestvuje u kategorizaciji pojava, već je i sam kategorizovan na osnovu principa prototipa. Tako, kako je već rečeno, kategorije podrazumevaju da postoji centralni član koji je nemarkiran i drugi član ili ostali članovi koji su markirani, te da se uočava asimetrija u statusu dva pojma koji čine par. U slučaju emocija to bi dakle značilo da bi pridev E *happy* S *srećan* bio nemarkiran, i stoga centralni član, dok bi pridev E *unhappy* S *nesrećan* bio markiran i stoga ne bi predstavljao centralnog člana kategorije. Ako obratimo pažnju na sinonim prideva E *unhappy* S *nesrećan*, koji glasi E *sad* S *tužan* primetićemo da on ne može biti negiran kao pridev E *happy* S *srećan*. Ovo opet upućuje na primat prideva S *srećan* u okviru opozicije emocija sreće i tuge, kao i na to da je i jezik organizovan po principu prototipa, o čemu će još biti reči u radu.

Međutim, pre nego što više pažnje obratimo na prideve kao jezičku oznaku za emocije, napravićemo kratak pregled proučavanja kognitivnog scenarija emocije i pojmovnih metafora i metonimija koje se odnose na njih u okviru kognitivne lingvistike.

Pregled proučavanja emocija u okviru kognitivne lingvistike

Lakoff i Kövecses (Lakoff, 1987:380) bili su prvi koji su zajedno primenili teoretski okvir kognitivne lingvistike na ispitivanje emocija. Oni su primenili postupak klasifikacije odrednica u tezeaurusu koje su bile povezane sa imenicom *E anger*. U tezeaurusu koji su koristili (*Roget's University Thesaurus*) postoji oko tri stotine reči i izraza koji su povezani sa imenicom "ljutnja" (*E anger*). Sve te reči i izrazi nisu slučajno povezani sa ljutnjom. Ukoliko se klasifikuju prema značenju primećuje se da se neke reči i izrazi odnose na povišenu telesnu temperaturu ili druge fiziološke simptome ljutnje, što predstavlja **metonimijski prenos**, a neki se odnose na konceptualizaciju ljutnje kao snažnog protivnika (*E I was seized by anger, S Uhvatila me je ljutnja*) ili ludila (*E He went crazy with anger, S Poludeo je od besa*) što predstavlja **metaforički prenos**. Drugi aspekt proučavanja konceptualizacije emocija na koji je Lakoff obratio pažnju jeste kognitivni scenario emocije. Kao što smo do sada već objasnili, **kognitivni scenario** predstavlja nekoliko prototipičnih faza u nastanku i razvoju neke emocije. Prvi element kognitivnog scenarija čini uzrok emocije, drugi čini doživljavanje same emocije, a treći deo čini ponašanje subjekta koji doživljava emociju ⁷. Lakoff (1987:397-398) nije jasno klasifikovao ove elemente kognitivnog scenarija u tri faze, ali njegovih pet faza kognitivnog scenarija na primeru ljutnje mogu se svesti na ove tri:

1. uzrok (Lakoff: uvredljiv događaj)
2. doživljavanje emocije (Lakoff: ljutnja)
3. ponašanje subjekta koji doživljava emociju (Lakoff: pokušaj kontrole emocije, gubljenje kontrole, "naplata" počinocu uvrede)

Lakoff (1987:400-405) primećuje da postoji kako prototipičan scenario ljutnje, tako i više neprototipičnih scenarija ljutnje, koji obuhvataju različite varijacije ljutnje. Koliko mi možemo da primetimo, sve varijacije u prototipičnom scenariju ljutnje u modelu koji je Lakoff predložio sastoje se u varijacijama u ponašanju subjekta ljutnje (Faza 3). Tako Lakoff kontrastira prototipičan scenario koji u trećoj fazi obuhvata pokušaj kontrole, gubljenje kontrole i "naplatu", sa varijacijama koje obuhvataju na primer iznenadno

---

⁷ Ovakvu okvirnu podelu predlažemo na osnovu našeg istraživanja, a kako će se dalje videti u okviru ovog odeljka, oslanjajući se na zapažanja Lakoff-a (1987) i Wierzbicka (1999b). U ovom odeljku prikazaćemo kako predlažemo da se modeli koje su izneli Lakoff i Wierzbicka dopune.

gubljenje kontrole (eksploziju) bez prethodnog pokušaja kontrole ili sasvim obrnuto – potiskivanje ljutnje i prestanak emocije bez gubljenja kontrole ili “naplate”.

Ovde bi valjalo zapaziti da se u i prvoj fazi može govoriti o više mogućih uzroka emocije, čime se Lakoff eksplicitno ne bavi. On samo navodi da je osnovni uzrok ljutnje uvreda (Lakoff, 1987:400), pri čemu se razlikuje osoba koja nanosi uvredu i žrtva. Žrtva, dakle, postaje subjekat emocije ljutnje. Međutim, ovom moramo dodati da uzrok ljutnje nije uvek drugi čovek i uvreda koju nam je naneo. Mi možemo biti ljuti i zbog neke prepreke koja nas sprečava da dođemo do cilja. Tako, recimo, možemo reći da smo ljuti zbog nepravednih propozicija takmičenja. U tom slučaju ne postoji nikakva direktna uvreda koju nam neko nanosi, ali svakako postoji prepreka u ostvarenju cilja. Ovo ilustruje činjenicu da i u prvoj fazi uzroka emocije postoje varijacije koje Lakoff u svom pregledu nije eksplicitno naveo, a koje po pravilu uočavaju autori koji su se detaljnije bavili kognitivnim scenarijima pojedinih emocija (Dragičević, 2010b, Kosanović, 2009).

Lakoff (1987:405) zaključuje da ne postoji samo jedan model ljutnje, već da postoji više modela sa prototipičnim modelom u centru: „The point is that there is no single unified cognitive model of anger. Instead there is a category of cognitive models with a prototypical model in the center.”

Anna Wierzbicka otišla je korak dalje u istraživanju kognitivnog scenarija emocija, na taj način što je predložila da se na njega primeni semantički metajezik koji se sastoji od 60 primitiva i kojim bi se kognitivni scenario emocija, i drugih apstrakcija, zapravo sveo na osnovne komponente i predstavio jednom vrstom „formule” (Wierzbicka 1999a, 1999b). Ona sa pravom primećuje da svi jezici nemaju isti sistem leksičke klasifikacije emocija (Wierzbicka 1999b:29) te stoga zaključuje da nije uputno govoriti o univerzalnim emocijama. S obzirom na to, razumljivo je nastojanje Wierzbicke da emocije objasni i definiše uz pomoć reči koje ne označavaju same emocije i koje su arbitrarne kategorije, već da ih objasni uz pomoć univerzalnog i jednostavnog meta-jezika. Wierzbicka (1999b:27) to objašnjava ovako:

If we want to define emotion concepts in a way which would be truly explanatory we must define them in terms of words which are intuitively understandable (non-technical) and which themselves are not names of specific emotions or emotional states.

Wierzbicka (1999b: 28) je identifikovala grupu od 60 jezičkih primitiva koje je zajedno sa saradnicima, a na osnovu 30 godina istraživanja, predložila kao kandidate za „prirodni semantički meta-jezik” a to su:

Substantives: I, YOU, SOMEONE (PERSON), SOMETHING (THING), PEOPLE, BODY
Determiners: THIS, THE SAME, OTHER
Quantifiers: ONE, TWO, SOME, ALL, MANY (MUCH)
Attributes: GOOD, BAD, BIG, SMALL
Mental predicates: THINK, KNOW, WANT, FEEL, SEE, HEAR
Speech: SAY, WORD, TRUE
Actions, events and movements: DO, HAPPEN, MOVE
Existence and possessions: THERE IS, HAVE
Life and death: LIVE (ALIVE), DIE
Logical concepts: NOT, MAYBE, CAN, BECAUSE, IF
Time: WHEN (TIME), NOW, AFTER, BEFORE, A LONG TIME, A SHORT TIME, FOR SOME TIME
Space: WHERE (PLACE), HERE; UNDER, ABOVE, TOUCH (CONTACT); FAR, NEAR; SIDE, INSIDE
Intensifier: VERY, MORE
Taxonomy, paronymy: KIND OF, PART OF
Similarity: LIKE

Wierzbicka daje ilustraciju toga kako ova „formula” kognitivnog scenarija pomaže u kontrastiranju kognitivnih scenarija emocija, onako kako su izraženi u različitim jezicima. Tako se, recimo, u engleskom jeziku prototipični kognitivni scenario ljutnje (E anger) može iskazati uz pomoć sledećih semantički primitiva (Wierzbicka, 1999b:35):

- a) *this person did something bad*
- b) *I do not want this person to do thing like this*
- c) *I want to do something to this person because of this*

Primećuje se, dakle, da je Wierzbicka naglasila potrebu da se emocije ne opisuju „deskriptivno”, a još manje uz pomoć drugih emocija, kako se to često čini u rečničkim definicijama. Međutim, njen pokušaj da opiše emocije uz pomoć semantičkih primitiva, iako idejno u potpunosti opravdan, nije bio bez izvesnih nedostataka.

Jedan od njih je uključivanje poređenja („thing like this”) koje nije preko potrebno u „formule”, koje bi trebalo da budu što kraće. Na primer, moguće je Wierzbickin nacrt kognitivnog scenarija ljutnje preformulisati na jednostavniji način korišćenjem istih primitiva koje je ona predložila kako sledi, radi lakšeg praćenja:

- a) this person did something bad
- b) I do not want this person to do something bad
- c) I can do something
- d) I want to do something to this person because this person did something bad

Takođe, Wierzbicka je u kognitivni scenario ljutnje uključila (a) procenu situacije i subjektivu volju (b i d), ali nije uključila procenu subjektive moći (c), koju je uključila u kognitivni scenario tuge (Wierzbicka, 1999a:39). Drugim rečima, primećuje se da isti kriterijumi (recimo procena moći) nisu uključeni u sve kognitivne scenarije, što je određena nedoslednost.

Ipak, značajno je da je, dalje razrađujući svoju ideju, Wierzbicka uključila element procene situacije u kognitivni scenario svih emocija. Ona navodi da kognitivni prototip emocija izgleda ovako (Wierzbicka, 1999b:42):

*Person X was angry, sad, ashamed, worried etc. →
person X thought something
because of this, X felt something*

Međutim, Wierzbicka zastupa stav da pojam (ostvarenog, neostvarenog i blokiranog) “cilja” koji predlažu neki psiholozi (Harris, 1989:103)⁸ da bi se objasnile emocije nije univerzalan, te da je neophodno umesto takvih pojmova koristiti primitive: WANT, FEEL, I, HAPPEN, DO, NOT, GOOD, BAD. Ipak, čini se da bi pojam koji bi objedinio Wierzbickin pojam dobrog ili lošeg i pojam ishoda (cilja) mogao da

---

⁸ Citirano u Wierzbicka 1999b:42

predstavlja prihvatljivo rešenje ovog problema, te ga u našem istraživanju formulišemo u vidu pojma „dobitka” i „gubitka” o čemu će biti više reči docnije.

Većina istraživača, bilo da su lingvisti ili psiholozi, potpuno je saglasna da je (prototipični) kognitivni scenario sastavni deo i temelj konceptualizacije jedne emocije (Shaver et al. 1987:1063, Lakoff, 1987, Kövecses, 2008:137-141, Kosanović, 2009, 192-229). No većina autora se ne bavi predlaganjem „formula” kognitivnog scenarija, kakve je predložila Wierzbicka, već ga istražuju bez ograničenja koje bi bilo uslovljeno postojanjem “metajezika” ili semantičkih primitiva. To je, zapravo, logično, jer takvo istraživanje kognitivnih scenarija predstavlja analizu, dok bi eventualno pretvaranje ovih opisa u „formulu” predstavljala sintezu, koju je veoma teško postići bez obuhvatne analize obimne empirijske građe.

U srpskom jeziku istraživanjem koja se tiču kognitivnog scenarija ljutnje, tuge i straha bavila se među prvima R. Dragičević (2010a, 2010b 151-211), a prema ugledu na nju kognitivnim scenarijem sreće bavila se Kosanović (2009, 192-229), u oba slučaja bez pokušaja stvaranja neke „formule” na osnovu rezultata istraživanja. Međutim, u ovom radu pokušali smo da oslanjajući se na ideju Wierzbicke, predložimo model opisa emocija uz pomoć pojmova „dobitka” i „gubitka”, što predstavlja novinu u proučavanjima kognitivnog scenarija emocija.

Treba napomenuti da u praksi, kognitivni lingvisti obično ispituju paralelno pojmovne metafore i metonimije i kognitivni scenario, pošto na taj način ukazuju na povezanost nekih metafora i metonimija sa određenim delovima kognitivnog scenarija. Postojanje ili nepostojanje pojmovnih metafora koje se odnose na neki element kognitivnog scenarija – na primer na ponašanje subjekta emocije u jednom jeziku, mnogo govori o kulturološkom aspektu konceptualizacije jedne emocije (Mikolajczuk, 1998). Na primer, insistiranje na kontrolisanju emocije koje je iskazano metaforama za ljutnju u engleskom jeziku, nije prisutno u poljskom jeziku. U pojmovnim metaforama koje postoje u poljskom jeziku ne stavlja se nikakav akcenat na kontrolu emocije, već na pasivnost u kojoj se emocija konceptualizuje kao bolest (nevoljno stanje). Ovo je posledica određenih kulturoloških razlika koje se dobro uočavaju u društveno-kulturnim stereotipima – dok u anglosaksonskoj kulturi postoji stav da emocije treba kontrolisati,

u poljskoj (slovenskoj) kulturi subjekat se vidi pre kao žrtva emocije koja ga je zadesila (Kövecses, 1998, Mikolajczuk 1998, Wierzbicka, 1990).

Ovome treba dodati još i za istraživače dragocenu **asocijativnu metodu** koju koristi Dragičević (2010b:169) oslanjajući se na zapažanje Černjejk da je intuitivni način razumevanja značenja apstraktnih pojmova od velike važnosti za lingvistu. Asocijativna metoda obuhvata anketiranje izvornih govornika jednog jezika uz pomoć tri različite vrste testa, te analiziranje dobijenih odgovora. U prvom tipu testa, od govornika se traži da opišu situaciju u kojoj doživljavaju neku emociju tako što dopunjavaju rečenice tipa “Ljutnja je kada...”. U drugom tipu testa, od ispitanika se traži da navedu primer osobe koja oseća neku emociju (na primer otac, majka, profesor, dete), te se tako utvrđuju prototipični nosioci emocija. Na primer prototipičan nosilac ljutnje je otac ili profesor (Dragičević, 2010b), prototipičan nosilac sreće je dete (Kosanović 2009), a ponosa roditelj (Bročić 2016). U trećem tipu testa, od ispitanika se traži da daju svoje asocijacije na neku reč koja se tiče emocija koja može biti imenica, pridev ili glagol (Piper et al., 2005). Tako na primer asocijacija na pridev *S euforičan* može biti “*srećan, sreća, veseo, lud, čovek, radostan, euforija, nervozan...*” dok su asocijacije na imenicu *S radost* “*sreća, tuga, ljubav, sunce, osmeh, dete...*” (Piper et al., 2005). Ovde vidimo da se kao asocijacije javljaju sinonimi, antonimi, ali i pojmovi koji su putem metafore ili metonimije povezani sa nekom rečju, što je od važnosti za istraživača.

Veliki značaj asocijativne metode svakako leži i u tome što on omogućava da se utvrde prototipični članovi nekog semantičkog polja, o čemu smo već govorili, a koji se dobijaju tako što ih u svojim odgovorima navede najviše ispitanika (Dragičević, 2001), ili ih pak uz to još i najveći broj govornika navede prve na listi.

Rezultati istraživanja konceptualizacije emocija pokazuju da čak i u vrlo udaljenim jezicima postoji mnogo toga zajedničkog na nivou postojanja pojedinih metafora i metonimija motivisanih čovekovim telesnim iskustvom, ali da se nailazi na veći broj razlika bilo u konkretnoj realizaciji tih metafora bilo u postojanju određenih metafora koje su karakteristične samo za pojedine jezike. Koliko možemo da zaključimo, i rezultati istraživanja kognitivnog scenarija emocija pokazuju da je kognitivni scenario emocija veoma sličan u različitim jezicima, pogotovu u prvoj i drugoj fazi (uzrok emocije i subjektivan doživljaj), a da je kulturološki uslovljen obično najviše u trećoj

fazi (izbor ponašanja)⁹. Kratak pregled literature koja se bavi emocijama u kognitivnoj lingvistici pokazaće kako su navedeni osnovni pravci proučavanja emocija danas predmet interesovanja većeg broja istraživača.

Kratak pregled kognitivnolingvističke literature o emocijama

U okviru kognitivnolingvističkog okvira postoji veći broj istraživača koji se bave ispitivanjem konceptualizacije emocija u različitim jezicima, bilo da su u pitanju monolingvalna ili komparativna istraživanja, te sinhronijska i dijahronijska istraživanja. Ovde je moguće pomenuti samo neka od najvažnijih.

Svakako da su ovoj oblasti pre svega nezaobilazni i najpoznatiji već pomenuti radovi Z. Kövecsesa (Kövecses, 2000) i A. Wierzbicke (1988, 1999). Ovi autori se bave poređenjem konceptualizacije emocija u različitim jezicima i kulturama, usredsređujući se pre svega na pitanja univerzalnosti ili kulturne uslovljenosti. A. Wierzbicka se posebno zalaže za prevazilaženje anglocentrizma u istraživanju emocija (Wierzbicka, 2009), a bavi se i pitanjima konceptualizacije emocija i bilingvalizma (Wierzbicka, 2008). Emocije i bilingvalizam su glavno polje interesovanja A. Pavlenko (2005) koja je pored više autorskih radova i urednik zbornika sa istom tematikom (Pavlenko, 2006). Wierzbicka se bavila i pojedinim specifičnim temama u oblasti emocija, na primer konceptualizacijom bola kao ilustracijom univerzalnosti i kulturne specifičnosti (Wierzbicka, 2012), dok se Kövecses posebno bavio metaforama povezanim sa ljutnjom, ponosom i ljubavlju (Kövecses, 1986, 1991, 1995).

Komparativno ispitivanje konceptualizacije i verbalizacije emocija u više evropskih jezika uključujući veći broj slovenskih jezika jeste tema je kojom se opširno bave Ogarkova (Ogarkova et al. 2012, Ogarkova et al., 2009)¹⁰ i Soriano¹¹ koje između ostalog zajedno potpisuju prilog *Linguistics and Emotion* u jednom od najpreglednijih enciklopedijskih izdanja o emocijama u psihologiji *Oxford Companion to Emotion and*

---

⁹ Ovde smatramo da je recimo uobičajen uzrok ljutnje u svim kulturama uvreda, pa je to određena univerzalija u kognitivnom scenariju ljutnje. Međutim, šta se sve može smatrati uvredom svakako je kulturološki uslovljeno.

¹⁰ Obimna lista svih publikacija Ane Ogarkove može se naći na adresi <http://www.affective-sciences.org/user/ogarkova>

¹¹ Obuhvatna lista publikacija Kristine Soriano dostupna je na adresi <http://www.affective-sciences.org/user/cristinasoriano>

the Affective Sciences (Sander, D., Scherer, K. (eds.), 2009). Valentina Apresjan takođe se bavi emocijama i njihovom konceptualizacijom u jeziku, što je tema njene doktorske disertacije odbranjene 1995, i većeg broja članaka (Apresjan, 1997).

Jedan od najnovijih interdisciplinarnih zbornika koji objedinjavaju proučavanje emocija u psihologiji i lingvistici svakako jeste i *Components of Emotional Meaning* (Fontaine et al. 2013) koji se bavi proučavanjem emocija sa teoretskog stanovišta komponentne analize u psihologiji, ali obuhvata i širok raspon članaka iz lingvistike koji govore o konceptualizaciji većeg broja emocija kao što su sreća, ponos, stid, strah, ljutnja, očajanje itd. u različitim jezicima (japanskom, kineskom, turskom, poljskom, ukrajinskom, grčkom, finskom, španskom, baskijskom itd.).

Ostali značajni zbornici radova koji se bave emocijama u različitim jezicima svakako su *Speaking of Emotions: Conceptualisation and Expression* (Athanasiadou, Tabakowska (ed.) 1998) i *Emotions in Crosslinguistic Perspective* (Harkins, Wierzbicka (ed.), 2001). Jedan od novijih doprinosa proučavanju jezičkog izražavanja emocija u neevropskim jezicima sa fokusom na pomenutim temama univerzalnosti i kulturnog konteksta svakako je i knjiga *The Language of Emotion – the case of Dalabon (Australia)* (Ponsonnet, 2014).

Dok se pomenuti radovi bave sinhronijom, neki istraživači ispituju metafore za izražavanje emocija u dijahroniji kao što su to na primer Gyori (1998) i Tissari (2001, 2010) koja se posebno detaljno bavi emocijom ljubavi. Pored Tissari, još nekoliko autora proučava konceptualizaciju emocija u dijahroniji kao što su na primer radovi objavljeni u zborniku *Historical Cognitive Linguistics* (Winters et al., 2010). Prilog koji u ovom zborniku potpisuje Trimm (2010) govori o metaforama povezanim sa emocijom ljubavi u dijahroniji, a prilog koji potpisuju Fabiszak i Hebda (2010) obrađuje konceptualizaciju ponosa kroz istoriju.

Autori koji se pored Wierzbicke (1988) bave vrstama reči (pridevima, imenicama, glagolima) kojima se iskazuju emocije u jeziku jesu Dziwirek, K. & B. Lewandowska-Tomaszczyk (2010). Njihova knjiga *Complex Emotions & Grammatical Mismatches*

predstavlja kontrastivnu studiju zasnovanu na materijalu engleskog i poljskog jezika. Autori primećuju da se, na primer, u poljskom jeziku emocije tipično „iskazuju neprelaznim, često refleksivnim glagolima, dok izvorni govornici engleskog imaju tendenciju da koriste prideve i participe (Dziwerek & Lewandowska-Tomaszczyk 2010:25), što potvrđuje Wierzbickino zapažanje da je to način da se pripadnici anglosaksonske kulture distanciraju od emocija, dok ih pripadnici slovenske kulture aktivno proživljavaju kroz glagole (Wierzbicka, 1995:226-7, Dziwerek & Lewandowska-Tomaszczyk 2010:19).

Pored ovih najznačajnijih radova i zbornika, postoji još mnogo radova autora koji se bave emocijama uopšte ili pojedinačnim emocijama u okviru kognitivnolingvističkog pristupa. Rull (2000, 2001a) se bavi konceptualizacijom emocija kao lokacija i metaforama koje se odnose na kontrolu emocija (2001b), a Pena Cervel (2001) istražuje koji delovi tela se javljaju u metaforama vezanim za emocije.

Ljutnjom u finskom i estonskom bave se Realo et al. (2013), metaforama koje se odnose na ljutnju u japanskom bavi se Matsuki (1995), dok konceptualizaciju ljutnje u afričkom jeziku akan prikazuje u svom članku Ansah (2014a). Athanasiadou se bavi **strahom** u grčkom jeziku (1998), Sirvydė (2006) u engleskom i litvanskom, a Ansah (2014b) u jeziku akan i u engleskom. Yu (1995) je jedan od više autora koji se bave metaforama vezanim za **sreću** u kineskom, a zapažanja o motivisanosti velikog broja reči koje označavaju emocije somatskim reakcijama i telesnim iskustvom u dva afrička jezika donose Dzokoto & Okazaki (2006). Komparativnom studijom konceptualizacije **tuge** u persijskom i engleskom bave se Moradi & Mashak (2013). Poređenjem kulturnih specifičnosti u konceptualizaciji **ljutnje, srama, krivice i ponosa** u pet evropskih jezika bave se Ogarkova, Soriano i Lehr (Ogarkova et al., 2010).

Vrlo interesantna studija poredi konceptualizaciju srca kao centra emocija i metafora koje sadrže pojam srca u pet evropskih jezika (3 romanska i 2 germanska) (Perez, 2008). U zaključku tog rada navode se čak devet emocija (ljubav, dobrota, naklonost, briga, zainteresovanost, tuga, saosećanje, želja) koje su putem metafore ili metonimije povezane sa srcem kao svojim centrom.

Na materijalu srpskog jezika konceptualizacijom ljutnje, tuge i straha, kao što smo već pomenuli, bavila se R. Dragičević (2010a, 2010b 151-211). D. Klikovac (2004) je proučavala konceptualizaciju ljubavi, a na njeno istraživanje se nadovezuju Đurić i Ćirić (2014) koji se bave metaforičkom i metonimijskom konceptualizacijom ljubavi u ograničenom kontekstu – u tekstovima turbofolk pesama ženskih izvođača. U domaćoj literaturi, o metaforama i metonimijama koje učestvuju u konceptualizaciji ponosa u srpskom jeziku pisala je Bročić (2012, 2016), dok se pojmovnim metaforama i metonimijama kao i kognitivnim scenarijom sreće u engleskom i srpskom jeziku bavila Kosanović (2009). Emocije su predmet pojedinih poglavlja radova Klikovac (2000, 191-203) i Rasulić (2004, 219-224), u kojima se autori bave paralelno srpskim i engleskim jezikom i iznose vrlo dragocena zapažanja. Dok se Klikovac bavi prvenstveno pojmovnom metaforom u kojoj je čovek sadržatelj za određena psihološka stanja, Rasulić se bavi orjencionom metaforom DOBRO JE GORE, LOŠE JE DOLE koja učestvuje u konceptualizaciji stanja duha koja obuhvataju emocionalna stanja i stanja svesti (svesno i nesvesno), kao i izvornim domenom temperature i značenjima srpskih i engleskih prideva koji primarno označavaju hladnoću ili toplotu.

Što se tiče trenutnih pravaca istraživanja emocija u lingvistici van okvira kognitivne lingvistike, treba spomenuti da Majid (2012) donosi veoma koristan i informativan pregled istraživanja emocija u većem broju oblasti kao što su fonetika, fonologija, prozodija, morfologija, sintaksa, leksikologija i diskurs.

Za naš rad je značajan je i rad Caroline Ostermann (2012) o povezanosti leksikografije i kognitivne lingvistike. U svom radu ona predlaže da znanje o kognitivnom scenariju jedne emocije postane deo rečničkih definicija, što je deo zaključaka i našeg istraživanja. U svom stavu ona iznosi rezultate eksperimenta koji pokazuje da ispitanici tačnije imenuju emociju koja je definisana uz pomoć elemenata kognitivnog scenarija, nego uz pomoć klasičnih rečničkih definicija kakve su date u Longmanovim rečniku (Longman English Dictionary Online- LDOCE).

Ovaj kratak pregled literature iz oblasti proučavanja emocija u kognitivnoj lingvistici pokazuje da interesovanje za ovu temu ne jenjava, ali da su emocije, pogotovu one

neprototipične, svakako i dalje relativno neistražena oblast u kojoj su dobrodošli novi radovi.

Pridevi koji označavaju emocije

Pridevi kao klasa reči sve više zaokupljaju pažnju istraživača u poslednjih deceniju ili dve, te se postavlja pitanje i same definicije toga šta su pridevi. Najčešće se do ovog odgovora dolazi putem upoređivanja prideva sa ostalim klasama reči. Neki autori koji se bave razlikom između vrsta reči kao što su imenice, glagoli i pridevi zastupaju pre svega sintaksičku, a ne semantičku vizuru u distinkciji ovih klasa (Baker, 2003), dok su drugi okrenuti semantičkoj distinkciji (Wierzbicka, 1988; Radden & Dirven, 2007). Značajne zaključke koje se odnose na postojanje klase prideva u velikom broju ne-indoevropskih jezika donose Dixon, R.M.W. Aikhenvald, A. Y. (2006) u svojoj komparativnoj tipološkoj studiji *Adjective Classes: A Cross-linguistic Typology*. Autori zastupaju stav da pridevi kao klasa reči postoje u svim jezicima, mada se ranije pretpostavljalo da u nekim jezicima zapravo pridevi i ne postoje kao vrsta reči, pre svega zbog velike sličnosti koju u tim jezicima pokazuju bilo sa imenicama bilo sa glagolima, ili sa obe ove vrste reči. Ipak, čini se da najispravnije prihvatiti stanovište koje zastupa Spencer (2008:409) da u svim jezicima postoji klasa reči koja bi se mogla nazvati pridevima, ali da to ne znači da je ta klasa uvek nezavisna od klase imenica ili glagola. Iako se, dakle, u navedenoj studiji, ukazuje na to da pridevi u nekim jezicima ne moraju da poseduju sličnosti ni sa imenicama ni sa glagolima, mnogi lingvisti u svojim razmatranjima postavljaju prideve na sredini kontinuuma između glagola i imenica, pre svega zbog toga što se uglavnom bave jezicima koji odslikavaju ovakav kontinuum (Radden & Dirven, 2007; Wierzbicka, 1988: 483, 486; Flanagan, 2014: 22). Ovo stanovište zasnovano je na činjenici da, sa semantičke tačke gledišta, imenice, kao sredstvo kategorisanja pojava, označavaju trajniji skup osobina, a glagoli vremenski ograničene karakteristike, te bi pridevi, koji kao klasa reči označavaju i trajne i trenutne osobine, bili negde na sredini ovog kontinuuma (Wierzbicka, 1988:483-486). Međutim, pored ove osnovne distinkcije moguće je navesti i više drugih dokaza u prilog ovoj tezi, kao što to čine Radden & Dirven (2007) u svojoj knjizi *Cognitive Grammar*. Oni navode sledeće razloge zbog kojih su pridevi bliski imenicama (Radden & Dirven, 2007:148-149)¹²:

---

¹² Radi lakšeg praćenja, zapažanja koja iznose Radden & Dirven ilustrovaćemo svojim primerima iz engleskog i srpskog jezika.

1. pridevi mogu izražavati relativno trajne karakteristike kao i imenice (E *calm man*, S *miran čovek*)
2. sintaksički gledano, mnogi pridevi se upotrebljavaju u predikativima kao i imenice (E *He is calm*. S *On je miran.*)
3. morfološki, pridevi se u mnogim jezicima slažu sa imenicom u rodu i broju (S *mirna osoba*)

Pridevi se po svojim osobenostima mogu dovesti u vezu i sa glagolima. Kao prvo, semantički gledano, pridevi mogu da izraze trenutna stanja kao i glagoli (Wierzbicka, 1988: 483, 486). Radden & Dirven (2007:149) navode i sledeće razloge:

1. pridevi kao i glagoli izražavaju relacije i, kao i glagoli, zavise od nekog drugog pojma
2. sintaksički gledano, pridevi se mogu upotrebljavati uz intenzifikatore kao i glagoli, a mogu i da se gradiraju, po čemu se razlikuju od imenica (E *Something is very attractive because it attracts me very much*).

Radden & Dirven (2007:149) smatraju da pridevi, kao i glagoli, mogu da budu tranzitivni kada se koriste u predikativima (E *I am excited about it*), te se, dakle, može govoriti i o postojanju objekta prideva (E *angry with somebody*, S *ljut na nekoga*).

Pridevi koji označavaju emocije u odnosu na druge vrste reči

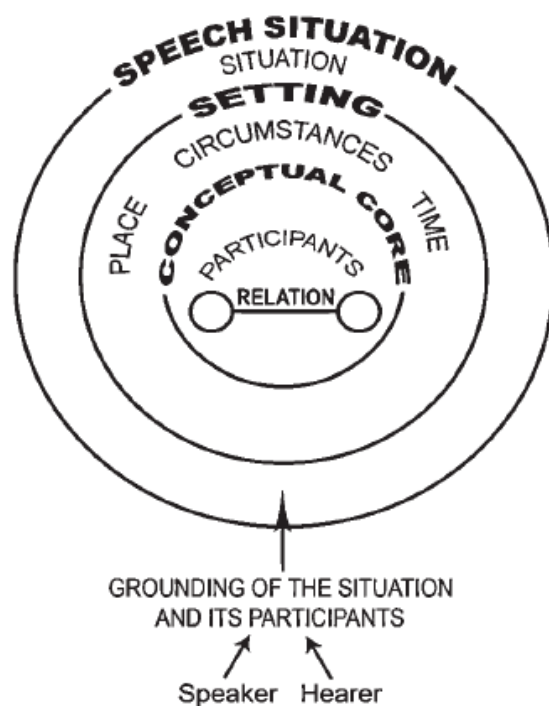
Za razumevanje prideva iz ugla kognitivne gramatike važno je naglasiti da pridevi spadaju u grupu reči koje izražavaju relacije, u koje spadaju još i glagoli, predlozi i veznici (Radden & Dirven, 2007:42). U drugu grupu reči spadaju imenice koje prototipično označavaju konkretne predmete i bića, a zatim i apstraktne entitete koji se doživljavaju kao celine koje su relativno stabilne u vremenu i prostoru.

Kada govorimo o emocijama uviđamo da je doživljavanje emocije dinamična pojava: subjekat emocije procenjuje stimulus (bilo konkretan, bilo u okviru mentalne predstave) i zatim reaguje na njega nekim osećanjem, na primer ljutnjom, strahom, iznenađenjem itd. Emocije su stoga primarno „relacione“ po prirodi. Emocije kao „situacije“ mogu

biti označene glagolima (E *to rejoice, to despair*, S *radovati se, očajavati*), pridevima (E *joyful, desperate*, S *radostan, očajan*) ili imenicama (E *joy, despair*, S *radost, očaj*), međutim sva ova jezička sredstva označavaju situaciju u kojoj subjekat doživljava emociju, koja je po prirodi dinamična, i ne predstavlja neki fizički entitet. Stoga imenice koje označavaju emocionalna stanja možemo tretirati kao ontološke metafore („reifikacije“) koje nam pomažu da situacije, odnosno relacije tretiramo kao stvari (Radden & Dirven, 2007:84). Imenice koje označavaju emocionalna stanja kao što su tuga, sreća, ljutnja itd. mogu se ponašati slično gradivnim imenicama (E *He brimmed over with joy*; S *Preplavila ga je sreća*) ili slično zajedničkim imenicama (E *One should not build happiness on someone else`s unhappiness*; S *Ne treba zidati svoju sreću na tuđoj nesreći*), no u oba slučaja one označavaju dinamičnu situaciju emocionalnog doživljaja, a ne statičnu stvar. Za razliku od toga, glagoli koji označavaju emocije označavaju ponašanje osobe koja doživljava emociju te je njihova dinamična priroda očiglednija (E *He is rejoicing*; S *On se raduje*). Pridevi koji označavaju emocije često su i u engleskom jeziku i u srpskom jeziku nastali od glagola i u tom slučaju njihova „dinamična“ priroda vrlo je transparentna. Ako kažemo da je neko iznenađen, razljućen ili rastužen (E *surprised, infuriated, saddened*) jasno je da ovi pridevi označavaju situaciju u kojoj je neki stimulus izazvao emocionalnu reakciju subjekta, po principu „Nešto ga je iznenadilo → On je iznenađen“. Međutim, ako kažemo da je neko srećan, tužan ili ljut (E *happy, sad, angry*) u formi tih prideva ne nailazimo na transparentno upućivanje na dinamičnu situaciju u kojoj je neki stimulus izazvao emociju subjekta, te se, dakle, ta situacija samo podrazumeva, slično kao što je to slučaj kod imenica S *sreća, tuga, ljutnja*, E *happiness, sadness, anger*. U tom smislu, Radden & Dirven (2007:46) primećuju:

[ ]...conceptual and linguistic structure do not neatly match. On the one hand, conceptual structure can make do with just two basic conceptual units, relations and entities, while language provides a great diversity of linguistic categories and ways of combining them. On the other hand, conceptual structure typically contains entities which do not surface in linguistic structure, i.e. language tends to underspecify.

Jezik kao semiotički sistem funkcioniše po principu „oznake“, pri čemu „oznaka“ ima funkciju da se poruka prenese na najsvrsishodniji, pa samim tim na što kraći način . Tako je svakako ekonomičnije reći da je neko ljut, da neko oseća ljutnju ili da se neko ljuti nego reći da je „osoba crvena u licu, viče i grdi druge ljude zbog toga što joj je zasmetalo njihovo ponašanje“. Dakle, i imenice i glagoli i pridevi koji označavaju emocije zapravo označavaju jednu složenu relacionu situaciju na kratak i ekonomičan način koji je generalno svojstven jeziku kao sredstvu sporazumevanja. Iako je moguće primetiti da postoji suptilna razlika u nijansama značenja rečenica *E He is rejoicing; He is joyful. He feels joy; S On se raduje; On je radostan; On oseća radost*; njihova komunikativna poruka vrlo je slična u tom smislu da sve one upućuju na situacioni kontekst koji se može označiti terminom „kognitivni scenario radosti“, što se može grafički predstaviti i opštim dijagramom koji predlažu Radden & Dirven (2007: 51) (Slika 1).

Slika 1: Struktura situacije (Izvor: Radden& Dirven, 2007: 51)

Ipak, nije bez značaja primetiti da sve emocije u engleskom i srpskom jeziku nisu označene svim vrstama reči, kao i da postoje razlike između ova dva jezika po tom pitanju. Na primer, kako je već rečeno, u engleskom jeziku nada može biti označena imenicom E *hope*, glagolom E *to hope* i pridevom E *hopeful*, a u srpskom samo imenicom S *nada* i glagolom S *nadati se*, dok odgovarajućeg prideva nema. Međutim, ovaj primer ukazuje pre svega na razliku u jezičkoj realizaciji, ali ne nužno i na razliku u konceptualizaciji nade kao „karakteristike“ koja se pripisuje subjektu. Naime, u srpskom jeziku možemo reći da je neko „pun nade“, što na konceptualnom nivou potpuno odgovara ideji koja je sadržana u pridevu E *hopeful*.

Sa druge strane, pojedine emocije se u savremenom jeziku označavaju samo pridevima i imenicama, ali ne glagolima (E *passionate*, *passion* S *strastven*, *strast*), mada su u morfološkoj tvorbi nekih od njih mogli učestvovati i glagoli¹³. Takođe, ponekad se glagol koji označava neku emociju veoma retko koristi kao što je to slučaj sa glagolom S *ljubomoriti*¹⁴.

Zanimljivo je da se u literaturi iz psihologije pri klasifikaciji emocija koriste imenice i pridevi¹⁵, ali nikada glagoli. To je razumljivo ako se ima u vidu da imenice i pridevi imaju nešto statičnije značenje od glagola i ukazuju na dovršen ciklus promena u okviru neke situacije.

S obzirom na to da su imenice vrsta reči koja najprikladnije izražava ideju situacije kao entiteta prema ontološkoj metafori SITUACIJE SU STVARI (Radden & Dirven,

---

¹³ Pridev S *strastven* i imenica S *strast* nastali su od glagola S *stradati* (Skok, 1971:936). Ne slučajno, pridev E *passionate* nastao je na sličan način, od imenice E *passion* nastale od latinskog glagola L *pati* „patiti“. <http://www.oxforddictionaries.com/definition/english/passion>
U oba slučaja snažna emocija povezuje se sa patnjom, koja je prototipičan primer intenzivne emocije.

¹⁴ Primer: Mesi igra na višem nivou od ostalih igrača i treba mu to priznati, a ne *ljubomoriti*. <http://sport.blic.rs/forum/pravi-ronaldo-mesi-jo-ne-moe-da-se-poredi-sa-zidan,2475682,2,czytaj-popularne.html>

U pridevu S *ljubomoriti* sadržan je pojam „mučenja, mora“ te je on nastao kombinovanom tvorбом u kojoj je prvi element koren „ljub“, a drugi „mora“ – mučenje, te dakle ceo pridev ima značenje „mučenja zbog (rivaliteta u) ljubavi“. Glagolski element, dakle, prisutan je u pridevu koji označava emociju koja se uglavnom ne izražava glagolom.

¹⁵ Za prideve vidi Prilog 1 (Sherer, 2005), Prilog 3 (Russell, 1980), Prilog 4 (Watson & Tellegen, 1999)

2007:78-80, Lakoff & Johnson, 1980a), one su u svesti govornika najprikladniji naziv za emocije kao situacije odnosno entitete¹⁶. U okviru imenice, na primer imenice *E happiness, sadness, S sreća, tuga*, postojanje subjekta se podrazumeva, ali ne iskazuje. Pridevi koji označavaju subjekta emocije ukazuju na emocionalnu promenu koja se tom subjektu pripisuje, te su u jeziku gramatički usklađeni sa tim fokusom, pošto se slažu u rodu i broju sa subjektom, ukoliko je takva distinkcija u jeziku moguća. Glagoli koji označavaju emocije su u okviru rečeničnog iskaza povezani sa subjektom.

Ako našu mentalnu predstavu jedne emocije uporedimo sa jednim isečkom iz filma (video-klipom) koji tu emociju predstavlja¹⁷, onda bi imenice, pridevi i glagoli bili oznake za taj video klip, sa određenim razlikama u fokusu. Kada bismo poželeti da zaustavimo taj film i označimo ga rečima, imenica (na primer, *S iznenađenje*) bi označavala celu situaciju kao naslov, pridev bi takođe označavao celu situaciju, ali bi bio napisan iznad subjekta radnje (*S iznenađen*), dok bi glagol (*S iznenaditi se*) označavao celu situaciju, ali bi bio napisan unutar subjekta emocije. Pri ovoj metafori, treba imati na umu da iza prideva koji može da podseća na fotografiju subjekta emocije, takođe stoji isečak filma, što se da uporediti sa zaustavljenim video klipom koji se može u svakom trenutku pustiti i odgledati ponovo. Suština ovog poređenja je ideja da iza svake reči koja označava emociju postoji mentalna slika cele situacije i kognitivnog scenarija i da svaka takva reč asocijara na ceo kognitivni scenario, bilo da se radi o imenicama, pridevima ili glagolima¹⁸.

---

¹⁶ Prilikom ankete koju smo sproveli u toku istraživanja veliki broj govornika navodio je u svojim odgovorima imenice, a ne prideve koji označavaju emocije, iako je to bilo u suprotnosti sa instrukcijama. Ti odgovori su isključeni iz analize, ali o ovoj pojavi videti odeljak „Primena i rezultati asocijativnog testa“.

¹⁷ Fotografije nisu najprikladnije ni jedino sredstvo u psihologiji u okviru testova prepoznavanja emocija, već se u tu svrhu koriste isečci filmova, priče koje se čitaju ispitnicima itd. jer samo na nivou složenije situacije ispitiivač može biti siguran da je ispitanik razumeo o kojoj emociji se radi (Nummenmaa, L et al., 2014). Slično ovome, ali obrnuto, postupio je Ekman (2011:44) kada je od nepismenih pripadnika plemena Forejaca tražio da sastave priče na osnovu fotografija izraza lica koje im je pokazao.

¹⁸ U tom smislu jasno je da bi ispitanici koji bi bili zamoljeni da dopune rečenice poput *Ljut sam kada...*, *Ljutim se kada...* ili *Ljutnja je kada...*, u sva tri slučaja navodili primere kognitivnog scenarija ljutnje. Dragičević (2010b:170) je koristila test u kome je trebalo dopuniti rečenicu *Ljutnja je kada...*, a mi smo u svom istraživanju koristili test u kome je trebalo dopuniti dve rečenice *Sreća je kada...* i *Srećan sam kada...* U oba slučaja ispitanici su davali odgovore koji se često nisu razlikovali po perspektivizaciji. Naime, dopune rečenice *Sreća je kad...* često su sadržale rečenice u prvom licu jednine (isto je primećeno i u engleskoj anketi), a s obzirom da je

Razlike u jezičkoj preferenciji jednog od ovih lingvističkih izraza treba tražiti u kulturološkim razlikama (Dziwirek & Lewandowska-Tomaszczyk, 2010) i one nisu zanemarljive u tom smislu da ukazuju na nijanse u označavanju emocije kao aktivnijeg ili pasivnijeg stanja (opozicija: glagol – imenica), ali važno je naglasiti da u psihološkom smislu i imenice, i pridevi, i glagoli asociraju govornika na celu situaciju doživljavanja jedne emocije, uz pojačanu implikaciju aktivnosti ukoliko se koristi glagol.

Semantika prideva koji izražavaju emocije

Pridevima koji označavaju emocije nije se sistematično bavilo mnogo istraživača, već su oni najčešće deo šireg istraživanja. Izuzetak je knjiga *Complex Emotions and Grammatical Mismatches – A Contrastive Corpus Based Study* (Dziwirek, K. Lewandowska-Tomaszczyk, B., 2010) koja se bavi pitanjem jezičke preferencije pri upotrebi različitih vrsta reči za označavanje emocionalnih stanja na primeru engleskog i poljskog jezika. U knjizi se iznose zaključci da govornici engleskog jezika imaju tendenciju da koriste prideve za izražavanje osećanja više nego govornici poljskog, koji su daleko više skloni upotrebi glagola kako bi izrazili emocije. Zaključci se objašnjavaju pre svega u smislu kulturoloških razlika. Ova knjiga nastavlja tradiciju drugih istraživanja vrsta reči koje se upotrebljavaju da izraze emocije autora kao što su Anna Wierzbicka, Anna Mostovaja, Pena Cervel (Dziwirek, K. Lewandowska-Tomaszczyk, B., 2010:18-19).

Iako literatura o ovoj oblasti nije obimna, na osnovu uvida u radove nekoliko autora i na osnovu naših zapažanja smatramo da bi kao uvod u ovu tematiku bilo moguće napraviti sumaran pregled semantike prideva koji označavaju emocije i koje su značajne sa kognitivnolingvističkog stanovišta.

---

ovaj stimulus bio prvi na listi nije verovatan značajan uticaj drugog stimulusa na listi (*Srećan sam kada...*) prilikom dobijanja odgovora (Kosanović, 2009:196). Ovo zapažanje govori u prilog tezi o subjektivizmu kao primarnom načinu poimanja i izražavanja stvarnosti, što potvrđuje i razvojna psihologija deteta.

Na početku, treba primetiti da neke od tih karakteristika nisu neposredno vidljive pri posmatranju ovih prideva van konteksta. Na primer, takav je slučaj sa polisemijom ovih prideva koja im omogućava da modifikuju različite tipove imenica (osobu, ponašanje, objekat koji prouzrokuje emociju). Takođe, njihova kolokacija sa pojedinim predlozima vidljiva je tek na nivou sintakse. Za razliku od ovoga, glagolsko i imeničko poreklo ili metafora i metonimija jasno su vidljivi i na nivou lekseme. Značenje trenutnog ili trajnog emocionalnog stanja donekle je specifična odlika po stepenu transparentnosti na nivou lekseme. Naime, neki pridevi se van konteksta prototipično vezuju za trenutno stanje (E *fascinated*, S *oduševljen*), a neki za trajno stanje (E *brave*, S *hrabar*), no mnogi od njih mogu u kontekstu da označe upravo suprotno stanje. Kontekst može uticati čak i na sinonimiju i antonimiju ovih prideva. U nastavku poglavlja predstavimo najvažnije aspekte semantike prideva koji označavaju emocije i objasniti kojima od njih smo se više bavili tokom istraživanja, a koje od njih nisu bile neposredan predmet našeg proučavanja. Iako je u pitanju uvod, ilustrativni primeri izneti ovde biće oni koji su prikupljeni u toku ovog istraživanja, tako da će zapravo jedan deo rezultata istraživanja biti predstavljen u ovom poglavlju.

Polisemija prideva koji izražavaju emociju u odnosu na imenice koje mogu modifikovati

U svom radu *Lexical Semantics of Emotional Adjectives* Anna Goy (2000) identifikuje tri tipa imenice koju pridevi za izražavanje emocija mogu da modifikuju u engleskom i italijanskom jeziku. Ona primećuje da se pridevi koji označava emociju mogu upotrebiti da označe (Goy 2000:50):

- a) osobu/subjekta osećanja
- b) postupak/ ekspresiju osećanja
- c) objekat/uzrok osećanja

Ova značenja mogu se ilustrovati parovima engleskih i srpskih prideva u sledećim primerima: (a) *E a sad man*, *S tužan čovek/tužni čovek*; (b) *E a sad look/expression*, *S tužan pogled/izraz lica*; (c) *E a sad movie*, *S tužan film*.

Goy (2000:50) ova značenja naziva: (a) statično značenje, (b) manifestativno značenje i (c) uzročno značenje. Ipak, ne mogu svi pridevi koji izražavaju emocije biti upotrebljeni u sve tri pozicije. Goy (2000:52) dalje klasifikuje prideve koji izražavaju emocije u engleskom i italijanskom u tri klase, te tako razlikuje prideve koji poseduju:

- a) sva tri značenja (a,b,c) (*E sad* i *triste*)
- b) samo statično i manifestativno značenje (a, b) (*E happy*,¹⁹ i *contento*)
- c) samo uzročno značenje (c) (*E interesting, ridiculous*, i *interessante, ridicolo*)

Međutim, moramo da primetimo da je u jeziku moguće da neki pridev ima i samo manifestativno značenje (b), a da označava emociju. Takav je slučaj sa nekim srpskim pridevima koji preko metonimijskog prenosa označavaju emociju, a zapravo označavaju tipično ponašanje subjekta emocije. Kao primer za ovo možemo navesti pridev *S plačan* u sintagmi *S plačni glas* koji zražava emocionalno stanje tuge ili eventualno straha i pridev *S ispitivački (pogled)* koji izražava radoznalost ili nepoverenje (sumnju, zbunjenost). Međutim postoje i pridevi sa isključivo manifestativnim značenjem koji preko metaforičnog (metaftonimičnog) prenosa izražavaju neku emociju, kao što je to, na primer, pridev *S žučan* u sintagmi *S žučna rasprava* koji izražava bes ili netrpeljivost. U engleskom jeziku neki pridevi takođe imaju isključivo manifestativno značenje kao, recimo, pridev *E acrimonious (dispute, negotiations)*. U našem radu bavimo se isključivo pridevima koji opisuju subjekta osećanja, dakle, koji imaju statično značenje, bez obzira na to da li su upotrebljeni predikativno ili atributivano.

---

¹⁹ Čini se da primer koji je Goy navela nije adekvatan, i da je navedeni engleski pridev trebalo da bude *E content*, što bi više odgovaralo i italijanskom primeru, jer se u korpusu uobičajeno nailazi na primere sintagme *E a happy story, song* i to u naslovima dnevne štampe u Velikoj Britaniji, na primer:

Telling a very happy story: enterprise from Brazil's point of view

<http://www.theguardian.com/social-enterprise-network/2013/jul/02/social-enterprises-in-brazil>

Christina's happy story

<https://www.nelincs.gov.uk/resident/health-and-social-care/children-s-social-care/what-disability-services-are-available-and-how-can-they-help-me-/transitions/christina-s-happy-story/>

Top 65 happy songs: We all love a happy song, whether it's from a movie, a pop star or a 1930s folk crooner.

<http://www.telegraph.co.uk/music/what-to-listen-to/top-65-happy-songs/>

Pridevi koji imaju isključivo manifestativno značenje samo povremeno su spomenuti u napomenama ili komentarima, dok se pridevima uzročnog značenja nismo sistematično bavili tokom istraživanja, mada su određeni uvidi u njih izneti u nastavku ovog poglavlja. Osnovni razlog zbog koga ovi pridevi nisu ušli u analizu jeste taj što bi njihovo analiziranje prevazilo obim ovog rada, pošto su ovi pridevi često različiti po obliku od prideva sa statičnim značenjem (E *amazed, amazing, S zavidljen, zavidljujući*). Uz to, njihovo uključivanje bi otvaralo i dodatno pitanje granice ove kategorije. Na primer, postavilo bi se pitanje da li pridevi poput E *lovely, ugly S (pre)divan, ružan* koji označavaju procenu kvaliteta entiteta, a poseduju izrazito afektivno značenje, takođe imaju uzročno značenje, pošto mogu da govore o uzroku emocije dopadanja ili odbojnosti (E *It is a lovely/an amazing story; S To je predivna/zavidljujuća priča*).

S obzirom da je jedna od osnovnih hipoteza u kognitivnoj lingvistici da centralni članovi kategorije imaju razgranatiju polisemiju od ostalih članova kategorije, ovde možemo uočiti da polisemija prideva E *happy, sad, S srećan, tužan*, kao i njihovih centralnih sinonima kao što su E *cheerful, joyful, joyous, merry, mournful, sorrowful S radostan, veseo, žalostan* zaista jeste najrazgranatija u smislu modifikovanja sva tri tipa imenice. Tako za razliku od ostalih prideva koji označavaju emocije koji imaju različite leksičke oblike koji označavaju statično i uzročno značenje ovde isti pridevi mogu da modifikuju imenice kao što su E *man, voice, song, S čovek, glas, pesma*.

Treba naglasiti da je većina ostalih prideva koji označavaju emocije polisemična samo u tom smislu da poseduju statično i manifestativno značenje (E *angry/desperate/horrified person/voice, S ljutit/očajan/prestrašen čovek/ glas*).

Valja primetiti da pridevi zasnovani na produktivnim pojmovnim metaforama imaju tendenciju ka razgranatoj polisemiji baš kao i centralni pridevi, te pored statičnog i manifestativnog mogu posedovati i uzročno značenje. Na primer, pridevi E *gloomy, S mračan* imaju sva tri značenja (E *gloomy man/expression/story S mračan čovek/izraz*).

lica, mračna priča)²⁰. Međutim, ako posmatramo druge slične primere primećujemo da ponekad postoje određene razlike između engleskog i srpskog jezika po pitanju njihove polisemije. Recimo, u engleskom jeziku uočava se kako pridev E *hot* poseduje statično, manifestativno²¹ i uzročno značenje:

I am hot for you, baby.
(CBD)

Seun Akindele and Roseane Marcel shares *hot kiss* on stage.
<http://celebfresh.co.uk/news/seun-akindele-and-roseane-marcel-shares-hot-kiss-on-stage>

...*steamy bed scenes* which may be too *hot* for young fans.
(OD)

Međutim, u srpskom jeziku na istoj pojmovnoj metafori, čiji je cilj domena emocija telesne želje, zasniva se pridev S *vruć* koji ima uzročno i manifestativno značenje (S *vruć film, vruć poljubac*), ali ne i statično značenje (S**vruć čovek, vruć prema nekome*).²² Međutim, treba naglasiti da se razlika između statičnog i uzročnog značenja u engleskom i srpskom jeziku znatno češće izražava različitim pridevima istog korena nego polisemijom prideva sa osnovnim statičnim značenjem, o čemu će biti reči u narednom odeljku.

Kada govorimo o polisemiji treba uočiti da neki pridevi koji označavaju emocije mogu da izraze i prijatna i neprijatna stanja. Recimo, pridevi E *surprised, excited* i S *iznenađen, uzbuđen* mogu da označe i prijatno i neprijatno stanje po subjekta osećanja. U rečnicima se ne nailazi na razdvajanje ovih značenja, s obzirom da deluje da je denotativno značenje ovih prideva isto u oba konteksta. Međutim, ovi pridevi koji označavaju emocije imaju vrlo izraženu konotaciju i u kontekstu se odnose često na prijatnu ili neprijatnu varijantu iznenađenja.

---

²⁰ U engleskom jeziku pridev E *gloomy* označava neraspoloženu osobu i objekat koji izaziva loše raspoloženje. U srpskom jeziku pridev S *mračan* može da označi tužnu osobu, ali i osobu koja je sklona kriminalu. „Mračna priča“ u srpskom jeziku izaziva kod čitaoca neraspoloženje, ali i zgražavanje.

E *gloomy story, gloomy landscape* (MWD)

Prilično *mračna priča* prepuna izdaje, krvi i ubijanja.

²¹ Čini se da se u korpusu na manifestativno značenje nailazi najčešće u sintagmi E *hot kiss*, ali ne, recimo, i u sintagmi E *hot expression*.

²² Ovo značenje može se izraziti pridevom S *zagrejan* koji je zasnovan na istoj pojmovnoj metafori, ali ne potiče iz istog korena kao pridev S *vruć* (*Zagrejan* je za nju.)

Statično i uzročno značenje izraženo različitim pridevima koji označavaju emocije

Statično i uzročno značenje često je u engleskom i u srpskom jeziku izraženo različitim pridevima istog korena (E *frightened, frightening, disgusted, disgusting, interested, interesting, relaxed, relaxing*, S *uplašen, zastrašujući, zgađen, gadan, zainteresovan, interesantan, opušten, opuštajući*).

Međutim, ponekad pored prideva koji poseduje statično i manifestativno značenje, ne postoji pridev istog korena koji poseduje uzročno značenje (E *angry, desirous*, S *ljut, ljutit, besan, željan*). Treba primetiti da ovo nije čest slučaj, a čini se da razlog ovakvog pomanjkanja prideva sa uzročnim značenjem možemo potražiti u činjenici da navedeni pridevi imaju fokus na snažnoj emocionalnoj reakciji subjekta, te zbog toga ne mogu istovremeno da upućuju na objekat²³.

Kada govorimo o pridevima koji u svojoj osnovi imaju metaforu možemo uočiti sledeće. U oba jezika, neki pridevi zasnovani na metaforama imaju dve lekseme istog korena koje označavaju statično odnosno uzročno značenje (E *enchanted, enchanting*, S *očaran, očaravajući*). Međutim, ponekad u engleskom jeziku nailazimo na parove prideva istog korena koji poseduju po jedno od ova dva značenja (E *absorbed, absorbing (story), consumed, consuming (story)*), dok u srpskom jeziku pridev statičnog značenja (S *apsorbovan*) koji je kao pozajmljenica nastao potpuno istim metaforičnim prenosom nema svoj leksički par koji bi označio uzrok emocije (S **apsorbujući*²⁴). U oba jezika pojedini pridevi zasnovani na metaforama koji ukazuju na visok stepen intenziteta neke emocije nemaju svoj leksički par koji bi izrazio uzročno značenje (E *thunderstruck, *thunderstriking*, S *skamenjen, *skamenjujući*).

---

²³ Pridevi koji bi eventualno označavali uzrok ljutnje ili želje bili bi pridevi koji označavaju iritiranost ili dopadanje (E *irritating, attractive*, S *iritantan, privlačan*).

²⁴ Moguće je reći „apsorbujući papir, apsorbujuća površina“, ali ovaj pridev nije moguće upotrebiti u metaforičnom prenosu i uzročnom značenju „*apsorbujući priča“ kako potvrđuje i korpus u kojem se ne nailazi na takve primere. Ovde se radi o tome da se u srpskom jeziku metaforičan prenos ostvario samo u jednom (statičnom značenju) (S *apsorbovan*), a nije se preneo i na uzročno značenje.

Kada govorimo o pridevima nastalim metonimijskim prenosom kod njih se po pravilu ne uočava mogućnost da isti pridev ima i uzročno značenje, pored osnovnog statičnog značenja, niti da ima svoju paralelu u pridevu istog korena sa uzročnim značenjem (E *feverish, shaky* S *grozničav, drhtav*). Objašnjenje za to treba tražiti u tome što metonimija kod ovih prideva ukazuje na tipično ponašanje subjekta emocije, a ono se ne može pripisati nekom objektu koji bi mogao da prouzrokuje emociju.

Očigledno je da u engleskom i srpskom jeziku pridevi koji označavaju emocije mogu izražavati statično, manifestativni i uzročno značenje bilo u okviru polisemije jednog prideva, bilo uz pomoć postojanja odvojenih leksičkih jedinica koje često imaju isti koren. Ispitivanje različitih jezičkih sredstava (polisemije i derivacije) uz pomoć kojih se postižu ova tri značenja prideva svakako bi moglo biti predmet nekog budućeg opsežnog istraživanja.

Sintaksička pozicija prideva koji izražavaju emocije

Pridevi koji izražavaju emocije mogu imati različitu sintaksičku poziciju. Pored atributivne i predikativne upotrebe važno je pomenuti i manje uobičajenu postnominalnu upotrebu (Radden & Dirven, 2007:149) koja je suprotstavljena uobičajenoj prenominalnoj upotrebi.

Ova postnominalna upotreba može biti ilustrovana rečenicama:

E sad

...the worst thing is that tomorrow I will see *people sad about it*.

<https://www.outnation.net/threads/r-m-a-f-w-c.11269/page-2>

S tužan

Treći sin *tužan ode* u šumu.

http://starcevo.org.rs/snarhiva/250/index.php?option=com_content&view=article&id=3074:vukovac--radovi-uenika-o-vuk-st-karadi&catid=299:kultivator&Itemid=545

Payne (2011:241) primećuje da se pridevi u ovakvoj poziciji mogu tretirati kao redukovana odnosna rečenica, što se čini prihvatljivim objašnjenjem. Ukoliko bi trebalo odrediti sintaksičku ulogu ovih prideva, moguće je da bi ona pre bila odredba okolnosti

nego modifikator. U svakom slučaju, u ovim primerima pridevi upotrebljeni postnominalno iskazuju trenutno emocionalno stanje subjekta (Radden & Dirven, 2007:145, 149).

U našem radu nismo se bavili postnominalnom pozicijom prideva za izražavanje emocija, no nešto više pažnje na početku istraživanja posvetili smo atributivnoj i predikativnoj upotrebi ovih prideva.

Atributivna i predikativna upotreba prideva i njen uticaj na značenje trenutne ili trajne osobine

Povezanost predikativne i atributivne upotrebe sa značenjem trajnosti emocionalnog stanja dosta detaljno je komentarisala Wierzbicka (1988: 483, 486). Ona je uočila da neki jezici, kao na primer ruski²⁵, imaju različite oblike istog prideva kada se ovaj koristi atributivno ili predikativno, kao i da se atributivna upotreba u principu vezuje za značenje trajnog stanja, a predikativna upotreba za značenje trenutnog stanja. Prema tumačenju Wierzbicke, imenica kao vrsta reči označava trajniji skup osobina, te se značenje trajnosti koja postoji pri atributivnoj upotrebi, dakle, može tumačiti kao vezivanje značenja prideva za imenicu kao oznaku koja u sebi sadrži trajnost. Sa druge strane, Wierzbicka dovodi u vezu prideve i glagole kao reči koje označavaju manje trajne kategorije (vremenski ograničene radnje), pa u skladu sa tim možemo zaključiti da su u predikativnoj upotrebi pridevi snažnije povezani sa kopulom, tj. glagolom koji u sebi sadrži značenje promenljivosti i temporalnosti (Wierzbicka, 1988:486). Naravno, Wierzbicka ovde govori o protipičnoj upotrebi, dopuštajući varijacije i izuzetke.

Prema našim uvidima, čini se da nedostatak šireg konteksta utiče na ostvarivanje značenja trajnosti u atributivnoj upotrebi i trenutnog stanja u predikativnoj upotrebi, ali da atributivnost i predikativnost nisu same po sebi od odlučujuće važnosti za ovakvu distinkciju. Na primer, ako kažemo: “Peter is a calm boy; Peter is a relaxed boy “ ili

---

²⁵ Određeni i neodređeni vid prideva u srpskom jeziku predstavljaju ilustraciju različitih oblika prideva, a određeni vid može imati samo atributivnu funkciju.

„Petar je miran dečak; Petar je opušten dečak“ očigledno je da mislimo na trajno stanje, jer se pridev vezuje za imenicu *E boy S dečak* kao nosioce značenja trajnih kategorija. U ovakvim konstrukcijama gotovo da je isključena mogućnost značenja trenutnog stanja. Za razliku od toga kada kažemo: „Peter is calm; Peter is relaxed“ ili „Petar je miran; Petar je opušten“ to može da označi trenutno stanje, ali ni značenje trajnog stanja nije isključeno. Međutim, iako u ograničenom kontekstu atribucija i predikacija mogu da imaju značajan uticaj na postizanje značenje trenutnog ili trajnog stanja (osobine), primeri iz korpusa pokazuju da je ova povezanost samo prototipična, ali ne i obavezna.

Tako, recimo, u korpusu nailazimo na primere “She saw a calm man walk out of the tunnel“ ili „U jednom trenutku jedan miran čovek počne da se veseli,“ u kojima atributivna upotreba ne implicira trajno, već trenutno stanje. Ovde primećujemo da tek kopulativna konstrukcija u kombinaciji sa atributivnom upotrebom („He is a calm man“, „On je miran čovek“) uslovljava značenje trajnog stanja, dok sama atributivnost nije faktor od presudnog značaja.

Sa druge strane, predikativna upotreba ne isključuje značenje trajne osobine, mada primeri iz korpusa upućuju na to da je uobičajeno da se tada spomenu dva prideva sa značenjem crte ličnosti u naprednoj konstrukciji, kao u primerima koji slede:

His father was calm and gentle, traits that his son later praised more than emulated.
<http://www.stevejobsthebiography.com/extras.html>

Bio je miran i povučen, drugovao je sa šumom...
Božidar Prešev, Čuvarpriča i njegovo blago

Upotreba prideva koji izražavaju trenutno stanje kao premodifikatora imenica nije previše često, ali analiza korpusa pokazuje da je moguće naći primere u kojima atributivno upotrebljeni pridevi označavaju trenutno stanje:

E calm

Portrait of *a calm man* having a coffee in his living room.
<https://www.picfair.com/pics/241504482-portrait-of-a-calm-man-having-a-coffee>

Picture: Woman shouting in megaphone at *the calm man*.

<http://www.thinkstockphotos.co.uk/image/stock-foto-woman-shouting-in-megaphone-at-the-calm-man/178093666>

Man walks into McDonald's with bloodied knife sticking out of his back. *The calm man*, in his 50s, walked into the fast food restaurant in Queens, New York, while 'on the phone saying his goodbyes'.

<http://www.independent.co.uk/news/world/americas/man-enters-mcdonalds-in-blood-drenched-shirt-and-knife-sticking-out-his-back-9561453.html>

S relaksiran, oduševljen

...otvara se prozorčić i pomalja se pospano, široko muško lice, blag osmeh, baš onako *relaksiran čovek*.

<http://triplusplusjedna.blogspot.rs/p/situacije.html>

Hvala ti što si podelila ovako sladak trenutak sa nama... napisala je jedna *oduševljena žena*.

<http://zena.blic.rs/Bebe/27528/Ona-doji-sa-uzivanjem-i-to-je-podelila-sa-svetom>

Možemo zaključiti da atributivna i predikativna upotreba engleskih i srpskih prideva prototipično ima uticaja na značenje trenutnog stanja ili trajne osobine samo u situaciji suženog konteksta, ali da u širem kontekstu ova značenja ne moraju da budu čvrsto povezana sa jednom od ove dve upotrebe. Međutim, moguće je da postoji izvesna veza između prelaznosti glagola od kojih su nastali pridevi koji označavaju emocije i značenja trenutnog stanja, što smo detaljnije ispitali u toku svog istraživanja.

Pridevi nastali od participa ili glagolskog prideva trpnog i značenje trenutnog ili trajnog emocionalnog stanja

U engleskom i srpskom jeziku iznenađujuće veliki broj prideva koji izražavaju emocionalna stanja potiče od prošlog participa odnosno glagolskog prideva trpnog kao na primer E *surprised, delighted, scared* ili S *iznenađen, oduševljen, uplašen*. Najveći broj tih prideva nastao je od glagola koji mogu biti i tranzitivni i refleksivni. U srpskom jeziku ovu pojavu lakše je pratiti zbog karakteristične rečice „se“ koja se javlja u okviru infinitiva glagola, dok u engleskom jeziku moguća, ali neobavezna upotreba povratne zamenice, po pravilu nije navedena u rečnicima, već se može videti tek iz primera iz korpusa. Dakle, pridevi poput para E *relaxed, S opušten* mogli su nastati od glagola E *to*

relax, *S opustiti* ili od glagola *E to relax oneself*, *S opustiti se*. S obzirom na to da se opuštenost konceptualizuje kao stanje koje može biti i posledica delovanja objekta, ali i posledica delovanja subjekta na samog sebe, jednostavno je zaključiti da trajanje ovog dejstva može, pre svega zbog mogućnosti učešća subjektive volje, da bude dugotrajno i da se ne vezuje samo za jednu konkretnu situaciju u kojoj objekat deluje na subjekat. Tako, „opušten čovek“ jeste onaj čovek koji ume i hoće da se opusti, a ne prototipično čovek koji je stalno pod dejstvom objekta koji ga opušta (muzika, lepe reči itd.). Na osnovu ovog uvida moguće je postaviti hipotezu da će se značenje trenutnog stanja ostvariti samo kod onih prideva koji su nastali od isključivo prelaznih glagola, pošto takvi glagoli ukazuju na vremenski ograničeno dejstvo objekta na subjekat.

U ovom istraživanju bavili smo se isključivo ispitivanjem glagolskog porekla prideva koji označavaju emocije ukoliko ono podrazumeva poreklo od prošlog ili sadašnjeg participa u engleskom jeziku, odnosno glagolskog prideva trpnog (sadašnjeg) u srpskom jeziku, a nismo se bavili glagolskim poreklom koje bi uključivalo derivacione procese. Zbog velikog obima građe, analiza glagolskog porekla engleskih i srpskih prideva koji označavaju emocije i sa stanovišta derivacije zahtevala bi mnogo prostora, te bi morala biti predmet posebnog istraživanja.

Imeničko poreklo prideva koji označavaju emocije

Pojedini pridevi koji označavaju emocije nastali su od imenica, kao što je to slučaj sa pridevima *S srećan* i *E joyful* koji su nastali od imenica *S sreća* i *E joy*. Međutim, zanimljivo je da etimološki podaci ukazuju na to da su obe navedene imenice nastale od glagola²⁶. U tom smislu valja biti oprezan u donešenju zaključaka o značajnom kontrastu između glagolskog i imeničkog porekla prideva koji označavaju emocije na nivou dijahronije. Ovakva zapažanja ujedno postavljaju i pitanje učestalosti glagolskog

---

²⁶ Poreklo prideva *E joy* vezuje se etimološki za latinski glagol *gaudere*, a ovaj za grčki glagol istog značenja, kako se vidi iz MWD:
E Joy – (origin) Middle English, from Anglo-French *joie*, from Latin *gaudia*, plural of *gaudium*, from *gaudēre* to rejoice; probably akin to Greek *gēthein* to rejoice. First Known Use: 13th century
<http://www.merriam-webster.com/dictionary/joy>
Imenica *S sreća* potiče od glagola *S susresti* (Skok, 1971: 319)

porekla samih imenica (kao u slučaju glagolskih imenica poput *S radovanje*) u dijahronijskom razvoju jezika. Međutim, ako posmatramo trenutnu situaciju u jeziku, neosporno je da je deo prideva koji označavaju emocije nastao derivacijom od imenica (*E courageous, apathetic, S nervozan, sujetan*). Jedna skupina ovakvih prideva u engleskom jeziku nastala je derivacijom uz pomoć vrlo produktivnog sufiksa *E-ful*. Ovaj sufiks je značajan jer ukazuje na ideju ispunjenosti nekom emocijom, što je primer primene metafore EMOCIJE SU MATERIJA na proces tvorbe reči. Naime, emocije se često konceptualizuju kao materija, najčešće, mada ne uvek, kao tečnost u sadržatelju²⁷. Pridevi koji označavaju emocije, a nastali su od imenice derivacijom uz pomoć sufiksa *E-ful* mogu se svrstati u dve skupine.

Prva bi bila ona u kojoj su pridevi izvedeni od imenice koja označava samu emociju, kao na primer *E hopeful, peaceful, fearful*. U okviru ove grupe izdvajaju se pridevi poput *E hateful* koji imaju i statično i uzročno značenje („pun mržnje“ i „ogavan, dostojan mržnje“²⁸), a u koju spadaju i svi gorenavedeni primeri, kao i oni pridevi koji su nekada imali oba značenja, a sada statično značenje opstaje samo u arhaičnom obliku. Takav je, recimo, slučaj sa pridevom *E pitiful* koji je nekada mogao da označi i saosećajnu osobu, a sada primarno označava žaljenja dostojan prizor, dok se statično značenje smatra arhaičnim²⁹.

Drugu, manju, skupinu čine pridevi nastali od imenica čiji oblik je identičan sa glagolom, kao što je to slučaj sa pridevom *E thankful* koji označava zahvalnost ili *E helpful* koji označava dobronamernost.

U srpskom jeziku ne postoji derivacija uz pomoć sufiksa koji bi odgovarao po značenju engleskom sufiksu *E-ful*, tako da se isto značenje postiže samo sintagmatskim putem (*S pun nade, straha*).

---

²⁷ Metaforu EMOCIJE SU MATERIJA, EMOCIJE SU MATERIJA U SADRŽATELJU i EMOCIJE SU TEČNOST beleži Klikovac (2000 : 44, 192, 356), a u konkretnom obliku HAPPINESS IS A FLUID IN A CONTAINER i Kövecses (2005:37, 38). Detaljna analiza vrste materije koja predstavlja izvorni domen u metaforama čiji je ciljni domen sreća može se videti kod Kosanović (2009:48-80)

²⁸ <http://www.merriam-webster.com/dictionary/hateful>

²⁹ <http://www.merriam-webster.com/dictionary/pitiful>

U engleskom jeziku produktivna je tvorba uz pomoć sufiksa *E-ed* koji se dodaje na imenicu kako bi se ostvarilo značenje osobine, te su tako nastali pridevi koji u sebi sadrže metonimijski prenos E *kind-hearted, green-eyed, shamefaced, swollen-headed* koji označavaju saosećanje, ljubomoru, stid i gordost. Najčešća imenica iz koje se izvode ovakvi pridevi jeste imenica E *heart*, što ne čudi s obzirom da se srce konceptualizuje kao središte emocija³⁰.

Metafore i metonimije svakako su vrlo izraženi činioci u motivisanosti nastanka prideva koji su i glagolskog i imeničkog porekla, pa će to biti tema sledećeg odeljka.

Metafora i metonimija kao mehanizmi nastajanja prideva koji izražavaju emocije

Izrazito veliki broj prideva koji izražavaju emocije u svojoj osnovi sadrži metaforički ili metonimijski prenos. Taj prenos može se pratiti i uz osvrt na kognitivni scenario emocije. Svaka emocija poseduje svoj kognitivni scenario koji predstavlja prototipičan model celokupnog doživljavanja emocije i saznanja o njoj. Taj model obuhvata više elemenata³¹:

1. Prototipični stimulus, odnosno uzrok emocionalnog odgovora (na primer uočavanje i procena neprijatelja u kognitivnom scenariju straha)
2. Psihološko-fiziološke reakcije (na primer smanjivanje telesne temperature i drhtanje u slučaju straha)
3. Tipično ponašanje (na primer sakrivanje, bežanje ili napad u slučaju straha)

Elementi kognitivnog scenarija različitih emocija mogu biti u jeziku izraženi putem metafore ili metonimije. Gotovo po pravilu ovde se može zapaziti sadejstvo obe vrste prenosa (Barcelona, 2003). Na primer, jedna vrsta tipične reakcije uplašenog čoveka jeste nepomičnost ili zaustavljanje. Ukoliko se ova nepomičnost uplašenog čoveka uporedi sa nepomičnošću kipa, sadejstvo metafore i metonimije dovešće do stvaranja

---

³⁰ O metaforama i metonimijama koje se odnose na srce kao centar emocija u pet evropskih jezika vidi Perez, 2008

³¹ Ovaj model nasto je kao rezultat našeg istraživanja, i nismo ga susreli u literaturi u ovom obliku.

srpskog prideva *S ukipljen*, koji pored straha može da označi i iznenađenje i divljenje. U engleskom jeziku pridev *E panic-stricken* takođe u sebi sadrži metaforu u kojoj subjekat emocije figurativno doživljava udarac od same emocije shvaćene kao entiteta, no u osnovi ovog prideva primećujemo i metonimiju pošto se nepomičnost izazvana strahom (metonimija) poredi sa efektom udarca (metafora). Naravno, neki od prideva koji izražavaju emocije zasnovani su isključivo na metonimiji (*E smiling S raspevan*). Iako mnogi pridevi koji izražavaju emocije svojim značenjem ukazuju na subjektivan osećaj (*E cool-headed S hladnokrvan*) ili ponašanje subjekta (*E sunny S lepršav*), jedan deo ovih prideva ukazuje i na prvi element kognitivnog scenarija, dakle na uzrok osećanja. Ovi pridevi su često glagolskog porekla i potiču od prošlog participa ili glagolskog prideva trpnog (*E attracted, fed up S privučen, zasićen*), mada to nije uvek pravilo (*S presit*). Test koji bi pokazivao na koji deo kognitivnog scenarija se odnosi neki pridev može da uključi transformacije rečenica koje bi pokazale da li se radi o ekspresiji ili o uzroku emocije. Na primer, možemo reći: „Zbog toga što oseća radost, on je lepršav. Zbog toga što oseća strah, on je ukipljen.“ Međutim ne možemo reći: „Zbog toga što oseća privlačnost, on je privučen. Zbog toga što oseća dosadu, on je presit.“ Bilo bi logičnije reći upravo obrnuto: „On je privučen (nečim) i zbog toga oseća privlačnost. On je presit (nečega) i zbog toga mu je dosadno“.

U okviru ispitivanja metafore i metonimije sadržane u pridevima koji izražavaju emocije ponekad je neophodno osvrnuti se i na dijahronijski razvoj nekih od njih. U nekim slučajevima, pogotovu kada govorimo o pozajmljenicama, na nivou sinhronije nije moguće uočiti postojanje pojmovne metafore, no ona je u izvornom jeziku bila očigledna. Tako je na primer engleski pridev *E contrite* nastao od latinskog glagola *conterere* koji znači „samleti,“ što ukazuje na konceptualizaciju krivice kao nadmoćnog protivnika ili snažne sile koja melje subjekta emocije. Međutim, kod nekih pozajmljenica ta metafora može biti transparentnija. Recimo, pridev *E depressed* nastao je od latinskog glagola *depressare* u značenju „pritisnuti nadole“ ali je ovo značenje prilično prozirno i u savremenom engleskom jeziku zbog toga što se glagoli *E to depress, to press* koriste da označe pritisak. U srpskom jeziku, međutim, metafora u osnovi prideva *S depresivan* nije tako prozirna jer se glagol *S presovati* ne upotrebljava svakodnevno u značenju pritiska, niti se jasno dovodi u vezu sa pridevom *S depresivan*.

Ponekad, naravno, možemo uočiti neprozirnost ili poluprozirnost metafora i u osnovi prideva domaćeg porekla.

Valja primetiti da metafora i metonimija mogu da motivišu nastanak prideva koji označavaju emocije na dva načina. Neki pridevi su nastali metaforičnim prenosom i mogu da označavaju isključivo emocije ili karakterne osobine povezane sa uobičajenim emocionalnim stanjem, kao što su *E thunder-struck, lion-hearted S tvrdoglav, zapanjen, ravnodušan*. Međutim, jedan deo prideva koji označavaju emocije nije nastao ovim putem, već putem proširivanja značenja postojećih prideva. Takav je slučaj sa polisemičnim pridevima *E warm, S topao* koji označavaju i temperaturu i prisustvo saosećanja i ljubavi kod ljudi, kao i pridevima *E cold, sunny, firm, riveted, S hladan, vedar, čvrst, prikovan* koji putem metafore upućuju na ravnodušnost, radost, hrabrost ili zainteresovanost (privlačnost, dopadanje).

S obzirom na to da je prisustvo metafore i metonimije u osnovi prideva koji izražavaju emocije vrlo uočljivo, neophodno je pristupiti njihovoj temeljnoj analizi bar na nivou sinhronije, što je bio jedan od predmeta našeg istraživanja.

Mogućnost kolokacije prideva koji izražavaju emocije sa predlozima

Kao što je već više puta predočeno, konceptualizacija emocija umnogome počiva na uočavanju određenog kognitivnog scenarija koji stoji u njihovoj osnovi (Lakoff, 1987:380; Wierzbicka, 1999; Dragičević, 2010). Možemo uočiti da se u okviru kognitivnog scenarija emocija vrlo često uspostavlja odnos između subjekta emocije i nekog objekta. Pri tome ovaj odnos može počivati na dejstvu spoljašnjeg objekta na subjekat, ili obrnuto – na dejstvu subjekta na objekat. Tako možemo reći da je neko “zainteresovan za knjigu” pošto ga je knjiga zainteresovala i na taj način ćemo iskazati dejstvo objekta (knjige) na subjekta (čoveka). Međutim, možemo reći i da je neko “brižan prema drugima” pošto za njih brine, što znači da subjekat emocije saosećanja deluje na druge ljude (objekat). U engleskom i srpskom jeziku ponekad se razlikuje izbor predloga koji izražava jedno od ova dva značenja, te se tako postižu i različite iznijansiranoosti značenja (*E interested in, angry with S zainteresovan za, ljut na*). Postavlja se pitanje da li se i u kojoj meri, recimo, ljutnja konceptualizuje na isti način u

engleskom i srpskom jeziku, ukoliko postoje značajne razlike u predloškim kolokacijama prideva koji izražavaju ljutnju. U srpskom jeziku često nailazimo i na slučaj da padeški oblik imenice ostvaruje kolokaciju sa pridevom, dok se u engleskom isto značenje postiže predlogom (E *scared of* S *zastrašen (nečim)*). S obzirom na to da se jedan broj kognitivnih lingvista već dosta bavio predlozima i padežima u engleskom, srpskom ili slovenskim jezicima kao na primer L. Janda (2015), K. Rasulić (2004) i D. Klikovac (2006), dok su se neki lingvisti bavili prevodnim ekvivalentima pojedinih engleskih predloga u srpskom jeziku (J. Biljetina, 2015), moguće je nadovezati se na ova istraživanja u daljem proučavanju konceptualizacije emocija. Recimo, neki pridevi za izražavanje emocija koji iza sebe imaju predlog E *over* kao što je to E *triumphant over* izražavaju ideju kontrole o kojoj je pisala K. Rasulić (2004:258), a neki srpski pridevi koji iza sebe zahtevaju genitiv, kao na primer S *željan nekoga/nečega*, mogu se valjano objasniti putem dijagrama koji slikovito prikazuje značenje genitiva kako to predlaže L. Janda (2000:17). Ovom temom u hrvatskom jeziku bavili su se Belaj, Faletar Tanacković (2011) ukazujući na motivisanost padeških oblika koji prate glagole koji označavaju emocije, što bi se svakako moglo uporediti i sa padeškim konstrukcijama koje prate prideve koji označavaju emocije u srpskom. U našem istraživanju imali smo prilike samo površno da istražimo ovo pitanje mada su ona svakako logična dopuna proučavanjima metafore i metonimije i verovatno će biti sledeći predmet našeg istraživanja.

Poređenje prideva koji označavaju emocije

Poređenje je odlika skalarnih prideva (Radden & Dirven, 2007:150, 151) a pridevi koji označavaju emocije po pravilu spadaju u tu grupu. Ipak, to ne znači da se svi pridevi koji označavaju emocije podjednako često porede. Primeri iz korpusa potvrđuju da se prototipični pridevi E *happy*, *sad*, S *srećan*, *tužan* često porede (E *happy–happier–the happiest*, *sad –sadder–the saddest*, S *srećan –srećniji– naj srećniji*, *tužan–tužniji– najtužniji*)³² kao što ilustruju sledeći primeri, od kojih su mnogi naslovi članaka u dnevnoj štampi:

---

³² Ipak, može se primetiti da se u naslovima novinskih članaka na poređenje prideva E *happy*, S *srećan* često nailazi u njihovom statičnom značenju (kada opisuju subjekta osećanja), dok se u naslovima pridevi E *sad* S *tužan* u superlativu češće javljaju u uzročnom (E *the saddest song*,

E *happy*

Religion can make you *happier* official figures suggest (headline)

<http://www.telegraph.co.uk/news/religion/12136531/Religion-can-make-you-happier-official-figures-suggest.html>

New study reveals: people in their sixties are *the happiest*. (headline)

<http://www.express.co.uk/news/uk/648296/study-elderly-people-happiest>

S *srećan*

Kako biti *srećniji* uz bolje slaganje sa okolinom. (naslov članka)

<http://opusteno.rs/kutak-shvacenih-f63/kako-biti-srecniji-uz-bolje-slaganje-sa-okolinom-t18189.html>

Oni su *najsrećniji* narod na svetu, a evo i zašto (naslov članka)

<http://www.blic.rs/slobodno-vreme/oni-su-najsrećniji-narod-na-svetu-a-evo-i-zasto/t42t1zn>

E *sad*

I questioned why *I was sadder* than when my Grandmother died.

<http://www.henleyherald.com/2015/10/06/henley-literary-festival-ben-fogle-and-his-boundless-affection-for-labradors/>

The saddest man in Brazil: Germany defeat leaves fan mournfully embracing World Cup Trophy (headline)

www.independent.co.uk/sport/football/international/the-saddest-man-in-brazil-germany-defeat-leaves-fan-mournfully-embracing-jules-rimet-9593705.html

S *tužan*

Danas sam *tužnija* nego juče.

<http://www.ana.rs/forum/index.php?topic=149498.10650>

Patris Evra, *najtužniji čovek* posle finala Lige šampiona (naslov članka)

<http://sport.blic.rs/fudbal/evropski-fudbal/patris-evra-najtužniji-covek-posle-finala-lige-sampiona/y80d5t0>

Međutim, ako su pridevi manje prototipični, odnosno ukoliko su specifičniji po značenju ili označavaju visok intenzitet emocije, može se primetiti da u korpusu opada uobičajenost i učestalost njihovog poređenja, mada je ona gramatički prihvatljiva i dokumentovana manjim brojem primera. Recimo, ako uporedimo prototipičan pridev E *sad* i njegov sinonim E *broken-hearted*, primećujemo da se specifičniji pridev ređe gradira (E *broken-hearted* – *more broken hearted* – *the most broken hearted*).

Prototipičan pridev S *srećan* neuporedivo češće i uobičajenije se gradira od svog

---

story S *najtužniji crtani film, najtužniji momenti srpskog fudbala*) nego statičnom značenju (E *the saddest king, S najtužniji deka*). U komparativu se pridevi E *sad* S *tužan* javljaju često u oba značenja (E *Sad music makes you even sadder; There`s no more sadder sight than a boxer who cannot call it quits.* S *Srbi tužniji* od Hrvata; *Nikad tužniji derbi u Splitu*).

specifičnijeg sinonima *S ozaren* (*S ozaren – ozareniji – najozareniji*), mada se mogu navesti primeri takve gradacije:

E broken-hearted

Watching other happy families, he is even *more broken-hearted* with the absence of his daughter and the Christmas it was supposed to be.

<http://www.abebooks.co.uk/Finding-Christmas-Seth-Sjostrom-wolfprintMedia/9038707857/bd>

Fact: some of *the most broken-hearted* people in the world are those who had their new bicycle frame scratched for the first time.

<http://www.bike-advisor.com/bicycle-guides/solutions-for-protecting-your-frame-against-scratches.html>

S ozaren

Gnjurio je pesnik lice u zavičajnu rosu i kišu, u bujno šumsko zelenilo, u davno protekle vode detinjstva, disao punijim grudima i postajao *ozareniji*...

<http://riznicasrpska.net/knjizevnost/index.php?topic=354.10;wap2>

Zato će možda *najozareniji* ovom državnom milostinjom biti bednici sa kazana narodnih kuhinja.

www.kragujevacke.rs/arhiva/kg56a.pdf

Pored navedenih primera poređenja, skalarni pridevi koji označavaju emocije mogu se gradirati i uz pomoć intenzifikatora (Radden&Dirven, 2007:151) kao što su *E slightly, rather, very, extremely S pomalo, prilično, veoma, izuzetno*. Čini se da je i ovde prisutna tendencija da pojedini pridevi jakog intenziteta nisu uobičajeno pojačani intenzifikatorima koji ukazuju na još viši stepen intenziteta (dok se uobičajeno gradiraju uz pomoć priloga koji ukazuju na smanjen intenzitet). Tako u korpusu nisu česte kolokacije poput *E extremely dumbfounded S izuzetno zaprepašćen* mada se sporadično javljaju ³³, dok su, za razliku od toga, uobičajeni primeri gradacije uz pomoć priloga *E slightly, S malo* koji ukazuju na smanjen intenzitet:

E dumbfounded

Everyone looked *extremely dumbfounded* for a moment, including Chaylse.

<http://www.siye.co.uk/siye/viewstory.php?sid=7569&textsize=-10&chapter=23>

By the end of the half hour, I was left *slightly dumbfounded* by how dull and unoriginal the majority of the material was.

https://www.comedy.co.uk/radio/broken_arts/press/

S zaprepašćen

---

³³ Primeri se mogu pronaći na malom broju sajtova (od 5 do 15 sajtova iz Srbije i Velike Britanije).

Nešto pre početka sednice, oglasio se generalni sekretar UN Ban Ki-mun, koji je saopštio da je "*izuzetno zaprepašćen*" izveštajima o napadima ekstremista...
<http://www.prelistavanje.rs/vest/prikazi/pocela-vanredna-sednica-sb-o-iraku/931048>

Prvi put kad se pojavio, bio sam ipak *malo zaprepašćen*, priznajem, ali ne zaista i iznenađen njegovim neobičnim prisustvom
http://www.komunikacija.org.rs/komunikacija/casopisi/ovdje/XXXIII_400-402/d009/html_ser_lat

Međutim, treba napomenuti se ovi pridevi uobičajeno intenziviraju priložima E *totally* S *potpuno*, koji ih ne gradiraju, već samo potvrđuju i pojačavaju.

E *dumbfounded*

My wife and I were *totally dumbfounded* and devastated.
<https://www.macmillan.org.uk/donate/macmillan-projects/edinburgh.html>

S *zaprepašćen*

Tada sam bio *potpuno zaprepašćen*.
<http://www.treceoko.novosti.rs/code/navigate.php?Id=182&editionId=68&articleId=344>

Za razliku od toga, neki pridevi nastali metaforičnim prenosom koji označavaju visok stepen intenziteta emocije uopšte ne mogu da budu intenzivirani priložima koji ukazuju na gradaciju kao što su E *extremely*, S *izuzetno* ili E *slightly*, S *malo* (E* *extremely thunderstruck*, *extremely open-mouthed*, S **izuzetno zanemio*, *izuzetno ukipljen*), ali bivaju uobičajeno pojačani priložima koji ukazuju na maksimalan intenzitet E *totally*, S *potpuno* kao u sledećim primerima:

E *thunderstruck*, *open-mouthed*

We are *totally thunderstruck* and don't know what to think.
<http://www.telegraph.co.uk/news/worldnews/europe/france/9724800/18th-century-French-chateau-bulldozed-by-mistake.html>

Mrs Widger and I sat *totally open-mouthed* at the News last night.

<http://www.pprune.org/archive/index.php/t-236842.html>

S *zanemio*, *ukipljen*

Bio je kao opijen, ophrvan emocijama i *potpuno zanemio*.
http://www.b92.net/zivot/vesti.php?yyyy=2015&mm=01&dd=01&nav_id=942860

Kada sam čuo tu vest stajao sam par sekundi *potpuno ukipljen* i zabezeknut.

(primer iz govora)

Ovo ukazuje na to da je ograničena mogućnost intenzifikovanja ovih prideva tesno povezana sa njima imanentnim značenjem pojačanog intenziteta iskazanog metaforom.

Međutim, zanimljivo je da ovi pridevi nisu lišeni mogućnosti poređenja. Naime, u

engleskom korpusu naišli smo na potvrde gradacije ovih prideva, dok je u srpskom moguće konstruisati primere koji ilustruju mogućnost poređenja, mada samo uz pomoć priloga „više“:

E thunderstruck, open-mouthed

What is more of concern is that the men in the picture look *more thunderstruck* and shocked at the hammering.

<http://www.thewhy.com/sexual-harassment-guys-rohtak-bus-get-set/>

For at least 15 minutes we observe one another, our group *more open-mouthed* than theirs, before they trot casually back up the cliff.

<http://www.independent.co.uk/travel/americas/the-north-west-passage-a-21st-century-expedition-2083118.html>

S zanemeeo, ukipljen

Bio sam još više *zanemeeo* i šokiran nego ona.

(konstruisan primer)

Još više *ukipljena* nego ja, izgledala je kao da će pasti u nesvest od iznenađenja.

(konstruisan primer)

Reklo bi se da se da su ovakvi primeri bliski pridevima koji označavaju komplementarne osobine i koji se obično ne porede niti su intenzifikovani (Radden & Dirven, 2007:51).

Kada su u pitanju pridevi koji izražavaju negaciju neke emocije treba zapaziti da i oni mogu da se porede, iako primeri takvog poređenja nisu česti (*E uninterested, disinterested, unafraid, unagitated, S nezainteresovan, nespokojan, nezaplašen, neuznemiren*). U engleskom jeziku takvi pridevi se porede uz pomoć priloga *E more, the most*. U nekim slučajevima pridev koji sadrži negaciju označava neko jasno imenovano emocionalno stanje kao što pridev *E uninterested* označava stanje koje se imenuje kao *E uninterest, disinterest*. Međutim, ponekad pridev nastao dodavanjem negativnog prefiksa označava emocionalno stanje koje nije jasno imenovano negativnom imenicom (*E *unfear, unagitation*). Čini se da u oba slučaja poređenje ovih prideva nije uobičajeno, iako ga potvrđuje nekoliko primera iz korpusa³⁴:

E uninterested

...the owner could not have been *more uninterested*.

---

³⁴ U korpusu nije potvrđeno postojanje superlativa prideva *E unagitated*

https://www.tripadvisor.co.uk/ShowUserReviews-g41778-d115023-r135908244-Anchor_Inn-Provincetown_Cape_Cod_Massachusetts.html

...became gradually more and *more uninterested*.

http://community.babycentre.co.uk/post/a24294293/always_trust_your_instincts...._mummy_knows_best_long_post

The most uninterested waiter ever...

https://www.tripadvisor.co.uk/ShowUserReviews-g189838-d814251-r214321430-Godset_Restaurang-Lund_Skane_County.html

I've never seen a player *more disinterested* or distracted on the field...

<http://www.mirror.co.uk/sport/cricket/kevin-pietersen-hits-england-supremo-3597598>

We were met by possibly *the most disinterested* receptionist we have ever met.

https://www.tripadvisor.co.uk/ShowUserReviews-g2222142-d193565-r115094165-The_Derwentwater_Hotel-Portinscale_Keswick_Lake_District_Cumbria_England.html

We also are *more unafraid* now than ever to try new things, so you hear that too.

<http://www.punktastic.com/forums/viewtopic.php?f=36&t=58983>

Nick is probably one of *the most unafraid* people I know, and I'm not afraid either.

<http://www.nme.com/news/queens-of-the-stone-age/17558>

Doing so will encourage your pet to stay *more unagitated*.

<http://ezinearticles.com/?The-Proper-Methods-of-Moving-Your-Cockatiel-Pets---Dont-Be-an-Average-Joe---Learn-to-Do-it-Properly&id=2856880>

U srpskom jeziku pridevi *S nezainteresovan, nespokojan* mogu se uobičajeno porediti (*S nezainteresovaniji, najnezainteresovaniji; nespokojniji, najnespokojniji*) zbog toga što označavaju jasno definisana emocionalna stanja: nezainteresovanost (ravnodušnosti) i nespokoj (uznemirenost), mada su primeri ovakvog poređenja relativno retki:

S nezainteresovan, nespokojan

Građani spremniji na akciju, *nezainteresovaniji* za politiku.

http://www.mc.rs/upload/documents/saopstenja_izvestaji/2014/091514-Otvoreni-parlament-Dan-demokratije.pdf

Čovek je verovatno *najnezainteresovaniji* fudbaler na svetu, a mogao je da bude klasa.

<https://twitter.com/dusanninkovic/status/528956363641483265>

Što je više mislio, bivao je sve *nespokojniji*.

<https://www.facebook.com/melem.za.dusu/posts/235648999857960>

Oni što se *najnespokojniji* danas pitaju: "Kako da se čovek održi?"...

<http://beogradskaka5anija.cyberfreeforum.com/t2166p1-filozofski-tekstovi>

Za razliku od toga pridevi *S nezaplašen, neuznemiren* ne mogu se porediti (*S*nezaplašeniji, najnezaplašeniji; neuznemireniji, najneuznemireniji*), vrlo verovatno zbog toga što ne označavaju emocionalno stanje označeno imenicom, ili glagolom (*S*nezaplašenost, nezaplašiti, neuznemirenost, neuznemiriti*), te se u korpusu ne nailazi na primere njihovog poređenja, čak ni se ne nailazi ni na primere u kojima bi oni bili intenzivirani uz pomoć priloga „više“³⁵. Poređenjem prideva koji označavaju emocije nismo se bavili tokom celog istraživanja, mimo već iznetih zapažanja, već smo se više usresredili na ulogu i uticaj konteksta u ostvarivanju značenja ovih prideva.

Značenja prideva koji označavaju emocije sa stanovišta semantike i pragmatike

Semantika prideva koji označavaju emocije vrlo je složena. Pre svega kod ovih prideva može se razlikovati denotativno (deskriptivno) i asocijativno značenje (Prčić, 2008:26, 27). **Denotativno** ili deskriptivno značenje odnosi se na osnovno značenje prideva čiji fokus je na odnosu između reči i onoga što reč označava, dakle na povezanosti prideva i denotata. Na primer, pridevi *E proud* i *S ponosan* označavaju čoveka koji se ponosi sobom, pridevi *E curious* i *S radoznao* označavaju čoveka koji oseća radoznalost. Drugačije, **asocijativno značenje** obuhvata nekoliko srodnih vrsta značenja: stilsko, ekspresivno i konotativno (Prčić, 2008:28, 29). **Stilsko značenje** ogleda se u pripadnosti neke lekseme dijalektu, sociolektu ili je vezano za njenu vremensku aktuelnost (na primer, neke reči su arhaizmi), kao i u pripadnosti neke lekseme određenom registru. Mi se u ovom radu nismo bavili rečima koje su arhaizmi ili koje pripadaju žargonu kao što bi na primer bili pridevi *S ljubopitan* ili *S napaljen*, tako da razlikovanje između denotativnog i stilskog značenja nije bilo predmet našeg istraživanja. **Ekspresivno značenje** jeste ono koje izražava pozitivno ili negativno vrednovanje neke pojave, te su tako, recimo pridevi *E conceited, lustful* i *S nadmen, pohotan* negativno vrednovani sa aspekta etike ili morala. U ovom radu posebnu pažnju smo posvetili ekspresivnom značenju, koje će radi lakšeg praćenja biti nazvano **aspektom društvenog vrednovanja i samovrednovanja**. **Konotativno značenje** uslovljeno je prethodnim individualnim ili kolektivnim iskustvom

---

³⁵ Ipak, možda bi bilo moguće reći: „On je više neuplašen od mene;“ ili „On je više neuznemiren od mene;“ mada nismo naišli na potvrdu takvih konstrukcija u jezičkoj građi.

komunikatora. Mnogi autori pod konotativnim značenjem podrazumevaju celokupno asocijativno značenje reči (Prčić, 2008:27).

Razlika u značenju prideva koji označavaju emocije postoji i na nivou razlikovanja sistemskog značenja od tekstualnog značenja. **Sistemska značenja** je vezano za leksemu u apstraktnom, semantičkom sistemu jezika. **Tekstualna značenja** vezano je za leksemu upotrebljenu u konkretnom kontekstu (Prčić, 2008:34). Odnos između sistemskog i tekstualnog značenja vrlo je složen. Na primer, ekspresivno značenje, koje smo već pomenuli, može biti različito van i u okviru konteksta. Pridevi *E composed*, *S sabran* su u svom sistemskom značenju pozitivno društveno vrednovani, pa je tako pribran čovek onaj koji u teškoj situaciji ostaje priseban i ne pokazuje znakove uznemirenosti i uzbuđenosti. Međutim, u svom tekstualnom značenju, dakle u kontekstu, ekspresivno značenje može biti sasvim drugačije, odnosno navedeni pridevi mogu imati negativno društveno vrednovanje, kao u sintagmi *E the composed murderer*. Interesantno je da mogućnost promene ekspresivnog značenja u kontekstu može zavistiti od vrste sintagmatskog odnosa u koji reči ulaze. Tako je moguće u engleskom jeziku upotrebiti ovaj pridev atributivno (*E the composed murderer*) sa negativnim društvenim vrednovanjem, a u srpskom jeziku to nije uobičajeno³⁶. Takođe i izražavanje trenutnog ili trajnog emocionalnog stanja istim pridevom vezana je za kontekst, o čemu je već bilo reči.

Kod prideva koji označavaju emocije postoji i jedan vrlo specifičan problem, na koji je do sada već ukazano. Naime, neki pridevi poput prideva *E surprised* i *S iznenađen* mogu da izraze i prijatno i neprijatno emocionalno stanje. Njihovo sistemsko značenje, naime, ne daje nam podatke o prijatnosti emocionalnog stanja. U kontekstu, tekstualno značenje može ostati neutralno, kao i sistemsko, recimo, kao u rečenici: „Bio sam iznenađen i nisam znao šta da kažem“, ali u okviru drugačijeg konteksta ovaj pridev može označavati prijatno ili neprijatno stanja kao u sintagmama „iznenađen lepotom predela“ i „iznenađen drskošću odgovora“. Ono što je posebno zanimljivo jeste uvid da nije isključeno da samo stanje iznenađenosti ne mora u svim jezicima da se

---

³⁶ Na osnovu istraživanja korpusa, nismo zabeležili atributivnu upotrebu sa negativnim vrednovanjem (*S*pribrani ubica*), već samo sa pozitivnim vrednovanjem *S pribran vojnik* (http://www.mycity-military.com/Aktuelna-vojna-desavanja-u-svetu/Saudijska-Arabija-Jemen_180.html)

konceptualizuje kao stanje bez emocionalne valence prijatnosti i neprijatnosti, ili stanje sa dvostrukom valencom, kao što je to slučaj u engleskom i srpskom jeziku. Naime, kategorizacija iznenađenosti može se u drugim jezicima izvršiti na takav način da se odvojenim leksičkim jedinicama označi prijatno i neprijatno iznenađenje. Tako u jeziku Ifaluk ne postoji jedna reč za iznenađenje, već se pravi distinkcija između prijatnog iznenađenja označenog rečju *ker* i neprijatnog, označenog rečju *rus* (Russell, 1991:431). Sistemsko značenje navedenih reči iz jezika Ifaluk, dakle, bilo bi izjednačeno sa tekstualnim značenjem prideva *E surprised*, *S iznanađen* u pogledu aspekta prijatnosti i neprijatnosti emocije, dok je u srpskom i engleskom jeziku aspekt prijatnosti prisutan isključivo u tekstualnom značenju, te tako pridevi *E surprised*, *S iznenađen* i mogu da obuhvate ova dva stanja s obzirom na široki opseg svog sistemskog značenja. Kao ilustraciju ovih razlika prikupili smo veći broj primera iz konteksta i posebno izdvojili skupinu prideva koji označavaju emocije sa dvostrukom valencom, odnosno koji kategorizuju emocionalno iskustvo na taj način da omogućavaju imenovanje emocionalnih iskustava različitih po aspektu prijatnosti istom leksemom, koja tek u kontekstu postiže iznijansirano značenje. Tako se, i sa stanovišta psihologije, postavlja pitanje da li se ovde radi zaista samo o jednom emocionalnom iskustvu, ili se zapravo radi o dva različita emocionalna iskustva imenovana jednom rečju samo u nekim jezicima zbog sličnog elementa deskriptivnog značenja, a koje se odnosi na iznenađenost stimulusa i nemogućnost emocionalne procene vrednosti istog u prvom stadijumu emocionalnog doživljaja. U svakom slučaju ovakvi slučajevi potvrđuju tačnost teorije prototipa i nejasnih granica kao i na postojanje kontinuuma u jeziku, mišljenju, pa i među samim emocionalnim stanjima.

Takođe, u radu smo se iscrpno bavili aspektom društvenog vrednovanja i trajnog ili trenutnog stanja koja se ostvaruju prevashodno u kontekstu.

Sinonimija i antonimija prideva koji označavaju emocije

Sinonimija prideva koji označavaju emocije može se u kognitivnolingvističkom okviru definisati kao sličnost leksičkih jedinica koja postoji na osnovu sličnosti kognitivnih scenarija koje one označavaju. U tom smislu bi definicija sinonimije koju predlaže

Premk (1997:141) bila primenljiva i na ove prideve: „Sinonimija je leksička pojava zasnovana na asocijativnom povezivanju ³⁷ različitih leksema koje imenuju iste ili slične semantičke sadržaje, odnosno sinonimija je leksički mehanizam povezivanja sinonima“. Pravih sinonima koji označavaju emocije gotovo da nema, pre svega zbog zakona jezičke ekonomije koji uslovljava to da redundantna leksema često nestaje ili se specijalizuje u značenju (Prčić, 1999:16). Primeri sinonima veoma bliskih po svim elementima kognitivnog scenarija u grupi prideva koji označavaju emocije jesu pre svega dubletne reči domaćeg i stranog porekla, kao, na primer, *S usredsređen, fokusiran*.

U rečnicima sinonima često su kao sinonimi navedeni pridevi koji se razlikuju po tome koliki intenzitet emocije podrazumevamo kao prototipičan za neku emociju. Na primer, pridevi *E surprised, amazed* i *S iznenađen, zaprepašćen* biće sinonimi zbog toga što označavaju sličan kognitivni scenario u kome iznenadna pojava objekta izaziva iznenađenje subjekta koje može biti veće ili manje (gradaciju intenziteta emocije). Neki pridevi mogu se kao sinonimi razlikovati po stilskoj pripadnosti, te će neki biti arhaizmi, drugi pripadati slengu ili govornom jeziku, a neki će, pak, biti upotrebljavani samo u odgovarajućem registru. Tako se pridevi *E interested, tickled* i *S zainteresovan, zagolican* razlikuju po mogućnosti da prvi sinonim u paru bude upotrebljen u svim funkcionalnim stilovima, dok će se ovaj drugi javiti u neformalnom govoru. Ovde primećujemo da sinonimija ova dva prideva počiva na sličnosti kognitivnog scenarija zainteresovanosti, pri čemu se konceptualizacija zainteresovanosti postiže između ostalog i kroz metaforičan prenos. Tako se zainteresovan čovek poredi sa zagolicanim čovekom zbog toga što se uviđa sličnost u situaciji kada neki objekat privlači pažnju subjekta i izaziva zainteresovanost i kada neki objekat golica subjekta i tako ga nagoni da obrati pažnju na njega. Ovde vidimo da se radi o dva kognitivna scenarija zainteresovanosti od kojih je prvi prototipičan i označen centralnim pridevom u ovoj kategoriji, a drugi je samo jedan od drugih kognitivnih scenarija u istoj kategoriji. Kognitivni scenario označen pridevima *E tickled, S zagolican* podrazumeva naglasak na nevoljnom obraćanju pažnje na objekat, ali i na prijatnosti koju objekat izaziva svojom pojavom i delovanjem, te se aktivni odgovor subjekta u smislu pojačane pažnje doživljava kao prevashodno uzrokovan objektom. Za razliku od toga, pridevi *E*

---

³⁷ Podvukao autor teksta.

interested, *S zainteresovan* mogu označavati scenario u kome nije naglašen aspekt nevoljnog stanja, mada se on može podrazumevati, pre svega zbog toga što glagoli od kojih su nastali ovi pridevi mogu imati i svoju reflektivnu varijantu *E to interest oneself*, *S zainteresovati se* koja upućuje na voljnu reakciju subjekta. Sinonimni pridevi koji označavaju emocije uglavnom su izdiferencirani po značenju (Prčić, 1999), odnosno kognitivni scenariji koje oni označavaju se razlikuju po detaljima, kao što smo videli na ovom primeru. Ponekad je pridev polisemičan u tom smislu da može da označi i dve različite varijante kognitivnog scenarija. Na primer, ako kažemo „Zainteresovan je za matematiku“ pridev *S zainteresovan* označava prototipični scenario zainteresovanosti. Međutim, ako kažemo „Zainteresovan je za tu devojkicu“, u toj rečenici isti pridev označava veoma sličan kognitivni scenario, ali u kome se implicitno naglašava element privlačnosti koju subjekat oseća prema devojkici. Pridev *S zagrejan* bio bi bolji sinonim pridevu *S zainteresovan* u drugoj rečenici, nego u prvoj zbog toga što je kontekst naglasio element emocionalnog vezivanja asociiranog sa toplotom.

Antonimija prideva koji označavaju emocije vrlo je zanimljiva. Kanonički par antonima (Murphy, 2003:31) je onaj koji se najčešće javlja, te bi takav par među pridevima koji označavaju emocije bio *E happy, sad* i *S srećan, tužan*. Ovi antonimi ukazuju na suprotstavljenost emocija sreće i tuge i njihovih kognitivnih scenarija, pri čemu se u prvom doživljava veoma prijatno osećanje, a u drugom doživljava duševna bol kao veoma neprijatno osećanje. Za razliku od toga, nesimetričan odnos koji postoji između antonima dobijenih negacijom *E happy, unhappy* i *S srećan, nesrećan*, podrazumeva da se kognitivni scenario emocije označene nemarkiranim članom negira, ali ne i da se obavezno specifikuje kognitivni scenario suprotstavljene emocije, tuge. Zbog toga pridevi *E unhappy* i *S nesrećan* obuhvataju šire varijacije kognitivnog scenarija od prideva *E sad, S tužan* i ne moraju obavezno da označavaju tugu, već i nezadovoljstvo, pa čak i krivicu. U slučaju prideva koji označavaju emocije nailazimo i na situaciju da su pojedine emocije suprotstavljene po nekim, ali ne po svim ključnim aspektima, što uslovljava to da su pojedini pridevi samo suprotstavljeni, ali ne i antonimni. Tako su u rečenici „Nisam srećan, ljut sam;“ pridevi *S srećan* i *S ljut* suprotstavljeni zbog toga što je kognitivni scenario koji uključuje neki dobitak suprotstavljen kognitivnom scenariju ljutnje koji podrazumeva mogućnost gubitka i subjektovo korišćenje sopstvene moći da taj gubitak spreči. U tom smislu antonimija ili suprotstavljenost značenja prideva koji

označavaju emocije mora se povezivati sa različito naglašenim aspektima kognitivnog scenarija, pri čemu određeni putokaz predstavlja Model klasifikacije emocija prema prototipičnom kognitivnom scenariju koji će kasnije biti predstavljen.

Emocije u psihologiji

*Jer stvari imaju onakav izgled kakav im dadne naša duša.
Jovan Dučić(1871-1943)*

Emocije su danas jedno od glavnih polja istraživanja u psihologiji. Postoji veći broj teorija i modela koji emocije i njihove komponente tumače na različite načine, a čiji kratak prikaz donosi zbornik *Oxford Companion to Emotion and Affective Sciences* (Sander & Scherer (eds.), 2009). Iako su emocije prevashodno predmet proučavanja psihologije, može se reći da one istovremeno predstavljaju i predmet istraživanja više različitih disciplina ili interdisciplinarnih proučavanja.

Emocije kao predmet istraživanja različitih nauka

Emocije su bile predmet razmišljanja još starih Grčkih filozofa. Smatra se da je druga knjiga Aristotelove *Retorike* donela evropskoj kulturi prvi analitički pregled emocija. U ovoj knjizi se opisuje 13 emocionalnih stanja, a to su: ljutnja, smirenost, prijateljstvo, neprijateljstvo, strah, stid, besramnost, dobronamernost, zlonamernost, saosećanje, prezir, zavist, ljubomora (Aristotel, 1987). Aristotel emocije opisuje u svetlu toga koja situacija ih izaziva, pa tako o ljutnji piše kao o osećanju koje se uvek javlja prema čoveku koji želi da nanese zlo pojedincu ili njegovim prijateljima, te koje je praćeno izvesnom prijatnošću poteklom od očekivanja osvete, pošto pojedinac oseća da poseduje moć neophodnu radi osvete.

Aristotelov opis emocija povezan je sa praktičnom potrebom da govornik pokrene emocije auditorijuma bilo na sudu ili u govorima povezanim sa temama od javnog značaja (politikom). Može se zaključiti da ovo prvo delo koje se bavi emocijama nije samo filozofske prirode, već je u njoj osetan i pragmatičan pristup emocijama³⁸.

---

³⁸ Interesantno je da su u Indiji, između III i XI veka n.e., filozofi načinili popis i opis osam ili devet osnovnih emocija (broj zavisi od varijante teksta) koje se prikazuju u drami i koje glase, u približnom prevodu: strast (ljubav, oduševljenje), zabava, tuga, ljutnja, strah, upornost (energičnost, heroizam), gađenje, čuđenje i spokoj (vedrina). Ovaj opis, poznat kao Rasādhyāya pripada šestoj knjizi spisa o drami Nāṭyaśāstra. Slično Aristotelovom opisu i ovaj sanskritski

Ovakvo određenje emocija kao pojave koja ima značaj ne samo za pojedinca nego i za društvo i koja utiče na ponašanje većeg broja ljudi veoma je aktuelno i danas.

Naime, samo na osnovu ovog kamena temeljca u literaturi o emocijama može se zaključiti da emocije mogu biti predmet proučavanja filozofije, psihologije, sociologije i antropologije, a da se znanje o emocijama može primeniti u praktične svrhe kao što su edukacija i marketing, što i jeste slučaj u savremenom svetu više od dve hiljade godina nakon Aristotela.

Zaista, od 1970. nadalje emocije su predmet konstantnog interesovanja **u sociologiji** koja se, između ostalog, bavi ulogom emocija u politici, ekonomiji i nauci, te odnosom kolektivnih emocija i emocija pojedinca (Barbet (ed.), 2002, Stets & Turner (ed.), 2014, Kišjuhas, 2015).

U kulturnoj psihologiji i antropologiji izučava se pre svega odnos emocija i kulture (uključujući i religiju), uz poseban osvrt na odnos emocija i etike. Naime, etika obuhvata odnos čoveka prema samom sebi, prema zajednici i prema božanstvu (Shweder et al., 2008: 409), a pojedine emocije su po svojoj prirodi povezane sa etikom, pre svega sa samovrednovanjem i društvenim vrednovanjem (ljutnja, ponos, stid itd.). Tako se, na primer, ljutnja u američkoj kulturi sa etičke strane vrednuje kao emocija koja može biti i pozitivno i negativno društveno vrednovana, zavisno od konteksta, a često se smatra i neutralnom emocijom po moralnoj vrednosti. Amerikanci ne smatraju da je ljutnja nužno štetna za subjekta emocije, te navode da ona čak može niti društveno korisna, ukoliko, recimo, podstiče čoveka da reši problem koji bi inače opstajao u društvu. Za razliku od toga, na Tibetu se, pod nesumnjivim uticajem budističke misli, ljutnja izrazito negativno društveno vrednuje i negativno samovrednuje, kao jednako štetna i po subjekta emocije i po druge ljude. Međutim, ispitanici obe nacije slažu se u tome da je za osobu i po okolinu štetno ako se neko često ljuti (Shweder et al., 2008: 414)³⁹.

---

opis emocija ima i filozofski i pragmatičan karakter, te pomaže glumcima da neko osećanje prikažu na sceni (Shweder, 2008:411).

³⁹ Moralno vrednovanim emocijama u psihologiji bavio se posebno Haidt (2003). Vidi i zbornik posvećen samo emocijama samovrednovanja Tangney & Fischer (ed.), 1995.

Uloga šireg spektra emocija **u edukaciji** nije sistematično proučavana do početka XX veka kada se povećava akademsko interesovanje za ovu oblast (Schutz & Pekrun (ed.), 2007), dok je do tog vremena fokus interesovanja bio pre svega na problemima anksioznosti kod učenika prilikom testiranja. Ipak, vrlo značajni autori u oblasti edukacije kao Maria Montessori (1989) i Alfred North Whitehead (1967) još početkom XX veka zalagali su se za ukidanje represije u edukaciji i pospešivanju pozitivnih emocija poput interesovanja, entuzijazma i ljubavi ka saznanju kod učenika. Maria Montessori je tako zabeležila: “The child should love everything he learns, for his mental and emotional growth are linked” (Montessori, 1989:17), dok je Whitehead insistirao na tome da je entuzijazam učitelja i pobuđivanje interesovanja kod učenika ključno u procesu obrazovanja. Whitehead je smatrao da je pri svakom učenju neophodno proći kroz fazu snažne motivacije i emocionalnog uzbuđenja koje on naziva romansom, da bi tek nakon te faze sledile analitička faza (preciznost) i sintetička faza (generalizacija) (Whitehead, 1967: 23,33-37), te da su emocije toliko važne da su zapravo temelj svakog iskustva.

U oblasti marketinga potvrđuje se da pozitivne emocije imaju ključnu ulogu u odabiru nekog proizvoda, ali da i neprijatne emocije poput straha mogu da podstaknu određeno ponašanje potrošača, kao, na primer, vezanost za trenutno dostupan proizvod. Potvrđuje se da reklame koje se zasnivaju na emocionalno obojenim porukama imaju dvostruko više uspeha od onih koje su zasnovane na racionalnim činjenicama. S obzirom da se u marketingu teži brzo primenljivim i efikasnim rešenjima, pokušaj da se povežu psihološke teorije emocija i marketinška praksa ponekad nailazi i na određene probleme pre svega zbog određene nekonzistentnosti teorija emocija u psihologiji (Bagozzi et al., 1999). No, uprkos tome, praksa povezivanja emocija i marketinga jeste toliko sveprisutna da već danas govorimo i o marketinškoj terminologiji povezanoj sa emocijama kao što su to izrazi “emotional branding” i “emotional marketing” koji se odnose na uspostavljanje emocionalne povezanosti između kupca i proizvoda (Gobe, 2010).

U današnje vreme sve više se obraća pažnja i na to kako **mediji** prenose emocionalne poruke i izazivaju emocije kod miliona ljudi istovremeno, što otvara još jedno polje interdisciplinarnog proučavanja emocija koje je predstavljeno u zborniku *The Routledge Handbook of Emotion and Mass Media* (Doveling et al. (eds.), 2011).

Ako se sada vratimo na Aristotelovu *Retoriku* i njegova zapažanja o emocijama, možemo videti da neka od njih upućuju i na potrebu da se emocije proučavaju i u okviru prirodnih nauka. Naime, Aristotelovo zapažanje da su emocije praćene određenim fiziološkim procesima ukazuju na to da emocije moraju biti predmet proučavanja različitih grana medicine, a to su danas pre svega neurologija, endokrinologija, biohemija i psihijatrija.

Međutim, proučavanje emocija u prirodnim naukama obično ne uzima u obzir Aristotelova zapažanja, već se često oslanja na delo Čarlsa Darvina čija poslednja knjiga nosi naziv *Izražavanje emocija kod ljudi i sisara* (1872)⁴⁰. U ovoj knjizi Darwin govori o emocijama kao o karakteristici ljudske vrste koja svoju paralelu može naći i u ponašanju životinja, pre svega sisara. Pas koji reži ili maše repom i mačka koja se kostreši i izvija leđa, pokazuju tipično ponašanje svoje vrste u određenom emocionalnom stanju. Pošavši od ovih zapažanja Darwin je pretpostavio da postoji određeni broj osnovnih emocija koje su prisutne u celoj ljudskoj vrsti, odnosno u svim narodima sveta. Dok je pisao ovu knjigu, Darwin je bio u prepisci sa čuvenim lekarom Dišenom koji je ispitivao izražavanje emocija na licu putem eksperimentisanja sa elektrodama povezanim sa mišićima lica i fotografisanjem tih izraza. Darwin je imao prilike da vidi Dišenove fotografije i izvršio je ogled koji je potvrdio njegovo mišljenje da postoji samo nekoliko univerzalnih emocija izraženih facijalnom ekspresijom, a ne šezdeset kao što je to smatrao Dišen. Naime, Darwinovi gosti koje je iskoristio kao ispitanike, nisu mogli sa sigurnošću i bez pomoći konteksta da identifikuju sa fotografija više od nekoliko emocija. Međutim interesantno je da, i pored ovog zapažanja, Darwin u svojoj knjizi nije sveo sve emocije na nekoliko univerzalnih

---

⁴⁰ Originalno delo publikovano na zvaničnom sajtu : <http://darwin-online.org.uk/content/frameset?pageseq=1&itemID=F1142&viewtype=text>

emocija, već je govorio o većem broju emocija koje su svojstvene čoveku. Samo u sadržaju njegove knjige nabrajaju se 34 emocije kojima se on dalje detaljno bavi⁴¹:

low spirits, anxiety, grief, dejection, despair; joy, high spirits, love, tender feelings, devotion; reflection, meditation, ill-temper, sulkiness, determination; hatred and anger; disdain, contempt, disgust, guilt, pride, helplessness, patience, affirmation and negation; surprise, astonishment, fear, horror; self-attention, shame, shyness, modesty; blushing.

Darvinove ideje proizvele su veliki odjek u XX i XXI veku. Najznačajnije pitanje koje je Darwin pokrenuo bilo je pitanje univerzalija u emocijama, odnosno pitanje da li su i koje emocije svojstvene svim ljudima. Psihološke teorije iznikle na temelju pitanja šta su „osnovne“ emocije, daju vrlo različite odgovore koji obično variraju od dve do jedanaest emocija (Ortony & Turner, 1990:316). Darwinovo stanovište o preživljavanju najboljih/najprilagodljivijih (*E the fittest*) osnova je današnjih evolucionističkih pravaca u psihologiji koji smatraju da je adaptibilnost na spoljašnje sadržaje radi opstanka uslovala čovekov razvoj, i to ne samo razvoj emocija već razvoj celokupnog čoveka, njegovog tela i psihe. Međutim, mada je neosporno da emocije imaju uticaj na opstanak vrste, postoji više spornih pitanja u okviru evolucionističkog modela. Jedno od tih pitanja uključuje spor kognitivista i evolucionista koji se tiče postojanja čovekove slobodne volje nasuprot urođenim „emocionalnim programima“ koji teško mogu biti rešeni bez većih saznanja o prirodi ljudske svesti i podsvesti (Tooby & Cosmides, 2000). Očigledno je da pouzdan odgovor na ova i mnoga slična pitanja psiholozi ne mogu dobiti bez odgovarajućeg empirijskog oslonca. Takav empirijski oslonac čini se da mogu da pruže različite grane medicine, pre svega neurologija, ali i endokrinologija i biohemija (psihoaktivne supstance).

Izgleda da će u narednim decenijama i fizika imati sve značajniji udeo u proučavanju emocija, s obzirom da već sada postoji mogućnost da se ljudska svest uopšte, pa time i emocije protumače u svetlu elektromagnetnog polja (Smith, 2002), pošto je odavno dokazano da procesi u mozgu uključuju elektromagnetna pražnjenja koja se danas

---

⁴¹ Izvor: Vidi prethodnu napomenu

rutinski skeniraju na klinikama u vidu EEG-a. Sa tim u vezi, izvestan problem u naučnoj zajednici predstavlja dodirivanje nekih religijskih pravaca sa teorijom elektromagnetnog polja. Ovi pravci religije, filozofije i medicine uglavnom potiču iz Azije i postuliraju postojanje aure oko čoveka koja je povezana sa zdravljem, psihičkim stanjem itd. U naučnim krugovima se nedvosmisleno osporava objektivnost postojanja aure⁴², ali se priznaje postojanje termičkog, elektromagnetnog i elektrostatičkog polja oko čoveka (Perez, 2011). Neki fizičari i matematičari kao što je Rodger Penrose (Penrose 1989, 1994)⁴³ zastupaju stanovište da je neophodno poznavanje kvantne fizike za razumevanje svesti, pa shodno tome i pojava kao što su emocije. Penrose i anesteziolog Stuart Hameroff razvili su teoriju svesti koja se bavi ne samo svešću kao medicinskim fenomenom kojim manipulišemo tokom anestezije, već i mestom svesti u kosmosu u smislu kvantne teorije (Hamerhoff & Penrose, 2013). Oni daju osvrt i na budistička učenja o ovoj tematici čime se nauka opet povezuje sa poljima religije, kulture i društvenih nauka. U svetlu toga treba pomenuti da emocije imaju centralno mesto u svim dominantnim religijama sveta, uključujući hrišćanstvo, koje ljubav i empatiju stavlja u centar svog učenja.

Najzad, vrativši se sa polja prirodnih nauka na društvene nauke, moramo naglasiti da su emocije predmet proučavanja lingvistike, posebno kognitivne lingvistike. Kognitivna lingvistika u svojim fundamentalnim postavkama ukazuje na povezanost jezika i čovekovih opštih kognitivnih sposobnosti koje omogućavaju klasifikaciju i razumevanje stvarnosti (Lakoff, 1987). Pitanje kategorizacije emocija posebno je značajno u svakoj teoriji emocija, te psihologija priznaje da lingvistika ima svoje mesto u razumevanju ove oblasti, mada samo neki psiholozi smatraju da je to mesto centralno (Barrett 2006).

Ovaj sumarni pregled emocija kao predmeta interesovanja i proučavanja u raznim oblastima ukazuje na kompleksnost ove teme unatoč tome što je iskustvo emocionalnog doživljaja odlika svih ljudi i prožima ljudsku svakodnevicu. Očigledno je da se emocijama može baviti i sa stanovišta prirodnih i sa stanovišta društvenih nauka, te da

---

⁴² Činjenica da neki ljudi mogu da vide auru pripisuje se određenim psihološkim faktorima koji nisu patološki, ali su subjektivni i koji su verovatno rezultat sinestezije (Perez, 2011).

⁴³ Rodger Penrose dobio je 1988. nagradu Wolf Prize za fiziku koju je delio sa Stivenom Hokingom (Stephen Hawking) za doprinos razumevanju kosmosa. Biografija: <http://www.britannica.com/biography/Roger-Penrose>

bi prihvatljiva teorija emocija morala da obuhvati ne samo psihologiju, već i medicinu i fiziku, ali i antropologiju, kulturologiju, lingvistiku itd. Ne možemo očekivati da samo psihologija ponudi pouzdana rešenja svih kompleksnih problema od kojih ćemo samo pojedine ukratko prikazati u nastavku ovog pregleda, već bi, po svemu sudeći, valjalo zauzeti holistički pristup problemu emocija, nasuprot mnogim pokušajima pojednostavljenja ove oblasti. Uprkos složenosti problema emocija koji ćemo predočiti, interdisciplinarni pristup mogao bi da omogući bolji dijalog među naučnicima iz više oblasti, pa i pojednostavljanje određenih problema koji predstavljaju sporne tačke mnogih teorija.

Problemi psiholoških teorija emocija relevantni za oblast kognitivne lingvistike su pre svega pitanje toga šta je emocija, te da li se i po čemu emocija razlikuje od telesnog osećaja, motivacije, pažnje i raspoloženja, kao i da li možemo proučavati emocije odvojeno od njih.

Takođe, interesantno je i pitanje da li postoje osnovne emocije i, ako postoje, koliko ih ima i koje su. Pitanje klasifikacije emocija radi upoređivanja i proučavanja takođe je veoma relevantno za psihologe, ali i za druge istraživače koji proučavaju sistem emocija. Kako psihologija pristupa ovim temama može se videti iz različitih psiholoških teorija ili pojedinačnih istraživanja koja će biti sažeto predstavljena u narednim odeljcima, sa naglaskom na navedena pitanja od značaja za proučavanje sistema emocija u kognitivnoj lingvistici.

Šta je emocija?

Osnovni problem u teorijama u psihologiji predstavlja definicija emocije. To nije začuđujuće ako se uzme u obzir da je proučavanje emocija u psihologiji često bilo, a i sada je u mnogim slučajevima, relativno fragmentarno. Do toga dolazi delimično zbog toga što su emocije same po sebi veoma kompleksne, te je za nauku izazov da ih sistematično prouči. Naime, svaka emocija obuhvata više elementa kao što su situacija koja je izaziva (stimulus), fiziološki odgovor u vidu subjektivnog osećaja, promena u izrazu lica ili promene u glasu, reči koje je mogu izraziti, ponašanje motivisano

emocijom itd. Ovi elementi relativno su dostupni istraživačima i relativno su merljivi u slučaju svake pojedinačne emocije, ali suština nastanka svih emocija obuhvata takođe i mentalne procese kao što su procena i kategorizacija koji moraju da se sagledaju u celom sistemu emocija, a ne samo kroz primere pojedinačnih emocija. Može se primetiti da se danas neki psiholozi bave pre svega nekim elementom obuhvaćenim emocijom kao što su izraz lica (Ekman, 2011), vokalizacija (Bachorowski & Owren, 2000), samokontrola, dimenzije emocija u leksikonu, dok neki pokušavaju da objasne celinu sistema, iako se postavlja pitanje u kojoj meri je to moguće bez tesne saradnje sa svim ostalim naukama. Zbog toga Shaver et al. (1987:1061) ocenjuju proučavanje emocija u periodu do pred kraj XX veka kao fragmentarno:

With few exceptions (e.g. Averill, 1982, de Riviera, 1981, Scherer, 1984) emotion knowledge has been studied piecemeal, some studies focusing on antecedents, some on emotional expressions and responses, others on self-control of these responses, and still others on the dimensions underlying the large emotion lexicon. But an extensive body of research and theory in cognitive and cognitive-social psychology suggests that the various components of emotion knowledge are likely to be parts of an organized whole. Numerous studies...all have in common the notion that features shared by many or most members of a category occupy central places in an organized mental representation...For our long-term puposes...prototype theory and research are especially useful (Rosch 1973, 1978).

I danas, tridesetak godina kasnije, možemo takođe da uočimo veliku raznovrsnost fokusa istraživanja u okviru polja emocija, od individualnih elementa svih ili pojedinih emocija do celog sistema emocija.

Neki od psihologa pri proučavanju sistema emocija daju značajnu ulogu jeziku u smislu kategorizacije emocija, koju on nesumljivo ima, ali je i dalje relativno sporno da li postoji neuro-fiziološka podloga za razlikovanje više od dve emocije ili ona ne postoji. Naime, neki psiholozi smatraju da je nesumljivo postojanje prijatnosti i neprijatnosti u čovekovoj osnovnoj afektivnoj podlozi (*E core affect*), ali da emocije ne mogu da se izdvoje iz te podloge bez jezika kao elementa kategorizacije i kognicije (Barrett, 2006).

Međutim, stanovišta drugih naučnika, na primer neurologa Antonija Damasija (Damasio, 1999) ukazuju na to da telo reaguje nesvesno na različite stimulse (na primer, na opasnost) i to kroz više složenih fizioloških odgovora (ritam srca, znojenje, grčenje mišića), a da se dalje ti fiziološki odgovori tumače u svesti i tako nastaje osećanje. Prema ovom stanovištu, dakle, postoji neuro-fiziološka podloga za razlikovanje više od dva afektivna stanja prijatnosti i neprijatnosti, koje telo oseća pre uključivanja svesti i jezika u proces osećanja. Ipak, činjenica da jezik i kognicija igraju važnu ulogu u kategorizaciji i tumačenju kako percepcije tako i fiziološkog odgovora na stimulus, jeste ono što je neosporno, bez obzira da li je ta uloga primarna ili prateća.

Pitanje toga šta je emocija može se bolje razumeti ukoliko pođemo od pojma *E core affect*, koji se može prevesti kao „osnovna afektivna podloga⁴⁴“ i koji je ključan za razumevanje obima stanja koja se mogu nazvati emocijom. Naime, ako pođemo od toga da ni u jednom trenutku u životu mi nismo lišeni osnovne procene da li nam je dobro ili nam je loše, odnosno nismo lišeni nekog osnovnog osećanja, onda smo mi neprekidno u jednom vidu afektivnog stanja koje se može nazvati afektivnom podlogom (Russell, 2003, Russell&Barrett 1999). Ovakav stav je od suštinskog značaja za kognitivnu lingvistiku u tom smislu da bi se u tom slučaju o emocijama moglo govoriti kao o afektivnim stanjima koje obuhvataju svako osećanje prijatnosti ili neprijatnosti, ili mešavine istih, bez obzira na stepen intenziteta emocije odnosno pobuđenosti (*E arousal*), pa bi dakle u emocionalna stanja spadali i ravnodušnost, dosada, spokoj, baš kao i emocije visokog stepena pobuđenosti kao što su ljutnja ili radost. Međutim, psiholozi se ne bave emocijama uvek na sveobuhvatan način, već tradicionalno prave razliku između afekta, emocije i raspoloženja. Afekt je prema psiholozima nadređeni pojam koji obuhvata mentalne procese kao što su emocije i raspoloženja, pa čak možda i stavove. Emocija predstavlja relativno kratkotrajno mentalno stanje pripravnosti koje nastaje prilikom procene određenog stimulusa koji zahteva adaptivni odgovor, te se ponekad u ovom užem smislu upotrebljava i naziv „akutne emocije“ *E acute emotions* (Lazarus, 1991: 41-49). Raspoloženje se obično smatra stanjem koje je trajnije i može biti prisutno tokom više sati ili dana, nešto je nižeg stepena intenziteta od emocije, nije neposredno izazvano stimulusom i stoga nije snažno povezano sa aktivnim reagovanjem

---

⁴⁴ Prevod autora teksta.

na stimulus kao što je to slučaj kod emocija (Lazarus, 1991: 41, 45; Bagozzi et al, 1999:184).

Čini se, dakle, da bi psihološki termin „afekt“ najviše odgovarao onome što se u jeziku doživljava kao osećanje (E *feeling*) ili emocija (E *emotion*). Problem nastaje u tome što laički pojam afekta, odnosno uobičajeno značenje reči afekat (E *affect*) i u srpskom i u engleskom jeziku ne odgovara stručnom pojmu afekta u psihologiji.

S *afekat*

afekat – vrlo jako osećanje koje većinom nailazi odjednom, iznenadno, traje obično samo kratko vreme i u jednom trenutku dostiže toliku jačinu da gotovo posve zavlada svešću; duševni pokret, uzbuđenje, stanje razjarenosti, razjarenost.
Vujaklija (1991)

E *affect*

affect – the emotion associated with an idea or set of ideas
<http://www.collinsdictionary.com/dictionary/english/affect>

affect

1.obsolete: feeling, affection
2.the conscious subjective aspect of an emotion considered apart from bodily changes; also: a set of observable manifestations of a subjectively experienced emotion
<http://www.merriam-webster.com/dictionary/affect>

U oba jezika afekat je u rečničkim definicijama doveden u vezu sa emocijom, ali ni u jednoj definiciji nije spomenuto raspoloženje kao primer afekta. U srpskom jeziku se pod afektom podrazumeva izuzetno intenzivna emocija, dok u engleskom jeziku nije izdvojeno ovakvo značenje u imenici E *affect*, ali se ono javlja u pridevu E *affecting*, doduše sa specijalizovanim značenjem tuge.

E *affecting*

affecting – causing a strong emotion, especially sadness: It was an *affecting* sight.
<http://dictionary.cambridge.org/dictionary/english/affecting>

affecting – touching the emotions; moving: a highly *affecting* account of her experiences in prison
<http://www.oxforddictionaries.com/definition/english/affecting>

Smatramo da je reč koja bi u prirodnom, svakodnevnom jeziku najbolje izrazila psihološki pojam afekta, pa čak i termin E *core affect* bila *osećanje* (E *feeling*), kako to

predlaže i Anna Wierzbicka. Naime, u okviru kognitivne lingvistike A. Wierzbicka (1999b, 23-26) se osvrnula na problem razlikovanja između „emocija“ i „osećanja“ u psihologiji kao nauci. Ona smatra da se u psihologiji pribegava terminu emocija pre svega u želji da se izbegne subjektivizam, te da bi se ukazalo na objektivne fiziološke reakcije u nekoj situaciji. Međutim, ona ukazuje i na to da pojam „emocija“ nije univerzalan u svim jezicima, te da ovaj pojam ne postoji čak ni u nekim evropskim jezicima poput nemačkog i ruskog, u tom smislu da se leksički razlikuje od pojma osećanja. Nasuprot terminu „emocija“, reč „osećanje“ postoji u svim jezicima. Zbog Wierzbicka smatra da bi bilo uputno izbeći ovaj anglocentrizam u naučnoj terminologiji, i vratiti se prirodnom jeziku bez obzira na kompleksnost semantike reči „osećanje“.

Ipak, nastojanje psihologa da izbegnu termin „osećanje“ razumljivo je upravo s obzirom na polisemičnost ove reči. Prihvatanje ovakvog termina otvorilo bi brojna pitanja, a jedno od najvažnijih jeste: po čemu ćemo onda razlikovati „osećanje“ toplog/hladnog, dodira itd. koje spada u senzacije (osete) prouzrokovane percepcijom, osećanje gladi koje spada u motivaciono stanje kao i emocije, no nije emocija, i osećanje „ljutnje“ koje svakako predstavlja emociju. Moguće je ovome dodati i izraz „osećanje“ nepravde koji pre svega ukazuje na procenu kao mentalnu operaciju, ali može biti povezano i sa emocionalnom reakcijom. Sa druge strane mi smo mišljenja da ova jezička „nepreciznost“ može da ukaže na potrebu objedinjavanja proučavanja svih ovih fenomena koji se mogu nazvati „osećanjem“ i postuliranje postojanja kontinuuma. Naime, moguće je ovde nije reč samo o jezičkoj kategorizaciji, već bi pre svega prirodne nauke treba da daju odgovor na to šta je u ovakvom kontinuumu arbitrarna granica uslovljena jezikom, a šta je stvarna granica, te da li stvarne granice uopšte ima u neurološkom smislu i kako je ona neurološki ustrojena.

Dakle, ono što je evidentno u literaturi iz psihologije jeste najpre činjenica da se termin „afekt“ ili *E core affect* koristi u širem značenju od emocije, međutim, da ovakva upotreba nije podržana uobičajenom upotrebom jezika, pa se čak ne nalazi ni u svojoj stručnoj literaturi iz psihologije.

Što se tiče etimologije reči „emocija“ (*E emotion*) primećujemo da ona dolazi iz latinskog jezika i u direktnoj je vezi sa rečju „motivacija“ (*E motivation*), a obe upućuju na pokret (*movere* – pokrenuti). Očigledno je da je ideja koja stoji u osnovi ovih reči „uzrokovanje pokreta“ odnosno uzrokovanje delovanja. Iako za razliku od toga reč „osećanje“ (*E feeling*) u svojoj osnovi ukazuje na percepciju i senzaciju kao uzroke emocije pre nego na motivaciju, moramo da primetimo da se tu opet radi o dva kraja istog kontinuuma koji glasi percepcija – procena – motivacija – akcija i oko koje se psiholozi slažu uvodeći pojam procene (*E appraisal*) kao ključan za razumevanje emocija. I pored ovih problema sa kojim se suočava psihologija, nije isključeno da odgovor na terminološke dileme može ležati u jednom sveobuhvatnijem pristupu kako emocijama tako i njihovoj terminologiji, i u prihvatanju postojanja izvesnog kontinuuma među samim pojavama, pa i među terminima koji ih opisuju. Ovo svakako ne isključuje pravljenje distinkcija koje su temeljni princip konceptualizacije bilo kojih pojmova, već uključuje princip gradacije i kontinualnosti. U psihologiji se može naći na autore koji podržavaju ovakav pristup, te tako, recimo, Kardum (2002) piše o distinkciji, ali i sličnosti između emocija i raspoloženja. On ukazuje na to da se afektivni procesi često izučavaju izolovano, te predlaže da se obrati više pažnje na njihovu čvrstu povezanost s obzirom na to da ovi procesi mogu prelaziti jedan u drugi, te jedan može izazivati drugi i obrnuto.

Ipak, u psihologiji postoji izvestan konsenzus u pogledu toga koje elemente emocije obuhvataju.

Jedna od značajnih postavki u modernoj psihologiji jeste da su emocije neraskidivo povezane sa procenom (*E appraisal*). Ova postavka je osnovna u svim teorijama procene (Lazarus 1991, Frijda 1986, Sander et al., 2005), ali većina teorija prihvata princip „procene“ odnosno evaluacije kao osnovni princip emocionalnog doživljaja⁴⁵. Prema ovom stanovištu emocije nisu neposredno prouzrokovane karakteristikama objekta, niti samo percepcijom nekog objekta, već nastaju tek nakon što se taj objekat proceni odnosno vrednuje. Tako na primer emociju straha neće prouzrokovati sama

---

⁴⁵ Suprotno gledište je krajem XIX veka zastupala James-Lange teorija, po kojoj emocija nastaje kao rezultat percepcije stimulusa, a pre procene, a koja i danas ima odjeka u stavovima modernih psihologa i neurologa kao što je A. Damasio (Damasio, 2003)

fizička karakteristika neke velike životinje, niti sama percepcija te životinje, već procena da nam ona može nauditi. Ta procena može biti urođena ili instinktivna, ali može biti i naučena, ili može postojati kombinacija genetskih faktora i učenja. Lako je uočljivo da procena nije uvek jedino instinktivna, već može počivati na rezonovanju i učenju (iskustvu), pa tako ukoliko znamo da je velika životinja od nas odvojena neprobojnom ogradom u Zoo vrtu, naša procena (prozorovana rezonovanjem ili iskustvom) usloviće odsustvo straha. Ono oko čega se psiholozi spore jeste da li emocije uopšte ima bez procene, ili procena uvek prethodi emociji, mada se može smatrati da se ovo pitanje proširuje i na složenije pitanje svesne i podsvesne procene, a ne samo automatske ili razumske procene. Sa stanovišta kognitivne lingvistike izuzetno je značajna teorija somatske procene (*E somatic appraisal theory*) po kojoj emocija ima onoliko koliko ima procena emocija odnosno pojmova za emocije, i da je procena ne deo, već uzrok diferenciranog, dinstiknog somatskog (telesnog, fiziološkog) odgovora. To znači da će jedna određena procena usloviti nastanak jedne posebne kombinacije fiziološkog odgovora (Prinz, 2012). Teza da somatskog odgovora nema bez procene opravdana je, s tim što se mora naglasiti da procena ne mora biti svesna i da ne mora biti otelotvorena niti samo u jednom pojmu niti u jednoj reči⁴⁶.

Teorija emocija Edmunda Rollsa

Moderne teorije emocija predlažu da se emocije definišu uz pomoć skupa komponenti (Silvia, 2008:57). Psiholozi se slažu oko osnovnih komponenti emocija, odnosno oko određenih univerzalija u emocionalnom odgovoru, a to su (Lazarus, 1991, 68-80):

1. fiziološke promene,
2. izraz lica,
3. vokalna ekspresija (ton glasa, tempo govora),

---

⁴⁶ U kasnijem radu iznećemo stav da je u svakoj emociji ključna procena dobitka, gubitka uz procenu moći i odnosa sa drugim ljudima. Kombinacija ovih procena ne mora da bude uvek svesna da bi izazvala fiziološki odgovor. Otuda je moguće da fiziološki odgovor postoji i pre nego što smo definisali svoju emociju (mentalno ili jezički) kao recimo krivicu, jer je pojam krivice nastao uobličavanjem složenih procena u jedan pojam, a te procene sve zajedno same po sebi daju određen iznijansiran fiziološki odgovor, bilo da smo ih mentalnom kategorizacijom/imenovanjem spojili u jedan pojam ili nismo. Zbog toga smatramo mogućim da i u narodima koji nemaju neki pojam, nesvesne procene daju odgovarajuće kombinacije fizioloških reakcija, ali da one možda nisu prepoznate kao pojmovna celina.

4. procena (šema kognitivne procene)
5. subjektivno osećanje
6. adaptivna uloga u životu

Ipak, povezanost svih ovih komponenti u jednu celinu i princip njihovog funkcionisanja jeste ono što najviše zanima sve istraživače emocija, od neurologa do lingvista. Da bismo dalje predstavili povezanost između različitih komponenti emocije koje obuhvataju procenu spoljnog stimulusa, fiziološki odgovor, možda čak i procenu sopstvenog fiziološkog odgovora i reakciju u ekspresiji i ponašanju (izraz lica, vokalizacija, kretanje ili složenije ponašanje na osnovu odluka) predstavićemo gledište jedne od evolucionističkih teorija koja je nešto fleksibilnija u odnosu na neke druge varijante sličnih teorija.

Ovu teoriju zastupa Edmund T. Rolls (Rolls 2007, 2014, 2015a, 2015b)⁴⁷ koji je godinama radio na Oksfordskom univerzitetu na polju eksperimentalne psihologije, neuro-psihologije i kompjuterske neuronauke. On emocije definiše kao stanja prouzrokovana kaznom i nagradom (Rolls 2015a:477). Neki stimulusi mogu biti primarni i nenaučeni podsticaji (*E reinforcement*), a neki mogu biti naučeni asocijativom sa primarnim podsticajima. Na primer, ukus hrane za gladnu životinju ili bol jesu primarni podsticaji, a zastrašujući zvuk koji proizvodi strah je sekundarni podsticaj, jer je kroz ranije iskustvo naučeno da takav stimulus može biti povezan sa bolom. Različite emocije mogu biti opisane putem ovih podsticaja i asocijativnih odnosa između njih. Moramo primetiti da se ovakvo stanovište apsolutna uklapa sa osnovnim postulatom kognitivne lingvistike koji se izražava terminom utelovljenost, po kojem naše telesno iskustvo pruža osnovu za razumevanje našeg složenijeg psihološkog iskustva (Johnson 1987, Lakoff 1987). Postoji šest faktora prisutnih u relacijama između primarnih i sekundarnih podsticaja (Rolls 2015a:477):

1. bliskost podsticaja,
2. intenzitet podsticaja,

---

⁴⁷ Oxford Center for Computational Neuroscience
<http://www.ndcn.ox.ac.uk/research/computational-neuroscience>

3. svaki spoljašnji stimulus može imati više asocijacija na podsticaje. Na primer stimulus može biti istovremeno povezan i sa predstavom (slikom) nagrade i sa predstavom (slikom) kazne omogućujući tako pojavu stanja konflikta kakvo je na primer krivica,⁴⁸
4. emocije izazvane stimulusima koji su asociirani sa različitim primarnim podsticajima biće različite;
5. emocije izazvane različitim sekundarnim stimulusima međusobno će se razlikovati (čak i ako su primarni podsticaju slični);
6. izazvana emocija zavisice od toga da li je moguć aktivan ili pasivan odgovor u ponašanju. Na primer, ako je moguće aktivno odgovoriti ponašanjem na stimulus koji predstavlja nagradu, a izgubili smo ga, može se javiti ljutnja, a ako je moguće jedino pasivno ponašanje, doći će do tuge i depresije.

Kombinovanjem ovih faktora moguće je doći do vrlo široke lepeze emocija. Rolls (2015a:477) naglašava još i sledeće:

1. emocije mogu nastati i sećanjem na podsticajne događaje, a ne samo putem spoljašnjih podsticaja,
2. kognitivni procesi (bili svesni ili ne) važni su kod mnogih emocija, jer su ponekad potrebni vrlo složeni kognitivni procesi kako bi se odredilo da li je neki stimulus podsticajan ili ne,
3. emocije se obično sastoje od kognitivnih procesa koji određuju podsticajnu valencu (prijatnost ili neprijatnost) stimulusa i promenu u raspoloženju ukoliko je valenca pozitivna ili negativna,
4. stabilnost raspoloženja implicira da apsolutni nivo podsticaja mora biti predstavljen u toku dužeg vremenskog perioda putem „ispaljivanja“ (*E firing*) neurona povezanih sa raspoloženjem, složene operacije koja može dovesti do „spontanih“ promena raspoloženja, depresije koja se javlja bez vidljivog spoljašnjeg uzroka kao i putem mnogobrojnih hormonalnih i sistema prenošenja koji su, kako izgleda, povezani sa kontrolom raspoloženja.

---

⁴⁸ Ovo je u potpunosti u skladu sa našim zapažanjima o emocijama poput iznenađenja ili zbunjenosti koje ne moraju uvek da u sebi sadrže određenu valencu prijatnog i neprijatnog, a zatim i sa našim uvidima u društveno vrednovanje emocija poput pohlepe i požude koje može da uslovi povezivanje neprijatnog osećanja (krivice) sa prijatnim osećanjem (ispunjenja želje, radosti).

Rolls (Rolls 2015a:477-479) takođe nabroja funkcije emocija od kojih su najvažnije⁴⁹:

1. **izazivanje autonomnog odgovora** (na primer promena srčanog ritma) i endokrini odgovori (na primer oslobađanje adrenalina) koji pripremaju telo za akciju.
2. **fleksibilnost odgovora na podsticajni stimulus**. U svetlu posmatranja emocija kao adaptivnog odgovora na spoljašnju sredinu, uočava se da su u genima zacrtani samo „ciljevi“⁵⁰, ali ne i način postizanja ciljeva, što omogućava fleksibilnost i kreativnost u ponašanju koje vodi ka nekom cilju⁵¹.
3. **emocije motivišu**. Rols smatra da se motivaciona stanja javljaju kada pokušavamo da postignemo cilj, a emocionalna stanja se javljaju kada su ti ciljevi postignuti ili nisu postignuti⁵². Cilj je u oba slučaja definisan istim genetski uslovljenim sistemom nagrade i kazne u mozgu.
4. **komunikacija**. Komunikacija emocija utiče na ostale pripadnike iste vrste (Darvin, 1872)
5. **društvene veze**. One prevashodno potiču iz porodice i odnosa između roditelja i dece.
6. Trenutno stanje raspoloženja može da utiče na **kognitivnu evaluaciju događaja ili sećanja** i to može biti od pomoći u olakšavanju kontinuiteta interpretacije podsticajnih događaja iz okoline.

---

⁴⁹ Ovde smo naveli smo 8 od u tekstu nabrojanih 10 funkcija emocija, sa minimalnim skraćenjima u tačkama 7 i 8 kako bismo održali pažnju čitalaca na relevantnim informacijama.

⁵⁰ Kasnije će se videti da mi smatramo da je te ciljeve pravilnije jezički formulirati kao „dobitak i gubitak“ nego kao nagradu i kaznu.

⁵¹ Ovde je od ključnog značaja napomenuti da ciljevi ne moraju nužno biti „sebični“ i vezani za pojedinca, već mogu biti povezani i sa drugima kroz empatiju (Rolls, 2015b, 206, Carter et al. 2011:169-179)

⁵² U tom smislu bilo bi moguće razgraničiti stanje pažnje, interesovanja, želje, nade kao motivaciona stanja u kojima pokušavamo da ostvarimo cilj, dok bi sreća, tuga i ljutnja bili primeri emocionalnih stanja. Međutim nama nije sasvim jasno zašto bi se ta stanja razgraničavala, sem uslovno, u svrhu proučavanja, pošto Rols jasno kaže da isti genetski uslovljen sistem nagrade i kazne u mozgu definiše ciljeve. To naravno ne znači da nikakva razlika ne postoji između tih stanja, ali smatramo da su sličnosti vrlo velike i da se postavlja pitanje da li bi ipak trebalo uvesti neki nadređeni pojam za sva ta stanja na primer motivaciono-emocionalna stanja.

7. emocije mogu da olakšaju **pohranjivanje sećanja** (Rolls, 2018, 2014) i to na više načina;
8. još jedna funkcija emocija može biti **stvaranje trajne ili neprekidne motivacije** da bi se ostvario cilj.

Što se tiče neurološke osnove emocija, bez daljih udubljenja u ovu široku oblast, moramo svakako podvući da kada govorimo o mozgu kao centralnom upravljačkom sistemu, ne smemo zaboraviti na njegovu neprekidnu vezu sa autonomnim nervnim sistemom i visceralnim organima (srce, stomak, creva), što objašnjava međupovezanost „glave i srca“ odnosno „emocija i razuma“ kao dva kraja istog kontinuuma koji se prožimaju i utiču jedan na drugi (Carter et al. 2011:179).

Ono što Rolls-ovu teoriju čini pogodnim polazištem sa stanovišta težnje ka sveobuhvatnom pristupu istraživanja emocija čini i njegov napor i interesovanje koje se tiču uspostavljanja veze između stimulusa i nesvesnog, baš kao i svesnog emocionalnog odgovora. Ono što predstavlja glavni problem u nauci na ovom polju jeste nepostojanje naučnih eksperimenata ili teorije koja bi u potpunosti i iscrpno mogla da objasni ljudsku svest, odnosno svesnost (*E phenomenal consciousness*) (Rolls, 2015b:206). Na polju svesnosti i emocija posebno se izdvaja pristup koji zastupa LeDoux⁵³ sa kojim se slaže i Rolls i po kome svest sadrži misli višeg sintaksičkog reda. Sa stanovišta interesovanja za emocije važno je u tom smislu naglasiti da su eksperimenti više naučnika potvrdili da ljudi emocionalno reaguju i na stimulse koji se nalaze ispod praga svesti, odnosno koji ne izazivaju aktivnost neurona tipičnu za svesno opažanje (Rolls 2015b:207).

Ukoliko se sada vratimo na pitanja koja smo postavili na početku poglavlja a koja se tiču razlike između emocije, reaspoloženja i afekta, zatim razlike između motivacionih stanja i emocija, te pitanja osnovnih emocija i klasifikacije emocija vidimo da psihologija u teorijama kao što je Rolsova nudi jedno obuhvatno objašnjenje emocija kao složene pojave. Ono što Rolls kao zagovornik jednog opšteg modela nije uradio jeste da pokaže na primeru velikog broja pojedinačnih emocija kako funkcioniše sistem emocija u jednom pojedinačnom društvu, kulturi i jezičkom sistemu, odnosno kako se

---

⁵³ Navedeno u Rolls 2015b:2006

genetski predodređen sistem „nagrade i kazne“, koji je, što je vrlo važno, podložan uticajima, uklapa u jezičke, kulturne i društvene obrasce.

Treba još napomenuti da se teorija koju predlaže Rolls ne nalazi u sukobu sa rasprostranjenim teorijama procene, kako on to sam kaže (Rolls 2015b:2006), ali da ipak predlaže drugačiji ugao gledanja ne određena pitanja.

Dakle, Rollsova teorija naizgled se ne razlikuje fundamentalno od teorije procene (Frijda, 1986). Obe teorije u centar svojih proučavanja emocija postavljaju procenu, ali, za razliku od drugih autora, Rolls potpuno eksplicitno govori o tome da se procena uvek odnosi na „kaznu ili nagradu“ i stavlja fokus na tu distinkciju, što ćemo videti da je zapažanje važno za ispitivanje emocija sa stanovišta kognitivne lingvistike. Druga razlika između teorije koju zastupa Rolls i nekih drugih autora (Frijda, 1986) jeste što on naglašava postojanje uticaja (na primer uticaja rasuđivanja) na emocionalnu reakciju, što se razlikuje od drugih stanovišta po kojima emocije po pravilu prouzrokuju fiksnu šemu odgovora (Rolls, 2014:206). Ovo je opet izuzetno važno za razumevanje varijabilnosti kognitivnog scenarija u sferi emocionalne reakcije, a takođe je od ključnog značaja za pitanje postojanja „slobodne volje“ u okviru emocionalne reakcije, na koje Rolls daje pozitivan odgovor. Iako naizgled evolucionistička, ova teorija ide korak dalje od teorija koji govore o genetičkoj „predisponiranosti“ i mnogo realističnije odlikava odnos između predodređenosti i kreativnosti. U tom smislu neki autori su se vrlo uspešno nadovezali na Rollsovu teoriju, ukazujući na uticaj „vrednosnog sistema“ individue na donošenje (emocionalnih) odluka (Brosch & Sander, 2013 citirano u Rolls, 2014: 206). Ovaj „vrednosni sistem“ govori nam o hijerarhijskoj lestevici „nagrade“ koju neko može želeti, pa iz toga možemo zaključiti da dok za nekoga „nagrada“ može biti sigurnost, za drugoga to može biti postignuće⁵⁴. „Vrednosni sistem“ u okviru ovakvog pristupa obuhvata: samo-usmeravanje, stimulaciju, hedonizam, postignuće, moć, sigurnost, konformitet (usklađivanje sa zajednicom), tradiciju, dobronamernost i univerzalizam (Brosch&Sander, 2013 citirano u Rolls, 2014: 206). Ipak može se primetiti da možda i nije neophodno utvrđivati neki opšti vrednosni sistem sastavljen od pojedinačnih elemenata poput ovih koji su navedeni, a koji važi za sve ljude i kulture.

---

⁵⁴ O različitim poimanjima „nagrade“ u okviru pojmova sreće vidi i Ekman (2011: 256), u okviru interesovanja vidi Silvia (2008:59).

Čini se da je sam predloženi princip važniji od preciznosti ili nepreciznosti nabrojanih elemenata vrednosnog sistema, te da je najvažnija to što ovakav stav implicira da se u okviru društvenih nauka mogu ispitivati povezanost vrednosnog sistema pojedinca, porodice, društva, kulture, religije itd. sa doživljavanjem, izražavanjem i kontrolom emocionalnog odgovora, kako pojedinca tako i grupe, što je polje istraživanja psihologije, sociologije, antropologije, kulturologije i istorije religije.

Iz ugla teorije koju zastupa Rolls vidi se da klasifikacija pojedinačnih emocija ne mora da bude primarni problem ni predmet istraživanja u okviru neurologije i psihologije. Proučavanje samog sistema (mehanizma) koji omogućava diferencijaciju pojedinačnih emocija, ali istovremeno omogućava subjektivno osećanje „pomešanih emocija“ daleko je važniji cilj neurologije i psihologije od pojedinačnih klasifikacija, tim pre što daleko bolje od bilo kakvih klasifikacija objašnjava subjektivno i intuitivno doživljavanje emocija, pa sledstveno tome i njihovo predstavljanje u okviru pojmovnog sistema i jezika.

Rollsovo stanovište o utemeljenju sistema emocija na principu „nagrade i kazne“ potvrđuju i istraživanja u jezicima koja pokazuju da u svim jezicima postoje bar dva termina za iskazivanje dva suprotna emocionalna stanja (Barett 2006:31, Wierzbicka 1999) i da svi pojedinci mogu da razlikuju bar dva osećanja: dobro i loše stanje (Barett 2006:31). Ipak činjenica je da jezici u principu imaju od nekoliko do nekoliko hiljada reči za emocije, recimo neki jezici u Africi imaju 9 ili 14 reči za emocije, dok u engleskom neki autori navode da postoji između 500 i 2000 reči koje označavaju emocije (Soriano, Ogarkova 2009:240). To svakako upućuje na potrebu razumevanja i proučavanja diferencijacije pojmova za emocije u mišljenju i jeziku, ali bez temeljne postavke kakva je ova kakvu daje Rolls vrlo je teško pravilno pristupiti ovom zadatku. U narednom odeljku pokušaćemo da ukažemo na to kako je pitanje klasifikacije emocija u psihologiji bila jedna od neiscrpnih i naizgled gotovo nerešivih tema, koja je tesno vezana za opšte pitanje kategorizacije emocionalnog iskustva.

Klasifikacija emocija

Emocije u psihologiji nabrajane su i kategorizovane prema više različitih kriterijuma, no ovde ćemo predstaviti samo nekoliko ilustrativnih i najčešće citiranih primera klasifikacije.

Na prvo nabranje emocija, ali i klasifikovanje istih po opozicijama nailazimo još, kako je već spomenuto, kod Aristotela (1987). U srednjem veku se Sveti Toma Akvinski veoma opširno bavio emocijama, te moderne studije ukazuju na njegova gotovo moderna kognitivistička i somatistička stanovišta, koja se tiču uverenja da je kognicija ključna za emociju i da fiziološke manifestacije čine sastavni deo emocije (King, 2012, Gorevan 2000). Toma Akvinski je Aristotelovske emocije⁵⁵ podelio na dve skupine: emocije želje (*E concupiscible emotions*) i žestoke emocije (*E irascible emotions*) (King, 2012, 221). Emocije želje usmerene su na objekat koji se čini dobrim ili lošim i u njih spadaju: ljubav, mržnja, želja, gađenje, radost i tuga. Žestoke emocije (*E irascible emotions*) su usmerene na objekat koji predstavlja nešto dobro ili loše što je teško postići ili izbeći i u njih spadaju: nada i očajanje, smelost (samopouzdanje) i strah, i ljutnja (koja nema svoju suprotnost). Ono što je od posebnog značaja u ovoj podeli jeste ukazivanje na „procenu objekta u smislu dobrog ili lošeg” što se uklapa u sistem razumevanja emocija kao stanja prozrokovanih „nagradom ili kaznom”, dok bi definisanje toga šta je „nagrada ili kazna” bilo prepušteno proceni (Rolls, 2015).

U ostaloj literaturi ranog hrišćanstva i srednjeg veka poznate su opozicije između sedam smrtnih grehova i sedam vrlina. Sedam smrtnih grehova su: gordost, zavist, bes, škrtost, lenjost, prejedanje i požuda, dok se sedam vrlina isprva nije direktno suprotstavljalo grehovima po sistemu opozicija, te su glasile: vera, nada, milosrđe, mudrost (oprez), umerenost, hrabrost i pravda. Međutim, u kasnijem periodu vrline su preformulisane tako da služe kao „lek“ za greh, na osnovu Prudencijeve alegorične pesme „Borba za dušu“ iz 410 n.e. te su sada glasile: poniznost, dobrota, strpljenje, darežljivost, marljivost, umerenost, čistota (Fahlbusch et al., 2008). Mada koncept greha

---

⁵⁵ Ipak treba napomenuti da je ovu listu emocija Toma Akvinski neposredno preuzeo iz dela *Summa de Anima* koje je napisao Jean de la Rochelle pod uticajem svog učitelja Alberta Velikog (King 2012, 223)

i vrline spada pre u oblast društvenog vrednovanja, odnosno morala, ipak je važno uočiti da i u njemu preovladava princip kontrasta, kao i to da su pojmovi sa ove liste delimično potpuno podudarni sa sistemom emocija, pogotovu po pitanju grehova. Potrebno je naglasiti i da su vrlina i greh kao pojmovi aktuelni i u današnjem proučavanju emocija pre svega u okviru razumevanja društvenog vrednovanja i samovrednovanja pojedinih emocija.

Darvinova podela emocija značajna je zbog toga što on uočava veći broj emocija koje su međusobno srodne, tako da ih on obrađuje kao zasebne emocije, ali u okviru istog poglavlja. Na primer, on u istom poglavlju obrađuje: neraspoloženje, uznemirenost, tugu, odbačenost i očaj, a u drugom: radost, dobro raspoloženje, ljubav, nežnost i privrženost. Darwin je u proučavanje emocija uključio 34 pojma, što je daleko duži spisak od onog na koji nalazimo kod Aristotela i Tome Akvinskog ili u religioznim spisima srednjeg veka.

Međutim, pitanje univerzalnosti emocija koje je Darwin postavio svojom tvrdnjom da ljudi kao vrsta moraju imati sebi svojstvene emocionalne reakcije dovelo je do težnje ka pronalaženju osnovnih emocija za koje se može empirijski potvrditi da su svojstvene celom čovečanstvu. Ovo je u jednom trenutku dovelo do fokusiranja na relativno mali skup „osnovnih” emocija, te suzilo interesovanje mnogih istraživača, dok je celokupan sistem emocija sa svim svojim nijansama ostao van žiže interesovanja. Ovakvu situaciju opisuju Ortony & Turner (1990:315) u prvim redovima svog čuvenog članka pod nazivom *What's Basic about Basic Emotions?*:

One of the most ubiquitous notions in the emotion literature is that some emotions have a special status. These privileged emotions are usually called basic, primary or fundamental emotions. For several contemporary theorists, the idea that there exists a small set of basic emotions is central to their theories (eg. Izard, 1977; Oatley & Johnson-Laird, 1987, Plutchik, 1962, 1980; Tomkins, 1962, 1963, 1984). Yet, although they and many others share the view that some emotions are basic, there is little agreement how many emotions are basic, which emotions are basic and why they are basic.

Ortony & Turner (1990:316) (Slika 2) daju tabelaran pregled 14 različitih teorija koje predlažu različite skupove osnovnih emocija.

Table 1
A Selection of Lists of "Basic" Emotions

Reference	Fundamental emotion	Basis for inclusion
Arnold (1960)	Anger, aversion, courage, dejection, desire, despair, fear, hate, hope, love, sadness	Relation to action tendencies
Ekman, Friesen, & Ellsworth (1982)	Anger, disgust, fear, joy, sadness, surprise	Universal facial expressions
Frijda (personal communication, September 8, 1986)	Desire, happiness, interest, surprise, wonder, sorrow	Forms of action readiness
Gray (1982)	Rage and terror, anxiety, joy	Hardwired
Izard (1971)	Anger, contempt, disgust, distress, fear, guilt, interest, joy, shame, surprise	Hardwired
James (1884)	Fear, grief, love, rage	Bodily involvement
McDougall (1926)	Anger, disgust, elation, fear, subjection, tender-emotion, wonder	Relation to instincts
Mowrer (1960)	Pain, pleasure	Unlearned emotional states
Oatley & Johnson-Laird (1987)	Anger, disgust, anxiety, happiness, sadness	Do not require propositional content
Panksepp (1982)	Expectancy, fear, rage, panic	Hardwired
Plutchik (1980)	Acceptance, anger, anticipation, disgust, joy, fear, sadness, surprise	Relation to adaptive biological processes
Tomkins (1984)	Anger, interest, contempt, disgust, distress, fear, joy, shame, surprise	Density of neural firing
Watson (1930)	Fear, love, rage	Hardwired
Weiner & Graham (1984)	Happiness, sadness	Attribution independent

Note. Not all the theorists represented in this table are equally strong advocates of the idea of basic emotions. For some it is a crucial notion (e.g., Izard, 1977; Panksepp, 1982; Plutchik, 1980; Tomkins, 1984), whereas for others it is of peripheral interest only, and their discussions of basic emotions are hedged (e.g., Mowrer, 1960; Weiner & Graham, 1984).

Slika 2: Pregled osnovnih emocija u teorijama različitih psihologa od 1960–1984. Izvor: Ortony & Turner (1990:316)

Skupovi osnovnih emocija veoma se razlikuju po svojim elementima, tako da se u njima ne javlja uvek isti uočljiv set emocija kojem je nešto pridodato ili oduzeto, već se osnovne emocije nižu čak bez osnovnog konsenzusa po pitanju toga koje su dve ili tri emocije osnovne i zajedničke svim skupovima. Međutim, iako Ortony & Turner (1990) to ne ističu u svom članku, nakon pažljivog proučavanja ovih skupova može se primetiti da se u nešto više od polovine ovih skupova, tačnije u 8 od 14 predloženih setova nailazi na pojmove koji odgovaraju opoziciji sreća – tuga (*E happiness-sadness*). Sama emocija sreće (*E joy, happiness, pleasure*) javlja se u 10 od 14 skupova, emocija ljutnje

(*E anger, rage*) takođe se javlja u 10 od 14 skupova, strah (*E fear, terror, anxiety*) se navodi u 11 od 14 skupova, ali u svim ovim slučajevima nisu upotrebljene iste reči za jednu emociju, što otežava prebrojavanje i usklađivanje sistema. Problem u uočavanju ovog karakterističnog para predstavlja to što ove emocije nisu predstavljene jedna uz drugu u nabranjanju, pored toga što, kako vidimo, nisu iskazane ni istim rečima od strane svih psihologa. Tako, dok je sreća predstavljena rečima *E joy, happiness, pleasure*, tuga je predstavljena rečima *E sadness, distress, sorrow, pain*. Ipak, iako je ova opozicija prisutna u većini teorija, ona istraživačima nije poslužila kao osnova za postuliranje ove dve emocije kao prototipične, sem u slučaju istraživača Wienera i Grahama (Ortony & Turner, 1990:316) koji su samo te dve emocije izdvojili kao osnovne. Međutim, teorija koji su oni predložili u svojoj celosti nije bila opšteprihvaćena među psiholozima i danas se smatra jednom od prelaznih teorija koja je vodila ka modernim teorijama procene.

Važno je uočiti da se, i pored očigledne višedecenijske nesaglasnosti oko pojma osnovnih emocija koja je obeležila drugu polovinu XX veka, u tom periodu javila ideja osnovnih emocija, oko kojih se psiholozi nisu jednoglasno slagali, ali koja je ipak preko traganja za „osnovnim“ posredno postavila i pitanje prototipičnog. U ovim teorijama ipak se da naslutiti postojanje opozicije sreća – tuga, međutim, ta opozicija u radovima autora sa ove liste uglavnom nije postavljena na centralno mesto. No velika zasluga pojedinih psihologa ovoga pravca svakako je iscrpan opis i empirijsko istraživanje pojedinih emocija uz fokus ne nekom od elemenata kao što je recimo facijalna ekspresija.

Na tom polju posebno se ističe Ekman (2011) koji se bavi univerzalnošću facijalnih ekspresija širom sveta, sa posebnim fokusom na domorodačko stanovništvo koje živi gotovo bez kontakta sa civilizacijom. Pored ovog pitanja, Ekman se bavi i vrlo praktičnim pitanjem razlikovanja facijalne ekspresije kod ljudi koji lažu, odnosno glume određeno emocionalno stanje. U ovom poduhvatu Ekman ima velikog uspeha, mada je za uočavanje ovakvih razlika potrebna obuka i raspoznavanje pokreta pojedinih mišića koji ne podležu kontroli volje, te koji tako odaju naše pravo stanje, što Ekman naziva

mikroekspersijom⁵⁶. Ekman je utvrdio postojanje istih facijalnih ekspresija među svim narodima za „osnovne“ emocije kao što su sreća, tuga, ljutnja, gađenje, strah, uz eventualno dodavanje iznenađenja na listu. Međutim, Ekman se povremeno osvrće i na pitanja koja se odnose na manje „osnovne“ emocije, pa tako ukratko govori o postojanju 16 prijatnih emocija (Ekman, 2003).

Za razliku od ovakvog pristupa u kojem se naglasak stavlja na „osnovne emocije“, u psihologiji postoje i pokušaji da se emocije klasifikuju na osnovu aspekata, pri čemu je obuhvaćen daleko širi raspon od svega nekoliko pojmova. Na tom polju ističu se radovi pripadnika Ženevske škole čiji je najuticajniji predstavnik Klaus R. Scherer (2005). Radovi predstavnika ove škole doprineli su sagledavanju različitih suprotstavljenih dimenzija emocija kao što su aktivnost – pasivnost, pozitivno – negativno, visoki stepen moći – nizak stepen moći itd. U okviru ove klasifikacije veliki broj prideva koji označavaju afektivna stanja raspoređen je u krugu koji je podeljen uz pomoć 4 ose tako da su vidljive opozicije po aspektima (Scherer, 2005:720) (Prilog 1).

Značajno je primetiti da su u ovom krugu sadržani mnogobrojni pridevi koji bi prema uskom shvatanju pojma emocije trebalo da spadaju u raspoloženja, što ujedno, prema našim uvidima u jezičku građu, predstavlja odraz onoga što se u jeziku smatra emocijom ili osećanjem (na primer E *bored, apathetic, pensive*), a takođe su prisutni i oni pridevi koji su za ranije psihološke podele donekle neuobičajena varijacija emocije i dodiruju se sa crtom ličnosti (na primer E *courageous, determined*). Scherer ne polazi od toga da su sve ovo emocije, već svoju analizu naziva komponentnom analizom, nudi popis i klasifikaciju svih afektivnih stanja, bilo da su raspoloženja, emocija ili crte ličnosti i poziva na evaluaciju ovih komponenti upravo u smislu razgraničavanja emocije, raspoloženja i crte ličnosti (Scherer, 2005:695).

Međutim, može se primetiti da je Ženevski krug značajan upravo zbog toga što su sva afektivna stanja zajedno predstavljena, što može doprineti sveobuhvatnijem obimu

---

⁵⁶ Pol Ekman ima svoj sajt na kome široj javnosti približava svoja istraživanja i otkrića na prihvatljiv i popularan način. Ovaj veliki praktičar i empirijski istraživač komentariše tako širok raspon pojava vezanih za emocije da je čak objavio i vodič za popularni Piksarov crtani film *Inside Out* u kome su glavni likovi alegorijski predstavljene emocije. Takođe je izdao video materijale za obuku ljudi na polju mikroekspresije. <http://www.paulekman.com/>

proučavanja. Za kognitivnu lingvistiku od značaja je i druga verzija Ženevskog kruga u kojem je predstavljeno 16 „osnovnih emocija“ (Scherer, 2005:723) (Prilog 2).

Interesantno je da su emocije u ovom krugu predstavljene i bojama, tako da je bela boja upotrebljena za sreću, a različite nijanse crne za stid, dosadu i tugu, dok su ostale emocije prikazane u ostalim bojama (valerima). Iako krug kao oblik ne upućuje na primat neke od emocija, karakterističan izbor bele boje za sreću ukazuje na njen poseban status u odnosu na „kolorit“ drugih emocija, baš kao što i crna boja pripisana dosadi, tuzi itd. govori o suprotnosti ovih emocija sreći. Međutim, sa stanovišta kognitivne lingvistike ovaj krug nije posebno informativan zbog toga što ne ukazuje na osnovni (dakle telesni) uzrok neke emocije, te dakle ne upućuje na vrstu stimulusa ili na događaj koji uslovljava emociju. Komponentni pristup emocijama meri njihove elemente (aspekte, komponente), ali se čini da zanemaruje njihovu suštinu, a to je vrsta procene koja do njih dovodi. U ovom krugu sa vizuelne tačke gledišta sve emocije izviru iz središnje, neutralne tačke, ali nije prikazano kakav tip stimulusa i procene dovodi do ove lepeze emocija. Ako se ovaj krug uporedi sa Rolsovim stanovištem da su sve emocije „stanja prouzrokovana kaznom ili nagradom“, ne možemo jasno da pratimo kakva to procena kazne i nagrade dovodi do prikazanih emocija, i pored toga što su emocije i ovde principijelno podeljene na pozitivne i negativne (nagrada – kazna).

Pored Ženevskog kruga može se pomenuti više drugih klasifikacija emocija, od kojih mu je najbliži model koji je predložio Russell (1980:1168) (Prilog 3), a zatim su ga 1985. modifikovali Watson & Tellegen (1999:821) (Prilog 4).

Nešto drugačiju klasifikaciju nudi Plutchik (2001) koji je prvu varijantu svog modela ponudio još 1958. (Prilog 5). Plutchikov model podrazumeva grafički jasno predstavljenu gradaciju intenziteta emocija onako kako se to može očekivati u okviru kognitivnog scenarija (na primer: vedrina, radost, ekstaza; prihvatanje, poverenje, divljenje; nervoza, ljutnja, bes; strpnja, strah, užas itd.). Takođe, ovaj model pruža uvide u moguću strukturu kompleksnijih emocionalnih stanja, pa se tako na primer ljubav postavlja između prihvatanja i vedrine, i ostalih intenzivnijih emocija iz te klase koje glase poverenje – radost i divljenje – ekstaza, što zaista dobro odražava moguće kognitivne scenarije ljubavi.

Međutim, u ovom modelu su izostavljene neke emocije ili emocionalna stanja kao što su dosada ili ponos. Drugo, ni ovaj model ne prikazuje situaciju koja pobuđuje emocije, odnosno ne prikazuje procenu situacije, što onemogućava praćenje uzroka emocije. Međutim, ono što je vredno posebnog zapažanja jeste da Plutchik (2001:350) predlaže jedan novi ugao gledanja, a to je da se na osnovu ovog modela može napraviti model karakternih crta. Za kognitivnu lingvistiku, i postuliranje postojanja kontinuuma između trenutnih i trajnih emocionalnih stanja (osobina) posebno je značajno to da se Plutchik ovde oslanja na jezik, primećujući da se baš u jeziku crte ličnosti konceptualizuju kao izvedene iz emocionalnih stanja, te da bi psihologija morala da promeni svoj pravac istraživanja u tom smislu i uvaži jezičke dokaze o postojanju ovakvog kontinuuma (Plutchik, 2001:350)⁵⁷:

*As noted above, it is interesting and perhaps important that one of the hypotheses generated from this structural model is that personality traits should have a similar structure. Again, we can take cues from language. Although personality is usually taught in universities as if it had little or nothing to do with emotions, words such as **gloomy, resentful, anxious or calm** can describe personality traits as well as emotional states. An individual can feel depressed or be a depressed person, feel nervous or be a nervous person. Often people are able to measure both emotional states and personality traits using the same checklist of adjectives, with a simple change in instructions. When research participants are asked how they feel **now**, or within the past few days, the instruction asks for a self-report of an emotional state or mood. But they can be asked how they **usually** feel, a question that yields information about personality traits. At the extremes there are pathological states such as mania or paranoia – but even these can be conceived as extreme expressions of such basic emotions as sadness, joy and disgust. Thus personality traits may be conceptualized as being derived from mixtures of emotions.*

Pored modela koji nudi Plutchik, veoma značajan je i model koji daju Shaver et al. (1987) koji za polaznu osnovu uzimaju teoriju prototipa. Ovi autori u istraživanje su uključili čak 135 imenica koje označavaju emocije i dobili nizove sinonima koji spadaju u skupine koje su organizovane oko šest 6 prototipičnih emocija (Shaver et al., 1987:1067) (Prilog 6). Istraživanjem su bili obuhvaćene i dimenzije emocija poput prijatnosti– neprijatnosti, aktivnosti– pasivnosti i intenziteta. Od posebne je važnosti to što su autori putem ispitivanja 120 studenata napravili šeme kognitivnog scenarija za

---

⁵⁷ U toku istraživanja detaljno smo se pozabavili ovim pitanjem, a da prethodno nismo bili upoznati sa mišljenjem koje daje Plutchik, pošto je sa stanovišta jezika povezivanje značenja trajnog i trenutnog stanja u sintagmama poput *S veselo dete* potpuno prirodno, no kasnije smo našli oslonac našim zapažanjima i u Plutchikovom stavu.

svih šest osnovnih emocija, uvažavajući značenje različitih skupova sinonima koji označavaju emocije. Na primer, ako je ponos deo kognitivnog scenarija sreće, onda će on biti predstavljen u posebnom odeljku u okviru kognitivnog scenarija sreće sa nekoliko rečenica koje opisuju različita postignuća. Ova klasifikacija povezuje različite srodne emocija u skupine, na primer povezuje zavist, gađenje, iritiranost itd. sa ljutnjom. Međutim, u ovoj klasifikaciji ne pojavljuju se opozicije, recimo poput para sreća – tuga. Takođe u prikazu rezultata istraživanja ne postoji sinteza koja bi se kretala ka višem nivou od pojedinačnog opisa i popisa karakterističnih situacija i reakcija za neku emociju, te ovo istraživanje ne nudi prikaz suprotstavljanja emocija jedna drugoj.

Najzad, za naše istraživanje od najvećeg značaja je bila klasifikacija emocija koju je ponudio Robinson (2008), mada smo tokom rada morali da je značajno modifikujemo što je na kraju dovelo do potpuno novog modela oslonjenog na ovaj. Robinson (2008:158) je svoj model ponudio kao alternativu prethodnim modelima naglasivši:

... one can see that the list of emotions derived from thirteen theories reviewed by Ortony and Turner (1990) is painfully inadequate and that there is a definite bias towards the negative emotions. The reason for this is that most of these theories focus on the relatively small number of emotions that are medically relevant. Since the date of the Ortony and Turner review some additional lists of emotions have been published. However, here also the lack of adequate criteria results in the omission of some emotions, or in the confounding of emotions with mood states or personality traits (eg. Ortony, Clare, & Collins, 1990; Lazarus, 1991; Lazarus & Lazarus, 1994; Goleman, 1995; Ekman, 2003).

Robinson pre svega nudi model emocija u kome je prisutno interesovanje za situaciju koja izaziva emociju, pa tako on emocije deli na one koje su povezane sa karakteristikama objekta (interesovanje, panika itd.), na one u kojima procenjujemo budućnost (nada i strah), na one koje su povezane sa događajima (zahvalnost, ljutnja itd.), emocije samovrednovanja (ponos, stid itd.), društvene emocije (saosećanje, surovost itd.) i emocije ulaganja energije⁵⁸ (ljubav, mržnja) (Slika 3).

---

⁵⁸ Prevod autora teksta.

Table 3
Eleven pairs of positive and negative emotions.

KIND OF EMOTION	POSITIVE EMOTIONS	NEGATIVE EMOTIONS
EMOTIONS RELATED TO OBJECT PROPERTIES	Interest, curiosity	Alarm, panic.
	Attraction, desire, admiration.	Aversion, disgust, revulsion.
	Surprise, amusement.	Indifference, familiarity, habituation.
FUTURE APPRAISAL EMOTIONS	Hope	Fear
EVENT RELATED EMOTIONS	Gratitude, thankfulness.	Anger, rage.
	Joy, elation, triumph, jubilation.	Sorrow, grief.
	Relief	Frustration, disappointment.
SELF APPRAISAL EMOTIONS	Pride in achievement, self-confidence, sociability	Embarrassment, shame, guilt, remorse.
SOCIAL EMOTIONS	Generosity	Avarice, greed, miserliness, envy, jealousy.
	Sympathy	Cruelty
CATHECTED EMOTIONS	Love	Hate

Slika 3: Klasifikacija emocija prema D. Robinsonu (2008:155):

Iako ovom modelu nedostaje gradijentnost koja bi predstavila, recimo, različite intenzitete radosti, on ipak odražava ideju da su emocije suprotstavljene na osnovu različitog „kognitivnog scenarija“ emocije, odnosno različitog stimulusa i procene stimulusa, što vidimo iz različitih „vrsta emocija“, na primer onih koje se odnose na karakteristike objekta, procenu budućnosti itd. Dalje, Robinson daje i detaljniju listu istih ovih emocija pokušavši da ukaže na uzroke i posledice svake od njih kao što ilustruju primeri emocija interesovanja i divljenja (Slika 4).

Table 5 Eleven positive emotions and their causes and consequences.			
<i>Mental experience</i>	<i>Correlate of the mental experience</i>	<i>Behaviour motivated by mental experience</i>	<i>Putative significance for survival</i>
Interest, curiosity	Novel stimulation of moderate or low intensity and no mismatch with expectations	Orienting reflex, moderate behavioural arousal, exploration	Attracts to new experiences that might aid survival
Attraction, desire, admiration	Signals of good environmental conditions, nutritional value and health giving properties and absence of genetic defects indicating good reproductive outcomes	Acceptance of contact. Seeking to establish and maintain contact	Ingestion of healthy food, selection of healthy environments, promotion of reproductive success

Slika 4: Deo tabele sa uzrocima i posledicama emocija, primer opisa emocije interesovanja i emocije divljenja (Izvor:Robinson 2008:157)

Robinson uvažava to da je osnovna funkcija emocija olakšavanje i omogućavanje opstanka vrste kroz modifikovanje odnosno adaptaciju ponašanja. Ono što posebno izdvaja Robinsonovo stanoviše od ostalih psihologa jeste što on uočava povezanost i kontinualnost između različitih psiho-fizioloških stanja kao što su senzacija (na primer opažanje boje), osećaj (na primer osećaj gladi), emocija (na primer radost) i crte ličnosti (na primer optimizam). On u svom članku prikazuje sva ova stanja u različitim tabelama, i naglašava njihovu različitost, ali istovremeno ukazuje na to da ne postoje nagli prelazi od jednih ka drugima (Robinson, 2008:155):

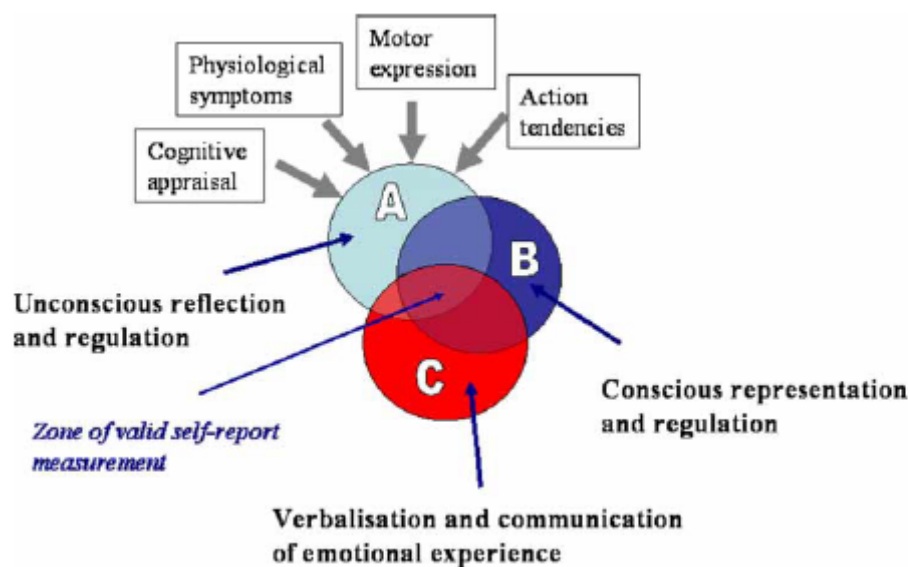
It seems inevitable that some degree of ambiguity must be accepted when seeking to classify mental experiences that gradually become more complex and differentiated across individuals; and there is no abrupt transition in nature from basic emotions to personality traits.

Robinson dalje sa stanovišta neurologije objašnjava vezu između prirodne predispozicije ka određenom tipu ličnosti i procesa učenja. On smatra da urođene crte ličnosti dovode do „pristrasnog učenja“, odnosno do toga da se ljudima čini da njihovo iskustvo potvrđuje njihovu prirodnu predispoziciju (na primer optimizam ili pesimizam). Robinson podvlači mogućnost da se tokom psihoterapije neurotičnih poremećaja koriguje takva pristrasnost u učenju. Značajan doprinos ovog članka sem ovog zaključka svakako je povezivanje većeg broja mentalnih stanja u jedan kontinuum, i pored ukazivanja na postojanje distinkcija između njih.

Iz svega navedenog očigledno da pitanje klasifikacije emocija nije jednoglasno rešeno u okviru psihologije. U svom radu pokušaćemo da ponudimo nacrt modela klasifikacije emocija koji bi bio prihvatljiviji sa stanovišta kognitivne lingvistike, te praktičniji za klasifikaciju leksičkih jedinica koje označavaju emocije.

Komponente emocija

Emocije su složeni psihološko-fiziološki doživljaji, i psiholozi se, kako je već rečeno, u današnje vreme slažu da sve emocije u tom smislu imaju neke osnovne komponente (Silvia, 2008:57) (fiziološke promene, izraz lica, vokalna ekspresija (ton glasa, tempo govora), procena (šema kognitivne procene), subjektivno osećanje i adaptivna uloga u životu). Međutim, emocije pored fizioloških odgovora i svesne procene, kao što smo videli, uključuju još i nesvesne procene i verbalizaciju, koje se takođe moraju uzeti u obzir pri istraživanju. Jednu od najilustrativnijih vizuelnih šema koja ukazuje na ovu kompleksnost donosi Scherer (2009:1319) u svom članku: Dinamična arhitektura emocija (Slika 5).

Slika 5: Komponente emocija, Izvor: Scherer (2009:1319)

Sa stanovišta kognitivne lingvistike odnos između fizioloških odgovora i verbalizacije je važan zbog toga što ta povezanost uslovljava metonimiju.

Interesantno je da najnovije studije ukazuju na to da subjektivno osećanje fiziološke reakcije u nekom pojedinom delu tela pri doživljavanju emocije nije prevashodno kulturološki uslovljeno, već da je univerzalno. Istraživanje koje su sproveli Nummenmaa et al. (2014) pokazuje kako su ispitanici iz različitih kultura označili gotovo iste delove tela u kome su osećali fiziološke promene pri doživljavanju neke emocije (Prilog 8). Pri tom se vodilo računa da stimulusi ne obuhvataju direktnu verbalizaciju emocije, već su stimulus predstavljali tekstovi ili isecci filma koji su indirektno prikazivali neku emociju. Ovo istraživanje ukazuje na to da istovetnost metonimija koje se mogu javiti u verbalizaciji emocija, a koje se uglavnom odnose na srce ili stomak, imaju univerzalnu fiziološku osnovu, a nisu niti naivni niti kulturni konstrukt.

Jedan od najobimnijih radova koji se tiču odgovora autonomnog nervnog sistema na neke emocije svakako je pregled 134 eksperimentalnih istraživanja fizioloških reakcija koje prate emocije koji donosi Kreibig (2010). Ono što ovaj rad čini posebno zanimljivim za kognitivnu lingvistiku jeste što je kao polazna osnova za pregled i sistematizaciju rezultata empirijskih istraživanja poslužilo imenovanje emocija putem grupa sinonima koji su dati u rečniku Merriam Webster (Kreibig, 2010:399). Autor se za ovo odlučio i zbog toga što postoje terminološki problemi koje smo već naveli te se tako jedna ista emocija može označiti različitim terminima (na primer *E sorrow, grief*). Kreibig je na osnovu analize rečnika zaključila da se može govoriti o 6 skupina pozitivnih i 6 skupina negativnih emocija, ali je tokom pregleda psiholoških studija primetila da su negativne emocije neuporedivo više zaokupljale pažnju istraživača (Kreibig, 2010:398). Ona je pak pokazala kako i pozitivne i negativne emocije izazivaju odgovarajući fiziološki odgovor. Lista emocija za koje su istraživanja utvrdila da izazivaju fiziološki odgovor obuhvata (Kreibig, 2010:399,400):

Negative emotions:

- a) *anger (approach-oriented anger, withdrawal-oriented anger, anger in defense of other, anger in self-defense, indignation)*
- b) *anxiety (dental anxiety, performance anxiety, agitation)*
- c) *disgust (disease-related disgust, food-related disgust)*

- d) *embarrassment (social anxiety, shame, social rejection)*
- e) *fear (threat)*
- f) *sadness (achievement failure, dejection, depression)*

Positive emotions:

- a) *affection (love, tenderness, sympathy)*
- b) *amusement (humor, mirth, happiness in response to slapstick comedy)*
- c) *contentment (pleasure, serenity, calmness, peacefulness, relaxation)*
- d) *happiness (except for happiness in response to slapstick comedy)*
- e) *joy (elation)*
- f) *anticipatory pleasure (appetite, sexual arousal)*
- g) *pride*
- h) *relief (safety)*

Najzad, pored pitanja šta su to emocije i kako se mogu klasifikovati, kao i njihove povezanosti sa senzacijama, osećajima i crtama ličnosti, u svakodnevnom životu, ali i u kognitivnoj lingvistici postavlja se još i pitanje kakav je odnos između osećanja i razuma, odnosno, metaforično govoreći, između srca i glave.

Na ovo pitanje zaista pouzdan odgovor može dati samo neurologija, koja je doživela ne samo razvoj već i popularizaciju u poslednjih dvadesetak godina. Knjiga *Emocionalna inteligencija*, Davida Golemana (2009), poziva se tako na istraživanja psihologa kao što su Ekman, Le Doux, Damasio, Toobey & Cosmides (Goleman, 2009: 294-320), a koja upućuju na povezanost više delova našeg nervnog sistema (amigdale, prefrontalnog režnja itd.) na takav način da su prilikom donošenja odluka uvek prisutni i oni elementi koji se vezuju za intuiciju i emocije, i oni koji su vezani za racionalno rasuđivanje. Goleman tako govori o otkriću dr Antonia Damasia o tome kako pacijenti sa uništenom vezom između amigdale kao centra emocionalnog odgovora i drugih delova mozga imaju potpuno očuvanu inteligenciju, ali zbog nedostatka emocionalnog odgovora ne mogu da donose čak ni najobičnije svakodnevne odluke, zbog toga što nemaju nikakvo emocionalno usmerenje koje bi im pomoglo pri odlučivanju. Drugim rečima, emocije pomažu mišljenju i emocije su neophodne pri donošenju „racionalnih“ odluka (Goleman, 2009:27). Golemanova knjiga govori i o predispoziciji ka nekom temperamentu, koji vodi ka predispoziciji ka određenom tipu emocija tokom života, no sa dokazima da putem procesa učenja ljudi mogu da nauče kako da ovladaju

emocionalnim reakcijama na takav način da njihov izbor ponašanja bude adekvatan, što je u skladu i sa Robinsonovim stavom (Robinson, 2008).

Možemo zaključiti da su današnji napori psihologije po pitanju proučavanja emocija usmereni i ka teoriji i ka praksi, s tim što neurologija ima sve značajniju ulogu u razumevanju biološke podloge emocija. Sa druge strane, pored nesumljivog genetskog potencijala koji dovodi do emocija i emocionalnih reakcija, taj isti genetski potencijal ostavlja ogroman prostor za beskonačne varijacije na polju doživljavanja emocija, ali i biranja ponašanja koja im slede. Ipak, može se primetiti da i pored nastojanja da se mentalna stanja i emocije grupišu i klasifikuju do sada nije postignuta jednoglasnost u uspostavljanju jedinstvenog sistema klasifikacije emocija u psihologiji kao nauci, što donekle otežava sistematična lingvistička istraživanja. Zbog toga se u toku rada i ukazala potreba za uspostavljanjem modela klasifikacije emocija koji bi odgovarao potrebama kognitivnolingvističkog istraživanja.

Metodološki postupak i tok istraživanja

Na početku istraživanja postavilo se najpre pitanje definisanja obima istraživanja. Treba napomenuti da svi pridevi obuhvaćeni istraživanjem spadaju u grupu prideva koji opisuju subjekta emocije, a mogu biti upotrebljeni predikativno ili atributivno, kao što su to pridevi *E angry, happy, sad S ljut, srećan, tužan*. Istraživanjem nisu obuhvaćeni pridevi koji označavaju isključivo karakteristiku stimulusa koji je uzrok emocije *E interesting S zanimljiv* ili koji isključivo izražavaju manifestaciju emocije (*E acrimonious dispute, S žučna rasprava*), mada je ova poslednja grupa ponekad spomenuta u napomenama i komentarima.

Istraživanje prideva koji označavaju emocije sastojalo se iz nekoliko faza koje ćemo ukratko prikazati.

Početa klasifikacija emocija i eksperimentalna grupa prideva prikupljena iz tezaurusa

U prvoj fazi rada izvršene su pripreme za obuhvatnu analizu prideva koji izražavaju emocije što je podrazumevalo sledeće korake:

1. pravljenje preciznog plana rada u kome je predviđeno utvrđivanje pojmovnih metafora i metonimija koje su motivisale nastanak prideva koji označavaju emocije;
2. konsultovanje literature iz psihologije radi odabira klasifikacije emocija koja bi nam omogućila sistematičan redosled u postupku prikupljanja jezičke građe, odnosno prideva koji izražavaju emocije;
3. prikupljanje eksperimentalne grupe sinonimnih prideva prema klasifikaciji koju je ponudio Robinson (2008), a koju su sačinjavali pridevi koji označavaju interesovanje (*E interested, attentive, curious, S zainteresovan, pažljiv, radoznao*), privlačnost (*E attracted, S privučen*), iznenađenje (*E surprised, S iznenađen*), paniku (*E alarmed, S prestrašen*), odbojnost i gađenje (*E repulsed, disgusted, S odbijen, zgađen*) i ravnodušnost (*E indifferent, S ravnodušan*);
4. prilikom prikupljanja građe primećeno je da je jedan od osnovnih problema nepostojanje odrednica za neke prideve glagolskog porekla u okviru tezaurusa

5. navedeni problem je ukazao na učestalu pojavu glagolskog porekla prideva, i na činjenicu da je ono dominantno u okviru nekih grupa emocija kao što je na primer iznenađenje (E *surprised, amazed, shocked*, S *iznenađen, začuđen, šokiran*); te je sledstveno tome analiza glagolskog porekla pridodata predviđenom planu rada;
6. uočavanje društvenog vrednovanja kao važnog elementa značenja nekih od ovih prideva (E *nosy, snoopy*) te uključivanje i ovog aspekta u analizu;
7. uočavanje pitanja trajnosti stanja koje pridevi izražavaju (na primer: „*On je srećan*“ kao izraz trenutnog stanja, prema sintagmi S *srećan čovek* koja označava trajno stanje);
8. preliminarno ispitivanje atributivne i predikativne upotrebe prideva i njihovog uticaja na značenje trenutnog ili trajnog stanja;
9. uočavanje neočekivano velikog obima građe, te sledstveno tome korigovanje prvobitnog plana istraživanja na taj način da se odustalo od predviđenog sistematičnog kontrastiranja upotrebe prideva i ostalih vrsta reči koje označavaju emocije u kontekstu;
10. uviđanje delimične neadekvatnosti klasifikacije emocija koju predlaže Robinson (2008), koja nam je poslužila kao polazište, pre svega zbog toga što je bila isuviše uopštena, te zato neke skupine prideva, koje su, na primer, označavale smirenost i pribranost nisu mogle adekvatno da se uklope, dok se iznenađenje tretiralo kao pozitivna emocija, što nije odgovaralo uvidima u jezičku građu.

Pravljenje novog sistema klasifikacije emocija

U drugoj fazi istraživanja započeli smo sa pravljenjem nove klasifikaciju emocija koja bi više odgovarala jezičkoj građi na koju smo naišli. Na primer, u Robinsonovoj podeli zainteresovanost je suprotstavljena panici, ali je jezička građa ukazivala na to da je zainteresovanost suprotstavljena nezainteresovanosti (E *interested, uninterested*, S *zainteresovan, nezainteresovan*). Takođe, uznemirenosti i strahu u jeziku bio bi suprotstavljen spokoj (E *disturbed, undisturbed, calm*, S *uznemiren, neuznemiren, spokojan*). Ukratko, jezička građa je ukazivala na drugačiju konceptualizaciju suprotstavljenosti emocija, od one kakva je prikazana u Robinsonovoj podeli.

Zbog svega navedenog pristupili smo pravljenju klasifikacije emocija koja bi odgovarala uvidima koje smo stekli prilikom prikupljanja građe. U središte svoje klasifikacije postavili smo uzrok emocije, pošto je on veoma važan element u konceptualizaciji. Tabela je više puta prerađivana u skladu sa novim uvidima u prototipične scenarije pojedinačnih emocija.

Odluka da se uzrok emocije postavi u središte klasifikacije bila je uslovljena i uvidom u već spomenutu ideju D. Robinsona (2008) da su neke emocije prouzrokovane karakteristikama objekta, druge događajima itd. Takođe, oslonili smo se i na uvid A. Wierzbicke u to da svaka emocija ima svoj kognitivni scenario koji može biti iskazan semantičkim primitivima, a čiji uzrok prototipično glasi: „nešto dobro se dogodilo“ ili „nešto loše se dogodilo“. Ipak, nismo prihvatili semantičke primitive koje je predložila Wierzbicka, zbog toga što su nam se činili komplikovanim (X se naljutio na y; X je osetio nešto zato što je X pomislio nešto itd.). Zauzeli smo stav da opis kognitivnog scenarija treba pojednostaviti, kako bi se omogućio što jednostavniji i praktičniji opis velikog broja emocionalnih stanja koji su pred nas postavljena kao predmet istraživanja.

Klasifikovanje prideva prema novom modelu

U trećoj fazi istraživanja **prikupili smo prideve** koji izražavaju emocije idući sistematično po našoj podeli, tako što smo prvo obradili sve prideve koji izražavaju prijatne emocije, a zatim one koji izražavaju neprijatne emocije. Prideve smo prikupili uz pomoć rečnika sinonima i tezaurusa, koji su nabrojani u uvodu i spisku literature. U tabelama su pridevi raspoređeni tako da odražavaju određen logični sled po bliskosti značenja, dok smo od abecednog reda odustali kako se na prvom mestu ne bi našli pridevi koji nisu prototipični za neku emociju. Prvi pridev u tabeli predstavlja prototipičnog predstavnika jedne emocije, a ostali predstavljaju ostale članove kategorije. Negirani pridevi koji su brojni u pojedinim grupama odvojeni su prilikom analize i tabelarnog prikaza u zasebnu skupinu kako bi se ukazalo na suprotstavljenost emocija. Prideve koji izražavaju pozitivno ili negativnog društveno vrednovanje izdvojeni su u posebne podgrupe. Neke prideve smo izdvojili u posebne grupe prema osnovnom značenju pa se tako na primer pridevi koji izražavaju usredsređenost (E

focused, S usredsređen) ili fasciniranost (E *fascinated*, S *fasciniran*) izdvajaju kao posebna podgrupa među pridevima koji izražavaju zainteresovanost (E *interested*, S *zainteresovan*), iako su u tezaurusu navedeni pod istom odrednicom, bez odvajanja interpunkcijskim znakom. Intenzitet emocije bio je jedan od kriterijuma u klasifikaciji prideva te su tako na primer pridevi koji označavaju strah (E *fearful*, S *uplašen*) i paniku (E *alarmed*, S *uspaničen*) razdvojeni u našoj podeli.

Analiza prideva

U četvrtoj fazi analizirali smo klasifikovane prideve, pre svega po pitanju glagolskog porekla, pojmovnih metafora i metonimija, ali po potrebi i po pitanju društvenog vrednovanja i značenja trenutnog ili trajnog stanja (osobine, crte). Takođe utvrdili smo koji su pridevi nastali negiranjem nekog suprotnog emocionalnog stanja (na primer E *fearless* S *neustrašiv*), pošto nam je to davalo podatke o suprotstavljenosti emocija i antonimiji. Primetili smo da se većina tako dobijenih antonimskih parova emocija uklapa u našu podelu, ali smo model u toku rada korigovali u skladu sa novim uvidima.

Formulacija kognitivnog scenarija svake emocije

U petoj fazi, u toku formulacije kognitivnog scenarija svake pojedine emocije uvideli smo da se sve emocije mogu razumeti uz pomoć centralnih pojmova dobitka i gubitka. Naime, sve prijatne emocije prouzrokovane su procenom koja se tiče nekog materijalnog ili apstraktnog dobitka, a sve neprijatne emocije prouzrokovane su procenom koja se tiče nekog materijalnog ili apstraktnog gubitka. Nakon ovog uvida potražili smo dodatne potvrde našeg stava u literaturi iz psihologije, gde smo oslonac za naše ideje našli u teoriji E. Rolsa (2007, 2014, 2015a, 2015b) koji smatra da su emocije „stanja prouzrokovana kaznom i nagradom“. Iako smo probali da zamenimo koncept dobitka i gubitka Rolsovom terminologijom, dakle rečima „nagrada“ i „kazna“, nismo došli do zadovoljavajućih rezultata. Naime takva terminologija nije bila podesna za objašnjavanje pozitivnih društvenih emocija, ali i nekih drugih grupa emocija. Na primer ako prideve E *selfless*, *self-sacrificing* S *nesebičan*, *požrtvovan* shvatimo kao predstavnike emocije ljubavi ili milosrđa možemo lako da ih objasnimo uz pomoć

terminologije koja obuhvata koncept dobitka i gubitka, ali ne i uz pomoć terminologije nagrade i kazne.

Sprovođenje ankete, analiza rezultata ankete i njihovo upoređivanje sa dotadašnjim rezultatima

U šestoj fazi istraživanja dovršili smo prikupljanje odgovora putem anketne metode, koje je zahtevalo dosta vremena s obzirom na to da su izvorni govornici engleskog jezika bili pojedinačno zamoljeni da odgovore na nju elektronskim putem zalaganjem kolega i prijatelja iz inostranstva. Rezultati ankete su potvrdili da su pridevi *E happy*, *S srećan* i *E sad*, *S tužan* centralni članovi skupa emocija, s obzirom na to da su najčešće navođeni, kao i na to da su od svih drugih prideva bili najčešće navedeni na prvom mestu. Zaključili smo da sreća i tuga ujedno odslikavaju centralne pojmove dobitka i gubitka koji su ključni za razumevanje svih emocija. Anketu smo detaljnije analizirali kako je predstavljeno u odgovarajućem poglavlju.

Uobličavanje prikaza rezultata

U sedmoj fazi istraživanja utvrdili smo sličnosti i razlike u konceptualizaciji i pridevskoj realizaciji emocija u engleskom i srpskom jeziku, na osnovu uvida u klasifikovanu jezičku građu, a analizu rezultata ankete uobličili u formu grafičkog prikaza frekventnosti najčešćih odgovora.

Problemi istraživanja

Značajan problem prilikom istraživanja predstavljala je činjenica da u psihologiji nisu usklađena mišljenja koja psihološka stanja jesu emocije, a koja nisu. Zapravo, ovde se svakako radi delimično i o određenom pitanju arbitarnosti podele.

Drugi problem pri istraživanju predstavljala je neusklađenost različitih klasifikacija emocija koju su nudili psiholozi, kao i činjenica da nama poznate klasifikacije emocija nisu kao glavni kriterijum klasifikacije imale uzrok emocije, odnosno početni deo

kognitivnog scenarija emocije, što je i dovelo do stvaranja novog modela klasifikacije emocija.

Treći problem bio je taj što sinonimi navedeni u tezaurusima ponekad označavaju ne samo jednu emociju već i više srodnih emocija. Tako je, recimo, u OD jedan od sinonima prideva *E happy* pridev *E hopeful* koji označava nadu, a sinonimi pridevu *E calm* su pridevi koji označavaju ravnodušnost (*E phlegmatic*), pribranost (*E composed*), opuštenost (*E relaxed*) i slično, što su primeri emocija koje se razlikuju po svom kognitivnom scenariju. U srpskom jeziku, RS je uglavnom davao ograničen broj sinonima jednog prideva od kojih su svi označavali jednu emociju, uz upućivanje na prideve koji označavaju srodne emocije, no ponekad su i u tom rečniku pod istom odrednicom navedeni pridevi koji označavaju više srodnih emocija. Tako su u RS sinonimi pridevu *S nezadovoljan*, pridevi *S ozlovoljen*, *ogorčen*, *razočaran*, *ojađen*, *zatrovan* koji označavaju različite srodne emocije. Ovi podaci bili su sa jedne strane dragoceni za proučavanje sličnosti i razlika koje su prisutne u kognitivnom scenariju ovih emocija, ali su pred istraživača postavili izazov upoređivanja različitih kognitivnih scenarija srodnih, a ipak različitih emocija. Stoga su u tabelama u okviru analize pravljena određena razgraničenja po pitanju elemenata kognitivnog scenarija srodnih emocija kako bi se olakšalo praćenje. U analizi se pošlo od pretpostavke da je relevantno utvrditi sličnosti i razlike u konceptualizaciji i jezičkom izražavanju različitih emocija, uz uočavanje srodnosti, odnosno različitosti, nekih od njih koja se ogleda pre svega u različitim varijantama kognitivnog scenarija svake od njih.

Što se tiče problema koji su povezani sa leksičkom građom najuočljiviji problem bio je nepostojanja nekih odrednica u tezaurusima. Naime, pridevi izvedeni od participa glagola ponekad su navođeni kao odrednica u rečniku, a poneki put su izostavljeni i naveden je samo glagol.

Na primer, *E interested* je odrednica u tezaurusima OD, CLD, Oxford Concise Thesaurus (1995) Thesaurus.com, ali u tezaurusu MWD odrednica je samo glagol *E interest*. Međutim dešava se i obrnuto: na primer MWD donosi odrednicu *E focused*, baš kao i OD, dok Oxford Concise Thesaurus (1995) i CLD daju samo *E focus*.

Nedvosmisleno je ipak da se pridevi dobijeni od participa moraju smatrati pridevima, a ne glagolima, jer se to potvrđuje u monolingvalnim rečnicima. Na primer, kao što smo već rekli, u tezaurusu CLD *E focused* se ne pojavljuje kao odrednica, dok se na stranici rečnika CLD reč *E focused* pojavljuje kao pridev i tako je i označena. Takođe, dok stranica tezaurusa MWD ne donosi *E interested* kao odrednicu, stranica rečnika MWD daje *E interested* kao posebnu reč i označava je kao pridev.

Stiče se utisak da je nedoslednost u pojavljivanju prideva dobijenih od participa glagola kao odrednica u rečniku pretežno arbitrarnog karaktera, te da ne postoji neki opravdan razlog zbog koga su neki od ovih prideva dobili status samostalne odrednice, a drugi nisu. Moglo bi se pretpostaviti da su frekventni ili centralni pridevi nastali od participa dobili status samostalne odrednice, dok manje frekventni pridevi nisu dobili taj status. Ova pretpostavka je po pravilu tačna kada su u pitanju malo frekventni pridevi nastali od participa, jer oni svakako nemaju status odrednice u navedenim rečnicima.

Tako, recimo, pridev *E captivated*, koji je sinoniman pridevu *E absorbed*, nije u tezaurusu OD, CLD i MWD dat kao posebna odrednica, mada se javlja među sinonimima za pridev *E absorbed* u tezaurusu CLD. Letimičan pogled na frekvenciju pojavljivanja ova dva prideva u korpusu potvrđuje stanovište da na status odrednice utiče frekventnost, jer se reč *E absorbed* (koja nije uvek pridev) prema BNC pojavljuje 1501 put, dok se reč *E captivated* pojavljuje samo 101 put.

Međutim, suprotno od očekivanog, u nekim od ovih rečnika izuzetno frekventni pridevi nemaju status odrednice, a pri čemu nije lako uočiti doslednost u okviru jednog istog rečnika, kao što se to može pratiti na primeru prideva *E interested* koji smo naveli.

Svakako se stiče utisak da status odrednice ili neposedovanje tog statusa u pojedinim ili svim korišćenim rečnicima sinonima i tezaurusima nije mogao da bude presudan kriterijum pri izboru prideva nastalih od participa koje ćemo uključiti u istraživanje. Status odrednice koji varira od rečnika do rečnika čak nam nije mogao sasvim pouzdano ukazati ni na frekventnost ovih prideva. Naime, čak i u slučaju da su leksikografi koristili frekventnost kao parametar za određivanje statusa odrednice, uviđa se da bi

statistička granica koja ukazuje na visoku frekventnost bila – arbitrarna, pošto bi se samo tako mogle objasniti razlike u tretiranju statusa izvesno frekventnih prideva među navedenim rečnicima⁵⁹.

Što se srpskog jezika tiče, Ćosić (2008) u svom *Rečniku sinonima* (RS) prideve nastale od participa po pravilu tretira kao zasebne odrednice, te po tom pitanju nismo nailazili na veće probleme. Značajniji problem bio je što su neki od navedenih sinonima nisko frekventni ili su arhaizmi, te su takvi pridevi u ovom istraživanju izostavljeni. Kako bismo ilustrovali i objasnili ovaj stav uzećemo za primer pridev *S zainteresovan*. Odrednica *S zainteresovan* navedena je u RS na sledeći način:

zainteresovan – prid.

1. (onaj koji pokazuje interesovanje za nečim) *
2. radoznao, ljubopitljiv, ljubopitan, pitljiv, zaintrigiran, kuriozan

Prilikom analize odrednice primetili smo da pridevi *S ljubopitan*, *pitljiv* nisu frekventni, te u SrpKor nije nađen ni jedan primer njihove upotrebe⁶⁰. *S pitljiv* se preko Google pretraživača može naći na 82 strane, od kojih neke nisu relevantne, a *S ljubopitan* na 410 strana, dok se suprotno tome daleko frekventniji pridev *S ljubopitljiv* javlja na 4 220 strana, a *S radoznao* čak na 121 000 strana. Zato smo odlučili smo da rad ne opterećujemo nisko frekventnim pridevima pogotovu s obzirom na to da ovaj rad sledi princip reprezentativnosti, a ne potpune iscrpnosti.

Što se tiče reči stranog porekla, kao što je reč *S kuriozan* rukovodili smo se uglavnom kriterijumom odomaćenosti, što bi, statistički gledano, odgovaralo frekventnosti prideva u korpusu. Tako u SrpKor pridev *S kuriozan* nije nijednom naveden,⁶¹ dok *Google* pretraživač donosi oko 5550 rezultata stranica sa ovom rečju, od kojih su mnoge kreirane u Bosni i Hrvatskoj, te je u mnogim primerima sa tih stranica ovaj pridev sinoniman sa pridevom *S čudnovat*, *zanimljiv*, a ne sa pridevom *S radoznao* koji je za

---

⁵⁹ Frekvenciju prideva nastalih od participa u korpusu nije lako utvrditi, jer imaju isti oblik kao i glagol. U svakom slučaju, neki rečnici navode neke frekventne prideve nastale od participa kao zasebne odrednice, dok drugi to ne čine.

⁶⁰ Kasnijom analizom ankete izvornih govornika srpskog utvrdili smo da se pridevi *S ljubopitan* i *S pitljiv* ne javljaju ni jednom.

⁶¹ Kasnija analiza ankete među izvornim govornicima srpskog jezika potvrđuje da ovaj pridev nije frekventan, pošto nije ni jednom naveden.

naše istraživanje relevantan. S obzirom na sve te činjenice, taj pridev i njemu slične nismo uzeli u razmatranje, pogotovu zbog toga što frekvencijska analiza nije tema našeg rada.

Sledeći problem predstavljalo je to što srpski rečnici sinonima nisu po pravilu donosili jednako veliki broj sinonima kao engleski rečnici, pogotovu ako se ima na umu da deo navedenih sinonima u ovim rečnicima predstavljaju delimično zastarele reči. Ovo je delimično uslovljeno samim brojem prideva koji označavaju emocije u srpskom jeziku koji je manji nego u engleskom jeziku. Takođe, činjenica da smo koristili više engleskih rečnika objašnjava i veći broj reči koje smo dobili poređenjem i kombinovanjem rezultata pretraživanja. Zbog toga smo po potrebi dopunjavali liste srpskih prideva koji označavaju neku emociju prevodima sinonima koji su navedeni u engleskim rečnicima, u čemu smo koristili svoje lično znanje i bilingvalne rečnike. Takođe, smatrali smo da cilj našeg istraživanja prevashodno podrazumeva prikupljanje što većeg broja reprezentativnih primera, te da u njih mogu ući i oni pridevi na koje smo eventualno naišli u korpusu bez obzira na njihovo pojavljivanje u pojedinim rečnicima, što je bila dodatna metoda prikupljanja jezičke građe.

Najzad, još jedan problem predstavljalo je pronalaženje primera upotrebe prideva koji izražavaju emocije u korpusima SrpKor, BNC, COCA itd. koji su donosili veoma malo rezultata za pojedine prideve. Zbog toga smo se prevashodno oslonili na pretraživanje interneta preko *Google* pretraživača, s tim što smo u naprednoj pretrazi izabrali opciju da pregledamo isključivo stranice koje dolaze sa sajtova registrovanih u Velikoj Britaniji ili Srbiji. U mnogim slučajevima na ilustrativne primere nailazili smo na sajtovima dnevne štampe (na primer *The Guardian*, *Politika*, *Blic*). Trudili smo se da prilikom odabira primera koristimo kombinovani pristup, te da biramo pre svega primere koji su informativni i ilustrativni, a zatim, ukoliko postoji izbor sajtova, da koristimo zvanične sajtove institucija ili sajtove dnevne štampe. Ipak, uključivali smo primere i sa sajtova koji pripadaju žanru foruma ili bloga s obzirom da oni ilustruju razgovorni stil.

Takođe, rečnik OD koristio nam je kao izvor za mnoge primere upotrebe prideva u kontekstu, s obzirom na veliku informativnost tog rečnika. Treba istaći da je analiza upotrebe prideva u kontekstu bila od velikog značaja za naš rad, jer su mnogi zaključci vezani za upotrebu pojedinačnih prideva doneti na osnovu analize empirijske građe koja je predstavljena u analizi.

III ANALIZA

Model klasifikacije emocija prema prototipičnom kognitivnom scenariju

Pre nego što predstavimo model klasifikacije emocija koji nam je poslužio prilikom klasifikacije građe i proučavanja, potrebno je nešto više reći o načinu na koji smo pristupili pojmovima emocije, motivacije i raspoloženja, s obzirom da su modelom obuhvaćena sva ova stanja i postuliran kontinuum između njih.

Pojmovi emocije, motivacije i raspoloženja i polisemija glagola *E feel S osećati* analizirani uz pomoć elemenata kognitivnog scenarija

Do sada samo videli da je razgraničenje pojmova emocije, motivacije i raspoloženja jedno od značajnih pitanja u psihologiji. Model koji predlažemo odražava stav da se ova stanja mogu shvatiti kao deo kontinuum, te je neophodno uključiti ih u ispitivanje konceptualizacije emocija. Naime, može se primetiti velika sličnost između kognitivnog scenarija motivacije, emocije i raspoloženja, te razlika u konceptualizaciji ovih stanja počiva pre svega na naglašavanju različitih elemenata kognitivnog scenarija svakog od njih.

Baš kao i emocija, stanje motivisanosti, po pravilu, ima svoj uzrok, proizvodi određen subjektivan doživljaj i podstiče subjekta na ponašanje. Tako, recimo, u rečenici „Poznanstvo sa poznatim rediteljem motivisalo me je da se i sam okušam u snimanju filmova” uviđamo postojanje uzroka motivacije, subjektivno stanje motivisanosti i podstrek za ponašanje.

Sa druge strane, raspoloženje može, mada i ne mora, da ima jasno specifikovan i prepoznatljiv uzrok. Tako se može reći „Neuspeh na ispitu me je razočarao. Posle toga sam danima bio mrzovoljan”, gde uviđamo jasan uzrok nerasploženja, ali možemo reći i „Danima sam bio neraspložen, a da nisam ni sam znao zašto”. Ova druga rečenica upućuje, dakle, na mogućnost odsustva jasne svesti o uzroku raspoloženja, ali, ipak, ne isključuje mogućnost da su, recimo, loše zdravstveno stanje ili neki događaj uticali na raspoloženje subjekta. Kognitivni scenario motivacije i raspoloženja može se ilustrovati i primerima iz korpusa:

E to motivate

Mr. Cservek *motivated me* to write. Mr. Cservek was a great teacher and I actually liked his class.

<http://snapjudgment.org/who-motivated-me-write>

Diabetes *motivated me* to change my life.

<https://www.genesishealth.com/care-treatment/diabetes/patient-stories/patient-story-diabetes-motivated-me-to-change-my-life/>

S motivisati

Blizak odnos sa decom iz Indije, Nepala i Tajlanda doneo mi je još jedno više neprocenjivo iskustvo. To me je *motivisalo* da se usavršavam i dalje i danas živim i studiram u Rusiji.

<http://www.24sata.rs/maji-su-svi-govorili-da-ne-ide-u-indiju-ono-sto-je-tamo-dozivila-pamtice-do-kraja-zivota/28876>

Porodična tragedija me *motivisala* da budem čuvar zakona.

<http://www.fokuspress.com/top-story/1386-hajrudin-ducanovic-polica-jac-u-st-louisu-porodicna-tragedija-me-motivisala-da-budem-cuvar-zakona>

E to cause bad mood

Maybe something happened earlier that *caused his bad mood*.

<https://www.wattpad.com/16511650-juliet's-mistake-chapter-4/page/2>

And sometimes, she'd eventually tell me about something someone else had done that had "*caused*" *her bad mood*,

<http://emergingfrombroken.com/the-healing-power-of-righteous-anger-by-pam-witzemann/>

When you sense that your parents are moody, it can be difficult not to feel that you have somehow *caused their bad mood*.

Michele Alpern, Marvin Rosen : The Effects of Job Loss on the Family, GB

S uzrokovati loše raspoloženje, uzrok lošeg raspoloženja

Nedostatak serotonina *uzrokuje loše raspoloženje*.

<http://opusteno.rs/zdrav-zivot-f28/sta-telu-nedostaje-ukoliko-vam-se-trazi-odredjena-hrana-t26613.html>

...a četvrtina ispitanica reklo je da je *uzrok lošeg raspoloženja* najčešće njihov partner, odnosno njegovo ponašanje.

<http://stil.kurir.rs/zene-provedu-5-sati-nedeljno-u-losem-raspolozenju-hormoni-i-muz-koji-ne-slusa-su-najcesci-uzroci-clanak-21096>

Razlika u konceptualizaciji emocije, motivacije i raspoloženja počiva pre svega na različito naglašenim elementima kognitivnog scenarija. Prilikom konceptualizacije motivacije naglasak je na snažnoj želji subjekta da ostvari neki svoj cilj, a pri konceptualizaciji raspoloženja naglasak je na dugotrajnosti osećanja i na mogućnosti da

stimulus nije svesno prepoznat. Međutim, i u slučaju motivacije, i u slučaju emocije i raspoloženja kognitivni scenario poseduje iste elemente (Tabela 1).

Tabela 1: Pojmovi emocije, motivacije i raspoloženja sa naglašenim elementima kognitivnog scenarija

<p>EMOCIJA</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. subjektivan, psihološko-fiziološki doživljaj 2. prouzrokovan stimulusom 3. podstrek za ponašanje: <ol style="list-style-type: none"> a. snažna želja za akcijom b. slaba želja za akcijom 4. kratkotrajno stanje (trenutak) 5. relativno dugotrajno stanje 6. veoma dugotrajno stanje (osobina) 	<p>MOTIVACIJA</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. subjektivan, psihološko-fiziološki doživljaj 2. prouzrokovan stimulusom 3. podstrek za ponašanje: <ol style="list-style-type: none"> a. <u>snažna želja za akcijom</u> 4. kratkotrajno stanje (trenutak) 5. dugotrajno stanje 6. veoma dugotrajno stanje (osobina)
	<p>RASPOLOŽENJE</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. subjektivan, psihološko-fiziološki doživljaj 2. <u>prouzrokovan stimulusom</u> 3. <u>ponekad bez vidljivog stimulusa</u> 4. podstrek za ponašanje: <ol style="list-style-type: none"> a. <u>slaba želja za akcijom</u> 5. <u>dugotrajno stanje</u> 6. veoma dugotrajno stanje (osobina)

Iz tabele se vidi da emocije mogu imati veći broj varijacija u svom kognitivnom scenariju od motivacije i raspoloženja, pa su one stoga pojam koji je fleksibilniji po pitanju jasne procene stimulusa (*E frightened, nervous, S uplašen, nervozan*), intenziteta subjektive želje za akcijom (*E calm, attracted S spokojan, privučen*), ili dugotrajnosti.

Takođe, treba naglasiti da mnoge emocije, poput ljutnje ili mržnje uključuju snažnu želju da se nešto učini, te da se postavlja pitanje opravdanosti razdvajanja pozitivne želje da se postigne cilj (motivacija), želje da se spreči po nas štetno ponašanje nekog čoveka (ljutnja) ili želje da se naudi drugome (mržnja). Raspoloženje, kao stanje koje je, istina, dugotrajno, po svom subjektivnom doživljaju, kao i po tome što pruža podstrek za neki vid ponašanja, blisko je emociji. Stoga i pored mogućih razgraničenja ovih pojmova, oni mogu opravdano biti tretirani kao deo kontinuuma.

Što se tiče polisemije glagola *E to feel*, *S osećati* možemo primetiti da ona opet ukazuje na različite elemente kognitivnog scenarija. Kod telesnog osećaja prisutna je ideja da je uzrok osećanja procena čulnog osećaja (toplo/hladno). Kod emocije se obično radi o proceni stimulusa fizičke ili mentalne prirode, tako emociju, recimo, može prouzrokovati nečije ponašanje, ali i sama mentalna predstava tog ponašanja. Prilikom „osećanja pravde ili nepravde” primećujemo opet procenu, ali ovoga puta nekog kvaliteta, a ta procena nije neophodno praćena fiziološkim simptomima. Drugim rečima, i ovde se radi o različito naglašenim i po potrebi preciziranim delovima kognitivnog scenarija, koji je po svojim osnovnim elementima u sva tri slučaja isti (Tabela 2).

Tabela 2: Polisemija glagola osećati sa naglašenim elementima kognitivnog scenarija

Polisemija glagola osećati:	Elementi kognitivnog scenarija:
Telesni osećaj:	1) uzrok: <ul style="list-style-type: none"> a. <u>čulni stimulus (temperatura, ukus...)</u> b. fizički ili psihološki stimulus
Osećam toplotu mora i peska. Osećam sladost mleka i meda. Osećam hladnoću.	2) procena: <ul style="list-style-type: none"> a. prijatnosti/neprijatnosti b. ličnog dobitka/gubitka c. vrednosti, kvaliteta
	3) subjektivan doživljaj <ul style="list-style-type: none"> a. <u>fiziološki</u> b. mentalni
	4) podstrek za odgovarajuće ponašanje (motivacija)
Emocija:	1) uzrok: <ul style="list-style-type: none"> a. čulni stimulus (temperatura, ukus...) b. <u>fizički ili psihološki stimulus</u>
Osećam strah. Osećam ljutnju. Osećam radost. Osećam ljubav prema njemu. Osećam neprijateljstvo.	2) procena: <ul style="list-style-type: none"> a. prijatnosti/neprijatnosti b. dobitka/gubitka c. vrednosti, kvaliteta
	3) subjektivan doživljaj <ul style="list-style-type: none"> a. <u>fiziološki</u> b. <u>mentalni</u>
	4) podstrek za odgovarajuće ponašanje (motivacija)

Procena:	
Osećam nepravdu njegovih reči. Osećam da je njegova odluka pravdna. Osećam da je on u pravu. Osećam da je on savestan i stručan.	1) uzrok: <ul style="list-style-type: none"> a. čulni stimulus (temperatura, ukus...) b. <u>fizički ili psihološki stimulus</u> 2) procena: <ul style="list-style-type: none"> a. prijatnosti/neprijatnosti b. ličnog dobitka/gubitka c. <u>vrednosti, kvaliteta</u> 3) subjektivan doživljaj <ul style="list-style-type: none"> a. fiziološki b. <u>mentalni</u> 4) podstrek za odgovarajuće ponašanje (motivacija)

Još jedan uvid koji upućuje na postojanje kontinuuma između telesnog osećaja i emocije predstavlja činjenica da emocija može u nekim slučajevima biti prouzrokovana čulnim stimulusom, pa tako čovek može biti ljut i nervozan zato što je gladan ili zbog toga što mu je hladno, ili pak srećan zbog toga što je utolio veliku žeđ, ili je izložen prijatnim čulnim stimulusima poput prijatne toplote sunca.

Što se tiče kontinuuma između vrednosne procene iskazane sintagmom *S osećanje nepravde*, valja napomenuti da procena da je nešto nepravdo ne mora obavezno izazvati fiziološku reakciju, no da ipak može ponekad izazvati gađenje kao emociju praćenu telesnim simptomima grčenja želuca.

Primetno je da je svim ovim vrstama osećanja zajedničko postojanje nekog stimulusa, procena i podstrek za ponašanje. Tako ćemo, recimo, ako nam je na klupi hladno, ustati sa nje, ako nas nešto uplaši, zastaćemo ili pobeći, a ako procenjujemo da je nešto nepravda možemo se pobuniti protiv nje. Postojanje kontinuuma između ovih pojava potrebno je uvažiti, pošto je nemoguće uvek povući precizne i nepomerive granice između njih. Model klasifikacije emocija prema uzroku emocije obuhvata sva emocionalna stanja, uključujući ona vezana za motivaciju ili raspoloženje, kako bi se proučavanju njihovog jezičkog izraza pristupilo sveobuhvatno.

Uvodne napomene o modelu klasifikacije emocija prema uzroku emocije

Kao što je već rečeno, konceptualizacija emocija počiva na našem poznavanju različitih konkretnih situacija u kojima smo neku emociju iskusili ili je uočili na drugome.

Drugim rečima konceptualizacija emocija kao složenih psiho-fizioloških doživljaja počiva na našem konkretnom (telesnom) iskustvu (Lakoff 1987, Johnson, 1987).

Ono što čini mogućim da sva ta raznorodna iskustva klasifikujemo i kategorizujemo jeste ono što je u njima prototipično, odnosno najčešće (Rosch, 1978). Ono što je svakako prototipično za svaku emociju jeste postojanje kognitivnog scenarija (Wierzbicka 1999, Lakoff, 1987). Kognitivni scenario sastoji se od nekoliko faza a to su:

1. uzrok emocije odnosno procena percepiranog stimulusa;
2. subjektivan doživljaj koji obuhvata fiziološke promene;
3. izbor nekog delovanja (akcije) ili nedelanja.

Na primer, kognitivni scenario straha bi izgledao ovako:

1. Videli smo veliku životinju i procenili smo da je opasna;
2. Osetili smo jezu i drhtavicu (hladan znoj itd.);
3. Pobjegli smo, sakrili se ili se ukočili od straha i ostali na istom mestu.

Međutim, očigledno je da možemo iskusiti i mnoštvo varijacija kognitivnog scenarija ove emocije. Recimo, drugi primer kognitivnog scenarija straha može izgledati ovako:

1. Videli smo test na fakultetu i procenili da je težak ili da ne znamo odgovore na pitanja;
2. Osetili smo kako smo pretrnuli;
3. Na trenutak smo zastali, a zatim smo prevazišli osećanje straha i počeli da radimo test.

Očigledno je da postoje brojne varijacije kognitivnog scenarija emocije straha kao i svih drugih emocija. Možemo osetiti strah od otkaza, od bolesti, od raskida sa partnerom, od preseljenja u novi grad itd. Ukratko, jezička oznaka za jednu emociju odnosi se na veliki broj različitih primera te emocije u kontekstu koji mogu imati različite konkretne

uzroke, delimično različite subjektivne doživljaje i fiziološke reakcije i različitu reakciju u ponašanju (Rolls, 2013:2, Barrett, 2006:33).

Psiholozi se, kako smo videli, uglavnom slažu da je ključan element svake emocije procena, koja može biti svesna ili nesvesna (Lazarus 1991, Frijda 1986, Scherer et al. 2001, Barrett, 2006). Postoji slaganje i oko toga da se procena tiče toga da li je nešto po nas dobro ili loše (Wierzbicka 1999, Rolls, 2015, Russell, 1991, Barrett, 2006).

Međutim, koliko nam je poznato, klasifikacije emocija u psihologiji ne počivaju na kriterijumu koji se tiče uzroka emocije, a to je ono što svakako jeste prototipično za svaku emociju. Mogući razlog tome jeste što nije lako upotrebiti neku „formulu“ koja bi uspešno opisala sve varijacije i ukazala na to šta je u njima zajedničko. Na osnovu poznavanja teorije prototipa vidimo da je nemoguće pronaći ono što je zajedničko svim članovima kategorije, ali da nije nemoguće pronaći ono što je većini zajedničko, ili najprominentnije, dakle prototipično. Jedan pokušaj opisa kognitivnog scenarija u vidu formule daje Wierzbicka (1999), koja primenjuje semantičke primitive na opis kognitivnog scenarija emocije. Tako je korišćenjem pojmova „dobro“ i „loše“ u okviru uzroka emocije – „nešto dobro se dogodilo“ i „nešto loše se dogodilo“ – Wierzbicka naglasila ono što je prototipično u svim emocijama, ali ne i obavezno. Naime, kako je već spomenuto, neke emocije poput iznenađenja, ne mogu biti opisane uz pomoć definisanja toga da li se dogodilo nešto dobro ili nešto loše.

Kao što smo videli, u psihologiji se nailazi na veći broj klasifikacija emocija od kojih neke počivaju na načelima opozicije (Scherer, 2005, Watson & Tellegen, 1985, Plutnick, 2001, Robinson 2008), međutim te opozicije su izvedene po različitim kriterijumima (prijatnost – neprijatnost, intenzitet, aktivnost – pasivnost), no ne prema uzroku emocije. Delimičan izuzetak je samo Robinson (2008) čija podela obuhvata neke ključne pojmove za razumevanje uzroka emocija kao što su: izrazita povezanost nekih emocija sa vrednošću objekta, sa događajem ili sa društvenim kontekstom. Drugim rečima, samo u ovoj podeli prikazan je deo našeg enciklopedijskog znanja o početnom elementu kognitivnog scenarija, a to je uzrok emocije. Robinson opisno imenuje vrstu procene (procena vrednosti objekta, procena događaja ili procena društvenih odnosa). U ostalim podelama u psihologiji primećuje se da taj element nedostaje, verovatno zbog

toga što se podrazumeva. Međutim, smatramo da bi uzrok emocije kao morao da bude ne samo predmet naučnog istraživanja i objašnjenja, već i deo klasifikacije emocija.

S obzirom da je u ovom istraživanju bio neophodan praktičan model koji bi pomogao pri adekvatnoj klasifikaciji prideva koji označavaju emocije, napravili smo i razradili „Model klasifikacije emocija prema prototipičnom kognitivnom scenariju“, koji obuhvata uzrok emocije. Isprva je ovaj model trebalo da bude samo praktičan putokaz koji bi nam pomogao u logičnom redosledu proučavanja i prezentovanja jezičke građe. Međutim, tokom analiziranja jezičke građe, uvideli smo da se ovaj model može razraditi tako posluži sistematičnom opisu prototipičnog scenarija pojedinačnih emocija, što je od značaja za kognitivnolongvistički pristup.

Prikaz osnovnih pojmova u modelu klasifikacije emocija prema prototipičnom kognitivnom scenariju

Kada govorimo o sistemu emocija i uzrocima emocija, ono što možemo nazvati prototipičnim, a oko čega se slažu kako lingvisti poput Wierzbicke tako i psiholozi, jeste pre svega pojam procene i pojam dobrog ili lošeg. Mi smo ovaj pojam razradili tako što smo putem reifikacije (metaforizacije) sve dobre situacije predstavili pojmom „**dobitak**“⁶², a sve loše situacije predstavili pojmom „**gubitak**“. Pošto je svesna ili nesvesna procena takođe ključan okidač za nastanak emocije, ona je prisutna i u okviru uzroka emocije, pa bismo mogli reći da je ona onaj redak zajednički član u kognitivnom scenariju emocije. Naime, čak i pri emociji iznenađenja koju koristimo kao svojevrsan test, mora postojati bar nesvesna procena da se nešto novo dogodilo. Dakle, prema našem modelu, prototipičan, mada ne i obavezan, uzrok emocije jeste procena dobitka i gubitka. Jedina obavezna karakteristika pri nastanku svake emocije jeste svesna ili nesvesna procena.

Pojmovi „dobitak“ i „gubitak“ izabrani su zbog toga što oni izražavaju ontološku pojmovnu metaforu TELESNO JE APSTRAKTNO ili JEDNOSTAVNO JE SLOŽENO koja stoji u osnovi našeg razumevanja ovih kako i drugih pojmova. Tako, upravo putem te pojmovne metafore postaje jasno da **dobitak** može predstavljati svaku situaciju koju procenjujemo kao dobru: prijatnu senzaciju, dobitak konkretnog vrednog predmeta

---

⁶² U analizi će se povremeno na već ostvareni dobitak upućivati kao na „imetak“.

(hrane, igračke itd.), ali isto tako i dobitak neki složenijih ili apstraktnijih pojmova kao što su ljubav, poštovanje, pažnja, te ostvarenje želje, cilja, čak i ostvarenje dobitka za drugog čoveka putem altruističke ljubavi, „dobitka“ koji putem procesa identifikacije doživljavamo kao svoj. Ova složenija značenja ilustruju uobičajene rečenice poput: „Zadobio je njenu ljubav/poštovanje. Nije zadobio njenu pažnju.“ koje su nam takođe bile jedan od putokaza pri odabiru ovog pojma.

Pojam gubitka, suprotno tome, označava putem reifikacije svaku situaciju u kojoj se dogodilo nešto loše, bilo da je to neprijatna fiziološka senzacija (recimo, bol), gubitak konkretnog predmeta, gubitak poštovanja ili gubitak koji je pretrpeo član porodice sa kojim se identifikujemo.

U literaturi ne nailazimo na sistematično korišćenje ova dva termina, te je analiza kognitivnog scenarija svih emocija uz pomoć ovih pojmova novina u kognitivnolingvističkim proučavanjima. U psihologiji i lingvistici, kako smo već naglasili, nailazimo na pojam nagrade i kazne koji mogu biti sistematično primenjeni na sve emocije (Rolls 2015a), zatim na pojmove „dobro“ i „loše“ (Wierzbicka, 1999b:35) a na konkretni pojam „gubitka“ u opisu kognitivnog scenarija tuge nailazimo kod Dragićević (2010b:185), međutim pojmovi dobitka i gubitka nisu do sada primenjeni na analizu kognitivnog scenarija svih emocija.

Pojmovi dobitka i gubitka prototipični su u sistemu emocija zbog toga što su gotovo sve emocije direktno povezane sa čovekovom svesnom ili nesvesnom procenom stimulusa po pitanju dobitka i gubitka koja dalje vodi ka adaptivnom ponašanju. U tom smislu, predlažemo jednu praktičnu i jednostavnu definiciju emocije koja obuhvata navedene pojmove: **Emocije su psihološko-fiziološki doživljaji koji nastaju kao rezultat svesne ili nesvesne procene nekog stimulusa po pitanju dobitka ili gubitka koji on prouzrokuje za subjekta emocije.**

Pored pojmova dobitka i gubitka, postoji veći broj dodatnih elemenata koji su sadržani u organizaciji pojmovnog sistema emocija od kojih je za kognitivni scenario važan temporalni aspekt: okrenutost ka **budućnosti, sadašnjosti ili prošlosti**, kao i **vrsta objekta** koji predstavlja stimulus za emociju, što je najčešće neki predmet ili čovek. Prilikom uočavanja stimulusa, najčešće se prvo javljaju emocije orijentisane ka

postizanju dobitka ili izbegavanju gubitka u budućnosti, kakve su, na primer, interesovanje, želja, strah, ljutnja; zatim, nakon što dođe do dobitka ili gubitka, javljaju se emocije prototipično (mada ne uvek) vezane za prošlost, kao što su sreća ili tuga.

Pošto su neke emocije orjentisane u pojmovnom sistemu nešto češće prema stvarima, one se ne nazivaju društvenim emocijama, pošto kod njih ne postoji specifikacija prototipične relacije subjekat – objekat. Tako se recimo, možemo interesovati i za predmet i za čoveka, ili se oduševljavati i predmetom i ljudima.

Međutim, neke emocije imaju za svoj prototipičan, najčešći, stimulus čoveka, te je čovek i objekat emocionalne reakcije. Tako ljutnja ili ljubav prototipično nastaju u odnosu sa drugim čovekom, iako se u nekim slučajevima možemo naljutiti i na neki predmet, recimo prepreku, ili možemo voleti neku stvar. Kod društvenih emocija važno je uvesti još i pojam rivaliteta, odnosno nedostatka rivaliteta. Rivalitet počiva na ideji da nam drugi čovek (ponekad čak i apriori) nanosi gubitak ili dobitak svojom pojavom, prisustvom i ponašanjem, te ga zato, recimo, mrzimo, ljuti smo na njega, netolerantni smo itd. Nedostatak rivaliteta se ogleda u činjenici da smatramo da je nam neki drugi čovek neće naneti gubitak i da interakcija sa njim predstavlja dobitak, kao kod emocija ljubavi i poštovanja. U tom smislu pojam rivaliteta se takođe na kraju može razložiti na pojmove dobitka ili gubitka. Rivalitet počiva na ideji da smo individue koje su deo zajednice sa kojom se identifikujemo po pitanju dobitka i gubitka (empatija) ili da smo, pak, individue koje imaju neprijatelje koji prete da im nanesu lični gubitak.

Dakle, ono što je kod različitih emocija prototipično jeste:

1. procena dobitka ili gubitka na temporalnoj osi prošlosti, sadašnjosti i budućnosti i
2. vrsta stimulusa, pri čemu drugi čovek u svojstvu stimulusa izaziva prototipično društvene emocije koje se zasnivaju na proceni rivaliteta

Ovome se može dodati aspekt moći, odnosno aspek aktivnosti ili pasivnosti, koji takođe igraju ulogu u kognitivnom scenariju, o čemu će biti reči u analizi.

Grafički prikaz modela klasifikacije emocija prema prototipičnom kognitivnom scenariju

Tabela 3 predstavlja grafički prikaz modela prototipičnog kognitivnog scenarija emocije⁶³.

U tabeli je uzrok emocije postavljen na sredinu. Prijatne emocije postavljene su na levu stranu, a neprijatne na desnu stranu. Razlog tome je što prototipični kognitivni scenario obuhvata stimulus koji mi najčešće klasifikujemo kao „dobitak” ili „gubitak” odnosno kao „mogućnost/nemogućnost dobitka i gubitka”. Prijatne emocije su, tako, one emocije koje se tiču nekog mogućeg ili ostvarenog dobitka, a neprijatne emocije su one koje se tiču nekog mogućeg ili pretrpljenog gubitka.

Emocije nisu svrstane u prijatne ili neprijatne na osnovu aspekta društvenog vrednovanja ili samovrednovanja, već na osnovu primarne prijatnosti za subjekta (primarne procene dobitka).

Na primer, pohlepa kao varijanta želje, biće u kasnijoj analizi svrstana u prijatne emocije jer je primarna procena subjekta te emocije vezana za lični dobitak. Ipak, ta emocija zbog dodatne procene (na primer, moralnog samovrednovanja ili društvenog vrednovanja) može na kraju postati neprijatna i za samog subjekta. Pohlepa može postati neprijatna, odnosno subjekat može u njoj prepoznati gubitak za sebe, zbog toga što:

1. pohlepa implicira gubitak za druge članove zajednice, pa se preko empatije dolazi do procene ličnog gubitka (osećanje krivice i žaljenja zbog pohlepe – samovrednovanje)
2. pohlepa implicira gubitak dobre reputacije za subjekta (osećanje stida – društveno vrednovanje)

---

⁶³ Ova tabela uključuje boje kako bi se olakšalo praćenje odvojenih skupova emocija. Nismo se bavili posebnom simbolikom boja, mada smo u model uključili neke prototipične asocijacije kao što je hladna plava boja za tugu ili toplu ružičasta boja za radost i sreću. Ove boje, ipak, nisu sastavni deo modela i mogu se smatrati arbitrarnim i uključenim u njega samo radi boljeg grafičkog prikaza.

Stadijum 5 fokus na sadašnjosti ili prošlosti		PRIJATNE EMOCIJE			Uzrok emocije:		NEPRIJATNE EMOCIJE			Stadijum 5 fokus na sadašnjosti ili prošlosti				
		Stadijum 3	Stadijum 2	Stadijum 1			Stadijum 1	Stadijum 2	Stadijum 3					
		←fokus ka budućnosti					fokus ka budućnosti →							
SREĆA	olakšanje	D O B I T A K	šok	IZNENADENJE	pažnja zbunjenost	procena opasnosti/vrednosti		pažnja zbunjenost	IZNENADENJE	šok	G U B I T A K	očajanje	TUGA	
			uzbuđenje			mogućnost dobitka	mogućnost gubitka	uzbuđenje						
	RADOST			ŽELJA hrabrost <u>neustrašivost</u> nada optimizam vrednoća	ZAINTERESOVANOST	SPOKOJ mir <u>bez-</u> <u>brižnost</u>	nemogućnost gubitka	nemogućnost dobitka	<u>nespokoj</u> <u>nemir</u> uznemirenost zabrinutost nervoza	STRAH	panika užas			
zadovoljstvo			oduševljenje	privlačnost dopadanje					nezainteresovanost dosada ravnodušnost		apatija (odustajanje, predavanje) depresivnost <u>obeshrabrenost</u> <u>beznadežnost</u> pesimizam lenjost		ŽALOST <u>nezado</u> <u>voljstvo</u>	NESREĆA
zahvalnost	PONOS	D O B R O D E L O	opravdanje razumevanje	tolerantnost poverenje naklonost uvažavanje poštovanje		procena rivaliteta			ogorčenost	LJUTNJA	Z L O D E L O	STID KRIVICA	REĆA	
			dobronamer- nost <u>nesebičnost</u> LJUBAV prijateljstvo saosećanje osećajnost milosrde			nemogućnost ličnog gubitka	nemogućnost ličnog dobitka	<u>netolerantnost</u> <u>nepoverenje</u> <u>nenaklonost</u> <u>neuvažavanje</u> <u>nepoštovanje</u>						<u>zlonamernost</u> sebičnost ljubomora, zavist MRŽNJA <u>neprijateljstvo</u> <u>bezosećajnost</u> <u>nemilosrdnost</u> surovost
			mogućnost ličnog dobitka			mogućnost ličnog gubitka								
			obezbeđivanje dobitka drugima			nanošenje gubitka drugima								

Tabela 3: Model klasifikacije emocija prema prototipičnom kognitivnom scenariju

U tabeli nisu predstavljene manje tipične prijatne emocije poput pohlepe, kako se ne bi unosila zabuna, ali one jesu ušle u analizu u kojoj su i objašnjene, odnosno u kojoj je objašnjeno značenje prideva koji ih iskazuju.

Emocije su razvrstane prema fokusu ka budućnosti (na primer iznenađenje, zainteresovanost, želja), te strelica „fokus ka budućnosti” pokazuje kako kroz različite stadijume emocije koji mogu odgovarati vremenskim sekvencama i intenzitetu, dolazimo do konačnog „dobitka”. Dobitak, dalje, pruzrokuje emocije koje su (prototipično) fokusirane na sadašnjost ili (blisku) prošlost kao što su sreća, ponos itd. Suprotno, ista strelica pokazuje kako kroz različite stadijume neprijatnih emocija fokusiranih ka budućnosti (strah, gađenje) subjekat emocije dolazi do gubitka, kada dolazi i do neprijatnih emocija sa prototipičnim (ne i obaveznim) fokusom ka sadašnjosti ili (bliskoj) prošlosti kao što su tuga, očajanje, stid.

U gornjem delu tabele prikazane su emocije bez prototipičnog fokusa na ljude, a u donjem delu tabele su emocije sa prototipičnim (ne obaveznim) fokusom na ljude koje nazivamo društvenim emocijama i koje se zasnivaju na odnosu rivaliteta, odnosno odsustva rivaliteta.

Stadijumi (1, 2, 3) odgovaraju prototipičnom (a ne konkretnom) intenzitetu emocije. Tako tabela prati poredak prototipičnog intenziteta emocija od slabijeg ka jačem, koji često prati hronologiju događaja u okviru kognitivnog scenarija. Tako, recimo, možemo pratiti sledeće intenzitete emocija: uznemirenost (stadijum 1), strah (stadijum 2), užas (stadijum 3); zainteresovanost (stadijum 1), želja (stadijum 2); naklonost (stadijum 1–2), ljubav (stadijum 3) itd.

Međutim, prototipičan intenzitet neke emocije ne mora da odgovara konkretnom intenzitetu te emocije u kontekstu. Tako, ako uzmemo primer neke emocije svrstane u stadijum 1 kao što je, recimo, iritiranost prema nekoj osobi, primećujemo da ta emocija u nekom situacionom kontekstu može biti intenzivnija od emocije ljubavi koju prema toj istoj osobi osećamo, iako je ljubav svrstana u stadijum 3, te je prototipično (ali ne uvek i konkretno) intenzivnija od iritiranosti. Drugim rečima, naša iritiranost koju je izazvao postupak osobe koju volimo može biti u ograničenom vremenskom periodu jača

od ljubavi koju osećamo. To ne znači da u krajnjoj liniji, odnosno prototipično, ljubav kao emocija ipak nije intenzivnija od iritiranosti.

Emocije u tabeli podelili smo prema stadijumima i zbog toga što oni odgovaraju prototipičnim (ali ne uvek i konkretnim) hronološkim fazama prototipičnog kognitivnog scenarija. Prototipični stadijumi kognitivnog scenarija mogu dakle izgledati ovako, na primeru emocije radosti:

1. osećamo **smirenost i spokoj**, ne pretil nam mogućnost gubitka;
2. pojavljuje se stimulus i mi osećamo **zainteresovanost**;
3. zatim doživljavamo i **privlačnost** kao psihološko-fiziološki doživljaj;
4. pojavljuje se **želja** za posedovanjem objekta/interakcijom sa objektom;
5. dolazimo do željenog objekta (**dobitak**);
6. osećamo **radost** zbog ostvarenog dobitka.

Međutim izuzetno je važno naglasiti da nije neophodno da u konkretnom slučaju svi stadijumi kognitivnog scenarija budu realno doživljeni u vremenu. Na primer, moguće je osetiti užas, a da prethodno nismo stigli ni da se iznenadimo, a kamoli da osećamo uznemirenost. Ali moguće je i da doživimo sve faze kognitivnog scenarija, pa da osetimo najpre uznemirenost (stadijum 1), strah (stadijum 2), pa naposletku i užas (stadijum 3).

Važno je primetiti da je moguće uspostaviti vezu i između emocija iz istog stadijuma koje su predstavljene prostorno blisko u tabeli (ispod, iznad, u blizini). Na primer, kako smo videli, zainteresovanost, može prvo preći u privlačnost, pa u želju, a može i direktno preći u želju.

Emocije se mogu povezivati i po relativnoj blizini, putevima preko isprekidanih linija, kojih je i najviše. Tako recimo uznemirenost može preći u strah, a strah u gađenje. Ili gađenje zbog nečijeg postupka može preći u ljutnju.

Dakle, ovaj model je grafički pojednostavljen i u njemu su navedene centralne emocije označene velikim slovima: iznenadenje, zainteresovanost, ljubav, ponos, radost/sreća; strah, gađenje, ljutnja, mržnja, stid/krivica, žalost/tuga/nesreća. Malim slovima označene su razne varijacije, od kojih neke u okviru svojih manjih skupina mogu biti

centralne. Recimo, hrabrost je varijanta želje u kombinaciji sa nadvladavanjem straha, pa je prikazana ispod želje, ali se uz hrabrost nalazi i neustrašivost koja je varijanta hrabrosti. U tabeli nije bilo moguće napraviti takvu grafičku diferencijaciju da se u svakom pojedinom podskupu grafičkim putem predstave i ostali članovi podskupova. Drugim rečima može se reći da ovde imamo jedan prikaz mrežne strukture sa označenim centralnim članovima, ali bez daljeg označavanja centralnih i necentralnih članova manjih podskupova, već samo ilustrovanjem podskupova nekim primerima .

U jednom delu tabele, kako vidimo, prikazan je pojam dobitka i gubitka, ali i pojmovi „dobro delo” i „zlodelo” kao primeri potencijalnog ponašanje subjekta emocije u okviru prototipičnog kognitivnog scenarija emocije. Do sada smo već objasnili da je neosporno postoji izbor u pogledu ponašanja subjekta koji doživljava neku emociju (Rolls, 2014), kao i da postoje kulturne varijacije prototipičnog ponašanja u jednoj društvenoj zajednici (Shweder et al., 2008: 414). To znači da ako i osetimo mržnju prema nekome svakako ga nećemo odmah ubiti, ili ako osetimo trijumf nećemo uvek ustati, skakati ili slaviti. Međutim, ipak je moguće zaključiti koje je prototipično (a ne uvek i konkretno) ponašanje subjekta neke emocije. Zbog toga smo kao orijentaciju u našu tabelu uključili i elemenat kognitivnog scenarija koji ukazuje na prototipično ponašanje subjekta. Verovatno ne treba ni dokazivati da (adaptivno) ponašanje ne mora uvek biti najbolje, najmoralnije ni najsvrsishodnije, ali ono svakako nastaje (ponekad pogrešnom) procenom da ono upravo jeste adaptivno, tj. da predstavlja rešenje neke situacije i obezbeđivanje dobitka (izbegavanje gubitka). Tako čovek koji oseća ljubomoru može izvršiti ubistvo kako bi uklonio svog rivala, ali to svakako nije ni najbolje ni „najadaptivnije” ponašanje u okvirima društvene zajednice, pa stoga u krajnjoj liniji nije svrsishodno ni u smislu ličnog dobitka.

Model koji smo predstavili, dakle, nastao je razradom tabele koju je dao Robinson (2008) i uključivanjem koncepta kognitivnog scenarija (Lakoff, 1987:397-405, Wierzbicka 1999, Dragičević 2010a, 2010b) i njegovog prvog elementa – uzroka emocije u klasifikaciju. Model je nastao kao rezultat potrebe rešavanja problema na koje smo naišli prilikom istraživanja prve eksperimentalne grupe prideva koji su, prema Robinsonovoj podeli, označavali interesovanje, privlačnost, iznenađenje, paniku,

odbojnost i ravnodušnost. Međutim, u toku rada model je razrađivan, tako da je tek u poslednjoj fazi dobio ovaj konačni oblik.

Osvrt na literaturu u kojoj se nailazi na opise kognitivnog scenarija jedne emocije (Dragičević, 2010a, 2010b, Kosanović 2009) ukazuje na to da je ovaj model primenljiv samo ako se shvati kao ono što i jeste, a to je prototipičan model, koji dopušta fleksibilnost. Naime, Dragičević (2010b:182) je, recimo, asocijativnom metodom utvrdila da kognitivni scenario tuge prototipično obuhvata neki gubitak u prošlosti, ali iz sporadičnih odgovora njenih ispitanika poput onog „tuga je kada očekujem nešto, a ne dobijem to” kao i iz definicije tuge u rečniku MS koja kaže da je tuga „veliki bol izazvan nekom nesrećom ili velikom čežnjom” vidimo da moguće da kognitivni scenario tuge bude orijentisan ka budućnosti u kojoj ne verujemo da ćemo ostvariti dobitak. U tom smislu tuga je samo prototipično fokusirana na prošlost.

Ovaj model može se primeniti na jezičku građu i na taj način što se mogu uporediti antonimi, te uočiti koji od njih su jezički markirani derivacionim afiksom, a koji su njihovi nemarkirani parovi, te sledstveno tome i zaključiti koji članovi su centralni.

S obzirom da smo model napravili uz pomoć oslanjanja na imenice kao oznake za situaciju putem reifikacije, u modelu je ova jezička opozicija prikazana na primeru imenica, dok će se u daljoj analizi govoriti o pridevima.

Dakle, reprezentativne markirane članove u antonimskim parovima predstavili smo u Tabeli 3 tako što smo ih podvukli, dok su njihovi nemarkirani parovi na suprotnom kraju tabele nepodvučeni.

Iz ovoga zaključujemo da su markirani članovi prisutni pre svega u grupi neprijatnih emocija, a njihovi nemarkirani parovi nalaze su u grupi prijatnih emocija, što upućuje na to da jezik odslikava kategorizaciju u mišljenju u kojoj su centralni članovi u grupi emocija prijatne emocije, kao najpoželjnije i najprogresivnije, te ključne za napredak, a ne samo opstanak vrste.

Navedena opozicija vidljiva u Tabeli 3 na primeru srpskog jezika prisutna je i u engleskom jeziku u parovima imenica, u kojima je nemarkirana imenica po pravilu ona koja označava prijatnu emociju, kao u parovima: E *happiness, unhappiness; content,*

discontent; hope, hopelessness; interest, disinterest; enchantment, disenchantment; friendliness, unfriendliness; gratitude, ingratitude; liking, dislike; mercy, mercilessness.

Ipak, ima primera u kojima je markiran član negativna emocija, kao u primeru E: *fear, fearlessness; selfishness, unselfishness.*

U nastavku analize videće se kako primena Modela klasifikacije emocija prema prototipičnom kognitivnom scenariju olakšava praćenje sličnosti ili opozicija u okviru prototipičnih scenarija različitih emocija, te olakšava i klasifikaciju prideva koji ih označavaju. U analizi će biti najpre predstavljene emocije iz gornjeg dela tabele, one sa dvostrukom valencom, a zatim će biti obrađene prijatne , i neprijatne emocije redosledom koji se može pratiti u Tabeli 3.

Emocije sa dvostrukom valencom

Prototipične emocije poseduju valencu, odnosno subjekat osećanja ih doživljava ili kao prijatne ili kao neprijatne (E *happy, proud, sad, disappointed, S srećan, ponosan, tužan, razočaran*). Međutim, jedan broj emocija poseduje dvostruku valencu, te tako, recimo, iznenađenje može biti i prijatno i neprijatno. Pored iznenađenja, ovoj skupini emocija pripadaju uzbuđenje i zbunjenost. Mentalno stanje pažnje koje se dodiruje sa emocijama i motivacionim stanjima takođe može imati dvostruku valencu.

Navedene emocije dobijaju jasno određenje svoje valence tek u kontekstu, a nije isključeno ni da u kontekstu imaju neutralno značenje. Objašnjenje zbog čega ove emocije mogu da budu i prijatne ili neprijatne može se potražiti u činjenici da su one povezane ili sa stanjem pripravnosti koje prethodi emocionalnom odgovoru sa jasnijom valencom ili predstavljaju intenzivnu reakciju na stimulus koja priprema subjekta na adaptivno ponašanje. Tako, zbunjenost i iznenađenje prethode konačnoj proceni da li je stimulus povoljan ili nepovoljan po subjekta, a uzbuđenje predstavlja intenzivnu reakciju na stimulus koja priprema subjekta za dalje adaptivno ponašanje. Mentalno stanje pažnje takođe može da bude kako prijatno tako i neprijatno po subjekta, te se po tome približava emocijama, što se posebno vidi u značenjima prideva E *attentive, S pažljiv*.

U ovom istraživanju obrađeno je 39 engleskih prideva i 22 srpska prideva koji označavaju emocije sa dvostrukom valencom (Prilog 9), odnosno koji mogu da označe i prijatna i neprijatna emocionalna stanja i koji su sinonimni pridevima E *surprised, puzzled, excited* i S *iznenađen, zbunjen, uzbuđen*.

Iznenađenje

Iznenađenje je emocija koja se javlja prilikom iznenadnog uočavanja (prepoznavanja) novog stimulusa i posledica je potrebe za hitnom procenom opasnosti. Procena se tiče toga da li će stimulus naneti gubitak ili doneti dobitak, te se subjekat kroz ovu emociju priprema za odgovarajuće adaptivno ponašanje. Iznenađenje je vrlo blisko mentalnom stanju pojačanog stepena pažnje, ali se odlikuje intenzivnijim psihološko-fiziološkim

promenama. Iznenadenje je u velikoj meri blisko emociji straha, a u nešto manjoj meri i emociji zainteresovanosti.⁶⁴

Iznenadenje obično podrazumeva da se nov stimulus pojavio u domenu percepcije subjekta (na primer subjektu se približio neki objekat), međutim iznenadenje je prevashodno vezano za subjektovu procenu značaja stimulusa, a ne samo za iznenadnu fizičku pojavu novog stimulusa. Na primer, čovek može letimično da primeti paket koji već neko vreme stoji u njegovoj kancelariji, ali da zbog zaokupljenosti drugim poslovima na njega ne obrati pažnju. Iznenadenje nastaje onda kada se javi pojačan stepen pažnje i procena opasnosti: na primer paket se može proceniti kao poklon što će dovesti do emocije prijatnog iznenadenja (srodnog oduševljenju) ili kao sakrivena bomba što će dovesti do emocije neprijatnog iznenadenja (srodnog, recimo, strahu). Ako se proceni da je paket poklon, ali od osobe koju subjekat ne podnosi, iznenadenje može preći i u gađenje⁶⁵.

Emocija iznenadenja obično je vrlo kratkotrajna i gotovo istovremeno prelazi u neku prijatnu i neprijatnu emocija (Ekman 2011:199). Drugim rečima ako je iznenadenje praćeno pozitivnom procenom ono gotovo smesta uključuje prijatne emocije poput interesovanja, zabave, oduševljenja. Ako je pak praćeno negativnom procenom iznenadenje vodi ka negativnim emocijama poput zbunjenosti, straha, panike ili gađenja⁶⁶.

---

⁶⁴ Interesantno je da Robinson (2008:155,157) postavlja emociju iznenadenja u grupu prijatnih emocija, uz interesovanje i radoznalost, a samo u svom pregledu uzroka i posledica emocije spominje da iznenadenje može pored interesovanja da izazove i oprez, što je u suprotnosti sa Ekmanovom stanovištem da je iznenadenje prevashodno srodno strahu (Ekman 2011:46).

⁶⁵ Emocija iznenadenja jedna je od emocija koje se redovno prikazuju u komedijama. Publika je obično videla i procenila kakav novi objekat/stimulus je unet na scenu, a glumac glumi iznenadenje i često namerno „pogrešno“ procenjuje objekat što izaziva smeh publike.

⁶⁶ Ekman (2011:199) daje iznenadenju status emocije, konstatujući da većina ljudi doživljava iznenadenje kao emociju i da ono izaziva facijalnu ekspresiju sličnu strahu. Novogvinejci koje je on ispitivao recimo nisu bili u mogućnosti da razlikuju facijalnu ekspresiju iznenadenja i straha (Ekman 2011:46). U pismenim kulturama Ekman je primetio da se ljudi razlikuju strah i iznenadenost, ali da odgovori ispitanika pokazuju nesigurnost u tumačenju facijalne ekspresije na fotografijama koje su prikazivale iznenadenost (Ekman *ibid.*). Za razliku od iznenadenja, emocija čuđenja (*E wonder*), koju Ekman (2011:249) smatra drugačijom emocijom, nije kratkotrajna, i više podseća na interesovanje. Po Ekmanu (2011:203), od iznenadenja treba razdvojiti i „štrecanje“ koje označava refleksivni odgovor na snažan zvuk ili sličan stimulus koji obično prouzrokuje zatvaranje očiju.

Jedan deo psihologa smatra iznenađenje emocijom, dok drugi osporavaju ovaj status. Ortony & Turner (1990:317) diskutuju o ovoj temi prikazujući mišljenja vodećih psihologa i konstatuju:

Although surprise is often included in lists of basic emotions (Campos & Barrett, 1984; Ekman, Freisen & Ellsworth, 1982; Izard, 1971,1977; Plutchik, 1980; Tomkins, 1962), it is by no means self-evident that surprise is an emotion (G. Mandler, 1984; Mees, 1985; Oatley & Johnson-Laird; Ortony, 1987; Ortony, Clore & Foss, 1987).

Jedan od argumenata koji se najčešće uzima kao polazna osnova za stav da iznenađenje nije emocija, već mentalno stanje, jeste činjenica da iznenađenje nije ni prijatno ni neprijatno samo po sebi, dok većina emocija poseduje tu valentnost (Ortony & Turner, 1990:317). Sa druge strane autori kao što je Ekman (2011:201) smatraju da iznenađenju treba dodeliti status emocije, koja vrlo brzo prelazi u neku neprijatnu ili prijatnu emociju (strah, ljutnja, gađenje, zabava, olakšanje). Čini se da je iznenađenje najuputnije svrstati u emocije koje su bliske mentalnom stanju pažnje, a koje Silvia (2008:57) naziva „emocijama znanja“ (*E knowledge emotions*)⁶⁷.

Najzad, test pripadnosti emocijama prema komponentama emocije nedvosmisleno pokazuje da iznenađenje jeste emocija (Tabela 4).

Tabela 4: Emocija iznenađenja – komponente emocije

Komponente emocije	Emocija iznenađenja
1. fiziološke promene	intenzivniji srčani ritam, hemijske promene u krvi
2. izraz lica	karakterističan izraz iznenađenja sa otvorenim očima, otvorenim ustima itd.
3. vokalna ekspresija (ton glasa, tempo govora)	vrisak, uzvik, prozodija, uzlazni ton rečenice

⁶⁷ Smatramo da bi bilo moguće predložiti prikladniji naziv. Iako bi naziv „kognitivne emocije“ možda bio bolja varijanta prevoda pojma *E knowledge emotions*, ni on nije dovoljno precizan ni tačan, jer i druge emocije uključuju kogniciju, pa bismo predložili naziv „emocije pripreme za adaptivno ponašanje“ kao tačniji. Silva (2008:57) u te emocije uključuje interesovanje, zbunjenost, iznenađenje i čuđenje/strahopoštovanje (*E interest, confusion, surprise, awe*).

7. procena (šema kognitivne procene)	procena opasnosti, odnosno procena mogućnosti gubitka ili dobitka
8. subjektivno osećanje	iznenađenje, pripravnost
9. adaptivna uloga u životu	priprema na adaptivno ponašanje

Sa jezičke tačke gledišta, u engleskom i srpskom jeziku iznenađenje se tretira kao emocija. Doduše, većina primera koji ovo potvrđuju dolazi iz literature o psihologiji, mada ima i primera iz svakodnevnog života:

E emotion of surprise

Apart from his first *emotion of surprise*, the feeling she produced in the Doctor may be described as an overpowering feeling of professional curiosity.

<http://detective-stories.classic-literature.co.uk/wilkie-collins-the-haunted-hotel/>

How online videos containing the *emotion of surprise* have a positive impact on the consumer's decision-making process in the beverage industry?

<https://www.linkedin.com/in/marinematringe>

S emocija iznenađenja

Već u prvoj sceni kraljičina *emocija iznenađenja* i oduševljenja potpuno podbacuje, manjkava je.

<http://psiholeta.blogspot.rs/2012/06/neverbalna-komunikacija-manjkavi-ili.html>

Valja svaku bitnu informaciju, bitnu po trenutni tvoj život, malo udaljiti od takvog sebe. Da se situacija vidi kompleksnije, bez *emocija iznenađenja*, straha kao prve reakcije ili zadovoljstva...

<http://www.dejanpavkov.net/kraljevi-uluze-ii-knjiga-insert/>

Pridevi koji označavaju iznenađenje

Kako bismo ispitali prideve koji označavaju iznenađenje u engleskom i srpskom jeziku pošli smo od prikupljanja sinonima centralnih prideva koji označavaju ovu emociju u oba jezika E *surprised, astonished* i S *iznenađen, zaprepašćen*.

Rezultat koji smo dobili jesu pridevi koji u oba jezika mogu da označe i prijatno i neprijatno iznenađenje, zavisno od konteksta⁶⁸.

Engleski pridevi koji označavaju iznenađenje su: *E surprised, amazed, astonished, startled, astounded, stunned, thunderstruck, staggered, flabbergasted, stupefied, shocked, confounded, dazed, jolted, stumped, open-mouthed, agape, speechless, dumbfounded, dumbstruck, benumbed, numb, goggle-eyed, wide-eyed, awestruck, wonderstruck,*

Srpski pridevi koji označavaju iznenađenje su : *S iznenađen, zaprepašćen, zapanjen, zgranut, začuđen, konsterniran, frapiran, šokiran, zabezeknut, zanemio, pretrnuo, zatečen, šlognut, ukipljen.*

U rečnicima sinonima među sinonimima su navedeni i pridevi koji izražavaju zbunjenost: *E bewildered, bemused, flummoxed, S zbunjen.* Emocija zbunjenosti, kao i iznenađenje, može voditi ka neprijatnim ili prijatnim emocijama, pa se čak može smatrati i oblikom blagog iznenađenja (u skupu koji obuhvata i pažnju i interesovanje). Takođe u rečnicima se kao sinonimi navode i pridevi koji izražavaju neprijatnu uznemirenost ili blaži strah (*E shaken, unnerved, disconcerted, discomposed*), ili pak jasan strah (*E aghast S preneražen*⁶⁹). U srpskom jeziku kao sinonim je naveden i pridev *S zgrožen* koji označava gađenje. O emociji zbunjenosti govorimo u nastavku ovog poglavlja. Navedene prideve koji izražavaju iznenađenost povezanu sa uznemirenjem, strahom i gađenjem obradili smo u poglavljima o odgovarajućim neprijatnim emocijama.

Tabela 5 prikazuje engleske i srpske prideve koji izražavaju iznenađenje, i za koje primećujemo da nisu jasno određeni (markirani) po pitanju prijatnosti i neprijatnosti.

---

⁶⁸ U kasnijoj diskusiji objasniće se da veći broj ovih prideva pored iznenađenja mogu da izraze i strah i divljenje što zavisi od konteksta, i na taj način su na neki način polisemični, iako rečnici po pravilu ne donose sva ta različita značenja kao odvojena.

⁶⁹ U korpusu je pronađen samo jedan primer u kome se pridev *S preneražen* koristi u značenju prijatnog iznenađenja pa smo odlučili da ga obradimo u poglavlju o strahu.

Tabela 5: Pridevi koji označavaju iznenađenje u engleskom i srpskom jeziku

Emocija	Engleski	Srpski
iznenađenje (prijatna i neprijatna)	<i>surprised, amazed, astonished, startled, astounded, stunned, thunderstruck, staggered, flabbergasted, stupefied, shocked, confounded, dazed, jolted, stumped, open-mouthed, agape, speechless, dumbfounded, dumbstruck, benumbed, numb, goggle-eyed, wide-eyed, awestruck, wonderstruck</i>	<i>iznenađen, zaprepašćen, zapanjen, zgranut, začuđen, konsterniran, frapiran, šokiran, zabezeknut, zanemio, pretrnuo, zatečen, šlognut, ukipljen</i>

Kognitivni scenario

Kognitivni scenario koji stoji u osnovi emocije iznenađenja jeste iznenadna pojačana pažnja prema objektu/stimulusu i procena potencijalnog gubitka ili dobitka.

Ukoliko subjekat proceni da neposredne opasnosti nema i da objekat poseduje vrednost/značaj te da može doći do dobitka, početno iznenađenje prelazi u pozitivne emocije kao što su interesovanje ili oduševljenje. Ukoliko subjekat nije siguran preli li mu opasnost ili ne i kako da proceni objekat, uslediće emocija zbunjenosti. Emocija zbunjenosti, kao i iznenađenje, ne poseduje jasno određenje u smislu prijatnosti ili neprijatnosti pošto je subjektu potrebno dodatno vreme i/ili dodatni stimulusi da proceni da li je verovatnije da će mu stimulus doneti dobitak ili gubitak.

Ako subjekat emocije iznenađenja proceni da je objekat opasan uslediće emocija straha ili panike koja ukazuje na ugroženost i mogućnost gubitka (zdravlja, života). U slučaju da subjekat proceni vrednost objekta kao negativnu, može doći do emocije gađenja. Gađenje je blisko strahu jer objekat loše vrednosti može izazvati štetu, te se gađenje dakle povezuje sa strahom od štetnosti odnosno od potencijalnog gubitka (zdravlja, života).

Primećujemo da kognitivni scenario emocije prijatnog iznenađenja ima mnogo sličnosti sa kognitivnim scenarijom interesovanja, no od njega se razlikuje po pojačanom intenzitetu emocije zbog iznenadne pojave objekta, što implicira snažniju instiktivnu reakciju, koja ima potencijal da brže pređe u neku drugu emociju.

Prototipično ponašanje čoveka koji je iznenađen uključuje zastajanje (zaustavljanje) i snažan udah vazduha uz eventualni uzvik.

Aspekti emocije i društveno vrednovanje

Emocija iznenađenja u oba jezika predstavljena je srazmerno velikim brojem prideva od kojih većina ukazuje na snažan intenzitet emocije. Međutim, aspekt prijatnosti ili neprijatnosti nije moguće izdvojiti kao odlučujući element u subkategorisanju ovih prideva na objektivnan način, pošto on gotovo uopšte nije decidno specifikovan ni u rečnicima, a što je još indikativnije, ni u primerima iz korpusa⁷⁰. Aspekt društvenog vrednovanja ovde takođe nije evidentan van konteksta što je u skladu sa činjenicom da se emocija iznenađenja doživljava kao izvorno nevoljna i instiktivna.⁷¹

Iako pridevi koji izražavaju emociju iznenađenja u kontekstu mogu vrlo jasno ukazivati na to ka kojoj emociji početno iznenađenje vodi ili sa kojom emocijom se istovremeno stapa, van konteksta ovi pridevi ne nose tako jasnu informaciju o prijatnosti ili neprijatnosti koju subjekat oseća. Ovakav pristup nastao je kao neizbežan zaključak analize primera iz korpusa oba jezika koji ukazuju na to da se ovi pridevi koriste podjednako i u kontekstu prijatne i u kontekstu neprijatne emocije⁷². Parovi primera

---

⁷⁰ Zanimljivo da bi istovremeno bilo teško braniti stav da je emocija iznenađenja prevashodno neutralna, zbog toga što se ona doživljava kao antonimna ravnodušnosti, koje bi se pre mogle tako opisati. Emocija iznenađenja je isuviše intenzivna da bi se nazvala neutralnom, no predznak prijatnosti ili neprijatnosti (tzv. valenca) nije nedvosmisleno naznačen. Interesantno je što Ekman (2011:46,47,50) primećuje kako ispitanici pokazuju „neuspeh u pravljenju razlike između iznenađenja i straha“ prikazanim putem izraza lica na fotografijama. Po tome, mogli bismo očekivati da je neprijatno iznenađenje primarno, i da kada bismo ispitanicima dali da van konteksta procene prideve koji označavaju iznenađenje kao prijatne ili neprijatne većina bi se odlučila za neprijatnu varijantu, što ostavljamo kao temu za neko buduće istraživanje.

⁷¹ Ipak ovu nevoljnost treba shvatiti samo uslovno, jer je moguće da neko svesno i voljno dopušta sebi ili izaziva u sebi emociju iznenađenja, što se u jeziku odražava prisustvom refleksivnih glagola kao u slučaju glagola *S iznenađivati se, čuditi se, iščuđavati se* koji mogu imati negativno društveno vrednovanje.

⁷² Svakako bilo bi moguće izvršiti frekvencijsku analizu upotrebe ovih prideva u kontekstu, te utvrditi veće naganjanje nekih od njih prijatnim odnosno neprijatnim emocijama. Naše

koji slede ukazuju na mogućnost korišćenja istog prideva da označi prijatnu emociju (prvi primer u paru) ili neprijatnu emociju (drugi primer u paru).

E *amazed*

He was *amazed* at how modern everything was.
(OD)

He was more *amazed* and scared at the same time when he looked out his window and saw a creature about seven feet tall and as wide as a crocodile.
Charles Morehouse, My Greatest Masterpeaces (GB)

E *astonished*

Nicole still said nothing, but Bradley looked pleasantly *astonished*. "You look great," he said. I smiled, happy for the attention.
Ruth Griffin-Stepmothers Anonymous (GB)

Continental Europeans, even from countries such as Greece, are often unpleasantly *astonished* by the conditions which they are made to endure when they undergo treatment in a hospital in Britain.
<http://www.telegraph.co.uk/comment/telegraph-view/3615200/Clean-up-your-act.html>

E *startled*

We saw *startled* and delighted people who had just been told of their item's potential worth.
<http://www.westerndailynews.co.uk/Challenges-Antiques-Roadshow-planning/story-12330045-detail/story.html>

Startled tourists watch great white shark devour seal near Alcatraz.
<http://www.theguardian.com/us-news/2015/oct/13/great-white-sharks-devour-seal-san-francisco>

E *astounded*

...she was *astounded* and delighted at the amount of help she received from a town estate agency.
www.wiltsglosstandard.co.uk/news/13380483.OAP_delighted_at_amount_of_help_she_received_when_moving_from_Cirencester_to_Kent_coast/?ref=mr&lp=9

Fitz is both *astounded and frightened* for her and exclaims, "Get out, get out the room."
<http://www.goanvoice.org.uk/printerfile.php?link=2015-02-21>

---

proučavanje rečnika i primera iz korpusa ukazuje na to da su ovi pridevi vrlo fleksibilni u odnosu na dijapazon značenja od prijatnosti do neprijatnosti, te da nije uputno donositi sud o njihovom polaritetu po ovom pitanju bez detaljnog proučavanja upotrebe u kontekstu. Pretpostavljamo da bi anketiranje izvornih govornika o prijatnosti/neprijatnosti impliciranoj u ovim pridevima dalo rezultate u skladu sa eventualnom frekvencijskom analizom u korpusu, sa nesumljivo značajnim individualnim odstupanjima od prosečne vrednosti u pojedinačnim odgovorima, no to bi moralo biti predmet posebnog istraživanja, ukoliko bi se takva analiza procenila kao relevantna za proučavanje nekog aspekta ove emocije.

E *stunned*

I was *stunned* and delighted by the award.

<http://www.derbytelegraph.co.uk/Allison-delighted-industry-award/story-26297425-detail/story.html>

The court heard the family were '*stunned and scared*' by the attack.

http://www.warringtonguardian.co.uk/news/11147474.Drunk_Latchford_woman_attacked_family_in_car_travelling_home_from_Cubs/?ref=nt

E *staggered*

I was *staggered* and elated to be offered the job.

http://www.echo-news.co.uk/news/5531120.Wickford__Head_for_new_school_selected/

During a Christmas shopping trip to Park Street, my 11-year-old and I were *staggered* and alarmed by the very substantial police presence at a demonstration

<http://www.bristolpost.co.uk/Tuition-fees-tip-iceberg-students/story-11279267-detail/story.html#ixzz3xEcLd5b5>

E *thunderstruck*

...was *thunderstruck* by the news of his promotion.

<http://www.lexicon.org.uk/definition/thunderstruck/>

I was *thunderstruck* and frightened.

<http://www.oldbaileyonline.org/browse.jsp?div=t19060625-36>

E *shocked*

Upon receiving it, I was stunned and *shocked at the beauty* of this bag.

<http://www.amazon.co.uk/Kenneth-Cole-Reaction-Luggage-Business/dp/B000UN46KW>

UN and Arab League envoy for Syria Kofi Annan has said he is "*shocked* and appalled" at reports of mass killings in the Syrian village.

<http://www.bbc.com/news/world-middle-east-18829052>

S *zaprepašćen*

On pročitao, pa onako radostan, *zaprepašćen* odmah pogodi...

<http://www.geopolitika.rs/index.php/sr/duhovni-ivot/755-nema-punovrednog-zivota-izvan-boga>

Savez dramskih umetnika Srbije i Sindikat dramskih umetnika izjavili su da su *zaprepašćeni* ugrožavanjem osnovnih ljudskih prava na slobodnu reč i misao...

http://www.b92.net/info/vesti/index.php?yyyy=2000&mm=05&dd=26&nav_category=1&nav_id=7122

S *zapanjen*

Bila je *zapanjena* kada je ugledala zdravu i nasmejanu bebu, ali i radosna.

<http://www.novosti.rs/vesti/planeta.300.html%3A396532-Niksic-Majka-udavila-sina>

...izjavio je da je *zapanjen* ubistvom vojnika.

http://www.b92.net/info/vesti/index.php?yyyy=2001&mm=04&dd=12&nav_category=1&nav_id=24126

S *zgranut*

...malo je reći da sam ostao *zgranut* (u pozitivnom smislu), što lepotom samog objekta...

<https://pl-pl.facebook.com/mikroElektronika/reviews?filter=3>

Ministar policije Nebojša Stefanović, *zgranut* zločinom u Bajmoku...
<https://predragpopovic.wordpress.com/2014/08/11/o-monstrumima-smrtnoj-kazni-i-naravno-vucicu/>

S začuđen

Carević *začuđen* lepotom onih devojaka...
Baš Čelik i druge bajke (GB)

U trenutku sam bio *začuđen* i uplašen.
Nebojša Jovanović: Biti jedno-romansirana psihoanaliza (GB)

S zabezeknut

...mogu samo da kažem da sam ostala *zabezeknuta*, osećaj kao da sam na Brodveju. Sve je perfektno...
<http://branasdivineworld.com/2015/10/novi-video-izazovi-radost-sa-aleksandrom-petrovski-pocetak-zajednickog-yt-serijala/>

...*zabezeknut* ovolikim bezobrazlukom kupca.
<http://svestomenervira.msrdjan.rs/2009/12/07/default.aspx>

S zatečen

Frano je bio *zatečen* lepim gestom bliskih ljudi...
<http://www.story.rs/vesti/svet-poznatih/6166-frano-lasic-zurka-iznenadenja.html>

...pristojan čovek ostaje bez teksta – *zapanjen* bezobrazlukom, *zatečen* nepotkrepljenim elitizmom, *šokiran* ksenofobijom...
<http://www.cenzolovka.rs/misljenja/kolumna-natalije-devic-u-danasu-rasizam-na-visokim-potpeticama/>

S šokiran

Ja sam recimo bio bukvalno *šokiran lepotom* Škotskih predela.
<http://www.putovanja.info/forum/topic/15708-gr%C4%8Dka-za-bugarsku-da-ili-ne/>

Potpuno *šokiran zločinom* koji je počinio, Ristić je svega nekoliko trenutaka kasnije, hteo da se ubije.
<http://www.pressonline.rs/info/hronika/288202/ubio-sam-najboljeg-prijatelja-ubicu-i-sebe.html>

Pridevi koji označavaju iznenađenje nemaju jasno izražen aspekt društvenog vrednovanja, međutim neadekvatna ili odglumljena iznenađenost može biti predmet negativnog društvenog vrednovanja u kontekstu, kao u primerima koji slede.

E surprised

The Dean seems rather *unnecessarily surprised*. Such dispensations are in no possible sense a novelty...
<http://archive.thetablet.co.uk/article/25th-august-1888/10/notes>

S iznenađen

A on je kao iznenađen? Pa do juče su on i stranačke mu kolege pozivali građane da ne plaćaju prevoz i govorili da je BUS-PLUS pljačkaški sistem koji će oni ukinuti odmah kad dodju na vlast.

<http://www.blic.rs/forum/mali-od-1-septembra-bice-angaovano-200-kontrolora-0,1734551,174315086,czytaj.html>

Pridevi nastali od participa ili glagolskih prideva

Gotovo svi pridevi koji označavaju emociju iznenađenja u oba jezika vode poreklo od prošlih participa u engleskom jeziku odnosno od glagolskog prideva trpnog u srpskom jeziku kao što se vidi iz Tabele 6 u kojoj su pridevi glagolskog porekla prikazani masnom bojom⁷³.

Tabela 6: Engleski i srpski pridevi koji izražavaju iznenađenje: pridevi nastali od participa ili glagolskog prideva trpnog

Emocija	Engleski	Srpski
iznenađenost (prijatna i neprijatna)	<i>surprised, amazed, astonished, startled, astounded, stunned, thunderstruck, staggered, flabbergasted, stupefied, shocked, confounded, dazed, jolted, stumped⁷⁴, open-mouthed, agape, speechless, dumbfounded, dumbstruck, benumbed, numb, goggle-eyed, wide-eyed, awestruck, wonderstruck</i>	<i>iznenađen, zaprepašćen, zapanjen, zgranut, začuđen, konsterniran, frapiran, šokiran, zabezeknut, zanemao, pretrnuo, zatečen, šlognut</i>

Najveći deo ovih participa potiče od glagola koji su tranzitivni ili refleksivni, o čemu je ranije već bilo reči. Izraženo glagolsko poreklo prideva koji izražavaju iznenađenje nije

⁷³ U toku cele analize pridevi nastali od participa ili glagolskog prideva biće ispisani masnom bojom u odgovarajućim tabelama.

⁷⁴ Pridev E *stumped* (zapanjen) nije nastao je od imenice E *stump* (patrljak, panj), već je istorijski razvoj išao od glagola E *to stump* (hramati, saplesti se). Videti dalje odeljak o metaforama i metonimijama u ovom poglavlju.

teško razumeti u svetlu modela kognitivnog scenarija gde se subjekat emocije iznenađenja konceptualizuje kao neko ko doživljava dejstvo nekog spoljašnjeg objekta koji se iznenada pojavljuje. Smer delovanja je kod tranzitivnih glagola uvek od objekta prema subjektu: E *surprised, amazed, astonished, startled, astounded, stunned, thunderstruck, staggered, flabbergasted, stupefied, shocked, confounded, dazed, jolted, stumped, dumbfounded, dumbstruck, benumbed, awestruck, wonderstruck* S *iznenađen, zaprepašćen, zapanjen, zgranut, začuđen, konsterniran, frapiran, šokiran, zabezeknut, zanemio, zatečen, šlognut*.

U engleskom jeziku, za razliku od srpskog jezika, neki pridevi ovoga tipa nastali su kombinovanom tvorbom imenice i participa glagola (E *thunderstruck, awestruck, wonderstruck*). Izbor imenice koja se kombinuje sa glagolom određen je konceptualizacijom uz pomoć pojmovne metafore, u kojoj se ili sama emocija čuđenja može doživljavati kao entitet koji deluje na subjekta (E *awestruck, wonderstruck*) ili se pak dejstvo nekog konkretnog objekta na subjekta prenosi na metaforički nivo (E *thunderstruck*). Ovde se, dakle, ne radi o glagolima čiji su participi poprivedljeni, pošto ne postoje glagoli E **thunderstrike, awestrike, wonderstrike*, već se radi o kombinovanoj tvorbi participa tranzitivnog glagola E *to strike* i imenica.

U retkim slučajevima particip, odnosno glagolski pridev radni, nastao je od neprelaznih glagola koji označavaju da se subjektu desilo neko stanje prozrokovano iznenađenjem (E *benumbed* S *zanemio*).

Metafore i metonimije

Emocija iznenađenja konceptualizuje se u engleskom jeziku uz vrlo slikovite metafore i metonimije koje prikazuju ovo intenzivno osećanje, a koje su samo delimično produktivne i među srpskim pridevima (Tabela 7). Izvorni domeni koji se javljaju u metaforama jesu domen nepomičnih predmeta koji je prisutan u oba jezika i domen napada protivnika (udarac) koji je u pridevskoj realizaciji produktivan samo u engleskom jeziku. Metonimije relazovane u pridevima u u oba jezika upućuju na zanemlost subjekta iznenađenja, a u engleskom još i na utrnulost i otvorna usta subjekta emocije.

Tabela 7: Engleski i srpski pridevi koji označavaju iznenađenje: metafore i metonimije

Emocija		Metafore i metonimije
iznenađenost (prijatna i neprijatna)	E, S	Metonimija: ❖ zanemelost E <i>speechless, dumbfounded, dumbstruck</i> S <i>zanemeo</i>
	E	IZNENAĐENJE JE UDARAC E <i>stunned, staggered, jolted, thunderstruck, awestruck, wonderstruck, dumbstruck, dazed</i> ⁷⁵ IZNENAĐENJE JE SAPLITANJE E <i>stumped</i>
		Metonimija: ❖ utrnulost E <i>benumbed, numb</i> ❖ otvorena usta E <i>open-mouthed, agape</i> ❖ širom otvorene oči E <i>goggle-eyed, wide-eyed</i>
	S	IZNENAĐEN ČOVEK JE PANJ/KIP S <i>zapanjen, ukipljen</i> ⁷⁶

Metonimija koja je prisutna u pridevima u oba jezika odnosi se na reakciju svojstvenu iznenađenom čoveku – nemogućnost govora odnosno privremenu zanemelost (E *speechless, dumbfounded, dumbstruck*, S *zanemeo*⁷⁷). Interesantno je da se u kontekstu element iznenađenosti sadržan u ovim pridevima postiže ili naglašava i upotrebom priloških odredbi koji ukazuju na iznenadnost (E *as soon as, at the first moment, immediately*):

E *speechless, dumbfounded*

I was *speechless at her beauty*. I practiced endlessly for the Chinese lines but as soon as I saw her face, I forgot everything.

<http://www.bntnews.co.uk/app/news.php?nid=14588>

Hetta, at the first moment, was almost *dumbfounded by her beauty*.

<http://www.victorianlondon.org/etexts/trollope/way-0091.shtml>

⁷⁵ Glagol E *daze* sadrži u sebi ideju udarca koji ošamućuje kao što to objašnjava MWD: “to daze – to stupefy especially by a blow“ <http://www.merriam-webster.com/dictionary/daze>

⁷⁶ Nepomičnost se u engleskom jeziku podrazumeva i u metafori IZNENAĐENJE JE UDARAC u pridevima kao što su E *thunderstruck, awestruck*

⁷⁷ U srpskom jeziku postoji i fina distinkcija između prideva S *zanemeo* koji označava kratkotrajnu nemogućnost govora, obično zbog iznenađenja, i prideva S *onemeo*, koji označava trajnu nemogućnost govora.

S *zanemeeo*

Svuda su tihi, zatečeni, sada već ni glupi, ni pametni, ali svakako *zanemeli* ljudi, koji bulje u nešto ili ništa bez glasa.

<http://garuda-sacra.rs/index.html?page=S4000E0000006>

Metafora IZNENAĐENJE JE UDARAC izuzetno je produktivna među pridevima u engleskom jeziku (E *stunned, staggered, jolted, thunderstruck, awestruck, wonderstruck, dumbstruck, dazed*), dok gotovo da nije prisutna među pridevima u srpskom jeziku⁷⁸. Ipak, u srpskom jeziku postoji vrlo frekventan izraz koji ukazuju na često prisustvo iste metafore, ali ne u formi samostalnog prideva: *S kao gromom pogođen, kao da ga je grom udario*. Srpski jezik ovde očigledno pokazuje slabu produktivnost kombinovane tvorbe koja je prisutna u engleskom jeziku. Sa stanovišta metaforičnog prenosa najinteresantnije je što u engleskom jeziku subjekat može da doživi udarac od samog objekta koji izaziva iznenađenje (E *stunned, staggered, jolted, dazed*), ali može da doživi udarac i od samog osećanja čuđenja (E *awestruck, wonderstruck*) koje se konceptualizuje kao entitet, ili pak od atmosferske pojave–groma (E *thunderstruck*) koja se pojavljuje i u srpskom idiomu. Takođe, nemogućnost govora, zanemelost, koja može zaista biti čak i posledica udarca, baš kao što je posledica i iznenađenja, povezuje se u ovoj konceptualnoj metafori realizovanoj na vrlo kreativan način u pridevu E *dumbstruck*.

E *stunned*

All four judges on the ITV show were *stunned* by her singing, which received a standing ovation...

<http://www.nottinghampost.com/Arisxandra-wows-Britain-s-Got-Talent-judges/story-19112337-detail/story.html>

U engleskom jeziku u jednom primeru beleži se i metafora IZNENAĐENJE JE SAPLITANJE (E *stumped*⁷⁹):

---

⁷⁸ U srpskom jeziku se u žargonu ponekad koristi pridev *S patosiran* u značenju iznenađenja. Naše istraživanje nije obuhvatalo analizu prideva koji pripadaju žargonu. Primeri upotrebe prideva *S patosiran* mogu se naći uglavnom u govornom jeziku, a u štampanom obliku pronašli smo samo pridev iz hrvatskog korpusa *S patosiran*: „Kada sam je čuo kako peva, ostao sam *patosiran*.“ (primer iz govora) „Kada sam u knjizi došao do tog dela jednostavno sam ostao *patosiran*.“ <http://primetime-hr.com/ostale-mreze/defiance/10/?wap2>

⁷⁹ O poreklu prideva E *stumped* može se više saznati u OD: Middle English (denoting a part of a limb remaining after an amputation): from Middle Low German *stump(e)* or Middle Dutch *stomp*. The early sense of the verb was 'stumble'. One sense of stump refers to part of a limb remaining after an amputation, and this was the original meaning of the noun. The verb was

But when she got a National award for the song, they were *stumped*.

(OD)

U engleskom jeziku metonimija je ostvarena i kroz prideve koji ukazuju na reakciju iznenađenog čoveka kao što su utrnulost (E *benumbed*, *numb*)⁸⁰, otvorena usta (E *open-mouthed*, *agape*) i širom otvorene oči (E *goggle-eyed*, *wide-eyed*). Ovde zaista dolazi do izražaja razlika u jezičkoj realizaciji, jer mada su iste metonimije produktivne u srpskom jeziku u vidu glagola S *pretrnuti* (*od iznenađenja, šoka*) ili izraza kao što su S *otvorenih usta*, *širom otvorenih očiju* koji ukazuju na iznenađenje⁸¹, srpski jezik ne poseduje mehanizme kombinovane tvorbe koja bi omogućila stvaranje prideva na osnovu njih.

E *benumbed*

I was immediately *benumbed* by the rich natural flavours of the sea.

<http://theviedesign.com/food/lanima-london-restaurant-review/>

E *open-mouthed*, *agape*, *goggle-eyed*

You will be *open-mouthed* at the beauty of the place if you have never played here before.

http://www.golfshake.com/course/news/9287/10_of_the_Best_Heathland_Courses_in_England.html

At every turn I was *agape* at the beauty and geological formations...

https://www.tripadvisor.co.uk/ShowUserReviews-g1478744-d1872963-r347108590-Glen_Coe-Glencoe_Scottish_Highlands_Scotland.html

...and last but not at all least, getting all *goggle-eyed* at the beauty of Jena (town in Germany)

http://phs.abstractdynamics.org/2006/01/speaking_in_koeln_and_berlin_a.html

---

initially 'to stumble over an obstacle', especially over a tree stump. The sense 'to baffle', was first used in American English in the early 19th century and probably arose from the idea of coming across stumps in ploughing which obstruct the progress of the plough.

⁸⁰ Reakcija zanemlosti povezana je i sa strahom, a utrnulosti i sa strahom i sa ravnodušnošću kao u primerima koji slede.

E *benumbed*

Entranced by shock and *benumbed* by fear, she failed to obey the order.

<http://www.oxfam.org.uk/get-involved/campaign-with-us/latest-campaign-news/2012/10/every-bullet-has-a-sto>

...the house offers sweet relief to travellers *benumbed* by the uniformity of chain hotels.

http://www.viamichelin.co.uk/web/Hotel/Antwerp-2018-Hotel_Firean-6d2ikwg1

⁸¹ Izraz S *širom otvorenih očiju* može da ukaže i na interesovanje, divljenje ili strah.

U srpskom jeziku metafora IZNENAĐEN ČOVEK JE PANJ (S *zapanjen*) motivisana je metonimijom koja povezuje iznenađenje sa nepomičnošću, što takođe čini osnovu metafore IZNENAĐEN ČOVEK JE KIP (S *ukipljen*).

S zapanjen, ukipljen

Napominjem da nisam stručnjak za telefone, ali sam iskreno *zapanjen* kvalitetom telefona. Kristalno jasan displej...

<http://www.mobilnisvet.com/mobilni/3440/Sony/Xperia-ion-LT28h>

Pošto je video poruku, ostao je *ukipljen*. Nije mogao da veruje šta mu se dešava.

<http://www.srbijadanas.com/clanak/unistila-ga-je-za-ceo-zivot-posle-ovoga-sto-mu-je-uradila-nece-biti-sposoban-ni-za-sta-vise>

Zbunjenost

Emocija zbunjenosti odražava subjektovu nesigurnost pri proceni da li mu neki stimulus može doneti dobitak ili gubitak.

Zbunjenost obično nastaje u situacijama u kojima subjekat ne procenjuje da mu pretil neposredna opasnost, ali ne uviđa neposredno ni mogućnost dobitka, drugim rečima ova emocija je prototipično blaža po intenzitetu od iznenađenja. Čini se da je zbunjenost prototipično neprijatna emocija, odnosno da pridevi E *puzzled*, S *zbunjen* van konteksta izražavaju neprijatno osećanje, no primeri iz korpusa ukazuju na mogućnost i pozitivne i negativne konotacije.

Pridevi koji označavaju neprijatnu ili prijatnu zbunjenost su u engleskom: E *puzzled, confused, perplexed, baffled, bewildered, bemused, confounded, flummoxed, nonplussed, mystified, clueless*

Srpski pridevi koji označavaju zbunjenost su: S *zblanut, zbunjen, smeten, pometen, zbrkan*.

Pridevi su prikazani i u Tabeli 8.

Tabela 8: Pridevi koji označavaju zbunjenost u engleskom i srpskom jeziku

Emocija	Engleski	Srpski
zbunjenost	<i>puzzled, confused, perplexed, baffled, bewildered, bemused, confounded, flummoxed, nonplussed, mystified, clueless</i>	<i>zbunjen, smeten, pometen, zbrkan, zblanut</i>

Kognitivni scenario

Emocija zbunjenosti podrazumeva da subjekat oseća nesigurnost u proceni opasnosti ili gubitka. Ukoliko se ispostavi da opasnosti od gubitka nema, sledeći korak u kognitivnom scenariju može biti interesovanje, dopadanje, oduševljenje. Ukoliko se ispostavi da je došlo do gubitka ili je moguća opasnost subjekat će osetiti strah, gađenje, ljutnju ili tugu.

Aspekti emocije zbunjenosti

Emocija zbunjenosti je slabijeg intenziteta i ne mora biti neprijatno stanje, iako se čini da van konteksta pridevi E *puzzled*, S *zbunjen* imaju tendenciju ka značenju neprijatnosti.

Prva grupa primera koji slede ilustruje kako pridevi koji izražavaju zbunjenost mogu označavati prijatno ili neutralno stanje. U tom slučaju naglašena je nesigurnost po pitanju dobitka ili gubitka.

E *puzzled*

Hypnotically curious in both content and dark room technique, viewers find themselves *pleasantly puzzled* by Heidler's seductive photography.
<http://www.camopenstudios.co.uk/user/381/summary>

She keeps you *puzzled and intrigued* right until the end.
<http://www.sophiehannah.com/us-editions/woman-with-a-secret/>

How many times have you listened to an excited child tell you a story which leaves you *baffled and puzzled* for they have left out an important piece of information...
www.standrewsayer.org.uk/.../422-03nehemiah03v1-32workingtogether

S *zbunjen*

Na momente posmatrač je prijatno *zbunjen*, gotovo pesničkom upitanošću: da li su slovni ukrasi reljef u kome je manastir ili je manastir slika kojom su ukrašeni, iluminirani rukopisi ili je sve to samo igra sa arhitektonskim zdanjem na kakvoj vezenoj tkanini, na narodnom ćilimu.
<http://www.novine.ca/arhiva/2005/1020/zajednica.html>

Na početku je on bio *zbunjen*, ali i *zaintrigiran* telefonskim pozivom kojim ga je užurbani ženski glas pozvao da hitno dođe u jedan restoran...
http://agatha-christie.net/p_14_problemupolensi.htm

Fanovi *zbunjeni*: Nikome nije jasno na kom to jeziku peva Rijana?
http://bulevar.b92.net/pop-kultura.php?yyyy=2016&mm=01&dd=30&nav_id=1091137

Međutim, *zbunjenost* često ima negativan predznak kao u primerima koji slede, u kojima je *zbunjenost* povezana sa strahom, odnosno sa mogućnošću gubitka.

E *puzzled*

I was *unpleasantly puzzled* by its existence and by imagination of a person, who decided to put this junk collection on display in the Citadel.
https://www.tripadvisor.co.uk/ShowUserReviews-g304074-d1976179-r269353067-Citadel-Budva_Budva_Municipality.html⁸²

She was *puzzled*, scared, and still thirsty.

Teresa Pijoan: Healers on the Mountain: and Other Myths of Native American Medicine, Little Rock, August Hopuse, 1993, p 29

People are *baffled, puzzled and* frightened – there are a whole lot of issues people will be more anxious than usual to reflect and pray on.
<http://www.fwi.co.uk/news/prayers-for-rural-folk.htm>

S *zbunjen*

Sigurno bih i ja ostao *neprijatno zbunjen*...
<http://forum.krstarica.com/showthread.php/486468-ZORICA-MITI%C4%86-Pisma-iz-%28ne%29prijateljske-Norve%C5%A1ke/page4>

Naravno da je bio i *zbunjen* i uplašen.

<http://www.novosti.rs/vesti/naslovna/aktuelno.293.html:415503-Kralj-Petar-II-vraca-se-kuci-posle-72-godine>

"Heleni" su pomalo bili *zbunjeni* posle drugog gola, a "orlovi" su im samo produbili krizu koja je proistekla nakon šokantnog poraza od Farskih Ostrva.

<http://sport.blic.rs/fudbal/evropski-fudbal/pecat-na-pobedu-srbije-zbunjeni-grci-mirno-posmatrali-projektil-gudelja-video/h4v3t01>

U drugim primerima, pak, vidimo kako zbunjenost može biti povezana sa gađenjem, zgražavanjem ili ljutnjom.

E *puzzled*

But to most of us, I suspect, the artists in these pictures appear as two ageing men *puzzled* and appalled at what is going on in the world today.

<http://www.independent.co.uk/arts-entertainment/art/features/bad-news-for-the-poster-boys-7561031.html>

S *zbunjen*

Gevin Dafti iz dobrotvorne organizacije St. Vincent de Pol, koji se bavi analizom cene energije, tvrdi da će potrošači od jula biti "*zbunjeni* i ljuti".

<http://www.vesti-online.com/Vesti/Svet/229401/Viktorija-Za-struju-dodatnih-250-dolara>

...*zbunjen* i zgađen, nisam mogao da se otmem tužnom utisku da neko jednostavno ne želi da se stvari ikada poprave i promene...

<http://m.pressonline.rs/info/politika/164700/srpske-bolnice-iz-srednjeg-veka.html>

U svim primerima zbunjenost sadrži element nesigurnosti, ali i element iznenađenja, no zanimljivo je da u različitom kontekstu jedan od njih može biti za nijansu izraženiji u svesti govornika. U suštini, iznenađenje i nesigurnost se mogu posmatrati kao dva kraja istog kontinuuma: iznenađenje je intenzivan oblik nesigurnosti. Kada je kontekst neutralniji izraženija je blaga nesigurnost, a kada je kontekst (izrazito) neprijatan izraženija je intenzivna nesigurnost, odnosno iznenađenje. To se može objasniti time što je iznenađenje kao intenzivna nesigurnost u svesti govornika snažno povezano sa strahom (iznenadna pojava neprijatelja), dok je neutralno stanje povezano sa blagom nesigurnošću kao mešavinom blagog straha i blage zainteresovanosti (isprobavanje terena).

Na primer, u sledećim primerima u kojima je kontekst izrazito neprijatan *zbunjenost* je gotovo izjednačena sa iznenađenjem. U ovim primerima pridevi E *puzzled* i S *zbunjen*

mogli bi biti zamenjeni pridevom E *surprised*, S *iznenađen* koji izražava intenzivnu nesigurnost (pa i nepoverenje), a bilo bi neprimereno zameniti ih „blagim“ rečima E *uncertain*, S *nesiguran*.

E *puzzled*

Many are *puzzled* and angry by our Government's failure to respond to the acts of human atrocity committed by Mugabe against Zimbabweans. (= surprised)

<http://www.telegraph.co.uk/comment/personal-view/3618043/Notebook.html>

S *zbunjen*

Todorović kaže da su birači tada bili *zbunjeni i ljuti* zbog pokušaja "drugog čoveka partije da cepa stranku i izvrši puč". (= iznenađeni)

<http://www.rts.rs/page/stories/sr/story/9/Politika/49038/Intervju%3A+Dragan+Todorovi%C4%87,+potpredsednik+SRS.html>

U drugim primerima, pak, u neutralnijem kontekstu *zbunjenost* označava nesigurnost, ali ne i iznenađenje. Tako, u primerima koji slede pridevi E *puzzled*, S *zbunjen* mogu biti zamenjeni „blažom“ rečju E *uncertain*, S *nesiguran* (blag oblik nesigurnosti = blago iznenađenje), pre nego „jačom“ rečju E *surprised*, S *iznenađen*.

E *puzzled*

How many times have you listened to an excited child tell you a story which leaves you *baffled and puzzled* for they have left out an important piece of information...

(= uncertain)

www.standrewsayr.org.uk/.../422-03nehemiah03v1-32workingtogether

S *zbunjen*

Fanovi *zbunjeni*: Nikome nije jasno na kom to jeziku peva Rijana? (= nesigurni)

http://bulevar.b92.net/pop-kultura.php?yyyy=2016&mm=01&dd=30&nav_id=1091137

Kada smo ovo razmotrili postaje jasno da se i strah i panika logično nalaze na kontinuumu koji bi u varijanti prijatnih i neprijatnih emocija glasio :

blaga nesigurnost po pitanju opasnosti (*zbunjenost*) – intenzivna nesigurnost po pitanju opasnosti (iznenađenje) – relativno izvesna opasnost (strah) – izvesna velika opasnost (užas, panika).

Ovaj kontinuum prikazuje različite intenzitete emocija vezanih za procenu mogućnosti gubitka, a jasno je da subjekat može da ih iskusi u punom rasponu kontinuumu, ali i u

raznim varijantama istog, odnosno da može da iskusi i samo pojedine sekvence kontinuuma⁸³.

Pored osnovne tabele u kojoj se može pratiti kontinuum emocija (Tabela 3), sigurnost i nesigurnost u proceni može se grafički predstaviti i na sledeći način (Tabela 9).

Tabela 9: Emocije iznenađenja i zbunjenosti u kontinuumu emocija uz navedene parametre sigurnosti i nesigurnosti

mogućnost dobitka + sigurnost u proceni (→valenca: prijatnost)		mogućnost gubitka + sigurnost u proceni (→valenca: neprijatnost)			
potpuna sig.	slabija sig.			slabija sig.	potpuna sig.
oduševljenje	interesovanje	mogućnost dobitka ili gubitka + nesigurnost u proceni		strah	užas, panika
		(mentalno stanje pažnje) emocija zbunjenosti-blaga nesigurnost			
emocija iznenađenja-intenzivna nesigurnost					

Zaključak koji se može izvesti iz analize aspekata emocije zbunjenosti jeste da intenzitet nesigurnosti (zbog manjeg ili većeg značaja opasnosti ili prepreke) čini bitnu razliku između nje i emocije iznenađenja, kao i da obe te srodne emocije mogu u daljem razvoju kognitivnog scenarija preći u prijatne ili u neprijatne emocije.

⁸³ Sada postaje jasno i zbog čega je Robinson držeći se iskustvenog ponašanja čoveka, postavio paniku nasuprot interesovanju, iako se u jeziku ova osećanja ne smatraju antonimnim. U jeziku su antonimi emocije iznenađenja nisu reči koje označavaju oduševljenje i paniku. Međutim, ove reči mogu se postaviti u jedan kontinuum zasnovan na kognitivnom scenariju, te se tako može videti veza između emocija i (1) mogućnosti dobitka ili gubitka (2) sigurnosti u proceni i (3) prijatnosti i neprijatnosti (Tabela 9).

Pridevi nastali od participa ili glagolskog prideva trpnog

Gotovo svi pridevi koji označavaju zbunjenost u oba jezika nastali su od participa ili glagolskog prideva trpnog. U engleskom jeziku pridevi E *puzzled, confused, perplexed, baffled, bewildered, bemused, confounded, flummoxed, nonplussed, mystified* vode poreklo od prošlog participa, a srpski pridevi S *zblanut, zbunjen, smeten, pometen, zbrkan* potiču od glagolskog prideva trpnog (Tabela 10).

Tabela 10: Pridevi koji označavaju zbunjenost u engleskom i srpskom jeziku: pridevi nastali od participa ili glagolskog prideva trpnog

Emocija	Engleski	Srpski
zbunjenost	<i>puzzled, confused, perplexed, baffled, bewildered, bemused, confounded, flummoxed, nonplussed, mystified, clueless</i>	<i>zblanut, zbunjen, smeten, pometen, zbrkan</i>

Može se zaključiti da se zbunjenost, kao i iznenađenje, konceptualizuje kao emocija izazvana dejstvom objekta na subjekat.

Određeni broj glagola od kojih su nastali ovi pridevi u oba jezika imaju svoju tranzitivnu i refleksivnu varijantu (E *puzzle (oneself), confuse(oneself)* S *zbuniti (se), zaprepastiti (se)*).

Pridevi nastali od ovakvih glagola nisu ograničeni u tom smislu da moraju označavati trenutno stanje. Naime, oni pridevi koji su nastali od refleksivnih glagola po pravilu mogu izražavati i uobičajeno stanje ili osobinu, na primer E *puzzled, confused*, S *zbunjen*, jer impliciraju postojanje subjektive volje koja ne sprečava ili čak pospešuje dejstvo objekta.

E *confused*

It struck me today what would be the word for *confused people*. One of my friends is *always confused* in her daily life, she just can't decide what to do. If I call her, saying "you're a *confused person*" then it sounds more general.

S *zbunjen*

Mene zanima zasto je Luka *večito zbunjen*.

(primer iz govora)

Metafore i metonimije

Engleski pridevi koji izražavaju zbunjenost u sebi sadrže metafore iz izvornih domena magle, eksplozije, dok su srpski pridevi motivisani metaforama koje za izvorni domen uzimaju domen kućnih poslova, tačnije mučenja mlečnih proizvoda u domaćinstvu (Tabela 11).

Tabela 11: Engleski i srpski pridevi koji označavaju zbunjenost: metafore i metonimije

Emocija	Real.	Metafore i metonimije
zbunjenost	E	ZBUNJENOST JE MAGLA <i>E foggy</i> ZBUNJENOST JE UTICAJ BOMBI <i>E shell-shocked</i>
	S	ZBUNJENOST JE MUĆENJE <i>S smeten, pometen</i>

Pojmovne metafore koje ukazuju na zbunjenost povezanu sa iznenađenjem nisu veoma izražene i razlikuju se od onih koje se koriste za jasno iznenađenje i užas. U engleskom jeziku se nesigurnost, prisutna prilikom zbunjenosti, izražava kroz metaforu ZBUNJENOST JE MAGLA (*E foggy*).

E foggy

foggy- unable to think clearly; confused:

It gives me a headache and makes me feel *foggy* and confused for the rest of the day.
(OD)

Izuzetno je zanimljiv i primer engleskog prideva *E shell-shocked*, koji je nastao tokom Prvog svetskog rata da označi zbunjenost i dezorjentisanost vojnika koji su doživeli artiljerijski napad, a kasnije je počeo da se upotrebljava u svakodnevnom životu da označi zbunjenost⁸⁴.

---

⁸⁴ Detaljna priča o okolnostima nastanka ove reči može se pročitati na sajtu Američkog udruženja za psihologiju (American Psychological Association):
<http://www.apa.org/monitor/2012/06/shell-shocked.aspx>

Jol looked *shell-shocked*, unsure whether to laugh or cry.
(OD)

U srpskom jeziku zbunjenost se konceptualizuje uz pomoć izvornog domena pomeranja (pokretom) ili mešanja što je ilustrovano pridevima *S smeten, pometen*. Ovi pridevi nisu u potpunosti transparentni po svom poreklu, no u etimološkom rečniku P. Skoka (1971:413) navodi se da vode poreklo od glagola *S mesti* koji je označavao pokret rukom, bacanje (čišćenje), a s tim u vezi i mućenje butera. Upravo ovo poslednje značenje dalo je pridev *S smeten*, te tako metafora u njegovoj osnovi glasi ZBUNJENOST JE MUĆENJE. Ova metafora je inače produktivna i u primerima poput: „Sve mi se pomešalo u glavi“ ili „Sve mi je mutno;“ koji upućuju na nesigurnost.

Uzbuđenje

Uzbuđenje je stanje emocionalne pobuđenosti. Uzbuđenje može biti i prijatno i neprijatno. Već broj prideva koji se u rečniku navode kao sinonimi pridevima *E excited* *S uzbuđen* jesu pridevi koji istovremeno označavaju oduševljenje (*E exhilarated, elevated, delighted, exuberant, enraptured*), želju ili energičnost (*E eager, enthusiastic*) ili strast (*E aroused, lustful, inflamed, impassioned*), što su primeri prijatnog uzbuđenja koji će biti obrađeni u odgovarajućim poglavljima o prijatnim emocijama. Međutim, jedan broj prideva koji označavaju uzbuđenje može označavati i prijatno i neprijatno stanje zavisno od konteksta (Tabela 12).

Tabela 12: Pridevi koji označavaju uzbuđenje u engleskom i srpskom jeziku:

Emocija	Engleski	Srpski
uzbuđenje	<i>excited, thrilled, feverish</i>	<i>uzbuđen, uzrujan, grozničav</i>

Kao što je to slučaj i sa pridevima koji označavaju iznenađenost ili zbunjenost, ni pridevi koji označavaju uzbuđenje po pravilu nemaju rečničke definicije koje ukazuju na dvostruku valencu, odnosno na različitu konotaciju, već ukazuju samo na značenje prijatnog stanja, kao vidimo i u OD.

Primeri koji slede ilustruju najpre neprijatno, a zatim i prijatno uzbuđenje označeno engleskim i srpskim pridevima.

E *excited*

He was quick-tempered, nervous, and excitable, and he found that if he lost his temper while he was eating, or if he even became *unpleasantly excited* he immediately felt as if all the food in his stomach had turned itself into a weight of lead...

<http://www.amazon.co.uk/Control-body-mind-Volume-5/dp/1154671607>

Last year at this time, we were most of us *unpleasantly excited* ; and anxious on a matter which is perhaps of more real importance I to us...

<http://archive.spectator.co.uk/article/25th-december-1852/11/topics-of-the-dal>

This was due to the fact the venue for the night, the Sligo Park hotel, was full to the brim with *excited* males eager to experience the joys of speed dating.

OD

E *thrilled*

The leopard was incarnate in her, and the *thrilled* spectators could almost see the streams of blood drawn by its cruel fangs and claws from the body of its victim.

<http://archive.spectator.co.uk/article/20th-july-1872/10/miss-batemans-medea>

Imagine that a concert ends and the *thrilled audience* clapping their hands will be surprised by an encore they've never heard before...

<http://www.gramophone.co.uk/blog/gramophone-guest-blog/the-encore-project-how-contemporary-music-can-be-fun>

E *feverish*

I buy my ticket at my ease (unlike all the *feverish* people in the queue, who have arrived 'on time').

http://samples.sainsburysebooks.co.uk/9780755151493_sample_1032485.pdf

They launched straight into some of their most popular songs, starting with Shake It Out and Pensacola, much to the delight of an already *feverish* audience.

<http://www.365bristol.com/review/manchester-orchestra/71/>

S *uzbuđen*

...i sav *uzbuđen* i uplašen, šapatom reče: „Učo, našao sam leš čika Sretena, kamenoresca, šta da radim s njim?“

<http://www.glas-javnosti.rs/node/55545/print>

Tesla je bio jako *uzbuđen* i zabrinut zbog događaja kod nas...

<http://www.vesti.rs/Nju-Jork/Teslinim-odlaskom-Covek-je-izgubio-svog-najveceg-prijatelja.html>

Đoković u Beogradu: Ponosan sam i *uzbuđen*!

<http://www.informer.rs/sport/tenis/55070/FOTO-SAMPION-STIGAO-KUCI-DJokovic-Beogradu-Ponosan-uzbudjen>

S *uzrujan*

Vals vidno *uzrujan* zbog napada u Briselu.

<https://www.facebook.com/kuririnfo/posts/1128711780525779>

Ona se osećala toga jutra tako *uzrujana* i srećna da je svojom ljubavlju obuhvatala ceo svet kao i Džeralda.

<http://www.book-forum.net/t3462-margaret-mitchell-prohujalo-sa-vihorom>

S *grozničav*

Riskantno igraju *grozničavi* ljudi i kukavice, a ne alfa mužjaci.

<http://www.znaksagite.com/diskusije/index.php?topic=9860.830;wap2>

Još mlad, *grozničav* i vreo, on je pesnik bez straha, zaljubljen u život...

<http://riznicasrpska.net/knjizevnost/index.php?action=printpage;topic=262.0>

Pridevi nastali od participa ili glagolskog prideva trpnog

U ovoj malobrojnoj skupini preovladavaju pridevi nastali od participa (E *excited*, *thrilled*) ili glagolskog prideva trpnog (S *uzbuđen*, *uzrujan*) prelaznih ili refleksivnih glagola, što ukazuje na konceptualizaciju uzbuđenja kao stanja izazvanog delovanjem objekta na subjekat (Tabela 13).

Tabela 13: Pridevi koji izražavaju uzbuđenje u engleskom i srpskom jeziku: pridevi nastali od participa ili glagolskog prideva trpnog

Emocija	Engleski	Srpski
uzbuđenje	<i>excited, thrilled, feverish</i>	<i>uzbuđen, uzrujan, grozničav</i>

Metafore i metonimije

Izvorni domeni koji učestvuju u konceptualizaciji uzbuđenja su domen bolesti (groznice) i domen budnog stanja (Tabela 14).

Tabela 14: Engleski i srpski pridevi koji označavaju uzbuđenje: metafore i metonimije

Emocija	Real.	Metafore i metonimije
uzbuđenje	E, S	UZBUĐENJE JE GROZNICA <i>E feverish</i> <i>S grozničav</i>
	S	UZBUĐENJE JE BUDNO STANJE <i>S uzbuđen</i>

Metafora UZBUĐENJE JE GROZNICA prisutna je i u engleskim i u srpskim pridevima (*E feverish*, *S grozničav*), dok se samo u srpskom jeziku uzbuđenost poredi sa probuđenošću (*S uzbuđen*).

E feverish

All the fans, excited and *feverish*, pushed and ran to get as close to the stage as possible.
<http://www.music-news.com/review/UK/11389/Live/Little-Mix-One-Direction>

S uzbuđen, grozničav

Uzbuđen i grozničav, insistirao je da ide sam u šetnje.
<https://beleznica.wordpress.com/2014/12/20/8547/>

Pažnja

Pažnja spada u motivaciona stanja pre nego emocije, ali pridevi koji je izražavaju u engleskom i srpskom jeziku *E attentive*, *S pažljiv* označavaju emocije.

Ovi pridevi nastali su od imenica *E attention*, *S pažnja* koja na prvi pogled, van konteksta, ima neutralnu obojenost. Međutim, u kontekstu ova imenica po pravilu dobija emocionalnu obojenost kao u primeru „Prijala mi je njegova pažnja“, u kome pažnja označava zainteresovanost i ljubaznost, ili pak „Potrebna je veća pažnja kada se vozi po klizavom kolovozu“ u kome pažnja označava oprez. Takođe, moguće je da u suženom kontekstu ova imenica zadrži neutralnu emocionalnu obojenost kao u primeru: „Obratila je pažnju na neznanca“ u kome nije specifikovano da li je neznanac izazvao emociju zainteresovanosti i privlačnosti ili, pak, emociju podozrenja i straha. U proširenom kontekstu moguće je specifikovati valencu, na primer modifikovanjem

imenice „neznanac“: „Obratila je pažnju na zgodnog neznanca“ ili „Obratila je pažnju na sumnjivog neznanca.“

Kada govorimo o pridevima *E attentive*, *S pažljiv* valja primetiti da oni ne mogu imati potpuno neutralnu emocionalnu obojenost. Naime, oni mogu označavati (prijatnu) zainteresovanost, kao u primerima:

E attentive

...never before had she had such an *attentive* audience.
(OD)

S pažljiv

Gosti i „putnici“ u zgradi Opštine su pokazali da su *pažljiva* publika...
<http://www.zvezdara.com/mobile/index.php?opcija=vest&id=2796>

Takođe, isti pridevi mogu označavati i oprez (blag strah) kao u primerima:

E attentive

...tries to ensure that the driver can operate heavy equipment for hours at a time while staying *attentive* and alert.
<http://www.bolingriceatlanta.com/new-tractor-trailer-medical-exam-requirement-goes-into-law-this-month/>

S pažljiv

Posle te prve krađe, jako sam *pažljiv* i oprezan.
<https://www.google.rs/webhp?sourceid=chrome-instant&ion=1&espv=2&ie=UTF-8#q=%22pažljiv+i+oprezan%22>

Međutim, ova razlika u emocionalnoj obojenosti nije obavezno naglašena u rečnicima.

Tako, na primer, odrednica u OD daje neutralnu definiciju prvog značenja ovog prideva („, attentive – paying close attention to something“) a zatim to značenje ilustruje primerima koji poseduju emocionalnu obojenost:

Therefore, we need to be ever vigilant and *attentive* to the status of race in our work as well as in our lives. (=careful about→oprez, upućuje na strah od greške)
(OD)

The children watched with interest and were *attentive* to each step of the process.
(OD) (=interested in→zainteresovanost, upućuje na prijatnost zbog novog saznanja, čak i divljenje)

Takođe, u oba jezika pridevi E *attentive*, S *pažljiv* mogu imati značenje ljubaznosti, koja podrazumeva zainteresovanost za drugog čoveka i želju da se sa njim bude u dobrim odnosima.

E *attentive*

He was very *attentive* to her needs.

CBD

They are warm, friendly and *attentive to children* and know them extremely well.

http://www.theboltonnews.co.uk/news/14311035.Staff_and_children_at_preschool_celebrate_latest_Ofsted_report/

S *pažljiv*

Zato: tiho govori, budi *pažljiv* prema drugima; omogući bibliotekaru da zdrav i normalan dočeka penziju...

<http://www.osradojedomanovic.edu.rs/biblioteka.htm>

Da je romantičan i *pažljiv prema* novoj devojci pokazao je kada joj je, za proslavu prvih mesec dana idealne veze, poklonio buket crvenih ruža i ogromnog belog medu.

<http://www.smedia.rs/tabloid/902060/starmagazin-veljko-pazljiv-prema-devojci-iznenadio-je-plisanim-medom-i-cvecem.html>

Što se tiče značenja trajnosti emocionalnog stanja označenog pridevima E *attentive*, S *pažljiv*, može se primetiti da je ovde prisutna fleksibilnost koja zavisi od konteksta. Na primer, pošto publika označava grupu ljudi koja u ograničenom vremenskom periodu posmatra ili sluša neku izvedbu, sintagma „pažljiva publika“ upućuje na trenutnu pažnju posmatrača ili slušalaca. Sa druge strane, „pažljiv vozač“ pre upućuje na trajno stanje ili ljudsku osobinu. Ipak, ako kažemo „Pažljivi vozači oprezno su vozili po klizavom kolovozu“, možemo podrazumevati da su vozači pažljivi u ograničenom vremenskom periodu zbog otežanih okolnosti u saobraćaju. I u ovom slučaju vozači na koje se misli su skupina pojedinaca koja se u ograničenom vremenskom periodu našla zajedno u saobraćaju, te značenje prideva zavisi od značenja trajnosti koje implicira imenica u kontekstu. Ova rečenica može se parafrazirati i na sledeći način: „Pažljivi, vozači su oprezno vozili po klizavom kolovozu što su sporije mogli.“ u kojoj pridev predstavlja pre odredbu okolnosti nego modifikator. U značenju ljubaznosti pridevi E *attentive*, S *pažljiv* obično označavaju trajniju osobinu, ali mogu da označe i kratkoročnije pažljivo postupanje:

E attentive

She says that in their final days her daughters were unusually *attentive* to her, telling her to rest and helping out a lot...

http://news.bbc.co.uk/2/hi/programmes/from_our_own_correspondent/8775926.stm

S pažljiv

Danas je neuobičajeno *pažljiv* prema meni – mora da je nešto zgrešio...

(primer iz govora)

Pridevi *E attentive*, *S pažljiv* imaju po pravilu pozitivno društveno vrednovanje, pošto se pažnja pri čitanju, slušanju, vožnji smatra stanjem u koje je uključena subjektova volja, kao što je to slučaj i kada govorimo o pažnji prema starima, nemoćnima i uopšte drugim ljudima.

Pozitivno društveno vrednovanje ne implicira u svim slučajevima prijatnost po subjekta, te tako, ako je neko „pažljiv u vožnji“, ne podrazumeva se da on obavezno uživa u vožnji, već da se možda oseća čak i pomalo neprijatno zbog mogućih opasnosti koje pokušava da predupredi svojim oprezom.

Prijatne emocije

Prijatne emocije ponekad se i u svakodnevnom životu i u psihologiji nazivaju i pozitivnim emocijama. Međutim, termin prijatne emocije daleko je precizniji, pošto nam on saopštava jedino to da je emocija prijatna po subjeka, a nema implikaciju društvenog vrednovanja. Činjenica je da je većina prijatnih emocija prototipično pozitivno društveno ocenjena, no postoje emocije koje su prijatne po subjeka, a nisu pozitivno društveno vrednovane kao što je to recimo gordost (negativno društveno vrednovan i neadekvatan ponos). Zbog toga je ovu grupu emocija uputnije zvati prijatnim emocijama kako bi se izbegla zamka dvosmislenosti.

Prijatne emocije povezane su uvek sa pojmom dobitka, bilo da je on već ostvaren, ili da će se tek ostvariti. Neke prijatne emocije prototipično se odnose na već ostvaren dobitak (na primer ponos), ali se mnoge mogu odnositi i na mogući dobitak (na primer privlačnost). Neke prijatne emocije su društvene, te obavezno uključuju i druge osobe (na primer saosećanje, zahvalnost), dok druge mogu da se odnose i na objekte i na ljude (na primer interesovanje, želja). Iako su prijatne emocije prototipično prijatne, u nekim slučajevima one mogu u sebi nositi i određenu neprijatnost, kao što je to slučaj kod saosećanja koje može uključiti tugu, ili kod pohlepe ili požude koja može uključiti i (neprijatno) negativno samovrednovanje.

Najprototipičnija prijatna emocija jeste radost ili sreća koji nastaju pre svega kao posledica procene da je subjekat ostvario dobitak ili da će ga u neposrednoj budućnosti ostvariti. Ostale prijatne emocije su : spokoj, interesovanje, privlačnost i želja sa srodnim emocijama hrabrosti i nade, društvene emocije (ljubav, saosećanje itd.) i ponos. Oduševljenje je emocija koja može biti bliska zainteresovanosti, ali i radosti zavisno od toga da li se dobitak ostvario ili se tek očekuje.

Prijatne emocije, začudo, nisu bile predmet velikog interesovanja psihologa u 20.veku (Ekman, 2011:246, Kreibig, 2010:398). Razlog tome je po svemu sudeći dvojak. Kao prvo, neprijatne emocije daleko češće vode do problematičnog ponašanja pa i psihopatoloških stanja, te je logično da je njima posvećena veća pažnja u psihijatriji, pa i psihologiji (Ekman, 2011:246).

Krajem 20. i početkom 21. veka interesovanje za prijatne emocije naglo je poraslo, što je evidentno na svim nivoima, počevši od dnevne štampe do stručnih članaka. Mnogi psiholozi i stručnjaci za ljudske resurse okrenuli su se pisanju popularne i praktične literature, koja je u velikom broju slučajeva zasnovana na naučnim istraživanjima i koja ukazuje na potrebu samoedukacije i okretanja pozitivnim, pogotovu pozitivnim društvenim emocijama (Goleman, 2009). Šta više, na prelazu dva veka sve je uticajna struja pozitivne psihologije, koju zastupaju eminentni stručnjaci koji i na teoretskom i na praktičnom nivou razvijaju svoje osnovne postavke (Seligman, 2000, Fredrickson 2001). Pozitivna psihologija napušta tradiciju bavljenja negativnim emocijama, i usredsređuje se na pozitivne emocije koje mogu imati velikog uticaja kako na razvoj pojedinca tako i na razvoj zajednice kao što su to sažeto izrazili Seligman & Csikszentmihalyi (2000:5):

Psychology has, since World War II, become a science largely about healing. It concentrates on repairing damage within a disease model of human functioning. This almost exclusive attention to pathology neglects the fulfilled individual and the thriving community. The aim of positive psychology is to begin to catalize a change in focus of psychology from preoccupation only with repairing the worst things in life to also building positive qualities.

The field of positive psychology at the subjective level is about valued subjective experiences: well-being, contentment and satisfaction (in the past); hope and optimism (for the future); and flow and happiness (in the present). At the individual level, it is about positive individual traits: the capacity for love and vocation, courage, interpersonal skills and aesthetic sensibility, perseverance, forgiveness, originality, future-mindedness, spirituality, high talent, and wisdom. At the group level, it is about the civic virtues and the institutions that move the individual toward better citizenship: responsibility, nurturance, altruism, civility, moderation, tolerance and work ethics.

Važno je naglasiti da su ideje pozitivne psihologije bile od suštinske važnosti radovima nekih od najeminentnijih psihologa 20.veka, kao što su Karl Gustav Jung i Viktor Frankl. Viktor Frankl je možda najbolje od svih zapazio i istražio ono što bismo mogli nazvati stožerom pozitivne psihologije, a to je želja i volja za smislom. Viktor Frankl⁸⁵ je zapazio da ono što ljude psihološki, pa i fizički održava u životu, čak i u najtežim okolnostima kakve su postojale tokom holokausta, jeste osećanje smisla (Frankl, 1946,

---

⁸⁵ Viktor Frankl (1905-1997) bio je čuveni austrijski neurolog i psihoterapeut, osnivač logoterapije, koji je preživeo stradanje u nacističkom logoru.

1979)⁸⁶. Rečeno terminologijom koju smo predložili smisao je najveći „apstraktni“ dobitak koji čovek može ostvariti. Utoliko prijatne emocije ne bi nikako bilo uputno shvatiti kao pandan čulnim prijatnostima ili reakcijama na prevashodno materjalni dobitak. Iako je materjalni dobitak svakako najjednostavniji i primaran u smislu konkretnog telesnog iskustva, istraživanja i terapeutska iskustva kakva je opisao Frankl (1994) govore u prilog tome da je za čovekov opstanak još važniji „dobitak“ koji se odnosi na postojanje smisla. Šta više, taj „apstraktni“ dobitak je po svemu sudeći, kako Frankl (1994:90) jezgrovito primećuje, primarniji pokretač u čovekovom životu od nagonskih potreba:

Čovekova volja za smislom je primarni pokretač u njegovom životu, a ne puka sekundarna racionalizacija njegovih nagonskih potreba. Taj smisao je jedinstven i specifičan za svakog čoveka koji treba da ga ispuni da bi zadovoljio svoju volju za smislom.

Utoliko je izuzetno važno primetiti da su prijatne emocije vrlo široke po svom rasponu i obuhvataju kako stanja slična čulnoj prijatnosti (na primer sitost) (Ekman 2011:247), tako i stanja apsolutne okrenutosti ka višem, duhovnom i smislenom koja prevazilaze bilo kakav materijalni dobitak.

Suština svih prijatnih emocija, i njihova osnovna funkcija jeste da čoveka motivišu da živi, voli i daje se u zajednici. Zbog toga su prijatne emocije utkane u osnovne ljudske potrebe i težnje: da se hranimo, budemo sigurni, zasnujemo porodicu, gajimo decu i uopšte živimo u harmoničnoj i prijateljskoj zajednici. No prijatne emocije motivišu čoveka i u njegovoj okrenutosti ka estetskim, moralnim i religioznim vrednostima. Funkcija prijatnih emocija takođe je i da motivišu čoveka da otkrije nešto novo što bi mu moglo biti od koristi, te utoliko interesovanje, pa čak i zabava, kao prijatne emocije mogu vrlo značajne za razvoj čovečanstva pogotovu ukoliko vode ka novim i korisnim otkrićima, kakva su između ostalog i mnoga naučna otkrića.

Kao što je to slučaj i sa negativnim emocijama, prijatne emocije često se javljaju kao međusobno pomešane, što se češće može videti na nivou teksta, nego na nivou reči.

---

⁸⁶ Originalno izdanje Franklove knjige *Zašto se niste ubili* izašlo je 1946, navedeno u Frankl (1994), a originalno izdanje knjige *Bog podsvesti* izašlo je 1979, navedeno u Frankl (2001)

Umetnički tekstovi često najbolje odslikavaju ovu mešavinu, koristeći emocionalnu obojenost reči (konotaciju) pre nego konkretne reči (denotaciju) da određene emocije izraze. Utoliko možemo primetiti da je jedan od najvećih pisaca svih vremena, Šekspir, izuzetno verno prikazao mešavinu više prijatnih emocija u svega jednoj jedinoj čuvenoj rečenici iz svog komada *Bura*: „*Oh, brave new world that has such man in it*“.

Junakinja komada, Miranda, usklikuje ovu rečenicu nakon što je prvi put videla lepog princa koji se pojavljuje na pustom ostrvu na kome ona usamljeno živi sa ocem. U ovoj rečenici primećujemo prijatno iznenađenje, interesovanje za nešto novo, divljenje, privlačnost, poverenje, pa i hrabrost da se novi svet otkrije, a da pri tom ni jedna od ovih emocija nije imenovana. S obzirom na to, iako emocije svakako treba proučavati i pojedinačno u psihologiji, te na nivou pojedinačnih reči ili izraza u lingvistici, ovakvi primeri pokazuju da je prilikom istraživanja svih, pa i prijatnih emocija, u obe nauke svakako uputno imati na umu i veliki značaj konteksta (Dragićević 2010a, 60-64).

U ovom istraživanju analizirano je 419 engleski pridev i 255 srpskih prideva koji označavaju prijatne emocije (Prilog 9). Oni ne označavaju uvek društveno pozitivno vrednovane emocije, kao što je to već objašnjeno, te su u njih ušli i pridevi poput *E lustful*, *greedy* i *S požudan*, *gramziv*.

Centralni pridevi koji označavaju prijatne emocije su *E happy*, *S srećan* i njihovi neposredni sinonimi kao što su *E joyful*, *joyous*, *cheerful*, *S radostan*, *veseo*. Oni predstavljaju centralne članove skupa pozitivnih emocija, pošto su i sreća i radost prototipične emocije.

Broj ostalih prijatnih emocija obrađenih u ovom istraživanju mora se smatrati arbitrarnim, zbog nepostojanja oštrih granica između mnogih emocija. Može se, ipak, reći da su neke od tipičnih pozitivne emocije pored sreće: zainteresovanost, ponos, saosećanje i spokoj (smirenost) označene centralnim pridevima *E interested*, *proud*, *sympathetic*, *calm* *S zainteresovan*, *ponosan*, *saosećajan*, *spokojan (smiren)*, dok su manje tipične emocije hrabrost i marljivost (*E brave*, *dilligent*, *S hrabar*, *vredan*).

Većina ovih prideva nije negirana, te tako samo 41 engleski pridev i samo 17 srpskih prideva negiraju neko neprijatno emocionalno stanje.

Spokoj (smirenost)

Emocija spokoja se prototipično javlja u situaciji kada nema značajnog novog stimulusa, a subjekat pozitivno procenjuje to da je ostvario dobitak, tako i da mu ne pretil gubitak. To znači da je emocija spokoja orjentisana i ka prošlosti i ka proceni budućnosti. Ona zapravo, u našem modelu zatvara krug između emocije sreće, kao emocije koja se odnosi na postignut dobitak, i emocije zainteresovanosti koja se takođe dodiruje sa smirenošću kao svojom polazišnom osnovom. Spokoj je suprotan uznemirenosti i strahu, pa i na osnovu toga vidimo da je ova emocija orjentisana i prema proceni nemogućnosti gubitka u budućnosti.

Emocija spokoja se u psihologiji obično ne uvršćuje u emocije⁸⁷, mada mi smatramo da postoji više razloga da se to učini. Prvi je povezanost emocije spokoja sa emocijom sreće, do te mere da se može smatrati i njenom subkategorijom (mada ne i subkategorijom radosti). Drugi je jasna suprotstavljenost emociji straha u lingvističkom smislu (*E undisturbed, untroubled, unworried, unruffled, anxiety-free, unperturbed unagitated, unbothered, unflustered S bezbrižan, bezbedan, neuznemiravan*). Treći je da smatramo da u psihološkom smislu emocija spokoja ima sve komponente emocije (Lazarus, 1991), mada je u pitanju emocija najslabijeg intenziteta (Tabela 15).

Tabela 15: Emocija spokoja- komponente emocije

Komponente emocije	Emocija spokoja (mira)
fiziološke promene	smanjenje ubrzanosti srčanog ritma, ujednačeno ili duboko disanje
izraz lica	izraz spokoja i mira
vokalna ekspresija (ton glasa, tempo govora)	blag, mek glas
procena (šema kognitivne procene)	zadovoljavajući „imetak“
subjektivno osećanje	zadovoljstvo, umirenost
adaptivna uloga u životu	odmor, prikupljanje snage za nove izazove, povezivanje sa članovima zajednice

⁸⁷ Emociji spokoja i mira pridaje se pažnja najviše u oblasti primenjene psihologije u marketingu, gde se teži tome da određeni proizvod asocira na spokoj i mir porodičnog doma („ušuškanost“), na primer to mogu biti proizvodi kao mleko, kafa, posteljina, saksijsko cveće itd.

Naime emocija spokoja izaziva fiziološke promene, samo one ne idu u pravcu uzbuđenja, već u pravcu smirivanja organizma (smanjenje ubrzanosti srčanog ritma, ujednačeno ili duboko disanje) (Kreibig, 2010:406). Emocija spokoja izaziva odgovarajući izraz lica, koji čak nije isti kao kod emocije radosti:

E

He had the *expression of such calmness on his face*, it made him look like a child.
<http://www.siye.co.uk/viewstory.php?sid=4534&textsize=3&chapter=6>

S

Na njihovim licima se *ogleda spokoj*.
<http://serbian.cri.cn/1/2006/08/28/21@47433.htm>

S

Želim joj *mir u zenicama*, čistotu u srcu, *spokoj na licu*...
<http://www.domaci.de/viewtopic.php?t=1358>

Emocija spokoja izaziva odgovarajuću vokalnu ekspresiju (blag, mek glas, odgovarajući, sporiji, ritam govora).

E

She speaks with *calmness in her voice* and gives an overall appearance of serenity and composure.

S

Ima neki mir i *spokoj u glasu*, zvuči kao čovek koji zna šta radi, uliva poverenje...
<http://forum.krstarica.com/showthread.php/733000-Brko-kuvar/page8>

Emocija spokoja podrazumeva kognitivnu procenu stimulusa iz spoljne sredine, ili unutar subjekta i baš kao i ostale emocije ima svoj uzrok.

E

Rich says he *feels calm because things are ordered*.
<http://www.dond.co.uk/forum/viewtopic.php?f=7&t=26040&view=previous>

Mišković je veoma bogat i uticajan čovek, ali nimalo nije *spokojan zbog toga*.⁸⁸
<http://www.rtcg.me/vijesti/izostreno/43762/icvejic-tajkun-kao-babaroga.html>

Emocija spokoja ima jasno subjektivno osećanje, a adaptivna uloga jeste da omogući čoveku da se odmori i da se emocionalno poveže sa članovima zajednice. Spokoj u

---

⁸⁸ Primer zbog izuzetne ilustrativnosti preuzet sa crnogorskog sajta registrovanog u Makedoniji, a ne sa srpskog sajta. Ni jedan jezički element ovde ne odstupa od standardnog srpskog jezika.

prototipičnoj situaciji pospešuje saradnju među ljudima. Element sigurnosti u emociji spokoja može takođe imati osnovu i u samopouzdanju, u poverenju u sopstvene moći.

Emocija spokoja kao varijanta emocije sreće

Većina psihologa spokoj ne bi izdvojila kao posebnu emociju, ali ima onih koji s pravom primećuju da je sreća opšti pojam, i da može podrazumevati različite scenarije i različita ponašanja.

S pravom primećujući da ni sama reč sreća nije dovoljno specifična, Ekman (2011:245, 246) naglašava da sreća može obuhvatati vrlo različite podvarijante: zadovoljstvo, zabavljanje, uzbuđenost, čuđenje, ponos i tako dalje. Ekman tako emociju zadovoljstva opisuje vrlo slično onome kako je mi predstavljamo u ovom poglavlju kao emociju spokoja, opisujući je kao stanje „kada se čini da je sve potaman, kada ne osećamo da treba bilo šta da činimo, osećamo se zadovoljni ili narodski rečeno „podignemo sve četiri uvis“ (Ekman, 2011:248). Treba posebno zapaziti reči koje Ekman koristi da bi opisao ovu varijantu sreće, a koje se odnose na to da nemamo potrebu ništa da činimo što i jeste odlika spokoja i mira. U daljem tekstu on primećuje kako je potraga za uživanjem primaran motiv u našim životima⁸⁹, ali da je se ljudi razlikuju po tome kakvo uživanje postavljaju kao cilj svog života: neki ljudi tragaju za zabavom, drugi za uzbuđenjem, altruistični ljudi tragaju za ushićenjem, zahvalošću i ponosom itd. Neki ljudi, pak, kako on primećuje, „tragaju za trenutcima smirenosti i staloženosti“ (Ekman, 2011:256), što potvrđuje da ovaj autor emociju spokoja i mira smatra jednom od varijanti emocije sreće. I prema našim istraživanjima, osećanje mira i spokoja deo je kognitivnog scenarija sreće, te su u anketi koja se bavila pitanjem šta je to sreća, kao elementi sreće navedeni mir i harmonija u odgovorima govornika oba jezika, mada nešto češće kod izvornih govornika engleskog jezika, nego kod izvornih govornika srpskog jezika (Kosanović, 2009:252). U prilog tome ide i činjenica da se u srpskom asocijativnom rečniku kao asocijacija na odrednicu *S srećan* reč *S mir* javlja 2 puta, *S unutrašnji mir* jedanput, dok je identičan broj sličnih odgovora dobijen u slučaju

---

⁸⁹ U okviru našeg modela, to je potraga za „imetakom“, u okviru Rolsove teorije (Rolls,xxxx) to je potraga za „nagradom“, o čemu smo već govorili i prethodnim poglavljima.

odrednice *S srećan*, gde je pridev *S miran* naveden kao asocijacija takođe dva puta (Piper et al. 2005:446,447)).

Čak i ako pretpostavimo da je emocija spokoja vezana samo za trenutnu čulnu priyatnost, kakva je recimo ona kada se čovek prijatno ušuška u toplu postelju posle napornog dana, ni tada nije isključeno da se radi o emociji. Ekman (2011:248), na primer, jasno iznosi stav da čulne prijatnosti predstavljaju uživanje i da on ne vidi ni jedan razlog zašto se ne bi smatrale emocijama.

Jezičke potvrde spokoja kao emocije

Na britanskim sajtovima izraz *E emotion of peace* javlja se oko desetak puta, a na američkim sajtovima oko sto puta, izraz *E emotion of calm* na britanskim sajtovima javlja se 3 puta a na američkim oko 60 puta. Tekstovi u kojima se javljaju ovi izrazi raznorodni su, počevši od onih koji se bave religijom, pa do onih koji se bave uređenjem doma, o čemu svedoči nekoliko ilustrativnih primera:

E

What song best represents the *emotion of peace*?⁹⁰

<https://www.quora.com/What-song-best-represents-the-emotion-of-peace>

Whereas Indian theorists following Abhinavagupta claim that the aesthetic *emotion of peace* best approximates the goal of religious experience...

<http://fordhampress.com/index.php/tastes-of-the-divine-cloth.html>

...tall flowing grass invokes an *emotion of calm and peace*.

<http://www.houseandhome2.com/silk-plants/>

Jedna interesantna diskusija laika na forumu bavi se upravo temom koja nas zanima, a neki od učesnika diskusije prave distinkciju između reči *E peace* i *E calm*, no daju status emocije stanju opisanom pridevom *E calm*, i dovode ga u vezu sa srećom (*E bliss*):

---

⁹⁰ Nije slučajno što se muzika povezuje sa emocijama, s obzirom da je vokalizacija veoma značajna u komunikaciji ljudi, a posebno u smislu podsticanja empatije (poziv deteta majci).

E *peace, calm, calmness*

A: Is *peace* an emotion?

B: I'm afraid it's not an emotion. It's a state of being. *Calm is the emotion of peace.*

C: *Calmness* is certainly an *emotion*, as is bliss. I think if you could connect *peace* to one or both of those, you could probably pass it as an *emotion*.

<https://answers.yahoo.com/question/index?qid=20080822171316AAG0fnm>

Pripisivanje statusa emocije spokoju nije karakteristika isključivo laika, mada je relativno retko u psihologiji. Ipak vrijedi spomenuti da se istraživanje objavljeno na stranici Evropske asocijacije za socijalnu psihologiju zasnivalo na ispitivanju postojanja određenih „sentimentalnih stereotipova“ u povezivanju emocije ljutnje ili emocije spokoja (E *calm*) sa pripadnošću određenoj društvenoj klasi. Ispitivanje je uključivalo povezivanje predstavnike niže ili više klase sa muzikom koja je bila „agresivna“ ili „mirna“, ali nije spadala ni u jedan žanr koji stvarno slušaju predstavnici te klase u tom regionu. Primer upotrebe izraza E *emotion of calm* u ovom izveštaju o istraživanju nije marginalan, te se očigledno i među psiholozima koristi ne samo taj termin, već i koncept suprotstavljenosti emocije spokoja ljutnji:

E *anger, calm*

... the attributes being examined (*anger/calm*) and the categories presented (high status/low status).

...The few that have examined anger attributions have largely focused on race (Blacks vs. Whites) and the generality of the patterns they show to other inter-status contexts is often unclear. Previous studies have also not examined the attribution of the other key hunchback *emotion of calm* – even though these two emotions are distinct⁹¹.

http://www.easp.eu/news/itm/seedcorn_grant_report-35.html

U srpskom jeziku nije uobičajen izraz S *emocija spokoja*, već se češće nailazi na sintagmu S *osećanje spokoja* ili S *osećaj spokoja*, no spokoj se očigledno smatra emocijom kod laika, kako vidimo iz primera u kojima se spokoj dovodi u vezu sa ostalim emocijama.

S *osećaj spokoja*

Život je zaista veličanstven u svojoj punoći, punoći emocija koje smo u mogućnosti da osetimo, od sreće preko entuzijazma, oduševljenja, miline, *osećaja spokoja*, ponosa, do straha, stida, osećaja krivice, tuge itd.

<http://novasvest.com/vesti?id=472&v=gospodari-mislina-gospodari-zivotom>

---

⁹¹ U ovim primerima autor je podvukao relevantne delove teksta.

Među psiholozima, spokoj se obično smatra elementom raspoloženja, što je ilustrovano i primerom iz srpskog korpusa sa sajta na kojem psiholog piše za širu čitalačku publiku, mada je zanimljivo da se u istom primeru i radost koja definitivno ima status emocije smatra elementom raspoloženja:

Dobro raspoloženje podrazumeva radost, prijatnost uz istovremeno *osećanje* spokoja, *unutrašnjeg mira i harmonije*.

<http://www.vaspsiholog.com/tag/negiranje-emocija/>

Ekman (2011:248) pravi razliku između kratkotrajne emocije spokoja i zadovoljstva i raspoloženja „tokom koga neko satima oseća opuštenost, smirenost i zadovoljstvo“. Međutim, mi zastupamo stanovište da granica između emocije i raspoloženja nije striktno povučena.

Pošto u našem istraživanju ne pravimo strogu distinkciju između osećaja, raspoloženja i emocija, smatramo da se na osnovu svih navedenih razmatranja stanje spokoja iskazano pridevima može smatrati emocijom, uz ogradu da taj termin koristimo u širokom značenju. U tom svom stanovištu oslanjamo se na Kružni model afekta (Circumplex Model of Affect) koji predlažu Watson & Tellegen (1985, 1999:821) u kojem oni i raspoloženja i emocije tretiraju kao afekte koji se razlikuju po dimenzijama, ali se zajedno nalaze u istom krugu. U njihovom modelu, spokoj se nalazi u kategoriji koja je suprotna uznemirenosti, strahu i ljutnji i koja nosi naziv „Afekat nizak po stepenu negativnosti“ (*Low Negative Affect*). Reči koje su upotrebljene da izraze spokoj u njihovom modelu su *E at rest, calm, placid, relaxed*.

Pridevi koji izražavaju emociju spokoja i srodne emocije

Kako bismo ispitali emociju spokoja označenu pridevima u oba jezika prikupili smo prideve koji se u rečnicima navode kao sinonimi pridevima E *peaceful, calm* i S *miran, spokojan*.

Prikupljeni reprezentativni pridevi u engleskom jeziku su: E *peaceful, calm, tranquil, reposeful, relaxed, laid-back, chilled, placid, even-tempered; serene, blissful; undisturbed, untroubled, , unworried, unruffled, anxiety-free, unperturbed unagitated, unbothered, unflustered; casual, non-chalant;*

U OD se kao sinonimi pridevu E *calm* javljaju još i pridevi: *composed, collected, poised, self-controlled, cool, cool-headed, sober*. Navedeni pridevi ukazuju na pribranost kao emocionalno stanje koje obuhvata smirenost i usredsređenost i koji su će biti prikazani i analizirani u sledećem odeljku.

Takođe u OD se kao sinonimi navode i pridevi koji označavaju ravnodušnost i koji će takođe biti prikazani u odgovarajućem poglavlju o toj emociji (E *sedate, unexcitable, impassive, dispassionate, unemotional, phlegmatic*). Takođe, tu su i pridevi koji označavaju emociju spokoja već rezervisanost ili stabilnost (E *quiet, steady*)⁹².

U srpskom jeziku, u RS se pod odrednicom S *miran* i S *smiren*, upućuje još i na odrednice koje uključuju sreću i ravnodušnost, a pod odrednicom S *miran* još i na nepokretnost, bezbednost i suzdržanost. Za razliku od engleskih rečnika, u RS se ne upućuje na pribranost i sabranost, ali se na nju potpuno jasno upućuje u rečniku Matice srpske u definiciji prideva S *smiren* – „koji vlada sobom, umeren u načinu života, jednostavan i uljudan u ponašanju.“ Pridevi koji označavaju pribranost deo su sledećeg odeljka. U našem modelu primećujemo kako se ljubaznost navedena u ovoj definiciji pripada društvenim emocijama prikazanim neposredno ispod smirenosti, te kako model grafički ispravno prikazuje vezu između smirenosti i ljubaznosti (Tabela 3).

---

⁹² <http://www.oxforddictionaries.com/definition/english-thesaurus/calm>

Analiza ponuđenih sinonima ukazuje na to da emocija spokoja pripada skupu prijatnih emocija i da se približava emociji sreće (E *blissful*, S *blažen*), a da je lingvistički najizraženije suprotstavljena emociji brige i uznemirenosti (slabije izraženog straha) o čemu svedoče pridevi poput E *untroubled, unworried, unruffled, anxiety-free, unperturbed, unagitated, unbothered, unflustered* S *bezbrižan, neuznemiravan*. U tom smislu jezička realizacija ove grupe prideva potvrđuje da je stanovište koje zastupaju Watson & Tellegen (1985, 1999:821) u svom Kružnom modelu afekta u kome spokoj predstavljaju kao stanje suprotno uznemirenosti. Treba naglasiti da je spokoj bitno različit od neprijatnih emocija niskog intenziteta poput ravnodušnosti i dosade, jer podrazumeva mogućnost motivisanosti, dok dosada i ravnodušnost sadrže odsustvo pozitivne motivacije, te da je njima sličan samo po pasivnosti.

Pridevi koji označavaju emociju spokoja mogu se podeliti na one koji primarno označavaju **mir i spokoj**.

U engleskom jeziku to su pridevi: E *peaceful, calm, tranquil, reposeful, relaxed, laid-back, chilled, placid, even-tempered*

U srpskom jeziku to su pridevi: S *smiren, miran, staložen, uravnotežen, (mrtav) hladan, opušten, relaksiran*.

Pridevi koji u sebi sadrže **elemenat blage radosti** su u engleskom jeziku : E *serene, blissful*.

U srpskom jeziku to su : S *spokojan, blažen, bezbrižan*.

Pridevi koji **negiraju uznemirenost** (opasnost) su u engleskom: E *undisturbed, untroubled, unworried, unruffled, anxiety-free, unperturbed unagitated, unbothered, unflustered*

Srpski pridevi koji negiraju uznemirenost su: S *bezbrižan, bezbedan, neuznemiravan*.

Pored toga mogu se izdvojiti i dve grupe prideva koji ukazuju na **opušteno ponašanje** subjekta emocije mira. U engleskom jeziku to su pridevi E *casual, non-chalant*.

U srpskom jeziku mir i opuštenost označeni su pridevima S *ležeran, komotan*.

Tabela 16 prikazuje engleske i srpske prideve koji označavaju spokoj.

Tabela 16: Engleski i srpski pridevi koji označavaju spokoj (mir)

Emocija	Engleski	Srpski
mir	<i>peaceful, calm, tranquil, reposeful, relaxed, laid-back, chilled, placid, even-tempered</i>	<i>smiren, miran, staložen, uravnotežen, (mrtav)hladan, opušten, relaksiran, kul</i>
mir i radost	<i>serene, placid, blissful</i>	<i>spokojan, blažen bezbrižan</i>
odsustvo (slabije ili jače) opasnosti	<i>undisturbed, untroubled, , unworried, unruffled, unperturbed unagitated, unbothered, unflustered anxiety-free</i>	<i>bezbrižan, bezbedan, neuznemiravan</i>
bezbrižno ponašanje u skladu sa odsustvom opasnosti	<i>casual, non-chalant</i>	<i>ležeran, komotan</i>

Kognitivni scenario

Kognitivni scenario emocije spokoja (mira) podrazumeva da subjekat procenjuje da ne postoji mogućnost gubitka, kao i da je ostvario dobitak (sigurnost, zadovoljenje potreba).

Procena opasnosti je očigledno važan element pri konceptualizaciji mira i spokoja, te to objašnjava prideve koji označavaju mir, a nastali su negiranjem prideva koji označavaju blaži oblik straha E *undisturbed, untroubled, unworried, unruffled, unperturbed, unagitated, unbothered, unflustered, anxiety-free*, S *bezbrižan, bezbedan*. Sudeći po ovim pridevima, suprotnost spokoju bili bi uznemirenost i nervoza kao blagi oblici straha. Osećanje zadovoljstva takođe je element prisutna u konceptualizaciji mira i spokoja te otuda primeri prideva kao E *blissful*, S *blažen* u okviru sinonima za prideve E *peaceful*, S *miran*⁹³.

Prototipično ponašanje za čoveka koji je miran i spokojan jeste opušteno sedenje, stajanje, leškarenje, lagan i bezbrižan hod, prijatno ćaskanje itd. (E *casual*, *non-chalant* S *ležeran*, *komotan*).

Aspekti emocije i društveno vrednovanje

Emocija spokoja (mira) relativno je blagog intenziteta, no pojedini pridevi koje izražavaju spokoj blizak sreći imaju nešto pojačan intenzitet (E *blissful* S *blažen*).

Grupa prideva iz ove skupine koja dobro ilustruje različito društveno vrednovanje uslovljeno kontekstom jeste ona koja ukazuje na ležerno ponašanje (E *casual* S *ležeran*). Primeri koji slede ukazuju na to kako ovi pridevi u kontekstu mogu imati različito društveno vrednovanje.

E *casual*

To be a good bodyguard you've got to appear *casual* while you're working.
(BNC)

Behind his *casual* attitude lies the strict discipline a teacher asks of a pupil.
(OD)

...relaxed *young casual people* standing with hands in their pockets.
<https://en.fotolia.com/id/62398482>

Even then, the British experts have been amazed by the *casual* attitude taken towards such a dangerous substance. (OD)

U prva dva primera E *casual* ima pozitivno vrednovanje, u trećem vrednovanje zavisi od stava posmatrača, a u četvrtom primeru vrednovanje je negativno, jer je stanje opisano ovim pridevom posmatra kao neprimereno opasnoj situaciji. Pri tom su primeri iz OD u kojima je pridev E *casual* različito društveno vrednovan dati kao primeri za istu definiciju – „relaxed and unconcerned“. U srpskom jeziku se uočava isti raspon vrednovanja od pozitivnog do negativnog vrednovanja, što ilustruju primeri koji slede.

Od energičnog učenika do premijera: Zoran je bio *ležeran*, šarmantan, duhovit, inteligentan.

<http://www.hercegovina.info/mediji/24sata-info/od-energicnog-ucenika-do-premijera-zoran-je-bio-lezeran-sarmantan-duhovit-inteligentan-1787>

Franjo Tuđman je bio jedan groteskni preosetljivi narcis, on bi se ozbiljno naljutio i uvredio kada bi na naslovnoj strani "Ferala" video da ga ovi nešto prozivaju. Milošević je bio *ležeran* u tom smislu, njega je zanimala samo vlast.
<http://www.vreme.co.rs/cms/view.php?id=1333113>

Cesare je ponekad bio *ležeran* u odbrani, previše siguran u sebe, pa je povremeno činio i greške, koje su ušle u fudbalski rečnik pod imenom „maldinate“.
www.acmilan-serbia.com/2014/02/legende-milana-cesare-maldini.html

U prvom primeru pridev *S ležeran* ima izrazito pozitivno vrednovanje, u drugom relativno neutralno, pa možda i pozitivno vrednovanje, dok je u poslednjem primeru vrednovanje negativno, jer je situacija u kojoj se pokazuje ležernost neprimerena.

Pošto je u nekim slučajevima je primereno biti miran, pribran, opušten ili ležeran, a u nekima je krajnje neprimereno, postavlja se pitanje da li se može sa potpunom sigurnošću govoriti o ekspresivnom značenju ovih prideva bez upućivanja na njihovo tekstualno značenje.

Što se tiče trajnosti stanja, ovi pridevi pokazuju fleksibilnost. Tako, iako u OD, recimo, nailazimo na posebno navedeno značenje prideva *E peaceful* koje glasi „miroljubiv“ („of a person: inclined to avoid conflict“) koje bi odgovaralo značenju trajnog stanja i ljudske osobine, u korpusu nailazimo na primere koji ilustruju trenutno stanje.

E peaceful
Dad was a *peaceful*, law-abiding citizen.
(OD)

Glad the kids are being *temporarily peaceful*, enjoy it while you can!
<http://forum.dukaners.com/viewtopic.php?f=8&t=17329&start=120>

Pridevi nastali od participa ili glagolskog prideva trpnog

Ako se obratimo pažnju na prideve koji su u ovoj skupini nastali od participa glagola ili glagolskog prideva trpnog primetićemo da samo deo ovih prideva ima takvo poreklo (Tabela 17).

Tabela 17 : Engleski i srpski pridevi koji označavaju spokoj (mir): pridevi nastali od participa ili glagolskog prideva trpnog

Emocija	Engleski	Srpski
mir	<i>peaceful, calm, tranquil, reposeful, relaxed, laid-back, chilled</i>	<i>smiren, miran, staložen, uravnotežen, (mrtav) hladan, opušten, relaksiran</i>
mir i radost	<i>serene, placid blissful, placid, even-tempered</i>	<i>spokojan, blažen bezbrižan</i>
odsustvo slabije ili jače opasnosti	<i>undisturbed, untroubled, unworried, unruffled, unperturbed, unagitated, unbothered, unflustered, anxiety-free</i>	<i>bezbrižan, bezbedan, neuznemiravan</i>
ponašanje u skladu sa odsustvom opasnosti	<i>casual, non-chalant</i>	<i>ležeran, komotan</i>

Uočavamo da prošli participi u engleskom jeziku preovladavaju u grupi prideva u kojoj se negira opasnost/uznemirenje (E *undisturbed, untroubled, unworried, unruffled, unperturbed, unagitated, unbothered, unflustered*). Dakle, osećanje uznemirenosti/straha se konceptualizuje kao dejstvo (opasnog, uznemirujućeg) objekta na subjekat, te se ovde takvo dejstvo negira. Glagoli od kojih su participi nastali su tranzitivni jer iskazuju kako (opasni) objekat deluje na subjekta, a to dejstvo se zatim negira. U srpskom jeziku, u ovoj grupi negiranja opasnosti imamo manje glagolskih prideva trpnih, ali princip konceptualizacije je isti (S *neuznemiravan*).

Prošli participi i glagolski pridevi trpni se javljaju i u grupi prideva koji izražavaju opuštenost pripadaju raznorodnim grupama glagola po tranzitivnosti. Pridev E *relaxed* je nastao od glagola koji može biti tranzitivan, i tada on implicira da je objekat imao umirujuće i prijatno dejstvo na subjekat, no isti glagol može biti i refleksivan i upućivati na to da se subjekat voljno opustio. U srpskom jeziku pridevi S *smiren, opušten, relaksiran*, mogu voditi poreklo i od tranzitivnih i od refleksivnih glagola (S *smiriti (se), opustiti (se), relaksirati (se)*), te svakako van konteksta nije potpuno jasno da li je neko

opušten svojom voljom ili zbog toga što ga je neki objekat opustio svojim umirujućim delovanjem.

Na ovim primerima se vidi potvrda teze koju smo izneli da su pridevi koji označavaju emocije samo oznake za kognitivni scenario koji stoji u njihovoj osnovi, i koji postoji nezavisno od toga da li je pridev glagolskog porekla ili nije. Međutim, kod prideva glagolskog porekla kognitivni scenario je na poseban način transparentan, jer je neposredno doveden u vezu sa glagolom kao važnim elementom radnje u okviru kognitivnog scenarija.

Metafore i metonimije

Pojmovne metafore i metonimije u ovoj grupi prideva (Tabela 18) mogu biti prisutne i u osnovi onih prideva koji su glagolskog porekla kao i u osnovi onih prideva koji takvo poreklo nemaju.

Treba napomenuti da su u mnogim slučajevima metafora ili metonimija postojale u osnovi ovih prideva u ranijim vremenskim periodima, o čemu dobijamo informacije iz rečnika u odeljku o poreklu reči, međutim u savremenom jeziku one nisu uvek sasvim transparentne⁹⁴. Zbog toga ćemo ovde biti prevashodno usresređeni na one prideve u kojima je sa stanovišta savremenog jezika evidentno postojanje konceptualne metafore ili metonimije, ali spomenućemo i neke prideve koji su se u ranijim fazama svog dijahronijskog razvoja zasnivali na pojmovnim metaforama ili metonimijama.

---

⁹⁴ Na primer pridev *E poised* je sadržao u sebi istu metaforu kao pridev *E balanced*, ali se sada ta metafora slabije uočava.

Tabela 18: Engleski i srpski pridevi koji označavaju spokoj (mir) – pojmovne metafore i metonimije

Emocija		Metafore i metonimije
spokoj (mir)	E, S	MIR JE HLADNOĆA E <i>chilled</i> , S (<i>mrtav</i>) <i>hladan</i> MIR JE TALOG NA DNU TEČNOSTI E (<i>sedate</i>) S <i>staložen</i> MIR JE RAVNOTEŽA E <i>balanced (poised)</i> S <i>uravnotežen</i> MIR JE BOŽJI DAR /BLAGO E <i>blissful</i> S <i>blažen</i>
	E, S	Metonimija: ❖ opuštenost tela E <i>relaxed, laid-back</i> S <i>opušten</i>
	E	EMOCIJA JE MATERIJU U SADRŽATELJU E <i>blissful, peaceful</i>

Najuočljivija metafora koja se javlja u ovoj grupi ima za izvorni domen hladnoću, te bi glasila: MIR JE HLADNOĆA (E *chilled, cool*, S (*mrtav*) *hladan*). Međutim, hladnoća u ovim primerima nije posledica hlađenja čovekovog tela usled, recimo, emocije straha, te u pitanju nije jednostavan metonimijski prenos. Mi poredimo mirnog čoveka sa „hladnim čovekom“ pre svega zbog toga što on nije pod dejstvom (intenzivnih) emocija (straha, ljutnje, strasti) koje podrazumevaju povećanje telesne temperature, te bi u stvari implicirana metafora bila INTENZIVNA EMOCIJA JE TOPLOTA. Sledstveno tome emocija mira se konceptualizuje uz pomoć suprotne metafore NEPOSTOJANJE (INTENZIVNE) EMOCIJE JE HLADNOĆA, koja će biti produktivna i u konceptualizaciji ravnodušnosti, kao suprotnosti intenzivnim emocijama⁹⁵.

E *chilled*

By Sunday evening I'm usually feeling pretty *chilled*. (OD)

I wanted to create a Miss Swanne girl, who was *cool and relaxed* as she lounged in the pool...

⁹⁵ O ovome detaljno piše Rasulić (2015), na šta će se detaljnije upućivati u nastavku analize.

<http://www.digitalartsonline.co.uk/tutorials/adobe-illustrator/create-your-own-retro-summer-scene/>

Mrtav hladan, ili možda bolje reći pijan, mladić je devojci opušteno skrenuo pažnju da joj kosa gori pokazujući rukom.

<http://www.alo.rs/cestitala-decku-rodendan-pa-zapalila-kosu/36639>

Ponekad se pridevi E *chilled*, *cool*, S *hladan* koriste i da označe pribranosti, a ne opuštenost.

E *cool*

How to keep *cool* under pressure: Handling anger, nervousness, fear...

<https://www.psychologytoday.com/blog/communication-success/201308/how-stay-cool-under-pressure>

S *hladan*

Svojim neregovanjem, time što ste ostali mrtvi *hladni* pred strašnim prizorom pokazali ste da više niste ideološki potpaljeni seljaci...

<http://www.politika.rs/scc/clanak/224011/Kukasti-krst-na-keju>

Metafora MIR JE DOLE/TALOG NA DNU TEČNOSTI (E (dij. *sedate*) S *staložen*) povezana je sa opštijom metaforom EMOCIJE SU UZBURKANA TEČNOST. Miran čovek poredi se sa čovekom koji je dopustio da se njegove emocije stalože kao pesak u vodi koja se smiruje nakon uzburkanosti. Dok je srpski pridev S *staložen* proziran po pitanju ove metafore, engleski pridev E *sedate* ima značenje umirenja, taloga ili sedenja samo u svom latinskom korenu. On je naime nastao od latinskog glagola *sedare* sa značenjem „umiriti se, staložiti se“⁹⁶, srodnog glagolu *sedere* sa značenjem „sedeti“. U svakom slučaju, emocija mira se konceptualizuje uz pomoć vertikalne dimenzije GORE-DOLE, u značenju intenziteta⁹⁷.

E *sedate*

This does not reflect well on the *sedate*, calm and collected gentleman that I hallucinated myself to be. (OD)

S *staložen*

Izuzetno je miran i *staložen*, što je svojstveno monasima...

<http://www.informer.rs/print/32076/vesti/hronika/32076/PUZIGACA-EMOCIJA-Odbegli-grobar-nije-poljubio-sestru>

---

⁹⁶ Oksfordski rečnik prevodi glagol L *sedare* kao “to settle“ mada ostaje nejasno da li se E *to settle* odnosi samo na smirivanje, ili i na taloženje što je jedno od značenja ovog glagola.

<http://www.oxforddictionaries.com/definition/english/sedate>

⁹⁷ Rasulić (2004:183-186) govori o vertikalnosti uz pomoć koje se konceptualizuju emocije metaforički shvaćene kao tečnost, s pravom navodeći da su produktivnije one metafore koje ukazuju na visok stepen intenziteta emocije. Ovde imamo ilustraciju redeg slučaja konceptualizacije jedne emocije uz pomoć donjeg dela skale, odnosno pozicije DOLE.

Mir se konceptualizuje i kao ravnoteža uz pomoć pojmovne metafore MIR JE RAVNOTEŽA (E *balanced*, (dijahronijski još i E *poised*), S *uravnotežen*), što je u vezi i sa prethodnom metaforom, pošto je ravnoteža suprotstavljena velikim oscilacijama emocija. Pored sinhronijski potpuno prozirnih metafora, u engleskom jeziku primećuje se i prisustvo prideva E *poised* koji sadrži delimično prozirnju metaforu. Naime i danas glagol E *to poise* znači „držati nešto u ravnoteži“, ali on potiče od i od latinskog glagola L *pendere* u značenju „vagati, meriti“.

Prijatnost koja je povezana sa mirom izražava se pojmovnom metaforom MIR JE BOŽJI DAR /BLAGO (E *blissful* S *blažen*)⁹⁸. Blaženstvo se konceptualizuje kao vredan dar koji može dati natprirodno biće (E *bliss, to bless*).

E *blissful*

I was carefree, *blissful* and fully content with the way my life was going and the way I was growing up.

<https://storify.com/Ravneek/getting-started>

S *blažen*

Skoro kao nekad kod čika Pere brice (ipak je osećaj iz tog vremena ostao nedostižan) bio sam *blažen*, totalno opušten.

<http://ratnicisvetlosti.com/clanak/veruj-ili-proveri/>

U današnje vreme govornici engleskog jezika značenje imenice E *bliss* koja stoji u osnovi prideva E *blissful* dovodi se u vezu sa glagolom E *bless* koji znači blagosloviti, te je u tom svetlu moguće govoriti o pojmovnoj metafori u kojoj se povezuju blagoslov i sreća. Međutim Oksfordski rečnik objašnjava kako su reči E *bliss* i E *bless* različitog porekla, ali su odavno zbog sličnog zvučanja počele da se dovode u vezu jedna sa drugom. Originalno je reč E *bliss* bila povezana sa germanskom rečju koja je označavala sreću i ležernost, i koja je dala današnji pridev E *blithe* koji označava

---

⁹⁸ Pridev E *blissful* u rečnicima je definisan uglavnom uz pomoć prideva koji ukazuju na sreću i radost, ali i na vedrinu (E *serenety, seerene*). CD daje sledeću definiciju ovog prideva: E *blissful* – serenely joyful or glad (<http://www.collinsdictionary.com/dictionary/english/blissful>). Vedrina je nedvosmisleno povezana sa mirom kako donosi isti rečnik: E *serene* – peaceful and tranquil, calm (<http://www.collinsdictionary.com/dictionary/english/serene>)

Povezanost blaženstva i mira vidi se u mnogobrojnim religijskim učenjima, pogotovu onim sa Azijskog kontinenta kao što se vidi u primeru:

My spiritual teacher, Paramhansa Yogananda, explained that *bliss* is, “a transcendental state of superior *calm* including within itself the consciousness of a great expansion and that of ‘all in One and One in all.’“

<http://seanmeshorer.com/what-is-bliss/>

nemarnost. Vremenom je ova reč sve više asocirana sa glagolom E *bless*, koji vodi poreklo od staroengleske reči SE *blēdsian* srodne SE *blōd* što znači krv, i koji je stoga prvo označavao blagosiljanje krvlju životinjske žrtve. Danas se asocijacija sa krvlju potpuno izgubila, a asocijacija sa srećom se još davno uspostavila⁹⁹.

Najzad, metonimija koje učestvuju u konceptualizaciji spokoja i mira je opuštenost tela (E *relaxed*, *laid-back* S *opušten*). U njoj se psihološka opuštenost konceptualizuje uz pomoć ideje opuštenosti mišića.

E *relaxed*

Stress is the leading cause of mental problems and physical problems, therefore feeling *relaxed* is beneficial for a person's health.

https://en.wikipedia.org/wiki/Relaxation_%28psychology%29

S *opušten*

Zidan nam je pre utakmice rekao da izađemo na teren *opušteni* i da uživamo u igri.

<http://sport.blic.rs/fudbal/evropski-fudbal/navas-zidan-nam-je-rekao-da-izademo-na-teren-opusteni-i-uzivamo-u-igri/z5mf6y1>

U engleskom jeziku, pridevi E *peaceful*, *blissful* nastali su kao rezultat metafore EMOCIJE SU MATERIJU U SADRŽATELJU, dok se ista metafora u srpskom jeziku javlja samo na nivou sintagme S *pun mira*, *pun blaženstva*.

Možemo zaključiti da se pojmovne metafore i metonimije realizovane u engleskim i srpskim pridevima koji izražavaju emociju spokoja i srodne emocije ne razlikuju, i da za svaku od njih postoji bar po jedna pridevska realizacija u svakom od ispitivanih jezika.

---

⁹⁹ Vidi : <http://www.oxforddictionaries.com/definition/english/bless>

<http://www.oxforddictionaries.com/definition/english/bliss>

<http://www.oxforddictionaries.com/definition/english/blithe>

Između spokoja i interesovanja: sabranost i usredsređenost

Sabranost je emocionalno stanje u kome subjekat veruje da neće ostvariti gubitak ako zadrži mir. Sabranost je bliska miru, i zato su pridevi koji je označavaju u rečnicima često navedeni kao sinonimi pridevima koji označavaju mir, kako je već bilo reči.

Međutim, sabranost je bliska i usredsređenosti, a ova interesovanju, te se u ovoj emociji prepliće više aspekata. Upravo na to ukazuje i definicija prideva *S sabran* u Rečniku Matice srpske: „Koji je upravio sve misli u jednom pravcu, na nešto određeno, pažljiv, pribran“. Sabranost može biti posredno srodna i emociji hrabrosti. Grafički prikaz pozicije sabranosti u Tabeli 3 pojašnjava njen odnos sa navedenim emocijama.

Suprotnost sabranosti bila bi rastrojenost, a usredsređenosti bi suprotna bile rastresenost i rasejanost.

Sabranost je označena sledećim engleskim pridevima: *E composed, collected, poised, self-controlled, cool, cool-headed, sober*,

Srpski pridevi koji označavaju sabranost su: *S sabran, pribran, staložen, priseban, trezven, hladnokrvan, hladan*.

Tabela 19: Engleski i srpski pridevi koji označavaju pribranost

Emocija	Engleski	Srpski
sabranost, pribranost	<i>composed, collected, poised, self-controlled, cool, cool-headed, sober</i>	<i>sabran, pribran, staložen, priseban, trezven, hladnokrvan, hladan</i>

Kognitivni scenario

Kao što smo to već spomenuli, kognitivni scenario spokoja i mira može u jednoj svojoj varijanti podrazumevati postojanje opasnosti, međutim s obzirom da subjekat procenjuje da poseduje moć da (pokuša da) prevaziđe opasnost dolazi do svesnog napora volje da se održi unutrašnji mir (*E composed, collected, poised, self-controlled, cool, cool-headed, sober S sabran, pribran, staložen, priseban, trezven, hladnokrvan,*

hladan). U ovom slučaju prototipično ponašanje subjekta bili bi mirni i odmereni pokreti ili stajanje/sedenje bez ukazivanja na tendenciju da se pobjegne.

Aspekti emocije

Po pravilu, kada pridevi koji izražavaju emocije označavaju određeno svesno ponašanje tada je i aspekt društvenog vrednovanja izraženiji. Pridevi koji izražavaju sabranost, odnosno mir koji je subjekat naporom volje zadržao uprkos opasnosti izvan konteksta su uglavnom pozitivno vrednovani (*E composed, collected, poised, sober S sabran, pribran, staložen, priseban, trezven*).

Međutim društveno vrednovanje nekih drugih prideva iz iste ove skupine nije tako jasno van konteksta (*E cool, cool-headed S hladan, hladnokrvan*).

Analiza primera iz korpusa pokazuje da društveno vrednovanje svih prideva koji označavaju sabranost zavisi od konteksta, odnosno od procene adekvatnosti određene emocije i njenom mestu u situaciji, bez obzira na to što neki od njih van konteksta ukazuju na dominantnost pozitivnog vrednovanja.

Primeri pozitivno vrednovanih primera iz ove skupine su sledeći:

E composed, poised, calm, cool, collected

With red tape stopping Andreas from intervening to protect the child, the usually *collected* policeman finds himself powerless and shaken to the core.
[http://www.zavvi.com/dvd/a-second-chance/...](http://www.zavvi.com/dvd/a-second-chance/)

Keira was always in control, always *composed, poised* and confident.
(OD)

As I see it, it is vital that you keep *calm* and happy so our baby will have a chance to get off to a good start in life.
(OD)

She seems *cool, calm, and collected*.
(OD)

S sabran, pribran, hladnokrvan

Slušati ispovesti „malih super heroja“, „div ženica“, ostati *sabran* i *pribran* pred njihovim tragičnim životima, nakon čega treba sve uobličiti u jasnu priču, uraditi to dostojno svakog njihovog poteza ...
<https://dzepnavenera.wordpress.com/tag/bolnica/>

Moramo ostati *hladnokrvni*: Ivica Kralj (fudbaler)

http://www.danas.rs/vesti/sport/mozemo_i_s_penala_u_finale.18.html?news_id=108457

Međutim ista emocija mira može biti društveno osuđena kao neadekvatna ukoliko je smirenost povezana sa društveno neprihvatljivim ponašanjem, u najdrastičnijem slučaju sa zločinom, te sledstveno tome sa nepostojanjem straha od društvene osude, kazne, Boga kao moralnog sudije itd. Primeri pokazuju kako se emocionalno stanje iskazano ovim istim pridevima može negativno društveno vrednovati ako je neprimereno situaciji.

E composed, poised, calm, cool, collected

I've seen Patrick play some roles just as you described, too – the eerily *composed* murderer and such.

<http://avengersfanforum.s2.bizhat.com/avengersfanforum-ftopic1539.html>

Even a glancing blow would topple the victim, and Glee, the *poised murderer*, knew it and was delighted. Never had The Shadow seen a more evil pleasure.

<http://www.searchengine.org.uk/ebooks/102/100.pdf>

Elliot Harper is the *calm, cool, collected murderer* Wyndham with Charlie Tighe an ideal contrast as the panic-stricken accomplice.

<https://www.thestage.co.uk/reviews/2012/rope-review-at-pitlochry-festival-port-na-craig-pitlochry/>

S sabran, pribran, hladnokrvan

Tokom procesa Pribke (nacistički zločinac) je bio *miran* i *sabran* uprkos tome što mu se stavljalo na teret, i nikada se nije izvinio porodicama svojih žrtava.

<http://www.blic.rs/vesti/svet/udruzenja-bivsi-nacista-erih-pribke-ne-treba-da-javno-slavi-rodendan/bb10ed4>

Ubica gardista bio *pribran*, pucao precizno.

<http://www.blic.rs/vesti/tema-dana/ubica-gardista-bio-pribran-pucao-precizno/nwyfwwz>

Hladnokrvni ubica! Salah Abdeslam se na dan zločina šetkao Parizom i namigivao u kameru!

<http://informer.rs/vesti/svet/41582/EKSKLUZIVNI-VIDEO-HLADNOKRVNI-UBICA-Salah-Abdeslam-se-na-dan-zlocina-setkao-Parizom-i-namigivao-u-kameru>

Pridevi nastali od participa ili glagolskog prideva trpnog

Deo prideva koji ukazuju na pribranost kao na stanje u kome subjekat ulaže napor volje da zadrži mir uprkos opasnosti nastali su od reflektivnih glagola koji ukazuju na dejstvo

subjekta na samog sebe (*E collect oneself, compose oneself, control oneself*, *E sabrati se, pribrati se, staložiti se*). Ovi pridevi ukazuju na samokontrolu odnosno uticaj subjekta na samog sebe kako bi zadržao unutrašnji mir. Engleski pridev *E self-controlled* po načinu tvorbe izrazito se razlikuje od srpskih prideva, jer su u engleskom jeziku moguće složenice u kojima se navodi subjekat radnje, koji je u ovom slučaju ujedno i objekat radnje, s obzirom na reflektivnost (Tabela 20).

Tabela 20: Pridevi koji označavaju pribranost nastali od participa ili glagolskog prideva trpnog prideva koji označavaju pribranost

Emocija	Engleski	Srpski
sabranost, pribranost	<i>composed, collected, poised, self-controlled, cool, cool-headed, sober</i>	<i>sabran, pribran, staložen, priseban, trezven, hladnokrvan, hladan</i>

Metafore i metonimije

Pojmovne metafore i metonimije koje stoje u osnovi prideva koji označavaju pribranost uklapaju se u kognitivni scenario emocije mira i spokoja (Tabela 21)

Tabela 21: Engleski i srpski pridevi koji označavaju pribranost – metafore i metonimije

Emocija	Metafore i metonimije
E, S	PRIBRANOST JE HLADNOĆA <i>E chilled, cool, cool-headed</i> <i>S hladnokrvan, hladan</i> PRIBRANOST JE STANJE UNUTAR GRANICE LIČNOSTI <i>E composed, collected</i> <i>S sabran, pribran</i> PRIBRANOST JE TREZNO STANJE <i>E sober</i> <i>S trezven</i>

Najuočljivija metafora koja se javlja u ovoj grupi ima za izvorni domen hladnoću, te bi glasila: **PRIBRANOST JE HLADNOĆA** (*E cool, cool-headed, S hladnokrvan, hladan*). Kao što smo već rekli kada smo govorili o spokoju implicirana metafora i ovde bi bila **INTENZIVNA EMOCIJA JE TOPLOTA**. Sledstveno tome emocija mira se

konceptualizuje uz pomoć suprotne metafore NEPOSTOJANJE (INTENZIVNE) EMOCIJE JE HLADNOĆA, koja će biti produktivna i u konceptualizaciji ravnodušnosti, kao suprotnosti intenzivnim emocijama¹⁰⁰. U ovom slučaju intenzivna emocija koja je izbegnuta je strah, što je zanimljivo jer se metonimijski strah povezuje sa hladnoćom. tako je ovde hladnoća zapravo suprotna strahu kao uzbuđenju i uznemirenosti. Rasulić (2015, 280) takođe ukazuje na vezu samokontrole i hladnoće, gde se samokontrola povezuje sa hladnoćom krvi i glave. Interesantno je da srpskom jeziku ne postoji pridev koji bi odgovarao engleskom pridevu E *cool-headed*, ali postoji izraz S *hladne glave* koji prenosi istu ideju na nivou sintagme.

E *cool, cool-headed*

How to keep *cool* under pressure: Handling anger, nervousness, fear...

<https://www.psychologytoday.com/blog/communication-success/201308/how-stay-cool-under-pressure>

Remaining calm and *cool-headed* was always essential.

(OD)

S *hladan, hladnokrvan*

Svojim nereagovanjem, time što ste ostali mrtvi *hladni* pred strašnim prizorom pokazali ste da više niste ideološki potpaljeni seljaci...

<http://www.politika.rs/scc/clanak/224011/Kukasti-krst-na-keju>

Nije lako uvek ostati miran i *hladan* na svakojake provokacije i prljave faulove protivnika...

http://www.danas.rs/danasrs/sport/kriv_sam_moram_da_platim.74.html?news_id=201262

Trener košarkaša Partizana Duško Vujošević, kao i uvek, bio je *hladnokrvan* na uvrede "delija"...

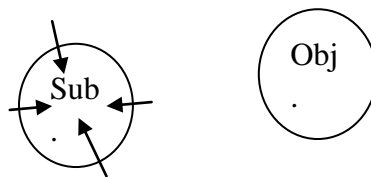
<http://sport.blic.rs/kosarka/domaca-kosarka-i-aba/vujosevic-hladnokrvan-na-nove-uvrede-delija-video/b18webc>

Druga metafora koja se pojavljuje u oba jezika jeste metafora PRIBRANOST JE STANJE UNUTAR GRANICE LIČNOSTI. Ova metafora se javlja u pridevima E *composed, collected* i S *sabran, pribran, priseban*. Ova metafora je inače produktivna i kod prideva koji označavaju pojačano interesovanje ili pažnju poput E *focused* S *usredsređen*.

---

¹⁰⁰ O svim emocijama koje se konceptualizuju uz pomoć izvornog domena temperature iscrpno piše Rasulić (2015,273), ukazujući na motivisanost ovih metafora, ali i na složenost ove motivisanosti. Emocije koje se konceptualizuju uz pomoć izvornog domena hladnoće su: strah, tuga, očajanje, mržnja,zavist, prezir, ravnodušnost.

Kada govorimo o pribranosti kognitivni scenario uključuje ideju da subjekat „prikuplja“ svoje mentalne kapacitete (pažnju, sposobnost za akciju na primer), kao što bi prikupljao oružje i da se sprema na pravilan odgovor na opasnost. Subjekat time pokazuje da kontroliše sebe, svoje sposobnosti i kapacitete (Slika 6).

Slika 6: Grafički prikaz pribranosti

Primeri koji slede ukazuju na ideju dobre samokontrole mirnog i pribranog čoveka.

E composed, collected

People who are *calm, collected* and in control of their emotions use clear, uncomplicated, deliberate movements.

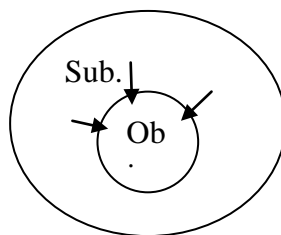
<http://www.link-university.com/lekcija/Making-Great-First-Impressions/7108>

S sabran, pribran

Jer svaki čovek koji je *sabran i pribran*, čovek je na svome mestu.

<http://www.exodus-cudo.com/2012/01/subota/>

U slučaju usredsređenosti pak kognitivni scenario uključuje to da je subjekat okrenut predmetu interesovanja u okviru zamišljenog kruga, a da ostali spoljašnji uticaju ne mogu preći granicu tog kruga i odvratiti mu pažnju. Slika 7.

Slika 7: Grafički prikaz usredsređenosti

Možemo da primetimo kako su konceptualne metafore u slučaju prideva nastalih od participija glagola vrlo „dinamične“, i jasno i slikovito uključuju kretanje, za razliku od prethodne grupe metafora.

Međutim, to ne znači da kognitivnog scenarija nema iza metafora koje su naizgled „statične“. Ako je neko „hladan“ zato što je pribran, kognitivni scenario iza tog pojma sadrži poređenje dve različite slike : sliku hladnog/pribranog čoveka i sliku čoveka koji je pod uticajem emocije vruć. Konceptualizacija kroz metaforu počiva na upoređivanju, pa u tom smislu u sebi sadrži određenu dinamiku.

Naizgled manje produktivna, no značajna metafora u ovoj skupini jeste PRIBRANOST JE TREZNO STANJE koja je ilustrovana pridevima E *sober*, S *trezven*, koje pripadaju grupi prideva koji takođe impliciraju samokontrolu i zadržavanje mira u situaciji opasnosti. Ideja koja stoji u osnovi ovih prideva je poimanje emocija kao stanja van kontrole, koje se vrlo produktivno realizuje kroz metafore INTENZIVNA EMOCIJA JE PIJANSTVO/LUDILO/MAGIJA.

E *sober*

Staff members are supposed to stay *sober* and calm with their decisions, especially when they are getting flamed or something.

<https://premium-dota.com/en/forum/solved-appeals/1867-whitefox>

S *trezven*

Gnuša se nasilja i agresivnosti, čak je i u ljubavnim odnosima *trezven* i miran.

<http://opusteno.rs/astrologija-horoskop-numerologija-f147/psiholoski-portret-znaka-vodolija-t13891.html>

Emocija usredsređenosti

Emocija usredsređenosti (fokusiranosti, snažne zainteresovanosti u stanju mira) javlja se kada subjekat predviđa mogućnost dobitka ukoliko je istovremeno miran i veoma zainteresovan za neki objekat. Zbog toga je ova emocija srodna i emociji spokoja i emociji zainteresovanosti, kao što je prikazano u okviru modela u Tabeli 3.

Pridevi koji označavaju usredsređenost (fokusiranost) su na engleskom jeziku : *focused*, *immersed*, *buried*, *absorbed*, *consumed*, *intent*, *engrossed*.

U OD ovi pridevi navedeni su kao grupa prideva sinonimna pridevu E *interested*.

U srpskom jeziku pridevi koji označavaju usredsređenost su: *usredsređen*, *fokusiran*, *koncentrisan*, *usmeren*, *apsorbovan*, *zaokupljen*, *utonuo (u)*, *zadubljen*, *udubljen*

U RS su ovi pridevi navedeni kao sinonimni pridevu *S staložen*.

Tabela 22: Engleski i srpski pridevi koji označavaju usredsređenost

Emocija	Engleski	Srpski
usredsređenost	<i>focused, immersed, buried, absorbed, consumed, intent, engrossed</i>	<i>usredsređen, fokusiran, koncentrisan, usmeren, apsorbovan, zaokupljen, utonuo (u), zadubljen, udubljen</i>

Kognitivni scenario emocije usredsređenosti podrazumeva da subjekat uočava objekat vredan pažnje koji može doneti dobitak, i smireno se bavi njime kako bi do tog dobitka došao. Prototipično ponašanje čoveka koji pokazuje intenzivno interesovanje ili usredsređenost jeste pomno proučavanje objekta, nagnutost nad objektom ili nepokretnost u kombinaciji sa naprežanjem čula u pravcu stimulusa.

Aspekti emocije usredsređenosti

Prijatnost ili neprijatnost usredsređenosti može se pratiti kroz primere u kontekstu. Prvi primer u paru ukazuje na prijatnu varijantu emocije, a drugi na neprijatnu.

E focused

I am particularly *focused* on the beauty and simplicity of white-on-white.

<http://www.artstthread.com/profile/henriettascholestextiles/>

...one doesn't need to be constantly *focused on danger*.

<http://www.transformationalwriting.co.uk/blog/humanity-is-humanity-failing>

S usredsređen

U potpunosti *usredsređen* na posao, Matko sve manje pažnje poklanja Nevenki i porodici.

<http://www.b92.net/tv/najava.php?id=531>Potpuno

Trenutak kada je organizam *usredsređen* na čulo sluha, zbog straha od sopstvene, ili moguće tuđe iznenadne reakcije.

<http://vukajlija.com/otvarati-okolo-po-okolo/640990>

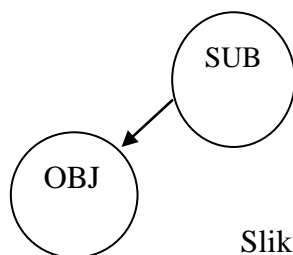
Pridevi nastali od participa ili glagolskog prideva trpnog

Svi analizirani pridevi koji označavaju usredsređenost u oba jezika su nastali od prošlog participa odnosno glagolskog prideva trpnog (Tabela 23).

Tabela 23: Pridevi nastali od participa ili glagolskog prideva trpnog

Emocija	Engleski	Srpski
usredsređenost	<i>focused, immersed, buried, absorbed, consumed, intent, engrossed</i>	<i>usredsređen, fokusiran, koncentrisan, usmeren, apsorbovan, zaokupljen, utonuo (u), zadubljen, udubljen</i>

Ovi pridevi su nastali od isključivo refleksivnih glagola koji iskazuju dejstvo subjekta prema objektu, gde subjekat sebe tj. svoju pažnju usmerava prema objektu interesovanja (E *focused, immersed, buried* S *fokusiran, usredsređen, koncentrisan, zadubljen, udubljen*) prema istoj shemi u oba jezika (E *Somebody focuses himself on something. Somebody is focused.* S *Neko se fokusira na nešto. Neko je fokusiran.*) Slika 8 ilustruje ovaj odnos grafički.

Slika 8:
Grafički prikaz fokusiranosti

Metafore i metonimije

Pridevi koji označavaju usredsređenost sadrže u sebi konceptualne metafore koje se odnose na snažnu povezanost subjekta i objekta interesovanja. Ta povezanost konceptualizuje se kao delovanje, te su stoga u jezičkoj realizaciji dominantno prisutni glagoli čiji participi su dalje konvertovani u prideve sa značenjem usredsređenosti (Tabela 24).

Tabela 24: Metafore i metonimije prisutne u pridevima koji označavaju usredsređenost

Emocija		Metafore i metonimije
usredsređenost	E, S	USREDSREĐENOST JE USMERENOST KA SREDIŠTU E <i>focused</i> S <i>usredsređen, fokusiran, koncentrisan, usmeren</i> USREDSREĐENOST /SNAŽNA

		ZAINTERESOVANOST JE APSORBOVANOST E <i>absorbed, consumed</i> S <i>apsorbovan</i> USREDSREĐENOST /SNAŽNA ZAINTERESOVANOST JE PRODIRANJE U DUBINU MATERIJE E <i>immersed, burried</i> S <i>utonuo</i>
--	--	---

Izvorni domeni koji se javljaju u ovim konceptualnim metaforama jesu prostor (uz koncept usmerenosti ka centru) i materija (uz koncept apsorbovanosti/upijanja ili prodiranja u dubinu materije): USREDSREĐENOST JE USMERENOST KA SREDIŠTU (E *focused, S usredsređen, fokusiran, koncentrisan, usmeren*), USREDSREĐENOST /SNAŽNA ZAINTERESOVANOST JE APSORBOVANOST (E *absorbed, consumed, S apsorbovan*), USREDSREĐENOST /SNAŽNA ZAINTERESOVANOST JE PRODIRANJE U DUBINU MATERIJE (E *immersed, burried, S utonuo*). U ovim slučajevima, objekat interesovanja se konceptualizuje kao centar pažnje ili kao materija koja upija subjekta, ili u koju on voljno ponire. Što se tiče pravca uzajamnog delovanja subjekta i objekta, on može imati različite smerove, kao što smo detaljno opisali i grafički predstavili u odeljku o participskom poreklu ove grupe prideva.

E *focused, absorbed, consumed, immersed, buried*

...*he was focused on the* Asian and Indian-sub continent energy markets.

<http://www.canaccordgenuity.com/en/cm/News-Events/News/Canaccord-Genuity-announces-new-Head-of-Securities-in-UK--Europe-capital-markets-operations/>

...throughout the book one remains not only an *absorbed* reader, but very much an active participant.

<http://www.amazon.co.uk/Casals-Art-Interpretation-Blum/dp/0520040325>

Once again I have become so *consumed* by the book I am currently reading...

http://leftbankmanc.blogspot.rs/2013_06_01_archive.html

One of the lessons drawn is that researchers are actively *immersed* in the research process and cannot purge their own interests and views.

<http://www.emeraldinsight.com/doi/abs/10.1108/11766091111124685>

Having spent a week *buried* in the book, I finally decided on the courgette fritter recipe.

<http://www.kaveyeats.com/2015/10/book-review-nopi-the-cookbook.html>

S usredsređen, usmeren, apsorbovan, utonuo

Njen bratić je ćutao, prividno *usredsređen* na poslasticu u svom tanjiru.

Đorđe Bajić: Ostrvo prokletih (GB)

Realista *usmeren* na cilj rado snosi odgovornost i pozdravlja izazove.

<http://www.ipersonic.eu/rs/8.html>

On je apsolutno *apsorbovan* svojim radom.

<http://sinisailic.blogspot.rs/2009/02/realna-situacija-umetnicka-galerija-5.html>

Tih dana čitam kao što sam čitala onda, *utonula* u knjigu do te mere da odskočim ako se šta dogodi.

Alvaro Pombo: Tamo gde su žene (GB)

Zainteresovanost

Zainteresovanost implicira pojačanu pažnju subjekta prema nekom objektu koji može da mu donese dobitak. Zainteresovanost se javlja u više varijacija zavisno od varijante kognitivnog scenarija, te tako pored obične zainteresovanosti može da uključi i radoznalost i zapitanost, ali i usredsređenost koja je povezana sa mirom, pa i fasciniranost, koja je povezana sa divljenjem i zbunjenošću. Dakle, interesovanje se, sa jedne strane graniči sa mirom i usredsređenošću, sa druge sa zbunjenošću, sa treće sa divljenjem i sa četvrte sa emocijom želje ili strasti koje su intenzivnije od interesovanja, ali ga i uključuju u sebe. Ovo se može jasno pratiti u modelu klasifikacije emocija prema kognitivnom scenariju (Tabela 3).

Emociji zainteresovanosti status emocije nije dodeljen jednoglasno. Neki psiholozi kao Robinson (2008) daju interesovanju status osnovne emocije. Suprotno tome, interesovanje može da se tumači kao mentalno stanje, ali ne i emocija, baš kao i iznenađenje i pažnja. Ono što je posebno problematično sa teoretskog stanovišta jeste i to da ako interesovanju ne dodelimo status emocije, onda ni želja ne može biti emocija, zbog toga što se želja može shvatiti i kao pojačano interesovanje. U tom slučaju i interesovanje i želja treba da budu shvaćeni kao motivaciona stanja, a ne emocije (Ortony& Turner, 1990:318). Sa druge strane, isključiti želju iz emocija nije sasvim jednostavno. Ortony&Turner (1990:316) postavljaju pitanje da li bi eventualno uključivanje želje u emocije impliciralo uključivanje žeđi, gladi i požude u emocije, zajedno sa radoznalošću i interesovanjem. Silvia (2006, 2008) koji se studiozno bavio interesovanjem smatra da je ono nesumnjivo emocija. On ukazuje na to da interesovanje uključuje više elemenata koji konstituišu emocije: fiziološke promene, facijalnu i vokalnu ekspresiju, šemu kognitivne procene, subjektivno osećanje itd. Facijalna ekspresija, na primer, uključuje pokrete mišića čela i oka, a često i nagnjanje glave ka ramenu; vokalna ekspresija uključuje brži govor i veći raspon frekvencije. Silvia (2008:57) svrstava interesovanje u „saznajne emocije“ (*E knowledge emotions*), zajedno sa zbunjenošću, iznenađenjem i čuđenjem. Primećujemo da je i u Tabeli 3 interesovanje pozicionirano blizu navedenih emocija. Pored toga, navodi Silvia, emocija interesovanja, kao i ostale emocije, ima motivacionu funkciju: ona motiviše istraživanje

i saznanje. Test komponenti emocije potvrđuje da interesovanje može imati status emocije, što Silvia (2008) detaljno opisuje (Tabela 25).

Tabela 25: Emocija interesovanja- komponente emocije

Komponente emocije	Emocija interesovanja
1. fiziološke promene	zadržavanje daha
2. izraz lica	izraz interesovanja, usredsređen pogled
3. vokalna ekspresija (ton glasa, tempo govora)	brži ritam govora i veći raspon frekvencije glasa ¹⁰¹
4. procena (šema kognitivne procene)	mogućnost dobitka
5. subjektivno osećanje	pobuđenost
6. adaptivna uloga u životu	otkrivanje novih dobitaka (izvora hrane, partnera itd.), uočavanje novih osobina od ranije prisutnih objekata koje mogu da budu od koristi (na primer: pronalazak oruđa)

Sa jezičke tačke gledišta interesovanje se može tretirati kao emocija, mada se u srpskom jeziku izrazi *S emocija interesovanja, osećanje interesovanja* ne koriste često van konteksta psihologije ili edukacije.

S emocija zainteresovanosti

Tako je npr. emocija radosti povezana sa tendencijom ka igri i kreativnim razmišljanjem, a *emocija zainteresovanosti* sa motivima istraživanja, radoznalosti i sticanjem novih informacija i znanja.

(Veljko Jovanović: Efekat srećnog i disforičnog afekta i vulnerabilnosti za depresiju na proces pažnje: studija očnih pokreta-doktorska disertacija, Univerzitet u Novom Sadu, Filozofski fakultet, odsek za psihologiju 2012:19)

http://www.ff.uns.ac.rs/studije/doktorske/uvid_javnosti/VeljkoJovanovic_disertacija.pdf

---

¹⁰¹ Silvia (2008:57)

Rezultati su pokazali da variranje sposobnosti da se razume prezentovani materijal značajno utiče na *osećanje interesovanja*.

(Ivan Stoilović: Eksperimentalna procena teorije procene, Magistarski rad, Filozofski fakultet, Beograd 2012:69)

https://www.academia.edu/11700650/Eksperimentalna_provera_teorije_procene

U engleskom jeziku izraz *E emotion of interest* može se naći na oko 190 sajtova, od kojih su skoro svi vezane za psihologiju ili marketing, a samo u ređim slučajevima javlja se u govornom registru.

E emotion of interest

The *emotion of interest* does have its own facial expression, of which the most prominent component is having dilated pupils.

<http://newsfisher.io/article/Mgqw5AMsWrmf4zNZ6>

Mrs. Perigo, according to the sheriff, registered no *emotion of interest* in the finding of her husband's body, merely saying, "Oh, they have found him, have they?"

http://freepages.genealogy.rootsweb.ancestry.com/~nightshade/Keeping_the_Peace.html

Pridevi koji označavaju zainteresovanost

Kako bismo ispitali ovu grupu prideva sa jezičke strane pošli smo prvo od prikupljanja sinonima osnovnih prideva koji označavaju zainteresovanost i pažnju *E interested, curious* i *S zainteresovan, radoznao* u rečnicima sinonima u oba jezika.

Reprezentativni engleski pridevi koji su navedeni u rečnicima sinonima su oni koji označavaju interesovanje i radoznalost: *E attentive, interested; curious, intrigued, inquisitive, tickled, agog; intrusive, nosy, peepy, prying, snoopy, beady-eyed*.

U rečnicima su navedeni i pridevi koji označavaju zapitanost: *searching, probing, querying, questioning, interrogative*¹⁰²;

Kao sinonimi pridevu *E interested* u OD navode se još i pridevi koji označavaju srodne emocije koje su u ovom istraživanju zasebno obrađene i to: usredsređenost (*E focused, immersed, buried, absorbed, consumed, intent, engrossed*), fasciniranost: (*E*

---

¹⁰² U OD sinonimima pridevu *E interested* pripojeni su i pridevi koji označavaju zbunjenost i koji su već obrađeni (*E puzzled, quizzical, perplexed, baffled, mystified, bewildered*.) Model emocija koji smo predstavili pokazuje kako zbunjenost može da se povezuje sa interesovanjem putem kognitivnog scenarija.

fascinated, hypnotized, spellbound, gripped, captivated, riveted, rapt), entuzijazam i strast (*E eager, keen, passionate, avid, enthusiastic, enthused*). Razlog ovome možemo potražiti, kako smo već rekli, u povezanosti ovih emocija u kontinuum putem kognitivnog scenarija kako je u modelu i predstavljeno (Tabela 3).

U srpskom jeziku sinonimi prideva *S zainteresovan* su : *pažljiv, zainteresovan; radoznao, ljubopitljiv, znatiželjan, zaintrigiran, zagolican*;

Po analogiji sa engleskim pridevima koji označavaju preteranu radoznalost ovoj grupi se mogu dodati još i pridevi *S indiskretan, napadan, nametljiv*.

Pridevi koji označavaju običnu zainteresovanost zapravo iskazuju pojačan stepen pažnje bez izraženog straha (*E interested, attentive S zainteresovan, pažljiv*).

Nešto drugačija varijanta zainteresovanost se izražava pridevima koji iskazuju radoznalost (*E curious, intrigued, inquisitive, tickled, agog S radoznao, ljubopitljiv, znatiželjan, zaintrigiran, zagolican*) i društveno negativno vrednovanu radoznalost (*E intrusive, nosy, peepy, prying, snoopy, beady-eyed S indiskretan, napadan, nametljiv*).

Pridevi koji označavaju zainteresovanost mogu imati u svom fokusu metonimiju odnosno tipično ponašanje zainteresovanog čoveka, a to je postavljenje pitanja (*E enquiring, searching, probing, querying, questioning, interrogative S ispitivački*). Ovi pridevi u sebi sadrže i elemenat nesigurnosti koji ih približava i emociji zbunjenosti (Tabela 26).

Tabela 26: Engleski i srpski pridevi koji izražavaju interesovanje

Emocija	Engleski	Srpski
pažnja zainteresovanost	<i>attentive, interested</i>	<i>pažljiv, zainteresovan</i>
radoznalost	<i>curious, intrigued, inquisitive, tickled, agog</i>	<i>radoznao, ljubopitljiv, znatiželjan, zaintrigiran, zagolican</i>
negativno vrednovana radoznalost	<i>intrusive, nosy, peepy, prying, snoopy, beady-eyed</i>	<i>indiskretan, napadan, nametljiv</i>

zainteresovano ispitivanje	<i>enquiring, searching, probing, querying, questioning, interrogative</i>	<i>ispitivački</i> ¹⁰³
----------------------------	--	-----------------------------------

Kognitivni scenario

Kognitivni scenario koji stoji u osnovi **emocije zainteresovanosti** jeste prisustvo objekta na koji subjekat reaguje pojačanom pažnjom i procenjuje eventualni dobitak i/ili mogući gubitak. Emocija zainteresovanosti nije izrazito prijatna u svom osnovnom obliku u kome podseća na pažnju i na slabije iznenađenje. Emocija zainteresovanosti, baš kao i emocija iznenađenja, u svom osnovnom obliku predstavlja emociju u kojoj subjekat procenjuje stimulus sa stanovišta potencijalnog dobitka ili gubitka i koja obično prelazi u neku drugu emociju ili se završava ukoliko se proceni da stimulus nije značajan. Emocija zainteresovanosti manje je dramatična i intenzivna od emocije iznenađenja, ali može se posmatrati kao njoj vrlo bliska.

O isključivo prijatnoj zainteresovanosti možemo govoriti tek ukoliko subjekat proceni da neposredne opasnosti nema, a da objekat poseduje vrednost/značaj, te da stoga stimulus može doneti subjektu neki dobitak.

Prijatna zainteresovanost može obuhvatati **radoznanost** (*E curious S radoznao*), ukoliko subjekat želi da sazna više o objektu i očekuje pozitivan ishod svog interesovanja, odnosno neki dobitak (saznanje, moć nad objektom radoznalosti). Negativno društveno vrednovana radoznanost i dalje se uklapa u ovaj kognitivni scenario i prijatna je za subjekta osećanja, ali ne i za društvenu zajednicu.

Sa druge strane, ukoliko subjekat nije siguran preta li mu opasnost ili ne i kako da proceni objekat odmah iza emocije zainteresovanosti uslediće **ispitivanje kao akcija ili kao emocionalni stav (oprez)** (*E enquiring S ispitivački*) koje je srodno i ranije

¹⁰³ Naizgled sličan pridev *S propitivački* nema značenje radoznalosti, već gordosti i nipodaštavanja npr. *propitivački ton*

opisanoj emociji zbunjenosti (*E puzzled, S zbunjen*). Ukoliko dođe do (neočekivanog) obrta, te se ispostavi da je objekat opasan, može da usledi emocija straha ili panike¹⁰⁴.

Povezanost kognitivnog scenarija zainteresovanosti sa srodnim emocijama

Ukoliko subjekat pozitivno proceni predmet svog interesovanja i dobitak koji mu on obezbeđuje može osetiti **fasciniranost** (*E fascinated, S fasciniran*). Fasciniranost u svom najpozitivnijem obliku bliska je emociji oduševljenja, divljenja, obožavanja ili strasti. Fasciniranost, pak sa druge strane, može imati veze i sa emocijom iznenađenja, a preko nje i čak i sa negativnom emocijom straha pošto u svojoj osnovi podrazumeva da da objekat odstupa od uobičajenog, po proceni subjekta. Fasciniranost može biti povezana sa strahom i preko emocije poštovanja.

Zainteresovanost za nešto (*E interested in sth S zainteresovan za nešto*) može preći u **usredsređenost** ukoliko subjekat proceni da je objekat vredan pojačane pažnje. Subjekt može da proceni da postoji mir (odsustvo opasnosti) koji omogućava dalje ispitivanje, izučavanje objekta, ili da mu objekat može doneti vredan dobitak (*E focused on sth, S usredsređen na nešto*) te je u tom slučaju usredsređenost prijatna i bliska emociji strasti. Usredsređenost sa druge strane može biti i neprijatna ako je subjekat usredsređen na neku opasnost, i u tom slučaju ova emocija je slična pažnji i iznenađenju i može kao i one da pređe u napetost, strah i paniku¹⁰⁵.

Intenzivna zainteresovanost koja podrazumeva pozitivnu procenu objekta može se jasno grančiti i sa **emocijom želje i strasti**, koja podrazumeva da se što više bude u kontaktu sa objektom želje (*E eager, keen, passionate, avid S strastven*). Zbog toga se čovek koji se, na primer, intenzivno interesuje za čitanje i pročitano može nazvati strastvenim čitaocem (*E passionate/avid reader, S strastven čitalac*).

Protoptično ponašanje čoveka koji oseća interesovanje ili radoznalost jeste naprežanje čula da bi se nešto bolje videlo, čulo itd. i eventualno kretanje ka ili oko objekta interesovanja.

---

¹⁰⁴ Zbog ovog elementa kognitivnog scenarija Robinson(2008) je naveo da je panika suprotna interesovanju.

¹⁰⁵ Istraživanje primera iz korpusa nedvosmisleno pokazuje da su pridevi koji izražavaju usredsređenost daleko češće upotrebljeni u prijatnom nego u neprijatnom kontekstu, i da je ova pojava izraženija u srpskom jeziku.

Aspekti emocije

Različiti aspekti ove emocije koji se mogu posmatrati su dakle: prijatnost (koja preovladava u većini varijeteta, sem u ispitivanju koje se graniči sa zbunjenošću), društveno vrednovanje (koje može biti izrazito negativno u nekim slučajevima), intenzitet (koji može biti slabiji ili jači) i na voljnu akciju/reakciju na prisustvo objekta vrednog pažnje (u slučaju ispitivanja).

Negativno društveno vrednovanje kao aspekt emocije interesovanja najizrazitije je u grupi prideva koji izražavaju negativno vrednovanu radoznalost. Ipak, kao i u drugim slučajevima, kada god se neka emocija smatra neadekvatnom ili neiskrenom, pridev koji je iskazuje u kontekstu može imati negativno društveno vrednovanje, što se može videti na dva ilustrativna primera koji slede.

E interested

They are always falsely *interested* in you, as in 'how's your day going today?'. You don't care about, nor even know, me so stop pretending that I matter in any way to you other than as a potential commission.

<http://forums.digitalspy.co.uk/showthread.php?p=68133059>

S zainteresovan

I onda, kada nam se učini da naš sagovornik u stvari nije zainteresovan za nas ili naše potrebe, odnosno da je *lažno zainteresovan*, tog momenta gotovo sigurno ćemo početi da razvijamo osećaj odbojnosti.

Mario Krzic: Tehnike podsvesne komunikacije (GB)

Negativno vrednovana radoznalost za razliku od toga i van konteksta ima jasno značenje društvene kritike i van specifičnog konteksta (*E intrusive, nosy, peepy, prying, snoopy, beady-eyed* *S indiskretan, napadan, nametljiv*)

E nosy

My mum's so *nosy*. How can I stop her being so *nosy*?

S indiskretan

Oprostite mi što sam *indiskretan*.

Vlada Arsić: Izgubljene u magli (GB)

Pridevi nastali od participa ili glagolskog prideva trpnog

Ukoliko želimo da napravimo pregled glagolskog porekla ovih prideva primetićemo da se ono javlja u svim grupama prideva koji označavaju interesovanje. Prošli participi ili

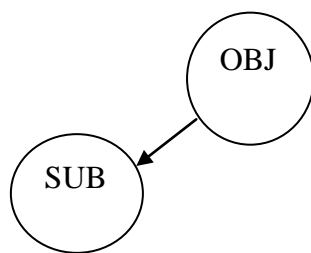
glagolski pridevi trpni u oba jezika ukazuju na dejstvo objekta na subjekat, gde objekat privlači i zadržava pažnju subjekta, dok sadašnji participi u engleskom jeziku ukazuju na delovanje subjekta emocije (Tabela 27).

Tabela 27: Engleski i srpski pridevi koji izražavaju interesovanje-pridevi nastali od participa ili glagolskog prideva trpnog

Emocija	Engleski	Srpski
pažnja zainteresovanost	<i>attentive, interested</i>	<i>pažljiv, zainteresovan</i>
radoznalost	<i>curious, intrigued, inquisitive, tickled, agog</i>	<i>radoznao, ljubopitljiv, znatiželjan, zaintrigiran, zagolican</i>
negativno vrednovana radoznalost	<i>intrusive, nosy, peepy, prying, snoop, beady-eyed</i>	<i>indiskretan, napadan, nametljiv</i>
zainteresovano ispitivanje	<i>enquiring, searching, probing, querying, questioning, interrogative</i>	<i>ispitivački¹⁰⁶</i>

Prošli particip ili glagolski pridev trpni može poticati od isključivo tranzitivnih glagola, no takvih je u ovoj skupini relativno malo (E *to tickle, to absorb, to consume, to grip* S *zagolicati, apsorbovati*). Shema prenosa je jednostavna u oba jezika: „The story *tickled* him. He *is tickled* by the story;“ „Priča ga je *zagolicala*. *Zagolican* je pričom“. U tom slučaju izvedeni pridevi označavaju stanje koje je jasno prouzrokovano dejstvom konkretnog objekta i nema značenje trajne osobine. Interesantno je što je dejstvo objekta u ovim primerima postignuto je isključivo prenosom putem konceptualne metafore. Ova shema prikazana je na Slici 9:

¹⁰⁶ Naizgled sličan pridev S *propitivački* nema značenje radoznalosti, već gordosti i nipodaštavanja npr. *propitivački ton*

Slika 9: Grafički prikaz sheme delovanja objekta ilustrovane pridevima
E *tickled*, S *zagolican*

Najznačajniji pridevi iz ove skupine potiču od glagola koji su tranzitivni ili refleksivni, što znači da mogu imati oba svoja oblika kao na primer E *to interest*, *to interest oneself* S *interesovati/zainteresovati*, *interesovati se/zainteresovati se*. Ovi glagoli ukazuju na mogućnost voljnog pristanka subjekta na dejstvo objekta. Pridevi nastali od ovih glagola značajniji su zbog toga što predstavljaju centralnije članove od prethodne grupe. Refleksivna upotreba ovih glagola, ukazuje na to kako pridevi nastali od njih u svojoj osnovi mogu imati značenje svesnog pristajanja na dejstvo nekog objekta. Dakle pridevi iz ove skupine nastali od tranzitivnih ili refleksivnih glagola mogu voditi poreklo od glagola poput E *to interest (oneself)*, *to intrigue (oneself)*, S *zainteresovati (se)*, *zaintrigirati (se)*.

E *interested, intrigued*

I had always been *interested in* history.

(OD)

The Scottish lad whose family moved to Manchester was fascinated with Nazism and *intrigued by* sadism.

(OD)

S *zainteresovan, zaintrigiran*

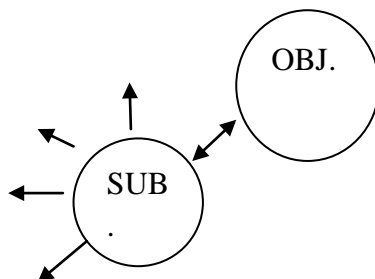
Kao ilustrator i profesor, veoma sam *zainteresovan za knjige*, pogotovo tematske.

<http://www.blic.rs/kultura/vesti/promocija-knjige-jugoslava-vlahovica-na-sajmu-u-frankfurtu/6129181>

Devetogodišnji student *zaintrigiran* sudbinom univerzuma.

<http://www.medio.rs/m/video.php?op=gledaj&id=4004>

Odnos između subjekta interesovanja i objekta kada može se grafički predstaviti Slikom 10.

Slika 10: Grafički prikaz relacije subjekta i objekta prilikom zainteresovanosti koja je označena pridevima E *interested*, S *zainteresovan*

S obzirom na poreklo od tranzitivnih ili refleksivnih glagola koji ukazuju na mogućnost voljnog uticaja subjekta na svoje stanje i prihvatanja spoljašnjih dejstva, ovi pridevi poseduju fleksibilnost po pitanju trajnosti emocionalnog stanja. Tako, u značenju voljnog prepuštanja dejstvu spoljašnjih stimulusa ovi pridevi mogu imati značenje trajnijeg stanja, pa čak i ljudske osobine, bez navedenog objekta, kao što je ilustrovano, recimo, u rečenicama: „He is an *interested* man.“ i „On je *zainteresovan* čovek;“ gde interesovanje može biti shvaćeno kao voljno stanje. Istu pojavu ilustruju i primeri iz korpusa:

E *interested*

Interests: I read a lot; going to interesting bars with friends; seeing my family; I'm basically an *interested* man.

<http://www.eharmony.co.uk/local-dating/1d/2260368224/>

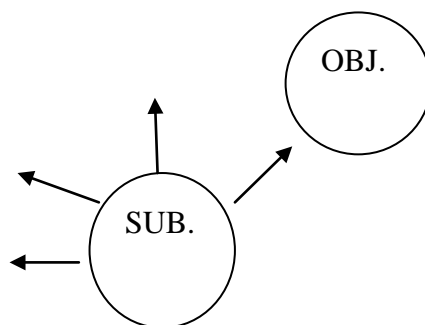
S *zainteresovan*

...Sartre, uvek uz otpor koji budi svojim pojedinačnim stavovima, a još više često svojom arogantnom superiornošću (apsolutno neprisutnom u privatnom opštenju), deluje kao duboko *zainteresovan* čovek našeg veka...

Nada Marinković, Jasna poljana (GB)

Sadašnji particip među ovim pridevima je produktivan isključivo u engleskom jeziku, ali ne i u srpskom i ukazuje na aktivnost subjekta prouzrokovanu emocijom zainteresovanosti (na primer: E *prying*, *enquiring*) po shemi po kojoj subjekat vrši neku

vrstu ispitivanja objekta (E *Somebody is enquiring. An enquiring person.*) U srpskom jeziku pridev *S ispitivački* nastao od glagola *S ispitivati* može se upotrebiti isključivo kao modifikator imenica kao što su *S pogled, ton*, ali ne i kao modifikator imenica koji označavaju celu osobu. Grafički prikaz prideva nastalih od sadašnjeg participa u engleskom jeziku donosi Slika 11.

Slika 11: Grafički prikaz relacije između subjekta i objekta prilikom radoznalosti označene engleskim pridevima nastalim od sadašnjeg participa *E enquiring, prying*

Metafore i metonimije

Pridevi koji označavaju zainteresovanost zasnivaju se na većem broju metafora i metonimija. U Tabeli 28 prikazano je kako se one javljaju uglavnom u oba jezika. Primećuje se da su u određenim subkategorijama dominantni pridevi zasnovani na konceptualnim metaforama i metonimijama, dok takvih primera u nekim kategorijama gotova da nema ili su marginalni, što se ne može pripisati slučajnosti.

Tabela 28: Engleski i srpski pridevi koji izražavaju zainteresovanost i radoznalost: metafore i metonimije

Emocija		Metafore i metonimije
zainteresovanost		/
radoznalost	E, S	PRIVLAČENJE PAŽNJE JE GOLICANJE <i>E tickled</i> <i>S zagolican</i>
negativno vrednovana radoznalost	E, S	PRETERANA RADOZNALOST JE NAPAD <i>E intrusive, prying</i> <i>S napadan, nametljiv</i>
	E	Metonimija- ❖ njušenje <i>E nosy</i>

		❖ zaokrugljivanje očiju E <i>beady-eyed</i> ❖ virenje E <i>peepy</i>
zainteresovano ispitivanje	E	ISPITIVANJE JE TRAŽENJE E <i>searching</i> Metonimija ❖ ispitivanje E <i>enquiring, probing, querying, questioning, interrogative</i>

Možemo primetiti da su konceptualne metafore realizovane kroz prideve koji izražavaju emocije u ovoj skupini najzastupljenije u onim grupama prideva u kojima se naglašava pojačani intenzitet emocije, pogotovu ako je on povezan sa snažnom relacijom subjekat – objekat kao što je to u oba jezika slučaj kod emocija usredsređenosti i fasciniranosti. Metafore i metonimije su prisutne i među pridevima koji iskazuju negativno društveno vrednovanje prema pojačanoj radoznalosti, mada nešto više u engleskom jeziku.

To je u potpunosti logično sa stanovišta kognitivne lingvistike, jer su metafore posebno produktivne onda kada je potrebno slikovito predstaviti i dočarati neki posebni aspekt neke pojave poput intenziteta i relacije.

Dakle, u grupi prideva kojima se označava **emocija radoznalosti** bez negativnog društvenog vrednovanja, metafore nisu posebno zastupljene, a metonimija koja se javlja može se formulirati kao PRIVLAČENJE PAŽNJE JE GOLICANJE(E *tickled*, S *zagolican*). Naime, fizički način da se privuče pažnja, uz element zabave pa samim tim i prijatnosti, postiže se golicanjem subjekta. Kada je subjekat zagolican on obraća pažnju na nečije začikavanje, te se ova emocija doživljava kao prijatna i bez implikacije opasnosti.

E *tickled*

I was *tickled* by the story of Essena O'Neill, a fashion blogger.

<http://simple-living-in-suffolk.co.uk/2016/01/it-could-be-you-but-its-incredibly-unlikely/>

S *zagolican*

Još nisam otvorio svežanj, a *zagolican* onim oduševljenjem gospođe Crnjanski...

<https://znakovi.wordpress.com/2011/04/30/crnjanski-u-londonu/>

Sa druge strane **negativno društveno vrednovanje radoznalosti**, koje može da naginje i ka humoru, zbog kontrasta između uobičajenog kodeksa uljudnog i diskretnog ponašanja i preterane radoznalosti, realizovano je kroz veći broj metafora. U oba jezika društveno neprihvatljiva i preterano intenzivna radoznalost se realizuje kroz izvorni domen borbe, odnosno takva radoznalost se konceptualizuje kao napad kroz metaforu (INTENZIVNA, DRUŠTVENO NEGATIVNO VREDNOVANA) PRETERANA RADOZNALOST JE NAPAD (E *intrusive, prying* S *napadan, nametljiv*), kao u primerima koji slede.

E *intrusive, prying*

She wasn't intrusive in her questions.

www.circleofmoms.com > All Communities > Twins

And its owner Bernardo Stella has hosted Martin's wedding reception, book launch and even hidden him from *prying* journalists.

<http://www.theguardian.com/theobserver/2000/oct/22/life1.lifemagazine8>

S *napadan, nametljiv*

Ok priznajem da sam pogrešio u mnogim stvarima jer sam bio suviše *napadan* sa pitanjima pošto sam hteo što pre da obavim posao.

forum.burek.com/howto-instalacija-smf-1-1-x-foruma...

... trebaju biti opomenuti kada iz puke početne iskrene zainteresovanosti za vaš život postanu *nametljivi* i indiskretni.

<http://dnevnihoroskop.in.rs/blizanci.php>

Metonimijski prenos u ovoj grupi prideva prisutan je samo u engleskom jeziku, dok se u srpskom jeziku identičan prenos realizuje samo kroz glagole i imenice. Engleski pridevi E *nosy, beady-eyed* zasnivaju se na metonimiji koja implicira fizičko ponašanje karakteristično za nekoga ko nešto hoće da vidi ili pronade. Tako se preterana radoznalost konceptualizuje preko metonimija koje se odnose na njušenje (E *nosy*), zaokrugljivanje očiju (E *beady-eyed*), virenje (E *peepy, peering*). U srpskom jeziku ne postoji pridevska realizacija ovih metonimija, mada postoji imenička i glagolska¹⁰⁷ (S *njuškalo, njušiti, njuškati, zaokrugliti oči*).

---

¹⁰⁷ I u engleskom i u srpskom jeziku postoji još dosta glagolskih izraza za njušenje kao metonimiju za radoznalost, na primer identičan izraz S *zabadati nos u nešto*, E *stick your nose in something*

E beady-eyed, peeping,

Cather's *beady-eyed curiosity* comes through very clearly even in her first letter, written at the age of 14.

<http://archive.thetablet.co.uk/article/24th-august-2013/20/restless-soul-the-selected-letters-of-willa-cather>

The *peeping* journalists scattered fast, rushing to join colleagues waiting for Gaddafi as he came out of the door.

<http://uk.reuters.com/article/us-africa-summit-scene-idUKTRE5133CW20090204>

Grupa prideva koja označava **zainteresovano ispitivanje** odlikuje se uglavnom metonimijskim prenosom koji je realizovan u engleskim pridevima, no koji nije produktivan među pridevima u srpskom jeziku. Naime među pridevima koji označavaju *zainteresovano ispitivanje* u engleskom jeziku nailazimo na oblike nastale od sadašnjeg participia koji označavaju ispitivanje. Ispitivanje kao akcija koja sledi iz emocije *zainteresovanosti* može se shvatiti kao vrsta metonimije – jer se fizički izraz jedne emocije koristi da bi označio samu emociju– te u tom slučaju pridevi *E enquiring, probing, querying, questioning, interrogative* i *S ispitivački* u sebi sadrže metonimijski prenos.

Metafore uglavnom nisu prisutne u ovoj skupini, osim metafore **ZAINTERESOVANO ISPITIVANJE JE TRAŽENJE** (*E searching*) u engleskom jeziku, koja je logični produžetak metonimijskog prenosa. Primeri atributivne upotrebe ovih prideva iz engleskog jezika potvrđuju upravo pridevsku realizaciju ovih metafora, nastalu naravno iz glagolskog oblika sadašnjeg participia.

E enquiring, probing, quering, searching

She has a genuine love of this beautiful country and its people and is a naturally inquisitive and *enquiring* person who likes to find out what lies beneath the surface of a region or place - which makes her the perfect person to create an itinerary for you.

<https://www.vayable.com/users/21772/reviews>

On a religious level, I think he was a *probing person* - he questions (things) a lot...

<http://edition.cnn.com/2011/11/08/world/europe/leonardo-da-vinci-life/>

Please do not ask anything at all. I despise a *querying man*.

Deb Olin Unferth, Vacation (GB)

And the more just and honest, the more pious and charitable, the more *searching* and inquisitive any persons were, the sooner they embraced and entertained the Christian religion.

Edward Stillingfleet, Richard Bentley: The Works of that Eminent and Most Learned Prelate, Dr. Edw. Stillingfleet-Sermons (GB)

Za razliku od produktivnosti ovog metonimijskog prenosa među engleskim pridevima, u srpskom jeziku ne nailazimo na sličnu pojavu. Objašnjenje za to treba potražiti u tome što sadašnji particip u srpskom jeziku generalno nije toliko produktivan u ovoj vrsti tvorbe – tvorbe pretvaranjem (konverzijom), mada je ona inače u srpskom jeziku moguća¹⁰⁸. Dakle, u srpskom jeziku postoji jedan reprezentativan pridev koji imaju značenje ispitivanja iz radoznalosti (*S ispitivački*) koji je nastao derivacijom od glagola *S ispitivati*, međutim njime se kvalifikuje isključivo glas, pogled, izraz lica, a ne cela osoba, te se i tu može uočiti razlika u jezičkoj realizaciji između engleskog i srpskog jezika.

S ispitivački

Popisivačica pokušava da ignoriše *ispitivački pogled* popisivanog.

<http://www.njuz.net/popisivaci-se-cudno-osecaju-dok-ih-gradani-posmatraju/>

---

¹⁰⁸ Mnogobrojni srpski pridevi nastali su od sadašnjeg participa kao na primer *putujući* (svirač), *upijajući* (papir), a u semantičkom polju emocija ovakva tvorba prideva vezana za metonimiju prisutna je u primerima kao *plačući* glas, *jecajući* ton gde pridevi imaju manifestativno značenje.

Privlačnost, divljenje i oduševljenje

Emocije privlačnosti (dopadanja)¹⁰⁹ i divljenja čine skup emocija koje se zasnivaju na subjektovoj proceni da objekat poseduje kvalitet (vrednost) i da interakcija sa njim ili njegovo posedovanje donose ili mogu doneti subjektu dobitak. Po svemu tome ove emocije srodne su kako intenzivnom interesovanju, tako i želji.

Dobitak ovde može biti najšire shvaćen i obuhvatati fizičke entitete (hrana, partner), ali i psihološke entitete (moć, vlast), pa čak i fiziološko iskustvo (uživanje). Tako se nekome može dopadati ukusna jabuka, ili partner, može mu se dopadati određena počast ili vlast, a takođe može mu se dopadati i fizičko iskustvo odmaranja¹¹⁰, telesne ljubavi ili pak čitanja, saznavanja itd. U ovim slučajevima moguće je da je dopadanje varijanta želje, ali u nekim slučajevima nije dovoljno precizno izjednačiti dopadanje i želju. Na primer kada se nekome dopada neki profesor ili revolucionar ne možemo reći da je takvo dopadanje isto što i želja, pošto subjekat zadržava distancu od tog objekta i ne želi da ga direktno poseduje. U ovom slučaju subjekat procenjuje da mu objekat donosi neki „dobitak“, na primer znanje, slobodu itd. te da interakcija sa njim, a ne samo posedovanje objekta dovodi do „dobitka“. Emocija dopadanja dakle, povezana je sa emocijom želje da se ostvari dobitak, ali uputnije je izdvojiti je kao posebnu varijantu želje ili kao emociju srodnu želji. Emociji dopadanja i želje srodne su još i emocija oduševljenja (divljenje) koja je povezana i sa intenzivnim interesovanjem, te smo videli da se u OD kao sinonimi pridevu E *interested* navode i pridevi poput E *fascinated* (oduševljenje) i E *eager, keen* (želja). Povezanost ovih emocija može se pratiti u Modelu klasifikacije emocija (Tabela 3).

---

¹⁰⁹ Zbog srodnog značenja reči „dopadanje“ i „privlačnost“ u ovom odeljku će ove reči biti međuzamenljive, te će se obe koristiti da označe istu emociju.

¹¹⁰ Interesantno je da u engleskom jeziku postoje izrazi E *to have a rest, to have a sleep, to have sex, to have a good time* koji ukazuju na to da se neko iskustvo „ima, poseduje“. U srpskom jeziku ova metafora posedovanja malo je drugačije realizovana, pa tako neko može imati godišnji odmor, ali ne i popodnevni odmor, može imati seks sa nekim, ili dobar provod sa nekim, ali ne može imati san (mada može imati dobar san kao trajnu karakteristiku). Čini se da je u srpskom ideja posedovanja produktivnija u negaciji kao u uzrazima S *nemati odmora, nemati sna*. U svakom slučaju pojmovna metafora ISKUSTVA SU PREDMETI omogućava ideju „posedovanja iskustva“ i sledstveno tome želje za posedovanjem nekog iskustva.

Jezičke potvrde statusa emocije

Emocija privlačnosti (dopadanja) posebno je zanimljiva u oblasti marketinga te se tako Desmet & Hekkert (2002) bave njome nazivajući je *E appealingness*, dovodeći je u vezu, ali je i razlikujući od emocije povezanom sa željom za posedovanjem proizvoda (*E desirability*).

I u srpskom i u engleskom jeziku dopadanje je tretirano kao emocija, ali pre svega u smislu fizičkog (seksualnog) dopadanja, o čemu svedoče sintagme *E emotion of attraction* i *S emocija dopadanja*. Ovo ne čudi, s obzirom na blisku povezanost emocija dopadanja i želje.

E emotion of attraction

Over time, I have found it useful to imagine the *emotion of attraction* like a heart rate monitor where we have a flat line, a positive emotional spike and a negative emotional spike.

<http://www.socialattraction.co.uk/what-is-attraction/>

If you can't make a woman feel the *emotion of attraction*, then there's really nothing I can do to help you.

http://uk.askmen.com/dating/dating_advice_100/146b_dating_tips.html

S emocija dopadanja

Ovo je tačno, šta meni vredi recimo prejaka *emocija dopadanja* kada sretnem neku žensku koja mi se sviđa a znam da mi ne pripada, zar nije bolje da ugušim tu emociju nego da patim i želim je bez nade...

<http://www.slutilo.net/index.php?topic=329.250;wap2>

Ukoliko potražimo jezičke potvrde za postojanje sintagmi *E feeling of attraction* i *S osećanje dopadanja*, primetićemo da se one često javljaju u domenu marketinga i da označavaju privlačnost koju osećamo kada je pred nama neki dopadljiv proizvod.

E

This may be in the *feeling of attraction to the product*, the pressured feeling of wanting the product to avoid being bullied for not having it,

<http://www.markedbyteachers.com/gcse/art/tornado.html>

S

Evo kako sami momci opisuju ovo početno *osećanje privlačnosti*...

<http://arhiva.24sata.rs/m/specijal/zivot/vest/cetiri-faze-kroz-koje-muskarci-moraju-da-produkada-se-zaljubljuju/128618.phtml>

Istinktivno *osećanje dopadanja* ili nedopadanja je prvi i najčešći određujući faktor kako reagujemo (u ovom slučaju koji brend biramo).

<http://www.razvoj-karijere.com/media/files/Neuromarketing.pdf>

Pridevska realizacija ovog osećanja (*E attracted, S privučen*) daje mnogo širu lepezu značenja privlačnosti. Subjekt ovog osećanja može biti privučen materjalnim bogatstvom, ali i drugim kvalitetima (osobinama), no svakako ne samo seksualnim partnerom.

E attracted

Salespeople are the profession most *attracted by* salary and benefits...

<http://www.hrmmagazine.co.uk/article-details/salespeople-most-attracted-by-salary-and-benefits>

I was *attracted by* the dynamism of the Squared Online community...

<http://blog.wearesquared.com/i-was-attracted-by-the-dynamism-of-the-squared-online-community>

S privučen

Nakon jednog incidenta u Central parku, ona *privučena dobrom* platom, pristaje da čuva petogodišnjeg dečaka u jednoj bogatoj njujorškoj porodici.

<http://www.bestdvdklub.co.rs/filmovi-glumca/18/alicia-keys/3961/>

Gradonačelnik Nešina, malog belgijskog mesta, izjavio je danas da je francuski glumac Žerar Depardje kupio kuću i smestio se u Nešinu *privučen dobrom hranom, ljudima, stilom života i - niskim porezima*.

<http://www.naslovi.net/tema/447835>

Emociju divljenja i oduševljenja teško je u potpunosti razgraničiti od emocije dopadanja. Međutim, divljenje i oduševljenje može, ali i ne mora biti povezano sa željom. James (1890)¹¹¹ kao klasik u filozofiji i psihologiji, opisuje upravo fiziološke simptome povezane sa divljenjem estetski ili moralno (etički) lepom predmetu. On, dakle, povezuje ideju uzbuđenja i oduševljenja, sa rafiniranim idejama, a ne samo sa fizičkom privlačnošću koju može izazvati partner:

These secondary emotions themselves are assuredly for the most part constituted of other incoming sensations aroused by the diffusive wave of reflex effects which the beautiful object sets up. A glow, a pang in the breast, a shudder, a fulness of the breathing, a flutter of the heart, a shiver down the back, a moistening of the eyes, a

---

¹¹¹ Podvukao autor teksta.

Izvor citata je originalni tekst prikazan na sajtu:

<http://psychclassics.asu.edu/James/Principles/prin25.htm>

stirring in the hypogastrium, and a thousand unnamable symptoms besides, may be felt the moment the *beauty* excites us. And these symptoms also result when we are excited by *moral perceptions, as of pathos, magnanimity, or courage. The voice breaks and the sob rises in the struggling chest, or the nostril dilates and the fingers tighten, whilst the heart beats...*

Možemo zaključiti da emocije koje obuhvataju dopadanje, želju, oduševljenje itd. bez obzira da li su izazvane stimulusima kao što su prisustvo partnera i hrana, ili apstraktnijim stimulusima kao što je percepcija estetskog ili moralnog mogu imati svoje fiziološke simptome, koji im u svakoj varijanti dodeljuju status emocije.

Jezičke potvrde oduševljenja i divljenja kao emocije postoje u oba jezika.

E emotion of delight, emotion of admiration

Design is key to success in IDE projects—but what do we mean by design? The way we like to look at it is good design brings out the human *emotion of delight*.

<http://ide.rca.ac.uk/what>

I don't think we can understand the admirable without investigating the *emotion of admiration*.

<https://www.aristoteliansociety.org.uk/the-joint-session/the-2015-joint-session/linda-zagzebski-terence-irwin/>

S emocija oduševljenja, emocija divljenja

Danas je Petrovdan, a juče su se palile "lile", prelepe "lile" mog detinjstva. Sećam se i danas ustreptalog srca male devojčice i pomešanih *emocija oduševljenja* i straha od vatre

https://www.facebook.com/permalink.php?id=110167591950&story_fbid=10152893390751951

Istraživači objašnjavaju da je *emocija divljenja* direktno povezana sa osećanjem blagostanja.

<http://newsbitt.rs/degustirajte-lepotu/>

Pridevi koji izražavaju emociju privlačnosti, divljenja i oduševljenja

Kako bismo ispitali emocije privlačnosti i oduševljenja iskazane pridevima u oba jezika prikupili smo prideve koji se u rečnicima navode kao sinonimi pridevima *E attracted, admiring, impressed, fascinated* i *S privučen, oduševljen, zavidljen, fasciniran*.

Prikupljeni reprezentativni pridevi u engleskom jeziku su: *E attracted, lured, enticed, tempted, magnetized, seduced fascinated, admiring, charmed, enraptured, enthralled, beguiled, engrossed, infatuated, bewitched, spellbound, enchanted, entranced, intoxicated, moonstruck, hypnotized, gripped, captivated, riveted, rapt, awe-struck, impressed, amazed, stunned, astonished, awed, overawed, daunted, dumbfounded, wonder-struck, wonder-stricken, dazzled.*

Reprezentativni pridevi u srpskom jeziku su: *S privučen, primamljen, zaveden; oduševljen, zadržan, ushićen, zanet, očaran, opčaran, opčinjen, omađijan, začaran, omamljen, fasciniran, zaslepljen, hipnotisan, zalepljen, prikovan, zanemio, zapanjen, zanesen, uznesen.*

Primećuje se da pridevi koji izražavaju privlačnost (dopadanje) (Tabela 29) često upućuju i na i želju, strast i ljubav, a pridevi koji označavaju oduševljenje i divljenje često upućuju na interesovanje ili iznenađenje, što se može pratiti i u modelu klasifikacije emocija.

Tabela 29: Engleski i srpski pridevi koji označavaju dopadanje, oduševljenje i divljenje

Emocija	Srodne emocije	Engleski	Srpski
privlačnost dopadanje	strast želja ljubav	<i>attracted, lured, enticed, tempted, magnetized, seduced</i>	<i>privučen, primamljen, zaveden</i>
dopadanje oduševljenje divljenje	iznenađenje, interesovanje	<i>fascinated, admiring, charmed, enraptured, enthralled, beguiled, engrossed, infatuated, bewitched, spellbound, enchanted, entranced, intoxicated, moonstruck, hypnotized, gripped, captivated, riveted, rapt, awe-struck, impressed, amazed, stunned, astonished, awed, overawed, daunted, dumbfounded, wonder-struck, wonder-stricken, dazzled</i>	<i>oduševljen, zadržan, ushićen, zanet, očaran, opčaran, opčinjen, omađijan, začaran, omamljen, zaslepljen, hipnotisan, zalepljen, fasciniran, prikovan, zanemio, zapanjen, zanesen, uznesen</i>

Kognitivni scenario

Kognitivni scenario koji stoji u osnovi emocija privlačnosti (dopadanja) i divljenja i oduševljenja obuhvata pozitivnu procenu da objekat može subjektu doneti neki veliki dobitak, a u varijanti povezanosti ovih emocija sa željom subjekat može želeti interakciju sa objektom (posedovanje ili drugi tip interakcije).

Prilikom emocije privlačnosti subjekat pokazuje početno interesovanje za objekat uz procenu da će mu objekat doneti značajan dobitak u obliku prijatnog iskustva (E *attracted, lured, enticed* S *privučen, primamljen*).

Prilikom emocije divljenja i oduševljenja subjekat već ostvaruje izvestan dobitak u vidu prijatnog iskustva (E *charmed, enraptured* S *očaran, oduševljen*), mada realna interakcija sa objektom još ne mora biti uspostavljena, odnosno može postojati distanca između subjekta i objekta. U toku ove faze ili odmah nakon nje subjekat obično zauzima stav prema objektu tako što procenjuje koji vid interakcije želi da ostvari sa objektom. Interakcija sa objektom može biti na distanci kao u slučaju divljenja (E *admiring, amazed, awed* S *zadivljen*), mada dalji sled događaja može podrazumevati i blizinu (bliskost) i tada se divljenje i oduševljenje povezuju sa željom (E *eager, passionate, greedy, lustful* S *željan, pasioniran, gramziv, požudan*), koja će biti posebno analizirana u sledećem odeljku.

Aspekti emocije i društveno vrednovanje

Emocije koje pripadaju klasteru emocija dopadanja, oduševljenja i divljenja najčešće se međusobno razlikuju po intenzitetu (na primer dopadanje prema oduševljenju).

Pridevi E *seduced*, S *zaveden* mogu imati negativno društveno vrednovanje, pri čemu se osuđuje ili objekat koji je subjekta zaveo ili sam subjekat koji je to dopustio.

Zbog toga se u rečniku RSJ nailazi na sledeću definiciju glagola S *zavesti* „biti privučen, namamljen, naći se u zabludi, prevariti se“ koja ukazuje na moguću nemoralnost zavođenja. Opet, zavedenost može, ali i ne mora, biti povezana sa drugom osobom ili telesnom strašću.

E *seduced*

He was *seduced* into politics and fell victim to the hubristic notion that he, and he alone, could once again be France's saviour.

(OD)

S *zaveden*

Svako od njih je svojevremeno, *zaveden lepim* obećanjima o idelanom životu uzeo hipokredit.

<http://www.personalmag.rs/blog/michael-moore-kapitalizam/>

Pridevi nastali od participa ili glagolskog prideva trpnog

U oba jezika, svi analizirani pridevi koji označavaju privlačnost (dopadanje), oduševljenje i divljenje nastali su od prošlog participa ili glagolskog prideva trpnog (Tabela 30).

Tabela 30: Engleski i srpski pridevi koji označavaju privlačnost (dopadanje), oduševljenje i divljenje: pridevi nastali od participa ili glagolskog prideva trpnog

Emocija	Srodne emocije	Engleski	Srpski
privlačnost dopadanje	strast želja ljubav	<i>attracted, lured, enticed, tempted, magnetized, seduced</i>	<i>privučen, primamljen, zaveden</i>
dopadanje oduševljenje divljenje	iznenađenje, interesovanje	<i>fascinated, admiring, charmed, enraptured, enthralled, beguiled, engrossed, infatuated, bewitched, spellbound, enchanted, entranced, intoxicated, moonstruck, hypnotized, gripped, captivated, riveted, rapt, awe-struck, impressed, amazed, stunned, astonished, awed, overawed, daunted, dumbfounded, wonder-struck, wonder-stricken, dazzled</i>	<i>oduševljen, zadivljen, ushičen, zanet, očaran, opčaran, opčinjen, omađijan, začaran, omamljen, zaslepljen, hipnotisan zalepljen, fasciniran, prikovan zanemio, zapanjen, zanesen, uznesen</i>

Pridevi koji označavaju privlačnost (dopadanje) nastali su od tranzitivnih glagola ili glagola koji mogu imati i tranzitivni i refleksivni oblik te dakle impliciraju snažno delovanje objekta na subjekat, uz mogućnost subjektovog „odgovora“ na to delovanje svojim pristajanjem, dakle svojom voljom.¹¹²

E attracted, enticed, magnetized, bewitched, spellbound, impressed, awe-struck

We have had a number of emails from parents of same-sex *attracted* people, asking whether there is anything particular they should do to support their children.

<http://www.livingout.org/resources/how-should-i-respond-if-my-child-comes-out-to-me>

The *enticed* crowd were *magnetised* by the electricity of the band as their scruffy ska-punk illuminated the dark basement.

http://www.yorkpress.co.uk/news/9764953.Review__The_View__The_Duchess__York/?ref=arc

I'm not proud, Major. You make me feel weak and feminine; *bewitched* by your manliness. (BNC)

Willie gazed at her, quite *spellbound*. She was beautiful, he thought, so plump and fair... (BNC)

She was always very *impressed* with anyone famous or powerful. (BNC)

He was saying how he used to stand *awestruck* in the Sugar House and listen to you all night long!

(BNC)

S privučen, primamljen, opčinjen, očaran, zavidljen, ushićen

...obraćenici *privučeni* lepotom pravoslavlja...

<http://www.pouke.org/forum/topic/25733/>

Jedan od tih putnika prođe to mesto i ode dalje, a drugi se zadržava, *primamljen* lepotom samoga mesta.

http://www.svetosavlje.org/biblioteka/DuhovnoUzdizanje/DuhovnoZlato/Lat_DuhovnoZlato43.htm

Kenna je prvi put posetio Japan 1987.godine i bio potpuno *opčinjen izgledom* zemlje.

<http://srbijafoto.rs/2014/12/13/fotografski-haiku-michael-kenna/>

...verovatno *privučen i zavidljen* minuciozno izvedenim detaljima.

<http://www.scribd.com/doc/191186654/Aleksa-%C4%8Celebonovi%C4%87-Ulep%C5%A1ani-svet-Slikarstvo-bur%C5%BEoaskog-realizma-od-1860-do-1914#scribd>

Ushićen lepotom koju je tamo doživeo vrativši se odabrao je ovo mesto na kome odmah započinje izgradnju manastira.

---

¹¹² Uporedi na primer *S oduševiti, oduševljavati, oduševiti se, oduševljavati se*, gde refleksivne varijante impliciraju svesno pristajanje subjekta na delovanje objekta ili čak posticanje sopstvene emocije.

Metafore i metonimije

Metafore i metonimije u ovoj skupini ne odražavaju uvek jasno razliku između dopadanja, privlačnosti, divljenja i oduševljenja. Privlačnost se konceptualizuje uz pomoć metafora koje impliciraju prostorno približavanje subjekta objektu (izvorni domen prostornog kretanja: privlačenje k sebi ili zavođenje na krivi put) ili uz pomoć metafora koje ukazuju na nevoljnu nepomičnost subjekta pod dejstvom privlačne sile koja dopire iz objekta (izvorni domen magije, pijanstva, zaslepljenosti, udara i zarobljeništa).

S obzirom da snažna privlačnost ili zadivljenost, kao u ostalom i ostale snažne emocije, mogu da blokiraju čovekovo kretanje, metafore koje se odnose na nepomičnost subjekta mogu se shvatiti i kao metafore potekle od metonimije. U Tabeli 31 prikazane su metafore i metonimije koje učestvuju u konceptualizaciji ovih emocija na primeru prideva iz oba jezika.

Tabela 31: Engleski i srpski pridevi koji označavaju privlačnost i divljenje: metafore i metonimije

Emocija		Metafore i metonimije
privlačnost	E, S	DOPADANJE JE SILA KOJA PRIVLAČI <i>E magnetized</i>
dopadanje		<i>S privučen</i>
divljenje		DOPADANJE JE PREVARA <i>E lured, beguiled, seduced</i>
oduševljenje		<i>S primamljen, omamljen, zaveden</i> DIVLJENJE JE GUBITAK SPOSOBNOSTI VOLJNOG KRETANJA: DIVLJENJE JE NEPOMIČNOST <i>S zapanjen</i> DIVLJENJE/DOPADANJE JE MAGIJA <i>E bewitched, spellbound, enchanted, charmed, hypnotized,</i> <i>S očaran, opčaran, začaran</i> DOPADANJE JE PIJANSTVO <i>E intoxicated,</i> <i>S opijen, omamljen</i> DOPADANJE JE ZASLEPLJENOST <i>E dazzled,</i> <i>S zaslepljen</i> DOPADANJE JE GUBITAK SLOBODE <i>E enthralled, captivated, riveted</i>

		<i>S zarobljen, zalepljen, prikovan</i> DOPADANJE JE UDARAC <i>E wonderstruck</i> <i>S omamljen, zanesen</i>
	E, S	Metonimija: ❖ gubitak moći govora <i>E dumbfounded</i> <i>S zanemio</i>

Emocija privlačnosti ili dopadanja¹¹³ primarno se konceptualizuje kao relacija između subjekta i objekta u prostoru, pri čemu objekat silom ili prevarom privlači subjekat ka sebi kao što se vidi iz metafora: DOPADANJE JE SILA KOJA PRIVLAČI (*E magnetized S privučen*) i DOPADANJE JE PREVARA (*E lured, beguiled, seduced S primamljen, omamljen, zaveden*).

E magnetised

I don't interact with fickle, self-infatuated, two dimensional, prejudicial, bigoted, ignorant or *trouble-magnetised* people!

<https://badoo.com/en/profile/elle.richardson>

S privučen

Osoba koja mozga o mislima neuspeha i siromaštva će gravitirati prema takvim prilikama; njima će biti *privučeni ljudi* koji prihvataju neuspeh¹¹⁴...

<http://www.photoraq.com/photo/1406912>

Metafora DOPADANJE JE PREVARA odnosi se pre svega na prevaru koja se tiče nekog fizičkog mamca poput udice za ribu koji privlači subjekta (*E lured S primamljen, omamljen*) ili na pogrešan put (*E seduced, S zaveden*)¹¹⁵. Engleski pridev *E beguiled* odnosi se isključivo na prevaru¹¹⁶, a ne na mamac ili pogrešan put.

¹¹³ Zbog postojanja metafore u imenici *S* privlačnost, u prikazu metafora ćemo umesto ove imenice koristiti dopadanje, a negde ćemo ukazivati i na divljenje.

¹¹⁴ U ovom primeru i glagol *S gravitirati* ukazuje na privlačnu silu gravitacije koja se takođe prostorno konceptualizuje.

¹¹⁵ Engleski pridev *E lured* potiče od reči koja je nekad označavala mamac, a i danas označava mamac za sokolove, a srpski pridevi *S namamljen, omamljen* u sebi sadrže isti koren kao i reč *S mamac*. Engleski pridev *E seduced* nasato je od glagola *E to seduce* čije primarno značenje je skretanje sa pravog puta ("*to lead astray*") što je značenje i izvorne latinske reči ("*to tow astray*"). Vidi <http://www.merriam-webster.com/dictionary/lure> i <http://www.merriam-webster.com/dictionary/seduce>

¹¹⁶ Poreklo engleske reči *E guile* seže do značenja božanstva ili veštice, pa se prevara očigledno ovde konceptualizuje kroz izvorni domen magije. Vidi <http://www.merriam-webster.com/dictionary/guile>

E *lured, seduced*

I was attracted (and *lured*) both by its atmosphere and the feelings that Darkwave music brings into you...

<http://wickedspinsradio.org/wsr2012/sagitario-interview-for-wicked-spins-radio/>

Loyalty implies that customers need to be attracted and *seduced*, at any cost, via some cleverly invented scheme...

<http://www.ulsterbusiness.com/articles/2013/06/13/going-for-goals>

S *primamljen, zaveden*¹¹⁷

Kao i većina žitelja ruskog dalekog severa, Pribitkov je bio *primamljen* visokom platom koju je dotirala država.

http://www.vreme.co.rs/arhiva_html/427/25.html

Zaveden lepotom jedne žene oteo ju je i odveo u Troju.

<http://gdestinacija.com/destinacije/2009/12/tirkizni-dragulj-egejskog-mora-ii-ultimativni-turisticki-vodic-po-tasosu/>

Drugi aspekt konceptualizacije privlačnosti dakle odvija se kroz metonimijski prenos, koji znači da emocija privučenosti može fizički blokirati čoveka u govoru (E *dumbfounded* S *zanemio*) i kretanju, pa otuda veliki broj metafora oslonjenih na metonimiju koji ukazuju na gubitak moći kretanja. Nadređena metafora koja se zasniva na metonimiji glasi dakle DIVLJENJE/DOPADANJE JE GUBITAK SPOSOBNOSTI VOLJNOG KRETANJA, a subordinirane metafore bi glasile DOPADANJE JE NEPOMIČNOST (S *zapanjen*), DOPADANJE JE MAGIJA (E *bewitched, spellbound, enchanted, charmed, hypnotized*, S *očaran, opčaran, začaran*), DOPADANJE JE PIJANSTVO (E *intoxicated*, S *opijen, omamljen*), DOPADANJE JE ZASLEPLJENOST (E *dazzled*, S *zaslepljen*), DOPADANJE JE GUBITAK SLOBODE (E *enthralled, captivated, riveted* S *zarobljen, zalepljen, prikovan*), DOPADANJE JE UDARAC (E *wonderstruck* S *omamljen, zanesen*).

Primeri iz oba jezika ilustruje ove metafore:

E *enchanted, intoxicated, dazzled, captivated, wonderstuck*

Enchanted with her beauty rare, I gazed in pure delight...

<http://www.traditionalmusic.co.uk/songster/24-the-ould-plaid-shawl.htm>

---

¹¹⁷ Srpski pridev S *zaveden*, zavisno od konteksta može imati prvenstveno značenje privučenosti kao u ovom primeru, a u nekim kontekstima značenje prevare. U navedenom primeru recimo bilo bi neosnovano zameniti pridev S *privučen* rečju S *prevaren*, a apsolutno opravdano zameniti je pridevima S *privučen, oduševljen, zasenjen*.

And when they meet, he is ... *intoxicated* with her beauty.

http://www.newlifebpc.org.uk/bulletins/2014/NewLifeLondon_Newslines_23February2014.pdf

Richard performs his famous Perfected Center Tear over and over again to amazed and *dazzled* people just passing by in the casino.

<http://www.propdog.co.uk/Live-Without-a-Net-Osterlind>

...the color illustration of the nightingale signing on the branch of blossoms as the *captivated* people watch it...

<http://www.amazon.co.uk/Classic-Treasury-Hans-Christian-Andersen/dp/076241393X>

I was *wonderstruck* at his natural acting talent and total professionalism. (OD)

S zapanjen, očaran, opijen, zarobljen

Ostajem pun strahopoštovanja i *zapanjen* lepotom očaravajućeg Atosa.

<http://borbazaveru.info/content/view/346/28/>

...nije ni čudo da si tako *očaran i privučen* i jednim i drugim likom.

<http://forum.krstarica.com/showthread.php/736106-Posmatranje-sebe-kao-Boga/page3>

Stajao sam sam *opijen* lepotom, a ostali drugari su otišli svako na svoju stranu.

<http://arhiva.kurir-info.rs/arhiva/2007/avgust/05/ST-06-06082007.shtml>

Bespovratno *zarobljen dražima* drinskih rukavaca i savskih tokova, njihovim vlažnim jutrima, nasukanim panjevima, i zgrčenim vrbama...

<http://www.ulss.org.rs/?portfolio=vladimir-dordevic-1931-1999>

Želja

Emocija želje ponekad se ne smatra emocijom (Ortony&Turner, 1990), pošto bi dodeljivanje statusa emocije želji postavljalo pitanje zbog čega onda i glad i žeđ ne bi bile emocije. Ipak jasno je da je emocija želje različita od gladi i žeđi po tome što je prouzrokuje spoljni, a ne unutrašnji fiziološki stimulus. Ponekad, kao kod telesne (seksualne) želje može se govoriti i o kombinaciji spoljnog stimulusa i unutrašnjeg fiziološkog stimulusa. Pa ipak, u velikom broju slučajeva, želja predstavlja sledeći stadijum zainteresovanosti, odnosi se na neki predmet i priprema subjekta na akciju doseganja predmeta do koga mu je stalo. Robinson (2008) želju svrstava u emocije i to u grupu u kojoj se nalaze i privlačnost i divljenje (*E attraction, desire, admiration*), te se naša kategorizacija oslanja na njegovu, uz to što smo u ovu grupu svrstali i gramzivost koju je Robinson odvojio u posebnu grupu pod nazivom „društvene emocije“. Gramzivost je, naime, varijanta želje koja je, po pravilu, negativno društveno vrednovana i odnosi se uvek na materijalno bogatstvo, no po svim karakteristikama pripada emociji želje.

U našoj analizi, emocija želje obuhvata i gramzivost (pohlepu) i telesnu strast (požudu) koje predstavljaju varijante u kojima je specifikovan objekat želje: u slučaju gramzivosti u pitanju je materijalno bogatstvo, a u slučaju požude telo partnera. Takođe, ako želju shvatimo kao strast, što ona često može da bude, možemo govoriti i o entuzijazmu i strasti koji su vezani za neko interesovanje ili oblast, a ne za partnera ili novac. U svim ovim slučajevima prisutna je snažna želja za interakcijom sa objektom koji se procenjuje kao „dobitak“.

Želju možemo opisati kao emociju koja se javlja kada subjekat procenjuje da može da dođe do dobitka ukoliko preduzme odgovarajuću voljnu akciju. Želja se od interesovanja razlikuje po intenzitetu i jasnoj nameri da se objekat poseduje ili da se uđe u interakciju sa njim.

Što se tiče psihološkog testa komponenti emocije, želja se može shvatiti kao emocija slična interesovanju¹¹⁸, ali intenzivnija od njega. Telesna (seksualna) želja svakako

izaziva drugačije fiziološke reakcije od ostalih varijanti želja, no izvesno je da svaka želja izaziva određene promene svojstvene emocijama. Primeri iz jezika potvrđuju da se želja može videti na licu i čuti u glasu, što predstavlja fiziološke komponente emocije. U tom smislu, često se nailazi na primere u kojima želja ispoljena u pogledu ili glasu označava fizičku privlačnost prema partneru, ali takođe ima i primera u kojima je jasno da je u pitanju želja za nekim predmetom ili ciljem (uspehom):

E *desire*

She manages to capture the emotions of simple happiness, abject misery, shame and *desire on her face* so perfectly.

<http://www.cloudzilla.net/black-swan-perfection/>

Lazily, he looks me up and down, the naked *desire on his face* making me sigh with renewed longing.

<http://samandmartouf.bjewelled.co.uk/sam2/accureforboredom.htm>

"Well let me try it on, maybe you can haggle the price down" Victoria was the one with *desire in her voice*.

http://www.slinkyskin.co.uk/victoria_page_20.htm

S *želja*

Ali njegove reči, i ta *želja u glasu* koju sam dobro čula, pokrenuli su sve ono što je ležalo duboko potisnuto u meni.

Zorana Schultz: Ukus greha, GB

U očima mu se *videla želja* koje je mutila razum...

<https://www.facebook.com/biojeonostosesamojednomima/posts/847348261970805>

U očima mu se *videla želja* da postignemo taj jedan gol, da odbranimo čast...

<http://www.novipolis.rs/sr/blog/29467/zasto-sam-voleo-da-gledam-stivena-dzerarda-na-terenu.html>

Želja se u oba jezika tretira kao emocija bilo u smislu seksualne želje bilo u smislu želje za nekim proizvodom, što se može videti iz primera koji uključuju sintagme E *emotion of desire*, *feeling of desire* i S *emocija želje (požude)*, *osećanje želje*.

E *emotion of desire*

Like the passionate *emotion of desire*, the Oriental Floral scent is a potent blend of intriguing notes that build to an opulent and deeply feminine fragrance.

<http://www.mistrys.co.uk/dolce-gabbana-the-one-desire-eau-de-parfum-intense-spray-75ml.html>

The *feeling of desire* can be used in a variety of ways to strengthen the brand experience for consumers.

<http://www.hotcow.co.uk/Buzz-Blog/enhance-your-brand-experience-by-getting-emotional.htm>

S *emocija želje*

Potencijalnim kupcima treba prići pažljivo, tako da se dovoljno opuste kako bi njihova *emocija želje* za posedovanjem proizvoda (usluge) koju im nudite prevladala emociju straha.

<http://preduzetnik.rs/2015/07/01/zapocinjanie-prodajnog-razgovora/>

O utakmici: U utakmicu smo ušli s previše *emocija (želje)* kao i protivnička ekipa.

<http://sportskiklub-kolonija.weebly.com/3-kolo.html>

...nekom kome je oslabilo srce od ovolikih snažnih *emocija požude* i erotskog naboja.

<http://www.karika.com/blog/238168/tako-je-najsigurnije>

Pridevske realizacije emocije želje potvrđuju postojanje široke lepeze objekata želje.

E *desirous*

There were four daily schools operating in the parish, educating 80 children, but the poor were '*desirous*' for the means to educate their children.

http://leicestershirehistory.co.uk/?page_id=2023

Their music is fresh and lighthearted and leaves you *desirous for more* which, unfortunately, cannot be satisfied.

<http://www.impactnottingham.com/2016/02/obituary-viola-beach/>

S

Uvek sam *željan novih muzičkih izazova*.

<http://www.domomladine.org/vesti/lat/intervju-31-bdzf-toni-malabi-uvek-sam-zeljan-novih-muzickih-izazova>

Terzić je pubertetlija *željan* medijske pažnje!

<http://www.telegraf.rs/sport/1289586-karadzic-terzic-je-pubertetlija-zeljan-medijske-paznje>

Iz ovih primera nameće se zaključak da pridevi koji označavaju emocije daleko bolje ukazuju na širok raspon mogućih stimulusa koji izazivaju emociju dopadanja i želje nego što je to slučaj sa sintagmama E *emotion/feeling of attraction/desire* i S *emocija/osećanje privlačnosti/dopadanja/želje*. Ovo upućuje na potrebu sagledavanja konceptualizacije jedne emocije uz oslanjanje na jezičku građu koja obuhvata različite vrste reči, a ne samo jednu.

Pridevi koji izražavaju emociju želje i srodne emocije

Kako bismo ispitali emocije privlačnosti i želje iskazane pridevima u oba jezika prikupili smo prideve koji se u rečnicima navode kao sinonimi pridevima E *desirous, lustful, greedy* i S *željan, požudan, gramziv*.

Prikupljeni reprezentativni pridevi u engleskom jeziku su: *E desirious, keen on, avid for, eager for, hungry, thirsty, passionate, enthisiastic, wild about, crazy about, hot; lustful, passionate, sexy, sensual, carnal, wanton, hot-blooded, unchase, hankering, lewd; greedy, avaricious, grasping, grabbing, insatiate, wolfish*

Reprezentativni pridevi u srpskom jeziku su: *S, željan, žudan, gladan, pasioniran, entuzijastičan, strastven, lud za nečim, zagrejan; požudan, pohotan, bludan, razvratan, razbludan, raskalašan, senzualan, raspustan, pomaman, pohotljiv, puten, sladostrastan, plotan; pohlepan, gramziv, grabljiv, nesit.*

Pridevi su prikazani u Tabeli 32.

Tabela 32: Engleski i srpski pridevi koji označavaju želju i srodne emocije

Emocija	Srodne emocije	Engleski	Srpski
želja entuzijazam	interesovanje	<i>desirious, keen on, avid for, eager for, hungry, thirsty, passionate, enthisiastic, wild about, crazy about, hot</i>	<i>pasioniran, željan, žudan, gladan, lud za nečim, zagrejan</i>
telesna strast, požuda		<i>lustful, lecherous, passionate, sexy, sensual, carnal, wanton, hot-blooded, hot, unchase, hankering, lewd</i>	<i>požudan, pohotan, bludan, razvratan, razbludan, raskalašan, senzualan, raspustan, pomaman, pohotljiv, puten, sladostrastan, strastven, plotan</i>
gramzivost, pohlepa		<i>greedy, avaricious, grasping, grabbing, insatiate, wolfish</i>	<i>pohlepan, gramziv, grabljiv, nesit</i>

Kognitivni scenario

Kognitivni scenario emocije želje obično obuhvata pažnju, interesovanje i dopadanje, a eventualno i oduševljenje, te se emocija želje često javlja kao završni stadijum navedenih stanja. Emocija želje podrazumeva da se posedovanje dobitka ili interakcija sa njim smatraju veoma važnim, i da subjekat ne želi da odlaže akciju koja bi ga dovela do objekta želje. Uobičajeno ponašanje subjekta želje je pogled usmeren ka objektu želje, a ponekad, u slučaju jake želje, jedna karakteristika ponašanja može biti i drhtav glas. Vrlo često tipično ponašanje subjekta obuhvata i pružanje ruku ka objektu želje, a u slučaju telesne strasti želja je praćena fiziološkim simptomima koji obuhvataju povišenu telesnu temperaturu.

Aspekti emocije i društveno vrednovanje

U okviru ove grupe emocija izdvajaju se dve subkategorije koje mogu imati izrazito negativno društveno vrednovanje, a to su emocije gramzivosti i požude. Pridevi koji označavaju ove emocije u sebi sadrže implikaciju o tome koji objekat jeste predmet nečije želje – u slučaju gramzivosti to je neko materijalno dobro, najčešće novac, a u slučaju požude to je najčešće telo ljubavnog partnera, no interesantno je da objekat požude može biti i moć ili vlast. Osnovni pridevi koji označavaju ove emocije u oba jezika bili bi *E greedy, avaricious, lustful* *S gramziv, pohlepan, požudan*. Iako su najčešće negativno društveno vrednovane, ove emocije mogu u osnovi biti prijatne za subjekta, te otuda i mogućnost da se povezuju sa emocijama poput radosti i zadovoljstva u oba jezika, kao što se vidi iz primera iz rečnika i korpusa.

E greedy, lustful

I think that because they have moved on with someone new who fills their mind with *happy and lustful* thoughts...

<http://www.wikivorce.com/divorce/Divorce-Blogs/Divorce-Blogs/Day-3-of-No-Contact.html>

Magdelene is *cheerfully lecherous* and unabashedly lazy...

OD

My poached pear (among the three puddings we ordered unable to decide and *happily greedy*) was cunningly stuffed...

<http://www.rareteacompany.com/news-and-reviews/blog/85>

S požudan

Požudan i senzualan, celim bićem uživa u svojim strastima.

<http://xtratvvision.forumxpress.net/t496-zodijak-i-ljubav-kako-preoteti-tueg-partnera>

Iako su, sa jedne strane, dakle, potencijalno povezane sa radošću posedovanja nekog objekta, ove emocije se društveno negativno vrednuju kao neadekvatne iz dva razloga. Prvo, gramzivost se smatra preteranim i neprihvatljivim „grabljenjem“ materijalnih dobara, bez želje za deljenjem sa ostalim ljudima što se karakteriše kao sebičnost, a požuda se smatra neopravdanim popuštanjem svojim nagonima, pri čemu ne postoji istinska zainteresovanost za druge ljude (njihova osećanja, interese, želje). Ovaj fokus na sopstvenoj želji (sopstvenom dobitku), a ne na interakciji sa drugim ljudima (dobitku za druge pripadnike zajednice) jeste ono što ove dve emocije čini društveno osuđenim. Takođe, ukoliko subjekat počne da oseća krivicu zbog negativnog društvenog vrednovanja takvih osećanja, ova emocija u osnovi dakle prijatna, može usled negativne moralne procene postati neprijatna i samom subjektu, dakle negativno samovrednovana.

Ipak, postoje primeri u kojima na primer pridev *S pohlepan* može da ima neutralno ili pozitivno društveno vrednovanje jer označava samo snažnu želju:

E greedy

Neil is *greedy* for new recipes and techniques, and pushes to make our bread better and better.

<http://www.thirteenbakers.co.uk/#welcome>

S pohlepan

Lud je za putovanjima, *pohlepan* za prostranstvom, pravi je avanturista.

<http://www.lovesensa.rs/print/clanci/astro/sta-otkriva-vasa-kombinacija-znaka-i-podznaka-9-deo-strelac>

Pridevi nastali od participa ili glagolskog prideva trpnog

Već i površan pogled na participsko poreklo prideva u ovoj skupini ukazuje na gotovo potpuno odsustvo ovakve tvorbe prideva u kategorijama prideva koji označavaju emociju želje, pohlepe i požude.

Sa stanovišta kognitivne lingvistike ovakva pojava je jasno motivisana pošto se emocije želje, gramzivosti i pohote ne doživljavaju kao emocije u kojima objekat deluje na subjekta emocije, već obrnuto, subjekat preuzima akciju kako bi došao do objekta. Prisutnost sadašnjih participa među engleskim pridevima u ovoj potonjoj grupi, mada

relativno marginalna, u skladu je sa ovom konceptualizacijom želje kao aktivnosti subjekta u cilju ostvarenja interakcije sa objektom (dosezanja, posedovanja) (Tabela 33)¹¹⁹.

Tabela 33: Engleski i srpski pridevi koji označavaju želju, požudu i gramzivost –pridevi nastali od participa ili glagolskog prideva trpnog

Emocija	Srodne emocije	Engleski	Srpski
želja, entuzijazam	interesovanje	<i>desirious, keen on, avid for, eager for, hungry, thirsty, passionate, enthusiastic, wild about, crazy about, hot</i>	<i>pasioniran, željan, žudan, gladan, lud za nečim, zagrejan</i>
telesna strast, požuda		<i>lustful, lecherous, passionate, sexy, sensual, carnal, wanton, hot-blooded, hot, unchase, hankering, lewd</i>	<i>požudan, pohotan, bludan, razvratan, razbludan, raskalašan, senzualan, raspustan, pomaman, pohotljiv, puten, sladostrastan, strastven, plotan</i>
		<i>greedy, avaricious, grasping, grabbing, insatiate, wolfish</i>	<i>pohlepan, gramziv, grabljiv, nesit</i>

Što se tiče prideva poreklom od prošlog participa ili glagolskog prideva trpnog u ovoj grupi izdvajaju se samo pridevi E *fixed* i srpski pridev S *zagrejan* koji impliciraju unutrašnju telesnu toplotu unutar subjekta po uticajem želje. Sadašnji particip javlja se u engleskom jeziku E *grabbing*, a sa njim korespondira srpski pridev S *grabljiv*, koji nije nastao od glagolskog prideva trpnog, ali takođe ima glagolsko poreklo.

¹¹⁹ U srpskom jeziku uočavamo da pridev S *grabljiv* potiče od glagola, ali ne od glagolskog prideva radnog

Metafore i metonimije

Želja, gramzivost i požuda se konceptualizuju uglavnom uz pomoć metafora i metonimija koje se oslanjaju na telesne potrebe (izvorni domeni: telo, glad i žeđ) a njihov intenzitet se izražava uz pomoć metafora koje eksploatišu izvorne domene nekontrolisanih stanja (ludilo, podivljalost).

U Tabeli 34 prikazane su konceptualne metafore i metonimije koje učestvuju u konceptualizaciji emocija iz ove skupine, na primeru prideva iz oba jezika.

Tabela 34: Engleski i srpski pridevi koji označavaju privlačnost – pojmovne metafore i metonimije

Emocija		Metafore i metonimije
želja, entuzijazam	E, S	ŽELJA JE GLAD <i>E hungry</i> <i>S gladan</i> ŽELJA JE ŽEĐ <i>E thirsty</i> <i>S žedan</i> ŽELJA/ENTUZIJAZAM JE TOPLOTA <i>E hot</i> <i>S zagrejan</i> ŽELJA/ENTUZIJAZAM JE NEKONTROLISANO STANJE: ŽELJA/ENTUZIJAZAM JE LUDILO <i>E crazy about,</i> <i>S lud za, zaluđen</i>
	E	ŽELJA JE PODIVLJALOST <i>E wild</i>
pohlepa	E, S	POHLEPA JE NEZASITOST <i>E insatiate, wolfish</i> <i>S nesit</i>
	E, S	Metonimija: ❖ grabljenje <i>E grasping, grabbing</i> <i>S grabljiv</i>
požuda	E, S	POŽUDA JE TOPLOTA <i>E hot, hot-blooded</i> <i>S zagrejan</i>
		Metonimija: ❖ telesni osećaj <i>E sensual, carnal</i> <i>S senzualan, puten, plotan</i>

	S	POŽUDA JE SLADAK UKUS <i>S sladostrasas</i>
--	---	--

Kao što smo već napomenuli, konceptualizacija emocije želje ostvaruje se uz pomoć metafora koje su zasnovane na metonimiji koja ukazuje na telesne potrebe: glad i žeđ. Dakle, metafore ŽELJA JE GLAD (E *hungry* S *gladan*), ŽELJA JE ŽEĐ (E *thirsty* S *žedan*) u oba jezika koriste izvorni domen osnovnih potreba kako bi ukazale na ciljni domen. Ciljni domen može biti potpuno apstraktan, pa tako neko može biti žedan i gladan pravde, istine ili dobrote, no ciljni domen može biti i telesan, te se u tom slučaju može govoriti o tome da je neko žedan i gladan poljubaca, nečijeg tela itd. što ukazuje na moguće dodirivanje emocija želje i telesne strasti.

E hungry, thirsty

hungry for justice in an unjust world.

<http://www.paxchristi.net/about-us/section-symbols/pax-christi-usa>

Pope Francis told reporters that the “world is *thirsty for peace*”.

<http://www.ft.com/cms/s/0/d1d2015a-5f1e-11e5-a28b-50226830d644.html>

S gladan, žedan

...narod je *gladan istine* a ne hleba.

<http://www.bor030.net/forum/rtb-sudbina/cenzura-na-stins-forumu/15/>

Uvek sam bio *žedan istine*.

<http://www.vesti-online.com/print/362016/Vesti/Srbija/362016/Sampion-u-bojadzijskoj-radnji>

Metafora ŽELJA/ENTUZIJAZAM JE TOPLOTA produktivna je u oba jezika (E *fired*, S *zagrejan*). Ova metafora je u skladu sa opštijom metaforom INTENZITET EMOCIJE JE TOPLOTA, koja je možda zasnovana i na metonimiji (povišena telesna temperatura) (Lakoff & Johnson, 1999, Kövecses, 2000). Rasulić (2015:281) ukazuje na to da pridev E *hot* u engleskom jeziku može da sadrži metaforu PASSIONATELY INTERESTED/ENTHUSIASTIC IS HOT, što je u skladu sa našim uvidima u varijacije objekta želje. Ona navodi ilustrativne primere „He is *hot* for diamonds“ i „We are always *hot* for new ideas“, ukazujući na to da u srpskom jeziku pridev S *vruć* ne ukazuje na entuzijazam, koji je označen uz pomoć lekseme S *žar*, kao u izrazu „Raditi sa velikim žarom“. Takođe, Rasulić (2015:281) primećuje da glagol S *zagrejati se*, i veći broj glagola koji se koriste u žargonu, u sebi sadrže istu metaforu. Uvidi u primere

iz korpusa ukazuju na to da pridev *S zagrejan*, pored toga što označava telesnu strast, i entuzijazam može da označi i želju, recimo, za posedovanjem nekog igrača u svom timu kao u primeru:

S zagrejan

Inter *zagrejan* za Živkovića.

<http://www.sportklub.rs/inter-zagrejan-za-zivkovica>

Ovaj primer pre svega ukazuje na povezanost interesovanja i želje, a ne njihovu opoziciju, pošto bi se mogao preformulisati u rečenice „Inter je veoma zainteresovan za Živkovića“ i „Inter želi Živkovića u svom timu.“ U tom smislu valja istaći postojanje kontinuuma između interesovanja, entuzijazma i želje.

Veliki intenzitet želje može se iskazati, pak, kroz metafore koje se zasnivaju na nadređenoj metafori ŽELJA JE NEKONTROLISANO STANJE: ŽELJA JE LUDILO (E *crazy about*, S *lud za, zaluđen*), a samo u engleskom i ŽELJA JE PODIVLJALOST (E *wild*).

E *crazy about*

Neither of us was really *crazy about getting* married: we talked about it for a long time.

<http://petulaclark.net/membersonly/covergirl/woman12983.html>

He is not *wild about getting* involved again with an overly bureaucratic CIA...

<https://www.sainsburysentertainment.co.uk/ebooks/Satan-s-Spy/Andr-Le-Gallo/9781495600753>

S *lud za*

Nisam *lud za novcem*, zato sam uspešan.

<http://www.navidiku.rs/vesti/2015-02-03/ivica-todoric-nisam-lud-za/1216556>

Može se primetiti da navedeni primeri mogu ilustrovati i želju i ideju jake privlačnosti, no to samo potvrđuje tezu da se ove dve emocije logično nadovezuju jedna na drugu i međusobno su bliske.

Najzad, pohlepa ili gramzovost, kao varijante emocije želje takođe eksploatišu izvorni domen gladi i žeđi koji se javlja u metafori POHLEPA JE NEZASITOST (E *insatiate*, *wolfish* S *nesit*). Osnovna razlika između pridevske realizacije ove metafore u dva jezika je što se u engleskom jeziku nezasićenost pripisuje vuku¹²⁰, dok u srpskom jeziku to

---

¹²⁰ Pridev E *wolfish* koristi se i da označi požudu.

nije slučaj. Metonimija koja se odnosi na grabljenje kao akciju proisteklu iz pohlepe takođe je realizovana pridevski u oba jezika (E *grasping*, *grabbing* S *grabljiv*).

E *wolfish*, *grabbing*

I also demolished a Detox Boost Beetroot & Pomegranate soup on my own when I was feeling particularly *wolfish*.

<http://healthylivinglondon.com/london-health-fitness-reviews/tried-tested-soupologie-review/>

I am not a money-*grabbing thief* like her.

<http://www.paulfoot.tv/shop/words-cd/>

S *grabljiv*

Ali, neobuzdan i *grabljiv*, on je zbog svojih pljačkaških upada u Vlašku i Srbiju izazvao gnev sultanov i bio osuđen.

Vladimir Ćorović, Istorija srpskog naroda 1, (GB)

Emocija telesne požude konceptualizuje se metonimijski tako što se ukazuje na telo kao izvor požude (E *sensual*, *carnal* S *senzualan*, *puten*, *plotski*). U srpskom jeziku javlja se metafor POŽUDA JE SLADAK UKUS (S *sladostrasan*). Metafora je osnova i prideva E *hot-blooded*, S *zagrejan* koji ukazuju na povišenu telesnu toplotu, koje smo već ranije ilustrovali primerima.

E *carnal*

In the *carnal* man, the fleshly nature of sin has dominance and finds expression through his physical body. He is consumed by a love for the world and its lusts.

<http://vfcwindhoek.org/three-kinds-of-sons-hear-the-word/#sthash.ZF2FheGN.dpuf>

S *plotski*

Sebični i egocentrični, seksualni i *plotski*, ambiciozni i slave pohlepni nisu radosni ljudi nikada.

<http://riznicasrpska.net/knjizevnost/index.php?topic=329.0>

Emocije srodne želji: hrabrost, nada, upornost, marljivost

Emocije koje u sebi sadrže želju da se u budućnosti postigne dobitak jesu: hrabrost, nada, entuzijazam, energičnost, upornost, vrednoća. Ponekad ove emocije mogu da podrazumevaju da postoji neka prepreka ili nesigurnost na putu do dobitka (hrabrost, upornost). Ove emocije su po pitanju svoje prijatnosti svrstane u prijatne emocije pre svega zbog procene subjekta da ishod može biti povoljan, mada u sebi mogu da sadrže i primese neprijatnosti zbog napora da se u ostvarenje cilja uloži energija ili prevaziđe prepreka.

Hrabrost (smelost) se obično ne smatra emocijom, mada ju je Aristotel uvrstio među emocije u svojoj *Retorici*. I neki psiholozi danas govore o hrabrosti kao emociji koja se javlja kada procenimo da je cilj vredniji od opasnosti. Stocker (2010) hrabrost, baš kao ljubav ili istinoljubivost naziva „intelektualnim emocijama“, mada ukazuje na brojne probleme definisanja različitih vrsti hrabrosti i sličnih emocija. U ovom stanovištu on se naslanja na radove prethodnih psihologa ili filozofa koji su uočavali postojanje „prefinjenih emocija“ različitih od „grubih emocija“ (James, 1890). Činjenica je da hrabrost, kao i ostale emocije, utiče na donošenje odluka, odnosno na motivaciju, te je hrabrost u žiži interesovanja pre svega primenjene psihologije (menadžment, marketing, vojska). Najkompleksniji prikaz hrabrosti relevantan za psihologe, sociologe, vojne psihologe itd. svakako donosi zbornik *Psihologija hrabrosti* (ed. Pury & Lopez 2010). Hrabrost se suprotstavlja strahu, pa bi i sa te strane bilo opravdano tretirati je kao emociju. Ona u sebi sadrži želju da se prepreka prevaziđe, te i po tom kriterijumu spada u emocije.

Emocija nade, predmet je interesovanja pre svega primenjene psihologije, pošto je ova emocija od posebne važnosti u sportu, menadžmentu itd. Pored toga, nemački psiholozi Hammelstein & Roth (2007) dokazuju teoretski, baš kao i eksperimentalno, da nada jeste emocija, pozivajući se na svoje istraživanje sprovedeno među 172 nemačka zatvorenika. Oni ukazuju na to da nada ima sve preduslove da bude shvaćena kao emocija, a ne kao crta ličnosti kako predlažu raniji psiholozi, s obzirom na to da jasno uključuje element procene budućnosti. Varijanta emocije nada je vera u uspeh.

Emocije odlučnosti, upornosti i marljivosti u psihologiji se pre smatraju motivacionim stanjima, međutim one mogu imati status emocije s obzirom da mogu biti i kratkotrajne i dugotrajne, mogu biti motivisane konkretnim stimulusom, i slično emociji interesovanja ili želje uključuju pojačanu pažnju i odgovarajuće izraze lica i vokalnu ekspresiju. Takođe upornost ima svoju jasnu fiziološku podlogu koja uključuje pre svega povišen nivo dopamina, te subjektivan osećaj budnosti i pobuđenosti. Emocija i karakterna crta upornosti i srodnih emocija i osobina predmet su istraživanja pre svega u primenjenoj psihologiji, pošto su od krucijalnog značaja u oblastima edukacije i sporta. Upornost i srodna stanja proučavaju se i u okviru interakcije između kognicije i afekta pri procesu učenja. Integrativni pristup koji zauzimaju Yun Dai & Sternberg (2004), urednici zbornika koji se bavi međuzavisnošću motivacije, kognicije i emocije ukazuje na to da je neophodno proučavati međuzavisnost motivacije, emocije i kognicije i zauzeti integrativan pristup ovim psihološkim fenomenima.

Jezičke potvrde hrabrosti, nade, upornosti, marljivosti kao emocija

S obzirom na navedenu argumentaciju koja ukazuje na mogućnost da se kao emocije tretiraju sve navedene emocije (nada, hrabrost, odlučnost, upornost, marljivost) pokušaćemo samo letimično da pružimo dokaze da se u primerima iz korpusa ove neprototipične emocije mogu tretirati kao emocija ili, češće, kao osećanje.

E hope

The narratives reveal that the positive *emotion of hope* is a motivator for positive health behaviors.

<http://psychsource.bps.org.uk/details/journalArticle/8494211/Emotions-and-cognitions-in-consumer-health-behaviors-insights-from-chronically-i.html>

S nada

Reforme mogu da uspeju samo ako *osećanje nade* i volje u Srbiji pobedi nad osećanjem praznog mudrovanja i cinizma.

<https://twitter.com/demokrate/status/309306566832689155>

E courage

This Angel of Courage Coin brings a *feeling of courage*, the kind of support which everyone needs every now and then.

<http://www.cloudsonline.co.uk/angel-coin---angel-of-courage-1306-p.asp>

Yet despite the absence of an easy happy ending, it leaves the reader with a *feeling of courage*..

<http://www.theguardian.com/books/2005/mar/20/fiction.features2>

S *hrabrost*

Ova esencija pomaže da se povrati *osećanje hrabrosti* i vere koje dolazi iz poverenja u duhovni svet.

<http://www.cvetnaterapija.ritamdana.com/isceljenje-prvih-10-cvetnih-esencija/>

Osećanje hrabrosti ne fali :-), ni energije, inicijative, akcije...taman da se nađe u žurbi oko pripreme za doček!

http://zvezdanindnevnik.blogspot.rs/2014_12_01_archive.html

Alkoholisane osobe doživljavaju *osećanje hrabrosti*, odvažnosti.

<http://documents.tips/documents/seminarski-prevencija.html>

E *determination*

Upon reading the introduction; the words "I can't wait until tomorrow, I need to make something happen today" rallied an *emotion of determination that I have not felt for years*.

<http://www.amazon.co.uk/Am-Leader-Now-Nathan-Burrell/dp/0615603793>

S *odlučnost*

Sećam se da sam ležala na krevetu i sećam se da sam *osećala* neverovatnu *odlučnost* da ću jednog dana po ovom pitanju uraditi nešto.

<http://www.msjb.org/blog/134/mirka%20r>

...u trenutku dok sam se pričešćivao *osetio sam jaku želju i odlučnost* da postanem monah...

<http://www.hilandar.org/intervju-jeromonaha-dositeja-za-pravoslavni-misionar/>

E *persistence*

It needed to express social ideas, to arouse a *feeling of persistence* and power.

<http://www.cafebabel.co.uk/society/article/krakow-what-would-make-you-happier-nowa-huta.html>

Titz and Lebherz instill a *feeling of perseverance* and an encouraging strength to keep going.

<http://croud.com/blog/2015/12/why-is-this-johnnie-walker-ad-a-game-changer/>

S *upornost*

To je zato što u sebi *osećam upornost*, i ja sam iznad onoga što ljudi o meni i o mom delu mogu da kažu.

Vinsent Van Gog, Pisma bratu

E *dilligence, zeal*

Fuelled by a couple of glasses of red wine and a heady *feeling of dilligence*, I felt I totally understood the whole poem.

<http://www.thestudentroom.co.uk/showthread.php?t=319286&page=3>

...audience with a steady *feeling of zeal* and willingness to face the question of how to find. God in their own lives.

youngadults.um-uk.org

Being observers, it would penetrate a *feeling of zeal* and interest in their hearts.
<http://www.casinobookie.co.uk/players-paranoid-attachment-gambling-casinos.html>

S marljivost

Često se navodi važnost slike o sebi koja dominira u određenom razvojnem periodu (u srednjem detinjstvu to su *osećanje marljivosti*, entuzijazam, motivacija...

www.pefja.kg.ac.rs *Participativna prava deteta i pojam razvojnih mogućnosti, MJ Vranješević*

Pridevi koji označavaju emocije hrabrosti, nade, upornosti, marljivosti

Kako bismo ispitali prideve koji označavaju ove emocije u oba jezika pošli smo od prikupljanja sinonima za tipične engleske i srpske prideve: E *brave, courageous, S hrabar, E hopeful, S optimističan, E determined, S odlučan, E dilligent, S vredan, marljiv.*

Hrabrost je označena engleskim pridevima: E *brave, courageous, plucky, valiant, valorous, heroic, lionhearted, manful, macho, bold, daring, adventurous; doughty, mettlesome, venturesome, stout-hearted, stout, spirited, gallant, stalwart, resolute, determined*

Srpski pridevi koji označavaju hrabrost su: S *hrabar, smeo, junačan, srčan, odvažan, viteški, izdržljiv, vrli, muževan.*

U oba jezika hrabrost se konceptualizuje kao odsustvo ili neizražavanje straha i to u engleskom jeziku pridevima: E *fearless, intrepid, undaunted, unflinching, unshrinking, unafraid, dauntless, indomitable, unswerving.*

U srpskom jeziku hrabrost kao odsustvo straha označena je pridevima S *neustrašiv, nepopustljiv nepokolebljiv, nezastrašen, neuplašen.*

Nada i vera u uspeh su označeni engleskim pridevima: E *hopeful, optimistic, confident, assured, positive, buoyant, sanguine, bullish, expectant, anticipative*

U srpskom jeziku nada je označena pridevima: S *optimističan, samouveren, siguran.*

Neadekvatna i preterana hrabrost može imati negativno društveno vrednovanje što je izraženo pridevima: E *daredevil, rash, foolhardy, audacious*.

Srpski pridev *S drzak (izazivački)* može takođe ukazivati na neadekvatnu hrabrost.

Odlučnost, upornost i istrajnost označeni su engleskim pridevima: E *determined, persistent, patient, intent on, bent on, set on, dead set on, insistent on, fixed on, resolved on/to, firm about, committed to, hell-bent on; resolute, purposeful, purposive, resolved, decided, adamant, single-minded, firm, fixed, set, intent, insistent; persevering, persistent, pertinacious, tenacious, steadfast, staunch, stalwart, earnest, manful, deliberate, bulldog, strong-minded, strong-willed, steely, four-square, dedicated, committed; forbearing*.

Srpski pridevi koji označavaju odlučnost, upornost i istrajnost su: *S odlučan, uporan, strljiv, čvrst, odrešit, kategoričan, uporan, ustrajan, istrajan, postojan, strpljen*.

U oba jezika se skup emocija srodnih upornosti izražava se **pridevima u kojima se negira odustajanje, pravljenje kompromisa**.

Engleski pridevi koji označavaju upornost putem negiranja odustajanja su : E *unswerving, unswervable, unwavering, undaunted, unfaltering, unhesitating, unflinching, indefatigable, unshakeable, unshaken, relentless, intransigent, implacable, unyielding, unbending, immovable, unrelenting*.

Srpski pridevi koji označavaju upornost putem negiranja odustajanja su *S nepokolebljiv, nepopustljiv, neumoljiv, nepomirljiv*.

Negativno društveno vrednovanje upornosti označeno je engleskom pridevima: E *stubborn, dogged, obstinate, obdurate, stiff*.

U srpskom je negativno društveno vrednovana upornost označena pridevima: *S tvrdoglav, samovoljan, svojevolutan, zagrižen, inatljiv, krut, isključiv, težak, tvrdokoran,*

Neki od ovakvih prideva u sebi sadrže i negiranje fleksibilnosti, saradnje i uvažavanja arhumentacije (*E inflexible, S nedokazan*)

Emocija marljivosti označena je engleskim pridevima: *E hard-working, diligent, industrious, conscientious, assiduous, sedulous, painstaking, persevering, studious, unfaltering, unrelenting, energetic, keen, enthusiastic, driven, zealous*

Srpski pridevi koji označavaju marljivost su: *S vredan, marljiv, agilan, predan, požrtvovan, aktivan, revnostan, radan, raden, radin, savestan, učinkovit, delatan, usrdan, priližan, gorljiv, trudoljubiv.*

Marljivost se izražava i pridevima kojima se negira umor ili zastajanje. U engleskom jeziku takvi su pridevi *E indefatigable, unflagging, untiring, tireless.*

U srpskom jeziku takvi su pridevi: *S neumoran, nezaustavljiv.*

Svi ovi pridevi predstavljeni su u Tabeli 35.

Tabela 35: Engleski i srpski pridevi koji označavaju hrabrost, nadu i veru u uspeh, upornost, marljivost i srpdne emocije

Emocija	Centralni pridev	Engleski	Srpski
hrabrost	<i>E brave S hrabar</i>	<i>courageous, plucky, valiant, valorous, heroic, lionhearted, manful, macho, bold, daring, adventurous; doughty, mettlesome, venturesome, stout-hearted, stout, spirited, gallant, stalwart, resolute, determined;</i>	<i>smeo, junačan, srčan, odvažan, viteški, izdržljiv, vrlji, muževan</i>
		<i>daredevil, rash, foolhardy, audacious</i>	<i>drzak (izazivački)</i>
		<i>fearless, intrepid, undaunted, unflinching, unshrinking, unafraid, dauntless, indomitable, unswerving</i>	<i>neustrašiv, nepopustljiv, nepokolebljiv, nezastrašen, neuplašen</i>
nada, vera u uspeh	<i>E hopeful S optimističan</i>	<i>optimistic, confident, assured, positive, buoyant, sanguine, bullish, expectant, anticipative</i>	<i>optimističan, samouveren, siguran</i>

odlučnost, upornost, strpljenje	E <i>determined,</i> <i>persistent,</i> <i>patient</i> S <i>odlučan,</i> <i>uporan, strpljiv</i>	<i>intent on, bent on, set on,</i> <i>dead set on, insistent on,</i> <i>fixed on, resolved on/to, firm</i> <i>about, committed to, hell-</i> <i>bent on; resolute, purposeful,</i> <i>purposive, resolved, decided,</i> <i>adamant, single-minded,</i> <i>firm, fixed, set, intent,</i> <i>insistent; persevering,</i> <i>persistent, pertinacious,</i> <i>tenacious, steadfast, staunch,</i> <i>stalwart, earnest, manful,</i> <i>deliberate, bulldog, strong-</i> <i>minded, strong-willed,</i> <i>steely, four-square,</i> <i>dedicated; forbearing</i>	<i>spreman, rešen, pripremljen,</i> <i>zagrejan, čvrst, odrešit,</i> <i>kategoričan</i> <i>uporan, ustrajan, istrajan,</i> <i>postojan, strpljen</i>
		<i>unswerving, unswervable,</i> <i>unwavering, undaunted,</i> <i>unfaltering, unhesitating,</i> <i>unflinching,</i> <i>indefatigable</i> <i>unshakeable, unshaken</i> <i>relentless, intransigent,</i> <i>implacable, unyielding,</i> <i>unbending, immovable,</i> <i>unrelenting</i>	<i>nepokolebljiv</i> <i>nepopustljiv, neumoljiv,</i> <i>nepomirljiv</i>
		<i>stubborn, dogged, obstinate,</i> <i>obdurate, stiff, obsessed with,</i> <i>fixated on</i>	<i>tvrdoglav, samovoljan,</i> <i>svojevoljan, zagrižen,</i> <i>opsednut, inatljiv, krut,</i> <i>isključiv, težak, tvrdokoran,</i>
		<i>inflexible</i>	<i>nedokazan</i>
marljivost	E <i>hard-</i> <i>working</i> S <i>vredan,</i> <i>marljiv</i>	<i>diligent, industrious,</i> <i>conscientious, assiduous,</i> <i>sedulous, painstaking,</i> <i>persevering, studious,</i> <i>unfaltering, unrelenting,</i> <i>energetic, keen, enthusiastic,</i> <i>driven, zealous</i>	<i>agilan, predan, požrtvovan,</i> <i>aktivan, revnostan, radan,</i> <i>raden, radin, savestan,</i> <i>učinkovit, delatan, usrdan,</i> <i>priližan, gorljiv, trudoljubiv</i>
		<i>indefatigable, unflagging,</i> <i>untiring, tireless</i>	<i>neumoran, nezaustavljiv</i>

Kognitivni scenario

Emocija hrabrosti podrazumeva postojanje prepreke za koju subjekat smatra da je može prevazići (fizički ili moralno) kako bi došao do dobitka, a ta prepreka najčešće izaziva strah koji subjekat mora prevazići. Emocija hrabrosti podrazumeva „uzimanje stvari u svoje ruke“, te se po tom svojstvu približiva emociji snažne želje. Sa druge strane hrabrost može da se graniči i sa ljutnjom pošto i ljutnja označava suprotstavljanje prepreci. U tom smislu vidimo kako želja kao emocija postoji u više svojih oblika (hrabrost, ljutnja, privlačnost) koje se razlikuju po prisustvu ili odsustvu prepreke između subjekta i objekta želje.

Emocija nade i vere u uspeh zasnivaju se na proceni da je dobitak moguć, međutim dok kod nade može, ali i ne mora, postojati nesigurnost, kod vere je isključena snažna nesigurnost. Nada i vera uglavnom su orijentisane na budućnost, odnosno subjekat se nada da će sledeći trenutak biti bolji od sadašnjeg, ili da će sledeći trenutak biti bolji u odnosu na moguć negativan ishod. Međutim, nada se može odnositi i na buduću procenu već postojeće prošlosti ili sadašnjosti. U tom slučaju, recimo, subjekat se nada da se neka njegova sadašnja ili prošla delatnost ili svojstvo mogu u budućnosti proceniti kao pozitivni. Ovakve primere našli smo samo u engleskom korpusu, pošto nedostatak srpskog prideva koji bi odgovarao sintagmi *S pun nade* ne dopušta adekvatno poređenje¹²¹.

E *hopeful*

(buduća procena sadašnjeg svojstva)

Sonakshi is also *hopeful that she has* what audiences are looking for.

<http://www.desiblitiz.com/content/shahid-kapoor-plays-bad-boy-r-rajkumar>

It feels very scary, as my post qualified work has been relatively specialized but I am *hopeful I am adaptable* and up for the challenge.

<http://www.clinpsy.org.uk/forum/viewtopic.php?p=173402>

(buduća procena sadašnje delatnosti)

What means the most to me is I am *hopeful that I am helping others*.

<http://www.signedemmajane.com/2015/09/wow-what-a-year/>

---

¹²¹ Pridev *S optimističan* u korpusu se uvek odnosi na budućnost

(buduća procena prošle delatnosti)

He is *hopeful that he has done enough* to impress his team, and that they can keep him for the rest of the year.

<http://www.bikesportnews.com/news/news-detail/brands-bsb-hopkins-hopeful-of-remaining-with-ducati>

Emocije odlučnosti, upornosti i strpljenja ukazuju na snagu volje subjekta, odnosno na njegovu pozitivnu procenu sopstvenih moći. One su bliske emociji hrabrosti, i sa njom dele snažnu povezanost sa emocijom želje. Ove emocije u svom prijatnom obliku uključuju procenu subjekta da može da ostvari „dobitak“, ali da je za to potreban napor volje i prevazilaženje prepreke, mada ne nužno i opasnosti. Ove emocije mogu biti slabije povezane i sa emocijom ljutnje (odlučnost), ali i sa emocijom tolerancije (strpljenje), ali se ne mogu svesti na njih. Emocija vrednoće/marljivosti ukazuje na subjektovu spremnost da prepreku prevaziđe vrednim radom. Ova emocija najbliža je emocijama želje i hrabrosti, a preko njih je povezana i sa odlučnošću, upornošću i strpljenjem dok sa ljutnjom ima manje dodirnih tačaka.¹²²

Aspekti emocija

Pošto se emocije hrabrosti, nade i vere u uspeh, upornosti, marljivosti itd. često smatraju karakternim crtama, za proveru njihovog statusa emocije potrebni su jezički dokazi koji ukazuju na moguću kratkotrajnost ovih stanja. Zaista, van konteksta, pridevi koji označavaju ove emocije čini se da neosporno ukazuju na trajnu ljudsku osobinu kao što je to slučaj sa centralnim članovima ovih kategorija, pridevima *E brave, stubborn, dilligent, persistent S hrabar, tvrdoglav, vredan, uporan...* Čini se ipak, da je značenju trajne osobine ovde je prethodilo značenje trenutnog stanja, jer samo dugotrajno ili ponavljano stanje može da se nazove osobinom. Treba primetiti i da čovek može u nekim situacijama da ispolji emociju (ili „osobinu“) koju inače niti često doživljava niti ispoljava, pa tako, na primer, uglavnom plašljiv čovek može u nekom trenutku da bude iznimno hrabar, recimo, ako spasava neku svoju veliku vrednost. Ipak, kada govorimo o frekventnosti upotrebe ovih prideva u značenju trenutnog stanja ili osobine možemo uočiti tendenciju ka većoj učestalosti jednog od ova dva značenja kod pojedinih prideva.

---

¹²² Međutim, moguće je da opsesivan rad i marljivost budu vid „pražnjenja ljutnje“, tj. odgovor na frustraciju.

Nekoliko primera ilustruje mogućnost upotrebe ovih prideva u značenju trenutnog stanja.

E brave, stubborn, dilligent, persistent

I find it really intriguing that the press are *suddenly brave* enough to drop hints that all might not be well with the Beckhams.

<http://forums.digitalspy.co.uk/showthread.php?p=79827250>

I was *suddenly brave* in November and managed to go in and get a checkup and plaque build up partially removed.

<http://www.hairdyeforum.com/index.php?topic=15118.0>

Suddenly stubborn Sally said something silly.

<http://jukr.buzz50.com/forum/12-word-games/1498611-a-w-of-alliterations?start=144>

Maybe they are being *suddenly diligent*...

<http://www.diynot.com/diy/threads/non-british-gas-advice-please-re-boiler-pressure-relief-pipe.296059/>

Did something specific happen for them to get *suddenly persistent* ?

<http://www.recoveryourlife.com/forum/showthread.php?t=172200>

S hrabar, tvrdoglav, vreden, uporan

Napio se ili koristio neke opijate u klubu, onda postao *iznenada hrabar* pa se malo mangupirao pa dobio po tintari...

<http://www.novosti.rs/vesti/scena.147.html:470881-Ceca-Veljko-je-povredio-glavu-na-ultimat-fajtu>

...on je *za sada tvrdoglav*, no nadam se da ce popustiti na kraju.

<http://www.avangarda.in/forum/viewtopic.php?f=11&t=197&start=33315&hilit=Blazica+za+Bogdana&view=viewpoll>

Imam znate problem jedan/ moj drug je *odjednom vreden*...

<http://krivak.rs/sarena-strana/261-11-nedelja-2013.html>

Jesi (li) *vreden*? (govorni jezik, kolokvijalno pitanje upućeno nekome ko trenutno nešto radi, popravlja, čisti)

Džeko je tokom proteklih meseci bio na radaru još nekoliko klubova...ali Real je *sada uporan*.

<http://www.digital-eliteboard.com/showthread.php?47443-Kratke-fudbalske-vesti>

Društveno vrednovanje

Emocije koje spadaju u ovu grupu uglavnom su pozitivno društveno vrednovane, neke čak i izuzetno visoko, sem u nekoliko izuzetaka a to su:

- a) emocija preterane hrabrosti
- b) emocija preterane upornosti u odnosu na druge ljude (tvrdoglavost)
- c) emocija preterane upornosti u odnosu na objekat (opsednutost)

U svim ovim slučajevima smatra se da je emocija koju subjekat oseća i izražava neprimerena ili neadekvatna, te štetna ili po njega samog ili po druge.

Preterana hrabrost graniči se sa izazivanjem ili ludošću i izražena je nešto širim dijapazonom engleskih prideva nego srpskih (*E rash, foolhardy, daredevil, audacious, S drzak*)¹²³. Primeri iz engleskog i srpskog jezika ilustruju pridevsku realizaciju ove emocije.

E rash, foolhardy, daredevil

The *rash person* also seems to be a boaster, and a pretender to bravery.

Michael Morgan, *Classics of Moral and Political Theory*, GB

...a host of enemies who were *foolhardy* enough to provoke us. (OD)

The helicopter crews are not *daredevils*, indifferent to danger. (OD)

S drzak

Na današnji dan, *drski* neprijatelj je načionio korak koji će ga skupo koštati.

<https://www.stormfront.org/forum/t781020/>

Emocija preterane upornosti izražava se u svoja dva vida: preterana upornost u odnosu na druge ljude konceptualizuje se kao tvrdoglavost, i smatra se negativnom pre svega po zajednicu (mada naknadno može imati loše posledice i po subjekta), a preterana upornost u odnosu na objekat (opsednutost) se smatra negativnom pre svega zbog štete po subjekta, mada se ne isključuje ni šteta po druge ljude (objekat ili ostale

---

¹²³ Srpski pridev *S izazivački* odnosi se na pogled, gest itd, ali ne na samu osobu. Pored relativno marginalne pridevske realizacije, negativno društveno vrednovana hrabrost javlja se realizovana u srpskom jeziku u drugim vidovima kao što je na primer kolokacija *S luda hrabrost*.

pripadnike zajednice). Ipak, subjekat emocija tvrdoglavosti i opsesivnosti može se osećati prijatno ukoliko vrednuje svoje stanje kao opravdano/adekvatno i tada ga doživljava kao upornost. Subjekt u tom slučaju ostvarenje svoje želje procenjuje kao najveću vrednost, a eventualnoj šteti po druge ljude ne pridaje važnost. Međutim, ako je subjekat svestan mogućih štetnih posledica svog stanja on ga može negativno vrednovati, i tada i sam upotrebljavati reči koje ukazuju na negativno društveno vrednovanu upornost: tvrdoglavost ili opsednutost. Pri tom, subjekat može da procenjuje svoje stanje štetnim po sebe, bez obaziranja na štetu po druge ljude, a može da ga procenjuje i štetnim po druge, ili pak da kombinuje obe te procene. Metafore koje učestvuju u konceptualizaciji ovih emocija uglavnom se tiču nepokretnosti i neprilagodljivosti u slučaju tvrdoglavosti, i nekontrolisane želje u slučaju opsesivnosti, o čemu će kasnije biti reči.

Pridevi nastali od participa ili glagolskog prideva trpnog

Uvid u prideve koji su nastali od participa u ovoj skupini pokazuje umereno prisustvo ovakvog načina tvorbe čije prisustvo zavisi od vrste emocije (Tabela 36). Engleski jezik pokazuje daleko veći stepen produktivnosti u pogledu prideva nastalih od participa u ovoj skupini.

Tabela 36: Engleski i srpski pridevi koji izražavaju emocije vezane za dobitak-Pridevi nastali od participa ili glagolskog prideva trpnog

Emocija	Tipičan pridev	Engleski	Srpski
nada i vera u uspeh	E <i>hopeful</i> S <i>optimističan</i>	<i>optimistic, confident, assured, positive, buoyant, sanguine, bullish, , expectant, anticipative</i>	<i>optimističan, samouveren, siguran</i>
hrabrost	E <i>brave</i> S <i>hrabar</i>	<i>courageous, plucky, valiant, valorous, heroic, lionhearted, manful, macho, bold, daring, adventurous; doughty, mettlesome, venturesome, stout-hearted, stout, spirited, gallant, stalwart, resolute, determined;</i>	<i>smeo, junačan, srčan, odvažan, viteški, izdržljiv, vrlji, muževan</i>
		<i>daredevil , rash, foolhardy,</i>	<i>drzak (izazivački)</i>

		<i>audacious</i>	
		<i>fearless, intrepid, undaunted, unflinching, unshrinking, unafraid, dauntless, indomitable, unswerving</i>	<i>neustrašiv, nepopustljiv, nepokolebljiv, nezastrašen, neuplašen</i>
odlučnost, upornost, strpljenje	E <i>determined, persistent, patient</i> S <i>odlučan, uporan, strpljiv</i>	<i>intent on, bent on, set on, dead set on, insistent on, fixed on, resolved on/to, firm about, committed to, hell-bent on; resolute, purposeful, purposive, resolved, decided, adamant, single-minded, firm, fixed, set, intent, insistent; persevering, persistent, pertinacious, tenacious, steadfast, staunch, stalwart, earnest, manful, deliberate, bulldog, strong-minded, strong-willed, steely, four-square, dedicated, forbearing</i>	<i>spreman, rešen, pripravljen, zagrejan, čvrst, odrešit, kategoričan</i> <i>uporan, ustrajan, istrajan, postojan, strpljen</i>
		<i>unswerving, unswervable, unwavering, undaunted, unfaltering, unhesitating, unflinching, indefatigable, unshakeable, unshaken</i> <i>relentless, intransigent, implacable, unyielding, unbending, immovable, unrelenting</i>	<i>nepokolebljiv, nepopustljiv, neumoljiv, nepomirljiv</i>
		<i>stubborn, dogged, obstinate, obdurate, stiff, obsessed with, fixated on</i>	<i>tvrdoglav, samovoljan, svojevoljan, zagrižen, opsednut, inatljiv, krut, isključiv, težak, tvrdokoran,</i>
		<i>inflexible</i>	<i>nedokazan</i>
vrednoća	E <i>hard-working</i> S <i>vredan</i>	<i>diligent, industrious, conscientious, assiduous, sedulous, painstaking, persevering, studious, , unrelenting, energetic, keen,</i>	<i>marljiv, agilan, predan, požrtvovan, aktivan, revnostan, radan, raden, radin, savestan, učinkovit, delatan, usrdan, priližan, gorljiv, trudoljubiv</i>

		<i>enthusiastic, driven, zealous</i>	
		<i>indefatigable, unflagging, unfaltering, untiring, tireless</i>	<i>neumoran, nezaustavljiv</i>

Emocija hrabrosti u engleskom jeziku označena je pridevima koji su nastali od sadašnjeg participa i koji mogu ukazivati na smelo postupanje (E *daring*) ili na odsustvo pokazivanja straha (E *unflinching, unshrinking*). U srpskom jeziku emocija hrabrosti se takođe izražava pridevima nastalih od prošlih participa koji ukazuju na nepostojanje dejstva objekta na subjeka u vidu zastrašivanja (S *nezastrašen, neuplašen*¹²⁴).

Emocija nade i vere u uspeh nije označena većim brojem prideva poteklih od prošlog participa i glagolskog prideva radnog reprezentativan prošli particip koji je izražava (E *assured*) potiče od tranzitivno refleksivnog glagola koji označava da se subjekat nalazi pod pozitivnim i umirujućim dejstvom (objekta ili sopstvenog stava).

Emocije odlučnosti, upornosti i strpljenja realizuju se kroz prideve nastale od participa ili glagolskog prideva u tako da je jasno da subjekat usmerava sebe ka objektu, a da nema dejstva objekta na subjekat sem u konceptualizaciji opsednutosti (E *obsessed*, S *opsednut*). Pridevi u engleskom jeziku ukazuju na odlučnost kroz particip intransitivnog glagola (E *determined*), i na odsustvo zastrašenosti kroz particip prelaznog glagola (E *undaunted*) gde se poriče dejstvo objekta na subjekat. U engleskom jeziku participi mogu biti i sadašnji i ukazivati na aktivnost subjekta (E *persevering, forbearing*) ili mogu biti i prošli i ukazivati na subjektovo usmeravanje samog sebe na objekat (E *bent on, set on, fixed on, resolved on/to, committed to, decided, dedicated, fixated on*). U srpskom jeziku prošli participi, mada nastali od glagola koji generalno mogu biti i tranzitivni i refleksivni, ovde su verovatno nastali od refleksivne varijante glagola, zbog toga što ovi pridevi uključuju izrazito značenje volje (S *spreman, rešen, pripremljen, zagrejan, strpljen, zagrižen*).¹²⁵

¹²⁴ Zanimljivo je kako su ovi pridevi u oba jezika nastali od participa kojim se negira glagol/dejstvo, dok glagoli sa takvim negacijom ne postoje (*E *undaunt*, *S *neuplašiti, nezastrašiti*).

¹²⁵ Kao što smo rekli, participi tranzitivnih glagola koji ukazuju na objekat kao vršioca radnje, ukazuju na nevoljno emotivno stanje na primer E *surprised* S *iznenađen*.

Emocija marljivosti izražena je u engleskom jeziku kroz prideve nastalih od sadašnjeg participa od kojih neki ukazuju na akciju (E *painstaking, persevering...*), a drugi na odsustvo umora ili odustajanja (E *unflagging, untiring, unfaltering, unrelating*). U srpskom jeziku emocija marljivosti ima pridevsku realizaciju u pridevu S *predan* nastalog od reflektivnog glagola koji ukazuje na akciju subjekta prema objektu, a ne obrnuto.

Videli smo kako u slučaju **emocija nade, hrabrosti, odlučnosti, upornosti, strpljenja i vrednoće** pridevi nastali od glagola uopšte ne ukazuju na dejstvo objekta na subjekat. To je i logično sa stanovišta kognitivnog scenarija pošto su to emocije koje podrazumevaju voljno prevazilaženje prepreke, dakle akciju subjekta. Pridevi koji su nastali od prelaznih glagola koji ukazuju na dejstvo objekta javljaju su se samo sa negativnim prefiksom, te se njima samo negira dejstvo objekta.

Metafore i metonimije

U skupini ovih prideva najveći broj metafora i metonimija javlja se u kategoriji hrabrosti i marljivosti. Metafore i metonimije koje stoje u osnovi prideva koji označavaju hrabrost, nadu i veru u uspeh, upornost, marljivost i varijante ovih emocija predstavljeni su u Tabeli 37.

Tabela 37: Metafore i metonimije sadržane u pridevima koji označavaju hrabrost, nadu i veru u uspeh, upornost, marljivost i varijante ovih emocija

Emocija		Metafore i metonimije
hrabrost	E,S	HRABROST JE DRŽANJE NEPRIJATELJA S <i>izdržljiv, čvrst</i> E <i>firm</i> HRABROST JE NEPOMERANJE U BORBI E <i>unflinching, unswerving</i> S <i>nepopustljiv, nepokolebiv</i> HRABROST JE VREDNOST/VRLINA E <i>valiant, valorous</i> S <i>vrlji</i>
	E	HRABROST JE FIZIČKA SNAGA ¹²⁶ E <i>stout, stout-hearted, four-squared</i>

¹²⁶ Tipični nosilac emocije hrabrosti je snažan i boju vičan muškarac, o čemu svedoči veći broj i engleskih i srpskih prideva nastalih od imenica koje označavaju tipičnog nosioca ove emocije.

		HRABROST JE ISPUNJENOST (BIĆA) ENERGIJOM E <i>spirited</i>
	E, S	Metonimija: ❖ osećanje u srcu E <i>lionhearted, stout-hearted</i> S <i>srčan</i> ❖ akcija povezana sa hrabrošću – usuđivanje E <i>daring</i> S <i>smeo</i> ❖ nepostojanje akcije tipične za slabost E <i>unflinching, unswerving</i> S <i>nepopustljiv, nepokolebiv</i> ❖ tipičan nosilac emocije/osobine E <i>heroic, lion-hearted, manful</i> S <i>junačan, viteški, muževan, lavovski</i>
preterana hrabrost	E	PRETERANA HRABROST JE LUDOST E <i>foolhardy</i> PRETERANA HRABROST JE ĐAVOLSKA E <i>daredevil</i>
nada	E	EMOCIJE SU MATERIJU U SADRŽATELJU E <i>hopeful</i>
odlučnost, upornost, strpljenje	E, S	UPORNOST JE ČVRSTINA/SNAGA E <i>firm, adamant, steely, staunch, strong-minded, strong-willed</i> S <i>čvrst</i> UPORNOST JE NEPOMIČNOST E <i>unswerving, unswervable, unwavering, unfaltering, unflinching, unshakeable, unshaken, unbending, unfaltering immovable</i> S <i>uporan, postojan</i>
	E	UPORNOST JE NAGNUTOST NAD NEČIM E <i>bent on</i>
	E, S	Metonimija: ❖ negacija akcije mirenja ili saradnje sa neprijateljem E <i>unyielding</i> S <i>neumoljiv, nepomirljiv</i> ❖ negacija umora E <i>unfaltering,</i> S <i>neumoran</i>
preterana upornost	E, S	PRETERANA UPORNOST JE KRUTOST/TVRDOĆA E <i>stiff, inflexible</i> S <i>krut, tvrdoglav, tvrdokoran</i>
	S	PRETERANA UPORNOST JE TEŽINA S <i>težak</i> PRETERANA UPORNOST JE ZAGRIŽENOST S <i>zagrižen</i>
	E	PRETERANA UPORNOST JE NAGNUTOST NAD NEČIM E <i>hell-bent on</i>

	E, S	Metonimija: ❖ tipičan nosilac osobine-životinja E <i>dogged, bulldog, mullish</i> S <i>mazgast, zagrižen</i>
marljivost	E, S	MARLJIVOST JE VATRA E <i>fiery</i> S <i>gorljiv</i> Metonimija: ❖ delatnost E <i>hard-working</i> S <i>radan, raden, radin, delatan</i> ❖ žrtvovanje E <i>painstaking</i> S <i>požrtvovan</i>

Izvorni domen koji se koristi u konceptualizaciji emocije hrabrosti jeste domen borbe, i to borbe prsa u prsa. Kao što smo već rekli, i danas se hrabrost može pokazati i u fizičkom sukobu, i tada su metafore HRABROST JE DRŽANJE NEPRIJATELJA (S *izdržljiv, čvrst* E *firm*) i HRABROST JE NEPOMERANJE U BORBI (E *unflinching, unswerving* S *nepopustljiv, nepokolebiv*) zasnovane na metonimiji. Međutim, ukoliko se radi o hrabrosti van konteksta fizičkog sukoba ovi pridevi su upotrebljeni metaforično.

Naime, često je tek iz konteksta moguće utvrditi da li neki pridevi koji označavaju akciju povezanu sa hrabrošću zapravo u sebi sadrže metonimiju ili metaforu. Drugim rečima, hrabrost se može i u današnje vreme iskazati fizičkom hrabrošću u borbi, baš kao što se može ispoljiti i figurativno (no ništa manje stvarno sa psihološke strane) u suočavanju sa problemima koji nisu fizičke prirode. Tako na primer pridevi E *unflinching* ili S *nepopustljiv* mogu da označavaju fizičko nepomeranje sa mesta u toku borbe, i tada su upotrebljeni metonimijski (akcija prozrokovana hrabrošću umesto hrabrosti). No, oni mogu ukazivati i na figurativno nepopuštanje, na primer, u verbalnoj diskusiji i u tom slučaju su upotrebljeni metaforično.

E *firm*,

Courage, my *Soldiers! Firm*, unto a man!

Cecilia Cooper, The Battle of Tawkesbery
<http://www.public-library.uk/ebooks/95/35.pdf>

Firefighters stand *firm* in battle for pensions justice.

http://www.morningstaronline.co.uk/a-4785-Firefighters-stand-firm-in-battle-for-pensions-justice#.Vq_EhECEyDE

They were heavily raided, so they tended to be *unflinching in battle*, but they were also ready to negotiate if battle could be avoided.

David Weber, John Ringo: *March to the Stars* (GB)

S čvrst, nepopustljiv

Rimljani, rođeni pobjednici i *čvrsti vojnici* su oko 280. godine p. n. e. postali suvereni gospodari teritorija...

<http://forum.arheo-amateri.rs/ostalo/rimska-imperija-snaga-i-moc-njenog-oruzja/>

Odigrali smo dobru utakmicu, bili smo *čvrsti i hrabri*.

<http://sport.blic.rs/kosarka/evropska-kosarka/kecman-sami-smo-sebe-pobedili/thgw2g7>

Ne morate uvek biti *čvrsti* i hrabri. Iako mislite kako će vas priznanje udaljiti od partnera, otvorite li mu se i priznate svoje sumnje i strahove to će vas dodatno zbližiti.

<http://www.dominomagazin.com/zivot/lepi-zivot/saveti-za-srecan-brak/>

On je *čvrst i nepopustljiv u borbi* za pravdu i istinu.

<http://www.winterfell-srbija.com/t181-stanis-barateon>

Oba jezika tretiraju hrabrost kao vrlina o čemu svedoči pojmovna metafora

HRABROST JE VREDNOST/VRLINA (E *valiant, valorous* S *vrlji*). Ova povezanost

vrlo je logična, kada se setimo toga da su fizička snaga i hrabrost bile izuzetno značajna

vrednost u ljudskim zajednicama tokom vekova jer su obezbeđivali opstanak.

E *valliant, valorous*

However, if you *feel valiant*, meet my challenge...

<http://www.exfl.com/islamic-london/leave-islam.htm>

A fitting tribute to all *valiant soldiers*.

http://www.tripadvisor.co.uk/Attraction_Review-g551640-d3459079-Reviews-The_Valiant_Soldier-Buckfastleigh_Dartmoor_National_Park_Devon_England.html

...but to also make them feel *valorous* and fully justified in his actions...

<http://www.prospectmagazine.co.uk/world/face-off-in-ukraine-pro-russia-vs-crimea>

We 're glad to invite you to march on the footsteps of these *valorous soldiers*...

<http://www.wwiireenacting.co.uk/forum/viewtopic.php?t=59360&p=730123>

S *vrlji*

Otkinuo sam se od smeha: još se *vrlji vojnici* popeo na drvo da nahrani pticu mesto da vrši borbeni zadatak.

<http://forum.bjbikers.com/index.php?/topic/8233-topic-za-video-clipove/page-107>

Ipak, postoji jedna značajna razlika u jezičkoj realizaciji ove metafore u engleskom i srpskom jeziku. Dok se relativno frekventni engleski pridevi E *valiant*, *valorous* mogu koristiti da označe i trenutno emocionalno stanje i trajnu osobinu, kako se vidi iz gorenavedenih prideva, srpski pridev S *vrlji* može da označi samo trajnu osobinu hrabrosti, i koristi se retko u savremenom jeziku.

Engleski pridevi E *stout*, *stout-hearted*, *four-squared* ukazuju na fizičku snagu koja se tipično javlja u kombinaciji sa hrabrošću, te ilustruju metaforu HRABROST JE FIZIČKA SNAGA. Doduše, ista ideja prisutna je i u metonimiji u kojoj se u oba jezika za tipičnog nosioca hrabrosti uzima snažan muškarac, obično vojnik, ili u engleskom još i „kralj životinja“ – lav¹²⁷ (E *heroic*, *lion-hearted*, *manful* S *junačan*, *viteški*, *muževan*).

Metafora kojom se u engleskom jeziku iskazuje hrabrost jeste i HRABROST JE ISPUNJENOST (BIĆA) ENERGIJOM (E *spirited*).

E *spirited*

A courageous and *spirited soldier* who survived dangerous missions in Iraq and Afghanistan...

http://www.bournemouthecho.co.uk/news/9027352.Remembering_a_hero_and_a_doting_father/

Metonimije koje su u oba jezika prisutne pri konceptualizaciji hrabrosti su povezane sa tipičnom akcijom povezanom sa hrabrošću (E *daring*, S *smeo*), ili sa odsustvom akcije koja bi bila tipična za slabost ili kukavičluk (E *unflinching*, *unswerving* S *nepopustljiv*, *nepokolebiv*).

Preterana hrabrost je u engleskom jeziku povezana sa ludošću ili đavolom kroz metafore: PRETERANA HRABROST JE LUDOST (E *foolhardy*) i PRETERANA HRABROST JE ĐAVOLSKA SMELOST (E *daredevil*). Ova druga metafora podseća na metonimiju u tom smislu da ukazuje na tipično ponašanje za hrabrost (E *dare*), imenica E *devil* verovatno predstavlja tipičnog nosioca hrabrosti, mada je delimično upotrebljena i radi toga da ukaže na intenzitet neprimerene hrabrosti prema metafori VELIKI INTENZITET JE ĐAVOLSKI.

---

¹²⁷ U srpskom jeziku postoji pridev manifestativnog značenja zasnovan na istoj metonimiji S *lavovski* (S *lavovski stisak*, *lavovska snaga*)

Emocija upornosti se u oba jezika konceptualizuje uz pomoć metafora: UPORNOST JE ČVRSTINA/SNAGA (E *firm, adamant, steely, steadfast, staunch, strong-minded, strong-willed, S čvrst*) i UPORNOST JE NEPOMIČNOST (E *unswerving, unswervable, unwavering, unfaltering, unflinching, unshakeable, unshaken, unbending, unfaltering immovable S uporan, postojan*).

Samo u engleskom jeziku upornost se konceptualizuje i uz pomoć metafore UPORNOST JE NAGNUTOST NAD NEČIM (E *bent on*) što ukazuje na povezanost fokusiranosti i upornosti¹²⁸. Preterana upornost se konceptualizuje kroz istu metaforu dodavanjem koncepta pakla na postojeći konstrukt (E *hell-bent on*).

E *bent on, hell-bent on*

He was *bent on* getting married as soon as possible.

CLD

He was *hell-bent on* revenge.

CLD

U oba jezika upornost se konceptualizuje uz pomoć metonimija koje ukazuju na negaciju mirenja i saradnje sa neprijateljem (E *unyielding, S neumoljiv, nepomirljiv*) kao i na negaciju umora (E *unfaltering, S neumoran*).

Preterana upornost se u oba jezika konceptualizuje kroz metaforu: PRETERANA UPORNOST JE KRUTOST/TVRDOĆA (E *stiff, inflexible S krut, tvrdoglav, tvrdokoran*). samo u srpskom jeziku preterana upornost može da se konceptualizuje i kao težina (S *težak*) ili zagriženost (S *zagrižen*) kroz metafore PRETERANA UPORNOST JE TEŽINA i PRETERANA UPORNOST JE ZAGRIŽENOST. Moguće je da je ova druga metafora metonimijskog porekla jer poredi tvrdoglavog čoveka sa čovekom koji je čvrsto zagrizao neki objekat i ne želi da ga pusti.

S *zagrižen*

Neko ko je ujedan je “zagrižen” a neko ko je tvrdoglav je “zagrižen”.

<http://www.011info.com/pravopis-srpskog-jezika/ko-je-u-pravu>

Bio je *zagrižen* pobornik, reda i discipline i unosio to kao pouke u mnoga svoja dela.

<http://www.lektira.rs/pisac/radjard-kipling/>

---

¹²⁸ Vidi poglavlje o emociji interesovanja, str

Oni imaju jako *težak karakter*, tvrdoglavost im je srednje ime.

<http://www.srbijadanas.com/clanak/neki-su-zlonamerni-neki-povrsni-mane-horoskopskih-znakova-22-05-2015>

On je *težak* čovek.

(primer iz govora)

Metonimija koja se u oba jezika upotrebljava da izrazi preteranu upornost odnosi se na upoređivanje preterano upornog čoveka sa životinjom koja je tipičan nosilac ove osobine, a to su u oba jezika pre svega magarac ili mazga, ali i pas (E *dogged, bulldog, mullish, S mazgast*¹²⁹).

E *dogged*

We are nothing if not *dogged*. And *stubborn*. And *determined*.”

<http://musically.com/2015/02/16/qtrax-back/>

This is nothing new to people with campaigns experience used to a *dogged focus* on the end result...

<http://benhurley.co.uk/what/>

Emocija marljivosti konceptualizuje se uz pomoć metafore MARLJIVOST JE VATRA (ENERGIJA): E *fiery, energetic S gorljiv*. Doduše, ovde je vrlo moguće da se radi o metonimiji koja ukazuje na povišenu telesnu toplotu čoveka koji oseća želju da bude marljiv, a koja je dalje prenetna na metaforičan nivo vatre. Treba napomenuti da se marljivost konceptualizuje i kao varijanta želje i oduševljenja, što objašnjava sličnost u metonimijama koje ih iskazuju.

E *fiery*

Looking for someone to join my team. Someone *fiery*, hard working, not afraid of a challenge.

http://www.pof.com.plentyoffish.co.uk/de_viewprofile.aspx?profile_id=93652770

S *gorljiv*

Kako bi se osvetio starom Zamfiru, Mitanča postaje Manetov *gorljiv* pomagač...

https://www.academia.edu/7800874/Realizam_i_stvarnost_nova_tuma%C4%8Denja_proze_srpskog_realizma_iz_rodne_perspektive_www.fsj.edu.rs_fajlovi_Svetlana3_print.pdf

U oba jezika pridevi koji iskazuju marljivost su zasnovani na metonimijama koje počivaju na principu naglašavanja tipičnog ponašanja subjekta emocije, a to je u ovom slučaju delatnost (rad): E *hard-working S radan, raden, radin, delatan*) ili žrtvovanje (E

---

¹²⁹ Zanimljivo je da pridev *S mazgast* postoji u rečniku MS, u kojem je jedno od značenja „tvrdoglav kao mazga“, ali da ga nismo našli u korpusu, te pretpostavljamo da je zastareo.

painstaking *S požrtvovan, trudoljubiv*). Interesantno je da, iako je marljivost uglavnom pozitivno društveno vrednovana osobina, a često i prijatna za subjekta u tom smislu da je pozitivno samovrednovana, ona ipak u sebi nosi i neprijatnost zbog napora da se prevaziđe prepreka, najčešće u vidu sopstvenih fizičkih kapaciteta i ograničenja kao što je zamor. Otuda pridevi koji ukazuju na žrtvovanje zapravo ukazuju i na neprijatnost koja je obično prisutna u kombinaciji sa emocijom marljivosti, mada sama emocija nije u svojoj osnovi neprijatna.

E painstaking

While there, Herbert Bailey was remarkably successful in his studies, being a most *painstaking* and *enthusiastic* worker.

<http://pastmatters.org/blog/2011/11/20/ww1-the-keighlian-obituary-h-h-bailey/>

S trudoljubiv

Trudoljubiv sam čitalac njegovih filozofskih knjiga.

<http://documents.tips/documents/dobrica-cosic-vreme-prijateljstva.html>

Prijatne društvene emocije: saosećanje, ljubav i srodne emocije

*The quality of mercy is not strain'd,
It droppeth as the gentle rain from heaven
Upon the place beneath: it is twice blest;
It blesseth him that gives and him that takes...*
William Shakespeare, *The Merchant of Venice*

Prijatne društvene emocije ukazuju na to da je opstanak zajednice, a ne samo individualni opstanak važan element u psihologiji ljudske vrste. Prijatne društvene emocije¹³⁰ su emocije koje izražavaju subjektovu procenu da ne postoji opasnost ili rivalitet između njega i drugih ljudi sa kojima subjekat nastoji da ostvari odnos tolerancije ili saradnje. Subjekt ovih emocija pre svega ne želi da nanese gubitak svojoj okolini, a uz to može dodatno želeti i da doprinese dobitku članova zajednice (okolini). Osnovna logika koja rukovodi subjekta koji oseća ove emocije jeste: gubitak koji zadesi druge članove zajednice je i moj gubitak, dobitak koji ostvare drugi članovi zajednice je i moj dobitak.

U psihologiji se društvenim emocijama nazivaju raznorodne emocije zavisno od autora, na primer emocije samovrednovanja (krivica), emocije koje ukazuju na rivalitet, ljubomora ali i divljenje, kako opisuju Hareli & Parkinson (2008). Neki drugi autori uključujući pripadnike Ženevske škole u društvene emocije ubrajaju saosećanje (Klimecki, 2015) ili poverenje i vernost (Barbalet, 1996). Saosećanje je svakako najtešnje povezano sa opstankom vrste, kao i sa poverenjem i interesovanjem za druge što je najopširnije prikazano u zborniku *The Social Neuroscience of Empathy* (Decety & Ickes, 2009). Postoje naravno neslaganja i po pitanju toga šta je empatija kod različitih istraživača, kako je prikazano u ovom zborniku, ali je moguće zaključiti da je saosećanje blisko interesovanju za druge ljude, želji da se pomogne kao i poverenju. Robinson (2008:155, 157) velikodušnost i saosećanje svrstava u društvene emocije, a

---

130

ljubav u emocije ulaganja energije, te detaljno objašnjava svrsishodnost ovih emocija za opstanak vrste (Robinson, 2008:157).

Osnovni preduslov za osećanje pozitivnih društvenih emocija jeste procena subjekta da nije ugrožen od strane ostalih članova zajednice, odnosno da mu oni neće namerno i ciljano naneti gubitak. Dakle, pošto u prototipičnoj varijanti kognitivnog scenarija ne postoji pretnja da će subjektu ostali članovi zajednice naneti gubitak, subjekat se ne oseća ugroženim te je spreman je da upotrebi svoje kapacitete tako da:

1. ostalima ne nanese gubitak (tolerantnost)
2. pomogne ostalima da steknu dobitak (prijateljstvo, ljubav)
3. pomogne ostalima da nadoknade gubitak (saosećanje, sapatnja)

U drugoj, (manje uobičajenoj) varijanti kognitivnog scenarija subjekat je spreman da pretrpi lični gubitak da bi ostalim članovima zajednice omogućio dobitak (samožrtvovanje, samopožrtvovanost). U društvene emocije spadaju poverenje, tolerantnost, poštovanje, naklonost, prijateljstvo, saosećanje, ljubav i milosrđe (velikodušnost).

Nabrojane emocije obično se svrstavaju u društvene emocije, međutim s obzirom da se one mogu osetiti i van konteksta odnosa sa drugim čovekom, na primer u kontekstu odnosa sa kućnim ljubimcem ili životinjom, pa čak i neživom prirodom, treba naglasiti da su ove emocije prototipično društvene.

Što se tiče izraza lica i glasa kao pokazatelja prisustva neke emocije, u jeziku postoje potvrde da je društvene emocije moguće uočiti kod drugih. Nekoliko primera ilustruje kako se i naoko marginalne emocije u klasteru društvenih emocija kao što su poverenje i tolerancija mogu primetiti u izrazu lica ili u glasu. Takođe, u srpskom primeru se vidi kako je tipično ponašanje u vidu deljenja hrane takođe izraz poverenja i prijateljstva.

E trust, tolerance

His 16 year old daughter took up the story with an openness, an innocence and a *trust in her voice...*

<https://www.samaritans-purse.org.uk/article/tears-and-generosity-in-serbia/>

As contestants opened boxes for Dave there seemed to be the same *look of benign tolerance on their faces...*

<http://donduk.blogspot.rs/2006/03/dave-won-20000.html>

She had a *lovely tolerance in her voice* and I remember thinking to myself; 'within a year I will be married to you'.

<http://www.thestar.co.uk/lifestyle/features/man-of-the-community-ingle-counts-his-blessings-1-276052>

S poverenje

Kontrast uniforme i deteta u ruci, strogoća policijskog poziva i topline susreta odraslog čoveka i deteta, *izraz poverenja* na dečjem licu...

<http://mondo.rs/Comment/InsertComment/793690/2255819/Foto/Info/Ceo-svet-seruje-policajca-iz-Srbije.html>

Svi znamo da su druženje i deljenje hrane oduvek bile osnovne odlike svih ljudskih društava, suštinski *izraz poverenja* i prijateljstva.

http://www.ringeraja.rs/clanak/novo-od-starka---chipsos-mnogos-dobros_3157.html

Jezičke potvrde prijatnih društvenih emocija

U oba jezika postoje nedvosmislene potvrde društvenih emocija kao emocija ili osećanja. Primeri koji ovo ilustruju pokazuju određeni stepen fleksibilnosti u jezičkoj upotrebi, te negde ne obuhvataju samo tipične sintagme poput *E emotion of (tolerance)* *S emocija (tolerantnosti)*, već i nešto slobodnije kombinacije reči.

E emotion of tolerance, trust, friendship, empathy, feeling of mercy

And, at what point did the fear of communal shame trump the *emotion of tolerance* and understanding.

<http://www.theguardian.com/books/2013/jan/26/family-secrets-deborah-cohen-review>

In contrast, if there are no fear eliciting signals but ones that elicit the *emotion of trust*, then the client's limbic system starts to open up...

<http://creativecareercoaching.org/the-human-brain-a-summary-of-recent-research-and-theory-3/>

Things we liked about this book: the energy and *emotion of friendship* comes alive with the language used to accompany the frog and the rabbit in play...

<http://www.littleparachutes.com/book.php?id=362>

Some researchers have suggested that the *emotion of empathy* has evolved from the more universal maternal instinct to care for one's offspring ...

<http://www.independent.co.uk/news/science/prairie-vole-mouse-like-creature-capable-of-showing-emotional-sympathy-a6826241.html>

Whether our mercy is going to help that person or not, by our own *feeling of mercy*, at least we are helped.

http://www.chakras.org.uk/chakra_yoga_health_holistic_karma_yoga.htm

The *feeling of mercy and compassion* that Allah's creatures feel for each other...

<http://www.ummah.com/forum/showthread.php?49779-Names-Of-Allah-%28Subhanahu-Wa-Ta-ala%29-The-99-names-of-Allah-%28Subhanahu-Wa-Ta-ala%29>

S osećanje poverenja, osećanje tolerancije, emocija naklonosti, prijateljstva, saosećanja, osećanje milosrđa

Poverenje je oduvek vrlo krhka tvorevina. Sporo se gradi, u sekundi se ruši, i teško se obnavlja. Ali, *poverenje* je jedno od najvažnijih *osećanja* koje imamo.

<https://beeshaper.com/blog/post/78/njegovo-velicanstvo-poverenje>

On je time poručio da zasađeno drvo treba da stoji kao znak mira u našem gradu, da nas podseća na spokoj, širi među ljudima *osećanje tolerancije* prema religiji, poštovanje za sve kulture i razumevanje za svaku situaciju.

<http://www.novisad.rs/lat/drvo-mira-zasadeno-u-novom-sadu>

To nije stvar *emocija, naklonosti ili nenaklonosti*, to je prosto stvar jedne realnosti...

www.eps.rs/Press%20Clipping/20120916_moment.pdf

...nema tu nikakvih *emocija, prijateljstva* ili nečeg sličnog...

<http://forum.krstarica.com/showthread.php/729540-Borba-protiv-ISISA/page116>

Osećaj zaustavljenosti u vremenu koji "VB" nudi gledaocu, nedostatak iskrenih *emocija, saosećanja* za druge...

<http://www.vreme.com/cms/view.php?id=475883>

Njemu je svaki čovek bližnji, jer mu *osećanje milosrđa* svakoga čoveka učini bliskim.

http://www.svetosavlje.org/biblioteka/Svetopismo/SvetiJustinBlazenstva/Lat_SvetiJustinBlazenstva06.htm

Ispravna odluka doneta u stanju smirenosti, ispravno držanje, istina, čestitost, *osećanje milosrđa* prema drugim ljudima i svim živim bićima, *saosećajnost*...

<http://www.kokoro-kendo.com/kendo>

Emocija milosrđa podseća na ponašanje, pre nego osećanje, ali ukoliko se pretraži korpus engleskih tekstova na internetu u kojima se javlja izraz *E emotion of mercy* dobija se 31 primer upotrebe ove fraze, uključujući knjige, članke i običan govor prisutan u blogovima. U srpskom jeziku izraz *S osećanje milosrđa* se javlja na nešto više od 20 stranica. Ovo ukazuje na to da se u jeziku milosrđe tretira kao emocija, iako sigurno ne kao prototipična emocija s obzirom na relativno mali broj primera iz korpusa.

Pridevi koji označavaju društvene emocije saosećanja, ljubavi i srodnih emocija

Pridevi koji označavaju društvene emocije uglavnom izražavaju voljni stav subjekta prema objektu, odnosno po pravilu ne ukazuju na vrlo intenzivne i nevoljne emocije ili nekontrolisana stanja. Da bismo istražili ovu grupu prideva koji ih označavaju potražili smo sinonime za tipične prideve koji izražavaju ove emocije: E *trusting, tolerant, respectful, fond, friendly, sympathetic, loving, enamoured, affectionate, merciful* i S *poverljiv, tolerantan, ljubazan, naklonjen, saosećajan, zaljubljen, milosrdan*. Veliki broj ovih prideva označava i ljudske osobine, mada može ukazati i na kratkotrajnije stanje.

Emocija **poverenja** označava se pridevima E *trusting, trustful, innocent, childlike, ingenuous, wide-eyed*, kao i pridevima u kojima se negira nepoverenji briga ili drugi izrazi rivaliteta (zloba, oprez): E *unsuspicious, unquestioning, unsuspecting, unguarded, unwary*. U ovu grupu prideva spadaju i oni koji su negativno društveno vrednovani : E *naive, gullible, credulous*.

Emocija poverenja označena je srpskim pridevima S *čist, prostodušan, prostosrdačan* kao i pridevom S *bezazlen* u kojima se negira nepoverenji briga ili drugi izrazi rivaliteta (zloba). I ovde su neki pridevi negativno društveno vrednovani : S *naivan, laokoveran*.

Utvdili smo da su reprezentativni engleski pridevi koji označavaju emociju **tolerantnosti**: E *tolerant, open-minded, liberal, broad-minded, patient, indulgent, permissive, easy-going, complaisant*, kao i pridevi koji negiraju pristrasnost (rivalitet): E *unprejudiced, unbiased, unbigoted*. Jedan deo ovih prideva može imati negativno društveno vrednovanje (E *lax, lenient*).

Srpski pridevi koji označavaju tolerantnost su: S *tolerantan, liberalan, strpljiv, širok, širokogrud, blag, opušten*, kao i pridev koji negira pristrasnost (S *nepristrasan*). I ovde jedan deo prideva može imati negativno društveno vrednovanje: S *popustljiv, preblag*.

Emocija **naklonosti** označena je engleskim pridevima: *E fond, inclined*. **Ljubaznost** je označena pridevima: *E polite, civil, attentive, thoughtful, solicitous*. **Poštovanje** je označeno pridevom *E respectful*.

U srpskom jeziku naklonost je označena pridevom: *S naklonjen*, ljubaznost pridevima: *S ljubazan, uljudan, fin, predusretljiv*. Poštovanje se označava samo sintagmama *S pun poštovanja, pun uvažavanja*.

Prijateljstvo i društvenost se mogu označiti pridevima: *E affable, amiable, genial, congenial, cordial, warm, demonstrative, convivial, companionable, company-loving, sociable, gregarious, outgoing, clubbable, comradely, neighbourly, hospitable, approachable, accessible, communicative, open, easy-going, good-natured, benign, agreeable, benevolent, amicable, cordial, welcoming, good-natured*. Engleski pridev *E unreserved* ukazuje na negiranje distanciranosti kao izraza rivaliteta.

Srpski pridevi koji označavaju prijateljstvo i društvenost su: *S dobroćudan, dobrodušan, dobronameran, društven, srdačan, pristupačan*.

Emocija **saosećanja** označena je engleskim pridevima : *E commiserating, commiserative, pitying, condoling, consoling, comforting, supportive, encouraging; compassionate, caring, concerned, solicitous, empathetic; considerate, kindly, kind, kind-hearted, soft-hearted, tender-hearted, warm, warm-hearted; understanding, sensitive*.

Srpski sinonimi prideva *S saosećajan* su: *S empatičan, emotivan, osećajan, ganut, dirnut, dirnut, raznežen, nežan, dobar, blag, pažljiv, topao*. Emocija milosrđa označena je pridevima: *samilostan, samilostiv, milosrdan, plemenit*.

Emocija milosrđa (velikodušnosti) iskazuje se engleskim pridevima: *generous, charitable, benevolent, beneficent, open-handed, big-hearted, great-hearted, munificent, bountiful, liberal, altruistic, philanthropic, chivalrous, noble; self-sacrificing, forgiving*,

merciful, lenient, indulgent, clement . Pridevi koji iskazuju velikodušnost a nastali su negacijom odriču postojanje sebičnosti (E *unselfish, unstinting*)

Emocija milosrđa(velikodušnosti) označena je srpskim pridevima: S *milosrdan, samilostan, samilostiv, human, velikodušan, darežljiv, čovečan, dobrostiv, požrtvovan, plemenit*.

Pridev S *nesebičan* nastao je negiranjem sebičnosti kao kao izraza rivaliteta.

Emocija ljubavi u engleskom jeziku označena je pridevima koji ukazuju na opšteljudsku i partnersku ljubav: E *loving, affectionate, fond, devoted, adoring, dotting, caring, tender, warm, warm-hearted; nurturing, big-hearted, soft-centred, soft-hearted, soft, kind, kind-hearted, amorous, enamoured*.

U srpskom jeziku pridevi koji izražavaju ljuba ili nežnost su: S *brižan, nežan, pažljiv, topao, čovekoljubiv, zaljubljen*.

Dobijeni pridevi prikazani su i tabelarno (Tabela 38). Analiza prideva koji iskazuju društvene emocije pokazuje da su sve društvene emocije međusobno povezane i da imaju dodira sa emocijama interesovanja i dopadanja, ali mogu biti povezane i sa ostalim prijatnim emocijama, kao što je već pomenuta smirenost.

U ovom klasteru jedino emocija saosećanja može da bude povezana i sa negativnim emocijama, poput straha, ljutnje i tuge, u tom smislu da subjekat saosećanja može i sam da preživljava neki oblik ovih emocija koje se tiču nekog drugog čoveka.

Tabela 38: Engleski i srpski pridevi koji označavaju prijatne društvene emocije

Emocija	prototipičan pridev	Engleski	Srpski
poverenje	E <i>trusting</i> S <i>/(pun poverenja)</i>	<i>trusting, trustful, innocent, childlike, ingenuous, wide-eyed</i>	<i>čist, prostodušan, prostosrdačan</i>
		<i>unsuspicious, unquestioning, unsuspecting, unguarded, unwary</i>	<i>bezazlen</i>
		<i>naive, gullible, credulous</i>	<i>naivan, lakoveran</i>
tolerantnost	E <i>tolerant</i> S <i>tolerantan</i>	<i>tolerant, open-minded, liberal, broad-minded, patient, indulgent,</i>	<i>tolerantan liberalan, strpljiv,</i>

		<i>permissive, easy-going, complaisant</i>	<i>širok, širokogrud, blag, opušten</i>
		<i>lax, lenient</i>	<i>popustljiv, preblag</i>
		<i>unprejudiced, unbiased, unbigoted;</i>	<i>nepristrasan</i>
naklonost	E <i>fond</i> S <i>naklonjen</i>	<i>fond, inclined</i>	<i>naklonjen, blagonaklon</i>
ljubaznost	E <i>polite</i> S <i>ljubazan</i>	<i>polite, civil, attentive, thoughtful, solicitous</i>	<i>ljubazan, uljudan, fin, predusretljiv</i>
poštovanj e	E <i>respectful</i> S/	<i>respectful</i>	
prijateljst vo	E <i>friendly</i> S / (<i>prijateljski</i> <i>nastrojen</i>)	<i>affable, amiable, genial, congenial, cordial, warm, demonstrative, convivial, companionable, company-loving, sociable, gregarious, outgoing, clubbable, comradely, neighbourly, hospitable, approachable, accessible, communicative, open, easy-going, good-natured, benign, agreeable, benevolent, amicable, cordial, welcoming, good-natured</i>	<i>dobročudan, dobrodušan, dobronameran, društven, srdačan, predusretljiv, pristupačan</i>
saoseća- nje	E <i>sympathetic</i> S <i>saosećajan</i>	<i>commiserating, commiserative, pitying, condoling, consoling, comforting, supportive, encouraging; compassionate, caring, concerned, solicitous, empathetic; considerate, kindly, kind, kind-hearted, soft-hearted, tender-hearted, warm, warm-hearted; understanding, sensitive.</i>	<i>empatičan, emotivan, osećajan, ganut, dirnut, dirnut, raznežen, nežan, blag, dobar, pažljiv, topao</i>
milosrđe	E <i>merciful, magnanimous</i> S <i>milostiv, velikodušan</i>	<i>generous, charitable, benevolent, beneficent, open-handed, big-hearted, great-hearted, munificent, bountiful, liberal, altruistic, kind, kindly, philanthropic, chivalrous, noble; self-sacrificing, forgiving, merciful, lenient, indulgent, clement</i>	<i>milosrdan samilostan, samilostiv, human, velikodušan, darežljiv, čovečan, dobrostiv, požrtvovan, plemenit</i>
		<i>unselfish, selfless, unstinting</i>	<i>nesebičan</i>
ljubav	E <i>loving</i> S / (<i>pun ljubavi</i>) E <i>affectionate</i>	<i>loving, affectionate, fond, devoted, adoring, doting, caring, tender, warm, warm-hearted; nurturing, big-hearted, soft-centred, soft-hearted, soft, kind, kind-hearted, amorous, enamoured.</i>	<i>brižan, nežan, pažljiv, topao, čovekoljubiv, zaljubljen.</i>

Kognitivni scenario

Kognitivni scenario koji stoji u osnovi ove skupine emocija u svojoj osnovi podrazumeva nastojanje subjekta da ne nanese gubitak drugom članu zajednice, da ublaži ili popravi već postojeći gubitak koji je zadesio člana zajednice, ili da doprinese dobitku drugog člana ili drugih članova zajednice.

Društvene emocije podrazumevaju određeni stepen prethodne povezanosti subjekta sa ostalim članovima zajednice u cilju opstanka subjekta i/ili zajednice.

Emocija poverenja obično podrazumeva pozitivno iskustvo u prethodnoj interakciji sa drugim članovima zajednice, ali i uopštavanje tog poverenja na članove zajednice sa kojima subjekat ima manje iskustva. Emocija poverenja podrazumeva procenu da subjekat neće pretrpeti gubitak od strane drugih članova zajednice, te je stoga suprotna strahu. Emocija poverenja slično toleranciji upućuje na nastojanje subjekta da izbegne sukob, te upućuje i na tendenciju da i sam subjekat ne nanese gubitak drugom članu zajednice od koga ne očekuje gubitak. Poverenje je suprotno podozrivosti i nepoverenju.

Emocija tolerantnosti podrazumeva da subjekat svesno ne ulazi u sukob sa članovima zajednice kako iz eventualnog sukoba ne bi proizišao gubitak za ostale članove zajednice, a eventualno i za samog subjekta. Suprotnost toleranciji bili bi nestrpljenje, agresivnost ili ljutnja. Emocija tolerantnosti ima zajedničkih elemenata sa emocijom ravnodušnosti u tom smislu da subjekat sebi ne dopušta emocije koje bi mogle da nanesu gubitak drugome, te je u smislu uzdržanja od emocije ljutnje, tolerantnost bliska ravnodušnosti. Međutim, za razliku od ravnodušnosti tolerantnost obuhvata poštovanje drugoga, odnosno određenu vrstu saosećanja sa drugim (prema formuli: „imetak drugoga“ je i moj „imetak“, odnosno zadovoljstvo drugoga je i moje zadovoljstvo). Stoga tolerantnost spada u prijatne emocije u kojima subjekat procenjuje postojanje nekog dobitka (imetka) i što se tiče drugih i što se tiče njega samog.

Emocija naklonosti slična je emociji dopadanja, ali podrazumeva brigu za druge članove zajednice i fokus na njihovom „dobitku“, pre nego sopstveno zadovoljenje želja, tako da pre odslikava zaštitnički odnos prema drugima.

Emocija ljubaznosti podrazumeva trud da se prema drugima bude prijatan.

Emocija poštovanja podrazumeva određenu pristojnu distancu, ponekad i divljenje, kao i trud da se bude prijatan prema drugim ljudima.

Emocija prijateljstva bliska je emociji ljubavi, ali se od nje razlikuje zbog veće distanciranosti subjekta od drugog člana/drugih članova zajednice. Emocija prijateljstva sastoji se dakle od izbegavanja nanošenja gubitka drugom članu zajednice i u nastojanju da se boravi u zajednici i ostvari prijatna atmosfera i saradnja. Emocija prijateljstva podrazumeva uverenje da svi u zajednici mogu doći do dobitka i da je nepotrebno sukobljavati se.

Emocija saosećanja podrazumeva da subjekat doživljava gubitak drugog člana zajednice kao svoj gubitak, a dobitak drugog člana zajednice kao svoj dobitak, te da nastoji da nadoknadi već nanese gubitak, ili da pak da doprinese dobitku člana zajednice (što je element blizak milosrđu). Emocija saosećanja podrazumeva postojanje nekog gubitka, ili mogućnosti gubitka, te se saoseća prevashodno sa onima koji doživljavaju tugu i strah, mada se može saosećati i sa onima koji doživljavaju opravdanu ljutnju, koja je rezultat povređenosti zbog gubitka. Saosećanje može da uključuje osećanje tuge, međutim, pošto subjekat oseća da ima moć koju može da upotrebi da uteši drugoga, ono uključuje i emociju želje da se dođe do (zajedničkog) dobitka, te u sebi stoga sadrži i element prijatnih emocija.

Emocija milosrđa naizgled nije emocija, već akcija, međutim iako je gotovo nemoguće osećati milosrđe, a ne izvršiti delo milosrđa, ipak u osnovi te akcije stoji emocija koja motiviše subjekta da priušti drugim članovima zajednice dobitak i otkloni pretrpljeni gubitak. Kognitivni scenario ove emocije podrazumeva da subjekat upotrebljava svoju moć (uključujući i svoj materijalni ili psihološki „imetak“) da obezbedi dobitak drugom članu zajednice koji je pretrpeo ili može pretrpeti gubitak, ili pak prosto ne poseduje neki „imetak“, te je stoga „nemoćan“. Za razliku od ljubavi koja podrazumeva (konstantno) pružanje svog „imetak“ nekome ko nam je blizak, milosrđe podrazumeva određenu distancu.

Emocija ljubavi po nekim psiholozima nije emocija, kao ni prijateljstvo, već složena interakcija koja obuhvata mnoge druge emocije. Emocija ljubavi u svemu je slična

emociji prijateljstva, ali je od nje intenzivnija i podrazumeva veći stepen bliskosti. Emocija ljubavi obuhvata saosećanje u varijanti samožrtvovanja, u kojem se dobitak drugog člana zajednice smatra važnijim od sopstvenog gubitka. Emocija ljubavi sa svim svojim elementima koji uključuju i požrtvovanost ili samožrtvovanje najprisutnija je u odnosu roditelja prema deci, koji je jedan od osnovnih odnosa u ljudskoj zajednici, ali prisutna je i u partnerskim odnosima, prijateljstvu i altruističkoj ljubavi prema svim članovima zajednice.

Kognitivni scenario ovih emocija podrazumeva i odgovarajuće oblike tipičnog ponašanja u skladu sa emocijom. Najtipičnije ponašanje za subjekte pozitivnih društvenih emocija je odsustvo i izbegavanje agresije prema objektu, na primer, u vidu zaobilaženja objekta (tolerantnost), ili pak pružanje nekog svog „imetka“ drugome (ljubav, milosrđe).

Emocija naklonosti podrazumeva zainteresovanost za drugog člana zajednice i njegovu zaštitu¹³¹. Poverenje uključuje relativnu fizičku blizinu sa tipičnim pokretom pružanja ruke ka drugome¹³². Saosećanje u svom prototipičnom obliku uključuje napregnuto posmatranje drugoga sa velikom zainteresovanošću, i sa tipičnim stavljanjem ruke na rame drugoga ili zagrljajem. Na licu osoba koje osećaju saosećanje na fotografijama vidi se tipičan izraz zabrinutosti za drugoga ili vrlo blage tuge, pošto se loše stanje drugoga doživljava kao pretnja sopstvenom „imetku“ po principu lančanog gubitka: ako je član zajednice na gubitku, i ja sam na gubitku. Međutim izraz lica osoba koje osećaju saosećanje istovremeno je izrazito zainteresovan, što ukazuje i na njihovu usmerenost ka traženju mogućnosti za „dobitak“, te svedoči o povezanosti saosećanja i interesovanja ili želje (da se pomogne u ostvarivanju dobitka). Tipično ponašanje osoba koje osećaju prijateljstvo su zajedničke aktivnosti u kojima postoji deljenje

---

¹³¹ Fotografije koje se na internetu mogu naći pod odrednicom *E fond/fondly* odlično ilustruju ovu tvrdnju, prikazujući naklonost među partnerima, roditeljima i decom i prijateljima sa tipičnim ponašanjem koje obuhvata: nežan zagrljaj i zaštitnički poljubac u čelo, zagrljaj sa zaštitničkim stavljanjem ruke na rame drugoga, zagrljaj dva prijatelja sa postavljanjem ruke na leđa drugoga sa signaliziranjem zaštite i sigurnosti. Ne treba zaboraviti da su fotografije važan izvor materijala za psihologe koji proučavaju emocije i da se istraživanja mnogih psihologa uključujući Ekmana zasnivaju na testovima koji uključuju fotografije i verbalnu interpretaciju sadržaja fotografija.

¹³² Sve fotografije bilo da na obične ili neobične načine ilustruju odrednicu *E trust* uključuju rukovanje ili hvatanje za ruke. To može biti obično držanje za ruke, ili držanje za ruke planinara, eventualno bacanje deteta u vazduh i hvatanje rukama.

„imetka“ (hrana, proslava), a tipično ponašanje osoba koje osećaju ljubav je konstantno pružanje svog imetka drugome uz veliku bliskost¹³³. Za razliku od toga tipično ponašanje za emociju milosrđa je pojedinačan čin davanja svog „imetka“ drugome sa kojim ipak ostajemo na distanci.

Društveno vrednovanje

Kao i u slučaju emocija izazvanih pozitivnom procenom objekta, i u ovom skupu emocija moguće je izdvojiti prideve koji u sebi sadrže pozitivno ili negativno društveno vrednovanje. Pošto su u pitanju emocije koje su uglavnom pozitivne po zajednicu (objekat) i po pojedinca (subjekat), najveći deo ovih prideva nosi u sebi značenje pozitivnog društvenog vrednovanja (*E tolerant, sympathetic, generous S tolerantan, saosećajan, velikodušan*). Međutim, ukoliko je pozitivan stav prema objektu neprimeren situaciji, dakle ako je subjekat pogrešno procenio situaciju i opasnost koja mu pretila od objekta (rivalitet), pridevi koji izražavaju ovakvo subjektovo stanje dobijaju negativno društveno vrednovanje, iako je subjektovo osećanje u osnovi i prijatno i dobronamerno.

To je najvidljivije na primeru prideva koji ukazuju na neopravdano poverenje (*E naive, gullible, credulous S naivan, lakoveran, prostudušan*).

E naive

I think that Heaney uses this format as it helps convey the images through the eyes of a child, and at first create a carefree, happy and *naive* mood in the reader's mind.

<http://www.ukessays.com/essays/english-literature/compare-and-contrast-death-of-a-naturalist-english-literature-essay.php#ixzz3xiXc7mAx>

Most of these books are aimed at *gullible folk*, and they usually make much more money for their authors than they do for the investing public.

<http://topfamousquotes.com/quotes-about-gullible/>

S naivan

...na svadbi stoji onaj vojnik pored bara, a oni svi navale na njega da nazdrave, onako poletni i srećni i *naivni*...

<http://forum.krstarica.com/showthread.php/95750-Glumci-glumice-koje-smatrate-atraktivnim-%29/page315?PageSpeed=noscript>

Ne treba biti preterano *lakoveran*, ali većina srećnih ljudi u suštini veruje drugima.

---

¹³³ Fotografije koje se mogu naći pod odrednicom *E friendship* i *E love* prikazuju kognitivni scenario sreće prouzrokovane sigurnošću i zajedništvom (zajedničkim „imetkom/dobitkom“), kao što su skakanje prijatelja ili partnera koji se drže za ruke na obali mora (simbol dobitka i uživanja), radosni uzvici itd.

<http://www.telegraf.rs/zivot-i-stil/1321110-ovo-su-navike-hronicno-nesrecnih-ljudi-nadamo-se-da-vi-niste-medju-njima>

Druga grupa prideva u kojoj je evidentno prisustvo negativno društveno vrednovanje jeste grupa prideva koji izražavaju tolerantnost (*E lax, lenient S popustljiv, preblag*). OD donosi definicije koje odlično ilustruju moguće negativno vrednovanje preterane (neadekvatne) tolerantnosti, dok srpski primeri takođe ilustruju istu pojavu.

E lenient

lenient – (of a punishment or person in authority) more merciful or tolerant than expected:

There is no need for them to be *lenient*, nor are they expected to close their eyes to evil practices.

(OD)

E lax

lax– not sufficiently strict, severe, or careful. (OD)

In the first place, Charles I's government prior to 1640 had been *lax* towards the old enemy at a number of levels.

Peter Marshall, Geoffrey Scott (ed.): *Catholic Gentry in English Society* (GB)

S popustljiv

„Biti tolerantan ne znači samo saglasiti se sa onim ko misli isto, nego i sa onim koji imaju druge ideje, druge su vere, rase, pola, seksualne orijentacije...“, rekla je Petrušićeva i dodala da ljudi misle da biti tolerantan znači biti *popustljiv*.

Ona je istakla da se tolerantni ljudi drže svojih uverenja, kao i da su svesni i da dopuštaju da ostali imaju druga uverenja.

<http://www.b92.net/mobilni/info/660647>

S preblag

Mozemo sad da diskutujemo da li je sudija "*preblag*" prema Šeselju ili ne...

<http://forum.krstarica.com/showthread.php/179276-Po%C4%8Delo-Sudjenje-%C5%A0e%C5%A1elju!-RTS-izgleda-prihvatio-da-prenosi-sudjenja!!!/page3>

Iz primera se vidi da subjekat koji je popustljiv ili preblag svoju moć upotrebljava na nedaekvatan način, te da ne želeći da nanese gubitak drugome nanosi gubitak ili sebi ili drugim članovima zajednice koje bi bio dužan da zaštiti.

Značenje trenutnog ili trajnog stanja ili akcije

Ovu grupu emocija daleko više nego neke druge skupine karakteriše mogućnost da pridevi koji je izražavaju označe trenutno emocionalno stanje, trajnu osobinu ili aktivnost u skladu sa osećanjem ili osobinom. Prema teoriji kognitivnog scenarija to bi značilo da se jedna emocija može javiti i izraziti jedanput ili učestalo, uz uključivanje

nekog konkretnog delovanja ili bez njega, a da ipak u suštini ostane ista. Primeri iz oba jezika ilustruju ovakve varijacije, i ukazuju na to da emocije u ovom skupu mogu biti ispoljne i u kratkim periodima, a ne samo dugim, te da nemaju uvek status osobine ili crte ličnosti.

Trenutno stanje

E *tolerant, supportive, comforting, friendly, affectionate, caring*
With searing honesty, she reveals how our culture, only *recently tolerant and supportive* of disabled people, still fears them.

<http://www.eden.co.uk/shop/spirit-and-the-politics-of-disablement-4025846.html>

Princess Diana's *comforting* stranger: A passer-by comforted Britain's Princess Diana by holding her hand as she lay dying, a court heard yesterday.

http://www.femalefirst.co.uk/royal_family/Princess+Diana-43740.html#ixzz3xm5fYt3A

With the help of *temporarily friendly* Indians they carried their baggage overland to Kings Creek...

<http://journals.cambridge.org/action/displayAbstract?fromPage=online&aid=9569897>

Jack is at one moment *friendly* and the next moment hostile.

<http://akh-wonderfullife.blogspot.com/2011/11/at-glass-face.html>

He's confusing the hell out of me at the moment; *affectionate* and *caring* when we're together, but then ignores any contact I make with him

<http://www.netmums.com/coffeehouse/advice-support-40/families-relationships-50/326757-husband-doesnt-love-me-anymore-2.html>

S *saosećajan, milostiv, dobrodušan, ljubazan*

Gojković "priznala" - danas sam *tolerantna*.

<http://www.naslovi.net/tema/658431>

U tom trenutku nisam bio ni *saosećajan*, niti sam shvatao koliko je sve to opasno...

<http://airsoft4sp.com/index.php/price/lepota-airsofta>

Nije mu svemogućí Allah trenutno *milostiv*.

<http://www.balkan-politika.com/viewtopic.php?f=22&t=6&start=199760&sid=49f346505b1d0f4bf1a12303bdec8085&view=print>

Brut je ponovo pogledao u Kasija, a ovog puta je na licu imao *dobrodušan* izraz¹³⁴.

<http://lavovskicasopis.rs/imperator-krv-bogova-kon-igulden/>

---

¹³⁴ Pridev S *dobrodušan* izražava trajno stanje ili crtu ličnosti, te se u značenju trenutnog stanja javlja samo kao atribut uz imenice poput S *pogled, izraz*. U takvoj kolokaciji taj pridev označava pogled ili izraz koji su svojstveni dobrodušnom čoveku, a neko ih trenutno ima.

Dakle onaj momak u postu ,ne znam tacno ko je napisao,sto je ustupio svoje mesto na kasi, je mozda bio samo *trenutno ljubazan*..

<http://danubius.bestoforum.net/t10375p20-nije-tesko-bit-fin>

Trajno stanje- osobina

E *comforting, loving, tolerant, supportive, outgoing, friendly, affectionate, soft-hearted*
Mabel Swan in *Less Than Angels* is a jolly, *comforting* mother whose two children are fairly independent even though they still live at home.

barbara-pym.org/ackley04.html

The rock guitarist's autobiography, *The Living Years*, reveals the debt he owes to a *loving, tolerant and supportive* father.

<http://www.telegraph.co.uk/culture/music/rockandpopmusic/10596253/mike-rutherford-mike-the-mechanics-genesis-phil-collins-living-years-over-my-shoulder.html>

I am an *outgoing, friendly and affectionate* person.

<http://www.uktutors.com/tutor/1380831903/ramsgate-french-spanish-tutor>

The public see Labour as *soft hearted* by nature – which they like – but soft headed too – which they don't.

<http://www.telegraph.co.uk/news/politics/labour/11754091/Labours-crisis-is-Tony-Blairs-fault-just-not-how-Jeremy-Corbyn-thinks.html>

S tolerantan, saosećajan, milostiv, dobrodušan

Odrasle, a posebno mlade i decu moramo da naučimo kako je lako biti *tolerantan* i živeti zajedno ako se uvažavaju različitosti.

<http://www.naslovi.net/2012-11-16/pravda/obelezava-se-medjunarodni-dan-tolerancije/4085565>

Da bi deca bila plemenita, izražavala zahvalnost i bila *saosećajna*, potrebno je da ih roditelji stalno na to podstiču.

<http://blog.novakdjokovicfoundation.org/sr/roditeljstvo/kako-da-probudite-saosecajnost-i-plemenitost-kod-dece/>

Milosrdan čovek je uvek *milostiv* prema ljudima, kao što je Bog *milostiv* prema njemu.

http://www.svetosavlje.org/biblioteka/Svetopismo/SvetiJustinBlazenstva/Lat_SvetiJustinBlazenstva06.htm

Lik *dobrodušnog* dekice koji deci donosi poklone prisutan je u pričama i legendama naroda širom sveta.

<http://stil.kurir.rs/zanimljivosti/ovako-je-nastala-legenda-o-deda-mrazu-zasto-dobrodusni-dekica-donosi-poklone-foto-clanak-39634>

Pridevi nastali od participa ili glagolskog prideva trpnog

Većina prideva u ovoj skupini u oba jezika ne potiče direktno od glagola, a ako neki i potiču oni uvek izražavaju dejstvo subjekta na samog sebe ili svoja osećanja, ili subjektovu voljnu akciju usmerenu ka spoljnom svetu, a ređe izražavaju dejstvo objekta na subjekat (Tabela 39).

Tabela 39: Engleski i srpski pridevi koji označavaju prijatne društvene emocije nastali od participa ili glagolskog prideva trpnog

Emocija	prototipičan pridev	Engleski	Srpski
poverenje	E <i>trusting</i> S /(<i>pun poverenja</i>)	<i>trusting, trustful, childlike, ingenuous, wide-eyed</i>	<i>prostodušan, prostosrdačan</i>
		<i>unsuspicious, unquestioning, unsuspecting, unguarded, unwary</i>	<i>bezazlen</i>
		<i>naive, gullible, credulous</i>	<i>naivan, lakoveran</i>
tolerantnost	E <i>tolerant</i> S <i>tolerantan</i>	<i>tolerant, open-minded, liberal, broad-minded, patient, indulgent, permissive, easy-going, complaisant</i>	<i>tolerantan liberalan, strpljiv, širok, širokogrud, blag, opušten</i>
		<i>lax, lenient</i>	<i>popustljiv, preblag</i>
		<i>unprejudiced, unbiased, unbigoted;</i>	<i>nepriistrasan</i>
naklonost	E <i>fond</i> S <i>naklonjen</i>	<i>fond, inclined</i>	<i>naklonjen, blagonaklon</i>
ljubaznost	E <i>polite</i> S <i>ljubazan</i>	<i>polite, civil, attentive, thoughtful, solicitous</i>	<i>ljubazan, uljudan, fin, predusretljiv</i>
poštovanje	E <i>respectful</i> S/	<i>respectful</i>	
prijateljstvo	E <i>friendly</i> S /(<i>prijateljski nastrojen</i>)	<i>affable, amiable, genial, congenial, cordial, warm, demonstrative, convivial, companionable, company-loving, sociable, gregarious, outgoing, clubbable, comradely, neighbourly, hospitable, approachable, accessible, communicative, open, easy-going, good-natured, benign, agreeable, benevolent, amicable, cordial, welcoming</i>	<i>dobročudan, dobrodušan, dobronameran, društven, srdačan, predusretljiv, pristupačan</i>
saosećanje	E <i>sympathetic</i> S <i>saosećajan</i>	<i>commiserating, commiserative, pitying, condoling, consoling, comforting, supportive, encouraging; compassionate, caring, concerned, solicitous, empathetic; considerate, kindly, kind, kind-hearted, soft-hearted, tender-hearted, warm, warm-</i>	<i>empatičan, emotivan, osećajan, ganut, dirnut, raznežen, nežan, blag, dobar, pažljiv, topao</i>

		<i>hearted; understanding, sensitive.</i>	
milosrđe	E <i>merciful, magnanimous</i> S <i>milostiv, velikodušan</i>	<i>generous, charitable, benevolent, beneficent, open-handed, big-hearted, great-hearted, munificent, bountiful, liberal, altruistic, kind, kindly, philanthropic, chivalrous, noble; self-sacrificing, forgiving, merciful, lenient, indulgent, clement</i>	<i>milosrdan human, velikodušan, darežljiv, čovečan, dobrotiv, požrtvovan, plemenit</i>
		<i>unselfish, selfless, unstinting</i>	<i>nesebičan</i>
ljubav	E <i>loving</i> S / (<i>pun ljubavi</i>) E <i>affectionate</i>	<i>loving, affectionate, fond, devoted, adoring, doting, caring, tender, warm, warm-hearted; nurturing, big-hearted, soft-centred, soft-hearted, soft, kind, kind-hearted, amorous, enamoured.</i>	<i>brižan, nežan, pažljiv, topao, čovekoljubiv, zaljubljen</i>

Društvene emocije se konceptualizuju kao voljne i aktivne, te se stoga jezički uglavnom realizuju kroz prideve koji nemaju glagolsko poreklo, ili se, pak, kao u engleskom jeziku, realizuju kroz popridevljene sadašnje participe (E *loving, caring, pitying, condoling, consoling, comforting, encouraging, adoring, doting...*). U srpskom jeziku popridevljeni sadašnji participi ne javljaju se u ovoj skupini emocija, jer taj tip tvorbe nije produktivan u semantičkom polju emocija.

Reprezentativni primeri prošlog participa u ovoj grupi glagola su pridevi E *devoted, inclined* i S *zaljubljen, naklonjen*. Pridev E *devoted* potiče od tranzitivnog ili refleksivnog glagola E *to devote (oneself)* koji iskazuje da subjekat može usmeriti sebe ili svoju pažnju i energiju na objekat, a pridev E *inclined* potiče od tranzitivno refleksivnog glagola E *to incline* koji znači „nagnuti (se) ka nečemu“. Srpski pridev S *zaljubljen* potiče od refleksivnog glagola S *zaljubiti se* koji izražava kako subjekat sebe povezuje relacijom zaljubljenosti sa objektom, a S *naklonjen* dolazi od S *nakloniti se*, u značenju „nagnuti se ka nečemu“. U svim ovim slučajevima ne podrazumeva se smer delovanja od objekta ka subjektu, već obrnuto – od subjekta ka objektu.

Pridevi *S ganut, dirnut, raznežen*, suprotno tome, govore o dejstvu objekta na subjekta saosećanja, pošto loše stanje drugog čoveka izaziva emociju u subjektu i želju da mu pomogne.

Primeri koji slede ilustruju kako se sadašnji particip koristi u svom popridevljenom obliku da izrazi neke od emocija iz ove grupe.

E loving, encouraging

Mother of two who was murdered on her morning run was a devoted, *loving* parent with a 'great passion for life'

<http://www.dailymail.co.uk/news/article-3391675/Mother-two-murdered-morning-run-devoted-loving-parent-great-passion-life.html#ixzz3xm1k1MKZ>

The different band members share vocal duties in front of the eager and *encouraging* crowd that are evidently pleased they turned up early.

<http://www.tvbomb.co.uk/2015/09/joanna-gruesome/>

She was spoiled outrageously by her *dotting* father.

(OD)

Metafore i metonimije

Metafore i metonimije koje učestvuju u konceptualizaciji društvenih emocija, a koje su realizovane kroz prideve, vrlo su jasno motivisane. Većina tih metafora i metonimija ispoljava se kroz prideve u oba jezika, a osnovna razlika je što u srpskom jeziku neki od ovih prideva ne mogu da determinišu samu osobu koja emociju oseća i ispoljava, već samo neku manifestaciju te emocije (ponašanje, postupak, potez, pogled, izraz, glas).

Tabela 40 donosi pregled metafora i metonimija u skupu ovih emocija.

Tabela 40: Pridevi koji izražavaju prijatne društvene emocije: metafore i metonimije

Emocija		Metafore i metonimije
poverenje	E,S	Metonimija: ❖ prototipičan nosilac kognitivnog scenarija <i>E child-like</i> <i>S (detinji (pogled))</i>
	E	POVERENJE JE NEDOSTATAK ZAŠTITE <i>E unguarded</i>
	E	Metonimija: ❖ široko otvorene oči <i>E wide-eyed</i>

	S	Metonimija: ❖ osećaj u srcu, duši <i>S prostodušan, prostosrdačan</i>
tolerantnost	E,S	TOLERANTNOST JE ŠIRINA/OTVORENOST <i>E open-minded, broad-minded</i> <i>S širok, širokogrud</i>
	E, S	Metonimija: ❖ opuštenost <i>E easy-going</i> <i>S opušten</i>
	E	TOLERANTNOST JE NOŠENJE <i>E forbearing</i>
naklonost	E, S	NAKLONOST JE NAGNUTOST KA NEČEMU <i>E inclined</i> <i>S naklonjen</i>
ljubaznost	E	Metonimija: ❖ razmišljanje o drugome <i>E thoughtful</i>
poštovanje	E	EMOCIJE SU MATERIJA U SADRŽATELJU <i>E respectful</i>
prijateljstvo	E, S	PRIJATELJSTVO JE DOPUŠTANJE PROSTORNOG PRILASKA <i>E approachable, accessible</i> <i>S pristupačan, predusretljiv</i> SPREMNOST NA PRIJATELJSTVO JE OTVORENOST (DOBRODOŠLICA) <i>E open, welcoming</i> <i>S otvoren</i> PRIJATELJSTVO JE TOPLOTA <i>E warm</i> <i>S topao</i>
	E, S	Metonimija: ❖ osećaj u duši, srcu, biću <i>E good-natured, cordial</i> <i>S dobrodušan, dobroćudan, srdačan</i> ❖ pripadnost zajednici <i>E neighbourly, sociable, company-loving, companionable, clubable</i> <i>S društven</i>
	E	PRIJATELJSTVO JE KRETANJE (KA SPOLJA) <i>E outgoing</i>
saosećanje	E, S	SAOSEĆANJE JE TOPLOTA <i>E warm</i> <i>S topao</i> SAOSEĆANJE JE OSEĆAJ <i>E sensitive</i> <i>S osećajan, osetljiv</i>

		SAOSEĆANJE JE PAŽNJA E <i>attentive</i> S <i>pažljiv</i> SAOSEĆANJE JE ZAŠTITA E <i>caring</i> S <i>brižan</i>
	E	SAOSEĆANJE JE PODRŠKA E <i>supportive</i>
	E	Metonimija: ❖ osećanje u srcu E <i>kind-hearted, soft-hearted, tender-hearted, warm-hearted</i>
milosrđe	E, S	Metonimija: ❖ prototipičan nosilac osobine– čovek E <i>humane</i> S <i>human, čovečan</i> ❖ širenje srca/duše E <i>big –hearted, great-hearted</i> S <i>velikodušan</i> ❖ davanje E <i>open-handed</i> S <i>darežljiv</i> ❖ tipčan nosilac osobine-čovek visokog staleža E <i>chivalric, noble</i> S <i>plemenit</i>
ljubav	E, S	LJUBAV JE TOPLOTA E <i>warm, warm-hearted</i> S <i>topao</i>
	E	LJUBAV JE HRANA E <i>nurturing</i>
	E	Metonimija: ❖ osećaj u srcu E <i>big-hearted, soft-centred, soft-hearted</i>

Osnovna ideja koja je zajednička svim metaforama koje se odnose na ovu skupinu emocija jeste da je njihov fokus na subjektu emocije. Izvorni domen prostora takođe je prisutan u većem broju ovih metafora, dok su metonimije uglavnom zasnovane na osećaju toplote i na postavljanju srca ili duše kao središta ovih emocija . Ovakva konceptualizacija srca kao centra društvenih emocija, konkretno emocije saosećanja, utemeljena je naučno sa stanovišta neurologije, pošto su srce i unutrašnji organi zaista deo neurološke podloge emocije saosećenja, kako objašnjavaju Carter et al. (2011:179):

Visceral sensations make up an important component of empathy. Visceral sensations in turn represent the communication between visceral organs (e.g. heart and gut) and the brain system through the autonomic nervous system.

Ovakve podudarnosti između jezičkog sistema i znanja iz neurologije upućuju na to da jezik nije samo arbitrarno sredstvo kategorizacije ili komunikacije, već da je zaista utemeljen na objektivnom telesnom iskustvu ljudske vrste.

Emocija poverenja zasnovana je na proceni da ne postoji opasnost od gubitka i ona može, ali i ne mora biti zasnovana na prethodnom iskustvu interakcije sa objektom. Metafora koja stoji u osnovi konceptualizacije ove emocije u engleskom jeziku je **POVERENJE JE NEDOSTATAK ZAŠTITE** (*E unguarded*). U srpskom jeziku ova metafora nije realizovana kroz pridev.¹³⁵

E unguarded

Yes it is a little bit puzzling that a manager with so much premier and footballing experience can be so *unguarded* and naïve at press conferences...
<http://www.claretandhugh.info/stop-it-sam-help-us-to-like-you/>

Metonimija koje je prisutna u konceptualizaciji poverenja u engleskom jeziku akcentuje široko otvorene oči (*E wide-eyed*), dok je u oba jezika prototipičan nosilac emocije poverenja dete. Međutim u engleskom jeziku pridev *E child-like* može označavati samu osobu, dok u srpskom jeziku pridev *S detinji* koji označava poverenje¹³⁶ ne stoji uz osobu već uz imenice kao što su *S poverenje*, *izraz* i slično.

E child-like

She described her daughter as "*child-like*" and naïve and said the psychiatric medication she took made her susceptible to manipulation.
http://www.charleyproject.org/cases/w/whittaker_christina.html

S detinji

Izražavanje ljubavi nosi u sebi gotovo *detinje poverenje*...

<http://www.lovesensa.rs/clanci/astro/seksualnost-prema-horoskopskim-znacima?page=2>

---

¹³⁵ Konceptualna metafora **POVERENJE JE NEDOSTATAK ZAŠTITE** javlja se i u srpskom jeziku marginalno, na primer u slengu, gde pozajmljenica *S gard* u značenju „zaštite“ označava nepoverenje.

Tako imati „gard“ prema nekome znači stati u odbrambeni stav odnosno ne pokazivati poverenje prema nekome, kao što se vidi i iz primera iz korpusa: Pitaju me zašto BeoGard? Zato što ste *u gardu* kad stižete u ovaj grad i zato što i sam grad *ima gard* prema vama. (<https://icbmother.com/beogard-vol-2/>)

¹³⁶ Pridev *S detinji* može označavati i druge detinje osobine kao što su radost, spontanost, bezazlenost. *S detinjast* ne označava poverenje već nezrelost.

U srpskom jeziku, pak jednostavnost i bezazlenost koje zajedno vode ka poverenju prema svetu, konceptualizuju se kao osobina jednog dela čoveka - srca ili duše o čemu svedoče složenice *S prostodušan, prostosrdačan*, te se tu može govoriti o metonimiji.

S prostodušan

Ako si iskren i *prostodušan*, ljudi će te pokušati prevariti.

<http://www.novizivot.net/2015/08/05/9-zlatnih-savjeta-majke-tereze/>

Barton je bio toliko *prostosrdačan*, da sam i pored svog njegovog renomea imao utisak da smo stari znanci.

<http://recnaroda.co.rs/arhiva/arc/jul08/22/1.html>

Emocija tolerantnosti izražena je u oba jezika pridevima koji u sebi sadrže metaforu TOLERANTNOST JE ŠIRINA/OTVORENOST (*E open-minded, broad-minded S širok, širokogrud*)¹³⁷. Širina i otvorenost ovde se pre svega odnose na širinu shvatanja koja se u engleskim pridevima nalazi u mislima, a u srpskim u grudima. Očigledno je da u srpskom jeziku ovde postoji metonimijski prenos, gde grudi, slično srcu ili duši, označavaju emotivni deo ljudskog bića.

E broad minded

Broad minded people dream bigger, they are very keen to meet others and share their dreams.

<http://www.goodreads.com/quotes/tag/broad-mindedness>

S širok, širokogrud

Ja sam *širok čovek* – recimo, bio sam svojevremeno na Tajlandu mesec dana i počeo sam da koristim njihove folk tonove.

<http://www.nadlanu.com/pocetna/vodic/muzika/INTERVJU-Zijo-Valentino.a-93520.136.html>

Iako patrijarhalan, mrzeo je predrasude, kratkovidu korist; bio je razložan, *širokogrud*, i decu je vaspitavao da u svakoj prilici slede razum...

Nada Marinković: Legenda o devojci Slobodi (GB)

Metonimija koja stoji u osnovi tolerantnosti zasnovana je na fizičkom osećanju opuštenosti, lakoće koje je suprotno tenziji koju izazivaju emocije rivaliteta (ljutnja,

---

¹³⁷ Srpski pridev *S širokogrud* označava kako tolerantnost, tako i milosrđe, darežljivost, ovo drugo kao u primeru:

„I akcije ću da ti poklonim“, *širokogrud* je Bidža prema novinaru sa kojim je razgovarao.

http://www.vreme.co.rs/arhiva_html/512/12.html

ljubomora, zavist...). Nepostojanje tenzije stoga se metonimijski povezuje sa osećanjem tolerantnosti (E *easy-going* S *opušten*)

E *easy-going*

Whereas Chinese elderly may consider that being tolerant and *easy-going* are desirable characteristics in their own right, non-Chinese may interpret such characteristics mainly as practical adaptations to being coresident with younger relatives.

Donald T. Rowland: Population Aging: The transformation of societies (GB)

S *opušten*

Ja sam prilično *opuštena* po pitanju religije, i nije mi bitno koje vere će biti moj budući suprug. (primer iz govora)

U engleskom jeziku tolerantnost se izražava i pridevom E *forbearing* u čijoj osnovi se nalazi metafora TOLERANTNOST JE NOŠENJE. Ideja koja stoji iza ove metafore jeste da drugi čovek i njegove karakteristike mogu da se uporede sa teretom, jer je teško „nositi“ (trpeti) mane drugog čoveka. U srpskom jeziku ne postoji pridev koji izražava doživljavanje emocije tolerantnosti, a motivisan je ovom metaforom, ali postoje druge reči koje svedoče o postojanju ove metafore u srpskom jeziku, što je evidentno u rečima kao S *nesnosan* („koji se ne može tolerisati), *snošljiv* (koji se može tolerisati), *snositi* („trpeti, tolerisati“).

Emocija naklonjenosti konceptualizuje se u oba jezika kroz metaforu NAKLONOST JE NAGNUTOST KA NEČEMU što je vidljivo u pridevima E *inclined* S *naklonjen*. Emocija naklonjenosti može biti usmerena prema čoveku ili predmetu, ili pak nekoj aktivnosti, te se donekle graniči sa emocijom dopadanja/privlačnosti ili emocijom želje, kao i sa emocijom interesovanja. Ipak, zbog svog smera od subjekta ka objektu njen kognitivni scenario razlikuje se od tipičnog kognitivnog scenarija dopadanja (u kome objekat snažno privlači subjekta), a po nedostatku intenziteta u želji za interakcijom razlikuje se od kognitivnog scenarija emocije želje. Naklonjenost podrazumeva da subjekat „daje“ neki svoj imetak drugome, kao na primer hranu, poverenje, ljubav, podršku, te je po tome slična milosrđu ili saosećanju.

E *inclined*

Though some of the gentry are very well *inclined* to the poor at times, such as Christmas...

<http://mentalfloss.com/article/57071/13-essential-summer-reads-according-book-critics-1852>

S naklonjen

Kusturica izjavio da nije *naklonjen* Rusiji...

http://bulevar.b92.net/srpska-posla.php?yyyy=2015&mm=12&dd=13&nav_id=1073966

Metonimija koja je produktivna u konceptualizaciji naklonjenosti je vezana za toplotu kao telesni osećaj koji prati pozitivan stav (E *warm*, S *topao*), i ne razlikuje se značajno u realizaciji kada označava naklonost i prijateljstvo.

E warm

Why do you think that the narrator feels particularly *warm* towards Oroonoko?

<http://www.gradesaver.com/oroonoko/q-and-a/why-do-you-think-that-the-narrator-feels-particularly-warm-towards-oroonoko-228508>

S topao

Iako je *topao* prema meni i korektan i ok i uvek mi nudi ako treba da mi pomogne...

<http://www.ana.rs/forum/index.php?topic=161105.0>

Emocija ljubaznosti u engleskom jeziku označena je pridevom E *thoughtful* koji je nastao metonimijskim prenosom i ukazuje na to da je ljubaznost razmišljanje o drugome.

Emocija poštovanja u engleskom jeziku označena je pridevom E *respectful*, koji je motivisan metaforom EMOCIJE SU MATERIJU U SADRŽATELJU. U srpskom jeziku ova metafora realizovana je samo na nivou sintagme S *pun poštovanja*, *pun uvažavanja*.

Emocija prijateljstva u pridevima u srpskom i engleskom jeziku konceptualizuje se kroz prideve zasnovane na metafori PRIJATELJSTVO JE DOPUŠTANJE PROSTORNOG PRILASKA (E *approachable*, *accessible*, S *pristupačan*, *predusretljiv*). U ovim metaforama kao izvorni domen se javlja domen prostornog kretanja. Prijateljstvo se konceptualizuje kao odnos u kome je moguće međusobno približavanje ljudi. U engleskom jeziku produktivna je i slična metafora PRIJATELJSTVO JE KRETANJE (KA SPOLJA) (E *outgoing*) i SPREMNOST NA PRIJATELJSTVO JE OTVORENOST (E *open* S *otvoren*) koje ukazuju na spremnost da se bude iskren i da se drugom pride bez zazora.

E *open*

The fact most of us are newcomers means that we are all *open* to new friends.

<http://www.nationalpost.com/related/topics/smokin+social+scene+active+lora+residents/2086790/story.html>

S *otvoren*

Kako prenosi MTI, Tomislav Nikolić je izjavio da je nakon majskih izbora odlučio da će biti *otvoren* prema prijateljima i da će rešiti probleme...

<http://www.vajma.info/cikk/szerbkiadas/2361/Susret-Nikolica-i-Adera-u-Budimpesti-Iduce-godine-zajedno-na-odavanju-pocasti-zrtvama.html>

Metonimije kojima se izražava prijateljstvo su u skladu sa uobičajenim metonimijama u ovom klasteru emocija, a to su toplota (E *warm* S *topao*), i pripisivanje prijateljstva delovima čoveka kakvi su duša, srce, priroda (E *good-natured* S *dobrodušan, srdačan*).

E *warm*

Joan Rivers was a *warm person* underneath her hard shell.

<http://www.liverpoolecho.co.uk/whats-on/whats-on-news/pete-price-joan-rivers-warm-7726876>

S *topao*

Srpski glumac Milorad Kapor, koji igra u novom filmu o Džejsmu Bondu, kaže da je Danijel Krejg veoma prijatan i *topao* čovek.

<http://www.telegraf.rs/jetset/385616-milorad-kapor-kako-sam-prebio-dzejmsa-bonda-video>

Emocija saosećanja izražena pridevima u oba jezika pre svega u sebi sadrži metaforu SAOSEĆANJE/DUŠEVNI OSEĆAJ JE TELESNI OSEĆAJ (E *sensitive* S *osećajan, osetljiv*). Ova metafora poredi fizičko osećaj sa psihološkim osećajem saosećanja, što je potpuno utemeljeno u neurologiji. Sa druge strane, pošto ova metonimija upućuje i na ideju povećane osetljivosti prema tuđoj patnji, ona implicitno nagoveštava da prototipičan čovek ne mora biti saosećajan, te da ovo osećanje može da ukazuje i na odstupanje od uobičajenog praga osetljivosti koji postoji kod većine ljudi.

E *sensitive*

I'm sympathetic and *sensitive* of those who lost their lives to breast cancer.

<https://www.facebook.com/blackknowledge/posts/10153536080715310>

S *osetljiv*

Znači da je saosećajan i *osetljiv* čovek.

http://www.svetosavlje.org/biblioteka/Porodica/Lat_Konanos_GdeTiJeMuz.html

Metafora SAOSEĆANJE JE TOPLOTA prisutna je u oba jezika (E *warm* S *topao*).

Ideja povećane zainteresovanosti stoji u osnovi konceptualne metafore SAOSEĆANJE JE PAŽNJA (E *attentive* S *pažljiv*). Ova metafora takođe implicira ne samo

interesovanje za drugoga drugoga, već i odgovarajuću reakciju kao što je lepo ophođenje sa nekim odnosno pružanje nekog svog „imetka“ (pažnje, lepih reči, poklona) drugome.

E *attentive*

A devoted and *attentive* husband, he had spent months organising what he believed was the best care home for his 80-year-old wife...

<http://www.newsandstar.co.uk/news/cumbrian-coroner-acts-to-prevent-repeat-of-tragic-case-1.1221870>

S *pažljiv*

...njegova majka je medijima otkrila da se iza njegovog zastrašujućeg izgleda krije nežan i *pažljiv* mladić i sin...

<http://www.opera-17.com/showbiz/celebrity/shock-foto-pogledajte-kako-izgleda-najbolji-drug-lady-gage>

Još jedna metafora koja stoji u osnovi saosećanja je i SAOSEĆANJE JE ZAŠTITA (E *caring* S *brižan*) u kojoj se od emocije brige (blažeg straha) ide ka emociji potrebe da se neko slab zaštiti od gubitka. Primeri koji slede vrlo indikativno ukazuju na strah da neko drugi, u ovom slučaju dete, ne doživi gubitak ili štetu.

E *caring*

Like a *caring mother* holding and guarding the life of her only child...

<http://www.beliefnet.com/Quotes/Relationships/B/Buddha/Like-a-caring-mother.aspx>

S *brižan*

Pogledajte na koji način *brižna majka* pazi na ishranu!

<http://doznajemo.com/2016/01/08/krajem-marta-amra-silajdzic-i-edin-dzeko-postaju-roditelji-pogledajte-na-koji-nacin-brizna-majka-pazi-na-ishranu/>

Najzad, metonimije koje su svojstvene osećanju saosećanja su u engleskom i mekoća srca (E *kind-hearted, soft-hearted, tender-hearted, warm-hearted*). U srpskom jeziku ne postoji pridevska realizacija ove metonimije, već ona ostaje na novou imeničke sintagme (S (*čovek*) *mekog srca, toplog srca, nežnog srca*).

Jedan od interesantnih uvida je činjenica da se od svih emocija upravo emocija milosrđa smatra temeljnom odlikom ljudske vrste, ili bar najboljih predstavnika vrste. Ovakva konceptualizacija milosrđa realizovana je kroz metonimiju koja povezuje milosrđe sa ljudskim rodnom (E *humane* S *human, čovečan*).

E *humane*

Humane people act in a kind, sympathetic way towards other people and animals, and try to do them as little harm as possible.

<http://dictionary.reverso.net/english-cobuild/humane>

S *čovečan*

Budite bar malo pravedni i *čovečni*-ljudi su i žene i muškarci.

http://arhiva.superzena.net/komentari.php?nav_id=840666

Metonimije koje se javljaju u oba jezika u konceptualizaciji milosrđa u pridevskoj realizaciji su: širenje srca/duše (E *big –hearted, great-hearted* S *velikodušan*), davanje (poklona) rukom (E *open-handed, S darežljiv*). Pojedini pridevi u oba jezika motivisani su tipčnim nosiocem osobine, a to je u oba slučaja čovek visokog staleža, te dakle visokog stepena moći, odnosno „imetka“ (E *chivalric, noble, S plemenit*).

E *bighearted, open-handed, noble*

The *big-hearted* bunch have decided to donate their winnings to a local charity.

(OD)

You are very *open-handed* in your aim to help your fellow man.

(OD)

Contrast this assertion with the *noble* and generous sentiments, contained in the following extract from a speech made by Lord Chancellor Brougham...

http://abolition.e2bn.org/source_41.html

S *velikodušan, darežljiv, plemenit*

Jer on je *velikodušan*, osećajan, otvoren i pošten.

<http://www.lovesensa.rs/clanci/astro/astro-psihologija-provokativan-recit-velikodusan-tajanstven-kakav-je-psiholoski-profil-vaseg-horoskopskog-znaka>

Nakon moždanog udara postao nezaustavljivo *darežljiv*!

<http://www.svet.rs/estrada/nakon-mozdanog-udara-postao-nezaustavljivo-darezljiv>

Humanitarnom akcijom Budi *plemenit*, Kulturni centar Pančeva...pridružuje se prikupljanju novca za stanovništvu ugroženom u poplavama.

<http://www.lookerweekly.com/tag/plemenit/>

Emocija ljubavi je jedna od osnovnih emocija za čovekov opstanak, jer prožima sve kvalitetne ljudske odnose važne za opstanak počevši od ljubavi roditelja i dece, braće i sestara, prijatelja, suseda, saradnika pa zatim partnera. Bližim proučavanjem prideva koji je izražavaju možemo zaključiti da je ova emocija kompleksna i da obuhvata veći broj gorenavedenih emocija (saosećanje, prijateljstvo, poverenje...) od kojih je razlikuje povišen stepen bliskosti. Naime, kada govorimo o njenoj pridevskoj realizaciji u srpskom i engleskom jeziku vidi se da gotovo i nema konceptualnih metafora koje izražavaju samo ljubav, a da istovremeno ne označavaju i neku od ostalih emocija iz ovog klastera.

Metafora koja najbliže opisuje ljubav i sva prijateljska osećanja JE LJUBAV JE

TOPLOTA (E *warm*, S *topao*):

E *warm*

That isn't to say she wasn't also a loving *warm* parent much of the time.

http://www.mumsnet.com/Talk/feeling_depressed/2095800-Depression-passed-from-parent-to-child

S *topao*

Princ je govorio i o tome kako je Grejs od Monaka bila *topla* majka i kako joj se neizmerno divi zbog strasti koju je imala prema ugroženoj deci,

<http://zena.blic.rs/PULS-poznatih/18408/Moja-prelepa-majka-Princ-Albert-od-Monaka-otvorio-izlozbu-posvecenu-Grejs-Keli>

Jedina konceptualna metafora koja bi odgovarala baš emociji ljubavi bila bi metafora LJUBAV JE HRANJENJE (E *nurturing*) produktivna u engleskom jeziku gde se emocionalna podrška doživljava kao hrana koja ojačava druge ljude.

E *nurturing*

But new research suggests one factor that may help protect poor kids from later illness: having a *nurturing* mother.

<http://healthland.time.com/2011/09/27/how-a-mothers-love-may-counter-the-negative-health-effects-of-poverty/>

U engleskom se još i osećaj u srcu metonimijski povezuje sa ljubavlju (E *big-hearted*, *soft-centred*, *soft-hearted*) dok se ista ideja u srpskom prenosi na nivou rečenice („Rastopilo mi se srce od ljubavi; Raspilavila sam se od ljubavi.“)

Zahvalnost

S obzirom da se zahvalnost konceptualizuje kao emocija u kojoj subjekat uviđa da mu je neko drugi obezbedio dobitak, ona se lako može svrstati u društvene emocije.

Međutim, naučna istraživanja potvrđuju da je zahvalnost prvenstveno srodna emocijama u kojima je već ostvaren dobitak, kao što su olakšanje, zadovoljstvo i sreća. U svom radu u zborniku *Psychology of Gratitude*, Buck (2004:108) zapaža:

As gratitude is most likely to be associated with benefits, it is most likely to be associated with positive actual/past events and the corresponding emotions: happiness, satisfaction, relief and so on. Furthermore, gratitude is likely to be unrelated to negative actual/past events: sadness, frustration, defeat.

Zahvalnost, zanimljivo, može biti shvaćena i kao emocionalno stanje u kome je subjekat zadovoljan zbog iznenadnog dobitka, koji može doživljavati kao dar od Boga, sudbine ili života, a ne od drugih članova zajednice.

Na jezičke potvrde zahvalnosti kao emocije nailazimo u primerima poput sledećih:

E emotion of gratitude

Fredrickson writes that the *emotion of gratitude* occurs “when we appreciate something that has come our way as a gift to be treasured.”

<http://wearelightbox.co.uk/page/do-you-know-your-top-10-positive-emotions/>

I could clearly sense that we all shared a deep *emotion of gratitude to God*.

<http://www.christianitytoday.com/edstetzer/2015/july/fighting-ebola-for-sake-of-gospel-story-of-kent-and-amber-b.html>

S emocija zahvalnosti

Nauka je dokazala, a praksa pokazala da *emocija zahvalnosti* doprinosi boljem kvalitetu sna, smanjivanju stresa, umora i depresije, kao i boljem radu srca.

<http://www.mojamamanova.com/#!DRUGO-LICE-ZAHVALNOSTI/c1a1n/56671cb30cf256f068ff3a31>

Zahvalnost pripada prijatnim emocijama, ali ako se shvati kao emocija koja ukazuje na to da nekome nešto dugujemo, ona može biti i delimično neprijatna. Zanimljivo je da u japanskom jeziku pored reči koja označava zahvalnost postoji i posebna reč *sumanai* koja označava mešavinu zahvalnosti i osećanja krivice zbog toga je neko morao da se potruži oko nas (Washizu, N.& Naito, T., 2005), što je primer osećanja koje nije prijatno po subjekta emocije.

U rečniku RSJ ne postoje nagoveštaji da se zahvalnost smatra neprijatnim osećanjem pošto se pridev *S zahvalan* u svom statičnom značenju definiše na sledeći način: „koji odaje priznanje nekome za učinjeno dobro, blagodaran“.

Pridevi koji označavaju zahvalnost

U engleskom jeziku emocija zahvalnosti označava se pridevima: *E grateful, thankful, appreciative; indebted, obliged, obligated, beholden*.

U srpskom jeziku zahvalnost se označava pridevima: *S zahvalan, blagodaran, dužan*.

Pridevi su predstavljeni i tabelarno. (Tabela 41)

Tabela 41: Pridevi koji označavaju zahvalnost u engleskom i srpskom jeziku

Emocija	Tipična pridev	Engleski	Srpski
zahvalnost	<i>E grateful S zahvalan</i>	<i>thankful, appreciative, indebted, obliged, obligated, beholden</i>	<i>blagodaran, dužan</i>

Kognitivni scenario

Zahvalnost je emocija koja podrazumeva procenu da je subjekat ostvario dobitak koji nije neposredno sam zaslužio, nego koji mu ga je obezbedio ili drugi čovek, ili Bog ili srećan splet okolnosti. Zahvalnost je bliska zadovoljstvu, ali za razliku od njega podrazumeva svest da subjekat nije sam, svojim moćima, obezbedio sebi dobitak. Engleski pridevi *E thankful, grateful, beholden* odražavaju različite kognitivne scenarije emocije zahvalnosti, pa tako *E thankful* podrazumeva zahvalnost (Bogu, sudbini) i olakšanje, *E grateful* označava da subjekat ceni ono što mu je drugi čovek pružio i obezbedio, dok *E beholden* označava da subjekat duguje nešto onome ko mu je učinio uslugu¹³⁸. Srpski pridev *S dužan* takođe ukazuje na potrebu uzvratanja usluge onome ko nam je obezbedio dobitak.

¹³⁸ <http://www.oxforddictionaries.com/definition/english/thankful>
<http://www.oxforddictionaries.com/definition/english/grateful>
<http://www.oxforddictionaries.com/definition/english/beholden>

Pridevi nastali od participa ili glagolskog prideva trpnog prideva koji označavaju zahvalnost

Neki engleski pridevi koji označavaju zahvalnost nastali su konverzijom prošlog participa: E *indebted, obliged, obligated, beholden*¹³⁹. Srpski pridevi koji označavaju zahvalnost nisu glagolskog porekla.

Metafore i metonimije

Metafora koja je u oba jezika karakteristična za zahvalnost jeste ZAHVALNOST JE DUGOVANJE (E *indebted, obliged, obligated* S *dužan*¹⁴⁰) (Tabela 42)

Tabela 42: Pridevi koji označavaju zahvalnost –metafore i metonimije

Emocija		Metafore i metonimije
zahvalnost	E, S	ZAHVALNOST JE DUGOVANJE E <i>indebted, obliged, obligated</i> S <i>dužan</i>

Primeri upotrebe ove metafore su:

E *indebted, obliged*

I am *indebted* to her for her help in indexing my book.
(OD)

If you can give me a few minutes of your time I'll be much *obliged*.
(OD)

S *dužan*

Dužan sam ti do kraja života. Dvosmislena rečenica kojom neki ljudi iskreno žele da iskažu zahvalnost za pomoć, dok drugi umeju da je iskusno zloupotrebe.
<http://vukajlija.com/duzan-sam-ti-do-kraja-zivota>

Hvala ti na ovome, *dužan sam ti*.
(primer iz govora)

¹³⁹ Poreklo prideva E *beholden* vezano je glagol koji je označavao obavezivanje: Late Middle English: archaic past participle of *behold*, in the otherwise unrecorded sense 'bound'.
<http://www.oxforddictionaries.com/definition/english/beholden>

¹⁴⁰ U rečniku MS u definiciji prideva S *dužan* nije navedeno značenje zahvalnosti, ali ono je potvrđeno primerima iz korpusa i govora. Ovo upućuje na to da je u pitanju ređe, preneseno, značenje ove reči.

Ponos

Ponos je emocija koja se prototipično javlja kada je subjekat zadovoljan zbog toga što je ostvario dobitak svojom zaslugom. Ponos može podrazumevati i da, posredstvom identifikacije, subjekat doživljava tuđ dobitak i uspeh kao svoj. Ponos može da podrazumeva i da je subjekat zadovoljan svojim „imetkom“, odnosno onim što poseduje, bilo da je u pitanju konkretan predmet, kvalitet ili neki apstraktni entitet.

U psihologiji se ponos često shvata kao kompleksan pojam koji se sastoji od dve ili više emocija, međutim, psiholozi kao Tracy&Robins (2007:506) ukazuju na to da ponos ispunjava kriterijume koji mu omogućavaju da se svrsta u osnovne emocije, s obzirom da postoji u svim narodima sveta. Oni ukazuju na to da ponos motiviše altruističko ponašanje i postizanje cilja, te da se i po funkciji, kao i po ekspresiji može pripojiti ostalim emocijama. Ipak, oni naglašavaju da ponos može imati dva različita „lica“, a to su autentičan ponos i preteran ponos (arogancija, gordost), no da oba mogu imati adaptivnu funkciju: dok autentičan ponos prevashodno utiče na postizanje cilja, preteran ponos može uticati na bolje postignuće u takmičenju sa rivalima (Tracy&Robins 2007: 523). Emocija trijumfa, srodna ponosu, predstavlja kombinaciju intenzivnog ponosa i radosti.

Jezičke potvrde ponosa i gordosti kao emocija

Status emocije se ponosu može dodeliti bez velikih dilema. RSJ navodi da je ponos „osećanje sopstvene vrednosti ili vrednosti nekog svog bliskog; osećanje zadovoljstva zbog postignutog uspeha“. Za razliku od toga, gordost se često smatra pre osobinom nego osećanjem. Međutim, isti rečnik navodi da je gordost „stanje, osobina onog ko je gord“ čime se ne isključuje mogućnost kratkotrajnijeg stanja. Klikovac (2006:130-132) navodi da su osobine neprototipična stanja, a Bročić (2012:122) pretpostavlja da bi se ovde moglo govoriti o kontinuumu, pošto nečija sklonost da često doživljava neko osećanje može preći u osobinu, što je stav koji se zastupa i u ovom istraživanju. Primeri iz korpusa pokazuju da se nadmenost i gordost mogu smatrati trenutnim stanjem, mada su ti primeri neprototipični.

E *haughtiness*

On hearing myself thus addressed, I felt an *emotion of haughtiness*, an inspiration of dignified pride, which restored all my energy.

Anne-Louise-Germaine, Delphine, GB

S *gordost*

Nije gordost greh samo zbog *emocije gordosti*.

<http://www.goougu.com/knjiga/preobrazaj/index.htm>

Ono što sad osećam mnogo je više od ponosa: to je osećanje *gordosti*, uzvišenosti kad vidite ove mlade ljude koji su noćas do pet sati radili da bi ovaj deo vodoutvrde uspele da zaustave i da bismo datu reč ispunili.

<http://www.politika.rs/sr/clanak/282255/Cevovod-za-Uzice-završen-pre-roka>

Izveštača je ispunjavalo „*osećanje gordosti*“ što je predsednik bio primljen u jednoj „velikoj imperiji sa gestovima dostojnim velike prošlosti i u tradicijama Rima.

www.helsinki.org.rs/serbian/doc/Ogledi15.pdf

Ovaj *trenutak gordosti* momentalno nestaje, kada se majstor (glavom i bradom!!!) javi na telefon.

<http://opusteno.rs/humor-zabava-f9/strah-od-majstora-u-srbiji-t26372.html>

Pridevi koji označavaju ponos

Emocija ponosa u svom prototipičnom obliku označena je centralnim pridevima E *proud*, *vain* S *ponosan*, *gord*. Većina ostalih prideva markirana je na neki način u odnosu na prototip.

U engleskom jeziku, u tezaursima, sinonimi prideva E *proud* su pridevi koji označavaju preteran ponos (*gordost*) (E *vain*), pridevi koji označavaju adekvatan ponos (E *dignified*) i pridevi koji označavaju zadovoljstvo (E *glad*, *satisfied*). Ova poslednja skupina prideva biće obrađena u posebnom poglavlju¹⁴¹.

Engleski pridevi E *dignified* označava pozitivno društveno vrednovan ponos (adekvatan ponos).

Engleski pridevi koji izražavaju negativno društveno vrednovan ponos su najbrojniji od svih sinonima prideva E *proud* i to su: E *vain*, *conceited*, *self-important*, *narcissistic*, *egotistical*, *puffed up*, *jumped-up*, *boastful*, *smug*, *complacent*, *pretentious*, *snobbish*, *imperious*, *pompous*, *overbearing*, *bumptious*, *lordly*, *presumptuous*, *high and mighty*,

¹⁴¹ <http://www.oxforddictionaries.com/definition/english-thesaurus/proud>

high-handed, cocky, big-headed, swollen-headed, stuck-up, uppity, snooty, toffee-nosed, highfalutin.

Neki od prideva sinonimnih pridevu E *proud* označavaju jasan prezir prema drugim ljudima (E *disdainful, condescending, scornful, haughty*) i oni će biti obrađeni u poglavlju o preziru.

Neki, pak, sinonimi prideva E *proud* označavaju grub odnos prema drugim ljudima i oni će biti obrađeni u poglavlju o neprijateljstvu (E *arrogant, imperious*)¹⁴².

Engleski pridev E *flattered*, označava ponos koji se javlja zbog tuđeg komplimenta.

Centralni srpski pridevi koji označavaju ponos su S *ponosan* i *ponosit* mada je prema podacima iz RSJ i pridev S *gord* u svom prvom značenju pozitivno društveno vrednovan i definisan kao „svestan svoje vrednosti, dostojanstven, ponosit“, a u drugom „koji je uobražen u sopstvenu veličinu, gleda druge sa omalovažavanjem, ohol, sujetan, nadmen“.

Srpski pridevi koji označavaju negativno društveno vrednovan ponos su: S *gord* (2.značenje), *uobražen, ohol, tašt, sujetan, samoljubiv, samodopadljiv, narcisoidan, dominantan visokoparan, pretenciozan, naduven, nadut, kočoperan, pokondiren, blaziran, visokouman, , umišljen , prepotentan, razmetljiv, hvalisav, našepuren, gizdav, uznosit, kaćiperan.*

Neki od prideva sinonimnih pridevu E *ponosan, gord* označavaju prezir prema drugim ljudima: *prezriv, nadmen.*

Drugi, pak, pridevi sinonimni pridevima E *ponosan, gord* označavaju grub odnos prema drugim ljudima i oni će biti obrađeni u poglavlju o neprijateljstvu (S *obestan, neotesan, bezobziran, drzak, arogantan, osion*).

---

¹⁴² Svi ovi sinonimni pridevi po pravilu se navode zajedno u rečnicima, i nisu odvojeni interpunkcijskim znakovima, tako da je analiza u ovom radu podrazumevala kategorizovanje sinonima u skupove prideva koji označavaju pojedine (srodne) emocije.
<http://www.oxforddictionaries.com/definition/english-thesaurus/proud>

Pridevi koji označavaju ponos ili preteran ponos mogu se tabelarno predstaviti (Tabela 43)

Tabela 43: Engleski i srpski pridevi koji označavaju ponos

Emocija	Tipični pridevi	Engleski	Srpski
ponos	E <i>proud</i> S <i>ponosan, ponosit, gord</i>	<i>dignified, solemn</i>	<i>dostojanstven, dičan</i>
		<i>vain, conceited, self-important, narcissistic, egotistical, puffed up, jumped-up, boastful, smug, complacent, pretentious, snobbish, imperious, pompous, overbearing, bumptious, lordly, presumptuous, high and mighty, high-handed, cocky, big-headed, swollen-headed, stuck-up, uppity, snooty, toffee-nosed, highfalutin.</i>	<i>gord, uobražen, ohol, tašt, sujetan, samoljubiv, samodopadljiv, narcisoidan, dominantan, visokoparan, pretenciozan, naduven, nadut, kočoperan, pokondiren, blaziran, visokouman, umišljen, prepotentan, razmetljiv, hvalisav, našepuren, gizdav, uznositi, kaćiperan.</i>

Navedeni uvidi navode na pomisao da društveno negativno vrednovan ponos može imati dodira i sa neprijatnim emocijama prezira i neprijateljstva. Ovo se može razumeti u svetlu toga da pri ovom osećanju postoje dve različite procene (Rolls, 2014, 2015), pri čemu prva procena uključuje ljubav prema samom sebi i doživljaj sopstvene vrednosti, a druga provena uključuje prezir ili neprijateljstvo koje se oseća prema drugim ljudima. Stoga ovo stanje može biti i prijatno i neprijatno po subjekta emocije ukoliko uključuje prezir i neprijateljstvo. U ovom poglavlju biće obrađeni oni pridevi koji označavaju stanje preteranog ponosa koje je prijatno po subjekta emocije.

Kognitivni scenario

Emocija ponosa se zasniva na uviđanju nekog dobitka ili „imetka“ (svojstvo, osobina itd.) koji posedujemo, a koji je veći od onog što je subjekat ranije imao, ili od onog što je uobičajeno (što ostali pripadnici zajednice imaju). Emocija ponosa u svom najčistijem obliku bliska je emociji zadovoljstva. Ipak, emocija ponosa se razlikuje od njih jer u sebi sadrži jasnu crtu pozitivnog samovrednovanja. Emocija ponosa može biti i izrazito negativno društveno vrednovana ako se procenjuje da je neadekvantna, i da

subjekat preuveličava svoj „imetak“ ili dobitak, odnosno da izražava preterano zadovoljstvo samim sobom i svojim kvalitetima ili zaslugama¹⁴³.

Aspekti emocije ponosa i društveno vrednovanje

Ponos sam po sebi nije negativno društveno vrednovan, ali je emocija preteranog i društveno neprihvatljivog ponosa – emocija gordosti izrazito negativno vrednovana. Skup prideva koji označavaju preteran i neosnovan ponos oba jezika vrlo je brojna.

Negativno društveno vrednovanje emocije gordosti uslovljeno je činjenicom da se „prosečan predstavnik govorne zajednice“ oseća vrlo neprijatno u društvu gorde osobe, pre svega zbog toga što se oseća podcenjenim. Za razliku od, recimo, preterane hrabrosti koja može da ugrozi samog subjekta takvog osećanja, ali ne obavezno i okolinu, gordost direktno „ugrožava“ ostale pripadnike zajednice time što (makar potencijalno) dovodi u pitanje njihovu vrednost. Veliki broj prideva koji označavaju ovu emociju, dakle, ne postoji samo zbog nesumljivo velikog broja nijansi različitih oblika gordosti, već i zbog potrebe da se kroz njih što bolje izrazi ljutnja i ogorčenost pripadnika govorne zajednice prema subjektu takvog osećanja, ponašanja ili osobine. Zanimljivo je da postoje i po društvo mnogo destruktivnije emocije ili osobine od gordosti (na primer surovost). Međutim, verovatno zbog svoje relativne učestalosti, a zatim i po uperenosti protiv (obično sopstvene, a ne neprijateljske) društvene zajednice, ova emocija izrazito je društveno osuđena, o čemu svedoči veliki broj što prideva od kojih su mnogi puni humora zasnovanog na konceptualnim metaforama. Primeri koji slede ilustruju kako se gordost smatra i trenutnim osećanjem i osobinom. Ponekad, mada retko, neki pridevi iz ove skupine mogu imati i negativno samovrednovanje koje se javlja u slučaju subjekat primeti kod sebe preteran ponos¹⁴⁴.

---

¹⁴³ Kao što je već rečeno prezir i neprijateljstvo su emocije koje mogu podrazumevati prisustvo preterane gordosti subjekta, ali oni će biti obrađeni u posebnim poglavljima.

¹⁴⁴ U slučaju negativnog samovrednovanja dovodi se u pitanje prijatnosti ove emocije, no pošto isti pridev na primer *S pretenciozan* može da se upotrebi u kontekstu negativnog društvenog vrednovanja (a tada se subjekat oseća prijatno) i u kontekstu negativnog samovrednovanja (tada se subjekat oseća krivim) smatrali smo da se uslovno ovi pridevi ipak mogu smatrati pridevima koji izražavaju prijatne osobine.

E *pretentious*

trenutno stanje

I have them all, but I feel *pretentious* when I use them.

<http://www.tickld.com/thread/10907192>

trajna osobina

If you are a snob or a *pretentious* person this is not for you , if however you are normal...

http://www.tripadvisor.co.uk/ShowUserReviews-g190393-d316649-r91134897-Aparthotel_Poblado-Arinsal_La_Massana_Parish.html

S *gord*

trenutno stanje

Kod ovih ličnosti, kada je želja za afirmacijom jako izražena može ih učiniti *gordim* i razdražljivim.

<http://www.vashoroskop.com/horoskopski-znaci/lav-u-horoskopu/>

trajna osobina

Gord čovek je gluv i slep za svet; on ne vidi svet, već samo svoj odraz u svemu.

https://www.facebook.com/permalink.php?id=133404160066017&story_fbid=526048900801539

Pridevi koji označavaju preteran ponos, ili gordost različito naglašavaju pojedine aspekte emocije gordosti, pa tako razlikujemo one prideve koji ukazuju na:

- a) egocentričnost (E *vain, egoistical, self-important, narcissistic.... S samoljubiv, samodopadljiv, uobražen, sujetan...*)
- b) javno hvalisanje gordog čoveka (E *boastful, puffed-up... S hvalisav, gizdav, kaćiperan, našepuren, nadut...*)
- c) humorističan odnos prema gordom čoveku¹⁴⁵ (E *puffed-up, jumped-up, big-headed, toffee-nosed... S kočoperan, pokondiren, našepuren, razmetljiv, visokouman...*)

Najzad treba primetiti i da kao suprotnost društveno neprihvatljivom ponosu stoji društveno prihvatljiv ponos koji je izrazito pozitivno vrednovan, najbolje izražen kroz prideve E *dignified* , S *dostojanstven*. Ovi pridevi, kada nisu ironično upotrebljeni, označavaju emociju opravdanog ponosa koji je jednako pozitivno procenjen i od strane samog subjekta i od strane drugih ljudi, zbog saglasja oko neke vrednosti koju subjekat poseduje (najčešće je to moć, vlast, ugled, znanje).

---

¹⁴⁵ Humorističan odnos može se javiti u kombinaciji sa različitim elementima značenja, ipak najčešći je kada treba ismejati javno pokazivanje neadekvatnog ponosa. Dominantan način kojim se postiže humor je poređenje putem korišćenja konceptualne metafore.

Pridevi koji označavaju ponos nastali od participa ili glagolskog prideva trpnog

Uvid u prideve koji su nastali od participa u ovoj skupini pokazuje sporadično prisustvo ovakvog načina tvorbe, i ono ukazuje najčešće na dejstvo subjekta samog na sebe u tom smislu obično u metaforičnom smislu, pa se tako subjekat uobičajeno nadima ili uznosi na različite načine (E *puffed-up, jumped-up, stuck-up*, S *uobražen, naduven, nadut, pokondiren*) (Tabela 44).

Tabela 44: Pridevi koji označavaju ponos nastali od participa ili glagolskog prideva trpnog

Emocija	Tipični pridevi	Engleski	Srpski
ponos	E <i>proud</i> S <i>ponosan, ponosit, gord</i>	<i>dignified, solemn</i>	<i>dostojanstven, dičan</i>
		<i>vain, conceited, self-important, narcissistic, egotistical, puffed up, jumped-up, boastful, smug, complacent, pretentious, snobbish, imperious, pompous, overbearing, bumptious, lordly, presumptuous, high and mighty, high-handed, cocky, big-headed, swollen-headed, stuck-up, uppity, snooty, toffee-nosed, highfalutin.</i>	<i>gord, uobražen, ohol, tašt, sujetan, samoljubiv, samodopadljiv, narcisoidan, dominantan, visokoparan, pretenciozan, naduven, nadut, kočoperan, pokondiren, blaziran, visokouman, umišljen, prepotentan, razmetljiv, hvalisav, našepuren, gizdav, uznosit, kaćiperan.</i>

Metafore i metonimije

U skupini ovih prideva metafore i metonimije dominiraju u kategoriji negativno društveno vrednovanog ponosa (Tabela 45).

Tabela 45 : Pridevi koji označavaju ponos – metafore i metonimije

Emocija		Pojmovne metafore i metonimije
ponos		/
preterani ponos	E, S	PRETERANI PONOS JE NADUTOST E <i>big-headed, swollen-headed, puffed up</i> S <i>nadut, naduven</i>
	S	PRETERANI PONOS JE IMITIRANJE BOLJIH OD SEBE S <i>pokondiren</i> PRETERANI PONOS JE FANTAZIJA/LAŽ S <i>umišljen</i>
	E, S	Metonimija: ❖ podizanje nosa i glave E <i>jumped-up, overbearing, haughty, high-handed, uppity, highfalutin, snooty, toffee-nosed</i> S <i>nadmen, visokoparan, uznosit</i> ❖ tipični nosilac osobine E <i>narcissistic, imperious, lordly, cocky,</i> S <i>narcisoidan, našepuren, kočoperan</i> ❖ tipična akcija-hvalisanje E <i>boastful,</i> S <i>hvalisav, razmetljiv, gizdav, kačiperan</i>

Emocija ponosa konceptualizuje se uz pomoć pojmovnih metafora i metonimija uvek u svom „markiranom“, društveno osuđenom obliku, odnosno onda kada je u pitanju preterani (neadekvatan) ponos.

Pojmovna metafora koja se u oba jezika upotrebljava da izrazi preteran ponos jeste PRETERAN PONOS JE NADUTOST (E *big-headed, swollen-headed, puffed up* S *nadut, naduven*). Ovde se ne može smatrati da je u pitanju metonimija, pošto preterano ponosan čovek nije zaista nadut, niti mu na bilo koji način otiče glava. Ipak pošto se čini se da ovaj karikaturalni portret gordog čoveka nastaje preuveličavanjem podizanja glave i ispršavanja grudnog koša, umesno je dovesti u vezu ovu metaforu i sa

metonimijom. Bročić (2012:133) istu metaforu uočava u srpskom jeziku na nivou glagola *S nadimati se* i imenica *S nadutost, naduvenost*.

U srpskom jeziku preterani ponos može da se konceptualizuje i kroz metaforu: **PRETERANI PONOS JE IMITIRANJE BOLJIH OD SEBE** (*S pokondiren*) u kojem se gord čovek alegorijski poredi sa tikvom koja želi da postane lep krčag (kondir). U srpskom jeziku preteran ponos se poredi i sa laži i fantazijom kroz metaforu **PRETERANI PONOS JE FANTAZIJA** (*S umišljen*). Ovde je posebno zanimljivo što se zapravo ciljni domen emocija konceptualizuje uz pomoć izvornog domena misaonog procesa koji mu je po složenosti i nivou apstrakcije jednak ili čak viši od njega, što nije karakteristično za većinu pojmovnih metafora. Ipak, ovo deluje logično jer pogrešna (lažna) procena, fantazija, prethodi emociji preteranog ponosa pa je u pitanju zaista istovremeno i kauzalan i temporalan odnos mišljenja i emocije. Emocija je, dakle, ovde izazvana mišljenjem koje se karakteriše kao pogrešno i lažno. Ovo je redak slučaj konceptualizacije emocije kao stanja izazvano unutrašnjim procesima mišljenja, a ne spoljašnjim objektom.

U oba jezika preterani ponos se konceptualizuje i uz pomoć metonimija. Najproduktivnija od svih svakako je metonimija koja izražava tipično ponašanje gordog čoveka a to je podizanje nosa i glave (*E jumped-up, overbearing, overweening, haughty, high-handed, uppity, highfalutin, snooty, toffee-nosed S nadmen, visokoparan, uznositi*). Bročić (2012:131) takođe uočava prisustvo ove metonimije i u okviru sintagmi, kakva je na primer *S uzdignute glave*. Metonimija može upućivati i na tipičnog nosioca osobine koji može varirati od mitološke ličnosti, preko velikaša do životinje (petla): *E narcissistic, imperious, lordly, cocky S narcisoidan, našepuren*). Bročić (2012:131) primećuje da se kao tipičan nosilac ponosa javljaju ptice poput petlića, pauna i ćurana, pa se pridev *S našepuren* povezuje sa ponašanjem ovih životinja. Metonimijski prenos ostvaren je i kroz isticanje hvalisanja kao tipičnog ponašanja gorde osobe (*E boastful S hvalisav, razmetljiv*). U srpskom jeziku ostvaruje se i metonimijski prenos koji upućuje na hvalisanje izgledom, što je takođe tipično ponašanje gordog čoveka (*S gizdav, kaćiperan*).

Olakšanje

Emocija olakšanja javlja se kada smo izbegli neki značajan gubitak ili smo postigli „dobitak“ u vidu zadovoljenje neke velike želje. Emocija olakšanja podrazumeva popuštanje emocionalne napetosti.

Emociju olakšanja posebno dobro opisuje Ekman (2003, 2007) govoreći o njoj kao o emociji koja nije nezavisna, već kojoj uvek prethodi ili neprijatnost (često strah), ili pak intenzivna prijatnost (kao u slučaju seksualne napetosti). On navodi da je „olakšanje emocija koju osetimo kada se povuče nešto što nas je snažno pobuđivalo“ i da je ono često praćeno uzdahom odnosno dubokim udisajem i izdisajem (Ekman 2007:249). Jedna od najznačajnijih dosadašnjih studija vezana za fiziološke odgovore odnosno aktivnost autonomnog nervnog sistema pri doživljavanju emocija (Kreibig, 2010:408) takođe ukazuje na fiziološke promene koje izaziva olakšanje kao što je smanjenje elektrodermalne i respiratorne aktivacije, što podseća na fiziološki odgovor tuge, te se po tim karakteristikama emocija olakšanja jasno izdvaja od svih ostalih prijatnih emocija.

U engleskom jeziku olakšanje se tretira kao emocija kao u primeru:

E emotion of relief

I couldn't join in with his emotions because I was still so overcome with the *emotion of relief*.

<http://midwifeandlife.com/pregnancyandbirth/birth-stories/birth-story-march/>

U srpskom jeziku olakšanje se tretira kao osećanje, a rečnik MS kao jedno od značenja reči „olakšanje“ navodi „duševno, psihičko opuštanje, smirenje, rasterećenje“, što ukazuje na olakšanje kao emocionalno stanje smirenosti koje nastaje nakon napetosti.

S osećanje olakšanja

Izlaženje iz duga nije lako, ali kada date tu poslednju otplatu i budete potpuno oslobođeni od duga, preplaviće vas *osećanje olakšanja*.

<http://www.kamatica.com/savet/sest-nacina-da-izbegnete-povratak-u-zivot-u-dugovima/13866>

Pridevi koji označavaju olakšanje

Emocija olakšanja izražava se engleskim pridevima: *E relieved, reassured, disburdened*.

Srpski pridevi koji označavaju olakšanje su: *S rasterećen, umiren*.

Može se primetiti da su svi navedeni pridevi nastali od prošlog participa odnosno glagolskog prideva trpnog i da ukazuju na to da je neki spoljni stimulus prouzrokovao emociju olakšanja (Tabela 46).

Tabela 46: Engleski i srpski pridevi koji označavaju olakšanje i njihovo poreklo od prošlog participa ili glagolskog prideva radnog

Emocija	Engleski pridevi	Srpski pridevi
olakšanje	<i>E relieved, reassured, disburdened</i>	<i>S umiren, rasterećen</i>

Najuočljivija metafora (Tabela 47) prisutna u konceptualizaciji olakšanja jeste **OLAKŠANJE JE ZBACIVANJE TERETA SA SEBE** (*E disburdened, S rasterećen*), s tim što se u oba jezika ovim pridevima označava rasterećenje od obaveza i briga, ali ne i olakšanje nakon zadovoljenja snažne želje, koje se označava pridevima *E relieved, S umiren*.

E disburdened

While on vacation by herself on the Ionian coast, Leda feels contentedly *disburdened* of her two 20-something daughters,

https://www.exploreYork.org.uk/client/en_GB/default/search/detailnonmodal;jsessionid=6B9F232F03A13ACD4D4B78FE9073A4A6.enterprise-14000?qu=Divorced+women+++Fiction.&d=ent%3A%2F%2FSD_ILS%2F0%2FSD_ILS%3A744142~0~1&ic=true&ps=300

S rasterećen

Osećao sam se loše, bio sam stalno napet, nervozan, nesiguran, a sada mi je odlaknulo, osećam se *rasterećen*, zadovoljan, lak.

<http://www.naslovi.net/2011-11-09/e-novine/vreme-je-za-antimemorandum/2942305>

Tabela 47: Pridevi koji označavaju olakšanje – metafore i metonimije

Emocija	Metafore i metonimije
olakšanje	OLAKŠANJE JE ZBACIVANJE TERETA SA SEBE <i>E disburdened</i> <i>S rasterećen</i>

Sreća i radost

Emocija sreće, baš kao i emocija radosti i zadovoljstva podrazumeva da je subjekat ostvario neki „dobitak“ koji mu je veoma značajan. Dobitak nije stečen obavezno zaslugom subjekta, niti zaslugom drugih, mada su ovi elementi mogući u kognitivnom scenariju sreće, no on pored njih podrazumeva i da je do značajnog dobitka moglo doći i sticajem povoljnih okolnosti. Naravno pojam „dobitka“ ovde može uključiti čulna zadovoljstva, dobitak materijalnih dobara, dobre međuljudske odnose, rođenje deteta, pobedu nad suparnicima i obezbeđivanje mirnog života, prijatna intelektualna iskustva poput istraživačkih otkrića, uviđanje smisla života i uopšte sve što subjekat smatra izuzetno značajnim i vrednim u svom životu.

Što se tiče statusa ovih emocija u psihologiji, **radost i sreća** su osnovne emocije po mišljenju najvećeg broja psihologa (Ortony & Turner, 19). Međutim, u psihologiji se napominje da radost i sreća mogu imati različite varijante, te tako mogu uključivati spokoj, zahvalnost, ponos itd. pa čak i čulna uživanja odnosno prijatne osete (Ekman, 2007:243-260, Kreibig, 2010:399,400).

Prideve koji označavaju sreću, radost i zadovoljstvo ispitali smo tako što smo prikupili sinonime prideva E *happy, joyful* i S *srećan, radostan*. Među ovim sinonimima u rečnicima se nailazilo i na one prideve koji označavaju emociju nada: E *hopeful, optimistic* (OD) i S *optimističan* (RS), koji su prethodno obrađeni, a što je ukazivalo na to da u jednoj varijanti neprototipičnog kognitivnog scenarija sreća može imati fokus i ka budućnosti, a ne kako je uobičajeno, samo na sadašnjosti i prošlosti¹⁴⁶.

Iz analize sinonima se može zaključiti da sreću i radost označavaju engleski pridevi: *happy, joyful, joyous, cheerful, cheery, merry, gleeful, mirthful, smiling, beaming, grinning, buoyant, bright, bubbly, radiant, sunny, blithe, joyous, beatific, blessed*.

Izuzetnu radost označavaju engleski pridevi: *exuberant, elated, exhilarated, ecstatic, blissful, euphoric, overjoyed, exultant, rapturous, rapt, enraptured, delighted*.

---

¹⁴⁶ Uporedi tugu, koja u svojoj neprototipičnoj varijanti podrazumeva patnju zbog cilja koji se neće ostvariti u budućnosti.

Zadovoljstvo označavaju pridevi: *E content, contented, satisfied, glad.*

Sreću kao stanje u kome se negira briga označavaju pridevi: *E carefree, untroubled* i koji su obrađeni u poglavlju o emociji spokoja.

Dobro raspoloženje označavaju pridevi: *E light-hearted, good-humoured.*

Sreća kao stanje u kome se subjekat zabavlja i šali označena je pridevima: *E jovial, jolly, joking, .*

U srpskom jeziku pridevi koji označavaju sreću i radost jesu: *S srećan, radostan, veseo, obradovan, razveseljen, razgaljen, nasmejan, razigran, raspevan, poletan, lepršav, ozaren, vedar, krepak, čio.*

Izuzetnu radost označavaju pridevi: *S presrećan, euforičan, ekstatičan, ushićen, uznesen.*

Sreću kao stanje u kome se negiraju brige označava pridevi *S bezbrižan* koji je obrađen u poglavlju o spokoju. Zadovoljstvo je označeno pridevom *S zadovoljan*, dobro raspoloženje pridevom *S raspoložen*, a sreća kao stanje u kome se subjekat šali pridevom stranog porekla *S žovijalan*, koji je takođe jedan od navedenih sinonima.

Ovi pridevi, kao što vidimo, označavaju različite varijante kognitivnog scenarija sreće, te se mogu i grafički prikazati (Tabela 48)¹⁴⁷

Tabela 48: Engleski i srpski pridevi koji označavaju sreću i radost

Varijante sreće:	Engleski	Srpski
sreća, radost	<i>happy, joyful, joyous, cheerful, cheery, merry, gleeful, mirthful, smiling, beaming, grinning, buoyant, bright, light, bubbly, radiant, sunny,</i>	<i>srećan, radostan, veseo, obradovan, razveseljen, razgaljen, nasmejan, razigran, raspevan, poletan, lepršav, lagan, ozaren, vedar, krepak, čio,</i>

¹⁴⁷ Iz tabele su dakle izostavljeni oni pridevi koji označavaju nadu i spokoj kao varijante kognitivnog scenarija sreće.

	<i>blithe, joyous, beatific, blessed.</i>	
izuzetna radost	<i>exuberant, elated, exhilarated, ecstatic, blissful, euphoric, overjoyed, exultant, rapturous, rapt, enraptured, delighted</i>	<i>presrećan, euforičan, ekstatičan, ushićen, uznesen</i>
zadovoljstvo	<i>content, contented, satisfied, glad</i>	<i>zadovoljan</i>
dobro raspoloženje	<i>light-hearted, good-humoured</i>	<i>raspoložen</i>
stanje u kome se subjekat zabavlja i šali	<i>jovial, jolly, joking,</i>	<i>žovijalan</i>

Kognitivni scenario

Kognitivni scenario sreće vrlo je kompleksan. Ranija ispitivanja kognitivnog scenarija sreće (Kosanović, 2009) pokazuju da se može govoriti o preko 15 elemenata, odnosno uzroka emocije sreće. Ipak, najprototipičniji uzrok sreće, prema ovom istraživanju, jesu pozitivni međuljudski odnosi koji su, dakle, najprototipičniji „dobitak“. Naime, prilikom dovršavanja rečenica u asocijativnom testu rađenom po uzoru na Dragičević (2010b) u kome su ispitanici dopunjavali rečenice započete izjavom *Srećan sam kada...* ili *Sreća je kada...*⁶⁷ engleskih i 61 srpskih ispitanika od po 90 govornika svakog jezika navelo je da su srećni kada su okruženi porodicom i prijateljima kojima pružaju ljubav ili od kojih primaju ljubav ili kada uživaju u partnerskoj ljubavi (Kosanović, 2009:197-202, 252) (Tabela 49).¹⁴⁸

¹⁴⁸ Tabela je preneti u originalnom obliku, ali su u zagradama dodati podaci koje autor smatra relevantnim, i koji su navedeni u komentaru tabele u Kosanović (2009:197-202, 252), te smo ih radi pojašnjenja ovde dodali u tabelu i stavili u zagrade.

Tabela 49: Poređenje elementa prototipičnog scenarija sreće u engleskom i srpskom jeziku

Elementi prototipičnog scenarija	Broj engleskih odgovora (od 90)	Broj srpskih odgovora (od 90)	Upadljive razlike
POZITIVNI MEĐULJUDSKI ODNOSI	67	61	
AKTIVNOST KOJU NEKO VOLI (HOBI)	28	13	•
POSTIGNUĆE I USPEH	18	17	
ZADOVOLJSTVO	18	14	
ODSUSTVO NEGATIVNIH SITUACIJA	15	14	
ZDRAVLJE	4	15	•
FIZIČKA PRIJATNOST	14	2	•
MIR I HARMONIJA	7	2	•
SVRHA (SMISAO)	4	0	•
Sve u životu ide dobro	4	0	•
Ispunjeni planovi	0	6	•
RAZLIČITI POZITIVNI DOGAĐAJI	6	7	
Praznik	2	0	
LEPO VREME ...	3	2	
Boravak u prirodi	3	1	
UŽIVANJE...	2	3	
Opuštenost	2	1	
Zabava	2	1	
SLOBODA	2	1	
NADA/IŠČEKIVANJE	2	1	
POSTOJANJE (ŽIVOT KAO TAKAV)	0	4	•
REAKCIJA NA EMOCIJU SREĆE	9	7	
Opis psihološkog stanja (pozitivnih misli) koje karakteriše sreću	5	0	•

Izvor: Kosanović (2009:252)

Ostali uzroci emocije sreće i radosti su neki drugi vidovi „dobitka“, kao što je vreme provedeno u omiljenim aktivnostima, uspeh, zdravlje itd. kako se vidi iz priložene tabele. Određene kulturološke razlike su uočljive u varijacijama kognitivnog scenarija sreće, pa je za srpske govornike uobičajenije da zdravlje smatraju prototipičnim uzrokom sreće, od engleskih govornika kojima je vreme provedeno u slobodnim aktivnostima prototipičniji primer kognitivnog scenarija sreće.

Tipično ponašanje subjekta radosti i sreće uključuje osmeh i smeh, živahno i brzo kretanje, trčanje i skakanje, igru i pesmu.

Pridevi koji označavaju sreću i radost nastali od participa ili glagolskog prideva trpnog

Uvid u prideve koji su nastali od participa ili glagolskog prideva trpnog u ovoj skupini (Tabela 50) pokazuje sporadično prisustvo ovakvog načina tvorbe. Sa jedne strane izdvajaju se engleski pridevi koji vode poreklo od sadašnjeg participa i označavaju ponašanje subjekta emocije (E *smiling, beaming, grinning*), a sa druge strane ukazuje se na to kako neki objekat (stimulus) utiče na subjekta i izaziva u njemu emociju sreće, što je slučaj kod prideva u oba jezika koji su nastali od prošlog participa ili glagolskog prideva trpnog, kao što su recimo S *enraptured, delighted, satisfied, exhilarated* ili S *obradovan, razveseljen, razgaljen*. Postoje i oni srpski pridevi koji su nastali od refleksivnih glagola poput S *razigran, raspevan*. Vidi se da je i ovde glagolsko poreklo prideva motivisano konceptualizacijom same emocije sreće kroz uviđanje njenog kognitivnog scenarija.

Tabela 50: Engleski i srpski pridevi koji označavaju sreću i radost– poreklo od participa ili glagolskog prideva trpnog

Varijante sreće:	Engleski	Srpski
sreća, radost	<i>happy, joyful, joyous, cheerful, cheery, merry, gleeful, mirthful, smiling, beaming, grinning, buoyant, bright, bubbly, radiant, sunny, blithe, joyous, beatific, blessed.</i>	<i>srećan, radostan, veseo, obradovan, razveseljen, razgaljen, nasmijan, razigran, raspevan, poletan, lepršav, ozaren, vedar, krepak, čio</i>
izuzetna radost	<i>exuberant, elated, exhilarated, ecstatic, blissful, euphoric, overjoyed, exultant, rapturous, rapt, enraptured, delighted, high</i>	<i>presrećan, euforičan, ekstatičan, ushićen, uznesen</i>
zadovoljstvo	<i>content, contented, satisfied, glad</i>	<i>zadovoljan</i>
dobro raspoloženje	<i>light-hearted, high-spirited, good-humoured</i>	<i>raspoložen, oraspoložen</i>
stanje u kome se subjekat zabavlja i šali	<i>jovial, jolly, joking,</i>	<i>žovijalan</i>

Metafore i metonimije

Dominantni izvorni domeni koji su prisutni u metaforama koje čine osnovu srpskih i engleskih prideva koji označavaju sreću pre svega su domen svetlosti, toplote, lepog vremena, i vertikalne dimenzije (gore) (Tabela 51).

Tabela 51: Pridevi koji označavaju sreću i radost – metafore i metonimije

Emocija		Metafore i metonimije
sreća, radost	E, S	SREĆA JE SVETLOST I TOPLOTA <i>E beaming, radiant, sunny</i> <i>S ozaren, vedar</i> SREĆE JE GORE <i>E high-spirited</i> <i>S uznesen</i> SREĆA JE LAKOĆA <i>E light, light-hearted</i> <i>S lagan</i>
	E, S	Metonimija: ❖ smeh <i>E smiling, grinning</i> <i>S nasmejan</i> ❖ šala <i>E joking, jovial,</i> <i>S žovijalan</i>
	E	SREĆA JE MATERIJU U SADRŽATELJU <i>E joyful, cheerful, gleeful, mirthful, blissful</i> SREĆA JE TEČNOST KOJA SE PENUŠA <i>E bubbly</i>
	S	SREĆA JE LETENJE <i>S poletan, lepršav</i>
	S	Metonimija: ❖ pesma i igra <i>raziigran, raspevan</i>

Emocija sreće i radosti konceptualizuje se u oba jezika uz pomoć metafora: SREĆA JE SVETLOST I TOPLOTA (*E beaming, radiant, sunny, bright S ozaren, vedar*).

Kosanović (2009:129-13) obrađuje različite jezičke realizacije ove metafore ukazujući na povezanost svetlosti, toplote i lepog vremena u konceptualizaciji sreće ilustrovane rečenicama poput ovih „Sreća je parče sunca koje nas greje, spašavajući nas od svakog problema “ ili „Čelo se vedri od radosti, a lice sija od zadovoljstva, sija kao onaj lepi proletnji dan“ (Kosanović, 2009:130, 131), koje pokazuju kako se izvorni domen toplote, svetlosti i lepog vremena doživljava kao jedinstven pri konceptualizaciji sreće.

Primeri pridevske realizacije ove metafore su:

E *radiant, sunny*

She was *radiant* and she smiled the most when she was with him.

(OD)

In fact, I think of you as a *sunny* person, very cheerful and fun to be with...

(OD)

S *ozaren, radostan*

Pravi poslušnik, kad stane na molitvu, često postaje sav ozaren i radostan.

<https://slavoslovije.wordpress.com/tag/jevandelje/page/18/>

Sav radostan i *ozaren* pruži ruku ka frižideru.

<https://www.facebook.com/GlasNarodaInfo/posts/947700541985856>

Primeri pridevske realizacije ove metafore (E *high, high-spirited* S *uznesen*) ilustrovani su sledećim primerima. U ovoj metafori sreća je povezana i sa entuzijazmom:

E *high-spirited*

high-spirited holidaymakers

(OD)

S *uznesen*

Dok je Đura u svojim lirskim pesmama epski *uznesen* i poletan, Mileta je sasvim drugačiji, introvertno tih, lirski prigušen i tanan.

<http://riznicasrpska.net/knjizevnost/index.php?topic=792.0;wap2>

Metafora SREĆA JE LAKOĆA (E *light-hearted* S *lagan*) takođe je prisutna u oba jezika. Metafora SREĆA JE LAKOĆA može da se shvati i kao metonimija u kojoj se subjektivni osećaj lakoće u telu prenosi na samu emociju, mada se status metafore može braniti tvrdnjom da se nepovoljni emocionalno stanje brige konceptualizuje kao teret, te se ovde sreća konceptualizuje kao zbacivanje tog „tereta“ sa sebe. Ovde se primećuje dodirivanje kognitivnog scenarija emocije sreće sa kognitivnim scenarijom emocije olakšanja, ali i bezbrižnosti, pa čak i zabave.

E *light-hearted*

He was very *light-hearted*, and he always knew how to make her laugh.

S *lagan*

Želim vam dobar oporavak od srca, vratite nam se vedri i *lagani* kao orao kad raširi krila...

<http://www.manastir-lepavina.org/vijest.php?id=5937>

U engleskom jeziku u pridevskoj realizaciji prisutne su još i metafore SREĆA JE MATERIJU U SADRŽATELJU (E *joyful, cheerful, gleeful, mirthful, blissful*) i SREĆA JE TEČNOST KOJA SE PENUŠA (E *bubbly*) od kojih se ova prva u srpskom jeziku realizuje samo na nivou sintagme *S pun sreće, radosti*.

E *bubbly*

The bright and *bubbly* child looked alert and happy, surrounded by members of her foster family.
(OD)

U srpskom jeziku u pridevskoj realizaciji je prisutna metafora SREĆA JE LETENJE (*S poletan, lepršav*) koja je u engleskom jeziku realizovana u izrazima *E flying high, floating on air*).

S *poletan, lepršav*

...on me zove da ga sačekam i priča kako je prošlo, nekako sav *poletan*, ma bre *lepršav*, samo što ne poleti ...

<http://forum.krstarica.com/showthread.php/314213-%C5%A0ta-vas-je-danas-odu%C5%A1evilo/page42>

U oba jezika metonimije koje učestvuju u konceptualizaciji sreće su smeh (E *smiling, grinning, S nasmejan*) ili šala (E *joking, jovial, S žovijalan*):

E *grinning, jovial*

Every time I see happy, *grinning kids* enjoying a wee hill, my heart melts.

<http://www.walkhighlands.co.uk/Forum/viewtopic.php?f=9&t=45393>

The atmosphere was electric and both sets of fans were *jovial* and friendly for much of the game.

(OD)

S *žovijalan*

Pričljiv je, *žovijalan* (veseo), galantan, simpatičan...

<http://horoskop-e.com/astrologija/ostala-tela/astrologija-asteroidi?id=55>

U srpskom jeziku se u pridevskoj realizaciji još javlja i metonimija koja ukazuje na tipično ponašanje srećnog, pa i bezbrižnog, čoveka (*S razigran, raspevan*) kako ilustruje primer iz korpusa:

S razigran, raspevan

Sa osamnaest godina si gospodar kosmosa, pa i više. Čitav univerzum je za tebe, najobičnija provincija, koju prepešačiš rečima u par koraka. Svaki životni izazov je obična, jezička igrarija koju rešavaš u trenu. Onako *razigran, raspevan, zanesen*.

Neprijatne emocije

Neprijatne emocije često se nazivaju negativnim emocijama. Međutim, naziv „negativne emocije“ može upućivati na to da su ove emocije negativno društveno vrednovane ili negativno samovrednovane, te da su one zapravo „loše“ emocije. Vrlo je važno izbeći ovu zabludu, jer emocije zapravo nisu ni dobre ni loše, one su tu prevashodno da nam saopšte nešto važno. U tom smislu treba naglasiti da su upravo neprijatne emocije od ključnog značaja za opstanak. Neprijatne emocije su odgovor na prepreku (mogućnost gubitka) ili gubitak.

Prototipične neprijatne emocije su strah, ljutnja i tuga. Strah izražava procenu subjekta da je nemoćan pred preprekom ili protivnikom i da može doživeti gubitak. Ljutnja izražava procenu subjekta da poseduje moć da se suprotstavi prepreci ili protivniku, te da nadoknadi gubitak ili spreči (dalji) gubitak. Tuga označava emociju koju subjekat doživljava kada primeti gubitak ili oseća potpunu nemoć da ostvari dobitak koji mu je značajan. Pored ovih prototipičnih negativnih emocija postoji veliki broj njihovih varijacija od kojih se kao vrlo specifična izdvaja emocija gađenja povezana sa fiziološkim osećajem i bliska strahu i ljutnji, pošto proističe iz instinktivnog straha od trovanja, bolesti i smrti koji može proizvesti i odbijanje slično ljutnji. Ostale neprijatne emocije su: dosada i ravnodušnost, (neprijatno) iznenađenje, te veliki broj emocija srodnih strahu, ljutnji ili tuzi kao što su: uznemirenost, zavist, ljubomora, razočaranje, krivica, depresivnost itd.

Iako su, dakle, ove emocije neprijatne po subjekta, ukoliko su opravdane, one mogu biti izuzetno korisne. Ukazujući na pretrpljeni ili budući gubitak, neprijatne emocije motivišu subjekta da izbegne gubitak i da dođe do dobitka. Izbegavanjem gubitka subjekat, naravno, na kraju izbegava i neprijatne emocije. Tako nas, na primer, dosada motiviše da pronađemo neki novi objekat koji će nas zainteresovati i doneti nam dobitak, krivica nas motiviše da promenimo ponašanje koje je nanelo drugim ljudima ili nama samima gubitak, razočaranje nas sprečava da ponovimo ponašanje koje nam je nanelo gubitak itd. Čak i zavist i ljubomora, prototipično negativne društveno

vrednovane emocije, mogu nas podstaći da pronađemo način da ostvarimo dobitak baš kao i naš rival, a da mu pri tom ne nanesimo gubitak, što je samo jedno od mogućih neadekvatnih adaptivnih ponašanja. Drugim rečima neprijatne emocije poživaju na proceni da nešto nije u redu, da se dogodio gubitak ili da će se on tek dogoditi, međutim one nam ne govore koje ponašanje je najadekvatnije kako bismo gubitak nadoknadili ili izbegli. Izbor ponašanja je uvek stvar naše procene i odluke i često je zasnovano na prethodnom iskustvu (učenje po modelu). Ponašanje koje je obično bilo tipično prilikom izražavanja neke emocije u primarnoj porodici, vrlo verovatno će postati tipično ponašanje subjekta emocije u toku života. Tako se na primer u nekim porodicama ljutnja izražava bučno, dok u nekim porodicama onaj ko je ljut ćuti, te će vrlo verovatno i njihovi mlađi članovi usvojiti ovakav obrazac ponašanja prilikom ljutnje, iako oba ova obrasca ne moraju biti najadekvatniji izbor ponašanja.

Utoliko je važno naglasiti da „emocionalno opismenjavanje“, odnosno razvijanje „emocionalne inteligencije“ upravo za osnovni zadatak ima kako da vrati emocijama dugo zanemarivan značaj, tako i da istovremeno uputi čoveka na činjenicu da su emocije samo signali koji se tiču naše primarne procene gubitka ili dobitka, no da one nisu odgovorne za naš dalji izbor ponašanja. Emocije kao rezultat primarne procene dobitka ili gubitka, zapravo pred nas postavljaju zadatak da dodatno procenimo kakvo ponašanje će nas najadekvatnije sačuvati od gubitka i priuštiti nam dobitak. Dobar deo psihoterapije i počiva na osveščivanju neprijatnih emocija i njihovog uzroka čime se pacijentu otvara mogućnost slobodnog, svesnog izbora adekvatnog ponašanja, a izbegava se „automatski“ odgovor koji je često nastao učenjem prema lošem modelu u najranijem detinjstvu u primarnoj porodici.

Neprijatne emocije bile su osnovni predmet istraživanja psihologa i psihoterapeuta u 20.veku, ali one svakako nastavljaju da budu predmet interesovanja i ispitivanja. Većina neprijatnih emocija ima neprikosnoven status emocija, pa čak i osnovnih (univerzalnih) emocija (strah, ljutnja, tuga, gađenje) (Ortony&Turner, 1990; Seligman 2000 a,b).

Najzad, treba napomenuti da, baš kao što je to slučaj i sa prijetnim emocijama, neprijatne emocije nisu uvek predstavljene denotativno, već na njih upućuje konotativno (emocionalno) značenje reči koje učestvuju u iskazu. Tako jedno od najjezgrovitijih nabranja više neprijatnih emocija nalaizimo u govoru Šekspirovog Makbeta, iako u

ovom odlomku samo jedna jedina reč (*E fury*) direktno, denotativno, izražava emociju, dok sve ostale nose samo konotativno značenje neprijatnih osećanja:

*To-morrow, and to-morrow, and to-morrow,
Creeps in this petty pace from day to day,
To the last syllable of recorded time;
And all our yesterdays have lighted fools
The way to dusty death. Out, out, brief candle!
Life's but a walking shadow, a poor player,
That struts and frets his hour upon the stage,
And then is heard no more. It is a tale
Told by an idiot, full of sound and fury,
Signifying nothing.*

Osnovicu emocija u ovom odlomku čine dosada (*To-morrow, and to-morrow, and to-morrow/ Creeps in this petty pace from day to day*) i očaj (*And all our yesterdays have lighted fools / The way to dusty death... It is a tale/ Told by an idiot, full of sound and fury,/Signifying nothing.*) Međutim, u slabijoj meri u odlomku je prisutno i neprijatno iznenađenje (*And all our yesterdays have lighted fools/ The way to dusty death*), kao i strah i užas koji se implicitno javljaju kada ljudi shvate da su sve vreme išli ka smrti. Takođe, Šekspir nije propustio da u svom odlomku spomene i poslednju značajnu negativnu emociju – bes (*full of sound and fury*). Najzad, ne treba zaboraviti ni da je u odlomku prisutan aspekt društvenog vrednovanja, koji implicira prezir i gađenje (*fools, idiot*). Sve u svemu, iako je u ovom odlomku samo jedna reč upotrebljena da svojim denotativnim značenjem iskaže emociju (*E fury*–bes), uz pomoć konotacije izraženo je još pet neprijatnih emocija: dosada, očajanje, neprijatno iznandjenje, strah (užas) i prezir (gađenje).

U ovom istraživanju je obrađeno 274 engleskih prideva i 141 srpskih prideva koji označavaju neprijatne emocije. Od toga je 32 engleska prideva i 23 srpskih prideva negiralo neku prijatnu emociju ili stanje. Centralni pridevi koji označavaju negativne emocije su oni koji se odnose na tugu, ljutnju i strah (*E sad, angry, fearful, S tužan, ljut,*

uplašen), pa zatim i na gađenje i ravnodušnost (*E disgusted, indifferent S zgađen, ravnodušan*).

Srodnost kognitivnih scenarija straha, ljutnje i tuge

Kognitivni scenariji negativnih emocija straha, ljutnje i tuge tesno su povezani, tako da možemo govoriti o klasteru ovih negativnih emocija, i tek uviđanje njihove povezanosti može nam pružiti pun uvid u njihove osobnosti.

Pojava novog stimulusa može dovesti do **neprijatnog iznenađenja** ukoliko ga subjekat proceni kao potencijalno opasan ili nepovoljan. Ilustracija takvog neprijatnog iznenađenja iz svakodnevnog života bila bi pojava nepoznatog čoveka noću na kapiji našeg dvorišta.

Dalji scenario može uključivati procenu da je subjekat nemoćan, a preteći objekat moćan i opasan iz čega će slediti **emocija straha ili panike** koja može prozrokovati blokadu pokreta ili bežanje. U našem primeru to bi značilo da subjekat prepoznaje u čoveku ubicu, neprijateljskog vojnika i slično te procenjuje da ne može da ga pobedi, već može samo da čeka smrt ili pobjegne.

Druga varijanta je da subjekat proceni objekat kao potencijalno opasan ili nepovoljan, a svoje moći proceni kao dovoljne za pokušaj izmene situacije, uz određeno uviđanje mogućnosti neuspeha. U našem slučaju to bi značilo da subjekat prepoznaje lokalnu skitnicu koji je poznat kao problematičan momak, ali koga se subjekat izrazito ne plaši, te koji kod njega izaziva osećanje ljutnje i želje da ga otera iz dvorišta. Ljutnja može da implicira strah da će se nešto loše dogoditi ako ništa ne preduzmemo, te je u tom svetlu ljutnja povezana sa strahom. Na primer, ako ne zaustavimo lokalnu skitnicu on može napraviti neku nepriliku našim ukućanima, recimo ukrasti neki predmet iz dvorišta, i mi se toga plašimo. Isto tako na primer kada je roditelj ljut na svoje dete što ne uči i ne postiže uspeh u školi, on istovremeno doživljava strah da će dete postati problematično ili da neće imati uspeha u karijeri, drugim rečima da će mu se dogoditi nešto loše u budućnosti, a pošto detetov neuspeh vezuje i za svoj, ujedno doživljava strah i za

sopstvenu budućnost. O ljutnji se zato može govoriti kao o emociji koja može biti povezana sa strahom.

Sa druge strane, ljutnja može biti povezana i sa tugom. Ljutnja, naime, može biti povezana i sa uviđanjem gubitka i razočaranjem ili ogorčenjem što se nešto nepovoljno već dogodilo, te se u tom slučaju može povezati sa željom za osvetom i mržnjom kao načinom „popravke” gubitka. U ovom slučaju ljutnja je povezana sa tugom zbog gubitka, a ne sa strahom.

Najzad, tuga nastaje kao emocija povezana sa uviđanjem značajnog gubitka i svoje nemoći da izmenimo situaciju. Nakon emocije tuge koja odražava nemoć i nemogućnost promene, subjekat osećanja može iskusiti i sledeći korak u kognitivnom scenariju u kome se javlja osećanje izvesne moći i želje za promenom.

U svom destruktivnom obliku osećanje sopstvene moći i želja za promenom u slučaju gubitka (tuge) subjekta mogu odvesti u ljutnju ili mržnju. U svom konstruktivnom obliku, osećanje moći i želja za promenom u slučaju gubitka (tuge) dovode do pokušaja da pronademo kompenzaciju u novom dobitku, a to je put koji vodi do emocija poput hrabrosti, nade itd.

U svakodnevnom životu osećanje tuge se najbolje može ilustrovati kao osećanje koje nastupa kada osoba koju smo voleli nestane iz našeg života (smrću ili dugotrajnim razdvajanjem). Tuga je prototipična emocija koja se povezuje sa takvim gubitkom, no pored tuge subjekat može da oseća ljutnju na onoga ko je prozrokovao gubitak (Bog u slučaju prirodne smrti, ubica u slučaju nasilne smrti, sama voljena osoba u slučaju voljnog odlaska). U drugoj varijanti scenarija, nakon tuge, pa eventualno i ljutnje, dolazi do javljanja pozitivnih emocija poput hrabrosti (da se ide dalje, da se oprost), nade (u buduće pozitivne događaje) itd.

Treća varijanta kognitivnog scenarija tuge jeste povezana i sa uviđanjem nemogućnosti dobitka u budućnosti, i tada ima oblik čežnje i žaljenja za nemogućnošću dobitka. U svom ekstremnijem obliku procena da subjekat u budućnosti neće imati nikakvu moć da

ostvari dobitak, ili da neće moći da kompenzovuje nanese gubitak, može odvesti subjekta iz tuge u očajanje (a ovo u osećanje besmisla, pa i samoubistvo kao akciju koja može da proistekne iz ovakvog sleda događaja). Dakle, u slučaju gubitka voljene osobe, verovanje da ni na koji način nećemo moći da nadoknadimo gubitak ili da smo potpuno nemoćni da ga nadoknadimo može da dovede do osećanja očajanja. Takođe, procena da u budućnosti nećemo moći da ostvarimo neki značajan dobitak (na primer brak sa nekom osobom, preseljenje u drugu zemlju) može dovesti do beznadežnosti i očajanja.

Važno je naglasiti da očajanje može proisteći i iz osećanja ljutnje ili mržnje koje podrazumevaju procenu da subjekat poseduje moć da situaciju izmeni, pa kada se ispostavi da je to nemoguće nastupa očaj. U realnom životu to bi bila situacija kada subjekat pokušava da se osveti, ali bezuspešno, pa na kraju sebi oduzima život pod uticajem emocije očajanja.

Dakle, da sumiramo: strah ukazuje na potencijalni gubitak u budućnosti koji ne možemo da sprečimo, ljutnja ukazuje na gubitak prošlosti ili budućnosti protiv koga možemo protestovati i boriti se sa manje ili više uspeha, dok tuga ukazuje na gubitak u prošlosti koji ne možemo da izmenimo ili (manje uobičajeno) na nemogućnost dobitka u budućnosti.

Razumevanje povezanosti straha, ljutnje i tuge izuzetno je važno za razumevanje prideva koji označavaju stanja uznemirenosti, napetosti i nervoze, jer uviđanjem povezanosti neprijatnih emocija na primeru njihovog uobičajenog intenziteta bolje možemo da shvatimo emocije nižeg stepena intenziteta.

Možemo zaključiti kako kognitivni scenariji pojedinačnih neprijatnih emocija nisu strogo fiksirani, već podležu varijaciji i prelazima iz jedne emocije u drugu. Kao ilustracija ovoga može poslužiti i pasus koji govori o osećanjima osobe kojoj je umrla najbolja prijateljica. Njen iskaz ukazuje na povezanost tuge, ljutnje i očajanja, ali i na ostale emocije koje mogu pratiti tugu (šok, čuđenje, olakašanje). Primer istovremeno ilustruje upotrebu prideva *E lost* u značenju tuge i očajanja zbog pretrpljenog gubitka, odnosno zbog nemogućnosti postizanja cilja (dobitka).

E lost

I don't think anyone can tell you how to grieve. And what's more I don't feel anyone should tell you. Grief is a hugely personal thing. It's humungous, it's a mixture of shock, sadness, loss, anger, despair, relief, pain, bewilderment, reflection, it stirs up memories and a whole load of other emotions.

My best friend died in November. I was recently asked how I felt. *Lost*. Lost is the answer. I've lost the one person who I talked to about everything. I feel *lost* when I think of something I want to say to her, I look at the phone but she's not there. She'll never be there again. She won't phone and say "hey guess what?", she won't appear and say "g'day", she won't look at what I'm wearing and say "what the bloody hell?", she won't pour another glass, get irritated when I put something back, intentionally, in the wrong place, she won't arrive at our French holiday home with a bottle of cider and a tarte tartin. She won't read this. She won't know I'm *lost*. But I know I'm *lost*. Before she died we had a chat, I can still hear her when she said "you've seen enough cancer you deserve a cake". As she stood with one hand on the door of death she was thinking of my loss.

<http://www.nelliepompoms.co.uk/#!How-to-grieve/cz09/569967150cf2e94e3fb9dac4>

Strah

Emocija straha podrazumeva da subjekat procenjuje da može pretrpeti značajan gubitak, drugim rečima da mu pretil opasnost po život ili po „imetak“. Naravno, „imetak“ može biti i bilo koja apstraktna vrednost kao što je čast, slava, uspeh itd., a ne samo fizička imovina. Strah je vezan isključivo za budućnost i uključuje procenu da je subjekat nemoćan da u potpunosti vlada budućim događajima.

Strah se razlikuje po intenzitetu. Blagi oblici straha kao što su uznemirenost, zabrinutost i nervoza mogu imati dodirnih tačaka i sa emocijama ljutnje ili tuge. Intenzivniji oblici straha kao što su užas ili panika imaju jasnu formu ovog osećanja te se veoma razlikuju od osećanja ljutnje ili tuge.

Suprotnost strahu su spokoj ili hrabrost i vera u uspeh, kao što se može videti iz materijala oba jezika, a i pratiti u predloženom modelu klasifikacije emocija (Tabela 3).

Na primer, antonimi pridevu E *nervous* su E *relaxed, calm, bold ...* (CD), antonimi pridevu E *afraid* kako ih donose rečnici jesu E *brave, confident* (OD), antonim pridevu E *apprehensive* je E *confident* (CD). Suprotnosti se vide i iz srpskih sinonima pridevu S *uplašen – prestrašen, nespokojan* (RS) gde pridev S *nespokojan* ukazuje na suprotnost strahu u vidu spokoja i mira. Hrabrost kao suprotnost strahu vidi se i u primerima engleskih i srpskih prideva koji izražavaju hrabrost kao negaciju strahu od kojih su najilustrativniji E *fearless, unafraid* i S *neustrašiv, nezaplašen*. Predloženi model nam ukazuje na to da se strah prevazilazi ili smirenošću, ili snažnom željom za akcijom koja potire strah, a to je hrabrost. Pošto je snažna želja karakteristična i za ljutnju, hrabrost može biti kombinovana sa ljutnjom na neprijatelja ili ogorčenošću na njega. Takođe, hrabrost za razliku od straha podrazumeva osećanje moći.

Pridevi koji označavaju strah stvaraju kontinuum koji se zasniva, kao što smo već rekli, prevashodno na intenzitetu straha. Pridevi koji označavaju zabrinutost, uznemirenost, i nervozu gotovo da predstavljaju isti skup u kojima je strah smanjenog intenziteta. Ipak kod uznemirenosti i nervoze postoji određena nejasnoća po pitanju emocionalnog odgovora, te dok kod zabrinutosti jasnije preovladava strah, kod uznemirenosti i

nervoze mogu biti prisutni i elementi ljutnje. Strah, užas i panika razlikuju se prvenstveno po intenzitetu.

Reprezentativni pridevi dobijeni su prikupljanjem sinonima prideva E *worried, disturbed, nervous, apprehensive*, zatim E *afraid, frightened, alarmed, terrified* i srpskih prideva S *zabrinut, uznemiren, nervozan, uplašen, užasnut*.

Engleski pridevi koji izražavaju uznemirenost, brigu i nervozu kao blaže oblike straha (sa mogućim primesama ljutnje) jesu: E *anxious, perturbed, troubled, disquieted, bothered, disturbed, distressed, fretful, fretting, agitated, discomposed, perturbed, flustered, upset, restless, uneasy, tense, agitated*; *apprehensive, worried, anxious, edgy, excitable, jumpy, skittish, brittle, neurotic, nervous, strained, stressed, worked up, keyed up, overwrought, wrought up, strung out, fidgety, fevered, febrile, shaky, ruffled, flurried, stressful, harrassed, pressurized*.

Engleski pridevi koji označavaju strah su: E *afraid, timid, timorous, faint-hearted, cowardly, cowering, cowed, pusillanimous, daunted, trembling, quaking, quivering, shrinking, diffident, mousy*.

Engleski pridevi koji označavaju intenzivan strah su: E *horrified, panic-stricken, scared, frightened, panicky, alarmed, intimidated, terrified, scared stiff, scared witless, petrified, panic-stricken, terror-stricken, terror-struck, horror-stricken, horror-struck, frantic, hysterical, shaky, icy/cold with fear, pale with fear*.

Srpski pridevi koji označavaju uznemirenost, brigu i nervozu su: *uznemiren, nespokojan, onespokojen, nemiran, rastrojen, uzdrman, zabrinut, nervozan, razdražljiv, živčan, usplahiren, napet*.

Srpski pridevi koji označavaju strah su: S *uplašen, bojažljiv, zastrašen, ustrašen*
Srpski pridevi koji izražavaju intenzivan strah su: S *prestrašen, preplašen, prepadnut, uspaničen, užasnut, izbezumljen, unezveren, prestravljen, sleđen, ukočen, prebledeo od straha, bled od straha, pobledeo/prebledeo od straha*.

Ovi pridevi se mogu i tabelarno prikazati (Tabela 52).

Tabela 52: Pridevi koji označavaju emociju straha i srodne emocije u engleskom i srpskom jeziku

Emocija	Engleski	Srpski
uznemirenost zabrinutost nervoza	<i>anxious, perturbed, troubled, disquieted, bothered, disturbed, distressed, fretful, fretting, agitated, discomposed, perturbed, flustered, upset, restless, uneasy, tense, agitated ; apprehensive , worried, anxious, edgy, excitable, jumpy, skittish, brittle, neurotic, nervous, strained, stressed, worked up, keyed up, overwrought, wrought up, strung out, fidgety, fevered, febrile, shaky, ruffled, flurried, stressful, harrassed, pressurized.</i>	<i>uznemiren, nespokojan, onespokojen, nemiran, rastrojen, rastresen, uzdrman, zabrinut, nervozan, razdražljiv, živčan, usplahiren, napet</i>
strah	<i>afraid, timid, timorous, faint-hearted, cowardly, cowering, cowed, pusillanimous, daunted, trembling, quaking, quivering, shrinking, diffident, mousy.</i>	<i>uplašen, bojažljiv, zastrašen, ustrašen</i>
intenzivan strah	<i>horrified, panic-stricken, scared, frightened, panicky, alarmed, intimidated; terrified, scared stiff, scared witless, petrified, panic-stricken, terror-stricken, terror-struck, horror-stricken, horror-struck, frantic, hysterical, shaky, icy/cold with fear, pale with fear</i>	<i>prestrašen, preplašen, prepadnut, uspaničen, užasnut, izbezumljen, nezveren, prestravljen, sleđen, ukočen, prebledeo od straha, bled od straha, pobledeo/prebledeo od straha.</i>

Pridevi koji označavaju uznemirenost, zabrinutost i nervozu ukazuju na određenu mešavinu neprijatnih osećanja koja nisu izrazito jakog intenziteta. U toj skupini nailazimo na prideve koji prema rečničkim definicijama imaju dodirnih tačaka i sa tugom ili ljutnjom, a ne samo sa strahom. Na primer pridev E *distressed* implicira

uznemirenost, zabrinutost, bol ili tugu¹⁴⁹, te je samo preko značenja uznemirenosti i zabrinutosti vezan za strah. Pridev E *upset* pored zabrinutosti koja ga vezuju za strah implicira i tugu, pa i ljutnju¹⁵⁰. Pridev E *agitated* podrazumeva zabrinutost (veza sa strahom) i ljutnju¹⁵¹. Srpski pridevi S *nervozan* označava čoveka punog nervoze koja je, prema RSJ, stanje koje se definiše kao „nervna napetost, razdraženost, uzrujanost, nespokoјstvo, uznemirenost, pometnja, panika“, što su sve različita stanja bliska strahu, ali i ljutnji. Ukratko, iako ih u jeziku koristimo redovno i sa lakoćom dešifrujemo njihova značenja u kontekstu, pridevi koji ukazuju na uznemirenost u sebi sadrže elemente više od jednog neprijatnog osećanja i po tome su vrlo kompleksni. Primeri koji slede ukazuju na mešavinu osećanja koja je prisutna u pojedinim pridevima iz ove grupe. U zagradama su navedene različite mešavine osećanja koje mogu biti izražene istim pridevom.

E *distressed*

I was distressed at the news of his death. (= sad, worried)
(OD)

Because we couldn't find it as the light was fading quickly, Daniel became extremely upset and *distressed*.(= worried, sad)
(OD)

E *upset*

Don't get *upset* about the dress - there's only a little stain on it. (= worried)
(CBD)

She was very *upset* to hear that the party had been cancelled. (= angry, sad)
(CBD)

And they were very clearly *upset* about the arrests. (= afraid, worried, sad, angry)
(OD)

E *agitated*

---

¹⁴⁹ Definicije za ovaj pridev su na primer : *distressed* –suffering from extreme anxiety, sorrow, or pain (OD) - much troubled; upset; afflicted (CLD)– upset or worried (CBD)

¹⁵⁰ Definicija glagola E *upset* (od čijeg prošlog participa je nastao pridev E *upset*) je: *to upset* –to make (someone) unhappy, worried, etc.(MWD), –to make (someone) unhappy, disappointed, or worried (OD), to disturb mentally or emotionally (CLD), to make someone worried, unhappy, or angry (CBD). Definicija prideva E *upset* je: unhappy, disappointed, or worried (OD)

¹⁵¹ Definicija glagola E *agitate* (od čijeg prošlog participa je nastao pridev E *agitated*) je: *to agitate* – to disturb, excite, or anger (someone) (MWD) , to make (someone) troubled or nervous (OD), to excite, disturb, or trouble (a person, the mind, or feelings); worry (CLD), to make someone feel worried or angry (CBD).

He was extremely *agitated* and wouldn't let anyone near him before his father turned up.
(=worried, afraid)
(OD)

But when I got home from work last night I started feeling a bit *agitated* and I snapped at my wife for a harmless comment, which I shouldn't... (= irritable, angry)
<http://www.nomorepanic.co.uk/showthread.php?t=79765>

S *uznemiren*

Goraždevac: Pucano na kuće, Srbi *uznemireni*. (= zabrinuti, uplašeni, ljuti)
http://www.b92.net/video/vesti.php?yyyy=2015&mm=12&dd=07&nav_id=1071763

Igrači su *uznemireni* i zaprepašćeni, a rukovodstvo FSS preduzima sve mere i kontaktu smo sa lokalnom policijom i vlastima u Beogradu. (= zabrinuti, uplašeni)
<http://sport.blic.rs/fudbal/evropski-fudbal/karadzic-igraci-su-uznemireni-i-zaprepasceni-mec-bi-mogao-da-bude-doveden-u-pitanje/xkflhe3>

S *nespokojan*

Ako ste u snu dobili od nekoga ljubavno pismo ono označava da ste iz nekog razloga *nespokojni* i nezadovoljni. (= zabrinuti)
http://superzena.b92.net/sanovnik/slovo.php?nav_id=929695

Jednostavno, bili su *nespokojni*, da to ne kvalifikujem kao uplašeni, jer bi malo ko sa ove vremenske distance u tako nešto poverovao. (= zabrinuti, uplašeni)
<http://www.intermagazin.rs/nato-srbija-kad-zlocinacka-alijansa-zari-i-pali-srpskom-vojskom-smenjuje-generale-pukovnike/>

A kada Vas jednom obuzme sumnja i postanete duboko *nespokojni*, teško Vas je utešiti uveravanjem da se varate i da su drugi mnogo ograničeniji nego što mislite.
(= zabrinuti, tužni, razočarani, uplašeni)
http://www.astro-art.net/asc_popup.php?koji=gemvir

I šta posle svega ovoga ima moj napaćeni narod na Kosmetu? Mi smo *nespokojni*, *tužni*, poniženi i bespomoćni. (= zabrinuti, uplašeni, tužni)
<http://www.beoforum.rs/konferencija-povodom-13-godina-od-nato-agresije-nad-jugoslavijom/334-natasa-scepanovic-predsednica-udruzenja-porodica-kidnapovanih-i-ubijenih-na-kosovu-i-metohiji-izlaganje-na-konferenciji-da-se-ne-zaboravi-agresija-nato-kosovo-i-metohija-13-godina-poslehtml.html>

Primeri iz korpusa pokazuju da uznemirenost može čak imati veze i sa dosadom (nedostatkom dovoljnih ili prijatnih stimulusa).

E *restless*

I am *restless*. I am athirst for far-away things.
My soul goes out in a longing to touch the skirt of the dim distance.

O Great Beyond, O the keen call of thy flute!
I forget, I ever forget, that I have no wings to fly, that I am
bound in this spot evermore.

Tagore: The Gardener, 5

<http://www.gutenberg.org/files/6686/6686-h/6686-h.htm>

S nespokojan

Nespokojan sam. Žudim za dalekim stvarima. Duša moja bludi u čežnji da dodirne rub tamne pučine.

O veliki drugi svete, o plahoviti doziv tvoje frule!

Zaboravljam, zaboravljam uvek da nemam krila za letenje, da sam prikovan za ovo parče zemlje za večita vremena.

Tagore, Gradinar, 5 (prevod: David Pijade)

Kognitivni scenario straha i srodnih emocija

Kognitivni scenario emocije straha i srodnih emocija sastoji se od više potencijalnih scenarija.

Kognitivni scenario uznemirenosti, zabrinutosti i nervoze obuhvata situaciju kada subjekat procenjuje da je neki objekat ugrozio ili će ugroziti njegov „imetak“ (život, porodicu, mir, sreću, čast, dobrobit itd.), ali bez procene neposredne opasnosti. Pod uticajem uznemirenosti i straha subjekat može da ispoljava ponašanje karakteristično za ljutnju.

Kognitivni scenario straha podrazumeva procenu subjekta da mu pretili prostorno i vremenski bliska opasnost, odnosno da je izvesna mogućnost „gubitka“. Emocija straha obično podrazumeva da subjekat ima određeno vreme da se pripremi za akciju kao odgovor na opasnost.

Emocija panike, za razliku od toga podrazumeva da je opasnost neposredna, a subjektive moći male, te da ima malo mogućnosti za manevarski prostor.

Prototipično ponašanje tipično za čoveka koji doživljava uznemirenost, zabrinutost ili nervozu jesu uznemireno hodanje, uznemireni pokreti (vrpoljenje), kršenje ruku, grizenje usana, itd. Prototipično ponašanje čoveka koji doživljava strah je slično kao i kod čoveka koji doživljava iznenađenje, a to je snažan udah, širenje očiju, eventualno otvaranje usta uz fiziološku reakciju bledila, hladnog znoja i slično. Strah može

prouzrokovati i bežanje, pokret odbrane rukom i slično. Prototipično ponašanje čoveka koji doživljava paniku jeste širenje očiju, zaustavljanje, nepomičnost, vrisak, a zatim panično bežanje ili potpuna obamrlost. Ponekad panika može da izazove i iznenađan napad na neprijatelja.

Istraživanje koje je sprovedla Dragičević (2010b:195) pokazuje da se ljudi veoma plaše gubitka ljubavi i društvenih veza, odnosno da se plaše usamljenosti, a zatim se plaše gubitka nekoga ili nečega, te najzad i gubitka života (smrti).

Aspekti emocije straha i srodnih emocija i društveno vrednovanje

Kao što smo već pomenuli, važan aspekt emocije straha i srodnih emocija je intenzitet emocije i osećanje nemoći kod subjekta. Negativno društveno vrednovanje straha takođe je prisutno u nekim slučajevima i to kada se strah procenjuje kao preteran i neadekvatan.

Zanimljivo je da u engleskom jeziku postoji pridev koji kvalifikuju čoveka kao kukavicu (neopravdano bojažljivog čoveka) *E cowardly* dok u srpskom jeziku sličan pridev može da se upotrebi samo za postupak, gest, ponašanje itd. (*S kukavički*), a čovek koji se preterano plaši kvalifikovan je odgovarajućom imenicom *S kukavica*¹⁵².

E cowardly

...he was a weak, cowardly man (OD)

---

¹⁵² *S kukavica* je imenica nastala metonimijskim prenosom, pošto je kukanje radnja tipična za strah ili tugu. Onaj koji kuka, žali se i plaši jeste, dakle, kukavica. Skok navodi da reč *S kukati* znači prvo imitirati pticu kukavicu, a onda kukati u smislu naricanja. Međutim imenica *S kukavica* kada je upotrebljena u značenju bojažljivog čoveka morala je biti motivisana karakteristikom uplašenog čoveka da kaže „kuku meni“, a ne prema poređenju sa ponašanjem ptice kukavice. I pridev *E cowardly* u davnoj prošlosti nastao je metonimijskim prenosom. Naime, pridev *E cowardly* vodi poreklo preko francuskog od latinske reči sa značenjem „rep“ koja implicira podviganje repa kod uplašanih životinja, baš kao u srpskom idiomu *S podviti rep* (=uplašiti se) <http://www.merriam-webster.com/dictionary/coward>

Pridevi koji označavaju strah i srodne emocije nastali od participa ili glagolskog prideva trpnog

Glagolsko poreklo prideva koji označavaju strah i srodne emocije može se pratiti i u tabeli (Tabela 53) u kojoj se uočava da veliki broj ovih prideva vodi poreklo

Tabela 53: Pridevi koji označavaju emociju straha i srodne emocije nastali od participa ili glagolskog prideva radnog

Emocija	Engleski	Srpski
uznemirenost zabrinutost nervoza	<i>anxious, perturbed, troubled, disquieted, bothered, disturbed, distressed, fretful, fretting, agitated, discomposed, perturbed, flustered, upset, restless, uneasy, tense, agitated ; apprehensive , worried, anxious, edgy, excitable, jumpy, skittish, brittle, neurotic, nervous, strained, stressed, worked up, keyed up, overwrought, wrought up, strung out, fidgety, fevered, febrile, shaky, ruffled, flurried, stressful, harrassed, pressurized.</i>	<i>uznemiren, nespokojan, onespokojen, nemiran, rastrojen, rastresen, uzdrman, zabrinut, nervozan, razdražljiv, živčan, usplahiren, napet</i>
strah	<i>afraid, timid, timorous, faint-hearted, cowardly, cowering, cowed, pusillanimous, daunted, trembling, quaking, quivering, shrinking, diffident, mousy.</i>	<i>uplašen, bojažljiv, zastrašen, ustrašen</i>
intenzivan strah	<i>horrified, panic-stricken, scared, frightened, panicky, alarmed, intimidated; terrified, scared stiff, scared witless, petrified, panic-stricken, terror-stricken, terror-struck, horror-stricken, horror-struck, frantic, hysterical, shaky, icy/cold with fear, pale with fear</i>	<i>prestrašen, preplašen, prepadnut, uspaničen, užasnut, izbezumljen, unezveren, prestravljen, sleden, ukočen, prebledeo od straha, bled od straha, pobledeo/prebledeo od straha.</i>

Pridevi koji označavaju strah i srodne emocije mogu naglašavati dejstvo objekta na subjekta, odnosno činjenicu da opasan objekat izaziva neku vrstu straha i takvi pridevi

su nastali od prošlog participa glagola ili od trpnog glagolskog prideva (E *worried, agitated, frightened, terrified* S *zabrinut, uznemiren, uplašen, prepadnut*).

Sa druge strane, ovi pridevi mogu naglašavati i samo emocionalno stanje subjekta koje je često metonimijski povezano sa ponašanjem subjekta koji oseća strah i takvi pridevi su u engleskom jeziku ponekad nastali od sadašnjeg participa (E *trembling, quaking, quivering, shrinking*).

Pridevi u kojima se ne iskazuje dejstvo objekta na subjekat mogu biti i bez glagolskog porekla (E *anxious, nervous* S *nervozan, nemiran*), a u engleskom jeziku se izdvaja jedna grupa prideva koji nisu nastali od participa, ali su izvedeni od glagola kao što su na primer E *jumpy, fidgety, shaky, excitable*. I u srpskom jeziku postoje pridevi koji su indirektno izvedeni od glagola, ali ne od glagolskog prideva trpnog kao što je recimo S *bojažljiv* (nastale od imenice S *bojazan* ili od glagola S *bojati se*) ili S *razdražljiv*, a koji ukazuju na subjektovo emocionalno stanje, ali ne i na direktno dejstvo objekta. Međutim, između engleskih i srpskih prideva iz ovih skupina ne postoji prava paralela, jer srpski sufiks S-*ljiv* („koji je sklon nečemu“), u potpunosti ne odgovara po svom značenju engleskom sufiksu E-*y* („koji nešto radi“), a takođe i srpski glagoli S *bojati se, razdražiti* ne mogu se izjednačiti po tipu značenja sa metonimijskim glagolima E *jump, fidget, shake*.

Jedna grupa srpskih prideva koja nema paralelu u engleskom jeziku po kriterijumu glagolskog porekla jeste skupina prideva nastalih od glagolskog prideva radnog glagola koji ukazuju na fiziološko stanje (prebledeti, pretrnuti, slediti se) S *prebledeo, pobledeo, pretrnuo, sleđen* dok je u engleskom jeziku isto metonimijsko značenje izraženo pridevima koji nemaju glagolsko poreklo E *pale, numb, icy*.

Interesantno je da deluje da pridevi glagolskog porekla u oba jezika dominiraju u skupinama koje izražavaju uznemirenost i paniku, a nisu dominantni u skupini koja izražava zabrinutost i nervozu. Čini se da je u skupini prideva koja izražava zabrinutost i nervozu prisutan snažniji fokus na unutrašnje stanje subjekta ili na njegovo ponašanje,

a ne na dejstvo objekta na subjekta (E *anxious, nervous, uneasy* S *nervozan, živčan, razdražljiv*).

Metafore i metonimije

Pojmovne metafore i metonimije koje izražavaju strah i srodne emocije odlikavaju razlike u konceptualizaciji ovih inače srodnih emocija (Tabela 54).

Tabela 54: Pridevi koji označavaju emociju straha i srodne emocije u engleskom i srpskom jeziku – metafore i metonimije

Emocija		Metafore i metonimije
uznemirenost zabrinutost nervoza	E, S	UZNEMIRENOST JE KVARENJE MEHANIZMA <i>E discomposed</i> <i>S rastrojen</i> UZNEMIRENOST JE UZDRMANOST/UZBURKANOST <i>E agitated</i> <i>S uzdrman</i>
	E	NERVOZA JE GRIŽENJE <i>E fretful, fretting</i> NERVOZA JE PRITISAK <i>E pressurized</i> NERVOZA JE KRHKOST <i>E brittle</i> NERVOZA JE NAKOSTREŠENOST <i>E ruffled</i>
	E, S	Metonimija: napetost mišića <i>E strained, tense, strung out</i> <i>S napet</i> napetost nerava <i>E nervous</i> <i>S nervozan, živčan</i> groznica <i>E fevered, feverish</i> <i>S grozničav</i>
	E	Metonimija: ❖ drhtanje <i>E shaky</i> ❖ nagli pokreti <i>E jumpy, fidgety</i> ❖ premor <i>E overwrought, wrought up, worked up</i>
strah	E	Metonimija: ❖ drhtanje <i>E trembling, quaking, quivering</i> ❖ slabost srca

		<p>E <i>faint-hearted</i> ❖ skupljanje i čučanje E <i>cowering, shrinking</i>, ❖ prototipičan nosilac osobine–životinja E <i>mousy</i></p>
panika	E, S	<p>PANIKA JE UDARAC I PAD E <i>panic-stricken, panic-stricken, terror-stricken, terror-struck, horror-stricken, horror-struck</i> S <i>prepadnut</i> NEPOMIČAN ČOVEK JE POPUT KAMENA E <i>petrified</i> S <i>skamenjen</i> PANIKA JE GUBLJENJE RAZUMA (RAZUM JE PREDMET) E <i>scared witless</i>, S <i>izbezumljen</i></p>

U oba jezika uznemirenost se konceptualizuje kao kvarenje reda: UZNEMIRENOST JE KVARENJE MEHANIZMA (E *discomposed* S *rastrojen*), ili uzburkanost/uzdrmanost: UZNEMIRENOST JE UZDRMANOST/UZBURKANOST (E *agitated* S *uzdrman*). U srpskom jeziku i pridev S *uzburkan* može da se koristi uz reči kao što su S *osećanje, stanje duše*, u značenju uznemirenosti, no on ne može da se koristi da opiše osobu.

U slučaju nervoze nailazimo na zanimljivu situaciju. Za svaku od uočenih pojmovnih metafora u engleskom jeziku realizovanih kroz prideve, u srpskom jeziku postoji po jedan izraz ili idiom, ali koji nije pridevski realizovan. Tako je metafora NERVOZA JE GRIŽENJE realizovana kroz engleske prideve E *fretful, fretting*¹⁵³, a u srpskom jeziku na ovoj metafori nije zasnovan odgovarajući pridev u ovom značenju, već se ona realizuje kroz izraz S *jesti se, gristi se*.

E *fretful, fretting*

A common first reaction to having made a mistake is to become upset, to become fretful or angry about it, or if it is a serious mistake to become deeply burdened and even depressed.

¹⁵³ Glagol E *to fret* ima sledeću definiciju: *to fret*–to eat into something , to affect something as if by gnawing or biting: grate, to corrode, to wear (origin:from Old English *fretan*–to devour) (<http://www.merriam-webster.com/dictionary/fret>)

“Where on earth is our president?” That is the question one would expect *fretting* citizens to pose when the whereabouts of their leader eludes them 12 days after the close of a two-day conference he took part in.

<http://www.thestudentroom.co.uk/showthread.php?t=2655140>

S grize se u sebi

Od početka tranzicije nema posao, fabrika propala, uzalud čeka dvadesetak zaostalih plata i *grize se u sebi*.

(primer iz govora)

Engleski pridev nastao od prošlog participa E *pressurized* odslikava metaforu

NERVOZA JE PRITISAK, koja se u srpskom primarno realizuje kroz izraz S *pod pritiskom*, a nema pridevsku realizaciju.

E *pressurized*

Do you always *feel pressurized* due to pending work?

<https://www.facebook.com/rimtghn/posts/103173906463791>

S idiom: pod pritiskom

To se najčešće dešava zato što su deca *pod pritiskom* da li će opravdati poverenje roditelja što su im priuštili školovanje.

<http://ispovesti.com/ispovest/1022647>

Nervoza se konceptualizuje i kao sklonost pucanju zbog slabosti materijala kao u metafori NERVOZA/STRAH JE KRHKOST reliazovanoj u engleskom kroz pridev E *brittle*¹⁵⁴. Ista metafora sadržana je u srpskom glagolu S *pucati*, kada izražava nervozu, a slična metafora u srpskom postoji i u izrazu S *pucati po šavovima*.

E *brittle*

Many 23 year-olds in a position of such authority would come across as *brittle and anxious*, but not this one.

<http://www.telegraph.co.uk/sport/cricket/counties/8419792/Surrey-captain-Rory-Hamilton-Brown-says-he-would-rather-be-plain-old-Rory-Brown.html>

I'm broken, *brittle*, and *afraid*. In the face of death, I stood like a coward, ready to beg for my life.

<http://www.amazon.co.uk/Seize-Delirious-book-Clarissa-Wild-ebook/product-reviews/B00Q1UTO78>

Engleski pridev E *ruffled* se koristi u značenju nervoze i uznemirenosti, i odslikava metaforu NERVOZA JE NAKOSTREŠENOST. U srpskom jeziku pridev S *nakostrešen* izražava samo ljutnju, a ne i nervozu. Engleski pridev E *ruffled* doduše

---

¹⁵⁴ Definicija prideve E *brittle*: hard but liable to break easily (OD)

mogao bi se svrstati i pod metaforu UZNEMIRENOST JE UZBURKANOST, pošto glagol *E to ruffle*, izražava i uzburkanost vode i razbarušenost kose i kostrešenje perja.

E ruffled

He or she would get angry when you did not, be calm and poised when you felt *ruffled and anxious...*

<http://people.bath.ac.uk/su8scifi/phpbb3/viewtopic.php?t=348>

Metonimije realizovane kroz prideve u oba jezika uključuju one koje govore o fiziološkim reakcijama na nervozu (strah), a to su napetost mišića (*E strained, tense, strung out S napet*), napetost nerava (*E nervous S nervozan, živčan*) i stanje nalik na groznicu (*E fevered, feverish S grozničav*).

U engleskom jeziku pridevi koji izražavaju nervozu uključuju još i drhtanje (*E shaky*), nagle pokrete (*E jumpy, fidgety*), i osećanje premora (*E overwrought, wrought up, worked up*). U srpskom jeziku strah može biti izražen kroz pridev *S drhtav*, ali se on u srpskom jeziku koristi da opiše glas, a ne celu osobu.

Zanimljivo je da su engleski pridevi koji izražavaju strah uglavnom zasnovani na metonimiji koja se tiče fizioloških reakcija kao što je drhtanje (*E trembling, quaking, quivering*), slabost srca (*E faint-hearted*), skupljanje i čučanje (*E cowering, shrinking*).

U engleskom jeziku se metonimijski prenos odvija i putem imenovanja miša kao životinje koja je prototipični nosilac emocije straha i koji je realizovan pridevski (*E mousy*). U srpskom jeziku nema odgovarajućih paralela u pridevima, ali zapaža se idiom koji odgovara engleskom pridevu *E mousy* i koji glasi *S u mišjoj rupi*, a znači „uplašen“.

But, out of fear men will take over again and subjugate women into *being mousy wives...*

<https://uk.answers.yahoo.com/question/index?qid=20150812082432AAiDicT>

S u mišjoj rupi

U mišjoj rupi: Turci više ne ulaze u vazdušni prostor Grčke!

<http://www.prelistavanje.rs/vest/prikazi/u-misjoj-rupi-turci-vise-ne-ulaze-u-vazdusni-prostor-grcke/1737652>

Konceptualizacija užasa i panike kao intenzivnih oblika straha ima dosta dodirnih tačaka sa emocijom iznenađenja, što potvrđuju metafore koje je odslikavaju. Emocija panike i užasa po intenzitetu je mnogo jača od straha, te kao da u njoj nema vremena za dugotrajano osećanje straha, pa ni za elaboraciju pojmovnih metafora i metonimija vezanih za strah. Iznenadnost i intenzitet emocija panike prikazane su kroz sliku udarca i pada kao u pojmovnoj metafori PANIKA JE UDARAC I PAD (E *panic-stricken*, *panic-stricken*, *terror-stricken*, *terror-struck*, *horror-stricken*, *horror-struck* S *prepadnut*). Gubitak kontrole je naglašen u metafori PANIKA JE GUBLJENJE RAZUMA (RAZUM JE PREDMET) (E *scared witless*, S *izbezumljen*):

E *scared witless*

I suddenly realized how foolish I was acting, *scared witless* by a simple dream.(OD)

S *izbezumljen*

Mali Sven bio *izbezumljen* od straha.

<http://www.vesti.rs/Hronika/Mali-Sven-bio-izbezumljen-od-straha.html>

Dečak se ohrabri i uze jednu posečenu ružu sa zemlje, ali je odmah baci i *izbezumljen* pobeže odatle: među njenim laticama video je jedno majušno mrtvo dete.

Stevan Pešić: Dopisivanje sa Bogom (GB)

Salir je stajao *izbezumljen*, kako se Praku činilo, od straha i iznenađenja.

Aleksandar Mandić: Kopilad bogova (GB)

Metafora NEPOMIČAN ČOVEK JE POPUT KAMENA (E *petrified* S *skamenjen*)

takođe je prisutna u oba jezika:

The *petrified* child clung to her mother.

(OD)

Iako važi za neustrašivog momka i stalno se hvali da se ne plaši ničega, Kristijan Golubović je noćas stajao *skamenjen od straha*...

<http://www.svet.rs/nas-svet/estrada/neustrasivi-pogledajte-sta-je-kristijana-na-smrt-prepalo-video>

Dosada i ravnodušnost

Neprijatne emocije dosade i ravnodušnosti javljaju se u situaciji kada subjekat procenjuje da ne postoji mogućnost dobitka. Dosada i ravnodušnost nisu iste emocije, mada im je elemenat koji se tiče nemogućnosti dobitka istovetan. Međutim dok subjekat dosade obično želi da promeni svoje stanje, subjekat ravnodušnosti obično ne želi da promeni svoje emocionalno stanje po pitanju nekog stimulusa i želi da ostane pasivan. U svakom slučaju, kod subjekta postoji nedostatak interesovanja za svoje okruženje.

Srpski asocijativni rečnik (Piper et al., 1995) pod odrednicom *S ravnodušnost* prikazuje da su asocijacije govornika na tu reč obuhvatale odgovore kao nezainteresovanost (39), flegma (25), bezosećajnost (18), dosada (18) što ukazuje na srodnost ovih stanja, koja se ipak ne mogu izjednačiti.

Dosada može podrazumevati tri situacije:

1. Subjektat ne uočava stimulus u svojoj okolini koji bi mu doneo dobitak, iako to želi. („Nema tu ničeg interesantnog”).
2. Subjektat procenjuje da mu već uočeni stimulus neće doneti dobitak („Ovo nije interesantno”). U tom slučaju procena može biti:
  - a) adekvatna
  - b) neadekvatna

Ako je procena neadekvatna može biti posledica subjektove lenjosti da uvidi mogućnost dobitka koji stimulus u sebi nosi, ili pak neadekvatne gordosti i prezira.

3. Subjektat je zasićen stimulusima (umoran) i nije u stanju da proceni mogućnost dobitka koji bi mu postojeći stimulusi mogli doneti („Ja nemam snage/kapaciteta da u ovome pronađem nešto interesantno.”)

Nekoliko primera konkretnih situacija ilustruju ove varijante dosade:

1. Detetu je dosadno u parku jer ne zna čime bi se poigralo.
2. Studentu je dosadno jer smatra da predavanje koje sluša nije korisno za ispit. Mladiću je dosadno na žurki jer na nju nije došla devojka koja mu se sviđa. U oba slučaja procena može biti adekvatna ili neadekvatna. Ako je neadekvatna, mladić u

prvom slučaju može da bude lenj i da se ne trudi da uvidi korisnost predavanja, a u drugom slučaju može da prezire sve devojke na žurki jer nisu dovoljno dobre za njega (gordost), iako to ne mora da bude sasvim tačna procena.

3. Studentu je dosadno jer inače interesantno predavanje predugo traje i on je umoran i ne uspeva da održi pažnju.

U tom smilu ilustrativna je definicija dosade koju donosi MWD:

Boredom—the state of being weary and restless through lack of interest

Primećujemo da ova definicija obuhvata sva tri elementa dosade koja se, kako sledi iz ove definicije, mogu izraziti pridevima (1) E *restless*, S *nemiran* (2) E *uninterested*, S *nezainteresovan* i (3) E *weary*, S *zamoren, zasićen* i koji tačno odgovaraju trima gorenavedenim situacijama.

Ipak jedna od najznačajnijih odlika emocije dosade jeste da subjekat želi da je prekine i zameni emocijom interesovanja koja mu omogućava dolazak do dobitka. Pri tom, ukoliko je dosada neadekvatno osećanje, treba napomenuti da bi prikladno adaptivno ponašanje uključivalo uviđanje sopstvene greške u proceni.

Emocija dosade, dakle, podstiče određeno aktivno adaptivno ponašanje kod subjekta, bilo da se ono tiče promene sredine ili promene ugla gledanja, i to je njena osnovna funkcija.

Za razliku od ovoga emocija ravnodušnosti pre svega podstiče pasivno adaptivno ponašanje, te ne podrazumeva obavezno želju da se ne bude ravnodušan i da se to emocionalno stanje promeni.

Ravnodušnost je izuzetno kompleksna emocija. U rečnicima se ravnodušnost dovodi prevashodno u vezu sa pomanjkanjem interesovanja i saosećanja, kako vidimo iz definicije u OD:

Indifferent—having no particular interest or sympathy

Kao antonim pridevu E *indifferent* u OD su navedeni pridevi E *heedful, caring* koje ukazuju na saosećanje (želju da drugi čovek ostvari dobitak ili nadoknadi gubitak), ili E

enthusiastic koji ukazuje na želju za dobitkom¹⁵⁵. Sa druge strane za pridev E *interested* kao antonimi su navedeni E *apathetic, indifferent, disinterested* (OET). Možemo zaključiti da rečnička definicija ravnodušnosti naglašava nedostatak interesovanja, želje i saosećanja.

Ako ravnodušnost izrazimo uz pomoć pojmova dobitka i gubitka, iz navedenih definicija možemo zaključiti da se ravnodušnost svodi na procenu da ne postoji mogućnost ličnog dobitka u postojećem stimulusu, te da stoga i izostaje emocionalni odgovor.

Razlozi zbog koga ne postoji mogućnost ličnog dobitka mogu biti različiti:

1. Subjekt može proceniti da mu stimulus objektivno neće doneti dobitak, bez obzira na stepen subjektivne moći ili nemoći. U tom slučaju ravnodušnost je isto što i **nezainteresovanost**. Tako na primer čovek može biti ravnodušan prema umetničkom delu koje ne razume i u kome ne vidi ništa estetski zadovoljavajuće, poučno ili vredno pažnje, drugim rečima u kome ne vidi nikakav dobitak.
2. Subjekt može proceniti da ostvareni ili mogući dobitak ne može da nadoknadi njegov već pretrpljeni gubitak. U tom slučaju ravnodušnost je **posledica tuge ili razočaranja**. Na primer, student može biti ravnodušan prema dobroj oceni koju je dobio ili koju će dobiti na osnovu dobro urađenog testa, zbog toga što je tužan zbog teške bolesti člana porodice, ili zbog toga što je razočaran zbog raskida sa devojkom. U tom slučaju ravnodušnost je posledica svesti da je naša nemoć da ostvarimo neki značajan dobitak (nadoknadimo gubitak) veća od naše moći kojom smo stekli neki manje značajan dobitak.
3. U ekstremnim slučajevima ravnodušnost može biti posledica procene da se nikada neće ostvariti nikakav značajan dobitak, ili da se nikada neće nadoknaditi neki veliki gubitak i tada je ravnodušnost isto što i **apatija ili depresija**, i bliska je osećanju **beznadežnosti i očajanja**. Tako su recimo u nemačkim logorima zatvorenici posle velikih nevolja koje su ih snašle postajali ravnodušni (Frankl, 1994:33). Ipak, za razliku od očajanja koje je kraknje destruktivno, ravnodušnost u ovim slučajevima

može biti vid samoodbrane koja omogućava puko preživljavanje, odricanje od bilo kakvog dobitka da bi se štedela snaga za opstanak.

4. Subjekat može proceniti da tuđ gubitak ili dobitak ne utiču na njega, i ne donose mu dobitak. U ovom slučaju ravnodušnost je isto što i **nedostatak empatije**. Nedostatak empatije može biti posledica obične sebičnosti, te tako čovek može da bude ravnodušan prema prosjaku jer ne vidi nikakav dobitak za sebe koji bi proistekao iz pružanja pomoći drugome (nedostatak identifikacije). Nedostatak empatije može biti posledica gordosti, te tako čovek može da bude ravnodušan prema siromašnima zbog toga što misli da je zbog posedovanja materijalnih dobara bolji od njih. Manjak empatije, najzad, može biti posledica i prezira (gađenja), te čovek može biti ravnodušan prema bolesnima ili siromašnima zbog toga što ih se gnuša. Takođe, subjekat može proceniti da tuđ dobitak njemu ne donosi dobitak i zbog toga što je u njemu prisutno **osećanje distance, suprotno osećanju zajedništva**, te tako čovek može biti ravnodušan prema velikom uspehu nacionalnog fudbalskog kluba ako ne vidi lični dobitak u tom uspehu (nedostatak identifikacije).
5. Subjekat može biti ravnodušan i zato što ne veruje u mogućnost dobitka zbog procene svog **nedovoljno uloženog truda**, što često opet svedoči o primarnom nedostatku želje, odnosno o primarnom nedostatku procene da je dobitak moguć. Tako student koji nije dobro spremio ispit može biti ravnodušan po pitanju toga da li će proći ispit ili ne, pošto u spremanje ispita nije uložio trud (želju).
6. Ravnodušnost, ponekad prividna (lažna), a ponekad čak i iskrena, može biti (podsvesni) **način prikrivanja straha**. Strah je emocija u kojoj subjekat procenjuje mogućnost gubitka, te sledstveno tome ne oseća sigurnost po pitanju mogućnosti dobitka. Tako neko može biti (prividno) ravnodušan prema rezultatu prijemnog ispita zbog toga što se plaši rezultata i strahuje od neuspeha.

U svim ovim slučajevima primećujemo da je zajednička komponenta ovih situacija to što subjekat ne reaguje emocionalno na stimulus, ili ne želi da emocionalno reaguje na stimulus. Druga komponenta je to što subjekat ravnodušnosti nije okrenut mogućnosti dobitka za sebe. U tom smislu ravnodušnost je čvršće povezana sa neprijatnim emocijama nego sa prijatnim, i nije tako neutralna emocija kako bi se na prvi pogled

moglo učiniti. Ravnodušnost je svakako emocija niskog stepena intenziteta i izražene pasivnosti.

Pridevi koji označavaju dosadu i ravnodušnost

Pridevi koji označavaju dosadu i ravnodušnost u engleskom i srpskom jeziku, a koje nalazimo u rečnicima sinonima¹⁵⁶ možemo podeliti na one koji su afirmativnog tipa, i na one koji izražavaju jasnu negaciju neke suprotne emocije, stanja ili ponašanja.

Afirmativni engleski pridevi koji označavaju **dosadu** su: *bored, fed up, tired, wearied, weary, sick and tired, listless, jaded, satiated, sated*

Engleski pridevi koji označavaju dosadu, a u sebi sadrže negiranje neke druge emocije su: *E uninterested, unmotivated.*

Afirmativni srpski pridevi koji označavaju dosadu su *S smoren, zamoren, zasićen, presit.*

Srpski pridevi koji izražavaju dosadu, a u sebi sadrže negiranje neke druge emocije su *S nezainteresovan, nemotivisan.*

Emocije koje su negirane u oba jezika jesu interesovanje i motivisanost (želja).

Engleski pridevi koji označavaju **ravnodušnost** mogu takođe biti afirmativnog tipa i to su: *E casual about, offhand about, oblivious to; cavalier about, frivolous about, dismissive of; bored by, weary of, lukewarm about, phlegmatic about; aloof, detached, distant, cold, cool, callous, aloof, withdrawn, numb*

Velika grupa engleskih prideva koji označavaju ravnodušnost izražavaju negiranje nekog emocionalnog stanja ili ponašanja i to su pridevi¹⁵⁷: *E indifferent, unconcerned*

---

¹⁵⁶ Glavni izvori sinonima za *E bored, indifferent* bili su rečnici MWD, CLD. U OD ne postoji odrednica *E bored* u tezaurusu. U srpskom jeziku glavni izvor sinonima za pridev *S ravnodušan* bio je RS, a pošto ne postoji odgovarajući pridev za onoga kome je dosadno (*S* dosađen*) sinonime smo morali da sakupimo na osnovu usmene ankete (*S smoren, zamoren, zasićen*)

about, apathetic about/towards, nonchalant about, uncaring about, uninterested in, uncurious, incurious, uninvolved in/with; heedless, careless of, reckless about, regardless of, unimpressed by, unmoved by, unshaken, unresponsive to, insouciant, unenthusiastic about, dispassionate, unresponsive, impassive, passionless, unemotional, emotionless, unfeeling, unsympathetic, uncompassionate, unexcited, expressionless

Srpski pridevi koji označavaju ravnodušnost mogu takođe biti afirmativnog tipa: S *ravnodušan, hladan, mlak, flegmatičan, distanciran, otupeo, uzdržan, letargičan, obamro, neutralan*).

Sledeći srpski pridevi označavaju ravnodušnost; ali uz pomoć negiranja nekog drugog emocionalnog stanja: S *bezosećajan, neosetljiv, bezizražajan, indiferentan, indolentan, nehajan, nezainteresovan, nemaran, nepomičan, neuznemiren*.¹⁵⁸

Emocije koje se negiraju ovim pridevima jesu:

1. interesovanje i radoznalost (E *uninterested, uncurious, incurious* S *nezainteresovan*),
2. oduševljenje ili divljenje (E *unimpressed*),
3. motivacija ili želja (E *unenthusiastic about, dispassionate, passionless*)
4. brižnost (E *mindless, heedless, reckless, uncaring* S *nehajan, nemaran*),
5. saosećajnost (E *unsympathetic, uncompassionate, unmoved* S *bezosećajan, neosetljiv*),
6. uznemirenost (S *neuznemiren*),

---

¹⁵⁷ Zadržali smo predloge koji su navedeni u OD kako bi se ukazalo na odnos subjekta prema objektu.

¹⁵⁸ I ovde smo nailazili na probleme koji se tiču prozirnosti negiranih prideva pogotovu kada su stranog porekla. Recimo kod prideva E *uncaring*, jasno je da je negirano emocionalno stanje označeno sa E *caring*. Međutim, sinhronijski gledano, nije baš najjasnije kakvo stanje je negirano pridevima E *apathetic, nonchalant, S apatičan, nonšalantan* jer su ove reči stranog porekla. Tek kada zaronimo u dijahroniju možemo shvatiti da reč E *apathetic* S *apatičan* dolaze od grčke reči kojom se negiraju emocije (pathos–emocija), a E *nonchalant* S *nonšalantan* dolaze od negiranja francuske reči potekle od latinskog *calere*–biti topao, pa su dakle slične pridevima E *cold, lukewarm* S *hladan, mlak*. Isti slučaj je i recimo sa pridevima E *indolent, S indolentan* koji vode porelo od latinskog *in+dolent*, tj. od latinske negacije glagola *dolere* sa značenjem „boleti“. Indolentan je dakle onaj koji ne oseća bol, ali prosečan govornik srpskog ili engleskog jezika će razumeti samo celokupno značenje reči, a ne negaciju reči koja označava bol.

7. uzbuđenje (E *unexcited*).

Takođe neki pridevi koji označavaju ravnodušnost negiraju:

1. emocionalnu procenu, razlikovanje stimulusa ili osetljivost (E *indifferent, unresponsive, unemotional, emotionless, unfeeling* S ravnodušan, indiferentan, bezosećajan, neosetljiv) i
2. izražavanje emocija (E *expressionless* S bezizražajan).

Ovi pridevi mogu se predstaviti tabelarno (Tabela 55).

Tabela 55: Engleski i srpski pridevi koji označavaju dosadu i ravnodušnost

Emocija	Engleski	Srpski
dosada	<i>fed up, tired, wearied, weary, sick and tired, listless, jaded, satiated, sated</i>	<i>zasićen, presit, smoren, zamoren</i>
	<i>uninterested, unmotivated</i>	<i>nezainteresovan, nemotivisan</i>
ravnodušnost	<i>casual about, offhand about, oblivious to; cavalier about, frivolous about, dismissive of; bored by, weary of, lukewarm about, phlegmatic about; aloof, detached, distant, cold, cool, callous, aloof, withdrawn, numb</i>	<i>ravnodušan, hladan, mlak, flegmatičan, distanciran, otupeo, uzdržan, letargičan, obamro, neutralan</i>
	<i>indifferent, unconcerned about, apathetic about/towards, nonchalant about, uncaring about, uninterested in, uncurious, incurious, uninvolved in/with; heedless of, mindless of, careless of, reckless about, regardless of, unimpressed by, unmoved by, unshaken, unresponsive to, insouciant, unenthusiastic about, dispassionate, unresponsive, impassive, passionless, unemotional, emotionless, unmoved, unfeeling, unsympathetic,</i>	<i>bezosećajan, neosetljiv, bezizražajan indiferentan, indolentan nehajan, nezainteresovan nemaran, nepomičan, neuznemiren</i>

	<i>uncompassionate, unexcited, expressionless</i>	
--	---	--

Kognitivni scenario

Emocija dosade podrazumeva da subjekat ne uviđa postojanje stimulusa koji bi ga zainteresovao i obezbedio mu dobitak, ili da subjekat smatra da postojeći stimulusi nisu značajni i ne obezbeđuju mu dobitak. Dosada može podrazumevati i zasićenost subjekta stimulusima za koje on procenjuje da mu neće doneti dobitak, što eventualno može biti prouzrokovano i nedostatkom kapaciteta subjekta da uvidi mogućnost dobitka (umor).

Kognitivni scenario emocije ravnodušnosti nešto je drugačiji. Emocija ravnodušnosti uvek podrazumeva da postoji nekakav objekat ili stimulus koji bi mogao da izazove emocionalnu reakciju, ali subjekat bira da ne reaguje emotivno na njega, što samo delimično odgovara kognitivnom scenariju dosade. Emocija ravnodušnosti se, dakle, konceptualizuje prevashodno kao odsustvo želje da se neki objekat proceni kao valjan povod za emociju, odnosno da se u postojećem stimulusu prepozna mogućnost dobitka. Dakle, čovek kome je dosadno bar ponekad ima „opravdanje“ u dosadnim okolnostima (nedostatku adekvatnog stimulusa), a ravnodušan čovek pred sobom uvek ima nekakav stimulus, ali ne reaguje na njega –za njega objekat „kao da ne postoji“.

Primeri u oba jezika pokazuju najpre kako ravnodušnost može biti osećanje suprotno interesovanju, divljenju ili želji.

E indifferent

I was not *indifferent* to her charms myself...

http://thedrawbridge.org.uk/issue_1/the_good_lord_didnt_give_you_a/

S ravnodušan

Posetioci plaže u Budvi su bili oduševljeni pojavom Ivane Selakov, a nisu ostali *ravnodušni* ni prema njenim oblinama.

<http://www.svetplus.com/vesti/50/rs/ivana-selakov>

Ravnodušnost može biti suprotna i saosećanju, odnosno identifikaciji sa drugima.

E *indifferent*

When “the others” are dehumanised, we become *indifferent* to their suffering and find it easier to justify hurting, deceiving or killing them.

S *ravnodušan*

Kada postanemo *ravnodušni* prema patnjama drugog bića i izgubimo poštovanje prema životu životinje, gubimo i poštovanje prema ljudskom životu.

http://www.znakoviporedputa.com/component/content/index.php?option=com_content&view=article&id=112:svinjokolj-kolinje-animacija&catid=8:zdravlje-i-ekologija&Itemid=116

Takođe, primerima se može ilustrovati i kako ravnodušnost može biti suprotna osećanjima poput besa i ljutnje, koja bi mogla biti očekivana u određenoj situaciji. U tim slučajevima ravnodušnost se približava beznadežnosti. Ljutnja podrazumeva borbu za neki dobitak, a protiv nekog gubitka, a ravnodušnost predstavlja odustajanje od bilo kakve borbe zbog mirenja sa nemogućnošću dobitka.

E *indifferent*

Instead of feeling angry, I ended up feeling *indifferent* and depressed.

<http://angryflatcap.com/2011/04/22/kate-and-william-have-turned-me-into-a-nihilist/>

S *ravnodušan*

Kada devojka postane *ravnodušna*, znaćete da ste je izgubili. Nema tu ni besa, ni mržnje, a kamoli ljubavi. Kakva je to ljubav kad ti je svejedno?

<https://www.facebook.com/najljepsicitati/posts/462984357108067>

Koliko smo *ravnodušni* prema nasilju?

<http://www.naslovi.net/2015-11-05/jugmedia/koliko-smo-ravnodusni-prema-nasilju-video/17186901>

Ravnodušnost može biti suprotna i osećanju tuge, ali tada ukazuje na beznadežnost i odustajanje od žaljenja za gubitkom, jer se njegova eventualna nadoknada više ne doživljava kao dobitak. Čovek koji je razočaran u osobu koju je voleo može nakon raskida postati ravnodušan prema njoj jer, nakon prvobitne tuge, počinje da uviđa da mu ponovna veza sa tom osobom ne bi donela dobitak te zato i postaje ravnodušan.

E *indifferent*.

I'm not angry or sad, but *indifferent*.

<http://www.mumsnet.com/Talk/relationships/a1033461-Trying-no-contact-and-its-so-hard>

S *ravnodušan*

Nisam *tužna*, nego postajem *ravnodušna*.

https://www.facebook.com/permalink.php?id=125491397469041&story_fbid=734245046593670

Aspekti emocije i društveno vrednovanje

Društveno vrednovanje emocije dosade uglavnom je neutralno ili blago negativno jer se ova emocija uglavnom konceptualizuje kao neželjena od strane subjekta, a zatim i delimično nevoljna (o tome svedoče i pridevi glagolskog porekla kao na primer E *fed up, tired, wearied*, S *zamoren, zasićen*), mada se sasvim ne isključuje i voljni faktor.

Društveno vrednovanje emocije ravnodušnosti može se kretati od neutralnog do izrazito negativnog, zavisno od procene adekvatnosti takvog emocionalnog stanja. Neutralno društveno vrednovanje može se uočiti u nekoliko primera koji slede:

E *indifferent*

Indifferent. This is how I describe those clients who think their adviser is 'okay' or 'good enough'. (= without specific attitude)
<http://www.bookmarklee.co.uk/are-your-clients-indifferent-or-do-you-get-all-the-referrals-you-want/>

I was rather *indifferent* to it at the time, but twenty years on, it sounds fresh and original. (= without specific attitude, uninterested, without positive attitude)
(OD)

S *ravnodušan*

Ravnodušna sam prema ljudima, koji meni nista ne znače u životu. *Ravnodušna* sam prema njihovima rečima, postupcima, mislima itd. Tako da oni ne mogu nikako da me povrede, izerviraju, obradaju, jer za mene oni "ne postoje". (=bez emocionalne reakcije)
<http://poezija.6forum.info/t606-sta-je-to-ravnodusnost-i-postoji-li-ona-uopste>

U navedenim primerima pridevi E *indifferent*, S *ravnodušan* označavaju odsustvo emocija, pre svega emocije interesovanja, ali ništa u kontekstu ne ukazuje na izrazitu neadekvatnost ovakvog odsustva reakcije.

Sa druge strane, izrazito negativno društveno vrednovanje kakvo je ilustrovano primerima koji slede postoji u situacijama u kojima je jasno kakva emocionalna reakcija bi bila očekivana ili adekvatna (uslužnost, saosećanje, milosrđe, zainteresovanost).

E *indifferent*

Russ Hill Hotel: ... *indifferent* staff... (= uninterested, unfriendly)
http://www.tripadvisor.co.uk/ShowUserReviews-g504165-d279979-r341482781-Russ_Hill_Hotel-Charlwood_Horley_Surrey_England.html

We must not be *indifferent* to others suffering.(= uninterested, unsympathetic)

<http://www.thejc.com/comment-and-debate/comment/117790/we-must-not-be-indifferent-others-suffering>

S *ravnodušan*

Ostati *ravnodušan* prema knjizi znači lakomisleno osiromašiti svoj život.

(=nezainteresovan)

http://www.izrekeicitati.com/posteri/prikaz_postera.php?ID=66

Ko može da gleda ovoliku ljudsku patnju i da bude *ravnodušan* prema mukama izbeglica...(=bez saosećanja)

<http://www.rts.rs/page/stories/svet/>

Pridevi nastali od participa ili glagolskog prideva radnog

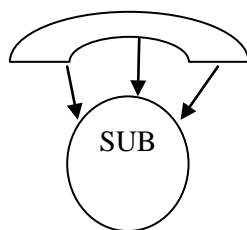
U grupi prideva koji izražavaju osećanja dosade i ravnodušnosti primećujemo prisustvo prideva glagolskog porekla (Tabela 56).

Tabela 56: Engleski i srpski pridevi koji označavaju dosadu i ravnodušnost– pridevi nastali od participa ili glagolskog prideva radnog

Emocija	Engleski	Srpski
dosada	<i>bored, fed up, tired, wearied, weary, sick and tired, listless, jaded, satiated, sated</i>	<i>zasićen, presit, smoren, zamoren</i>
	<i>uninterested</i>	<i>nezainteresovan, nemotivisan</i>
ravnodušnost	<i>casual (about), offhand (about), oblivious (to); cavalier (about), frivolous (about), dismissive (of); lukewarm (about), phlegmatic (about); aloof, detached, distant, cold, cool, callous, aloof, withdrawn, numb</i>	<i>ravnodušan, hladan, mlak, flegmatičan, distanciran, otupeo, uzdržan, letargičan, obamro, neutralan</i>
	<i>indiffirent, unconcerned about, apathetic (about/towards), nonchalant (about), uncaring (about), uninterested (in), uncurious,</i>	<i>bezosećajan, neosetljiv, bezizražajan indiferentan, indolentan</i>

	<i>incurious, uninvolved (in/with); heedless (of), mindless (of), careless (of), reckless (about), regardless (of), unimpressed (by), unresponsive (to), insouciant, unenthusiastic(about), dispassionate, unresponsive, impassive, passionless, unemotional, emotionless, unmoved, unshaken, unfeeling, unsympathetic, uncompassionate, unexcited, expressionless</i>	<i>nehajan, nezainteresovan nemaran, nepomičan, neuznemiren</i>
--	--	---

Glagolsko poreklo prideva procentualno je daleko prisutnije među pridevima koji označavaju dosadu nego među pridevima koji izražavaju ravnodušnost. Ovo potvrđuje tezu da se dosada konceptualizuje kao stanje u kome subjekat trpi neku neželjenu situaciju. Glagoli koji su osnova prideva iz ove skupine označavaju uglavnom umor i prezasićenje i uglavnom imaju svoju prelaznu i refleksivnu varijantu. Ovi glagoli ukazuju na to da objekat (spoljni svet) deluje na subjekta i izaziva osećaj umora ili zasićenja (E *bored, fed up, tired, wearied. jaded, satiated, sated* S *smoren, zamoren, zasićen*) (Slika 12).

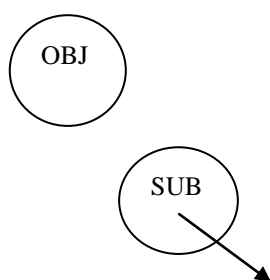

Slika 12

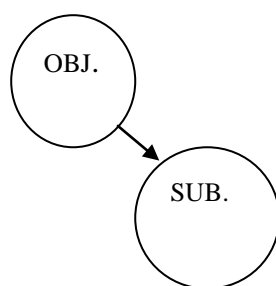
Glagolsko poreklo prideva koji izražavaju ravnodušnost primećuje se kod prideva E *detached, withdrawn* S *distanciran, uzdržan* koji vode poreklo od refleksivnih glagola, i kod srpskog prideva S *otupeo* koji može voditi poreklo od prelaznog ili neprelaznog glagola (S *otupeti nekoga, otupeti* (= postati tup)) i kod srpskog prideva S *obamro* koji

vodi poreklo od neprelaznog glagola. U gotovo svim slučajevima subjekat je vršilac radnje, sem eventualno u slučaju prideva *S otupeo* gde je objekat (na primer, životna nedaća) potencijalno taj koji je otupeo subjekta.

U slučaju distanciranja i uzdržanosti postoji objekat od kojeg se subjekat distancira (*E detached, withdrawn S distanciran, uzdržan*) (Slika 13), u slučaju otupelosti objekat deluje na subjekta tako što ga otupljuje (*S otupeo*) (Slika 14), ili sam subjekat dolazi u to stanje, kao i u slučaju obamrlosti.

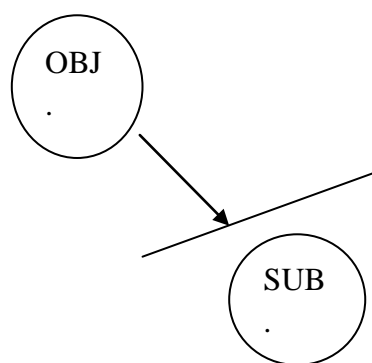

Slika 13

Slika 14

Glagolsko poreklo prisutno je i kod onih srpskih i engleskih prideva koji negiraju dejstvo objekta na subjekat ili negiraju voljno pristajanje subjekta na takvo dejstvo: *E unconcerned, uninterested, uninvolved, unimpressed, unmoved, unexcited* i *S nezainteresovan, neuznemiren*. Ovi pridevi nastali su od glagola koji mogu biti tranzitivni i refleksivni. Ovi pridevi ukazuju na konceptualizaciju ravnodušnosti kao emocije u kojoj subjekat ne dopušta dejstvo objekta na sebe (Slika 15)

Slika 15: Grafički prikaz relacije između subjekta i objekta prilikom nezainteresovanosti

Pojmovne metafore i metonimije

U osnovi prideva koji označavaju dosadu i ravnodušnost stoji veći broj pojmovnih metafora i metonimija (Tabela 57)

Tabela 57: Engleski i srpski pridevi koji označavaju dosadu i ravnodušnost – metafore i metonimije

Emocija		Metafore i metonimije
dosada	E, S	DOSADA JE ZASIĆENJE (HRANOM) E <i>sick and tired, satiated, sated</i> S <i>zasićen, presit</i> Metonimija: ❖ umor E <i>tired, wearied, weary, sick and tired, listless, jaded</i> S <i>zamoren</i>
ravnodušnost	E, S	RAVNODUŠNOST JE HLADNOĆA E <i>cold, cool</i> S <i>hladan</i> RAVNODUŠNOST JE OBAMRLOST E <i>numb</i> S <i>obamro, otupeo</i> RAVNODUŠNOST JE UDALJENOST E <i>detached, distant, withdrawn, aloof</i> S <i>distanciran, uzdržan</i> RAVNODUŠNOST JE OGRUBELOST E <i>callous</i> S <i>ogrubeo</i> Ravnodušnost je nedostatak emocija: EMOCIJA JE TELESNI OSEĆAJ E <i>insensitive</i> S <i>bezosećajan</i> EMOCIJA JE POMERANJE ZBOG UDARCA/POTRESA E <i>unmoved, unshaken</i> S <i>nepomičan, nepotresen</i>
	E	EMOCIONALNA REAKCIJA JE ODGOVOR E <i>unresponsive</i>
	S	RAVNODUŠNOST JE RAVNA POVRŠINA (TEČNOSTI) S <i>ravnodušan</i> ¹⁵⁹
	E, S	Metonimija: ❖ nedostatak izraza lica E <i>expressionless</i>

¹⁵⁹ Engleski pridev E *flat* označava umor koji se javlja kod čoveka koji je izgubio žar i polet, međutim taj pridev ne izražava ravnodušnost. On može izražavati nezanimljiv (glas), međutim nijansa značenja koju on pokriva ne odgovara ravnodušnosti.

		<i>S bezizražajan</i>
	E	Metonimija: ❖ tipičan nosilac osobine <i>E cavalier</i> ❖ lak pokret rukom <i>E offhand</i>

Pojmovna metafora koja je dominantna u konceptualizaciji dosade jeste DOSADA JE PREZASIĆENJE (HRANOM), o čemu svedoče engleski pridevi *E sick and tired, satiated, sated* kao i srpski pridevi *S zasićen, (sit i)presit*. Zanimljivo je da je dosada povezana sa gađenjem zbog ponavljanja istih događaja, a gađenje može biti fiziološka reakcija na uzimanje previše hrane ili uzimanje neprekidno jedne te iste hrane. Zasićenost informacijama ili neprekidno ponavljanje istih stimulusa (događaja) i emocija koja iz takve situacije sledi stoga je u oba jezika upoređena sa gađenjem na preteranu količinu ili preteranu jednoličnost hrane. Ovde vidimo na delu i jednu vrlo opštu nadređenu metaforu ČULNI UTISCI SU HRANA, koja počiva na upoređivanju percepcije (unošenja podataka preko čula vida, sluha, dodira) sa unošenjem hrane.

Dosada se konceptualizuje i kroz metonimiju koja povezuje fizički zamor sa dosadom (*E tired, wearied, weary, sick and tired, listless*¹⁶⁰, *jaded S smoren, zamoren*).

Osećanje ravnodušnosti se prototipično konceptualizuje kao hladnoća: RAVNODUŠNOST JE HLADNOĆA (*E cold, cool S hladan*), a zatim se hladnoća povezuje sa nepomičnošću kroz pojmovnu metaforu RAVNODUŠNOST JE OBAMRLOST (*E numb S obamro, otupeo*). Pojmovna metafora RAVNODUŠNOST JE UDALJENOST (*E detached, distant, withdrawn, aloof S distanciran, uzdržan*) takođe igra važnu ulogu u konceptualizaciji ravnodušnosti. Sve tri metafore su motivisane negiranjem tipičnog ponašanja prilikom doživljavanja prijatnih, pogotovu društvenih, emocija. Prijatne i društvene emocije kao što su prijateljstvo, saosećanje, interesovanje za drugoga itd. tipično se ispoljavaju ponašanjem kao što je prilaženje,

¹⁶⁰ Pridev *E listless* označava stanje bez energije, dakle stanje slično umoru. Interesantno je da ovaj pridev vodi poreklo od staroengleske reči *lyst*, srodne reči *lust* koja označava želju—te bi se slobodno mogla prevesti kao „onaj bez želje“. To poreklo odlično ilustruje tezu da je dosada stanje kada nema ispunjenja nečijih želja. ([http://www.merriam-webster.com/interstitial-ad?next=/dictionary/list\[2\]](http://www.merriam-webster.com/interstitial-ad?next=/dictionary/list[2]))

rukovanje, grljenje, sedenje blizu drugih ljudi. Pri tom se u subjektu prijatnih emocija javljaju fiziološke reakcije koje uključuju blagu toplotu, a blagu toplotu fizički izaziva i sama blizina drugih ljudi (prilikom rukovanja, grljenja, sedenja blizu drugih ljudi). Kada takvog ponašanja nema, subjekat se oseća hladno jer ne doživljava fiziološku reakciju blagog zagrevanja, a i drugi ga tako doživljavaju i zbog njegovog stanja i zbog toga što ih ne greje svojom blizinom. Dalje, ravnodušan čovek je tipično nepomičan, a takođe izgleda kao da čulima ne oseća okolinu, te otuda i povezivanje njegovog stanja sa utrnulošću, smrću itd.(RAVNODUŠNOST JE OBAMRLOST). Takođe, ravnodušan čovek ne prilazi ostalim ljudima (RAVNODUŠNOST JE UDALJENOST). Ovde vidimo kako su pojmovne metafore vrlo blisko povezane sa kognitivnim scenariom i kako naglašavaju određene njegove sekvence.

E cold, distant, numb

But she said the friendship she offered was never accepted, and he remained *cold* and *distant*.

<http://www.standard.co.uk/news/double-jeopardy-killer-is-playing-the-system-says-victim-s-mother-6741904.html>

Although he was *numb* and indifferent during the events, the images of violence and the words of hate continued to disturb him.

www.palgraveconnect.com/pc/doi/10.1057/9780230234734

S hladan, distanciran, obamro

Nikada nemoj biti *hladan* prema patnji i bolu drugog.

<https://www.facebook.com/GrozdaLjubav/posts/828378990516524>

Međutim, to ne znači da treba da budeš *hladan i distanciran*.

<http://www.24sata.rs/vodic-za-muskarce-ovakvog-momka-zeli-svaka-devojka/21977>

...već zanemeh od idiotizma naroda koji je *obamro* i kojem je sve postalo normalno!

<http://www.teleprompter.rs/reakcije-na-vucicevu-sednicu-u-blatu-foto.html>

Još jedna pojmovna metafora prisutna u konceptualizaciji ravnodušnosti jeste

RAVNODUŠNOST JE OGRUBELOST (*E callous S ogrubeo*). Ova pojmovna

metafora oslanja se na ideju da ogrubela koža ne može osetiti dodir ili toplotu, te je po analogiji psihološki ogrubeo čovek neosetljiv ili bezosećajan.

E callous

Hereford Crown Court heard yesterday that "*cold and callous*" Booton had already served 12 years in jail for similar offences...

<http://www.telegraph.co.uk/news/uknews/1487829/Callous-conman-jailed-for-stealing-cash-from-bereaved-pensioners.html>

S ogrubeo

Ona je plaha, ekstrovertna i krhka, dok je on *suzdržan, hladan i ogrubeo*.

http://www.cinemax.rs/movie/zena-pod-uticajem_3163

U srpskom jeziku ravnodušnost se konceptualizuje i kao ravna površina tečnosti (*S ravnodušan*). Naime, osećanja se kao sadržaj duše doživljavaju kao tečnost (otuda i srpski izraz: uzburkati nečija osećanja), te kada ih nema površina tečnosti u duši je ravna.

U engleskom jeziku se manjak marenja za druge konceptualizuje i pomoću metonimijskog prenosa na taj način da se pridevima *E offhand, cavallier* izražava nehajan pokret rukom čoveka koji ne mari mnogo za druge ili tipičan nosilac nehaja u starim vremenima – vitez konjanik.

Pridevi koji u sebi sadrže negiranje postojanja emocija kod subjekta interesantne su zbog toga što odslikavaju tipičnu konceptualizaciju emocije kao fizičkog osećaja **EMOCIJA JE OSEĆAJ** (*E insensitive, S bezosećajan*). Emocije zaista u sebi sadrže element fizičkog osećaja, te se izjednačavanje emocije i fizičkog osećanja može shvatiti metonimijski. Međutim, ako se i psihološki aspekt emocije izjednači sa fizičkim osećajem može se ipak govoriti o dva domena – telesnom i apstraktnom, te se nameće potreba da se govori i o metafori.

Drugi skup srpskih i engleskih prideva koji izražavaju ravnodušnost oslanja se na pojmovnu metaforu **EMOCIJA JE POMERANJE ZBOG UDARCA/POTRESA** (*E unmoved, unshaken S nepomičan, nepotresen*). Tako, ako neko nije pomeren ili potresen silinom dejstva objekta, onda takav čovek nije doživeo nikakvu emociju, on je ravnodušan.

E unmoved, unshaken

Today there can be no doubt that Americans know the facts; and yet they remain for the most part *indifferent and unmoved*.

<http://www.notesfromanaspriinghumanitarian.com/2015/02/17/indifferent-and-unmoved/>

If you are *unshaken by* something, you are not emotionally affected by it.

Mona remains *unshaken* by her ordeal and is matter-of-fact about her courage.

(CD)

S nepomičan, nepotresen

Eto, ja nikada neću biti deo tog čopora. Nisam dovoljno uporan , rekla je ... Ne shvatajući da nema veće upornosti nego *ostati nepomičan* pred njenom lepotom.
<https://www.facebook.com/ima.li.zivota.pre.smrti/photos/a.511092652307865.1073741828.511086982308432/816885535061907/?type=1&theater>

Činjenica da ostatak sveta nastavlja svojim uhodanim tokovima, *nepotresen* tim ultimativnim zločinom nad nevinošću...

http://cultofghoul.blogspot.rs/2014_03_18_archive.html

Logično je da se ravnodušnost doživljava i kao nedostatak reakcije, te u engleskom jeziku postoji pridev *E unresponsive* koji odlikava metaforu EMOCIONALNA REAKCIJA JE ODGOVOR. Ovde uočavamo kako samo među ovom ograničenom skupinom prideva koji označavaju ravnodušnost možemo pratiti veći broj pojmovnih metafora koji se odnose na emocije uopšte: EMOCIJA JE TOPLOTA; EMOCIJA JE FIZIČKI OSEĆAJ (povezan sa percepcijom); EMOCIJA JE REAKCIJA/ODGOVOR.

Najzad, u oba jezika javlja se i metonimija koja ukazuje na nedostatak izraza lica subjekta koji oseća ravnodušnost (*E expressionless S bezizražajan*). Ova metonimija bliska je metafori EMOCIJA JE ODGOVOR (*E unresponsive*) u tom smislu da je promena izraza lica zapravo reakcija ili odgovor na stimulus i doživljenu emociju.

Gađenje i prezir

Osećanje gađenja (odvratnosti) povezano je sa snažnim fiziološkim osećajem gađenja na otrovnu ili pokvarenu hranu ili prljave supstance. Evoluciono gledano fiziološki osećaj gađenja verovatno je čuvao je čoveka od toga da se ne zarazi od dodira sa zagađenim supstancama (Milivojević 2007:482-484). Emocija gađenja povezana je sa fiziološkim osećajem gađenja, međutim ona ima i svoj kompleksniji oblik koji se obezbeđuje metaforičkim prenosom od jednostavnijeg ka složenijem. Tako se možemo gaditi na nečiji postupak, nečije reči i slično, i to uz mogućnost da istovremeno osećamo i izrazito fiziološko gađenje, no u pitanju ipak neće biti kontamirana materija koja bi nas mogla fizički zaraziti.

Emocija gađenja je jedna od ključnih spona između fiziološkog osećaja i kompleksnije emocije, i da se na njenom primeru može demonstrirati kako metaforički prenos zapravo znači prenos od jednostavnijeg ka složenijem, od čulno saznatljivog do apstraktnog. Naime, u slučaju emocije gađenja, imamo primer kako fiziološki osećaj gađenja na hranu može biti prisutan i prilikom gađenja na fizičku materiju i prilikom osećanja gađenja vezanog za metaforički prenos (gađenje na nečiji postupak). Gađenje na nečije postupke izaziva u čoveku potrebu da se distancira od takvih postupaka, a distanca dalje ukazuje na strah da se ne bude u vezi sa takvim zlim delima, baš kao što distanciranje od materije koja izaziva gađenje obezbeđuje udaljavanje od štetnih supstanci.

Sa druge strane, gađenje na materiju sa kojom smo već stupili u dodir (zagrizli je ili dodirnuli) može izazvati reakcije koje ukazuju na odbijanje (pljuvanje, otresanje sa sebe) koja veoma podseća na ljutnju u jednom od svojih oblika. I u figurativnom smislu, čovekovo gađenje na nečiji postupak ili reči izaziva određeni stepen ljutnje na počinioce lošeg dela, osudu takvog dela itd.

Treba svakako napomenuti da gađenje može biti povezano i sa neprijatnim iznenađenjem, baš kao i strah. Gađenje može biti povezano i sa dosadom pogotovu ako

je ona povezana sa preterano brojnim stimulusima dakle sa zasićenjem. To je razumljivo i sa fiziološke strane jer preterani unos hrane može dovesti do osećaja gađenja.

Najzad, najinteresantnije je što emocija gađenja može biti povezana i sa prezirom. Prezir ne uključuje strah od kontaminirane supstance, niti snažnu ljutnju i snažno odbijanje, već relativno ravnodušno iskazivanje distanciranja od objekta čiju vrednost nipodaštavamo, uz uviđanje sopstvene moći (nadmoći). Zbog toga je prezir povezan sa gađenjem, u smislu odbijanja objekta lošeg kvaliteta, ali je povezan i sa gordošću, u smislu procene svoje nadmoći nad njim.

Suprotnost gađenju jeste želja, dopadanje i oduševljenje, dok je preziru suprotnost divljenje, o čemu svedoče i odrednice u tezaurusima¹⁶¹, te se i po tome vidi da su gađenje i prezir srodna osećanja baš kao što su i želja, dopadanje, oduševljenje i divljenje srodne emocije.

Antonimi pridevu E *disgusted* su recimo E *delighted, pleased, thankful, charmed* (MWD), antonim pridevu E *disdainful* su pridevi E *admiring, applauding*, mada antonimi mogu biti i pridevi E *modest, humble* ukoliko se radi o prezirom proisteklom iz gordosti-negativno društveno vrednovanom prezirom.

Međutim interesantno je da se prezir često povezuje sa negativno društveno vrednovanim ponosom (gordošću), a da ga mi ipak svrstavamo u neprijatne emocije, a ne u prijatne kao što smo to učinili u slučaju gordosti. To je zbog toga što prezir uključuje određenu neprijatnost koju subjekat oseća u situaciji u kojoj je „primoran“ da percipira ili stupi u interakciju sa objektom lošeg (nižeg) kvaliteta nego što on zaslužuje. Stoga je ispravno prezir postaviti u grupu neprijatnih emocija, bliskih gađenju, a samo ukazati na njegovu eventualnu, ali ne i nužnu povezanost sa gordošću. Naime, prezir može osećati i čovek koji nije uopšte gord ni trenutno ni stalno, ako je

---

¹⁶¹ Antonimi pridevu E *disgusted* su recimo E *delighted, pleased, thankful, charmed* ... (MWD), antonim pridevu E *disdainful* su pridevi E *admiring, applauding*, mada antonimi mogu biti i pridevi E *modest, humble* ukoliko se radi o prezirom proisteklom iz gordosti-negativno društveno vrednovanom prezirom.

doveden u situaciju da vidi neki zli postupak dostojan prezira. Tako prezir može biti i pozitivno i negativno društveno vrednovan ili samovrednovan, zavisno od situacije u kojoj se javlja i iskazuje.

Pridevi koji izražavaju emociju gađenja (odvratnosti) i prezira bez primesa drugih emocija nisu naročito brojni u engleskom i srpskom jeziku¹⁶². Međutim rečnici sinonima daju skup sinonima koji je vrlo razuđen kada govorimo o figurativnom gađenju i o preziru povezanom sa drugim negativnim emocijama. Naime, pored prideva koji označavaju gađenje u rečnicima se javljaju i pridevi koji označavaju iznenađenje (E *shocked*), strah (E *appalled, horrified*) ili ljutnju (E *offended, outraged, scandalized*), koji su obrađeni u posebnim poglavljima.

U engleskom jeziku **gađenje** je označeno pridevima: E *sick, nauseated, repelled, repulsed, revolted, sickened*, S *zgađen, odbijen, zgrožen*.

Prezir (koji je povezan sa gordošću) je označen engleskim pridevima: E *abhorrent, disdainful, contemptuous, disparaging, scornful, arrogant, superior, sneering, aloof, haughty, condescending, derisive, supercilious, slighting*

U srpskom jeziku gađenje je označeno pridevima : S *zgađen, odbijen*, a prezir pridevima: S *prezriv, arogantan, superioran, prepotentan, iskežen*.

Ovi pridevi mogu se prikazati i tabelarno (Tabela 58)

Tabela 58: Pridevi koji označavaju gađenje (odvratnost) i prezir u engleskom i srpskom jeziku

Emocija	Engleski	Srpski
gađenje	<i>sick, nauseated, repelled,</i>	<i>zgađen, odbijen</i>

¹⁶² Poseban problem u popisu sinonima u srpskom jeziku predstavljan nepostojanje reči S *prezriv* kao odrednice u RS, i vrlo štura odrednica za glagol S *prezirati*, koja se svodi na upućivanje na glagole S *potcenjivati* i S *mrzeti*. Takođe pridev S *zgađen* i odgovarajući glagol S *zgaditi (se)* ne postoje kao odrednice u ovom rečniku. U rečniku MS reči u odrednicama reči S *prezriv* i *zgađen* nisu navedeni sinonimi.

	<i>repulsed, revolted, sickened</i>	
prezир povezan sa gordošću	<i>abhorrent, disdainful, contemptuous, disparaging scornful, arrogant, superior, sneering, aloof, haughty, condescending, derisive, supercilious, slighting,</i>	<i>prezriv arogantan, superioran prepotentan, iskežen</i>

Kognitivni scenario emocija gađenja i prezira

Kognitivni scenario emocije gađenja obuhvata situaciju u kojoj subjekat procenjuje da je objekat nekvalitetan (prljav, ružan) i da bi dodir sa njim mogao da mu naškodi odnosno da mu nanese gubitak. Subjekt emocije gađenja tipično se povlači pred objektom, ne želeći da ga gleda. Gađenje kao emociju prati fiziološki osećaj u želucu koji ukazuje na lošu hranu koju ne treba jesti.

Kognitivni scenario emocije prezira podrazumeva situaciju u kojoj subjekat uviđa svoju nadmoć nad objektom nižeg kvaliteta. Onaj koji oseća prezir po pravilu se ravnodušno udaljava od objekta prezira, no može i da udari objekat da bi ga udaljio od sebe ili da bi pokazao svoju nadmoć. Prezир ukazuje pre na odsustvo dobitka nego na direktan gubitak.

Aspekti emocije gađenja i prezira

Emocija gađenja teoretski može imati različite intenzitete, međutim pošto osećanje gađenja obično nastaje brzo i praćeno je jasnom fiziološkom reakcijom mučnine u želucu, a često i prototipičnim ponašanjem kao što je odstupanje unatrag, kod prideva koji opisuju subjekta koji oseća gađenje ne uočava se izrazita gradacija po intenzitetu. Društveno vrednovanje emocije gađenja nije naročito izraženo u pridevima ove skupine, jer se ona smatra spontanom i bez uticaja volje.

Emocija prezira može imati različite intenzitete, ali oni su u pridevima izraženi pre signalizacijom da je prezir vezan za ljutnju/napad na protivnike (*E arrogant S arogantan*) nego gradacijom samog prezira. Emocija prezira doživljava se kao voljna, te tako postoji i društveno vrednovanje ove emocije. Emocija prezira može biti izrazito negativno društveno vrednovana, međutim to nije pravilo već zavisi isključivo od konteksta, odnosno od procene adekvatnosti takvog osećanja.

Primeri koji dalje slede prikazuju kako pridevi *E contemptuous S prezriv* mogu imati neutralno ili pozitivno društveno vrednovanje, ukoliko se prezir smatra opravdanim.

E contemptuous

Mr. Beck is, of course, free to be as *contemptuous* towards the president as he wants to be, but officers in the United States military are not.

<https://www.vocabulary.com/articles/chooseyourwords/contemptible-contemptuous/>

Jack and his wife Bertha were *contemptuous* towards Elsie's abusive husband Eddie.

http://coronationstreet.wikia.com/wiki/Jack_Croston

S prezriv

Vilhelm je poletan i muževan, sjajan vojni materijal, Friedhelm je njegova sušta suprotnost – studiozan, osetljiv i *prezriv* prema ratu.

<http://pescanik.net/normalni-nacisti/>

Takođe brojni su i primeri koji ilustruju negativno društveno vrednovanje neadekvatnog prezira, kao u rečenicama koje slede.

E contemptuous

Muslims are seen as culturally and morally inferior and prone to being irrational and violent, intolerant in their treatment of women, *contemptuous* towards world views different from their own, and hostile and resentful towards the West for no good reason.

<http://www.insted.co.uk/countering-intolerance.pdf>

S prezriv

Ako se nađe u lošoj situaciji, snalazi se kako zna, jer to je period koji će prevazići, a ni tada ne postaje ljubomoran na uspešnije od sebe ili *prezriv* prema onima kojima je još gore.

http://www.mojnet.com/korisnik/besna_glista/blog/a-sad-malo-o-fraerima/84734

Jedan od najlepših primera pozitivnog vrednovanja adekvatnog prezira, doduše ne u pridevskoj realizaciji, nalazimo u čuvenoj pesmi Vojislava Ilića o Svetom Savi: „Prezreo sam carske dvore, carsku krunu i porfiru, i sad evo svetlost tražim u skromnome manastiru“. Ogromna umetnička vrednost ovog stiha sastoji se u snažnom

kontrastu očekivanih i neočekivanih osećanja. Očekivalo bi se da carski sin prezire manastir jer poseduje carsku krunu i porfiru, a on prezire svoju državničku moć i materjalno bogatstvo te nalazi osećanje moći (Božje moći i pomoći čoveku) i duhovno blagostanje u siromašnom manastiru. Dakle, prezir prema materjalnim bogatstvima ocenjuje se ovde ne samo kao adekvatan i prihvatljiv, već i kao vredan divljenja. Ovakav prezir je dostojan primer budućim naraštajima, i (naizgled paradoksalno) rezultat je skromnosti Rastka Nemanjića, Svetog Save, a ne njegove gordosti.

Dakle, iz ovog primera se vidi da je prezir adekvatan ako se prezire ono što nije zaista vredno, i tada on nije povezan sa gordošću, a nije adekvatan ako potiče iz gordosti te se prezire ono što treba poštovati.

Poreklo prideva od participa ili glagolskog prideva trpnog

Glagolsko poreklo prideva koji izražavaju gađenje i prezir ilustruje razliku u konceptualizaciji ove dve emocije. Dok se gađenje konceptualizuje kao osećanje koje je izazvano dejstvom objekta, prezir se konceptualizuje kao osećanje koje je voljno te fokus nije na dejstvu objekta već na stavu subjekta. Gotovo svi pridevi koji iskazuju gađenje u oba jezika nastali su od prošlog participa, odnosno glagolskog prideva trpnog (E *nauseated, repelled, repulsed, revolted, sickened*, S *zgađen, odbijen, zgrožen*), a pridevi koji izražavaju prezir uglavnom nisu glagolskog porekla, a ako jesu, onda su u pitanju engleski pridevi nastali od sadašnjeg participa (E *disparaging, condescending, slighting*) što se pregledno može pratiti u tabeli u kojoj su masnom bojom označeni pridevi sa glagolskim poreklom (Tabela 59).

Tabela 59: Pridevi koji izražavaju gađenje (odvratnost) i prezir u engleskom i srpskom jeziku – glagolsko poreklo

Emocija	Engleski	Srpski
gađenje	<i>sick, nauseated, repelled, repulsed, revolted, sickened</i>	<i>zgađen, odbijen</i>

prezir povezan sa gordošću	<i>abhorrent, disdainful, contemptuous, disparaging</i> <i>scornful, arrogant, superior, sneering, aloof, haughty, condescending, derisive, supercilious, slighting</i>	<i>prezriv</i> <i>arogantan, superioran prepotentan</i>
----------------------------	--	--

Metafore i metonimije

Svi pridevi koji označavaju gađenje zasnovani su na metonimiji i metafori, dok je to slučaj samo kod pojedinih prideva koji izražavaju prezir (Tabela 60).

Tabela 60: Pridevi koji izražavaju gađenje (odvratnost) i prezir u engleskom i srpskom jeziku – pojmovne metafore i metonimije

Emocija		Engleski	Srpski
gađenje	E, S	GAĐENJE JE MUČNINA E <i>disgusted, sick, nauseated, sickened</i> S <i>zgađen</i> GAĐENJE JE ODLAŽENJE OD GADNOG OBJEKTA/ODBIJANJE E <i>repelled, repulsed, revolted</i> ¹⁶³ S <i>odbijen</i>	
prezir povezan sa gordošću	E, S	PREZIR JE SMANJIVANJE (VREDNOSTI) E <i>slighting</i> S <i>omalovažavajući</i> Metonimija: ❖ prezriv smeh E <i>sneering</i> S <i>iskežen</i>	

¹⁶³ Pridevi *E repelled, repulsed, revolted* uvršćeni su ovde jer i po svom poreklu i po sadašnjem značenju ukazuju na metaforičan prenos. Pridev *E repelled* je nastao od prošlog participa glagola latinskog porekla *E to repel* (*L repellere: re-nazad pellere-gurati*) koji u sadašnjem engleskom jeziku znači fizički odbiti neprijatelja, pa tek onda zgaditi (MWD). Pridev *E repulsed* takođe je glagolskog porekla, s tim što je i engleski glagol *E repulse* nastao je od prošlog participa (*L repulsus*) već pomenutog glagola *L repellere*. U današnjem engleskom jeziku glagol *E repulse* takođe znači odbiti, pobediti neprijatelja, pa tek onda i zgaditi. Pridev *E revolted* nastao je od glagola *E to revolt* koji u današnjem jeziku znači „pobuniti se“, a tek onda znači „zgaditi“, a poreklo reči leži u latinskom glagolu *L revolvere* sa značenjem „prevrnuti“. Zanimljivo je da se i u engleskom i srpskom jeziku prevrtanje želuca povezuje sa gađenjem (S *Prevrnuo mi se želuda c=* zgadio sam se, *E overthrow* = povratiti). Više o poreklu ovih reči može se naći u rečniku MWD.

Pridevi koji označavaju emociju gađenja po pravilu u sebi sadrže metaforu po kojoj se fizički osećaj gađenja na lošu hranu prenosi na gađenje prema nekom nematerijalnom sadržaju (E *disgusted, sickened, nauseated* S *zgađen*). Međutim, s obzirom da „metaforično“ gađenje može takođe da izazove fiziološku reakciju mučnine, važno je primetiti da u ovoj metafori može biti prisutna i metonimija.

Primeri koji slede ilustruju kako se pridevi koji označavaju gađenje mogu upotrebiti da iskažu fiziološku reakciju (osećaj), ali i emociju koja nema nikakve direktne veze sa fizičkom materijom, no može izazvati osećaj mučnine.

E *disgusted*

Like I said before, some people may get *disgusted* by food from different cultures.
www.school-portal.co.uk > ... > Food Stories Discussions

City's mayor, Bill de Blasio, on Sunday said he was “*disgusted* and deeply saddened” by accusations of a group rape of an 18-year-old woman at a Brooklyn playground.
<http://www.theguardian.com/us-news/2016/jan/10/new-york-mayor-bill-de-blasio-brooklyn-gang>

S *zgađen*

...atletičar je pravio grimase i pretvarao se da je *zgađen ukusom* onoga što jede.
<http://www.svetplus.com/vesti/25813/veliki-brat-2013%3A-vendi-ava-i-maja-gazile-miseve-topic-jeo-bele-bubrege>

Iako se sa lakoćom snalazi i probija kroz visoko, aristokratsko društvo, Onjegin postaje *zgađen* površnošću svog života.
<http://srednjeskole.edukacija.rs/lektira/evgenije-onjegin-aleksandar-puskin>

U ovoj skupini prideva dominantna je i metafora ODVRATNOST JE KRETANJE UNAZAD (E *put off, repelled, revolted, repulsed* S *odbijen*)¹⁶⁴ u kojoj objekat metaforično odbija subjekta od sebe. Primeri ilustruju kako su ovi pridevi upotrebljeni u značenju emocije gađenja.

E *repelled, repulsed, revolted*

I've become *repelled* by the greed and vulgarity I see around me.
(CLD)

---

¹⁶⁴ O pridevima E *repelled, repulsed, revolted* prethodnu vidi napomenu.

Syrians who once supported Islamist extremists are now *repulsed* by their brutality.
<http://www.independent.co.uk/news/world/middle-east/is-isis-in-crisis-syrians-who-once-supported-it-are-now-repulsed-by-its-brutality-a6761061.html>

...how the people cheering in anticipation of the act in the pub felt *revolted* and disgusted by the act once they saw it actually happen.
<http://forums.digitalspy.co.uk/showthread.php?p=55089328>

S odbijen

Odbijena i zgađena onim što sam videla da se dešava u toj stranci odlučila sam da ih ne podržavam.
(primer iz govora)

Emocija prezira nije iskazana kroz veliki broj pojmovnih metafora. Najočiglednija je metafora

PREZIR JE SMANJIVANJE (VREDNOSTI) (E *slighting* S *omalovažavajući*).

Međutim u oba jezika ovi pridevi se ne koriste da označe osobu koja doživljava prezir, već samo gest, primedbu itd. kao izraze ponašanja osobe koja oseća prezir. Prezir se može iskazati i pridevima E *sneering* S *iskežen*, koji su zasnovani na metonimiji.

Naime, prezriv osmeh je čest izraz prezira nekog čoveka prema drugima. Ipak, među ovim rečima postoji velika razlika jer engleski pridev E *sneering* u sebi sadrži jasno značenje prezira i osmeha, dok srpski pridev S *iskežen* može da označi zlurad osmeh, ali i režanje, te samo implicitno može da ukaže i na prezir.

E *sneering*

He was contemptuous and sneering in pointing out that we were in the wrong carriage.
(OD)

S *iskežen*

Onako *iskežen*, sa prezrivim osmehom na licu, prišao je da vidi šta radimo.
(primer iz govora)

Neprijatne društvene emocije: ljutnja, iritiranost i ogorčenost

Emocija ljutnje podrazumeva postojanje neke prepreke koja bi mogla ugroziti ili je već ugrozila „imetak“ ili želju subjekta. Emocija ljutnje u svom osnovnom obliku je odgovor na „napad“, odnosno na mogućnost gubitka. Emocija ljutnje podrazumeva određenu moć subjekta da se suprotstavi, te se od emocije straha razlikuje po tome što strah podrazumeva procenu subjekta da je nemoćan da se adekvatno suprotstavi nadmoćnom protivniku ili velikoj opasnosti. Sa druge strane, za razliku od hrabrosti koja podrazumeva određenu sigurnost i unutrašnji mir, ljutnja često podrazumeva uznemirenost i relativnu nesigurnost po pitanju sopstvene moći da se situacija promeni u sopstvenu korist. Zbog toga ljutnja može izgledati i smešno, pogotovu ako je u pitanju „nemoćna ljutnja“, pošto humor u tom slučaju izrasta iz kontrasta subjektive želje za promenom i njegove nemoći da nešto promeni. Za razliku od toga, hrabrost nije smešna, sem ako je preterana i stoga neadekvatna.

Emocije koje su vrlo srodne ljutnji i čine klaster sa njom su iritiranost kao slabiji oblik ljutnje, i ogorčenost, koja ima dodira još i sa razočaranjem i tugom. Sama ljutnja ima svoj optimalan i svoj intenzivan oblik koji se često naziva i srdžba ili bes.

Engleski pridevi koji izražavaju iritiranost su: *E irritated, annoyed, cross, vexed, irritated, exasperated, irked, piqued, provoked, riled, displeased.*

Centralni pridev u engleskom jeziku koji označava ljutnju je pridev *E angry*, a intenzivni oblici ljutnje označeni su pridevima: *E furious, mad, enraged, infuriated, incensed, raging, incandescent, wrathful, wroth, foaming, fuming, outraged, livid, waspish, seething, boiling, frenzied.*

Engleski pridevi koji izražavaju ogorčenost su: *E resentful, bitter, indignant, aggrieved.*

Srpski pridevi koji označavaju iritiranost su: *S iritiran, isprovociran, naduren, zlovoljan, nakostrešen, zajedljiv.*

Centralni pridevi koji označavaju ljutnju su *S ljut, ljutit*. Pridevi koji izražavaju intenzivnu ljutnju su: *S besan, srdit, rasrđen razgnevljen, gnevan, kivan, jarostan, razjaren, goropadan, mahnit, usijan*.

Srpski pridevi koji izražavaju ogorčenost su: *S ogorčen, ozlojeđen*.

Pridevi koji izražavaju ljutnju i srodne emocije mogu se prikazati i tabelarno (Tabela 61).

Tabela 61: Engleski i srpski pridevi koji izražavaju ljutnju i srodne emocije

Emocija	Engleski	Srpski
iritiranost (slabiji intenzitet ljutnje)	<i>annoyed, cross, vexed, irritated, exasperated, irked, piqued, provoked, riled, displeased</i>	<i>iritiran, isprovociran, naduren, zlovoljan, nakostrešen, zajedljiv, nezadovoljan</i>
ljutnja	<i>angry</i>	<i>ljut, ljutit</i>
intenzivna ljutnja (bes, srdžba)	<i>furious, mad, enraged, infuriated, incensed, raging, incandescent, wrathful, wroth, foaming, fuming, outraged, livid, waspish seething,boiling, frenzied</i>	<i>besan, srdit,rasrđen, razgnevljen, gnevan, kivan, jarostan, goropadan, mahnit, usijan</i>
ogorčenost	<i>resentful, bitter, indignant, aggrieved</i>	<i>ogorčen, ozlojeđen</i>

Emocija ljutnje prisutna je i u pridevima koji ukazuju na sklonost prema ljutnji. Ova sklonost može biti privremena ili trajna, odnosno može biti deo vremenski ograničenog i prolaznog raspoloženja koje podseća na uznemirenost, ili može biti karakterna crta. Ovi pridevi su: *E irritable, crabby, irascible, bad-tempered, hot-tempered, ill-tempered, ill-humoured, choleric, testy, tetchy S nabusit, prek, srdit, gnevljiv, prgav*.

Pridevi koji izražavaju sklonost ka ljutnji predstavljani su u odvojenoj tabeli (Tabela 62).

Tabela 62: Engleski i srpski pridevi koji izražavaju sklonost ka ljutnji (raspoloženje ili karakterna crta)

Raspoloženje/karakterna crta	Engleski	Srpski
sklonost ka ljutnji	<i>irritable, crabby, irascible, bad-tempered, hot-tempered, ill-tempered, ill-humoured, choleric, testy, tetchy</i>	<i>nabusit, prek, srdit, gnevljiv, prgav</i>

Primeri koji slede ilustruju kako ovi pridevi mogu da označe sklonost ka ljutnji kao vremenski ograničeno raspoloženje, odnosno trenutno stanje:

E *irritable, crabby, bad-tempered, testy, choleric*

I've lost more than 2st by cutting out fizzy drinks and junk food, but I feel exhausted and *irritable* by 4pm – how can I boost my energy?

<http://www.healthyfood.co.uk/qa/dieting-is-making-me-irritable/>

I also feel vaguely *crabby* and *irritable* right now, and I'm not sure why.

(OD)

Whenever Billy comes visiting, she becomes *bad-tempered* and angry...

(OD)

Years later, the sacking still makes the normally placid Burt uncharacteristically *testy*, but he doesn't dwell on it.

(OD)

Knowing that he lacked the trained mind to analyse data and assess situations, he was at best diligent and conscientious, but at worst tense and *choleric* about important decisions.

<http://www.theguardian.com/books/2014/dec/20/george-v-david-cannadine-vi-philip-ziegler-review-review>

S *srdit, prek, nabusit, prgav*

Srdit Marko na *srditom* Šarcu iz čijih kopita je živa vatra sevala, a iz nozdrva se dizao modar plamen, krenuo je bez imalo straha na Arapina i njegove slugu.

http://www.boske.rs/stranice/marko_ukida_svadbarinu.html

...pa onako *srdit* dohvati sa stola krojački aršin te njime opauči po sinu...
<http://www.bajke.in.rs/sadrzaj/grimove-bajke/carobni-stocic/>

Meštani Grbavčeta kažu da Saša nije bio loš kad je trezan, ali da je veoma *prek* kad popije.
<http://www.informer.rs/print/30418/vesti/hronika/30418/DETALJI-KRVAVOG-OBRACUNA-Dobio-samar-pa-ubio-jednog-i-ranio-dvojicu>

Tako posle par sati počinje da gnjavi moju koleginicu, *nabusit* je i navalentan i na kraju je otvoreno pita...
<http://opusteno.rs/humor-zabava-f9/anegdote-sa-lekarima-i-stazistima-t29243.html>

Čedomir piše staloženo, jasno, preciznom rečenicom; tamo gde je u govoru povremeno *nabusit* i svađalica...on piše argumentovano, povremeno ironično i po pravilu sa blagom dozom neophodne pakosti.
<http://web.arhiv.rs/develop/vesti.nsf/feae540dc011162c1256e7d0032cb98/d8e7c145bbb5ae41c12570410043ef41?OpenDocument>

Ipak, ono što smo saznali jeste da je *prgav* kad popije...
<http://www.vesti.rs/Sport/Cavi-je-prgav-kad-popije-dlan-za-Nejmara-video.html>

Svakako da neki od ovih prideva čak i ovakvoj upotrebi imaju tendenciju da imaju implikaciju trajnosti, pa u gorenavedenim primerima možemo primetiti kako srpski pridevi *S prek* i *S prgav* označavaju emocionalno stanje vremenski ograničeno okolnostima (*S kad popije*), odnosno označavaju ponavljano emocionalno stanje u vremenski ograničenim okolnostima. Slično se ponaša i engleski pridev *E choleric* koji može da se upotrebi u značenju vremenski ograničenog emocionalnog stanja pod određenim okolnostima (*E at his worst*), te dakle ima izrazitu tendenciju da označava repetitivno emocionalno stanje.

U daljim primerima vidimo da i trajna karakterna osobina koja se odnosi na nečiji trajni karakter može biti označena istim pridevima:

E irritable, crabby, bad-tempered, testy, choleric
Psychologists identify *irritable* Cockneys, nice Scots and anxious Welsh: A Cambridge University study has marked out a personality map of Britain
<http://www.dailymail.co.uk/news/article-3010236/Unfriendly-Maybe-s-m-Londoner-Psychologists-identify-irritable-Cockneys-nice-Scots-anxious-Welsh.html#ixzz3zc94ZZWI>

...a *crabby* old man
(OD)

You are a *bad-tempered*, petulant and irritable man lacking in your professional duties to your patients.
(OD)

...his *testy*, disapproving father.
(OD)

...he was a *choleric*, self-important little man.
(OD)

S srdit, prek, nabusit, prgav

Srpski vlastelin Ljutica Bogdan, snažan i *srdit*, oštar i *prek*, silovit i nepopustljiv, *durljiv* i *nabrecit*, *pršljiv* i *nabusit*...zarekao se da se neće oženiti drugom već belom vilom. *Ljuti* srpski junak Bogdan Ljutica, koji se brzo ljuti i brže razljuti, čvrst kao kamen, žustar i vatren, ali i *razdražljiv* i *zovoljan*, *uskošen* i *lakosrd*, penjući se uz planinu, ostavio je iza sebe ljute krševе i golet na kome je samo kamen ljutac i banuo u krasan zeleni predeo sa modrim jezerom u središtu.

http://www.novosti.rs/dodatni_sadržaj/clanci.119.html:279718-Sekao-pogledom

Jakšić smeten, nepraktičan u svakidašnjem životu, *srdit*, bujan, plah i neobuzdan, a takav nam se isto pokazuje i u svojim književnim radovima.

http://www.rastko.org.rs/rastko-bl/kocic/pkocic-clanci_1.html

Đorđe Petrović, bio je *prek* i često surov čovek, ali takvo je bilo vreme u kome je živeo...

<http://www.mojatv.rs/68164-na-danasnji-dan-rodjen-karadjordje-petrovic-veliki-vozd>

Međutim, takav je bio, *prek*, ljut, hirovit.

<http://www.kurir.rs/crna-hronika/detalji-o-smrti-u-svrljigu-obesenog-policajca-otac-skinuo-sa-vesala-clanak-1824973>

Svi smo izbegavali Dragana. Bio je *nabusit* i nasilan. Često je znao svašta da kaže...

<http://www.naslovi.net/2015-11-10/kurir/dvostruko-ubistvo-kod-vranjske-banje-zena-mi-je-vikala-bezi-bar-ti-se-spasi/17270512>

Kosta: Preterano je mišljenje da sam *prgav* igrač...

<http://www.prelistavanje.rs/vest/prikazi/kosta-preterano-je-misljenje-da-sam-prgav-igrac/1293401>

Kognitivni scenario ljutnje i srodnih emocija

Kognitivni scenario ljutnje podrazumeva da se dogodilo ili da se događa nešto što sprečava subjekta da dođe do „dobitka“. Subjekt po pravilu oseća izvesnu moć da se suprotstavi prepreci, uz istovremenu (često skrivenu) nesigurnost koliko će u tome uspeti. Ljutnja može imati blag ili pritajen oblik, a može biti i otvorena i intenzivna. U svom prototipičnom intenzivnom obliku ljutnja podrazumeva da subjekat pokušava da povrati „imetak“ ili spreči gubitak i to prototipično čini zastrašivanjem protivnika.

Znači, smisao emocije ljutnje jeste da se demonstrira moć i zastraši protivnik, te da se gubitak nadoknadi ili da se ukloni prepreka za dobitak. Paradoksalno je da ova demonstracija moći u sebi ponekad sadrži skrivenu nesigurnost u svoje moći, te sledstveno tome i potrebu da se napregnu sve sopstvene snage da bi se ostvario cilj i uklonila prepreka.

Tipično ponašanje subjekta ljutnje je takvo da zastrašuje protivnika: sevanje očima, vika, frktanje, fizički napad, otimanje predmeta itd. Fiziološke reakcije koje prate emociju ljutnje veoma su izraženi i uključuju ubrzan rad srca, porast temperature, crvenilo u licu itd.

Istraživanje koje je sprovedla Dragičević (2010b:172) ukazuje na to da je ljutnja reakcija na blokirani cilj, ili naneseo poniženje. Njeni uvidi u skladu su sa našim, s tim što se blokirani cilj može opisati kao sprečavanje subjekta da ostvari dobitak, a poniženje bi se dalo opisati kao napad koji bi mogao prouzrokovati gubitak subjektovog samopoštovanja, integriteta i časti, što su sve oblici apstraktnog „imetka“.

Kognitivni scenario emocije iritiranosti u sebi sadrži elemente ljutnje smanjenog intenziteta. Subjekat emocije iritiranosti primećuje da ne postiže dobitak kakav želi ili da je njegov imetak ugrožen, ali u manjoj meri, te su i njegove reakcije blaže. Subjekat iritiranosti tipično ulazi u verbalni ili fizički sukob sa protivnikom u manjim razmerama nego prilikom intenzivne ljutnje (na primer povremeno dobacuje uvredljive reči, ili povremeno odguruje protivnika). Fiziološka reakcija tipične za iritiranost podrazumeva napetost mišića kao pripremu za eventualnu emociju ljutnje i otvoren sukob.

Kognitivni scenario ogorčenosti prototipično podrazumeva da je subjekat pretrpeo ili trpi određeni gubitak i da čeka povoljan trenutak da se susretne sa protivnikom i ispolji svoju emociju ljutnje prema njemu. Ogorčenost je bliska tuzi u tom smislu da obe podrazumevaju pretrpljeni gubitak, no za razliku od tuge ogorčenost ne podrazumeva bilo kakvo „mirenje sa sudbinom“, već čekanje povoljnog trenutka da se situacija preokrene u sopstvenu korist, izvrši „osveta“ i slično. Prototipično ponašanje subjekta ogorčenosti su blaži fiziološki simptomi ljutnje.

Aspekti emocije ljutnje i srodnih emocija

Emocija ljutnje i srodne emocije mogu imati različit stepen intenziteta. Emocija iritiranosti tipično je slabijeg intenziteta od ljutnje, dok su emocije zavisti i ljubomore tim intenzivnije što se više približavaju ljutnji (te u pogledu ispoljavanja emocije kroz ponašanje mogu preći u nasilje). Društveno vrednovanje emocije ljutnje zavisi od konteksta. Ukoliko je situacija ispoljavanja ponovljene ljutnje adekvatna (kao na primer u slučaju opresivnog ponašanja nacionalnog neprijatelja), onda emocija ljutnje može biti opravdana, pa i pozitivno vrednovana. U ilustrativnom primeru iz srpskog jezika vidimo kako se ljutita narav Ljutice Bogdana smatra opravdanom u kontekstu vremena u kojem je živeo (*S ljuti, žustar, vatren*), dok u daljoj rečenici veznik *S ali* uvodi negativno društveno vrednovane prideve *S razdražljiv, zlovoljan, uskošen, lakosrd*. I u engleskom primeru možemo videti kako se pridev *E choleric* upotrebljava u kontekstu koji nije društveno negativno vrednovan, već se ovakvo emocionalno stanje toleriše i dovodi u vezu sa „romantičnim junakom“.

S ljut

Ljuti srpski junak Bogdan Ljutica, koji se brzo ljuti i brže razljuti, čvrst kao kamen, žustar i vatren, ali i *razdražljiv* i *zlovoljan, uskošen* i *lakosrd*...

http://www.novosti.rs/dodatni_sadržaj/clanci.119.html:279718-Sekao-pogledom

E choleric

The *choleric* hero positively steams into our midst – a Berliozian pirate whose ferocious energy is tamed only by the impassioned lyricism of his more romantic inclinations, namely the second subject.

<http://www.gramophone.co.uk/review/nielsen-symphonies-nos-2-6>

Glagolsko poreklo prideva koji izražavaju ljutnju i srodne emocije

Glagolsko poreklo prideva koji izražavaju ljutnju i srodne emocije javlja se posebno u grupi prideva koji izražavaju iritiranost u oba jezika, ali i prisutno je i među pridevima koji označavaju ljutnju i ogorčenost. Glagolsko poreklo je najmanje dominantno među pridevima koji izražavaju zavist i ljubomoru (Tabela 63).

Tabela 63: Engleski i srpski pridevi koji označavaju ljutnju i srodne emocije–glagolsko poreklo

Emocija	Engleski	Srpski
iritiranost (slabiji intenzitet ljutnje)	<i>annoyed, cross, vexed, irritated, exasperated, irked, piqued, provoked, riled, displeased</i>	<i>iritiran, isprovociran, naduren, zlovoljan, nakostrešen, zajedljiv, nezadovoljan</i>
ljutnja	<i>angry</i>	<i>ljut, ljutit, naljućen</i>
intenzivna ljutnja (bes, srdžba)	<i>furious, mad, enraged, infuriated, incensed, raging, incandescent, wrathful, wroth, foaming, fuming, outraged, livid, waspish seething, boiling, frenzied</i>	<i>besan, srdit, rasrđen, razgnevljen, gnevan, kivan, jarostan, goropadan, razgoropaden, mahnit, usijan, proključao</i>
ogorčenost	<i>resentful, bitter, embittered, indignant, aggrieved, grudging</i>	<i>ogorčen, ozlojeden</i>

Glagolsko poreklo prideva koji označavaju iritiranost uglavnom je u oba jezika motivisano potrebom da se izrazi iritirajuće dejstvo objekta na subjekta što se postiže oblicima prošlog participa i glagolskog prideva trpnog (E *annoyed, vexed, irritated, exasperated, irked, piqued, provoked, riled, displeased* S *iritiran, isprovociran*). U srpskom jeziku pridevi S *naduren* i S *nakostrešen* nastali su od povratnih glagola koji ne ukazuju na dejstvo objekta na subjekta već na ponašanje subjekta koji oseća iritiranost.

Pridevi glagolskog porekla koji označavaju intenzivnu ljutnju u engleskom jeziku mogu poticati od sadašnjeg participa i tada je fokus na ponašanju subjekta koji oseća ljutnju (E *raging, foaming, fuming, seething*), a mogu poticati i od prošlog participa i tada imaju fokus na dejstvu objekta na subjekta (E *enraged, infuriated, incensed, outraged, frenzied*).

Srpski pridevi *S rasrđen, razgoropađen, razgnevljen* potiču od glagolskog prideva trpnog tranzitivno refleksivnih glagola, te mogu ukazivati na dejstvo objekta na subjekta, ali i na voljno pristajanje subjekta na emociju ljutnje. Naime ovi pridevi imaju veze i sa isključivo refleksivnim glagolima *S srditi se, goropaditi se, gneviti se* koji označavaju ponašanje ljutog čoveka. Prefiks *S raz-* ukazuje na podsticanje takvog ponašanja, kao što ukazuje na podsticanje i u glagolima *S razbuktati, raspiriti, razgoreti*. Dakle, pridevi *S rasrđen, razgoropađen, razgnevljen* ukazuju istovremeno i na postojanje objekta koji podstiče ljutnju, ali i na ponašanje ljutitog čoveka.

Za razliku od njih srpski pridev *S naljućen* ukazuje više na dejstvo objekta na subjekta, nego na ponašanje subjekta. To je zbog toga što osećaj ljutine, kao i fizički ukus ljute hrane, implicira postojanje uzroka i nevoljnost reakcije. Tako pridev *S naljućen* ukazuje na dejstvo objekta i kroz prefiks *S na-* (kao u glagolima *S nasamariti, navući, namagarčiti*), ali i kroz koren *S ljut* koji implicira da je ukus ljutine prouzrokovan nekom hranom (dejstvom objekta).

Pridevi *S usijan, proključao* nastali od povratnog glagola *S usijati se* i neprelaznog glagola *S proključati* ukazuje na stanje subjekta koji oseća fiziološki simptom besapovišenu telesnu temperaturu.

Pridevi koji označavaju ogorčenost u oba jezika mogu biti glagolskog porekla i ukazivati na dejstvo objekta koji nanosi ogorčenje, bol ili nepravdu subjektu (*E embittered, aggrieved S ogorčen, ozlojeđen*).

Metafore i metonimije

Pojmovne metafore i metonimije koje su osnova prideva koji označavaju ljutnju i srodne emocije ponekad su sasvim transparentne u savremenom jeziku, ali vrlo često su i deo dijahronije, te su nekada bile transparentne, a sada su manje jasne. Ono što je zanimljivo jeste da iako je teško bez poznavanja etimologije reči ući u precizno

značenje ovih reči, one u sebi i danas sadrže emocionalni naboj karakterističan za metaforične izraze (Tabela 64).

Tabela 64: Engleski i srpski pridevi koji označavaju ljutnju i ogorčenost – pojmovne metafore i metonimije

Emocija		Metafore i metonimije
iritiranost (slabiji intenzitet ljutnje)	E	IRITIRANOST JE KRIV PRAVAC <i>E cross</i> IRITIRANOST JE UZBURKANOST <i>E riled</i>
	S	Metonimija: ❖ nakostrešenost dlake ili perja kod životinja <i>S nakostrešen</i>
ljutnja	S	LJUTNJA JE LJUT UKUS <i>S ljut, ljutit, naljućen</i>
intenzivna ljutnja (bes, srdžba)	E	LJUTNJA JE PROKLJUČALA TEČNOST <i>E seething, boiling</i> LJUTNJA JE PRASAK <i>E snappy, snappish</i>
	E, S	LJUTNJA JE VATRA/VRUĆINA <i>E fuming</i> <i>S usijan, jarostan, razjaren</i> LJUTNJA JE LUDILO <i>E mad</i> <i>S mahnit</i>
	E, S	Metonimija: ❖ bledilo <i>E livid</i> <i>S prebledeo (od gneva)</i> ❖ pena na ustima <i>E foaming,</i> <i>S zapenušao</i> ❖ škljocanje zubima, ujedanje <i>E snappy, snappish</i> <i>S zajedljiv</i>
	E	Metonimija: ❖ tipičan nosilac osobine-životinja <i>E waspish</i>
ogorčenost	E, S	OGORČENOST JE GORAK UKUS <i>E bitter, embittered</i> <i>S ogorčen</i>

Pojmovne metafore i metonimije vezane za iritiranost u engleskom i srpskom jeziku jasno su motivisane, ali nisu podudarne. U engleskom jeziku iritiranost se konceptualizuje uz pomoć izvornog domena plovidbe kroz metaforu IRITIRANOST JE KRIV PRAVAC (E *cross*). Naime, nepovoljan vetar koji duva u pogrešnom pravcu (preko pramca, a ne sa zadnje strane broda) dao je povoda za pojmovnu metaforu koja u pridevu E *cross* stvara značenje iritiranosti¹⁶⁵. U srpskom jeziku ne postoji pridev zasnovan na istoj metafori, mada idiom S *nakrivo nasađen* u značenju „zlovoljan“ takođe eksploatiše kontrast krivog/pogrešnog u odnosu na pravo/ispravno.

E *cross*

I remember being terribly *cross* with him, but he got away with a great deal because of his personal charm.

U engleskom jeziku prisutna je i metafora IRITIRANOST JE UZBURKANOST (E *riled*) koja nije produktivna u srpskom jeziku u značenju ljutnje, mada u kombinaciji sa rečju S *osećanja* pridev S *uzburkan* može da označi uznemirenost ili strast bilo koje vrste. Za razliku od toga, engleski pridev E *riled*, iako jasno suprotstavljen miru i spokoju (vidi primer), ima pored obične uznemirenosti jasniju konotaciju iritiranosti i ljutnje¹⁶⁶.

E *riled*

She looked so calm and relaxed while I was *riled up* inside. (OD)

U srpskom jeziku karakteristično je prisustvo metonimije u kojoj se ljutnja poredi sa kostrešenjem dlake ili perja životinje S *nakostrešen*. U engleskom jeziku pridev E *ruffled* koji bi po tipu metonimijskog prenosa odgovarao srpskom pridevu S *nakostrešen*, ima malo drugačiju nijansu značenja, te izražava nervozu i uznemirenost, a ne jasnu ljutnju kao u srpskom jeziku.

S *nakostrešen*

Onako *nakostrešen* i ljut je otišao za drugi šalter.

<http://www.ana.rs/forum/index.php?topic=146521.30>

---

¹⁶⁵ Objašnjenje nastanka prideva E *cross* dato je u OD: *Cross* meaning ‘annoyed’ dates back to the 17th century. It derives from the nautical idea of a wind blowing across the bow of your ship rather than from behind, which produced the senses ‘contrary, opposing’, and ‘adverse, opposed’, and then ‘annoyed, bad-tempered’.

<http://www.oxforddictionaries.com/definition/english/cross>

¹⁶⁶ Definicija prideva E *riled* jeste *annoyed or irritated* (OD) ili *angry, upset* (MWD)

Sudeći po objašnjenjima o poreklu reči i engleski pridev *E piqued* u sebi sadrži metonimiju koja se odnosi na bodenje ili bockanje, pa bi dakle „prevod“ ovog prideva glasilo „izboden“¹⁶⁷. U srpskom jeziku ne postoji paralelan primer prideva koji koristi istu metonimiju, ali postoji idiom *S imati pik na nekoga*, u značenju „mrzeti nekoga“, po svemu sudeći identičnog porekla.

E piqued

‘Play it yourself then,’ said Liszt, rising from the piano, rather *piqued*.
(OD)

U srpskom jeziku primećujemo i postojanje metonimije koja povezuje griženje/nagrivanje sa ljutnjom, a koja je realizovana kroz pridev *S zajedljiv*. U rečniku SJ navodi se da je arhaično značenje prideva *S zajedljiv* „koji hoće da ujede, ugrize“, a u srpskom jeziku postoji i izraz

S jesti se (od muke) koji označava ljutnju.

S zajedljiv

Sad je postao nekako *zajedljiv*, pakostan, ljut.

<http://www.serbiancafe.com/lat/diskusije/mesg/132/17006140/ima-kaj-novega.html?108>

Najdominantnija pojmovna metafora koja učestvuje u konceptualizaciji emocije ljutnje u srpskom jeziku jeste LJUTNJA JE LJUT UKUS sudeći po tome da su osnovni pridevi, ali i imenice i glagoli koji označavaju ljutnju zasnovani na ovoj pojmovnoj metafori (*S ljut, ljutit, naljućen; ljutnja; ljutiti se, naljutiti se*). Etimološki rečnik P. Skoka potvrđuje da je primarno značenje reči ljut bila osobina hrane ili pića da bude žestoko (ljuto ili kiselo).

Ljut ukus može se povezati sa emocijom ljutnje po više linija značenja. Ljuta hrana prozrokuje povećanje telesne toplote i crvenilo u licu kao i emocija ljutnje, te bi se moglo govoriti i o metonimijskom prenosu. Međutim, ljuta hrana može izazvati čulnu neprijatnost, a shodno tome i otpor (pljuvanje, hlađenje jezika) koji može imati veze sa otporom prema protivniku koji se podrazumeva u emociji ljutnje. Najzad, ljut čovek

---

¹⁶⁷ Definicija glagola *E pique* ukazuje na neprijateljstvo ljudi jer potiče od francuske reči *F piquer*–bosti

<http://www.oxforddictionaries.com/definition/english/pique>

može u očima drugih izgledati agresivan, baš kao što je ljuta hrana „agresivna“ po čulo ukusa, te se „ljuti ukus“ može prenositi i na svedoke ili objekte ljutnje. U engleskom jeziku postoji polisemičnost prideva E *hot* koji označava i ljut ukus i toplotu, međutim taj pridev se ne povezuje sa ljutnjom, već se u značenju toplote povezuje sa požudom ili telesnom strašću.

S ljut, ljutit

Milan je *ljut* na Severinu jer se ponaša kao da on ne postoji.

<http://www.pulsonline.rs/puls-poznatih/45450/milan-popovic-ljut-na-severinu-i-igora-ponasaju-se-kaoda-sam-umro>

Rak kipi od iskrenih osećanja pa u jednom trenutku može biti izrazito tvrdoglav, u drugom popustljiv, u idućem pak *ljutit*, a već u sledećem blag.

<http://www.lovesensa.rs/print/clanci/astro/tajne-vaseg-horoskopskog-znaka-nezna-intuitivna-i-strastvena-zena-rak>

Najdominantnija metafora koja u oba jezika učestvuje u konceptualizaciji ljutnje jesu LJUTNJA JE PROKLJUČALA TEČNOST (E *seething*¹⁶⁸, *boiling* (dijahronijski još: E *incensed*, *incandescent*¹⁶⁹) S *proključao* (od *besa*)) i LJUTNJA JE VATRA/VRUĆINA (E *fuming* S *usijan*, *jarostan*). Iako se i ovde radio i izvesnom metonimijskom prenosu koji se zasniva na ideji o povišenoj telesnoj temperaturi subjekta ljutnje, ipak se ovde može sa pravom govoriti o metafori pošto su ljutnja i njoj svojstvena povišena telesna temperatura predstavljene preko izvornog domena vatre koja dimi, koja čini da tečnost ključa itd. što predstavlja udaljavanje od domena fiziološke reakcije. Pridevi E *seething*,

---

¹⁶⁸ Pridev E *seething* označava prikrivenu ljutnju, a poreklo reči je u glagolu E *seethe* koji znači „krčkati na tihoj vatri, vreti, kuvati se“. U srpskom jeziku pored prideva S *proključao*, koji znači otvoreno pokazivanje ljutnje postoji izraz S *u njemu je vrilo/ključalo* koji po nijansi značenja odgovara pridevu E *seething*, jer označava još nepokazanu ljutnju. Na primer: Dugo je *ključalo u meni*, pokušavao sam da ne reagujem... (<http://zverko.rs/page/12/>)

¹⁶⁹ Oksfordski rečnik objašnjava da je pridev E *incensed* nastao od latinskog glagola L *incendere*- zapaliti (“*set fire to*“), dok mu je sadašnje značenje u engleskom jeziku „veoma ljut“ :Locals are *incensed* at the suggestion (OD). Pridev E *incandescent* nastao je od latinskog participa *incandescent*-usijan, zažaren kao oblika od glagola *incandescere* – „učiniti da neko postane beo.“ Današnje značenje prideva E *incandescent* je „izrazito besan“: *I am incandescent at the way I've been treated* (OD). Ovaj pridev zasnovan je na istoj metafori koja se odnosi na izlaganje metala vatri koja postoji i u srpskom izrazu S *dovesti nekoga do belong usijanja*.

*boiling*¹⁷⁰ i *S proključao* ukazuju na ideju o proključaloj tečnosti, ali srpski pridev *S proključali* može označiti samo osećanje (gnev, bes, mržnju) ali ne i osobu. Engleski pridevi latinskog porekla *E incensed, incadescent* u sebi nose ideju zapaljenosti. Ideja da se ljutnja može povezati sa vatrom koja nije povezana sa tečnošću, već sa drugim supstancama nalazimo i u engleskom pridevu *E fuming* (zadimljen) u kojem postoji paralela sa gorenjem drveta i u srpskim pridevima *S usijan, jarostan* koji povezuju ljutnju sa usijanošću metala ili drugog objekta (na primer kamena) na jarkom suncu ili u vatri.

E seething, boiling

Relationship advice: beware the *seething* man

<http://www.dailymail.co.uk/home/you/article-2029254/Relationship-advice-Beware-seething-man.html>

My reaction is just to feel sick and *boiling* with anger that any human being can be put into such a situation...

<https://www.amnesty.org.uk/blogs/belfast-and-beyond/american-supermax-cell-our-human-future>

S proključali

Ni ženska lepota nije uspela da primiri *proključali* nacionalni gnev...

<http://www.politika.rs/search/searchEngineLanding/a/2370>

E fuming

Fuming pupils and teachers at St Mark's Primary have hit out at reports the school faced closure.

<http://www.barrheadnews.com/news/roundup/articles/2007/03/>

S usijan, jarostan

Usijan i besan, sada sanja san, da ce brzo jesen, a on opet car...

<http://www.erepublik.com/es/article/03-nemojte-iko-molim-vas-1381313/1/20>

Majstor Dragutin Aleksić, miran i tih porodičan čovek, cenjen u Negotinu ... izgledao je sav *jarostan* dok je u paramparčad lupao neku čudnu napravu ...

<http://www.art-anima.com/c11-price/vladimir-todorovic-vremeplov-problem-jednog-izuma>

S obzirom da ljutnja može biti intenzivna emocija ne iznenađuje upotreba pojmovne

metafore uobičajene i za ostale emocije LJUTNJA JE LUDILO (*E mad S mahnit*)¹⁷¹.

---

¹⁷⁰ Za razliku od prideva *E seething* koji se javlja i u atributivnoj i u predikativnoj upotrebi pridev *E boiling* se ne javlja u atributivnoj upotrebi tako da se čini da se zapravo i ne radi o pridevu već o glagolu. Ipak, s obzirom da se u engleskom primeru u daljem tekstu reč *E boiling* javlja u predikativu iza glagola *E feel*, i u naporednoj konstrukciji sa pridevom *E sick* reklo bi se da se ipak može govoriti obliku *E boiling* kao o pridevu.

¹⁷¹ Pridev *S sumanut* koji je naveden u rečniku sinonima (RS) pod odrednicom *S besan* nismo pronašli ni u jednom primeru iz korpusa u značenju „besan“, međutim sintagma *S kao sumanut* može da označi bes. Na primer: Otac je uzeo novinu i počeo da me udara *kao sumanut*. (<https://www.facebook.com/NahraniPsa/posts/602105019920111:0>)

E *mad*

Now don't be mad with me, because it's not entirely my fault that this is happening.
(OD)

S *mahnit*

Mahnit od besa, naredio je da ga oslepe.

<http://www.book-forum.net/t2951p15-dejan-stojiljkovic-duge-noci-i-crne-zastave>

Pojmovna metafora LJUTNJA JE PRASAK prisutna je u nekoliko prideva u engleskom E *snappy*, *snappish*. Engleski glagol E *to snap* može da označi prskanje, pucanje, ali i pokušaj ujeda po analogiji sa škljocanjem zuba prilikom pokušaka ujeda. Zbog toga pridevi E *snappy*, *snappish* ukazuju prevashodno na ujedanje, ali u sebi sadrže i ideju praska.

E *snappy*

Anything unusual made her *snappy* and nervous (OD)

Metonimije upotrebljene u oba jezika da označe ljutnju obuhvataju bledilo (E *livid*¹⁷² S *prebledeo* (od *gneva*)) pena na ustima (E *foaming*, *zapenušao*). Treba napomenuti da je engleski pridev E *foaming*, iako je naveden u rečniku sinonima kao sinonim za E *angry* (WD), samo u jednom marginalnom primeru koji sledi upotrebljen u značenju besa van idioma čiji je integralni deo E *foaming at the mouth*. Ovde se ipak verovatno radi o sadašnjem participu, a ne pridevu.

E *livid*

Both were angry, more *livid* than she could imagine. (OD)

S *pobledeo* (od *gneva*)

Andrej Karlovič, *prebledeo od besa*, baci se na Alekseja Aleksejeviča i raspali ga po zubima.

<http://piroman.rs/forum/index.php?topic=9.5;wap2>

E *foaming*

Can't take a comment, turn it into a fight, all angry and *foaming*.

S *zapenušao*

Pobedila je, rekao bi *zapenušali* Vulin, „srpska ideja”, „vladina politika”...

<http://www.vukoticmedia.rs/vulin-i-pantic/>

---

¹⁷² Pridev E *livid* označava plavu boju i potiče od L *lividus*, a smatra se i da slovenska reč S *šljiva*, R *sliva* ima isti indoevropski koren (WD). Značenje besa u engleskom ovaj pridev dobija tek početkom 20. veka (OD).

U engleskom jeziku pridev *E waspish* ukazuje na metonimijski prenos u kome je nosilac ljutnje insekt osa. U srpskom jeziku ne postoji pridev sa istom osnovom, mada postoje izrazi *S napada kao osica, kidiše kao osica* koji izražavaju ljutnju i napad na protivnika.

E waspish

That should have ended it, except that certain newspapers have grown irritable and *waspish* with Tony Blair. (OD)

Zanimljivo je da srpski pridevi *S gnevan, razgnevljen* u sebi sadrže pojmovnu metaforu LJUTNJA JE BOLEST/OTROV na šta ukazuje Etimološki rečnik P. Skoka, ali ta metafora danas nije transparentna. Pridevi *S goropadan, razgoropađen* takođe su gotovo nesumljivo potekli od iste danas netransparentne pojmovne metafore LJUTNJA JE BOLEST, koju smo već objasnili, po kojoj se ljut čovek poredi sa čovekom koji ima bolest padavicu, o čemu govori odrednica *S goropadan* i Etimološkom rečniku P. Skoka.

Emocija ogorčenosti gotovo nerazdvojno je vezana je za pojmovnu metaforu OGORČENOST JE GORAK UKUS (*E bitter, embittered S ogorčen*). Postoji vrlo jasna veza između gorkog ukusa i ogorčenosti. Ogorčenost podrazumeva neki gubitak u prošlosti, koji je subjekta ili njegovu zajednicu nepravedno zadesio, te sledstveno tome subjekat oseća otpor prema takvoj situaciji i tom delu, i eventualno čeka trenutak da otvoreno ispolji svoj bes. Neprijatan gorak ukus ostaje dugo u ustima baš kao što ogorčenost na neko loše delo traje dugo i neprijato je osećanje. I nekadašnje pripisivanje emocija telesnim tečnostima povezivalo gorku žuč sa ljutnjom i ogorčenošću, pa otuda i ova pojmovna metafora. Srpski pridev *S ozlojeđen* takođe ukazuje na jed (gorku žuč) kao karakterističnu metaforu za ovu emociju.

E embittered

He died an *embittered* man .

(OD)

S ogorčen

Žarko *ogorčen* zbog uvreda.

<http://www.pulsonline.rs/puls-poznatih/49371/zarko-ogorcen-zbog-uvreda-produkcija-tolerise-pominjanje-povredjenog-oka-mog-brata>

Neprijatne društvene emocije: mržnja, neprijateljstvo, zavist i ljubomora

Neprijatne društvene emocije: mržnja, neprijateljstvo, zavist i ljubomora srodne su ljutnji i granice između ovih emocija i ljutnje često su zamagljene. Ove emocije mogu biti srodne i gordosti, preziru i preteranoj upornosti. One podrazumevaju da subjekat procenjuje da mu drugi ljudi nanose ili mogu naneti gubitak svojim prisustvom, pa i samim postojanjem, te da ih doživljava kao neprijatelje ili rivale. Subjektat ne smatra da je dobitak tih ljudi njegov dobitak, već smatra da će ostvariti lični dobitak ako tim ljudima nanese gubitak. Neprijatne društvene emocije su: mržnja, neprijateljstvo, zavist, ljubomora i srodne varijacije ovih emocija. Subjektat koji oseća ove emocije nije povezan putem empatije sa drugim ljudima koji su objekti navedenih emocija.

Prema Robinsonu (2008) mržnja je emocija, a psiholozi je često nazivaju složenom emocijom. Rečnik RSJ definiše mržnju kao „osećanje neprijateljstva, jake odbojnosti, netrpeljivosti, antipatije (prema nekome ili nečemu)“. MWD mržnju definiše na sledeći način: „a very strong feeling of dislike, a prejudiced hostility or animosity“.

Neprijateljstvo je blaži oblik mržnje, i može da uključi nepoštovanje i upornost u (pasivnom) suprotstavljanju, a često izvire iz nepoverenja. Zloba je oblik neprijateljstva i mržnje u kojoj postoji snažna motivacija da se drugome (aktivno) nanese gubitak, te tako RSJ daje kao prvo značenje prideva *S zao* „, koji želi i nanosi neprijatnost, bol, štetu drugima, surov, opak“, dok se *S zloba* i *S zloban* definiše pre svega preko upućivanja na neprijateljstvo. Surovost predstavlja intenzivnu mržnju u kojoj se protivniku nanosi gubitak bez ikakvih obzira koje bi nametala makar minimalna empatija.

Zavist i ljubomora srodne su neprijateljstvu jer su uperene protiv druge osobe, samo što se kod ta dva osećanja specifikuje razlog neprijateljstva. Prilikom zavisti procenjujemo da neko poseduje neki „imetak“ koji bismo želeli sami da imamo. Prilikom ljubomore, kako se objašnjava u RSJ, osećamo ili da nam voljena osoba ne pruža dovoljno pažnje i ljubavi, već obraća više pažnje na druge (uskraćuje nam „dobitak“ i pruža ga drugome), ili pak da druga osoba poseduje nešto što bismo i sami želeli da imamo, što bi onda ujedno odgovaralo i definiciji zavisti.

U jeziku se sve ove emocije tretiraju ili kao emocije, ili kao osećanja, stavovi i karakterne crte, što upućuje na dodatni kontinuum između „stava“ kao svesne procene i odluke o ponašanju, i već objašnjenih pojmova kratkotrajnih emocija i karakternih crta kao krajeva istog kontinuuma.

E hatred, hostility, spite, cynicism

...all-too familiar and all-too human *emotion of hatred*, a passion both petty and intense.
<http://thedabbler.co.uk/2011/09/hatred-in-lord-of-the-rings/>

...manifesting in feelings and *emotions of hostility*, unfounded *hatred* or humiliation of other out-group members.

<https://www.ukessays.com/essays/cultural-studies/the-symbols-of-race-hate-in-society-cultural-studies-essay.php>

...when trials trigger the *emotion of spite* among the lawyers.

core.ac.uk/download/pdf/10195481.pdf

Three studies have now found that the most negative *emotion* is not stress, anger or depression but *cynicism*.

<https://www.patrickholford.com/blog/cynicism-seriously-bad-you>

S mržnja, neprijateljstvo, zloba, cinizam

Mržnja jeste posledica *emocije neprijateljstva*...

<http://forum.krstarica.com/showthread.php/287599-Mr%C5%BEEnja-Adler>

oslobađaju se negativnih *emocija* , *zlobe*...

<http://www.objave.com/phpBB3/viewtopic.php?f=30&t=1136&start=2130>

Reforme mogu da uspeju samo ako *osećanje* nade i volje u Srbiji pobedi nad *osećanjem* praznog mudrovanja i *cinizma*.

<https://www.facebook.com/sasa.vasilic/posts/10200645290593291>

Cinizam se obično definiše kao negativan stav pojedinca prema određenoj grupi vrednosti, ljudi ili društvu u celini. Taj negativni stav ogleda se u negativnim osećanjima (koja mogu varirati od blagog osećanja nelagodnosti do mržnje), uverenja da vrednosti, grupa ljudi ili društvo u celini imaju brojne nedostatke i njihovo stalno naglašavanje uz zanemarivanje dobrih strana, i tendencije da se oni stalno omalovažavaju i kritikuju.

http://www.danas.rs/dodaci/psihologija/sta_je_cinizam.62.html?news_id=156929#sthash.ORfnE0Fp.dpuf

Pridevi koji označavaju mržnju, neprijateljstvo, zavist i ljubomoru

Reprezentativni engleski pridevi koji označavaju **neprijateljstvo** su: negirani pridevi koji označavaju prijateljska osećanja: *unfriendly, unkind, impolite, intolerant, unsympathetic*, kao i pridevi E *hostile, confrontational, rude, cynical, sarcastic, ironic, cold*.

Pridevi koji označavaju **mržnju, zlobu i surovost** su: *hateful, spiteful, nasty, mean, malevolent, malicious, vengeful, aggressive, savage, merciless, cruel*.

Zavist i ljubomora su označeni pridevima: *envious, jealous, covetous, green, green-eyed*.

Centralni srpski pridev koji označava neprijateljstvo bio bi S *neprijateljski*, ali on poseduje isključivo manifestativno značenje. Pridev koji bi mogao da ga zameni u grupi statičnih prideva na centralnom mestu mogao bi biti S *nedobronameran*.

Reprezentativni srpski pridevi koji označavaju neprijateljstvo su: S *nedobronameran, bezosećajan, neosetljiv, nepažljiv, nenaklonjen, bezobrazan, prkosan, ciničan, sarkastičan, ironičan, hladan*.

Pridevi koji označavaju mržnju i zlobu su: *zao, zloban, zlonameran, maliciozan, podao, podmukao, bezobrazan, drzak, obestan, osvetoljubiv*.

Zavist i ljubomora su označeni pridevima: *zavidan, ljubomoran, zelen, pozeleneo*.

Pridevi se mogu predstaviti i tabelarno (Tabela 65).

Tabela 65: Pridevi koji označavaju mržnju, neprijateljstvo, zavist i ljubomoru

Emocija	Engleski	Srpski
neprijateljstvo	<i>hostile, confrontational, rude, cynical, sarcastic, ironic, cold</i>	<i>ciničan, sarkastičan, ironičan, prkosan, hladan</i>
	<i>unfriendly, unkind, impolite, intolerant, unsympathetic,</i>	<i>nedobronameran, bezobrazan, bezosećajan, neosetljiv, nepažljiv, nenaklonjen</i>
mržnja, zloba, surovost	<i>hateful, spiteful, nasty, mean, malevolent, malicious, vengeful, aggressive, savage, cruel</i>	<i>zao, zloban, zlonameran, maliciozan, podao, podmukao, bezobrazan, drzak, obestan, surov</i>
	<i>merciless, ruthless</i>	<i>nemilosrdan</i>
zavist, ljubomora	<i>envious, jealous, covetous, green, green-eyed</i>	<i>zavidan, ljubomoran, zelen, pozeleneo</i>

Ovi pridevi ne vode poreklo od prošlog participa ili glagolskog prideva radnog zbog toga što označavaju voljno stanje.

Aspekti emocija mržnje, neprijateljstva, zavisti i ljubomore

Pridevi koji označavaju mržnju, neprijateljstvo, zavist i ljubomoru upućuju po pravilu na negativno društveno vrednovanje ovih emocija. Pridevi koji označavaju navedene emocije prototipično označavaju trajnu ljudsku osobinu (često ponavljano emocionalno stanje), ali primeri iz korpusa pokazuju da se nekada odnose na i trenutno stanje, odnosno trenutnu emociju. Primeri koji slede ilustruju kratkotrajno stanje:

E rude, hateful, jealous

Secondly.....as I just admitted to the *temporarily rude* and insulting Mr.Bats...

<http://www.britmovie.co.uk/forums/off-topic-discussion/89640-whats-great-about-britain-2.html>

I feel so angry and *hateful* today, I am sick of everything and everyone...

http://community.babycentre.co.uk/post/a28867205/why_am_i_so_angry_long_rant_sorry

I felt *jealous* for a moment then I realised...

<http://www.standard.co.uk/lifestyle/esmagazine/the-tinder-tourist-trap-why-singletons-arent-the-only-ones-enjoying-the-dating-app-9250989.html>

S *bezobrazan, zloban, ljubomor*

Malo je fin, pristojan, a već u drugom trenutku *bezobrazan*, prost.

<https://www.wattpad.com/64238785-everything-has-changed-4-dio-provod-ili-ipak-ne>

Čas je fina, čas *bezobrazna*, kako joj se čefne.

(primer iz govora)

Mogao je da bude najdraži na svetu, a u drugom trenutku *zloban* i agresivan...

<http://www.story.rs/poznati/vesti/22689/zivotna-prica-frenk-sinatra-prva-prava-zvezda>

Osetio sam se *ljubomornim*. Pomislio sam, ti ne bi trebao biti u mom odelu...

<http://www.economy.rs/vesti/20601/Felix-otkrio-svoje-najvece-strahove-prilikom-skoka-iz-svemira.html>

Metafore i metonimije

Pridevi iz ove grupe za izvorni domen imaju pre svega hladnoću i bolest (Tabela 66).

Tabela 66: Pridevi koji označavaju mržnju, neprijateljstvo, zavist i ljubomoru – metafore i metonimije

Emocija	Metafore i metonimije
neprijateljstvo	NEPRIJATELJTVO JE HLADNOĆA E <i>cold</i> S <i>hladan</i>
mržnja, zloba, surovost	Metonimija: ❖ tipično ponašanje: osveta E <i>vengeful</i> S <i>osvetoljubiv</i>
ljubomora, zavist	LJUBOMORA JE BOLEST/MUČENJE S <i>ljubomor</i> Metonimija: ❖ bleđa (zelena) boja lica ili očiju E <i>green, green-eyed</i> S <i>zelen, pozeleneo</i>

Metafora NEPRIJATELJTVO JE HLADNOĆA odgovara konceptualizaciji mržnje kao hladne emocije (Rasulić, 2015:273), odnosno odgovara metafori NOT SHOWING (FRIENDLY) EMOTIONS IS COLD, koja može odgovarati i karakternim crtama, što takođe primećuje i Rasulić (2015:278).

Metonimija sadržana u pridevima E *vengeful*, S *osvetoljubiv* ukazuje na tipično ponašanje čoveka koji oseća mržnju, ali ovde primećujemo i preplitanje osećanja mržnje sa ljutnjom koja može biti njen uzročnik.

Emocija zavisti i ljubomore u oba jezika se konceptualizuje uz pomoć metonimije koja ukazuje na žućkastu boju lica onoga ko oseća zavist, odnosno neku vrstu bledila (E *green, green-eyed S zelen, pozeleneo*).

E *green with envy*

Don't be *green with envy*...

<https://www.lasula.co.uk/green-with-envy-embellished-playsuit-green>

S *zelen od zavisti*

...sad mora da je Haris *sav zelen od zavisti*.

<http://www.hawk-metal.org/forum/viewtopic.php?f=18&t=934>

Stid i krivica

Stid i krivica srodni su tuzi. Krivica i stid podrazumevaju da smo pogrešno postupili i naneli gubitak drugome ili sebi. Stid može obuhvatati i određenu dozu straha da ćemo izgubiti poštovanje drugih članova zajednice.

Krivica i stid su izraženi engleskim pridevima: E *guilty, ashamed, guilt-ridden, conscience-stricken, remorseful, sorry, regretful, contrite, repentant, penitent, rueful, abashed, shamefaced, sheepish, hangdog; mortified*.

Srpski pridevi koji označavaju krivicu i stid su: S *kriv, postiden, posramljen, pokunjen*.

Pridevi koji izražavaju krivicu i stid mogu se prikazati tabelarno (Tabela 67).

Tabela 67: Pridevi koji izražavaju krivicu i stid u engleskom i srpskom jeziku

Emocija	Engleski	Srpski
krivica	<i>guilty, ashamed, guilt-ridden, conscience-stricken, remorseful, sorry, regretful, contrite, repentant, penitent, rueful, abashed, shamefaced, sheepish, hangdog; mortified</i>	<i>kriv, postiden, posramljen, pokunjen</i>

Glagolsko poreklo

U skupini prideva koji izražavaju emociju krivice i stida postoji umerena zastupljenost prideva sa glagolskim poreklom koji su označeni masnom bojom u Tabeli 67.

Među pridevima koji označavaju krivicu u engleskom jeziku, a imaju glagolsko poreklo izdvajaju se oni kod kojih je očigledno da se emocija stida ili krivice metaforično posmatra kao entitet koji deluje na subjekta (E *guilt-ridden, conscience-stricken*)¹⁷³. U

¹⁷³Pridev E *shamefaced* ne spada u ovu skupinu, jer nije nasto od glagola „suočiti se“ E *to face*, te ne znači „suočen sa stidom“, već je vrlo interesantno nastao aliteracijom od arhaične engleske reči E (archaic) *shamefast*, gde je asocijacija sa imenicom E *face* dovela do današnjeg oblika. (<http://www.oxforddictionaries.com/definition/english/shamefaced?q=shame+faced>)

srpskom jeziku ne postoji takav način pridevske tvorbe, već se ista ideja može iskazati samo sintagmama poput *S proganjan krivicom*. Pridevi *E abashed, mortified* ukazuju na dejstvo objekta koji može izazvati stid kod subjekta, baš kao i srpski pridevi *S postideń, posramljen*¹⁷⁴. Ovi pridevi nastali su od glagola koji mogu biti tranzitivni, i mogu ukazivati na dejstvo spoljnog objekta, ali pošto subjekat može sam sebe da osramoti, onda „refleksivna“ varijanta ovih glagola u stvari nije ništa drugo da prava tranzitivnost u kojoj je subjekat istovremeno i objekat. Ovde se uočava razlika između glagola koji izražavaju stid i refleksivnih glagola tipa *E to surprise oneself (with sth.)*, *S iznenaditi se, iznenađivati se (nečim)* koji mogu da iskažu obe varijante-i da subjekat uznenaduje sam sebe i da subjekat voljno pristaje da ga neki drugi objekat iznenadi.

E mortify, abash

Her VMA performance absolutely *mortified him* and he couldn't be more embarrassed
<http://www.standard.co.uk/showbiz/celebrity-news/she-cant-be-tamed-liam-hemsworth-mortified-by-miley-cyrus-twerking-antics-8788857.html>

Nothing *abashed him*.
<http://www.independent.co.uk/news/obituaries/susan-crosland-biographer-novelist-and-journalist-who-wrote-an-acclaimed-account-of-the-life-of-her-2232983.html>

I mortified myself on the ferry this afternoon...So not only did I burst into tears in public but I did it by mistake!

<http://www.bbc.co.uk/scotland/islandblogging/blogs/005056/0000005296.shtml>

Actually, I find I have *abashed myself* considerably by comparing the things I do with these masterpieces out of the past.

<http://www.leemac.freemove.co.uk/medieval.htm>

S posramiti se, postideti se

Hvala na osmehu koji me je *postideo*.

<https://wannabemagazine.com/ni-gavran-nije-crn-koliko-vele/page/19/>

Trapavi otac *ga je posramio*.

<http://www.srbijadanas.com/clanak/srpski-fejs-hteo-je-statusom-da-pokaze-da-se-zaljubio-trapavi-otac-ga-je-posramio-foto-19-09>

Kada je podigao glavu, u njegovim živahnim, dubokim očima nije bilo nimalo likovanja.*Postideo sam se*.

Nebojša Jovanović, Biti jedno: romansirana psihoanaliza, GB

---

¹⁷⁴ Pridev *E ashamed* vodi poreklo od prošlog participa staroengleskog glagola *āscamian* 'feel shame', no u današnjem engleskom jeziku ne postoji galgol *E *to ashame*, tako da je glagolsko poreklo ovog prideva vezano za dijahroniju.
(<http://www.oxforddictionaries.com/definition/english/ashamed>)

Posramio sam se koliko sam tada sa svojih nepunih 30 godina malo znao o našoj istoriji.

kikindske.rs/kultura/zrenjaninski-beli-tornjevi

Metafore i metonimije

Pridevi koji se zasnivaju na pojmovnim metaforama i metonimijama koje izražavaju krivicu i stid mogu se tabelarno predstaviti (Tabela 68).

Tabela 68: Pridevi koji označavaju krivicu i stid u engleskom i srpskom jeziku – metafore i metonimije

Emocija		Metafore i metonimije
krivica	S	KRIVICA JE NAGNUTOST <i>S kriv</i>
	E	KRIVICA JE NADMOĆAN PROTIVNIK <i>E guilt-ridden, conscience-stricken</i> Metonimija: ❖ tipičan nosilac osobine-životinja: <i>E sheepish, hangdog</i>

Srpski pridev *S kriv* zasniva se na metafori DOBRO JE PRAVO i LOŠE JE KRIVO, koja je ovde specifično relaizovana kao KRIVICA JE NAGNUTOST, a nije produktivne u engleskoj pridevskoj realizaciji. Ova metafora dolazi iz izvornog domena predmeta, stvari u prirodi.

Neki engleski pridevi koji izražavaju krivicu zasnivaju se na pojmovnoj metafori KRIVICA JE NADMOĆNI PROTIVNIK (*E guilt-ridden, conscience-stricken*), dok se drugi zasnivaju na metonimijskom prenosu povezanom sa tipičnim nosiocem osobine, uplašenom životinjom (*E sheepish, hangdog*). U srpskom jeziku ne postoje pridevske realizacije ovih metafora. Ipak, može se povući paralela između srpskog izraza *S ophrvan krivicom*, i engleskog prideva *E guilt-ridden* pošto engleski particip *E ridden* može da ima značenje dominacije¹⁷⁵. Sa druge strane ideja udarca savesti prisutna u engleskom pridevu *E conscience-stricken* nije bliska srpskom jeziku, koji podrazumeva da nekoga savest muči, ali ne i udara. Ipak, zajedničko engleskim pridevima i srpskim idiomima jeste shvatanje krivice kao dominantnog protivnika, dok je velika razlika

¹⁷⁵ Oksfordski rečnik spominje dominaciju u značenju ovog participa:

Ride: (be ridden) Be full of or dominated by: *you must not think him ridden with angst* (as adjective, in combination -ridden) *the crime-ridden streets*
<http://www.oxforddictionaries.com/definition/english/ride>

prisutna u okviru pridevske realizacije takve metafore koja nije moguća u srpskom jeziku. Engleski pridevi E *sheepish*, *hangdog*¹⁷⁶ ukazuju na metonimijski prenos koji takođe ne postoji u srpskom jeziku. Pored ovih, postoji još nekoliko engleskih prideva koji označavaju krivicu koji su nastali od pojmovne metafore u latinskom jeziku kao na primer E *contrite*, *mortified*, ali koji sada manje više nisu očigledno transparentni¹⁷⁷.

---

¹⁷⁶ <http://www.merriam-webster.com/dictionary/hangdog>

¹⁷⁷ Pridev E *mortified* nastao je od prošlog participa glagola E *to mortify* koji vodi poreklo od latinskog glagola *mortificare* u značenju „ubiti, podčiniti“, te je pojmovna metafora koja je ovde sadržana takođe KRIVICA JE NADMOĆNI PROTIVNIK. U današnjem engleskom glagol E *mortify* može da se koristi samo u medicini sa značenjem odumiranja tkiva, te je pojmovna metafora donekle transparentna.

<http://www.oxforddictionaries.com/definition/english/mortify>

Pridev E *contrite* nastao je od latinskog glagola *L conterere* koji znači „samleti“ što ukazuje na sličnu konceptualizaciju krivice kao nadmoćnog protivnika ili snažne sile.

<http://www.oxforddictionaries.com/definition/english/contrite>

Tuga i srodne emocije

Tuga je emocija koja je prototipično vezana za situaciju kada subjekat procenjuje da je pretrpeo gubitak. Tuga je po pravilu povezana sa osećanjem nemoći da se gubitak neposredno nadoknadi. Tuga zbog smrti voljene osobe je najprototipičniji oblik tuge, pri kojoj je nemoguće neposredno nadoknaditi gubitak. No tuga može podrazumevati i mnoge druge gubitke, počevši od gubitka predmeta, pa do gubitka dobrih međuljudskih odnosa (poverenja, ljubavi itd.).

Tuga često podrazumeva i procenu da je nemoguće ostvariti dobitak što uzrokuje gubitak nade (u neki budući dobitak ili adekvatnu nadoknadu gubitka), te tako ona može da bude kompleksnija emocija nego što izgleda, pogotovu kada se javlja u manje intenzivnim oblicima poput melanholije i depresije u kojima se može kombinovati i sa dosadom.

Emocije srodne tuzi su nezadovoljstvo, neraspoloženje, melanholija, depresija i očajanje, koje nije samo intenzivan oblik tuge već podrazumeva i gubitak nade, motivacije i smisla.

Neraspoloženje i depresija označene su engleskim pridevima: *E glum, gloomy, dismal, blue, melancholy, melancholic, low-spirited, morose, dispirited, unhappy, joyless, depressed, bitter, sullen, sulky, moody, dour.*

Tuga je označena engleskim pridevima: *E sad, sorrowful, regretful, downcast, miserable, downhearted, down, low, dejected, despondent, mournful, mourning, woeful, webegone, forlorn, crestfallen, broken-hearted, heartbroken, inconsolable, grief-stricken, wretched, weepy, dolorous, tearful.*

Očajanje je označeno engleskim pridevima: *E despairing, disconsolate, desolate, comfortless, devastated, anguished, crushed, bereft, suicidal, demoralized, defeatist.*

U srpskom jeziku neraspoloženje i depresija označene su pridevima: *S setan, sumoran, depresivan, melanholičan, mračan, mrgodan, namrgođen, natmuren, tmuran, mračan, mrzovoljan, neveseo, utučen, potišten, snužden, neraspoložen, oneraspoložen, nesrećan.*

Tuga je označena pridevima *S tužan, rastužen, žalostan, ožalošćen, uplakan, čemeran, ojađen*; dok je očajanje je označeno pridevima: *S očajan, neutestan, slomljen.*

Pridevi koji izražavaju tugu i srodne emocije mogu se prikazati tabelarno (Tabela 69).

Tabela 69: Pridevi koji izražavaju tugu i srodne emociju u engleskom i srpskom jeziku

Emocija	Engleski	Srpski
melanholija, neraspoloženje, depresija	<i>glum, gloomy, dismal, blue, melancholy, melancholic, low-spirited, morose, dispirited, unhappy, joyless, depressed, bitter, sullen, sulky, moody, dour, lonely</i>	<i>setan, sumoran, depresivan, melanholičan, mračan, mrgodan, namrgođen, natmuren, tmuran, mračan, mrzovoljan, neveseo, utučen, potišten, snužden, neraspoložen, oneraspoložen, nesrećan,</i>
tuga	<i>sad, sorrowful, regretful, downcast, miserable, downhearted, down, low, dejected, despondent, mournful, mourning, woeful, woebegone, forlorn, crestfallen, broken-hearted, heartbroken, grief-stricken, wretched, weepy, dolorous, tearful</i>	<i>tužan, rastužen, žalostan, ožalošćen, ražalošćen, uplakan, čemeran, ojađen,</i>
očajanje	<i>despairing, disconsolate, inconsolable, comfortless, desolate, devastated, anguished, crushed, bereft, suicidal, defeatist</i>	<i>očajan, neutestan, slomljen, skrhan, smrvljen, beznadežan, poražen</i>

Kognitivni scenario

Kognitivni scenario emocije tuge podrazumeva da je subjekat pretrpeo značajan gubitak koji ne može da adekvatno nadoknadi. Subjektat tipično oseća ličnu nemoć da nadoknadi gubitak. Ovo ne isključuje pokušaj da se gubitak nadoknadi tamo gde je to moguće (na primer potraga za izgubljenim predmetom ili pokušaj pomirenja sa prijateljem ili partnerom), ali konačan rezultat tih pokušaja nije zadovoljavajući, ako subjekat oseća tugu. Tuga je svakako povezana i sa razočaranjem. Razočaranje podrazumeva razliku između očekivanog „dobitka“ i neočekivanog „gubitka“. Tuga je povezana i sa osećanjem povređenosti (uvređenosti) i tada podrazumeva da je neko drugi naneo „gubitak“ subjektu. Emocija krivice takođe je povezana sa tugom i podrazumeva procenu subjekta da svoju moć nije pravilno upotrebio, te da je naneo gubitak drugome ili čak sam sebi.

Kognitivni scenario očajanja podrazumeva da je subjekat pretrpeo neki gubitak, no takođe da procenjuje da nema mogućnosti da u budućnosti ostvari značajan („konačan“) dobitak, te da je ukupan zbir svih (životnih) dobitaka i gubitaka na kraju negativan. Očajanje može biti kratkotrajna emocija koja podstiče subjekta da prestrukturira svoje ciljeve i očekivanja kako bi prevazišao takvo svoje emocionalno stanje. Nažalost, ukoliko subjekat ne uspe da sagleda zbir svojih dobitaka i gubitaka na takav način da on bude pozitivan može doći do samoubistva ili do blažih oblika samodestruktivnog ponašanja. Ovde je izuzetno važno naglasiti kako procena igra odlučujuću ulogu u doživljavanju ove emocije, baš kao i u njenom prevazilaženju, što je u krajnjoj liniji slučaj i sa svim ostalim emocijama, ali ponekad na manje očigledan način. Druga varijanta kognitivnog scenarija očajanja jeste procena subjekta da ne poseduje mogućnost (moć) da ostvari neki značajan dobitak (ozdravljenje, uspešan partnerski odnos itd.), odnosno da spreči značajan gubitak (smrt usled bolesti, raskid veze).

Kognitivni scenario melanholije, depresije i sličnih emocionalnih stanja je daleko kompleksniji, kako je to već obično slučaj sa manje intenzivnim emocionalnim stanjima. Kognitivni scenario ovih emocija obično kombinuje blaže oblike tuge i razočaranja (gubitka), dosade (prezasićenja), nezadovoljstva (često fiziološke nelagode poput umora), pa i neadekvatne krivice. Treba naglasiti da kratkotrajne emocije koje

tipični govornici engleskog i srpskog jezika označavaju pridevima E *depressed* i S *depresivan*, baš kao što iste prideve koriste i za trajno stanje, ne moraju nužno da podrazumevaju dugotrajno mentalno stanje koje se medicinski naziva depresijom i tretira kao mentalni poremećaj. Iz prethodne diskusije o pridevima koji označavaju emocije i koje mogu da označe trenutno stanje ili trajnu osobinu jasno je da pridevi E *depressed* i S *depresivan* nisu nikakvi izuzeci po tom pitanju. Ipak, treba primetiti da od svih prideva koji izražavaju trajna stanja koja rezultiraju iz ponavljanih emocija jedino pridevi koji izražavaju depresiju mogu da ukazuju na mentalni poremećaj.

Oksfordski rečnik (OD) jasno beleži ovu razliku i tretira je kao polisemičnost:

E *depressed*-adjective

1. *(of a person) in a state of unhappiness or despondency:*

she felt lonely and *depressed*

He was *depressed*, despondent, and in total despair.

2. *(of a person) suffering from clinical depression:*

The study found the antidepressant effect of BT to be robust among psychotic *depressed* and elderly *depressed* patients.

Prototipično ponašanje čoveka koji oseća tugu je pognuta glava, usporen hod, plač, jecanje, čučanje ili ležanje u sklupčanom položaju. Prototipično ponašanje čoveka koji oseća očajanje jeste neki vid samodestrukcije, uznemireno kretanje, ubrzan srčani rad i slično, ili potpuna obamrlost¹⁷⁸. Prototipično ponašanje depresivnog čoveka jeste pasivnost i nedostatak kretanja.

---

¹⁷⁸Oksfordski priručnik za emocije (Sander, Sherer 2009) donosi tekst o očajanju koji potpisuje Izard (2009: 116, 117) u kome se navodi da očajanje može voditi ka samodestruktivnom i destruktivnom ponašanju. Poznati ogled iz 1977 (Porsolt et al. 1977) u kojem su lekovi antidepressanti testirani na miševima, pokazuje da se „karakteristična nepokretna poza“ miševa koji su suočeni sa naizgled prevelikom preprekom kao što je plivanje u posudi iz koje ne mogu da izađu pripisuje očajanju, a zatim se takvo stanje menja lekovima (apstrakt se može videti na : <http://www.ncbi.nlm.nih.gov/pubmed/596982>). Stanje takve nepokretnosti naziva se “behavioural despair“ i povlači se paralela između miševa i ljudi. Neki naučnici smatraju da nepokretnost miševa nije posledica očajanja već adaptibilnosti, ali i pored te diskusije očigledno je da se “behavioural despair“ koristi i kao validan parametar u istraživanjima i u dvadesetom veku (Stuart et al. 2014: 299). Nama je važno da je u stručnoj literaturi kao prototipično ponašanje za subjekta očajanja navedeno i otvoreno samodestruktivno ili destruktivno ponašanje i nepokretnost, koja je možda takođe može biti određeni vid samodestrukcije.

Poreklo prideva od participa ili glagolskog prideva trpnog

U skupini prideva koji izražavaju emociju tuge i srodne emocije postoji umerena zastupljenost prideva sa glagolskim poreklom (Tabela 70).

Tabela 70: Pridevi koji izražavaju tugu i srodne emociju u engleskom i srpskom jeziku – poreklo od participa ili glagolskog prideva trpnog

Emocija	Engleski	Srpski
melanholija, neraspoloženje, depresija	<i>glum, gloomy, dismal, blue, melancholy, melancholic, low-spirited, morose, dispirited, unhappy, joyless, depressed, bitter, sullen, sulky, moody, dour</i>	<i>setan, sumoran, depresivan, melanholičan, mračan, mrgodan, namrgođen, natmuren, tmuran, mračan, mrzovoljan, neveseo, utučen, potišten, snužden, neraspoložen, oneraspoložen, nesrećan</i>
tuga	<i>sad, sorrowful, regretful, downcast, miserable, downhearted, down, low, dejected, despondent, mournful, mourning, woeful, weebegone, forlorn, crestfallen, broken-hearted, heartbroken, grief-stricken, wretched, weepy, dolorous, tearful</i>	<i>tužan, rastužen, žalostan, ožalošćen, ražalošćen, uplakan čemeran, ojađen</i>
očajanje	<i>despairing, disconsolate, inconsolable, comfortless, desolate, devastated, anguished, crushed, bereft, suicidal, defeatist</i>	<i>očajan, neutešan, slomljen, skrhan, smrvljen, beznadežan, poražen</i>

Pridevi koji označavaju neraspoloženje ili depresivnost nisu često glagolskog porekla, ali ono nije isključeno. Pridevi E *dispirited*, *depressed* i S *utučen*, *oneraspoložen*, ukazuju na to da objekat deluje na subjekta i izaziva takvu emociju.

Pridevi koji označavaju tugu obično potiču od prošlog participa ili glagolskog prideva trpnog: E *downcast, dejected, wretched, distressed, bereft*¹⁷⁹, S *rastužen, ožalošćen, ojađen* i ukazuju na dejstvo objekta na subjekta. U engleskom jeziku pridev E *grief-stricken* kroz metaforu tretira emociju tuge kao entitet koji kao objekat deluje na subjekta, što nema paralelu u srpskom jeziku u pridevskom obliku, već može biti iskazano samo sintagmama poput S *pogođen bolom, ophrvan tugom*.

Pridevi glagolskog porekla koji označavaju očajanje mogu poticati od prošlog participa ili glagolskog prideva trpnog i tada ukazuju na dejstvo objekta na subjekta: E *devastated, anguished, crushed, demoralized, S slomljen, demoralisan*. Dok su ovde u pitanju pridevi nastali od tranzitivnih glagola, u srpskom jeziku postoji i pridev S *klonuo* koji je nastao od neprelaznog glagola koji označava fizičko ili psihološko stanje. U engleskom jeziku uočava se i prisustvo prideva E *despairing* koji je nastao od sadašnjeg participa, što nije uobičajeni vid tvorbe u srpskom jeziku u semantičkom polju emocija.

Pojmovne metafore i metonimije

Pridevi koji se zasnivaju na pojmovnim metaforama i metonimijama koje izražavaju tugu i srodne emocije mogu se tabelarno predstaviti (Tabela 71).

Tabela 71: Pridevi koji označavaju tugu, neraspoloženje i očajanje u engleskom i srpskom jeziku – pojmovne metafore i metonimije

Emocija	Jez.	Pojmovne metafore i metonimije
melanholija, neraspoloženje, depresija	ES	NERASPOLOŽENJE JE TAMA E <i>gloomy, dark</i> S <i>mračan, mrgodan, namrgođen, natmuren, tmuran</i> NERASPOLOŽENJE JE DOLE E <i>low-spirited, depressed</i> S <i>utučen, potišten</i>
	E	NERASPOLOŽENJE JE HLADNA BOJA E <i>blue</i>
tuga	ES	TUGA JE GORČINA E <i>bitter</i> S <i>čemeran</i> TUGA JE DOLE E <i>downcast, downhearted, down</i>

¹⁷⁹Pridev E *bereft* nastao je od arhaičnog participa glagola E *to bereave* koji i danas postoji u savremenom engleskom jeziku u značenju „lišiti nekoga nečega“. Iako je u pitanju oblik koji se zadržao iz ranijih vremena, veza sa postojećim glagolom sasvim je jasna.

		<i>S klonuo</i> Metonimija: ❖ <i>plač</i> <i>E tearful</i> <i>S uplakan</i>
	E	TUGA JE SLAMANJE SRCA <i>E heartbroken, broken-hearted</i> TUGA JE PROTIVNIK KOJI UDARA <i>E grief-stricken</i> Metonimija: životinjsko ponašanje <i>E crestfallen</i>
očajanje	ES	OČAJANJE JE UNIŠTENJE/SLAMANJE <i>E devastated, crushed</i> <i>S slomljen, smrvljen, skrhan</i> OČAJANJE JE IZGUBLJENOST <i>E lost</i> <i>S izgubljen</i> OČAJANJE JE POTONUĆE <i>E sunken</i> <i>S potonuo</i> OČAJANJE JE PORAZ <i>E defeatist</i> <i>S poražen</i>
	E	OČAJANJE JE GUŠENJE <i>E anguished</i>
	E	Metonimija: ❖ tipično ponašanje : samoubistvo <i>E suicidal</i>

Engleski i srpski pridevi koji izražavaju neraspoloženje, depresiju ili melanholiu dele dve značajne pojmovne metafore koje učestvuju u konceptualizaciji ovog emocionalnog stanja: NERASPOLOŽENJE JE TAMA (E *gloomy* S *mračan, mrgodan, namrgoden, natmuren, tmuran*) i NERASPOLOŽENJE JE DOLE (E *low-spirited* ,S *utučen, potišten*). Za razliku od prve metafore koja je realizovana na isti način u oba jezika, i ukazuje na prirodnu tamu, postoji značajna razlika između podvarijanti pojmovnih metafore NERASPOLOŽENJE JE DOLE. Engleski pridev E *low-spirited* ukazuje na nisku poziciju duševnih sila. Srpski pridev S *utučen* pokazuje na nisku poziciju subjekta koji je udaren odozgo, dok nije utonuo u površinu (zemlju), a pridev S *potišten* ukazuje na težinu koja je pritisla subjekta tako da je ovaj morao da se povije.

E *gloomy, dark, low-spirited*

Speaking to The Sun, Lee explains that he often feels depressed, stating: "Not on the outside, but at home I do. I get very gloomy and dark, very deep and depressed."
http://www.huffingtonpost.co.uk/2014/11/15/lee-evans-depression-interview_n_6163554.html

I was pretty *low spirited* and didn't really think that it would help but thought that I would give it a go.
<http://www.gingerbreadhealth.com/acupuncturetestimonials2.htm>

S *mračan, utučen*

Ne kažem da treba biti *mračan*, depresivan, anksiozan, već da ako si čovek ne možeš da povremeno ne budeš *mračan*, depresivan, anksiozan.
<http://sofiamovens.com/2014/10/18/nista-nepokretni-pokretac-all-that-jazz/>

Postao je zavidan, *utučen*, depresivan i ogorčen. Osetio je da je spreman odustati.
<http://opusteno.rs/kutak-shvacenih-f63/bitiheroj-sopstvenog-zivota-t27710.html>

Engleski pridev E *blue* povezuje neraspoloženje sa hladnom, plavom bojom kroz pojmovnu metaforu NERASPOLOŽENJE JE HLADNA BOJA. U srpskom jeziku plava boja se ne povezuje sa neraspoloženjem ni u pridevima ni u idiomima, verovatno zbog nepostojanja paralele u pomorskim običajima koji su uticali na ovo metaforično značenje.¹⁸⁰

E *blue*

Depression may issue forth at any time of the year. Occasionally, holidays are the riskiest times for those that feel this down-in-the-dumps, dread and concern and matters just appear to happen to make us feel *blue* and sad.
<http://www.depressedlife.com/some-ways-to-not-be-blue/>

Dva engleska prideva koji su zasnovani na delimično transparentnim pojmovnim metaforama su E *glum, depressed*. Pridev E *glum* asocira na reč E *gloom*, sa kojom je u vezi, a razvila se u ovom obliku kroz dijalekatski oblik koji znači „mrštiti se“. Pridev E *depressed* nastao od latinskog glagola *depressare* u značenju „pritisnuti nadole“ prozirniji je savremenom govorniku engleskog jezika nego što je pridev S *depresivan* proziran savremenom govorniku srpskog jezika. Naime, u engleskom jeziku glagol E *press* je uobičajen glagol koji označava pritisak, dok u srpskom jeziku glagol S

---

¹⁸⁰Povezanost neraspoloženja i plave boje ima veze sa pomorskom terminologijom. Kada bi brod izgubio kapetana ili bilo kog oficira bio je običaj da istakne plavu zastavu kada ulazi u luku odakle je pošao. Ipak, nije slučajno što je boja zastave bila baš plava, a ne na primer žuta, pošto plava boja asocira na hladnoću i smrt.
<http://www.navy.mil/navydata/traditions/html/navyterm.html#feelblue>

presovati u smislu „pritiskati“ postoji u specijalizovanom značenju presovanja u industriji ili presovanja cveća, ali ne i široj upotrebi.

E glum, depressed

It was empty even during rush hour and the people I did meet kept themselves to themselves with their heads bowed, *glum and depressed*.

<http://rexyedventures.com/2013/08/14/why-i-hated-lisbon/>

Engleski i srpski pridevi koji označavaju tugu dele dve pojmovne metafore: TUGA JE GORČINA (*E bitter S čemeran*) i TUGA JE DOLE (*E downcast, downhearted, down, S klonuo*). Ova druga metafora sigurno da ima osnovu u metonimiji koja označava fizičko držanje tužnog čoveka (pognuta glava, opuštene mišići, nedostatak vitalnosti).

E downcast

Bachelor Sam Wood looks *downcast* after new love Snezana Markoski jets off home leaving him all alone in Melbourne.

<http://www.dailymail.co.uk/tvshowbiz/article-3243287/Sam-Wood-looks-downcast-new-love-Snezana-Markoski-jets-home-leaving-Melbourne.html>

S klonuo

Anri Matis je 1932. nacrtao minimalistički portret Poa, samo sa nekoliko linija olovkom. Pisac je na njemu umoran i tužan, klonuo i usamljen...

<http://arhiva.glas-javnosti.rs/arhiva/2003/09/21/srpski/K03092002.shtml>

U engleskom jeziku pridevi koji označavaju tugu mogu u sebi sadržati i metaforu TUGA JE SLAMANJE SRCA (*E heartbroken, broken-hearted*) dok principi srpske tvorbe prideva ne dopuštaju ovakve složenice, te umesto njih postoje samo sintagme *S slomljenog srca*. Metafora TUGA JE PROTIVNIK KOJI UDARA javlja se u engleskom pridevu *E grief-stricken*, dok u srpskom jeziku ne postoji mogućnost tvorbe prideva kombinovanjem subjekta radnje i glagolskog prideva trpnog u ovom kontekstu. Engleski pridev *E crestfallen* zasnovan je na metonimiji po kojoj se tužan čovek poredi sa petlom opuštene kreste, što ne nailazi na paralelu u srpskom jeziku.

E heartbroken, grief-stricken, crestfallen

Terry Wogan was *heartbroken* at his daughter's tragic death...

<http://www.mirror.co.uk/3am/celebrity-news/terry-wogan-heartbroken-daughters-tragic-7283035>

Appearing *crestfallen*, the personal trainer went solo as he ran his errands,

<http://www.dailymail.co.uk/tvshowbiz/article-3243287/Sam-Wood-looks-downcast-new-love-Snezana-Markoski-jets-home-leaving-Melbourne.html>

Engleski i srpski pridevi koji označavaju očajanje zasnovani su na više različitih metafora. Jedna od reprezentativnih metafora je OČAJANJE JE

UNIŠTENJE/SLAMANJE (E *devastated, crushed, S slomljen, smrvljen, skrhan*).

Očajanje obično podrazumeva da nije slomljeno samo srce, već da je celokupna čovekova ličnost slomljena.

E *crushed*

It was not the loss of his right arm but this breakup, in 2006, that caused a "really deep depression". He felt "*crushed* to the core," he says, and began questioning whether he was worth anything if he was not lovable. Belatedly, he realised that it was love and relationships that "leads you to strength and confidence and courage and perseverance and everything that people attribute to this story".

<http://www.theguardian.com/film/2010/dec/15/story-danny-boyles-127-hours>

S *slomljen*

Ispovest vozača BMW-a: *Slomljen* sam zbog smrti prijatelja, spreman sam da snosim sve posledice.

<http://arhiva.24sata.rs/vesti/aktuelno/vest/ispovest-vozaca-bmw-a-slomljen-sam-zbog-smrti-prijatelja-spreman-sam-da-snosim-sve-posledice/158517.phtml>

Metafora OČAJANJE JE IZGUBLJENOST osnova je engleskih i srpskih prideva E *lost* (dij ahronijski još i *forlorn, desolate*¹⁸¹) S *izgubljen*. Ova metafora se zasniva prvenstveno na osećanju samoće i nemoći se da (lako) promeni situacija.

E *lost, forlorn*

There were times when I felt *lost* in a pit of despair.

<http://www.amazon.co.uk/gp/aw/cr/rR19RZ1R25ATOKI>

The 35-year-old bachelor was spotted in Melbourne on Monday looking sullen and *forlorn*, a day after parting with Snezana...

<http://www.dailymail.co.uk/tvshowbiz/article-3243287/Sam-Wood-looks-downcast-new-love-Snezana-Markoski-jets-home-leaving-Melbourne.html#ixzz40GGtKKgj>

My fellow writers if my words have left you feeling a trifle depressed and *desolate*, cheer up.

(OD)

---

¹⁸¹Pridev E *forlorn* nastao je od prošlog participa staroengleskog glagola koji glasi SE *forloren*, i koji potiče od germanskog glagola *forlēosan* koji znači „izgubiti“, a koji je takođe srodan današnjem glagolu E *lose* (izgubiti). Detaljnije o razvoju značenja ovog glagola može se videti na <http://www.oxforddictionaries.com/definition/english/forlorn>

Pridev E *desolate* nastao je od latinskog participa L *desolatus* glagola L *desolare* koji znači „napustiti, ostaviti nekoga samog“, a koji je nastao od prefiksa L *de-* (potpuno) i korena L *solus* (sam)

<http://www.oxforddictionaries.com/definition/english/desolate>

S izgubljen

Pritrčali su dobri ljudi i odveli ga u bolnicu. Nikada neću zaboraviti to očajanje čoveka koji je bio toliko očajan i *izgubljen*. Nadam se da je dobro i da je i danas živ.

<http://www.politika.rs/sr/clanak/348080/Davljenik-izvucen-ziv-iz-vode-preminuo-u-bolnici>

Metafora OČAJANJE JE POTONUĆE (*E sunken, S potonuo*) ukazuje na bespomoćnost čoveka koji oseća očajanje, a ukazuje i na konceptualizaciju očajanja (tuge, depresije) kao vode koja potapa čoveka.

E sunken

Mati Munoz lost her liver to hepatitis C, and the virus was attacking its transplanted replacement last year when her doctor prescribed a drug combination that could save the organ.

She just needed \$7,000 for an initial payment not covered by her Medicare prescription plan.

"I felt *sunken*," the 65-year-old Woodbridge, New Jersey, woman said. "I thought, 'How am I going to come up with this?'"

<http://www.dailymail.co.uk/wires/ap/article-2989941/Specialty-drugs-save-lives-come-daunting-price-tags.html#ixzz40aQaegtD>

S potonuo

Posle njegove smrti, bio sam potpuno *potonuo*.

(primer iz govora)

Potonuli ljudi toliko duboko i psihički klonuli, nemaju volje da se bore.

<http://www.ana.rs/forum/index.php?topic=166436.90>

Metafora OČAJANJE JE PORAZ (*E defeatist, S poražen*) zasniva se na metafori ŽIVOT JE BORBA koja dalje implicira da su ljudi borci, a da nepovoljne okolnosti nanose ljudima poraz. Element nemoći koji je izražen u očajanju metaforično je predstavljen u pridevima zasnovanim na ovoj metafori.

E defeatist

We have a duty not to be so *defeatist*. (OD)

...then I felt *defeatist* and thought I was gonna be too late...

<http://www.thestudentroom.co.uk/showthread.php?t=1153265&page=288>

S poražen

Kao roditelj i kao čovek, zgrožena sam dešavanjima u našem zdravlju, *porožena* i očajna!

http://www.peticije24.com/peticija_za_smenu_slavice_uki-dejanovi

Jedini engleski pridev koji se dijahronijski gledano zasniva na metafori OČAJANJE JE GUŠENJE jeste E *anguished*. Danas je ta metafora neprozirna s obzirom da pridev potiče od latinskog glagola *angere* (ugušiti). Ipak, metafora OČAJANJE JE GUŠENJE jeste prisutna i u engleskom i u srpskom jeziku, međutim, ne u pridevskoj realizaciji.

E *anguished*

All I see and so very clearly is three anguished people trying so desparately hard to reach the table cloth, almost in all earnest to reach the table.

<http://services.salford.gov.uk/heritage-forum/forumposts.asp?forum=26&id=24695>

Metonimija vezana za očajanje izražena je kroz engleski pridev E *suicidal* i srpski pridev S *samoubilački*, međutim dok engleski pridev može da determiniše ljude, srpski pridev se koristi samo za ponašanje, izraz lica itd.

E *suicidal*

In fact, depressed or *suicidal* adolescents may be those least likely to obtain help. (OD)

S *samoubilački*

Gubitak profesionalnog položaja neke može gurnuti u *samoubilačko* raspoloženje dok kod drugih to neće biti slučaj.

<http://www.ana.rs/forum/index.php?topic=151001.1155>

IV PRIMENA I REZULTATI ASOCIJATIVNOG TESTA

Utvrđivanje prototipičnih prideva koji označavaju emocije metodom asocijativnog testa

Asocijativni test koji smo sproveli kako bismo utvrdili prototipične prideve koji označavaju subjekta emocije osmišljen je po ugledu na istraživanje R. Dragičević (2001:195-216). Istraživanje Dragičević oslanjalo se na ispitivanja E. Rosch (1978) i drugih autora koji su utvrdili da ukoliko se ispitanicima zada reč – stimulus koja predstavlja naziv kategorije, u odgovorima će se najčešće naći najtipičniji članovi kategorije. Tako se u našem testu pošlo se od pretpostavke da će u testu u kome se od govornika traži da navedu prideve koji označavaju emocije najveći broj govornika navesti tipične prideve, a da će oni najčešće navedeni biti prototipični.

Metod i tok ispitivanja

Za razliku od testa čiji je autor Dragičević, a koji su radili samo maternji govornici srpskog jezika i koji se odnosio na prideve koji označavaju ljudske osobine, naša anketa je rađena paralelno na uzorku od 120 govornika engleskog jezika kao maternjeg i isto toliko govornika srpskog kao maternjeg jezika koji su dali validne odgovore prilikom anketiranja. Najveći broj ispitanika kojima je engleski maternji jezik anketirano je preko anonimne ankete na postavljene na sajt [surveymonkey.com](https://www.surveymonkey.com) (100 odgovora) dok je 20 odgovora dobijeno anketiranjem studenata iz Britanije ljubaznošću njihovog profesora Džona Hilija. Najveći broj ispitanika kojima je srpski maternji jezik bili su studenti Visoke turističke škole (oko 100 odgovora), a ostali su bili profesori iste škole (oko 20 odgovora).

Od ispitanika se tražilo da u roku od dva do tri minuta navedu što više prideva koji označavaju emocije, osećanja i raspoloženja. Uslov koji je bilo neophodno zadovoljiti da bismo uzeli odgovore u razmatranje jeste da je ispitanik naveo da je maternji govornik engleskog odnosno srpskog jezika. Prilikom ankete, pogotovu među govornicima srpskog jezika, vodilo se računa da ispitanicima ne bude sugerisana ni jedna reč, odnosno da im se ne da ni jedan primer prideva koji označava emocije koji bi

mogao uticati na dobijene rezultate, niti da se toleriše bilo kakvo konsultovanje tokom ispisivanja odgovora. Engleski govornici nisu imali mogućnost da vide odgovore drugih anketiranih pojedinaca tokom popunjavanja ankete. Time se isključila bilo kakva mogućnost međusobnog uticaja ispitanika jednih na druge.

Jedan broj odgovora, koji nije uračunat u navedenih 120, morao je biti izostavljen iz analize i to zbog dva razloga. Prvi razlog je da je prilikom obrade podataka dobijenih preliminarnom anketom uočeno je da su i govornici srpskog i govornici engleskog jezika često navodili imenice koje označavaju emocije umesto prideva, i to je bio češći slučaj kod govornika srpskog jezika. Ti odgovori su izostavljeni iz analize kao irelevantni za analizu prideva, a učesnici ankete su zamoljeni da ponove anketu navodeći prideve, ili smo broj anketiranih dopunili tako što smo anketirali nove govornike. Jedan broj govornika, takođe, na svojoj listi nije navodio prideve koji označavaju emocije, već vrednosnu procenu (*E beautiful, S lep*) ili ljudske osobine (*E intelligent, S pametan*) koje su isključene iz analize. Iz analize odgovora su isključeni i pridevi koji imaju uzročno značenje, dakle koji ne opisuju subjekta emocije, poput prideva *E interesting* ili *S interesantan*, kako bi se analizirali samo pridevi koji imaju statično značenje, što je predmet ovog istraživanja.

Ipak, zaključak koji se može izvesti iz ovoga jeste da imenice dominiraju kao vrsta reči koja označava emocije u svesti govornika, kao i da je skup prideva koji označava ljudske osobine, čak i onih koje nemaju bliske veze sa emocijama (*E intelligent, stupid S pametan, glup*) blisko povezan sa skupom prideva koji označavaju osećanja, pre svega zbog toga što upućuju na procenu vrednosti, a element procene dominantan je i kod emocija. Poređenjem liste prideva koji označavaju ljudske osobine koja je dobijena anketom prof. Dragičević i skupa prideva koji su naveli naši ispitanici potvrđuje se da se ova dva skupa prepliću, odnosno da poseduju zajedničke članove. Pored ovoga, govornici su sporadično uključivali u svoje odgovore i prideve sa uzročnim značenjem (*E disgusting, S gadan*) iako oni nisu dominirali na listama.

U srpskom jeziku svi odgovori su sortirani tako da se vidi samo pridev muškog roda, odnosno pridevi ženskog roda su pripojeni odrednici muškog roda.

Analiza dobijenih odgovora urađena je na dva načina: korišćenjem besplatnog softera za anлізу teksta dostupnog na internetu www.online-utility.org/text/analyzer.jsp i analizom teksta bez pomoći softvera. Kompjuterski softer je bio od neprocenjive koristi prilikom analize broja navedenih reči, odnosno frekvencije odgovora koji su ponavljani, međutim ovaj softer nije predviđen za analizu redosleda kojim su govornici navodili reči, odnosno prve reči u odgovoru, te je ovaj aspekt analiziran bez pomoći softvera prostim prebrojavanjem.

Analiza rezultata istraživanja

Prilikom konačne analize odgovora utvrđeno je da su engleski govornici u proseku naveli po 16 prideva na svojim pojedinačnim listama, a u engleskoj anketi je navedeno ukupno 568 različitih prideva koji opisuju subjekta emocije. Govornici srpskog jezika naveli su u proseku po 11 prideva na svojim listama, a analiza ankete je pokazala da je navedeno 273 različita prideva koji označavaju subjekta emocije.

Rezultati ankete pokazuju da ispitanici u oba jezika kao prideve koji označavaju emocije navode i one prideve koji bi se mogli smatrati dobrim primerima prideva koji označavaju trajne osobine, pa tako u engleskoj anketi nailazimo na prideve: E *brave* (5), *determined* (2), *patient* (2), a navedeni su i oni pridevi koji označavaju fiziološko stanje umora: E *tired* (23), *exhausted* (9), *sleepy* (7) ili gladi (E *hungry*, 3). I u srpskoj anketi nailazimo na odgovore koji mogu upućivati na trajne ljudske osobine: *hrabar* (3), *tvrdoglav* (1), *prgav* (1), kao i na prideve koji označavaju fiziološko stanje umora ili njegovog odsustva: *odmoran* (2), *pospan* (2), *sanjiv* (2). Ovo zapažanje je u skladu sa uvidima stečenim na osnovu analize građe iz korpusa koji upućuju na postojanje kontinuuma između emocija i ljudskih osobina, kao i fizioloških stanja i emocija.

Frekvencijska analiza sa fokusom na centralnim članovima kategorije

Frekvencijska analiza prideva sa statičnim značenjem dobijenih anketnim putem može se videti u prilogima 10 i 11.

Analiza je potvrdila predviđanje da su centralni članovi kategorije prideva koji označavaju emocije pridevi E *happy*, S *srećan*, što predstavlja hipotezu postavljenu na

početku istraživanja. Naime, u skladu sa rezultatima koje je u svojoj analizi dobila R. Dragičević (2001: 202) po kojoj su centralni članovi skupa prideva koji označavaju ljudske osobine *S lep* i *S dobar*, očekivalo se da će se u odgovorima govornika oba jezika najfrekventnije javljati onaj pridev koji označava najviše vrednovanu emociju. Iz ovoga sledi da je pridev *E happy*, *S srećan* očekivani centralni član kategorije prideva koji označavaju emocije.

Rezultati mogu biti ukratko prikazani na sledeći način.

Tabela 72 prikazuje najfrekventnijih 10 prideva u engleskoj anketi, a tabela 73 najfrekventnijih 10 prideva u srpskoj anketi.

Tabela 72: Deset najfrekventnije navedenih prideva u engleskom jeziku

Redni br.	Pridev	Ponavljanja
1.	happy	104
2.	sad	93
3.	angry	68
4.	excited	36
5.	depressed	33
6.	anxious	24
7.	joyful	24
8.	ecstatic	23
9.	elated	23
10.	tired	23

Tabela 73: Deset najfrekventnije navedenih prideva u srpskom jeziku

Redni. br.	Pridev	Ponavljanja
1.	srećan	94
2.	tužan	92
3.	zaljubljen	46
4.	ljut	44
5.	radostan	38
6.	besan	36
7.	veseo	35
8.	uzbuđen	26
9.	depresivan	25
10.	razočaran	22

U engleskom jeziku pridev E *happy* je najčešće naveden i to sa 104 odgovora, dok u srpskom jeziku prvo mesto zauzima pridev S *srećan* sa ukupno 94 odgovora . Pridev E *sad* je sledi po frekvenciji sa 93 odgovora, dok je u srpskom drugo mesto po broju odgovora pripada pridevu S *tužan* sa ukupno 92 ponavljanja. Treba zapaziti da iako je broj reči naveden od strane engleskih i srpskih govornika nesrazmeran u korist engleskog jezika, broj odgovora po pitanju prideva E *happy*, *sad* i S *srećan*, *tužan*, je gotovo identičan, što se da objasniti jednakim brojem individualnih ispitanika. To znači da je 104 od 120 engleskih govornika u svojoj anketi navelo pridev E *happy*, a 94 govornika srpskih govornika od 120 navelo je pridev S *srećan*. Iz ovoga ne sledi da ostali anketirani govornici nisu navodili prideve koji označavaju sreću, već da su ih imenovali drugim leksemama.

Najzad, na trećem mestu u oba jezika prema broju odgovora se nalaze pridevi koji označavaju ljutnju E *angry*, S *ljut*, *besan*, a u srpskom još i zaljubljenost S *zaljubljen*. Engleski pridev E *angry* javlja se 68 puta, a srpski pridev S *ljut* 44 put, dok se njegov vrlo bliski sinonim S *besan* javlja 36 puta što daje ukupan broj od 80 ponavljanja osnovnih prideva koji označavaju ljutnju. U srpskom jeziku, pak, pridev S *zaljubljen* javlja se 46 puta.

Iz analize se može zaljučiti da su centralne emocije engleskom jeziku pre svega emocija sreće, zatim emocija tuge i najzad emocija ljutnje, a u srpskom prevashodno emocija sreće, zatim tuge, pa ljubavi i ljutnje.

Druga vrsta analize koja je obavljena odnosila se na to koji je od prideva koji označava emocije naveden na prvom mestu u anketi (Tabele 74 i 75).

Tabela 74: Pridevi navedeni na prvom mestu u anketi–engleski jezik

Redni broj	Pridev	Prvo mesto u odgovoru
1.	happy	71
2.	sad	9
3.	angry	3

Tabela 75: Pridevi navedeni na prvom mestu u anketi–srpski jezik

Redni broj	Pridev	Prvo mesto u odgovoru
1.	srećan	40
2.	tužan	22
3.	radostan	5
4.	ljut	4

U engleskom jeziku na prvom mestu naveden je pridev E *happy* čak 71 put, a njegov antonim pridev E *sad* svega 9 puta. Pridev E *angry* javlja se na prvom mestu svega 3 puta.

Pridev S *srećan* naveden je na prvom mestu 40 puta, a njegov bliski sinonim S *radostan* 5 puta. Pridev S *tužan* na prvom mestu naveden je dvostruko ređe – u 22 odgovora, a pridev S *ljut* 4 puta, dok se pridev S *besan* samo jedanput nalazi na prvom mestu.

Dakle, uporednom analizom prve asocijacije na pridev koji označava emociju u engleskom i srpskom potvrđena je teza da je pridev koji označava najpozitivniju i najpoželjniju emociju E *happy*, S *srećan* najčešće naveden kao prva asocijacija kod govornika oba jezika, te se ovi pridevi i prema ovakvoj analizi odgovora mogu smatrati centralnim članom ovog semantičkog skupa. Međutim, govornici engleskog jezika daleko češće od govornika srpskog jezika navodili su na prvom mestu pridev E *happy*, što se mora tumačiti određenim sociološkom kontekstom. U srpskom jeziku pridev S *tužan* javlja se dvostruko češće na prvom mestu od engleskog prideva E *sad*, mada je, kao što je već rečeno, na prvom mestu u anketi gotovo dvostruko manje naveden od svog antonima S *srećan*. Pridevi E *angry* i S *ljut* iako dobri primeri prideva koji označavaju emocije nisu često navedeni na prvom mestu. Zaključuje se da je pridev E *happy* učestalija prva asocijacija na pridev koji označava emocije, od prideva S *srećan*, što je moguće protumačiti kulturološkim razlikama i povoljnijim društvenim kontekstom u kome žive maternji govornici engleskog jezika (stabilno društvo bez ozbiljnih ratnih dejstava u bliskoj istoriji ili značajne ekonomske krize). Kako je već rečeno, u srpskom jeziku pridev S *tužan* (naveden 22 puta na prvom mestu) češće se nalazio na prvom mestu u anketi nego što je slučaj sa pridevom E *sad* (naveden 9

putana prvom mestu). Postavlja se pitanje da li je moguće zaključiti da je u sociološkom kontekstu na engleskom govornom području prihvatljivije i poželjnije biti srećan, nego što je to slučaj na srpskom govornom području koje je opterećeno političkim i ekonomskim nestabilnostima. Ipak, sa lingvističke strane rezultati analize dokazuju tezu da je centralni član kategorije i prva asocijacija ispitanika u oba slučaja najpozitivnija i najviše vrednovana emocija u oba društva koja se izražava pridevima E *happy* i S *srećan*.

Anketa nudi i mogućnost analize sinonimnih i antonimnih parova preko uvida u rezultate softverske analize engleskog i srpskog teksta, u kojoj su izdvojene najfrekventnije uzastopne reči tj. grupe od dve ili više reči koja slede jedna za drugom (Tabele 76, 77, 78 i 79).

Tabela 76- Najfrekventnije uzastopne dve reči– engleska anketa

Najfrekventnije uzastopne 2 reči	Broj ponavljanja
happy sad	63
sad angry	20
sad happy	13
angry frustrated	5
sad upset	5
mad angry	5

Tabela 77- Najfrekventnije uzastopne dve reči–srpska anketa

Najfrekventnije uzastopne 2 reči	Broj ponavljanja
srećan tužan	20
tužan srećan	16
ljut besan	12
tužan ljut	8
srećan veseo	8
srećan radostan	6
veseo razdragan	6
srećan besan	5
zaljubljen voljen	5
tužan depresivan	5

Tabela 78- Najfrekventnije uzastopne tri reči–engleska anketa

Najfrekventnije uzastopne 3 reči	Broj ponavljanja
happy sad angry	19
happy sad frustrated	3
happy sad emotional	3
happy sad elated	3
happy sad upset	3

Tabela 79- Najfrekventnije uzastopne tri reči-srpska anketa

Najfrekventnije fraze od 3 reči	Broj ponavljanja
srećan tužan ljut	5
tužan srećan veseo	3
tužan srećan zaljubljen	3

Analiza najfrekventnijih uzastopnih reči pokazuje da se par E *happy, sad* javlja najčešće– u 63 slučaja, zatim sledi par E *sad, angry* u 20 slučaja, a E *sad, happy* javlja se u 13 slučajeva. U srpskom jeziku se par S *srećan, tužan* javlja takođe najčešće – 20 puta, par S *tužan, srećan* 16 puta, a par S *ljut, besan* 12 puta, dok se par S *tužan, ljut* javlja 8 puta. Primećujemo da su u prva četiri najfrekventnija para nalaze najfrekventnije navedeni pridevi E *happy, sad, angry* i S *srećan, tužan, ljut, besan* .

Komparativna analiza pokazuje da su identični parovi prideva najfrekventniji u oba jezika, međutim sa različitim brojem ukupnih ponavljanja– antonimski par E *happy, sad* se javlja u 63 engleske ankete, prema paru S *srećan, tužan* koji se javlja u 20 primeraka srpske ankete.

Softverska analiza najfrekventnijeg skupa od 3 reči pokazuje da se u oba jezika na prvom mestu nalaze kombinacije prideva E *happy, sad, angry*, navedene u 19 anketnih odgovora i S *srećan, tužan ljut* navedene u 5 anketnih odgovora. Vidimo da i ova analiza potvrđuje da se pored centralnog prideva E *happy* S *srećan*, na mestu prototipične emocije izdvajaju još i pridevi E *sad* S *tužan* i E *angry* S *ljut*. Ipak, nameće se zaključak da je na engleskom govornom području izraženija frekventnost kako prideva E *happy* tako i kombinacija ovog prideva sa pridevima E *sad* i E *angry*.

Analiza zastupljenosti pojedinačnih emocija u najfrekventnijim odgovorima

Prilikom analize rezultata uočeno je da najfrekventnije navedeni pridevi pripadaju skupovima svega nekoliko emocija.

Analizom najfrekventnije navedenih prideva, a to su oni koje je bar 8 od 120 govornika navelo u anketi, došlo se do zaključka da i u engleskoj i u srpskoj anketi najveći broj najfrekventnije navedenih prideva pripada emociji sreće, a da zatim u oba jezika slede pridevi koji označavaju tugu, ljutnju i strah (Tabela 80).

Tabela 80: Prikaz prvih najfrekventnije navedenih prideva u engleskoj anketi (sa minimum 8 ponavljanja) koji ilustruju prototipsku strukturu organizacije leksikona (prvih 52 prideva)¹⁸²

Sreća	Tuga	Ljutnja	Strah	Umor Dosada	Gađenje	Osećajnost i zamišljenost
happy 104 excited 36 joyful 24 ecstatic 23 elated 23 calm 16 glad 15 loving 15 content 14 overjoyed 13 (joy 11) (silly 11) delighted 10 kind 10 cheerful 9 joyous 9 peaceful 9 relaxed 9 confident 8 energetic 8 pleased 8	sad 93 depressed 33 moody 21 down 12 unhappy 12 lonely 10 blue 9 disappointed 8 miserable 8	angry 68 annoyed 22 upset 22 grumpy 19 frustrated 17 mad 15 irritated 13 jealous 13 furious 9	anxious 24 confused 17 scared 16 nervous 13 fearful 10 worried 10 terrified 9	tired 23 bored 18 exhausted 9	disgusted 8	emotional 14 thoughtful 10
19 prideva	9 prideva	9 prideva	7 prideva	2x umor 1x dosada	1 pridev	1x osećajnost 1xzamišljenost /saosećajnost
331	206	198	99	50	8	14+10=24
Ukupno različitih prideva: 50						
Ukupno ponavljanja: 916						

¹⁸² U ukupan zbir odgovora nisu uračunate reči u zagradi zbog toga što ne pripadaju po svim aspektima kategoriji prideva koji označavaju emocije sa statičnim značenjem. Pridev E *silly* nema jasno statično značenje, već po pravilu ima uzročno značenje i spada u emociju zabave, koja je varijanta bezbrižnosti i sreće. Imenica E *joy* ne pripada klasi prideva. Ipak treba primetiti da je to jedina izuzetno visoko frekventno navedena imenica u anketi, i da ne spada slučajno baš u centralnu kategoriju.

Tabela 81: Prikaz najfrekventnije navedenih prideva u srpskoj anketi (sa minimum 8 ponavljanja) koji ilustruju prototipsku strukturu organizacije leksikona (prvih 35 prideva)

Sreća	Tuga	Ljutnja	Strah	Umor i ravnodušnost	Iznenadenje	Osećajnost Saosećajnost Zamišljenost
srećan 94 zaljubljen 46 radostan 38 veseo 35 uzbuđen 26 raspoložen 21 voljen 22 razdragan 20 ushićen 16 zadovoljan 15 nasmejan 11	tužan 92 depresivan 24 razočaran 21 neraspoložen 14 potišten 12 nesrećan 10 mrzovoljan 9 melanholičan 9 usamljen 9 setan 8	ljut 44 besan 35 razdražljiv 11	uplašen 19 nervozan 14	ravnodušan 9 umoran 9	iznenađen 9	osećajan 15 emotivan 11 saosećajan 8 zamišljen 8
11 prideva	10 prideva	3 prideva	2 prideva	1 x ravnodušno st 1 x umor	1 pridev	2x osećajnost 1x saosećanje 1x zamišljenost
344	208	90	33	18	9	26+8+8=42
Ukupno različitih prideva: 33						
Ukupno ponavljanja: 744						

Što se tiče analize raznovrsnosti leksema, govornici engleskog jezika najčešće su navodili 19 prideva koji označavaju sreću, 9 koji označavaju tugu, 9 koji označavaju ljutnju, 7 koji označavaju strah. Govornici srpskog jezika najčešće su navodili 11 prideva koji označavaju sreću, 10 koji označavaju tugu, 3 koji označavaju ljutnju i 2 koji označavaju strah. Čini se da govornici srpskog nisu koristili toliko raznovrsnih leksema koje bi označile sreću i ljutnju koliko govornici engleskog jezika.

Prikaz zastupljenosti prideva koji označavaju ove emocije među najfrekventnijim odgovorima pokazuje da su govornici engleskog jezika 331 put naveli prideve koji označavaju sreću, 206 puta one koji označavaju tugu, 198 puta one koji označavaju ljutnju i 99 puta one koji označavaju strah, te to predstavlja prikaz najčešće zastupljenih emocija u engleskoj anketi.

Govornici srpskog jezika su u svojim najfrekventnijim odgovorima 344 puta ponovili neki od prideva koji označava sreću, 208 puta naveli su neki od prideva koji označava tugu, 90 puta su naveli neki od prideva koji označavaju ljutnju i 33 puta one koji označavaju strah.

Iz ovoga se može utvrditi da su prototipični pridevi koji označavaju prototipične emocije sreće, tuge, ljutnje i straha u engleskom jeziku: *E happy, sad, angry, anxious*, a u srpskom *S srećan, tužan, ljut, uplašen*.

U engleskom jeziku govornici su često navodili i prideve koji označavaju dosadu, umor i gađenje, a u srpskom ravnodušnost, umor i iznenađenje.

Konačno, rezultati ankete mogu predstaviti i tabelama, koje grafički predstavljaju odnos centralne emocije sreće i sledeće prototipične emocije tuge u engleskom i srpskom jeziku prema analizi frekvencije navođenja prideva iz ankete (Tabela 82 i Tabela 83).

Tabela 82: Odnos centralne emocije sreće prema emociji tuge prdstavljen grafički na osnovu frekvencije navedenih prideva koji označavaju emocije u engleskom jeziku

Pridevi 344	Prijatne emocije	Neprijatne emocije	Pridevi 208
ecstatic 23 elated 23 delighted 10 energetic 8 excited 36	DELIGHT 56 HIGH ENERGY 8 EXCITEMENT 36		
loving 15 kind 10	LOVE 25	LONELINESS 10 DISSAPOINTMENT 8	lonely 10 disappointed 8
HAPPY 104 cheerful 9 overjoyed 13 joyful 24 joyous 9	HAPINESS 104 (JOY 31)	SADNESS 113	SAD 93 unhappy 12 miserable 8
glad 15 content 14 pleased 8	CONTENTMENT 37	BAD MOOD 75	depressed 33 moody 21 down 12 blue 9
calm 16 peaceful 9 relaxed 9 confident 8	CALMNESS 42		

Tabela 83: Odnos centralne emocije sreće prema emociji tuge prdstavljen grafički na osnovu frekvencije navedenih prideva koji označavaju emocije u srpskom jeziku

Pridevi	Prijatne emocije	Neprijatne emocije	Pridevi
<p>ushićen16 uzbuđen 26</p> <p>zaljubljen 46 voljen 22</p> <p>SREĆAN 94 razdragan 20 radostan 38 veseo 35 nasmejan 11 raspoložen 21</p> <p>zadovoljan 15</p>	<p>USHIĆENJE 16 UZBUĐENJE 26</p> <p>LJUBAV 68</p> <p>SREĆA 94 (RADOST 38)</p> <p>ZADOVOLJSTVO 15</p>	<p>USAMLJENOST 9 RAZOČARANJE 21</p> <p>TUGA 102</p> <p>LOŠE RASPOLOŽENJE 68</p>	<p>usamljen 9 razočaran 21</p> <p>TUŽAN 92 nesrećan 10</p> <p>neraspoložen 14 potišten 12 melanholičan 9 depresivan 24 mrzovoljan 9</p>

Zaključak

Analiza jezičke građe i rezultata ankete omogućilo je da se ostvare ciljevi istraživanja u vidu utvrđivanja pojmovno-značenjske organizacije skupa prideva koji označavaju emocije, kao i utvrđivanja sličnosti i razlika u konceptualizaciji emocija i jezičkoj realizaciji na nivou prideva. Takođe, uvidi u jezičku građu omogućili su određene teorijsko metodološke implikacije i ukazali na dalje pravce istraživanja u okviru kognitivnolingvističkog pristupa.

Rezultati istraživanja potvrdili su potencijal kognitivnolingvističkog teoretsko-metodološkog okvira u oblasti ispitivanja jezičkog izraza emocija i ukazali na opravdanost daljih proučavanja u okviru istog modela, što se vidi iz daljeg obrazloženja.

Utvrđivanje skupa prideva koji označavaju emocije i načela pojmovno-značenjske organizacije skupa

Rezultati istraživanja potvrđuju da je skup prideva koji označavaju emocije u oba jezika obiman, raznovrstan i da poseduje kako prototipične članove, tako i neprototipične članove i nejasne granice, što je u skladu sa teorijom prototipa primenjenoj u kognitivnoj lingvistici (Lakoff& Johnson, 1987; Rosch,1978; Taylor, 2011).

Analiza korpusne građe i ankete pokazuje da **pridevi koji označavaju emocije u engleskom i srpskom jeziku pripadaju skupu nejasnih granica**, te tako imaju zajedničkih članova sa skupom prideva koji označavaju ljudske osobine, a da većina prideva koji označavaju emocije mogu da izraze i trenutno stanje i trajno stanje (ljudsku osobinu) (*E brave, detrmined, S hrabar, odlučan*). Do ovog zaključka se došlo pre svega analizom jezičke građe u korpusu, a i rezultati ankete upućuju na ispravnost ovakvog uvida, pošto su ispitanici u odgovore uključivali i prideve koji označavaju ljudske osobine. Takođe, vidljivo je postojanje kontinuuma između prideva koji označavaju emocije i prideva koji označavaju fiziološka stanja (*E hungry, tired, S gladan, umoran*), od kojih neki mogu da budu upotrebljeni da označe emocije putem

metaforičnog prenosa (*E hungry of love, tired of boring things, S gladan ljubavi, umoran od nečijeg ponašanja*), što je potvrđeno i analizom prideva iz korpusa i analizom ankete. Takođe, uočeno je da postoji kontinuum i između emocija i motivacionih stanja, te su tako zainteresovanost ili želja koji se mogu smatrati motivacionim stanjima označeni pridevima koji označavaju emocije (*E interested, desirous, eager, S zainteresovan, željan, entuzijastičan*). Korpusna građa kao i anketa ukazuju i na postojanje kontinuuma između emocija i raspoloženja (*E gloomy, S mračan*). Postojanje ovog kontinuuma je objašnjeno u radu putem **Modela klasifikacije emocija prema prototipičnom kognitivnom scenariju**, u kome su emocije, motivacija, raspoloženja, fizički osećaji i procene prikazani kao deo kontinuuma koji odražava relaciju čovek–okolina. Pri tom se pomenuti odnos između čoveka i okoline sastoji prevashodno od određenih uzročno-posledičnih događaja, a njihov prototipičan sled predstavlja prototipični kognitivni scenario koji čini deo naše mentalne kategorizacije stvarnosti.

Sve emocije mogu se predstaviti putem modela klasifikacije emocija prema prototipičnom kognitivnom scenariju. Emocije se razlikuju po više aspekata, a prvi je svakako uzrok emocije koji se prototipično svodi na procenu mogućeg ili ostvarenog dobitka ili gubitka, te tako nastaju prijatne ili neprijatne emocije.

Pojedinačne prijatne i neprijatne emocije međusobno se razlikuju, dakle, pre svega po tipu procene šta se dogodilo i u kakvoj je relaciji subjekat sa okolinom, te su i sve dalje podele emocija uslovljene suptilnijim razlikama u proceni. Prilikom našeg proučavanja utvrđeno je da se prilikom analize konceptualizacije emocija može govoriti o većem broju aspekata emocije, te da ti uvidi mogu biti od koristi za dalja istraživanja.

Pojedinačne emocije ne moraju sadržati sve navedene aspekte, ali su oni uočljivi na nivou celog sistema, dok su pojedini prominentni u pojedinim grupama. Utvrđeni aspekti emocija prisutni u njihovoj konceptualizaciji, i reflektovani na jezički izraz u vidu prideva su:

1. **(prototipični) intenzitet**, koji može biti gradiran u okviru kognitivnog scenarija (E *worried, frightened, panic-stricken*, S *zabrinut, uplašen, uspaničen*)
2. **prijatnost i neprijatnost emocije** (E *happy, sad*, S *srećan, tužan*)
3. **usmerenost ka dobitku** (može biti nezavisna od prijatnosti; dobitak ne mora biti ličan:
E *diligent, selfless, sympathetic*, S *marljiv, požrtvovan, saosećajan*)
4. **prototipična (ali ne uvek obavezna) usmerenost ka objektu** (E *eager for* S *željan*)
ili prema čoveku (E *jealous*, S *ljubomoran*)
5. **usmerenost ka tuđem gubitku** (E *spiteful*, S *zloban*)
6. **izražavanje moći/nemoći** (E *angry, brave; helpless, hopeless*, S *ljut, hrabar; bespomoćan, beznadežan*)
7. **voljno/nevoljno stanje** (E *enthusiastic; seduced*, S *entuzijastičan; zaveden*)
8. **aktivnost (motivaciona pobuđenost) ili pasivnost** (E *interested, calm*, S *zainteresovan, spokojan*)
9. **prototipična (ali ne i obavezno definisana) trajnost** (E *surprised, moody*, S *iznenađen, mrzovoljan*)
10. **prototipični temporalni aspekt: prototipična (ne obavezna) usmerenost ka prošlosti** (E *happy, sad*, S *srećan, tužan*) ili **ka budućnosti** (E *optimistic, pessimistic*, S *optimističan, pesimističan*)
11. **samovrednovanje** (E *remorseful*, S *postidjen*)
12. **aspekt društvenog vrednovanja, odvojen od samovrednovanja** (pitanje perspektivizacije pri konceptualizaciji i stvaranju jezičkog izraza) (E *swollen-headed* S *naduven*)

Ovi aspekti, mogu doprineti boljem razumevanju semantike leksema koje označavaju emocije, pri čemu mislimo i na imenice i glagole, a ne samo na prideve, i to kako pri analizi njihovog sistemskog značenja, tako i pri analizi njihovog kontekstualnog značenja.

S obzirom da je procena da li smo ostvarili dobitak ili ćemo ga ostvariti ključna za čovekov emocionalni život, zbog toga što je ova procena od suštinskog značaja za opstanak vrste, dobitak kao pojam zauzima centralno mesto u našoj kategorizaciji

iskustava, dok je gubitak ono što pokušavamo da izbegnemo, kako bismo preživeli i došli do dobitak. U radu je pokazano kako metaforično upotrebljeni pojmovi dobitka i gubitka mogu da objasne okosnicu procena svih pojedinačnih emocija koje se dalje elaboriraju dodatnim procenama. Pošto je pojam dobitka centralni pojam u čovekovom emocionalnom životu, jezik odražava ovakvu kategorizaciju u okviru samog mišljenja.

Naše istraživanje potvrđuje da su **centralni članovi na nivou celog skupa prideva** koji označavaju emocije pridevi *E happy*, *S srećan*, koji su najfrekventnije navedeni u anketi na u kojoj su učestvovali 120 izvornih govornika engleskog odnosno srpskog jezika. Rezultati ove ankete, osmišljene prema modelu ankete Dragičević (2001), potvrđuju da se visoko vrednovani centralne članove skupova, što je u skladu sa nalazima da su srpski pridevi *S lep* i *dobar* centralni članovi skupa prideva koji označavaju ljudske osobine (Dragičević, 2001).

U jeziku su centralni članovi po pravilu nemarkirani (Lakoff, 1987), tako da uočavamo primat prideva *E happy* i *S srećan* i u antonimskim parovima *E unhappy*, *S nesrećan*, pri čemu je nemarkirani član para centralni. Sa druge strane, ovakvo formiranje antonima derivacijom nije moguće kod prideva *E sad*, *S tužan*, što takođe upućuje na to da oni nisu istog statusa kao pridevi *E happy*, *sad*. Takođe pitanje o opštem emocionalnom statusu u životu sadrži centralni član kategorije: „Da li si *srećan* u životu?“, „Pitam se koliko je *srećan* u tom braku?“, a ne tipično „Da li si *tužan/nesrećan* u životu?“, što je zapažanje koje navodi i Dragičević (2010a:276-280) kada govori o centralnim članovima antonimskih parova.

Takođe treba uočiti da je tokom analize obrađeno ukupno 732 engleskih prideva, od kojih 419 označava prijatne emocije, 274 neprijatne emocije i 39 emocije sa dvostrukom valencom. U srpskom jeziku obrađeno je ukupno 418 prideva, od kojih 255 označava prijatne emocije, 141 neprijatne emocije, a 22 prideva emocije sa dvostrukom valencom. Iako je ovo istraživanje reprezentativno, a ne potpuno iscrpno, ovi rezultati ukazuju na **viši stepen leksičke elaboracije prijatnih emocija u odnosu na neprijatne**, što bi opet ukazivalo na organizaciju ovog pojmovno-značenjskog skupa na takav način da su centralni članovi prijatne emocije. Ipak, treba imati na umu da su u

ovom istraživanju u skup prijatnih emocija ušle sve emocije prijatne po subjeka, čak i one koje imaju negativno društveno vrednovanje (na primer *E lustful*, *S pohotan*), te da stoga navedeni uvidi mogu poslužiti kao putokaz za dalja istraživanja i eventualnu potvrdu ovog zapažanja.

Sličnosti i razlike u u konceptualizaciji emocija i u jezičkom izrazu na nivou prideva koji ih označavaju

Princip utelovljenosti prilikom stvaranja jezičkog izraza vidljiv je u prisustvu velikog broja **metafora i metonimija** koje učestvuju u konceptualizaciji emocija, što je reflektovano u jezičkom izrazu između ostalog i na nivou prideva. U istraživanju je uočeno da 290 engleskih prideva u sebu sadrže metaforičan ili metonimijski prenos koji se uočava na nivou sinhronije, što čini 40% od obrađenih 732 engleska prideva koji označavaju emocije. Utvrđeno je da se metaforični i metonimijski prenos na nivou sinhronije uočava kod 187 srpska prideva što predstavlja 45% od ukupnog broja od 418 obrađenih prideva. Dakle, u engleskom jeziku postoji veći broj prideva koji u sebi sadrže metaforični i metonimijski prenos (290) nego što ih ima u srpskom jeziku (187), ali je procentualna zastupljenost ovakve motivisanosti prideva, samo na nivou sinhronije, vrlo visoka u oba jezika i procentualno približna u oba jezika što je rezultat produktivnosti metafore i metonimije kao sredstava konceptualizacije koja se odražava na jezički izraz. Uključivanje dijahronijskog ispitivanja pokazalo bi još viši procenat, što procenjujemo na osnovu sporadičnih uvida u poreklo nekih od ovih prideva.

Analiza zastupljenosti porekla prideva od prošlog participa i glagolskog prideva trpnog pokazuje da je među engleskim pridevima 30% vodi poreklo od prošlog participa, 8% od sadašnjeg aprticipa, a 38% srpskih prideva vodi poreklo od glagolskog prideva trpnog. Ovo ukazuje na to da se emocije doživljavaju kao situacije u kojima obično postoji interakcija između subjekta emocije i nekog objekta, te najveći deo prideva koji vode poreklo do prošlog participa (*E interested, surprised, frightened, disgusted, S zainteresovan, iznenađen, uplašen, zgađen*) ukazuje na dejstvo nekog objekta na čoveka koji doživljava emociju.

Utvrđeno je da se pridevi nastali od prošlog participa ili glagolskog prideva trpnog javljaju najčešće u velikim skupinama prideva koji označavaju iznenađenje, strah (paniku) i privlačnost (oduševljenje), pošto se te emocije konceptualizuju kao prevashodno izazvane dejstvom objekta na subjekta osećanja, mada su prisutni i u drugim skupinama emocija. Pridevi nastali od prošlog participa ili glagolskog prideva radnog najmanje su zastupljeni među pridevima koji označavaju emocije u kojima je naglašena voljna aktivnost subjekta kao što su emocije želje, ljubavi ili mržnje.

Engleski jezik poseduje mogućnost tvorbe prideva koji označavaju emocije konverzijom sadašnjeg participa, a u srpskom jeziku taj, inače moguć, mehanizam tvorbe nije produktivan u grupi prideva koji označavaju emocije.

U istraživanju je utvrđeno postojanje 77 zajedničkih metafora i 38 zajedničkih metonimija koje su prisutne u engleskim i srpskim pridevima koji označavaju emocije.

Engleski poseduje još 30 metafora koje stoje u osnovi prideva koji označavaju emocije, a srpski poseduje još 9 metafora koje su svojstvene samo srpskim pridevima. U engleskom jeziku postoji još dodatnih 18 metonimija u okviru pridevske realizacije, a srpskom još 3 metonimije koje su realizovane u okviru prideva.

Ovo ukazuje na to da je na nivou pridevske realizacije engleski jezik bogatiji metaforama kojih ima ukupno 107, od srpskog jezika koji ih na nivou pridevske realizacije poseduje 86, što je i dalje vrlo visok broj. U engleskom jeziku na nivou pridevske realizacije uočava se postojanje 56 metonimija, a u srpskom se uočava postojanje 41 metonimije, što opet ukazuje na nešto veće prisustvo raznolikih metonimija u engleskom jeziku.

Na nivou jedne emocije najviše metafora, njih 8, nalazimo u engleskom i srpskom jeziku među pridevima koji označavaju privlačnost (divljenje), i one pripadaju izvornim domenima magije i pijanstva, te ukazuju na gubitak moći kretanja, gubitak vida i uopšte gubitak slobodne volje.

Što se tiče svih emocija najčešći izvorni domeni su domen toplog (prijatne društvene emocije E *warm*, S *topao*; privlačnost E *hot*, S *zagrejan* ; marljivost E *fiery*, S *gorljiv*) i hladnog (spokoj E *chilled*, S (*mrtav*) *hladan*, pribranost E *cool-headed*, S *hladnokrvan*, ravnodušnost E *cold*, S *hladan*, straha E *icy*, S *sleđen*), a prisutni su i domeni prostornih relacija kretanja ka gore (sreća E *high-spirited*, S *uznesen*) i kretanja ka dole (tuga: E *downhearted*, *downcast*, S *klonuo*), što potvrđuju zapažanja Rasulić (2004, 2015).

Međutim, iako su svi navedeni podaci informativni, oni ne pružaju uvid u to da li neka konkretna metafora koja na nivou pridevske realizacije postoji u engleskom jeziku, ali ne i u srpskom jeziku na nivou prideva , ipak postoji u srpskom jeziku na nekom drugom nivou, recimo u obliku idioma, glagola itd. i obrnuto. Naša zapažanja upućuju na to da je vrlo verovatno da će se neka metafora naći na nekom drugom nivou jezičke realizacije, ukoliko je nema na pridevskom nivou, ali je isto tako moguće i da ona ne postoji u jednom od jezika. S obzirom na veliki broj obrađenih prideva, detaljan prikaz ovakvih uvida moguć je pregledno samo na tabelarnom nivou. Zbog toga će u nastavku odeljka biti prikazane tabele koje predstavljaju prideve motivisane metaforom i metonimijom, ali u koje su unete i kolone u kojima je predstavljen neki drugi vid jezičkog izraza u jednom jeziku koji odražava istu metaforu ili metonimiju, ako ona nije prisutna na nivou prideva.

Tabela 84: Engleski i srpski pridevi koji označavaju spokoj (mir) –metafore i metonimije: poređenje sličnosti i razlika u konceptualizaciji i jezičkoj realizaciji

Emocija		Metafore i metonimije	
spokoj (mir)	E, S	MIR JE HLADNOĆA <i>E chilled,</i> <i>S (mrtav)hladan</i> MIR JE TALOG NA DNU TEČNOSTI <i>E (sedate)</i> <i>S staložen</i> MIR JE RAVNOTEŽA <i>E balanced (poised)</i> <i>S uravnotežen</i> MIR JE BOŽJI DAR /BLAGO <i>E blissful</i> <i>S blažen</i>	
	E, S	Metonimija: ❖ opuštenost tela <i>E relaxed, laid-back</i> <i>S opušten</i>	
	E	EMOCIJA JE MATERIJU U SADRŽATELJU <i>E blissful, peaceful</i>	Srpski <i>S pun mira, pun blaženstva</i>

Tabela 85: Engleski i srpski pridevi koji označavaju usredsređenost –metafore i metonimije: poređenje sličnosti i razlika u konceptualizaciji i jezičkoj realizaciji

Emocija		Pojmovne metafore i metonimije
usredsređenost	E, S	USREDSREĐENOST JE USMERENOST KA SREDIŠTU <i>E focused</i> <i>S usresređen, fokusiran, koncentrisan, usmeren</i> USREDSREĐENOST /SNAŽNA ZAINTERESOVANOST JE APSORBOVANOST <i>E absorbed, consumed</i> <i>S apsorbovan</i> USREDSREĐENOST /SNAŽNA ZAINTERESOVANOST JE PRODIRANJE U DUBINU MATERIJE <i>E immersed, buried</i> <i>S utonuo</i>

Tabela 86: Engleski i srpski pridevi koji izražavaju zainteresovanost i radoznalost – metafore i metonimije: poređenje sličnosti i razlika u konceptualizaciji i jezičkoj realizaciji

Emocija		Metafore i metonimije	
zainteresovanost		/	
radoznalost	E, S	PRIVLAČENJE PAŽNJE JE GOLICANJE E <i>tickled</i> S <i>zagolican</i>	
negativno vrednovana radoznalost	E, S	PRETERANA RADOZNALOST JE NAPAD E <i>intrusive, prying</i> S <i>napadan, nametljiv</i>	
	E	Metonimija ❖ njušenje E <i>nosy</i> ❖ zaokrugljivanje očiju E <i>beady-eyed</i> ❖ virenje E <i>peepy</i>	Srpski: Stalno <i>njuši</i> . On je <i>njuškalo</i> . <i>Zaokruglio je oči</i> od radoznalosti. (virenje: /)
zainteresovano ispitivanje	E	ISPITIVANJE JE TRAŽENJE E <i>searching</i>	Srpski: /
		Metonimija ❖ ispitivanje E <i>enquiring, probing, querying, questioning, interrogative</i>	Srpski: <i>S ispitivački pogled, ton</i>

Tabela 87: Engleski i srpski pridevi koji označavaju privlačnost i divljenje – metafore i metonimije: poređenje sličnosti i razlika u konceptualizaciji i jezičkoj realizaciji

Emocija		Metafore i metonimije
privlačnost	E, S	DOPADANJE JE SILA KOJA PRIVLAČI <i>E magnetized</i>
dopadanje		<i>S privučen</i>
divljenje		DOPADANJE JE PREVARA <i>E lured, beguiled, seduced</i>
oduševljenje		<i>S primamljen, omamljen, zaveden</i> DIVLJENJE JE GUBITAK SPOSOBNOSTI VOLJNOG KRETANJA: DIVLJENJE JE NEPOMIČNOST <i>S zapanjen</i> DIVLJENJE/DOPADANJE JE MAGIJA <i>E bewitched, spellbound, enchanted, charmed, hypnotized,</i> <i>S očaran, opčaran, začaran</i> DOPADANJE JE PIJANSTVO <i>E intoxicated,</i> <i>S opijen, omamljen</i> DOPADANJE JE ZASLEPLJENOST <i>E dazzled,</i> <i>S zaslepljen</i> DOPADANJE JE GUBITAK SLOBODE <i>E enthralled, captivated, riveted</i> <i>S zarobljen, zalepljen, prikovan</i> DOPADANJE JE UDARAC <i>E wonderstruck</i> <i>S omamljen, zanesen</i>
	E, S	Metonimija: ❖ gubitak moći govora <i>E dumbfounded</i> <i>S zanemeo</i>

Tabela 88: Engleski i srpski pridevi koji označavaju privlačnost –metafore i metonimije:poređenje sličnosti i razlika u konceptualizaciji i jezičkoj realizaciji

Emocija		Metafore i metonimije	
želja, entuzijazam	E, S	<p>ŽELJA JE GLAD E <i>hungry</i> S <i>gladan</i></p> <p>ŽELJA JE ŽEĐ E <i>thirsty</i> S <i>žedan</i></p> <p>ŽELJA/ENTUZIJAZAM JE TOPLOTA E <i>hot</i> S <i>zagrejan</i></p> <p>ŽELJA/ENTUZIJAZAM JE NEKONTROLISANO STANJE: ŽELJA/ENTUZIJAZAM JE LUDILO E <i>crazy about</i>, S <i>lud za, zaluden</i></p>	
	E	<p>ŽELJA JE PODIVLJALOST E <i>wild</i></p>	Srpski: Razdirala ga je <i>divlja želja</i> .
pohlepa	E, S	<p>POHLEPA JE NEZASITOST E <i>insatiate, wolfish</i> S <i>nesit</i></p>	
	E, S	<p>Metonimija: ❖ <i>grabljenje</i> E <i>grasping, grabbing</i> S <i>grabljiv</i></p>	
požuda	E, S	<p>POŽUDA JE TOPLOTA E <i>hot, hot-blooded</i> S <i>zagrejan</i></p>	
		<p>Metonimija: ❖ <i>telesni osećaj</i> E <i>sensual, carnal</i> S <i>senzualan, puten, plotan</i></p>	
	S	<p>POŽUDA JE SLADAK UKUS S <i>sladostrasan</i></p>	Engleski:/

Tabela 89: Engleski i srpski pridevi koji označavaju hrabrost, nadu i veru u uspeh, upornost, marljivost – metafore i metonimije: poređenje sličnosti i razlika u konceptualizaciji i jezičkoj realizaciji

Emocija	Pojmovne metafore i metonimije	
hrabrost	E,S	HRABROST JE DRŽANJE NEPRIJATELJA <i>S izdržljiv, čvrst</i> <i>E firm</i> HRABROST JE NEPOMERANJE U BORBI <i>E unflinching, unswerving</i> <i>S nepopustljiv, nepokolebiv</i> HRABROST JE VREDNOST/VRLINA <i>E valiant, valorous</i> <i>S vrli</i>
	E	HRABROST JE FIZIČKA SNAGA <i>E stout, stout-hearted, four-squared</i> HRABROST JE ISPUNJENOST (BIĆA) ENERGIJOM <i>E spirited</i> Srpski: /
	E, S	Metonimija: ❖ osećanje u srcu <i>E lionhearted, stout-hearted</i> <i>S srčan</i> ❖ akcija povezana sa hlabrošču-usuđivanje <i>E daring</i> <i>S smeo</i> ❖ nepostojanje akcije tipične za slabost <i>E unflinching, unswerving</i> <i>S nepopustljiv, nepokolebiv</i> ❖ tipičan nosilac emocije/osobine <i>E heroic, lion-hearted, manful</i> <i>S junačan, viteški, muževan, lavovski</i>
preterana hrabrost	E	PRETERANA HRABROST JE LUDOST <i>E foolhardy</i> PRETERANA HRABROST JE ĐAVOLSKA <i>E daredevil</i> Srpski: <i>S luda hrabrost</i>
nada	E	EMOCIJE SU MATERIJU U SADRŽATELJU <i>E hopeful</i> Srpski: <i>S pun nade</i>
odlučnost, upornost, strpljenje	E, S	UPORNOST JE ČVRSTINA/SNAGA <i>E firm, adamant, steely, staunch, strong-minded, strong-willed</i> <i>S čvrst</i> UPORNOST JE NEPOMIČNOST <i>E unswerving, unswervable, unwavering, unfaltering, unflinching, unshakeable, unshaken, unbending, unfaltering immovable</i>

		<i>S uporan, postojan</i>	
	E	UPORNOST JE NAGNUTOST NAD NEČIM <i>E bent on</i>	Srpski: /
	E, S	Metonimija: ❖ akcija nošenja/trpljenja <i>E forbearing</i> <i>S strpljiv</i> ❖ negacija akcije mirenja ili saradnje sa neprijateljem <i>E unyielding</i> <i>S neumoljiv, nepomirljiv</i> ❖ negacija umora <i>E unfaltering,</i> <i>S neumoran</i>	
preterana upornost	E, S	PRETERANA UPORNOST JE KRUTOST/TVRDOĆA <i>E stiff, inflexible</i> <i>S krut, tvrdoglav, tvrdokoran</i>	
	S	PRETERANA UPORNOST JE TEŽINA <i>S težak</i> PRETERANA UPORNOST JE ZAGRIŽENOST <i>S zagrižen</i>	Engleski: /
	E	PRETERANA UPORNOST JE NAGNUTOST NAD NEČIM <i>E hell-bent on</i>	Srpski: /
	E, S	Metonimija: ❖ tipičan nosilac osobine-životinja <i>E dogged, bulldog, mullish</i> <i>S mazgast, zagrižen</i>	
vrednoća	E, S	VREDNOĆA JE VATRA <i>E fiery</i> <i>S gorljiv</i> Metonimija: ❖ delatnost <i>E hard-working</i> <i>S radan, raden, radin, delatan</i> ❖ žrtvovanje <i>E painstaking</i> <i>S požrtvovan</i>	

Tabela 90: Pridevi koji izražavaju prijatne društvene emocije pojmovne metafore i metonimije: poređenje sličnosti i razlika u konceptualizaciji i jezičkoj realizaciji

Emocija		Pojmovne metafore i metonimije	
poverenje	E,S	Metonimija: ❖ prototipičan nosilac kognitivnog scenarija E <i>child-like</i> S (<i>detinji (pogled)</i>)	
	E	POVERENJE JE NEDOSTATAK ZAŠTITE E <i>unguarded</i>	Srpski: S Ne zna da se čuva, svakom veruje.
	E	Metonimija: ❖ široko otvorene oči E <i>wide-eyed</i>	Srpski:/
	S	Metonimija: ❖ osećaj u srcu, duši S <i>prostodušan, prostosrdačan</i>	Engleski: E <i>simple soul, trusting soul</i>
tolerantnost	E,S	TOLERANTNOST JE ŠIRINA/OTVORENOST E <i>open-minded, broad-minded</i> S <i>širok, širokogrud</i>	
	E, S	Metonimija: ❖ opuštenost E <i>easy-going</i> S <i>opušten</i>	
	E	TOLERANTNOST JE NOŠENJE E <i>forbearing</i>	Srpski: Dobro <i>podnosi</i> i nesnosne ljude.
naklonost	E, S	NAKLONOST JE NAGNUTOST KA NEČEMU E <i>inclined</i> S <i>naklonjen</i>	
ljubaznost	E	Metonimija: ❖ razmišljanje o drugome E <i>thoughtful</i>	Srpski: Zaista <i>misli na sve</i> .(kaže se za pažljivog i ljubaznog čoveka)
poštovanje	E	EMOCIJE SU MATERIJU U SADRŽATELJU E <i>respectful</i>	Srpski: S <i>pun poštovanja</i>
prijateljstvo	E, S	PRIJATELJSTVO JE DOPUŠTANJE PROSTORNOG PRILASKA E <i>approachable, accessible</i> S <i>pristupačan, predusretljiv</i> SPREMNOST NA PRIJATELJSTVO JE OTVORENOST (DOBRODOŠLICA) E <i>open, welcoming</i> S <i>otvoren</i> PRIJATELJSTVO JE TOPLOTA E <i>warm</i> S <i>topao</i>	

	E, S	Metonimija: ❖ osećaj u duši, srcu, biću E <i>good-natured, cordial</i> S <i>dobrodušan, dobroćudan, srdačan</i> ❖ pripadnost zajednici E <i>neighbourly, sociable, company-loving, companionable, clubable</i> S <i>društven</i>	
	E	PRIJATELJSTVO JE KRETANJE (KA SPOLJA) E <i>outgoing</i>	S:/
saosećanje	E, S	SAOSEĆANJE JE TOPLOTA E <i>warm</i> S <i>topao</i> SAOSEĆANJE JE OSEĆAJ E <i>sensitive</i> S <i>osećajan, osetljiv</i> SAOSEĆANJE JE PAŽNJA E <i>attentive</i> S <i>pažljiv</i> SAOSEĆANJE JE ZAŠTITA E <i>caring</i> S <i>brižan</i>	
	E	SAOSEĆANJE JE PODRŠKA E <i>supportive</i>	Srpski: Saoseća sa mnom i <i>podrška</i> mi je.
	E	Metonimija: ❖ osećanje u srcu E <i>kind-hearted, soft-hearted, tender-hearted, warm-hearted</i>	Srpski: S <i>mekog srca, nežnog srca, dobrog srca</i>
milosrđe	E, S	Metonimija: ❖ prototipičan nosilac osobine– čovek E <i>humane</i> S <i>human, čovečan</i> ❖ širenje srca/duše E <i>big –hearted, great-hearted</i> S <i>velikodušan</i> ❖ davanje E <i>open-handed</i> S <i>darežljiv</i> ❖ tipčan nosilac osobine-čovek visokog staleža E <i>chivalric, noble</i> S <i>plemenit</i>	
ljubav	E, S	LJUBAV JE TOPLOTA E <i>warm, warm-hearted</i> S <i>topao</i>	

	E	LJUBAV JE HRANA E <i>nurturing</i>	Srpski: Njena ljubav me <i>krepi</i> .
	E	Metonimija: ❖ osećaj u srcu E <i>big-hearted, soft-centred, soft-hearted</i>	Srpski: <i>Srce mi se topi</i> od ljubavi.

Tabela 91: Pridevi koji označavaju zahvalnost –metafore i metonimije: poređenje sličnosti i razlika u konceptualizaciji i jezičkoj realizaciji

Emocija		Metafore i metonimije
zahvalnost	E, S	ZAHVALNOST JE DUGOVANJE E <i>indebted, obliged, obligated</i> S <i>dužan</i>

Tabela 92 : Pridevi koji označavaju ponos – metafore i metonimije: poređenje sličnosti i razlika u konceptualizaciji i jezičkoj realizaciji

Emocija		Pojmovne metafore i metonimije	
ponos		/	
preterani ponos	E, S	PRETERANI PONOS JE NADUTOST E <i>big-headed, swollen-headed, puffed up</i> S <i>nadut, naduven</i>	
	S	PRETERANI PONOS JE IMITIRANJE BOLJIH OD SEBE S <i>pokondiren</i> PRETERANI PONOS JE FANTAZIJA/LAŽ S <i>umišljen</i>	Engleski: / He <i>fantasizes that he is better than</i> he really is.
	E, S	Metonimija: ❖ podizanje nosa i glave E <i>jumped-up, overbearing, haughty, high-handed, uppity, highfalutin, snooty, toffee-nosed</i> S <i>nadmen, visokoparan, uznosit</i> ❖ tipični nosilac osobine E <i>narcissistic, imperious, lordly, cocky,</i> S <i>narcisoidan, našepuren, kočoperan</i> ❖ tipična akcija-hvalisanje E <i>boastful,</i> S <i>hvalisav, razmetljiv, gizdav, kačiperan</i>	

Tabela 93: Pridevi koji označavaju olakšanje – metafore i metonimije: poređenje sličnosti i razlika u konceptualizaciji i jezičkoj realizaciji

Emocija	Metafore i metonimije
olakšanje	OLAKŠANJE JE ZBACIVANJE TERETA SA SEBE E <i>disburdened</i> S <i>rasterećen</i>

Tabela 94: Pridevi koji označavaju sreću i radost – metafore i metonimije: : poređenje sličnosti i razlika u konceptualizaciji i jezičkoj realizaciji

Emocija		Metafore i metonimije	
sreća, radost	E, S	SREĆA JE SVETLOST I TOPLOTA E <i>beaming, radiant, sunny</i> S <i>ozaren, vedar</i> SREĆE JE GORE E <i>high-spirited</i> S <i>uznesen</i> SREĆA JE LAKOĆA E <i>light, light-hearted</i> S <i>lagan</i>	
	E, S	Metonimija: ❖ smeh E <i>smiling, grinning</i> S <i>nasmejan</i> ❖ šala E <i>joking, jovial,</i> S <i>žovijalan</i>	
	E	SREĆA JE MATERIJU U SADRŽATELJU E <i>joyful, cheerful, gleeful, mirthful,</i> <i>blissful</i> SREĆA JE TEČNOST KOJA SE PENUŠA E <i>bubbly</i>	Srpski: S pun radosti, sreće, ispunjen radošću, srećom /
	S	SREĆA JE LETENJE S <i>poletan, lepršav</i>	Engleski: He was <i>flying high.</i> He is <i>floating on air.</i>
	S	Metonimija: ❖ pesma i igra <i>razigran, raspevan</i>	Engleski: <i>My heart was dancing.</i> <i>My heart sang with joy.</i>

Tabela 95: Pridevi koji označavaju emociju straha i srodne emocije u engleskom i srpskom jeziku – metafore i metonimije: poređenje sličnosti i razlika u konceptualizaciji i jezičkoj realizaciji

Emocija		Metafore i metonimije	
uznemirenost zabrinutost nervoza	E, S	UZNEMIRENOST JE KVARENJE MEHANIZMA E <i>discomposed</i> S <i>rastrojen</i> UZNEMIRENOST JE UZDRMANOST/UZBURKANOST E <i>agitated</i> S <i>uzdrman</i>	
	E	NERVOZA JE GRIŽENJE E <i>fretful, fretting</i> NERVOZA JE PRITISAK E <i>pressurized</i> NERVOZA JE KRHKOST E <i>brittle</i> NERVOZA JE NAKOSTREŠENOST E <i>ruffled</i>	Srpski: <i>Grize se u sebi. To me jedel/izjeda.</i> <i>Pod pritiskom sam i nervozan.</i> <i>Pucam po šavovima.</i> /
	E, S	Metonimija: napetost mišića E <i>strained, tense, strung out</i> S <i>napet</i> napetost nerava E <i>nervous</i> S <i>nervozan, živčan</i> groznica E <i>fevered, feverish</i> S <i>grozničav</i>	
	E	Metonimija: ❖ drhtanje E <i>shaky</i> ❖ nagli pokreti E <i>jumpy, fidgety</i> ❖ premor E <i>overwrought, wrought up, worked up</i>	Srpski: <i>Trese se od nervoze.</i> Nervozan sam . <i>Ne drži me mesto.</i> /
strah	E	Metonimija: ❖ drhtanje E <i>trembling, quaking, quivering</i> ❖ slabost srca E <i>faint-hearted</i> ❖ skupljanje i čučanje E <i>cowering, shrinking</i> ❖ prototipičan nosilac	Srpski: <i>Trese se od straha.</i> <i>Srce mu je sišlo u pete.</i> / <i>Sakrio bi se u mišju rupu da</i>

		osobine–životinja E <i>mousy</i>	može.
panika	E, S	PANIKA JE UDARAC I PAD E <i>panic-stricken, panic-stricken, terror-stricken, terror-struck, horror-stricken, horror-struck</i> S <i>prepadnut</i> NEPOMIČAN ČOVEK JE POPUT KAMENA E <i>petrified</i> S <i>skamenjen</i> PANIKA JE GUBLJENJE RAZUMA (RAZUM JE PREDMET) E <i>scared witless,</i> S <i>izbezumljen</i>	

Tabela 96: Engleski i srpski pridevi koji označavaju dosadu i ravnodušnost – metafore i metonimije: poređenje sličnosti i razlika u konceptualizaciji i jezičkoj realizaciji

Emocija		Metafore i metonimije	
dosada	E, S	<p>DOSADA JE ZASIĆENJE (HRANOM) <i>E sick and tired, satiated, sated</i> <i>S zasićen, presit</i> Metonimija: ❖ umor <i>E tired, wearied, weary, sick and tired, listless, jaded</i> <i>S zamoren</i></p>	
ravnodušnost	E, S	<p>RAVNODUŠNOST JE HLADNOĆA <i>E cold, cool</i> <i>S hladan</i> RAVNODUŠNOST JE OBAMRLOST <i>E numb</i> <i>S obamro, otupeo</i> RAVNODUŠNOST JE UDALJENOST <i>E detached, distant, withdrawn, aloof</i> <i>S distanciran, uzdržan</i> RAVNODUŠNOST JE OGRUBELOST <i>E callous</i> <i>S ogrubeo</i> Ravnodušnost je nedostatak emocija: EMOCIJA JE TELESNI OSEĆAJ <i>E insensitive</i> <i>S bezosećajan</i> EMOCIJA JE POMERANJE ZBOG UDARCA/POTRESA <i>E unmoved, unshaken</i> <i>S nepomičan, nepotresen</i></p>	
	E	EMOCIONALNA REAKCIJA JE ODGOVOR <i>E unresponsive</i>	Srpski:/
	S	RAVNODUŠNOST JE RAVNA POVRŠINA (TEČNOSTI) <i>S ravnodušan</i>	Engleski:/
	E, S	Metonimija: ❖ nedostatak izraza lica <i>E expressionless</i> <i>S bezizražajan</i>	
	E	Metonimija: ❖ tipičan nosilac osobine <i>E cavalier</i> ❖ lak pokret rukom <i>E offhand</i>	Srpski: / Samo je ravnodušno <i>odmahnuo rukom.</i>

Tabela 97: Pridevi koji izražavaju gađenje (odvratnost) i prezir u engleskom i srpskom jeziku – pojmovne metafore i metonimije: poređenje sličnosti i razlika u konceptualizaciji i jezičkoj realizaciji

Emocija		Engleski	Srpski
gađenje	E, S	GAĐENJE JE MUČNINA E <i>disgusted, sick, nauseated, sickened</i> S <i>zgađen</i> GAĐENJE JE ODLAŽENJE OD GADNOG OBJEKTA/ODBIJANJE E <i>repelled, repulsed, revolted</i> S <i>odbijen</i>	
prezir povezan sa gordošću	E, S	PREZIR JE SMANJIVANJE (VREDNOSTI) E <i>slighting</i> S <i>omalovažavajući</i> Metonimija: ❖ <i>prezriv smeh</i> E <i>sneering</i> S <i>iskežen</i>	

Tabela 98: Engleski i srpski pridevi koji označavaju ljutnju i ogorčenost – pojmovne metafore i metonimije: poređenje sličnosti i razlika u konceptualizaciji i jezičkoj realizaciji

Emocija		Pojmovne metafore i metonimije	
iritiranost (slabiji intenzitet ljutnje)	E	IRITIRANOST JE KRIV PRAVAC E <i>cross</i> IRITIRANOST JE UZBURKANOST E <i>riled</i>	Srpski: Ceo dan je <i>nakrivo nasaden</i> . /
	S	Metonimija: ❖ nakostrešenost dlake ili perja kod životinja S <i>nakostrešen</i>	Engleski: /
ljutnja	S	LJUTNJA JE LJUT UKUS S <i>ljut, ljutit, naljučen</i>	Engleski: /
intenzivna ljutnja (bes, srdžba)	E	LJUTNJA JE PROKLJUČALA TEČNOST E <i>seething, boiling</i> LJUTNJA JE PRASAK E <i>snappy, snappish</i>	Srpski: <i>U meni sve ključa od besa.</i> Viče, <i>praska</i> , besni.
	E, S	LJUTNJA JE VATRA/VRUCINA E <i>fuming</i> S <i>usijan, jarostan, razjaren</i> LJUTNJA JE LUDILO E <i>mad</i> S <i>mahnit</i>	
	E, S	Metonimija: ❖ bledilo E <i>livid</i> S <i>prebledeo (od gneva)</i> ❖ pena na ustima E <i>foaming,</i> S <i>zapenušao</i> ❖ škljocanje zubima, ujedanje E <i>snappy, snappish</i> S <i>zajedljiv</i>	
		Metonimija: ❖ tipičan nosilac osobine- životinja E <i>waspish</i>	Srpski: Sva je <i>kao osica</i> , viče, napada.
ogorčenost	E, S	OGORČENOST JE GORAK UKUS E <i>bitter, embittered</i> S <i>ogorčen</i>	

Tabela 99: Pridevi koji označavaju mržnju, neprijateljstvo, zavist i ljubomoru – metafore i metonimije: poređenje sličnosti i razlika u konceptualizaciji i jezičkoj realizaciji

Emocija	Metafore i metonimije		
neprijateljstvo	E, S	NEPRIJATELJTVO JE HLADNOĆA E <i>cold</i> S <i>hladan</i>	
mržnja, zloba, surovost	E, S	Metonimija: ❖ tipično ponašanje: osveta E <i>vengeful</i> S <i>osvetoljubiv</i>	
ljubomora, zavist	S	LJUBOMORA JE BOLEST/MUČENJE S <i>ljubomorán</i>	Engleski: I felt <i>ill with jealousy.</i>
	E, S	Metonimija: ❖ bleđa (zelena) boja lica ili očiju E <i>green, green-eyed</i> S <i>zelen, pozeleneo</i>	

Tabela 100: Pridevi koji označavaju krivicu i stid u engleskom i srpskom jeziku – pojmovne metafore i metonimije: poređenje sličnosti i razlika u konceptualizaciji i jezičkoj realizaciji

Emocija	Jez.	Pojmovne metafore i metonimije	
krivica	S	KRIVICA JE NAGNUTOST S <i>kriv</i>	Engleski: /
	E	KRIVICA JE NADMOĆAN PROTIVNIK E <i>guilt-ridden, conscience-stricken</i> Metonimija: ❖ tipičan nosilac osobine-životinja: E <i>sheepish, hangdog</i>	Srpski: S <i>ophrvan krivicom</i> /

Tabela 101: Pridevi koji označavaju tugu, neraspoloženje i očajanje u engleskom i srpskom jeziku– pojmovne metafore i metonimije: poređenje sličnosti i razlika u konceptualizaciji i jezičkoj realizaciji

Emocija	Jez.	Pojmovne metafore i metonimije	
melanholija, neraspoloženje, depresija	ES	NERASPOLOŽENJE JE TAMA <i>E gloomy, dark</i> <i>S mračan, mrgodan, namrgođen, natmuren, tmuran</i> NERASPOLOŽENJE JE DOLE <i>E low-spirited, depressed</i> <i>S utučen, potišten</i>	
	E	NERASPOLOŽENJE JE HLADNA BOJA <i>E blue</i>	Srpski : /
tuga	ES	TUGA JE GORČINA <i>E bitter S čemeran</i> TUGA JE DOLE <i>E downcast, downhearted, down</i> <i>S klonuo</i> Metonimija: ❖ plač <i>E tearful</i> <i>S uplakan</i>	
	E	TUGA JE SLAMANJE SRCA <i>E heartbroken, broken- hearted</i> TUGA JE PROTIVNIK KOJI UDARA <i>E grief-stricken</i> Metonimija: životinjsko ponašanje <i>E crestfallen</i>	Srpski: <i>Slomila mi je srce.</i> <i>Srce joj je prepuklo od bola</i> <i>za izgubljenim detetom.</i> / /
očajanje	ES	OČAJANJE JE UNIŠTENJE/SLAMANJE <i>E devastated, crushed</i> <i>S slomljen, smrvljen, skrhan</i> OČAJANJE JE IZGUBLJENOST <i>E lost</i> <i>S izgubljen</i> OČAJANJE JE POTONUĆE <i>E sunken</i> <i>S potonuo</i> OČAJANJE JE PORAZ <i>E defeatist</i> <i>S poražen</i>	
	E	OČAJANJE JE GUŠENJE <i>E anguished</i>	Srpski : /
	E	Metonimija: ❖ tipično ponašanje :	Srpski : Očajan je toliko da

		samoubistvo E <i>suicidal</i>	<i>pomišlja na samoubistvo.</i>
--	--	----------------------------------	---------------------------------

Iz analize tabela može se zaključiti sledeće o sličnostima i razlikama u pridevskoj realizaciji metafora i metonimija u engleskom i srpskom jeziku.

Najpre se mogu uporediti konkretne realizacije metafora i metonimija koje su prisutne u oba jezika na nivou prideva i zaključiti sledeće:

1. Ukoliko jezici poseduju istu metaforu koja motiviše nastanak prideva mogu da postoje **značajne razlike u produktivnosti** te metafore na nivou pridevske realizacije u jednom jeziku. Na primer metafora UPORNOST JE ČVRSTINA u engleskom se realizuje kroz prideve *E firm, adamant, steely*, a u srpskom samo kroz pridev *S čvrst*.
2. Najčešći slučaj razlike u brojnosti pridevskih realizacija jedne metafore uočavamo u situaciji kada u engleskom jeziku postoji **produktivan vid tvorbe** (recimo putem **konverzije sadašnjeg participa**) koji ne postoji u tom obliku u srpskom jeziku, pa tako nailazimo na nesrazmerno veliki broj engleskih pridevskih realizacija nekih metafora poput UPORNOST JE NEPOMIČNOST (*E unswerving, unswervable, unwavering, unfaltering, unflinching, unbending, unfaltering*, prema *S uporan, postojan*). Dešava se da u je srpskom jeziku moguća tvorba prideva od glagolskog prideva radnog koji odgovara pridevu koji je nastao od sadašnjeg participa u engleskom jeziku, kao što je to slučaj sa pridevima *S zapenušao* i *E foaming* koji označavaju bes putem metonimijskog prenosa.

Drugi primer je mogućnost **kombinovane tvorbe** u engleskom jeziku u kojoj se stvaraju pridevi **od imenica i glagola** tako da imenica predstavlja zapravo subjekat glagola i ukazuje na delovanje nekog entiteta na subjekta emocije. Tako je metafora STRAH JE PAD POD UTICAJEM UDARCA vidljiva u engleskim pridevima *E panic-stricken, terror-stricken, horror-stricken*, dok u nedostatku ovakvog načina tvorbe u srpskom jeziku nailazimo samo na pridev *S prepadnut* koji sadrži istu ideju.

Treći primer je mogućnost stvaranja **imeničkih složenica** u engleskom jeziku i produktivnost ovog načina tvorbe, što daje veći broj pridevskih reliazacija pojedinih metonimija nego što je to slučaj u srpskom jeziku. Na primer, metonimija u kojoj se hrabrost povezuje sa osećanjem u srcu je realizovana kroz dva engleska prideva E *lion-hearted, stout-hearted* a jedan srpski (S *srčan*).

3. Ukoliko jezik poseduje istu metaforu koja motiviše nastanak prideva ponekad ipak postoje **razlike u specifikaciji** određenih detalja. Tako, na primer, metafora POŽUDA JE TOPLOTA u engleskom jeziku obuhvata ukazivanje na zagrejanost krvi E *hot-blooded*, dok u srpskom jeziku u pridevu S *zagrejan* nije prisutan ovakav naglasak. Isto tako, metafora DOPADANJE JE MAGIJA, u oba jezika je realizovana na nivou prideva E *enchanted, spellbound*, S *opčaran, opčinjen*, ali se u engleskom jeziku u jednom pridevu specifikuje i to da čini baca veštica E *bewitched*. Isto se uočava i kod metonimija, pa tako u oba jezika pridevi koji označavaju preterani ponos ukazuju na šepurenje živine, ali u engleskom jeziku ovaj vid ponašanja ograničen je na petla E *cocky*, a u srpskom nije specifikovana ptica koja se šepuri, već pridev S *našepuren* može da se odnosi i na pauna, ćurana i slično. Ovi primeri koji često ukazuju i na izvestan humorističan odnos govorne zajednice prema određenim emocijama ukazuju kako je konceptualizacija ovih emocija u osnovi ista, ali sa različito naglašenim detaljima.

Ukoliko se uporede slučajevi u kojima u oba jezika na pridevskom nivou ne postoji zajednička metafora ili metonimija, može se zaključiti sledeće:

1. Čest je slučaj da se pojmovna metafora ili metonimija **realizovana u jednom jeziku na pridevskom nivou može realizovati na nekom drugom leksičkom nivou u drugom jeziku**, ukoliko već ne postoji u pridevskoj realizaciji.

Najilustrativniji primer jesu engleski pridevi nastali dodavanjem sufiksa *E-ful* koji omogućavaju realizaciju metafore EMOCIJE SU MATERIJU U SADRŽATELJU na nivou prideva (E *hopeful, fearful, joyful, respectful*), dok je u srpskom jeziku ova metafora prisutna na nivou sintagme (S *pun nade, straha, radosti, poštovanja*).

Već spomenut produktivan vid kombinovane imeničke tvorbe u engleskom jeziku omogućava da se jednim pridevom označi ono što se u srpskom jeziku iskazuje na

nivou rečenice, pa dok pridevi E *soft-centered*, *soft-hearted* ukazuju metonimijski na osećaj razneženosti u srci, u srpskom jeziku ista metonimija prisutna je samo na nivou rečenice („Srce mi se topi od ljubavi“, „Raspilavila sam se“).

2. U nekim slučajevima nismo zabeležili mogućnost realizacije nekih metafora i metonimija koje postoje u jednom jeziku na bilo kom nivou u drugom jeziku, kao što je slučaj sa metaforom SREĆA JE TEČNOST (U SADRŽATELJU) KOJA SE PENUŠA realizovanom kroz pridev E *bubbly* koja nema paralelu u srpskom jeziku i ukazuje na **razliku u konceptualizaciji**. Isti slučaj vidimo i kod metonimija, pa tako na primer pridevi E *sheepish* ukazuju na tipičnu plašljivu životinju, dok u srpskom jeziku ne postoji konceptualizacija straha u kojoj su prisutne asocijacije na ovcu.

Navedeni primeri i statistički podaci pokazuju da je u oba jezika dominantna sličnost u konceptualizaciji emocija, te u jezičkoj realizaciji metafora i metonimija na nivou prideva. Ovo, kao i to da se na razlike nailazi mahom na nivou jezičke realizacije, potvrđuje početnu hipotezu našeg istraživanja.

Teorijsko –metodološke implikacije i dalji pravci istraživanja

Osnovne teorijsko-metodološke implikacije ovog istraživanja odnose se na zapažanje da se skup leksema koje označavaju emocije mora posmatrati kao skup nejasnih granica, sa prototipičnim i manje tipičnim članovima, od kojih mnogi pripadaju skupu prideva sa značenjem ljudskih osobina. Primetno je i da predloženi Model klasifikacije emocija prema prototipičnom scenariju može poslužiti kao putokaz u klasifikaciji leksema koje označavaju emocije u daljoj analizi njihovih odnosa sinonimije i antonimije, što je zadatak koji je prevazilazio obim ovog istraživanja.

Dalji pravci proučavanja svakako bi trebalo da obuhvate kontrastiranje različitih vrsta reči koje označavaju emocije, odnosno komparaciju skupa imenica i glagola sa skupom prideva koji označavaju emocije i utvrđivanje sličnosti i razlika, pogotovu što je primetna određena asimetričnost u pogledu postojanja leksičkih jedinica svih vrsta koje bi u jednom jeziku označile neko specifično emocionalno stanje.

Ovo istraživanje bilo je panoramsko po svom obimu, te bi dalja istraživanja mogla da se fokusiraju na detaljniju i detaljniju analizu značenjskih odnosa između leksema koje označavaju jednu pojedinačnu emociju. Pri tom ovo istraživanje može biti inspiracija za to da se više pažnje pokloni manje centralnim članovima skupa leksema koje označavaju emocije kao što su divljenje, poštovanje, saosećanje, zainteresovanost, hrabrost. S obzirom da su kognitivnolingvistička istraživanja uglavnom bila fokusirana na prototipične emocije poput sreće, straha, ljutnje, tuge, ponekad i na materijalu više jezika, buduća istraživanja možda bi trebalo da uzmu za svoju temu i neku od manje prototipičnih emocija i da je elaboriraju na isti način, kako bi se ukazalo na sličnosti i razlike u konceptualizaciji ovih manje tipičnih emocija u više jezika i na eventualne kulturne uslovljenosti.

Još jedno inspirativno polje istraživanja bilo bi ispitivanje skupa prideva koji imaju uzročno značenje, i komparacija tog skupa sa skupom prideva koji označavaju subjekta emocije na nivou leksičke realizacije. Izvesno je da bi u određenoj meri postojala asimetričnost u pogledu ova dva skupa, odnosno odsustvo prideva koji imaju jedno od ova dva značenja, kao što, recimo, u srpskom jeziku primećujemo da pridev *S dosadan* nema svoj par, odnosno pridev koji označava subjekta emocije *dosade*.

Detaljna analiza polisemije pojedinačnih prideva u okviru pojedinih skupova emocija bila bi takođe od koristi u okviru kognitivnolingvističkih ispitivanja.

Kolokacija prideva koji označavaju emocije sa odgovarajućim predlozima (*E angry with, S ljut na*) takođe bi doprinela boljem razumevanju konceptualizacije emocija i predloških značenja u ovom semantičkom skupu.

O praktičnim implikacijama ovog istraživanja moglo bi se govoriti pre svega u domenu leksikografije, gde bi pojmovi dobitka i gubitka mogli da budu po potrebi primenjeni u rečničkim definicijama. Izdiferencirano tekstualno značenje prideva koji označavaju emocije svakako bi kroz primere trebalo da bude predstavljeno u rečnicima, uz ukazivanje na razliku u asocijativnom značenju prilikom promene konteksta, kao što je to slučaj sa pridevima *E surprised, excited, S iznenađen, uzbuđen*, ali i mnogim drugim pridevima obrađenim u analizi. Projekat izrade monolingvalnih ili bilingvalnih rečnika leksema koje označavaju emocije bio bi obiman zadatak, ali bi takvi rečnici mogli naći

svoju primenu u lingvistici, psihologiji, ali i u oblastima kao što je književnost. Kao što zapaža Ostermann (2012) potrebno je učiniti bar prve korake i u uključivanja opisa kognitivnog scenarija u rečničke definicije, makar u svedenom obliku.

Analiza teksta, pa i književnog teksta kako bi se utvrdilo na koje se sve emocije i kojim redosledom u tekstu upućuje određenim jezičkim sredstvima, mogla bi da pruži dodatne uvide u značenje reči u kontekstu, kako je u ovom radu pokazano na nekoliko odlomaka iz Šekspirovih drama.

Svakako da je jedan od doprinosa ovog istraživanja prikaz klasifikacije emocija onako kako on postoji u okviru leksičkih jedinica dva indoevropska jezika, ali bi se isti model klasifikacije putem kognitivnog scenarija, verujemo, mogao upotrebiti da posluži kao podloga za prikazivanje drugačijih klasifikacija emocija u različitim jezicima, na primer u onim jezicima u kojima se koji razdvaja prijatno od neprijatnog iznenađenja ili u kojima se spajaju ljutnja i tugu, što bi sa grafičke strane u našem modelu bilo moguće predstaviti povlačenjem drugačijih linija skupova među prostorno bliskim pojmovima.

Pretpostavljamo da bi predloženi model podsećao na skalu boja, na kojoj su označene kategorije u okviru leksičkog fonda dva indoevropska jezika, ali da bi na istom modelu bilo moguće prikazati drugačiju kategorizaciju u drugim neindoevropskim jezicima.

Svesni smo da ovo istraživanje zbog svog obima nije predstavljalo potpuno detaljnu analizu pojmovno-značenjskih odnosa pojedinačnih prideva u okviru kategorije prideva koji označavaju emocije u engleskom i srpskom jeziku, ali se nadamo da je upravo po svom širokom obuhvatu omogućilo budućim istraživačima da prodube analizu semantike određenih pojedinačnih prideva ili podskupova emocija.

Zbog toga bi zanimljive buduće teme istraživanja mogle biti i konceptualizacija emocija zainteresovanosti, želje, privlačnosti, dosade, ravnodušnosti, smirenosti, hrabrosti u više evropskih jezika što bi dopunilo dosadašnje uvide istraživača u okviru kognitivne lingvistike.

Zaključak koji se nameće na kraju ovog istraživanja jeste svakako i da je bogatstvo ljudskog emocionalnog života veoma široko, te da leksika jednog jezika u vidu vrsta reči poput prideva, imenica i glagola nastoji da isprati osnovne linije emocionalnih

doživljaja u jednoj kulturi. Pa ipak, punoća emocionalnog doživljaja najuspešnije se jezički izražava na nivou teksta gde se pokazuje sva fleksibilnost i kombinatorika prisutna u jezičkom sistemu, te zbog toga većina kognitivnolingvističkih istraživanja nije ograničena na pojedinačne vrste reči, što se pokazuje opravdanim. Opisana veliku varijabilnost emocionalnih doživljaja i procena koje postoje u našoj svesti, jezik izražava vrlo kreativno na svim svojim nivoima, te bi u kognitivnolingvistička istraživanja izražavanja emocija bilo potrebno u većoj meri uključiti i nivoe fonetike i gramatike koji takođe učestvuju u emocionalnoj obojenosti iskaza na posebnim nivoima.

Nadamo se da je ovo istraživanje doprinelo proširenju znanja o pojmovno-značenjskoj organizaciji prideva koji označavaju emocije. Verujemo da je ono svakako ukazalo na veliku asocijativnost, maštovitost i inventivnost u mišljenju i jeziku kao temeljnu odliku ljudi koji govore različitim jezicima, ali koji svakako nastoje da svoje emocije i težnje ka ličnom i opšteljudskom „dobitku“ kreativno izraze i saopšte drugima kako bi kroz međusobno razumevanje do tog dobitka i stigli.

Literatura

Ansah, G.N. (2014a) Cognitive Models of Anger in Akan. In: *Cognitive Linguistic Studies*, 1-1, John Benjamins Publishing company, 131-146

Ansah, G.N. (2014b) Culture in Embodied Cognition: Metaphorical/Metonymic Conceptualizations of Fear in Akan and English. In: *Metaphor & Symbol*. 2014, Vol. 29 Issue 1, 44-58

Apresjan, V. (1997) Emotion metaphors and Cross-Linguistic Conceptualization of Emotions. In: *Cuadernos de Filología Inglesa*, 612, 179- 195

Aristotel (2012) *O duši*, Beograd, Paidea

Aristotel (1987) *Retorika*, Nezavisna izdanja 40 (sa starohelenskog preveo Marko Višić)

Athanasiadou, A. The conceptualization of the domain of fear in Modern Greek. In: *Speaking of Emotions, Conceptualization and Expression*, ed. A. Athanasidou and E. Tabakowska, Mouton de Gruyter, Berlin-New York, 227-253

Athanasiadou, A./E. Tabakowska (eds.) (1998). *Speaking of Emotions- Conceptualization and Expression*. Berlin: Walter de Gruyter

Bachorowski, J.A. & Owren, M.J. (2000) Vocal Expressions of Emotions. In: *Handbook of Emotions*, Third Edition (Lewis, M, Haviland Jones, J.M., Feldman Barret, L. eds.), New York, London, Guilford Press, 196-210

Bagozzi, P. R., Gopinath M., Nyer, U. (1999): The role of emotions in marketing, In: *Academy of Marketing Science. Journal; Spring 1999; 27, 2; ABI/INFORM Global*, 184-206

Baker, M. (2003) *Lexical Categories: Verbs, Nouns and Adjectives*, Cambridge University Press

Barbalet, J.M. (1996) Social Emotions: Confidence, Trust And Loyalty. In: *International Journal of Sociology and Social Policy*, Vol. 16 Iss: 9/10, pp.75 – 96

Barbet, J. (ed.) (2002) *Emotions in Sociology*. Oxford, Blackwell Publishing/The Sociological Review

Barcelona, A. (2003) On the plausibility of claiming a metonymic motivation for conceptual metaphor. In: *Metaphor and Metonymy at the Crossroads* (A. Barcelona ed.), Mouton de Gruyter, 31-58

- Barcelona, A. (ed.) (2003c). *Metaphor and Metonymy at the Crossroads- A Cognitive Perspective*. Berlin/New York: Mouton de Gruyter
- Barrett, L.F. (2006) Solving the Emotion Paradox: Categorization and the Experience of Emotion. In: *Personality and Social Psychology Review, Vol.10 No.1*, 20-46
- Belaj, B., Faletar Tanacković, G. (2011) Cognitive foundations of emotion verbs complementation in Croatian. In: *Suvremena Lingvistika*. Dec 2011, Vol. 37 Issue 72, Croatian Philologic Society, 153-170
- Berlin, B., Kay, P. (1969) *Basic Color Terms: Their Universality and Evolution*. Berkeley: University of California Press
- Besemeres, M & Wierzbicka, A 2010, 'Emotion terms as a window on culture, social psychology and subjective experience', in S V Ionov (ed.), *Jazyk i emociia*, Volgograd, pp. 14-32
- Biljetina, J. (2015) Serbian equivalents of the English preposition *of*: a contrastive corpus analysis. U: *Zbornik za jezike i književnost Filozofskog fakulteta u Novom Sadu, godina 5, br. 5*, 81-91
- Bročić (2016) Asocijativni metod u ispitivanju konceptualizacije ponosa. U: *Srpski jezik – studije srpske i slovenske*. U štampi
- Bročić, A. (2012). O konceptualizaciji pojmova PONOS, GORDOST, OHOLOST i NADMENOST u srpskom jeziku. U *Zborniku Matice srpske za filologiju i lingvistiku XV/2*, 119–140.
- Buck, R. (2004) The Gratitude of Exchange and the Gratitude of Caring. In: Emmons, R.A., McCullough, M.E.(eds.) *Psychology of Gratitude*, Oxford University Press
- Carter, S.C., Harris, J., Porges, S.W. (2011) Neural And Evolutionary Perspectives Of Empathy. In: Decety, J., Ickes, W. (ed.), *The Social Neuroscience of Empathy*, Cambridge MA (USA), The MIT Press
- Croft, W.& Cruse, D.A. (2004) *Cognitive Linguistics*, Cambridge University Press
- Damasio, A. (1999) *The Feeling of What Happens, Body and Emotion in the Making of Consciousness*. London, Vintage Books
- Damasio, A. (2003) *Looking for Spinoza: Joy, Sorrow and the Feeling Brain*. Harcourt, Orlando, London
- Decety, J., Ickes, W. (eds.) (2009) *The Social Neuroscience of Empathy*, Cambridge, London, The MIT Press

- Desmet, P.M.A., & Hekkert, P. (2002). The basis of product emotions. In: W. Green and P. Jordan (Eds.), *Pleasure with Products, Beyond Usability*. London: Taylor & Francis, 60-68
- Dixon, R.M.W. Aikhenvald, A. Y. (2006) *Adjective Classes: A Cross-linguistic Typology* Oxford University Press
- Doveling, K., Scheve, von C., Konijn, E.A. (ed.) (2011) *The Routledge Handbook of Emotions and Mass Media*. Routledge, London, New York
- Dragičević, R. (2001) *Pridevi sa značenjem ljudskih osobina u savremenom srpskom jeziku – tvorbeni i semantička analiza*, Biblioteka Južnoslovenskog filologa, nova serija, knj. 18, Beograd, Institut za srpski jezik, SANU
- Dragičević, R. (2010a) *Leksikologija srpskog jezika*. Beograd, Zavod za udžbenike
- Dragičević, R. (2010b) *Verbalne asocijacije kroz srpski jezik i kulturu*. Beograd, Društvo za srpski jezik i književnost Srbije
- Dziwirek, K. & B. Lewandowska-Tomaszczyk (2010). *Complex Emotions & Grammatical Mismatches – a Contrastive Corpus-Based Study*. Berlin: Mouton de Gruyter
- Dzokoto, V. A., & Okazaki, S. (2006). Happiness in the eye and the heart: Somatic referenc ing in West African emotion lexica. In: *Journal of Black Psychology*, 32(2), 117–140.
- Đurić Lj., Ćirić M. (2014) Metaforička i metonimijska konceptualizacija ljubavi u tekstovima turbofolk pesama ženskih izvođača U: *Jezici i kulture u vremenu i prostoru IV/1* (ured. Gudurić, S., Stefanović, M.) Univerzitet u Novom Sadu, Filozofski fakultet 55-68
- Ekman, P. (2003) Sixteen enjoyable emotions. In: *Emotion Researcher* 18, 6-7
- Ekman, P. (2011) *Razotkrivene emocije*, Beograd, Zavod za udžbenike
- Emmons, R.A., McCullough, M.E. (eds.) (2004) *Psychology of Gratitude*, Oxford University Press
- Enfield, N & Wierzbicka, A. (2002) Introduction: The body in description of emotion. In: *Pragmatics and Cognition*, vol. 10, no. 1/2 (2002), pp. 1-25.
- Evans, M. E. (1998) *Whitehead and Philosophy of Education: The Seamless Coat of Learning*. Rodopi, Amsterdam, Antlanta
- Fabiszak, M., Hebda, A. (2010) Cognitive historical approaches to emotions: Pride In: Winters, M.E., Tissari, H., Allan K. (ed.) (2010) *Historical Cognitive Linguistics*, Berlin: Mouton de Gruyter 261-297

- Fahlbusch, E. et al. (2008) *Encyclopedia of Christianity*, (Si-Z) Vol. 5, William B. Eerdmans Publishing Company
- Feyaerts, K. (2003) Refining the Inheritance Hypothesis: Interaction between metaphoric and metonymic hierarchies. In: A. Barcelona (Ed.), *Metaphor and Metonymy at the Crossroads*. Berlin/New York, Mouton de Gruyter, 59-78
- Flanagan, P. (2014) *A Cross-Linguistic Investigation of the Order of Attributive Adjectives*. Doctoral thesis, Edge Hill University.
- Fontaine, J., Scherer, K., Soriano, C. (2013) *Components of Emotional Meaning*, Oxford University Press
- Frankl, V. (1994) *Zašto se niste ubili*, Beograd, Žarko Albulj
- Frankl, V. (1991) *Bog podsvesti: psihoterapija i religija*, Beograd, Žarko Albulj
- Frijda, N. H. (1986) *The Emotions*. Cambridge University Press
- Gobe, M. (2010) *Emotional Branding: The New Paradigm for Connecting Brands to People*, New York, Allworth Press
- Goleman, D. (1997) *Emocionalna inteligencija*, Beograd, Geopoetika
- Gorevan, P. (2000) Aquinas and Emotional Theory Today: Mind, Body, Cognitivism and Connaturality. In: *Acta Philosophica*, vol.9, fasc.1, 141-151
- Gossens, L. (1990) Metaphonymy: the interaction of metaphor and metonymy in expression for linguistic action. In : *Cognitive Linguistics*, Vol. 1, Issue 3, 323-340
- Goy, A. (2000) Lexical Semantics of Emotional Adjectives. In: *MIT Working Papers in Linguistics 37*, 49-61
- Gyori, G (1998) Cultural Variations in the conceptualization of Emotions: A historical study In: *Speaking of Emotions, Conceptualization and Expression*, (eds.) A. Athanasidou and E. Tabakowska, Mouton de Gruyter, Berlin-New York, 99-125
- Haidt, J. (2003). The moral emotions. In Davidson, R.J. , Scherer, K. R. & Goldsmith, H. H. (eds.) *Handbook of affective sciences*. Oxford: Oxford University Press. (pp. 852-870).
- Hamerhoff, S., Penrose, R. (2013) Consciousness In The Universe: A Review of the “Orch OR” Theory. In: *Physics of Life Reviews*, Volume 11, Issue 1, 39-78
- Hammelstein, Ph. & Roth, M. (2007) Hope as an emotion of expectancy: First assessment results. In: *GMS Psycho-Social-Medicine*, 4, 1-19

Hareli, S., Parkinson, B. (2008) What's Social About Social Emotions? In: *Journal for the Theory of Social Behaviour*, Volume 38, Issue 2, 131–156

Harkins, J., Wierzbicka, A. (ed.) (2001) *Emotions in Crosslinguistic Perspective*. Cognitive Linguistic Research, De Gruyter Mouton

Howard Loeffler, M. (1992) *Montessori in Contemporary American Culture*. Pearson Education

Janda, L. (2000) Cognitive Linguistics. In: SLINGK2K Workshop

Janda, L. (2015) Cognitive Linguistics in 2015. In: *Cognitive Semantics 1*, 131-154

James, W. (1890) *The principles of psychology*
<http://psychclassics.asu.edu/James/Principles/prin25.htm>

Kardum, I. (2002) Emocije i raspoloženja: sličnosti, razlike i međusobni odnosi. U: *Psihologijske teme*, 11, 21-38.

King, P. (2012) Emotions. In: Davies, B. & Stump, E. (eds.) *The Oxford Handbook of Aquinas*, Oxford University Press, 209-226

Kišjuhas, A. (2015) *Telesne, individualne i društvene dimenzije emocija: ka razvoju integrisane sociološke teorije* (doktorska disertacija). Univerzitet u Novom Sadu, Filozofski fakultet

Klikovac, D. (2004) *Metafore u mišljenju i jeziku*, Beograd, XX vek

Klikovac, D. (2006) *Semantika predloga – studija iz kognitivne lingvistike*. Beograd, Filološki fakultet

Klimecki, O.M. (2015) The plasticity of social emotions. In: *Social Neuroscience*, 10 (5), 466-473

Konstan, D. (2006) *The Emotions of the Ancient Greeks: Studies in Aristotle and Classical Literature*, University of Toronto Press

Kosanović, M. (2010) Konceptualizacija emocije sreće u engleskom i srpskom jeziku. Magistarska teza. Beograd, Filološki fakultet

Kövecses (2014) Conceptualizing emotions. A revised cognitive linguistic perspective In: *Poznan Studies in Contemporary Linguistics. Volume 50, Issue 1*, 15–28

Kövecses, Z. (1986) Metaphors of anger, pride, and love. In: *Pragmatics and Beyond VII:8*. Amsterdam: John Benjamins.

Kövecses, Z. (1988). *The Language of Love: The Semantics of Passion in Conversational English*. Lewisburg: Bucknell University Press

- Kövecses, Z. (1991) A Linguist's Quest for Love. In: *Journal of Social and Personal Relationships*, February 1991 8: 77-97
- Kövecses, Z. (1995) Anger: Its Language, conceptualization, and physiology in the light of cross-cultural evidence. In: Taylor, John R. & MacLaury, Robert E. (eds.) *Language and the Cognitive Construal of the World*. Berlin/New York: Mouton de Gruyter, 181-196.
- Kövecses, Z. (2000). *Metaphor and Emotion- Language, Culture, and Body in Human Feeling*. Cambridge: Cambridge University Press
- Kövecses, Z. (2005). *Metaphor in Culture: Universality and Variation*, New York, Cambridge University Press
- Kövecses, Z. (2008). The Conceptual Structure of Happiness. In: Tissari/ Pessi/Salmela, 2008, 131-143
- Kreibig, S.D. (2010) Autonomic nervous system activity in emotion: A review. In: *Biological Psychology*, 84, 394-421
- Lakoff, G. & Johnson, M. (1999). *Philosophy in the Flesh*. New York NY: Basic Books.
- Lakoff, G. & Johnson, M.(1980a) *Metaphors We Live by*. Chicago and London: The University of Chicago Press
- Lakoff, G. & Johnson, M.(1980b) The Metaphorical Structure of The Human Conceptual System. In: *Cognitive Science* 4, 195-208
- Lakoff, G. (1987) *Woman, Fire and Dangerous Thing- What Categories Reveal about The Mind*. Chicago: The University of Chicago Press
- Lazarus, R.S. (1991) *Emotion and Adaptation*. New York: Oxford University Press
- Lewis, M, Havilad Jones, J.M., Feldman Barret, L. (eds.) (2000) *Handbook of Emotions*, Third Edition (Lewis, M, Havilad Jones, J.M., Feldman Barret, L. eds.), New York, London, Guilford Press
- Lewis, M., Haviland-Jones, J., Feldman-Barrett, L. (2008) *Handbook of Emotions*.The Guilford Press, New York London
- Majid, A. (2012) Current Emotion Research in the Language Sciences. In: *Emotion Review*, Vol.4.No.4., 432-443

- Matsuki, K. (1995) Metaphors of Anger in Japanese. In: J. Taylor & R.E. Maclauray (eds.) *Language and the Cognitive Construal of the World*, Berlin, Mouton de Gruyter, 137-151
- Mikolajczuk (1998) The metonymic and metaphoric conceptualization of anger in Polish. In: *Speaking of Emotions- Conceptualization and Expression*. Berlin: Walter de Gruyter, 153-190
- Milivojević, Z. (2007) *Emocije: psihoterapija i razumevanje emocija*, Novi Sad, Psihopolis Institut
- Montessori, M. (1989) *To Educate Human Potential*, Clio Montessori Series, ABC-CLIO Ltd
- Murphy, L. (2003) *Semantic Relations and the Lexicon*, Cambridge University Press
- Nummenmaa, L., Glerean, E., Hari, R., Hietanen, J.K. (2014) Bodily maps of emotions. In: *PNAS*, Vol. 111, no.2, 646-651
- Ogarkova, A., Soriano, C & Lehr, C. (2012). Naming feeling: Exploring the equivalence of emotion terms in five European languages. In: Wilson, P. A. (ed.) *Dynamicity in Emotion Concepts* (pp. 253-284) (Lodz Studies in Language, vol 27). Frankfurt am Main: Peter Lang.
- Ogarkova, A., Borgeaud, Ph., and K.R. Scherer (eds.) (2009) *The language of emotion: conceptual and cultural issues*, special issue of *Social Sciences Information*, 48(3).
- Ogarkova, A., Soriano, C., & C. Lehr (2010). Cultural specificity in labeling emotional scenarios: a case study of ANGER, SHAME, GUILT, and PRIDE in five European languages. In V.I. Shakhovskyy (Ed.) *Human communication: motives, strategies, tactics* (pp. 71-84). Volgograd: Peremena.
- Ortony A., Turner T.J. (1990) What is Basic about Basic Emotions. In: *Psychological Review*, Vol 97, No 3, 315-331
- Ostermann, C. (2012) Cognitive lexicography of emotion terms. In: *Euralex Proceedings*, 493-501
- Ozgen, E. (2004) Language, Learning, and Color Perception. In: *Current Directions in Psychological Science June 2004 13*: 95-98
- Pavlenko, A. (2005) *Emotions and multilingualism*. Cambridge University Press. Winner of the 2006 BAAL Book Prize.
- Pavlenko, A. (ed.) (2006) *Bilingual minds: emotional experience, expression, and representation*. Clevedon, UK: Multilingual Matters.

- Payne, T.E. (2011) *Understanding English Grammar – A linguistic Introduction*, Cambridge University Press
- Pena Cervel, S. (2001) A cognitive approach to the role of body parts in the conceptualization of emotions. In: *EPOS*, XVII, 245-260
- Penrose, R. (1989) *The Emperor`s New Mind: Concerning Computers, Minds and The Laws of Physics*, Oxford University Press
- Penrose, R. (1994) *The Shadows of The Mind: A Search For The Missing Science Of Consciousness*, Oxford University Press
- Perez, B.M. (2011) The Aura: Brief Review. In: *Sceptical Inquirer*, Vol.35, 11, January/February 2011 (http://www.csicop.org/si/show/the_aura_a_brief_review)
- Perez, R.G. (2008) A Cross-Cultural Analysis of Heart Metaphors. In: *Revista Alicantina de Studios Ingleses* 21, 25-56
- Plutchik, R. (2001) The Nature of Emotions. In: *American Scientist*, Vol.89, 344-350
- Ponsonnet, M. (2014) *The Language of Emotion – the case of Dalabon (Australia)* Amsterdam : John Benjamins Publishing Company.
- Premk- Gortan, D. (1997) *Polisemija i organizacija leksičkog sistema u srpskom jeziku*, Beograd, Institut za srpski jezik SANU, Biblioteka Južnoslovenskog filologa, Nova serija, knjiga 14
- Prčić, T. (1999) Sinonimi u teoriji i praksi: isto, ali ipak različito. U: *Jezik danas* 9, 14-20
- Prčić, T. (2008) *Semantika i pragmatika reči*, Novi Sad, Zmaj
- Prinz, J.J. (2012) Emotions: How Many Are There? In: *The Oxford Handbook of Philosophy of Cognitive Science* (ed. Margolis, E., Samuels, R., Stich, S.P.), 183-200
- Pury, C.& Lopez, S. (eds.) (2010) *The Psychology of Courage: Modern Research on an Ancient Virtue*, Decade of Behaviour Series, Washington DC: American Psychological Association
- Radden, G. & Dirven, R. (2007) *Cognitive English Grammar*. John Benjamins Publishing Company
- Rasulić, K. (2004) *Jezik i prostorno iskustvo*, Filološki fakultet, Beograd
- Rasulić, K. (2015) What`s hot and what`s not in English and Serbian. In: Koptjevskaja-Tamm, M. (ed.) *The Linguistics of Temperature*. John Benjamins Publishing Company

Realo, A., Siirinen, H., Tissari, H., Kõõts-Ausmees, L. (2013) Finno-Ugric emotions: The meaning of anger in Estonian and Finnish In: *Components of Emotional Meaning : A Sourcebook* (ed. J. Fontaine, K. R. Scherer, C. Soriano) 328-338

Reeve, J. (1993) The Face of Interest. In: *Motivation and Emotion*, Vol. 17, No. 4, 353-375

Robinson, D. L. (2008) Brain Function, Emotional Experience and Personality. In: *Netherlands Journal of Psychology*, 64, 152-167

Rolls, E. T. (2005) *Emotion Explained*, Oxford University Press

Rolls, E.T. (2013) What Are Emotional States and Why Do We Have Them?. In: *Emotion Review*, Vol5, No 3, 241-247

Rolls, E.T. (2014) Emotion and decision-making explained: A precis. In: *Cortex* 59, 185-193

Rolls, E.T. (2015a) Neural Basis of Emotion. In: *International Encyclopedia of the Social and Behavioural Sciences*, 2nd Edition, Vol 7, (ed. Wright, J.D.), Oxford, Elsevier, 477-482

Rolls, E.T. (2015b) Emotion and decision-making explained: Response to commentators. In: *Cortex* 62, 203-210

Hammelstein, Ph., Roth, M. (2007) Hope as an Emotion of expectancy: First assessment results. In: *GMS Psycho-social Medicine*, 4, 1-19

Rosch, E. (1978) Principles of Categorization. In: Rosch, E. & Lloyd, B.B. (eds) *Cognition and Categorization*, Hillsdale, N. J.: Lawrence Erlbaum, 27-48

Rull, J.C.P. (2000-2001a) The Conceptualization of Emotions as Locations in English. In: *RESLA 14 (200-2001) Publicación de la Asociación Española de Lingüística Aplicada*, 353-363

Rull, J.C.P. (2001-2002b) The Emotional Control Metaphors. In: *Journal of English Studies*, Volume 3, 179-192

Russell, J. (1991) Culture and Categorization of Emotions. In: *Psychological Bulletin*, Vol.110, No.3, 426-450

Russell, J. (2003) Core affect and the psychological construction of emotion. In: *Psychological Review*, 110(1), 145-172

Russell, J., Barrett, L. (1999) Core affect, prototypical emotional episodes, and other things called emotion: dissecting the elephant. In: *Journal of Personality and Social Psychology*, 76, 805-819

- Russell, J.A. (1980) A Circumplex Model of Affect. In: *Journal of Personality and Social Psychology*, Vol. 39, No. 6, 1161-1178
- Sander, D., Grandjean, D., Scherer, K. (2005) A systems approach to appraisal mechanism in emotions. In: *Neural Networks* 18, Elsevier, 317-352
- Sander, D., Scherer, K. (eds.) (2009) *Oxford Companion to Emotion and the Affective Sciences*, Oxford University Press
- Scherer & C. Soriano (eds). *Components of emotional meaning: A sourcebook* (pp. 339-352). Oxford: Oxford University Press
- Scherer, K. R. (2009) The dynamic architecture of emotion: Evidence for the component process model. In: *Cognition & Emotion*, 23: 7, 1307 — 1351
- Scherer, K.R. (2005) What are emotions? And how can they be measured? In: *Social Science Information*, Vol.44, no 40, 695-728
- Schutz, P. & Pekrun, R. (ed.) (2007) *Emotion in Education*. San Diego, Elsevier
- Seligman, M. E., Csikszentmihalyi, M. (2000) Positive psychology, an introduction. In: *The American Psychologist*, 55 (1), 5-14
- Fredrickson, B. (2001) The Role of Positive Emotions in Positive Psychology: The Broaden-and-Build Theory of Positive Emotions. In: *The American Psychologist* 56 (3), 218-226
- Shaver, P. et al.(1987). Emotion Knowledge: Further Exploration of a Prototype Approach. In: *Journal of Personality and Social Psychology*, Vol. 52, No. 6, 1061-1086
- Shweder, R., Haidt, J, Horton, R, Joseph, C (2008): Cultural Psychology of the Emotions: Ancient and Renewed. In: *Handbook of Emotions* (Lewis et al. ed.) The Guilford Press, New York London 409-429
- Silvia, P.J. (2008) Interest – The Curious Emotion. In: *Current Directions in Psychological Science*, Vol 17, No 1, 57-60
- Sirvydė, R. (2006) Facing Fear: A Corpus-based Approach to Fear Metaphors in English and Lithuanian. In: *Man & the Word / Zmogus ir zodis*; 81-88
- Smith, W.L. (2002) The Human Electromagnetic Energy Field: Its Relationship to Interpersonal Communication. In: *Journal of Theoretics*, Vol 4-2
<http://www.journaloftheoretics.com/articles/4-2/Smith.htm>
- Soriano, C., Fontaine, J. R. J., Ogarkova, A., Mejía, C., Volkova, Y., Ionova S. & Shakhovskyy, V. (2013). *Types of anger in Spanish and Russian*. In: Fontaine, J. R. J. ,

Scherer, K.R. & Soriano, C. (Eds.) *Components of emotional meaning: A sourcebook*, pp. 496-501. Oxford: Oxford University Press

Spencer, A. (2008) Adjective Classes: A Cross-linguistic Typology (review) In: *Language, Volume 84, Number 2*, Linguistic Society of America, 407-409

Stets, J.E., Turner, J.H. (ed.) (2014) *Handbook of the Sociology of Emotions, Volume II*. Springer, New York

Stocker, M. (2010) Intellectual and other non-standard emotions In: *The Oxford Handbook of Philosophy of Emotions*(ed. Peter Goldie), Oxford University Press, New York, 401-425

Tangney, J.P., Fischer, K.W., (ed.). (1995). *Self-conscious emotions: The psychology of shame, guilt, embarrassment, and pride*. New York: The Guilford Press.

Taylor, J.R. (2011) Prototype theory. In: Claudia Maienborn, C., Heusinger, von K., Portner, P. (eds), *Semantics: An International Handbook of Natural Language Meaning*, Vol. 1, 643-664. Berlin, De Gruyter Mouton

Tissari, H. (2001) Metaphors we love by: on the cognitive metaphors of love from the 15th century to the present. In: *Studia Anglica Posnaniensia* 36 , 217–242

Tissari, H. (2010) English words for emotions and their metaphors In: Winters, M.E., Tissari,H., Allan K. (ed.)(2010) *Historical Cognitive Linguistics*, Berlin: Mouton de Gruyter 298-332

Tooby, L. & Cosmides, J. (2000) The Evolutionary Psychology of the Emotions and Their Relationship to Internal Regulatory Variables. In: *Handbook of Emotions*, Third Edition (Lewis, M, Havilad Jones, J.M., Feldman Barret, L. eds.), New York, London, Guilford Press, 114-137

Tracy, J.L., Robins, R.W. (2007) The Psychological Structure of Pride: A Tale of Two Facets. In: *Journal of Personality and Social Psychology*, Vol. 92, No.3, 506-525

Trimm, R. (2010) Conceptual networking theory in metaphor evolution: Diachronic variations in models of love In: Winters, M.E., Tissari,H., Allan K. (ed.)(2010) *Historical Cognitive Linguistics*, Berlin: Mouton de Gruyter 223-260

Washizu, N.& Naito, T. (2005) The emotions *sumanai*, gratitude, and indebtedness, and their relations to interpersonal orientation and psychological well-being among Japanese university students. In: *International Perspectives in Psychology: Research, Practice, Consultation*, Vol 4(3), 209-222.

Watson, D, Tellegen, A. (1999): The two General Activation Systems of Affect: Structural Findings, Evolutionary Considerations and Psychobiological Evidence. In: *Journal of Personality and Social Psychology*, Vol 76, No.5, 820-838

Whitehead, A.N. (1967) *The Aims of Education and Other Essays*, New York, The Free Press

Wierzbicka, A. (1988) *The Semantics of Grammar*, John Benjamins Publishing Company

Wierzbicka, A. (1999a). *Emotions Across Languages and Cultures: Diversity and Universals*, Cambridge: Cambridge University Press

Wierzbicka, A. (1999b) Emotional universals. In: *Language Design 2*, 23-69

Wierzbicka, A. (2008), 'A conceptual basis for research into emotions and bilingualism', *Bilingualism: Language and Cognition*, vol. 11, no. 2, pp. 193-195.

Wierzbicka, A. (2009), 'Overcoming Anglocentrism in Emotion Research', *Emotion Review*, vol. 1, no. 1, pp. 21-23.

Wierzbicka, A. (2012) Pain: Universal but culturally shaped. In: *Emotion Review*, vol. 4, no. 3, pp. 324-325.

Winters, M.E., Tissari, H., Allan K. (ed.) (2010) *Historical Cognitive Linguistics*, Berlin: Mouton de Gruyter

Yu, N. (1995). Metaphorical Expressions of Anger and Happiness in English and Chinese. In *Metaphor and Symbolic Activity* 10(2), 59–92

Rečnici i tezaursi:

<http://www.oxforddictionaries.com> (OD)

<http://www.merriam-webster.com> (MWD)

<http://dictionary.cambridge.org> (CBD)

<http://www.collinsdictionary.com> (CLD)

Oxford Concise Thesaurus (1995), Oxford University Press

www.srpskijezik.com (online izdanje sačinjeno na osnovu rečnika SANU i rečnika MS)

Rečnik srpskohrvatskog književnog i narodnog jezika SANU, 1-19, Srpska akadaemija nauka i umetnosti, Institut za srpski jezik, Beograd

Rečnik Matice Srpske– Rečnik srpskohrvatskoga književnog jezika, I-III. Novi Sad – Zagreb: Matica srpska– Matica hrvatska, 1967-1969. IV-VI, Novi Sad: Matica srpska, 1969-1976

Vujaklija, M. (1991) *Leksikon stranih reči i izraza*, Beograd, Prosveta

Ćosić, P. et al.(2008) *Rečnik sinonima*, Beograd, Kornet

Lalević, M. (1974) *Sinonimi i srodne reči srpskohrvatskoga jezika*, Beograd, Nolit

Piper, P., Dragičević, R., Stefanović, M. (2005) *Asocijativni rečnik srpskoga jezika*, Beograd, Beogradska knjiga, Službeni list, Filološki fakultet u Beogradu

Skok, P. (1971) *Etimologijski rečnik hrvatskoga ili srpskoga jezika*, Zagreb, Jugoslavenska Akademija znanosti i umjetnosti

Prilozi

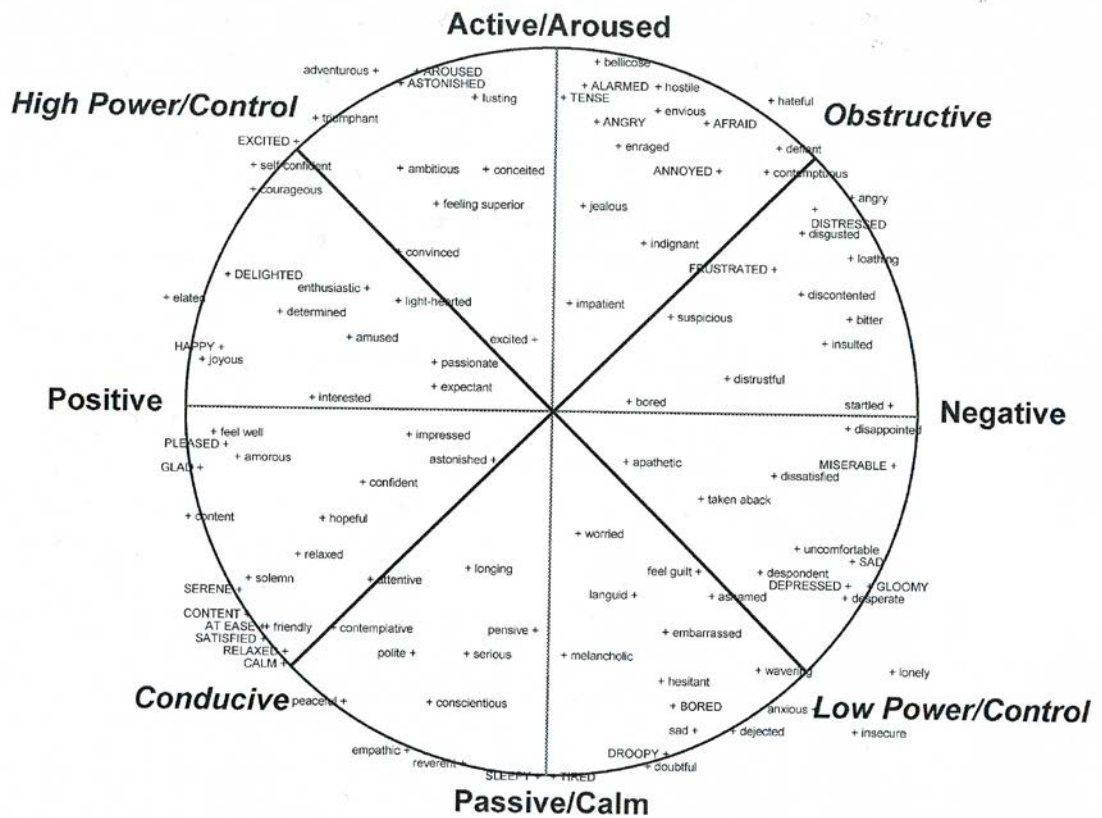
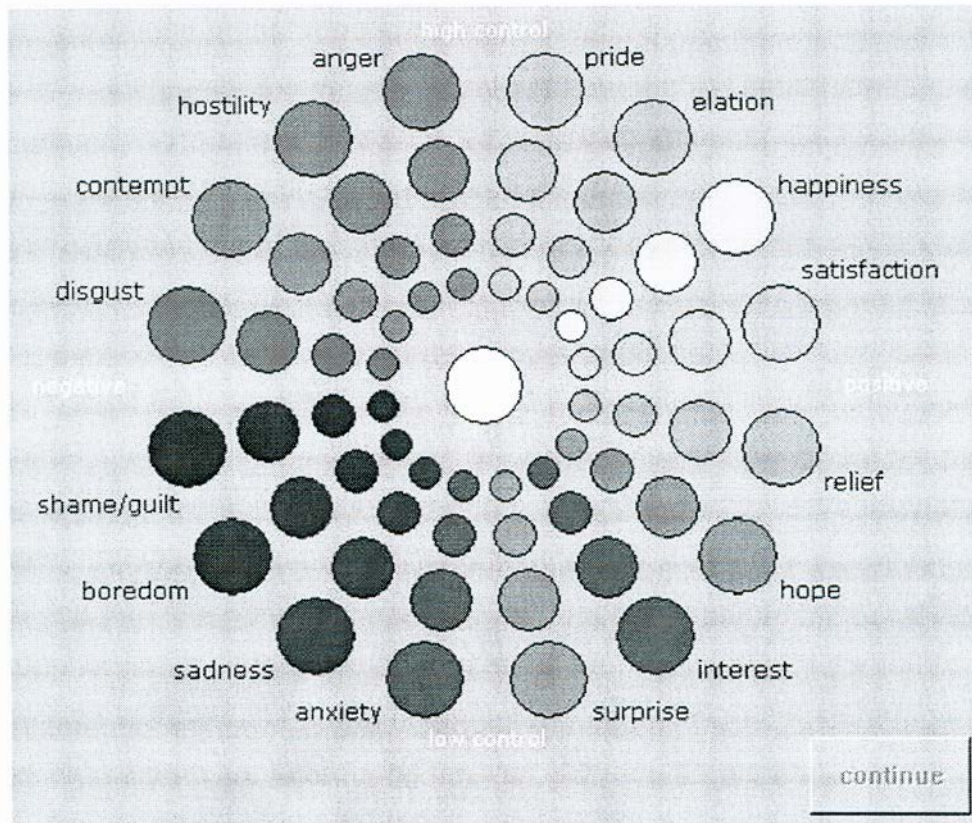

FIGURE 1
Alternative dimensional structures of the semantic space for emotions

FIGURE 2
Prototype version of the Geneva Emotion Wheel

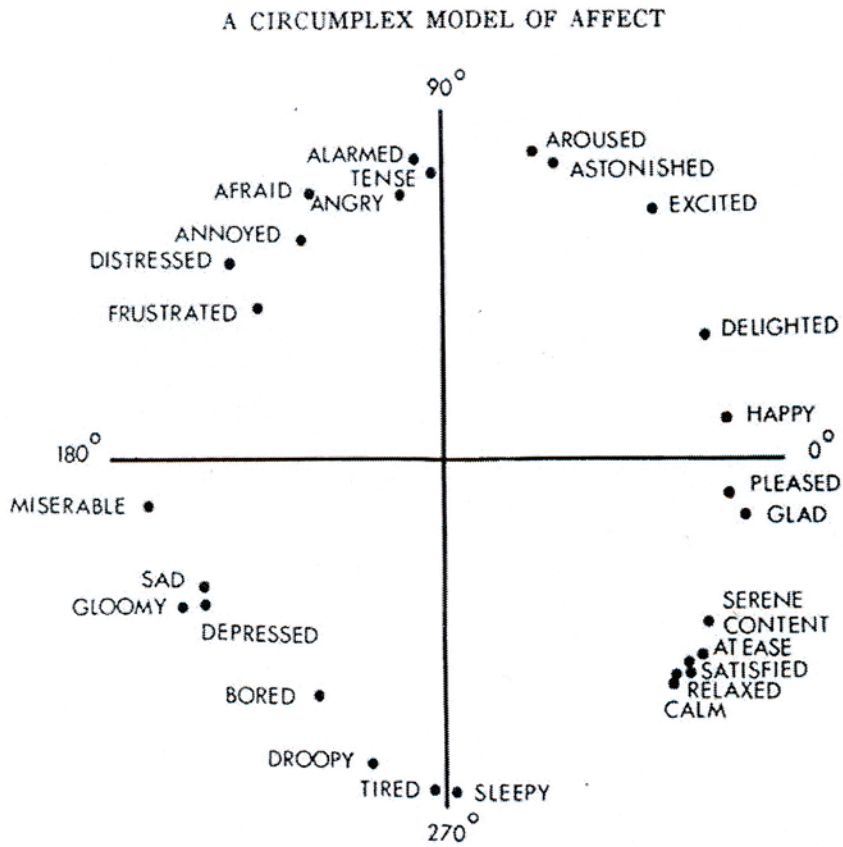

Figure 2. Direct circular scaling coordinates for 28 affect words.

Prilog 4: Model kružnog afekta po Watsonu i Tellegenu. Izvor: Watson & Tellegen, 1999:82

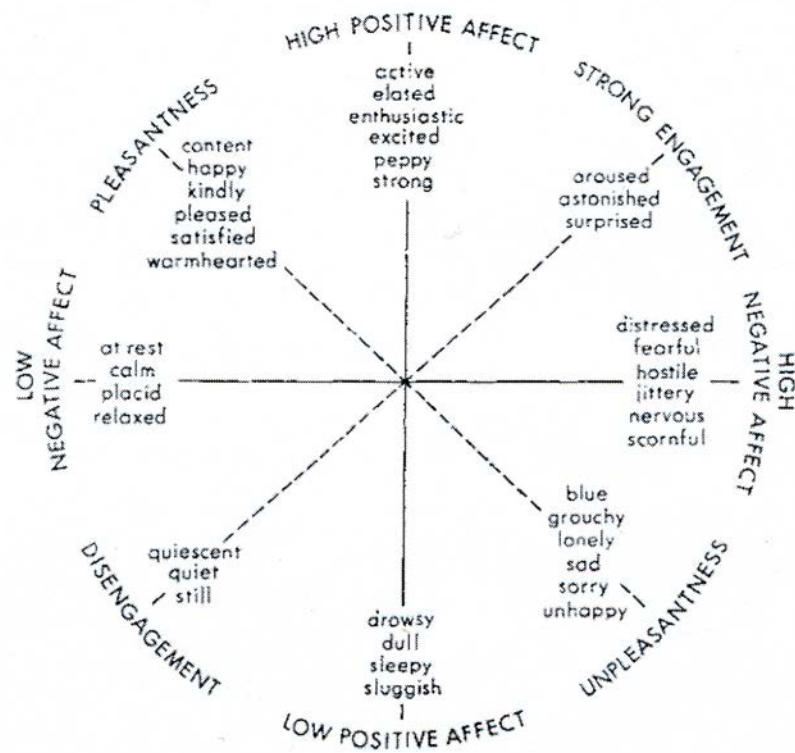
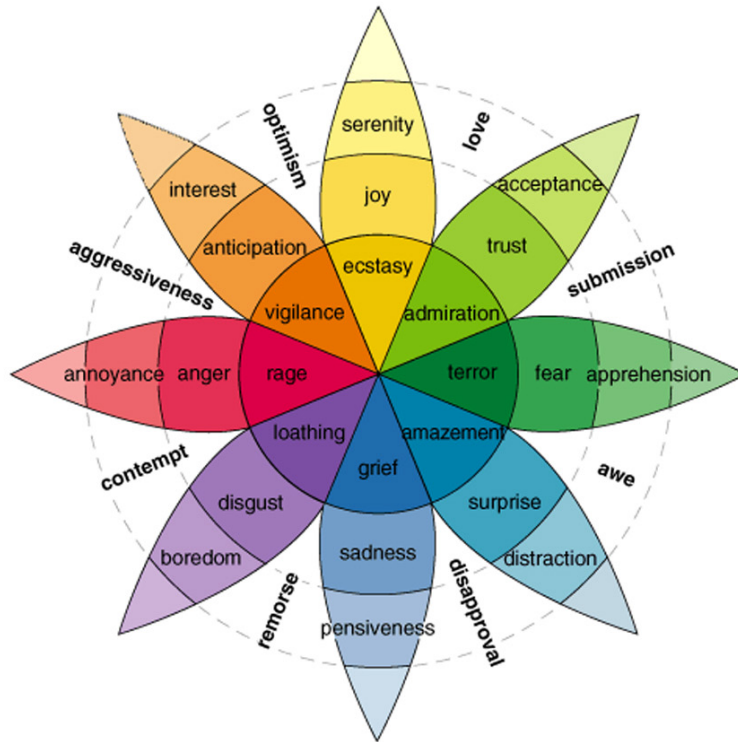

Figure 1. The two-dimensional structure of affect. From "Toward a Consensual Structure of Mood," by D. Watson and A. Tellegen, 1985, *Psychological Bulletin*, 98, p. 221. Copyright 1985 by the American Psychological Association.

Prilog 5: Plutchicov krug emocija. Izvor: Plutchic 2001:349

The Plutchik Emotion Circumplex
2D (left) and 3D (above) developed in 1980
by Robert Plutchik.

Prilog 6: Hijerarhijski model emocija prema teoriji prototipa. Izvor: Shaver et al., 1987:1067

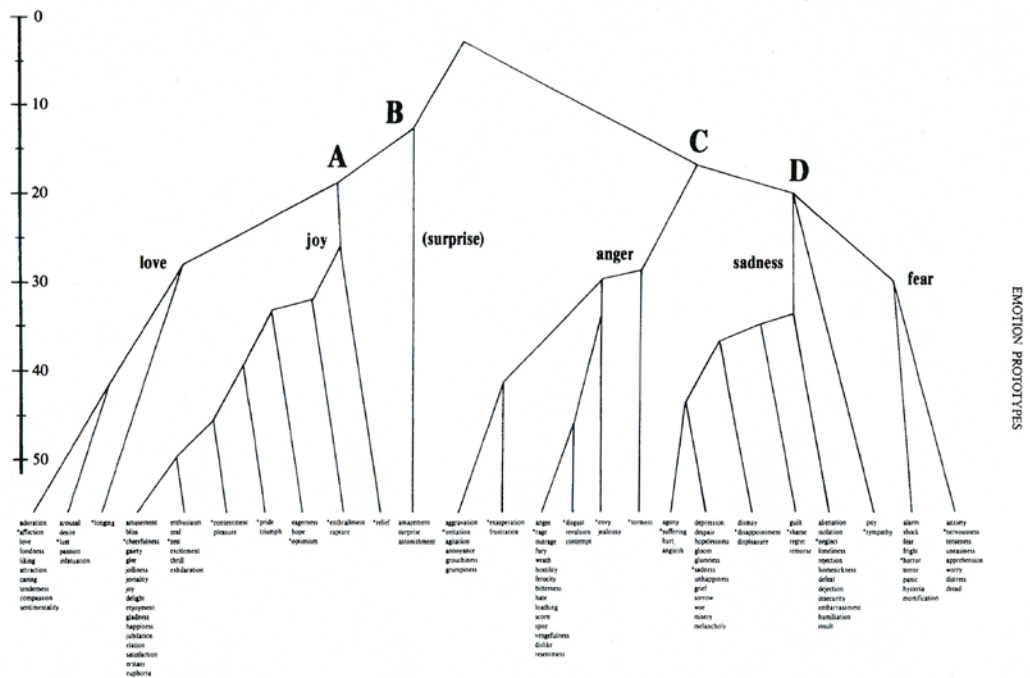

Figure 1 Results of a hierarchical cluster analysis of 135 emotion names. (Cluster strength can be determined by referring to numerical scale at left. Asterisks indicate empirically selected subcluster names.)

EMOTION PROTOTYPES

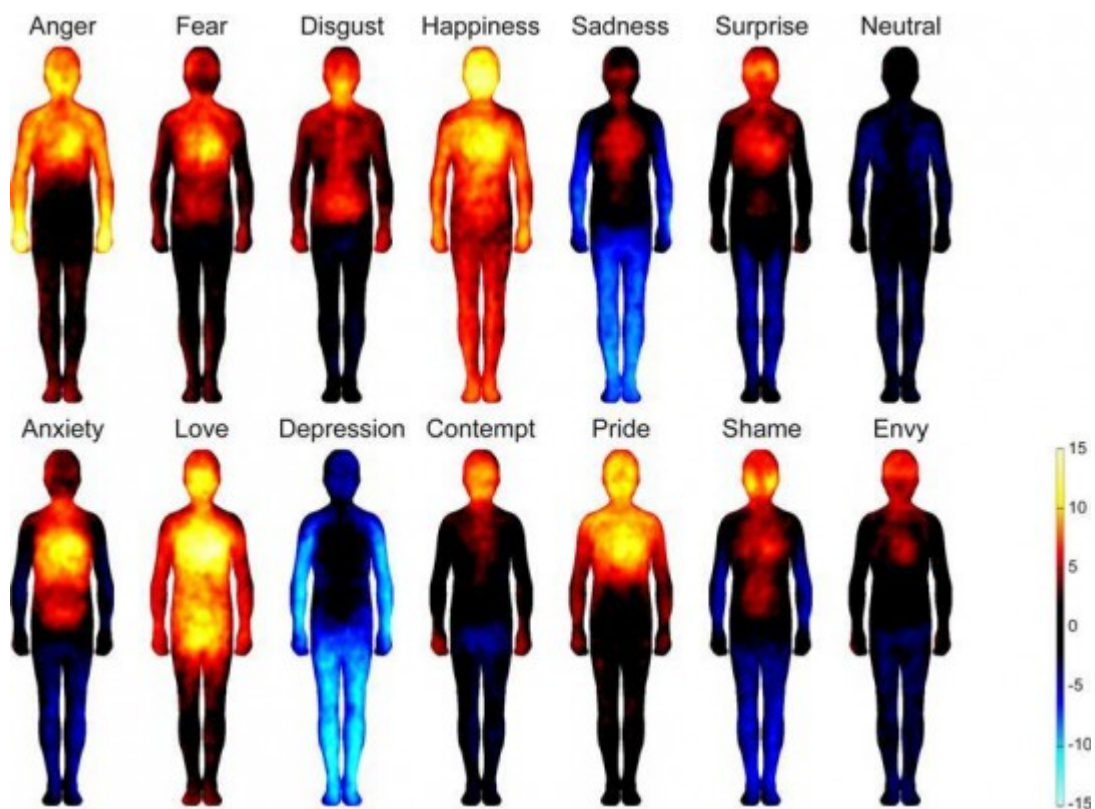
1067

Prilog 7: Tabelarno prikazana hijerarhijska struktura imenica koje označavaju emocije prema grafičkom prikazu datom u Shaver et al., 1987:1067, u originalu prikazan u prilogu 6. Tabelu prema originalu prepisao autor.

Love	Affection	Adoration, fondness, liking, attraction, caring, tenderness, compassion, sentimentality
	Lust	Arousal, desire, passion, infatuation
	Longing	/
Joy	Cheerfulness	Amusement, bliss, gaiety, glee, jolliness, joviality, delight, enjoyment, gladness, happiness, jubilation, elation, satisfaction, ecstasy, euphoria
	Zest	Enthusiasm, zeal, excitement, thrill, exhilaration
	Contentment	Pleasure
	Pride	Triumph
	Optimism	Eagerness, hope
	Enthrallment	Rapture
	Relief	/
Surprise	Surprise	Amazement, astonishment
Anger	Irritation	Aggravation, agitation, annoyance, grouchiness, grumpiness
	Exasperation	Frustration
	Rage	Outrage, fury, wrath, hostility, ferocity, bitterness, hate, loathing, scorn, spite, vengefulness, dislike, resentment
	Disgust	Revulsion, contempt
	Envy	Jealousy
	Torment	/
Sadness	Suffering	Agony, hurt, anguish
	Sadness	Depression, despair, hopelessness, gloom, glumness, unhappiness, grief, sorrow, woe, misery, melancholy
	Disappointment	Dismay, displeasure
	Shame	Guilt, regret, remorse
	Neglect	Alienation, isolation, loneliness, rejection, homesickness, defeat, dejection, insecurity, embarrassment, humiliation, insult
	Sympathy	Pity
Fear	Horror	Alarm, shock, fright, terror, panic, hysteria, mortification

Prilog 8: Prikaz delova tela koje su ispitanici iz Švedske, Finske i sa Tajvana označili kao one u kojima osećaju promene pri doživljavanju neke emocije. Autori studije nisu uočili kulturološke razlike. Izvor: Nummenmaa et al., 2014:647

Prilog 9: Spisak svih prideva prikupljenih iz rečnika i analiziranih u istraživanju grupisanih prema valenci

Engleski pridevi koji označavaju emocije sa dvostrukom valencom:

agape
amazed
astonished
astounded
awestruck
baffled
bemused
benumbed
bewildered
clueless
confounded
confused
dazed
dumbfounded
dumbstruck
excited
feverish
flabbergasted
flummoxed
goggle-eyed
jolted
mystified
nonplussed
numb
open-mouthed
perplexed
puzzled
shocked
speechless
staggered
startled
stumped
stunned
stupefied
surprised
thrilled
thunderstruck
wide-eyed
wonderstruck

Srpski pridevi koji označavaju emocije sa dvostrukom valencom:

frapiran
grozničav
iznenađen
konsterniran
pometen
pretrnuo
smeten
ukipljen
uzbuđen
uzrujan
zabezeknut
zanemio
zapanjen
zaprepašćen
zatečen
začuden
zblanut
zbrkan
zbunjen
zgranut
šlognut
šokiran

Engleski pridevi koji označavaju prijatne emocije:

absorbed	bountiful	considerate	energetic
accessible	brightlight	consoling	engrossed
adamant	broad-minded	consumed	enquiring
admiring	bubbly	content	enraptured
adoring	bulldog	contented	enthralled
adventurous	bullish	convivial	enthusiastic
affable	bumptious	cool	enticed
affectionate	buoyant	cool-headed	entranced
agog	buried	cordial	euphoric
agreeable	calm	courageous	even-tempered
altruistic	captivated	crazy	exhilarated
amazed	caring	credulous	expectant
amiable	carnal	cuddly	exuberant
amicable	casual	curious	exultant
amorous	charitable	daredevil	fascinated
anticipative	charmed	daring	fearless
anxiety-free	cheerful	daunted	firm
appreciative	cheery	dauntless	fixated
approachable	childlike	dazzled	fixed
assiduous	chilled	dead	focused
assured	chivalrous	decided	fond
astonished	civil	dedicated	foolhardy
attentive	clement	deliberate	forbearing
attracted	close	delighted	forgiving
audacious	close-knit	demonstrative	four-square
avaricious	clubbable	desirous	gallant
avid	cocky	determined	generous
awe-struck	collected	devoted	genial
awed	comforting	dignified	glad
beady-eyed	commiserating	diligent	gleeful
beaming	commiserative	disburdened	good-humoured
beatific	committed	dogged	good-natured
beguiled	communicative	doting	grabbing
beholden	companionable	doughty	grasping
beneficent	company-loving	driven	great-hearted
benevolent	compassionate	dumbfounded	greedy
benign	complacent	eager	gregarious
bent on	complaisant	earnest	grinning
bewitched	composed	easy-going	gripped
big-headed	comradely	ecstatic	gullible
big-hearted	conceited	egotistical	hankering
blessed.	concerned	elated	happy
blissful	condoling	empathetic	hell-bent
blithe	confident	enamoured	heroic
boastful	congenial	enchanted	high
bold	conscientious	encouraging	high-handed

highfalutin	light-hearted	plucky	sociable
hospitable	lionhearted	poised	soft
hot	lordly	polite	soft-centred
hot-blooded	loving	pompous	soft-hearted
hungry	lured	positive	solemn
hypnotized	lustful	presumptuous	solicitous
immersed	macho	pretentious	spellbound
immovable	magnetized	probing	spirited
imperious	manful	prying	stalwart
implacable	merciful	puffed	staunch
impressed	merry	purposeive	steadfast
inclined	mettlesome	purposeful	steely
indebted	mighty	querying	stiff
indefatigable	mirthful	questioning	stout
indomitable	moonstruck	radiant	stout-hearted
indulgent	munificent	rapt	strong-minded
industrious	naive	rapturous	strong-willed
infatuated	narcissistic	rash	stubborn
inflexible	neighbourly	reassured	stuck-up
ingenuous	noble	relaxed	studious
innocent	non-chalant	relentless	stunned
inquisitive	nosy	relieved	sunny
insatiate	nurturing	reposeful	supportive
insistent	obdurate	resolute	swollen-headed
insistent	obligated	resolved	tempted
intent	obliged	respectful	tenacious
interested	obsessed	riveted	tender
interrogative	obstinate	sanguine	tender-hearted
intoxicated	open	satisfied	thankful
intransigent	open-handed	searching	thirsty
intrepid	open-minded	seduced	thoughtful
intrigued	optimistic	sedulous	tickled
intrusive	outgoing	self-controlled	tireless
joking	overawed	self-important	toffee-nosed
jolly	overbearing	self-sacrificing	tolerant
jovial	overjoyed	selfless	tranquil
joyful	painstaking	sensitive	trustful
joyous	passionate	sensual	trusting
jumped-up	patient	serene	unafraid
keen	peaceful	hell-set on	unagitated
kind	peepy	sexy	unbending
kind-hearted	permissive	single-minded	unbiased
laid-back	persevering	smiling	unbigoted
lax	persistent	smug	unbothered
lecherous	pertinacious	snobbish	unchase
lenient	philanthropic	snoopy	undaunted
lewd	pitying	snooty	understanding
liberal	placid	sober	undisturbed

unfaltering
unflagging
unflinching
unflustered
unguarded
unhesitating
unperturbed
unprejudiced
unquestioning
unrelenting
unruffled

unselfish
unshakeable
unshaken
unshrinking
unstinting
unsuspecting
unsuspicious
unswervable
unswerving
untiring
untroubled

unwary
unwavering
unworried
unyielding
uppity
vain
valiant
valorous
venturesome
wanton
warm

warm-hearted
welcoming
wide-eyed
wild
wolfish
wonder-stricken
wonder-struck
zealous

Srpski pridevi koji označavaju prijatne emocije:

agilan	hvalisav	neuplašen
aktivan	inatljiv	neustrašiv
apsorbovan	indiskretan	neuznemiravan
bezazlen	isključiv	nezastrašen
bezbedan	istrajan	nezaustavljiv
bezbrizan	izdržljiv	nežan
blag	junačan	obradovan
blagodaran	kategoričan	odlučan
blagonaklon	kaćiperan	odrešit
blaziran	komotan	oduševljen
blažen	koncentrisan	odvažan
bludan	kočoperan	ohol
brižan	krepak	omamljen
darežljiv	krut	omađijan
delatan	kul	opsednut
dirnut	lagan	optimističan
dičan	lakoveran	opušten
dobar	lepršav	opčaran
dobrodušan	ležeran	opčinjen
dobronameran	liberalan	optimističan
dobrostitiv	ljubazan	osećajan
dobročudan	ljubopitljiv	ozaren
dominantan	lud	očaran
dostojanstven	marljiv	pasioniran
društven	milosrdan	pažljiv
drzak	milostiv	plemenit
dužan	miran	plotan
ekstatičan	muževan	pohlepan
emotivan	nadut	pohotan
empatičan	naduvan	pohotljiv
euforičan	naivan	pokondiren
fasciniran	naklonjen	poletan
fin	nametljiv	pomaman
fokusiran	napadan	ponosan
ganut	narcisoidan	ponosit
gizdav	nasmejan	popustljiv
gladan	našepuren	postojan
gord	nedokazan	požrtvovan
gorljiv	nepokolebljiv	požudan
grabljiv	nepomirljiv	preblag
gramziv	nepopustljiv	predan
hipnotisan	nepristrasan	predusretljiv
hladan	nesebičan	prepotentan
hladnokrvan	nesit	presrećan
hrabar	neumoljiv	pretenciozan
human	neumoran	pribran

prikovan
priližan
primamljen
pripremljen
priseban
pristupačan
privučen
prostodušan
prostosrdačan
puten
radan
raden
radin
radostan
radoznao
raskalašan
raspevan
raspoložen
raspustan
rasterećen
razbludan
razgaljen
razigran
razmetljiv
raznežen
razveseljen
razvratan
relaksiran
revnostan
rešen
sabran
samilostan
samilostiv
samodopadljiv
samoljubiv
samouveren
samovoljan
saosećajan
savestan
senzualan
siguran
sladostrastan
smeo
smiren
spokojan
spreman
srdačan
srećan

srčan
staložen
strastven
strpljen
strpljiv
sujetan
svojevoljan
tašt
težak
tolerantan
topao
trezven
trudoljubiv
tvrdoglav
tvrdokoran
udubljen
uljudan
umiren
umišljen
uobražen
uporan
uravnotežen
ushićen
usmeren
usrdan
usresređen
ustrajan
utonuo
uznesen
uznositi
učinkovit
vedar
velikodušan
veseo
visokoparan
visokouman
viteški
vredan
vrli
zadivljen
zadovoljan
zadubljen
zagolican
zagrejan
zagrižen
zahvalan
zainteresovan
zaintrigiran

zalepljen
zaljubljen
zanemio
zanesen
zanet
zaokupljen
zapanjen
zaslepljen
zaveden
začaran
znatiželjan
čio
čist
čovekoljubiv
čovečan
čvrst
širok
širokogrud
željan
žovijalan
žudan

Engleski pridevi koji označavaju neprijatne emocije:

abashed	defeatist	frenzied
abhorrent	dejected	fretful
afraid	depressed	fretting
aggressive	derisive	frightened
aggrieved	desolate	frivolous
agitated	despairing	fuming
alarmed	despondent	furious
aloof	detached	gloomy
angry	devastated	glum
anguished	diffident	green
annoyed	discomposed	green-eyed
anxious	disconsolate	grief-stricken
apathetic	disdainful	guilt-ridden
apprehensive	dismal	guilty
arrogant	dismissive	hangdog
ashamed	disparaging	harrassed
bereft	dispassionate	hateful
bitter	dispirited	haughty
blue	displeased	heart-broken
boiling	disquieted	heedless
bored	distant	horrified
bothered	distressed	horror-stricken
brittle	disturbed	horror-struck
broken-hearted	dolorous	hostile
callous	dour	hysterical
careless	down	icy
casual	downcast	impassive
cavalier	downhearted	impolite
cold	edgy	incandescent
comfortless	emotionless	incensed
condescending	enraged	inconsolable
confrontational	envious	incurious
conscience-stricken	exasperated	indifferent
contemptuous	excitable	indignant
contrite	expressionless	infuriated
cool	faint-hearted	insouciant
covetous	fear	intimidated
cowardly	febrile	irked
cowed	fed	ironic
cowering	fevered	irritated
crestfallen	fidgety	jaded
cross	flurried	jealous
cruel	flustered	joyless
crushed	foaming	jumpy
cynical	forlorn	keyed
daunted	frantic	listless

livid
lonely
low
low-spirited
lukewarm
mad
malevolent
malicious
mean
melancholic
melancholy
merciless
mindless
miserable
moody
morose
mortified
mournful
mourning
mousy
nasty
nauseated
nervous
neurotic
nonchalant
numb
oblivious
offhand
outraged
overwrought
pale
panic-stricken
panicky
passionless
penitent
perturbed
petrified
phlegmatic
piqued
pressurized
provoked
pusillanimous
quaking
quivering
raging
reckless
regardless
regretful

remorseful
repelled
repentant
repulsed
resentful
restless
revolted
riled
rude
rueful
ruffled
ruthless
sorrowful
sarcastic
sad
sated
satiated
savage
scared
scornful
seething
shaky
shamefaced
sheepish
shrinking
sick
sickandtired
sickened
skittish
slighting
sneering
sorry
spiteful
stiff
strained
stressed
stressful
strung
suicidal
sulky
sullen
supercilious
superior
tearful
tense
terror-stricken
terror-struck
terrified

timid
timorous
tired
trembling
troubled
uncaring
uncompassionate
unconcerned
uncurious
uneasy
unemotional
unenthusiastic
unexcited
unfeeling
unfriendly
unhappy
unimpressed
uninterested
uninvolved
unkind
unmotivated
unmoved
unresponsive
unshaken
unsympathetic
untolerant
upset
vengeful
vexed
waspish
wearied
weary
weepy
withdrawn
witless
woebegone
woeful
worked
worried
wrathful
wretched

Srpski pridevi koji označavaju neprijatne emocije:

arogantan	nemiran	rastresen
besan	nemotivisan	rastrojen
beizražajan	nenaklonjen	rastužen
beznadežan	neosetljiv	ravnodušan
bezobrazan	nepažljiv	razdražljiv
bezosećajan	nepomičan	razgnevljen
bled	neraspoložen	ražalošćen
bojažljiv	nervozan	sarkastičan
ciničan	nespokojan	setan
depresivan	nesrećan	skrhan
distanciran	neutešan	sleđen
drzak	neutralan	slomljen
flegmatičan	neuznemiren	smoren
gnevan	neveseo	smrvljen
goropadan	nezadovoljan	snužden
hladan	nezainteresovan	srđit
indiferentan	obamro	sumoran
indolentan	obestan	superioran
iritiran	odbijen	surov
ironičan	ogorčen	tmuran
iskežen	ojađen	tužan
isprovociran	oneraspoložen	ukočen
izbezumljen	onespokojen	unezveren
jarostan	otupeo	uplakan
kivan	ozlojeđen	uplašen
kriv	očajan	usijan
letargičan	ožalošćen	uspaničen
ljubomorani	poblede	usplahiren
ljut	podao	ustrašen
ljutit	podmukao	utučen
mahnit	pokunjen	uzdrman
maliciozan	porażen	uzdržan
melanholičan	posramljen	uznemiren
mlak	postićen	užasnut
mračan	potišćen	zabrinut
mrgodan	pozeleneo	zajedljiv
mrzovoljan	prebledeo	zamoren
naduren	prepadnut	zao
nakostrešen	preplašen	zasićen
namrgođen	prepotentan	zastrašen
napet	presit	zavidan
natmuren	prestravljen	zelen
nedobronameran	prestrašen	zgađen
nehajan	prezriv	zloban
nemaran	prkosan	zlonameran
nemilosrdan	rasrđen	zovoljan
		čemeran
		žalostan
		živčan

Prilog 10: Spisak engleskih prideva dobijenih anketnim putem na uzorku od 120 izvornih govornika sa naznačenim brojem javljanja u anketi

happy	104	confident	8	giddy	4
sad	93	disappointed	8	laughing	4
angry	68	disgusted	8	lazy	4
excited	36	energetic	8	low	4
depressed	33	miserable	8	merry	4
anxious	24	pleased	8	mischievous	4
joyful	24	amazing	7	morose	4
ecstatic	23	bad	7	motivated	4
elated	23	enraged	7	overwhelmed	4
tired	23	good	7	playful	4
annoyed	22	hopeful	7	sensitive	4
upset	22	livid	7	spiteful	4
moody	21	sleepy	7	tender	4
grumpy	19	stressed	7	thrilled	4
bored	18	gleeful	6	warm	4
confused	17	humble	6	wistful	4
frustrated	17	lost	6	alone	3
calm	16	loved	6	apathetic	3
scared	16	melancholy	6	apprehensive	3
glad	15	optimistic	6	blissful	3
loving	15	proud	6	dark	3
mad	15	afraid	5	despondent	3
content	14	brave	5	devastated	3
emotional	14	caring	5	distracted	3
irritated	13	embarrassed	5	drained	3
jealous	13	enthusiastic	5	dull	3
nervous	13	frightened	5	envious	3
overjoyed	13	intelligent	5	euphoric	3
down	12	jolly	5	frantic	3
unhappy	12	mardy	5	generous	3
joy	11	passionate	5	guilty	3
silly	11	pensive	5	hate	3
delighted	10	shy	5	hateful	3
fearful	10	surprised	5	helpful	3
kind	10	agitated	4	honest	3
lonely	10	amazed	4	horny	3
thoughtful	10	amused	4	hungry	3
worried	10	bright	4	hyper	3
blue	9	complacent	4	irate	3
cheerful	9	cranky	4	painful	3
exhausted	9	crazy	4	pessimistic	3
furious	9	crying	4	pissed	3
joyous	9	eager	4	relieved	3
peaceful	9	energized	4	sensible	3
relaxed	9	friendly	4	sexy	3
terrified	9	funny	4	shocked	3

smart	3	impressed	2	arrogant	1
smiling	3	indifferent	2	ashamed	1
sorrowful	3	insane	2	astonished	1
sorry	3	insecure	2	attentive	1
talented	3	inspired	2	authoritative	1
tearful	3	intense	2	avaricious	1
vengeful	3	interested	2	balanced	1
whimsical	3	jovial	2	bashful	1
aggitated	2	languid	2	beholden	1
aggravated	2	lethargic	2	beloved	1
alive	2	lucky	2	betrayed	1
attracted	2	manic	2	black	1
bemused	2	mean	2	boastful	1
bitter	2	mournful	2	broken	1
bouncy	2	nauseous	2	brokenhearted	1
carefree	2	neutral	2	broody	1
cheery	2	offended	2	bubbly	1
cold	2	patient	2	bugged	1
comfortable	2	perplexed	2	bummed	1
comforted	2	pleasant	2	buoyant	1
contemplative	2	quiet	2	burdened	1
contented	2	satisfied	2	burning	1
cool	2	serene	2	busy	1
courageous	2	smug	2	buzzed	1
crazed	2	sombre	2	callous	1
cross	2	sour	2	candid	1
curious	2	strong	2	careful	1
cynical	2	sunny	2	careless	1
defeated	2	suspicious	2	catatonic	1
delicate	2	tickled	2	cautious	1
determined	2	timid	2	certain	1
distraught	2	uncertain	2	chaotic	1
doubtful	2	unsure	2	chatty	1
extatic	2	upbeat	2	chilled	1
exuberant	2	witty	2	chuffed	1
fascinated	2	zealous	2	cocky	1
flat	2	abashed	1	collected	1
fretful	2	admirable	1	comatose	1
gay	2	adoring	1	committed	1
gentle	2	adventurous	1	compassionate	1
giggling	2	affectionate	1	composed	1
grateful	2	agressive	1	concerned	1
grounded	2	ambiguous	1	conflicted	1
heartbroken	2	ambivalent	1	confrontational	1
heartless	2	amorous	1	cowardly	1
helpless	2	antsy	1	crabby	1
horrified	2	appalled	1	creative	1
hurt	2	argumentative	1	crotchety	1
hysterical	2	aroused	1	cruel	1

cunning	1	excitedly	1	hopeless	1
dancing	1	exhilarant	1	hot	1
dashing	1	exhilarated	1	howling	1
dazed	1	extactic	1	hugging	1
deadened	1	extrovert	1	humilaited	1
deflated	1	exultant	1	humilated	1
dejected	1	faithful	1	hyperactive	1
delirious	1	fearless	1	idle	1
demure	1	ferocious	1	ignored	1
deranged	1	fine	1	impassive	1
desirous	1	flattered	1	incandescent	1
despair	1	flirty	1	indignant	1
desperate	1	flying	1	infatuated	1
devoted	1	focused	1	inquisitive	1
discontented	1	foolish	1	inspirational	1
disheartened	1	forgiving	1	interesting	1
disheartenedly	1	forlorn	1	intrigued	1
dispassionate	1	fortunate	1	introvert	1
disquieted	1	freaked	1	irascible	1
dolorous	1	freezing	1	itchy	1
doomed	1	frenzied	1	jittery	1
dopey	1	fresh	1	jubilant	1
dour	1	full	1	jumping	1
downtrodden	1	fuming	1	lacklustre	1
dreading	1	galloping	1	light	1
driven	1	garrulous	1	lighthearted	1
drowning	1	genuine	1	likeable	1
dubious	1	gitty	1	lethargic	1
dumb	1	gliding	1	lively	1
ebullient	1	gloomy	1	longing	1
edge	1	glorious	1	lowered	1
effusive	1	glum	1	loyal	1
elegiac	1	goofy	1	lush	1
elevated	1	gracious	1	lusty	1
emotivated	1	grand	1	marvelous	1
emotive	1	greatful	1	maudlin	1
empathetic	1	greedy	1	melancholic	1
enamored	1	grieved	1	mellow	1
energised	1	grim	1	meloncholy	1
enervated	1	grisly	1	mild	1
engaged	1	groovy	1	moaning	1
enlightened	1	grouchy	1	modest	1
ensured	1	hardworking	1	mongy	1
enthralled	1	harmonious	1	mopey	1
enthused	1	heartbreaking	1	morbid	1
estatic	1	heated	1	mourning	1
euphorious	1	hiding	1	moved	1
evil	1	high	1	nasty	1
excitable	1	hopefull	1	naughty	1

needed	1	savage	1	tempestious	1
neglectful	1	scary	1	tenderly	1
nonchalant	1	screaming	1	tense	1
nostalgic	1	searing	1	terrific	1
nutty	1	secure	1	terrifying	1
obedient	1	senseless	1	testy	1
oppressed	1	serious	1	thoughtless	1
organized	1	seriously	1	tight	1
outraged	1	sharp	1	tormented	1
outrageous	1	shunning	1	tranquil	1
overwhelming	1	sickly	1	traumatized	1
pacing	1	simple	1	trotting	1
paranoid	1	sincere	1	trustful	1
passive	1	singing	1	tumultuous	1
pathetic	1	skeptical	1	twitching	1
patience	1	slovenly	1	uncomfortable	1
peculiar	1	smelly	1	unflappable	1
peppy	1	smiley	1	ungrateful	1
perturbed	1	smooth	1	unpleasant	1
polite	1	snarky	1	unsurely	1
poor	1	sneaking	1	unwilling	1
postive	1	snippy	1	verve	1
prideful	1	sobbing	1	vicious	1
protective	1	social	1	vigorous	1
purposeful	1	somber	1	vitriolic	1
questionable	1	soothed	1	vulnerable	1
rageful	1	sore	1	wanted	1
reaching	1	sorrow	1	wanton	1
reflective	1	soulful	1	washy	1
relived	1	spicy	1	weepy	1
remote	1	spineless	1	willful	1
resentful	1	spiritual	1	winsome	1
resentment	1	spontaneous	1	wishful	1
reserved	1	spry	1	wishy	1
respectful	1	stealthy	1	withdrawn	1
restful	1	struck	1	woeful	1
restless	1	studious	1	worn	1
reverent	1	stupendous	1	wounded	1
romantic	1	suicidal	1		
rude	1	sulky	1		
rushing	1	sullen	1		
safe	1	sumptous	1		
salty	1	super	1		
sane	1	swaying	1		
sarcastic	1	sympathetic	1		
sassy	1	talkative	1		
satiated	1	tame	1		
satisfying	1	tasty	1		
sauntering	1	teary	1		

Prilog 11: Spisak srpskih prideva koji opisuju subjekta emocije dobijenih anketnim putem na uzorku od 120 izvornih govornika (sa naznačenim brojem javljanja u anketi)

srećan	94	ljubazan	6	ćio	2
tužan	92	uznemiren	6	dobar	2
zaljubljen	46	agresivan	5	drag	2
ljut	44	iznerviran	5	druželjubiv	2
radostan	38	ljubomorani	5	entuzijastičan	2
besan	36	očajan	5	grub	2
veseo	35	povređen	5	histeričan	2
uzbuđen	26	smoren	5	isfrustriran	2
depresivan	25	spokojan	5	izgubljen	2
razočaran	22	strastven	5	jadan	2
raspoložen	21	vedar	5	letargičan	2
razdragan	20	zabrinut	5	ljutit	2
uplašen	19	dosadan	4	miran	2
voljen	19	duhovit	4	napet	2
ushićen	16	oduševljen	4	neurotičan	2
neraspoložen	15	plašljiv	4	nezainteresovan	2
zadovoljan	15	raspevan	4	odlučan	2
nervozan	14	razigran	4	odmorani	2
osećajan	13	snužden	4	ogorčen	2
iznenađen	12	uvređen	4	opušten	2
potišten	12	žalostan	4	osećajna	2
nasmejan	11	emotivna	3	pažljiv	2
nesrećan	11	empatičan	3	poletan	2
razdražljiv	11	euforičan	3	ponosan	2
mrzovoljan	10	hrabar	3	pospan	2
umoran	10	nestrpljiv	3	pošten	2
melanholičan	9	optimističan	3	presrećan	2
ravnodušan	9	osetljiv	3	rasplakan	2
usamljen	9	ozaren	3	rastrojen	2
emotivan	8	pesimističan	3	razgaljen	2
nostalgičan	8	plačljiv	3	raznežen	2
saosećajan	8	preplašen	3	romantičan	2
setan	8	prijatan	3	sanjiv	2
zamišljen	8	razdražen	3	sentimentalan	2
bezosećajan	7	siguran	3	senzitivan	2
ispunjen	7	slomljen	3	setna	2
nezadovoljan	7	uplakan	3	skrhan	2
nežan	7	voljen	3	smiren	2
usplahiren	7	zahvalan	3	srdačan	2
zbunjen	7	zaprepašćen	3	tih	2

tmuran	2	iziritiran	1	prepadnut	1
utučen	2	izneveren	1	preplavljen	1
uzrujan	2	izprovociran	1	prestrašen	1
veran	2	kiseo	1	prestravljen	1
začuden	2	koristoljubiv	1	prgav	1
živahan	2	krhak	1	racionalan	1
adekvatan	1	lepršav	1	radoznao	1
aktivna	1	ljigav	1	rasejan	1
anksiozan	1	malaksao	1	razjaren	1
arogantan	1	mamuran	1	razmažen	1
besprekoran	1	mila	1	razočaran	1
bezbrizan	1	milosrdan	1	razuman	1
bezgranična	1	miroljubiv	1	razvratan	1
beznadežan	1	motivisan	1	ražalošćen	1
bezobrazan	1	mračan	1	rečit	1
bezvoljan	1	namrgoden	1	relaksiran	1
blag	1	napaljen	1	revoltiran	1
blažen	1	neartikulisan	1	rezigniran	1
bludan	1	neispunjen	1	samouveren	1
brižan	1	neljubazan	1	seksipilan	1
brižljiv	1	nemiran	1	senzualan	1
bučna	1	neodlučan	1	skandalozan	1
čista	1	neshvaćen	1	skeptičan	1
dirnut	1	nesiguran	1	smeo	1
domišljata	1	nespokojan	1	smešan	1
egzaltiran	1	neuračunljiv	1	smiren	1
ekstatičan	1	obazriv	1	smrvljen	1
elokventan	1	obeshrabren	1	staložen	1
energičan	1	očaran	1	sumoran	1
fin	1	odan	1	surov	1
frapiran	1	odbojan	1	suvišan	1
frustriran	1	omražen	1	suzdržan	1
glasan	1	opsesivan	1	svestan	1
hiperaktivan	1	osramoćen	1	šaljiv	1
histerčan	1	ozlojedjen	1	šarmantan	1
inspirisan	1	ožalošćen	1	šokiran	1
intrigantan	1	pakostan	1	tajanstven	1
iritantan	1	pažen	1	teška	1
ishitren	1	ponizan	1	tragičan	1
iskorišćen	1	posesivan	1	tup	1
iskren	1	postidena	1	tvrdoglav	1
ispražnjen	1	potresen	1	ubijen	1
izigran	1	požrtvovana	1	umirujuć	1

uobražen	1
uspavan	1
uvredjen	1
uvredljiv	1
uzdrman	1
užasnut	1
zabezeknut	1
zaboravljen	1
zabrinuta	1
zadivljen	1
zainteresovan	1
zanosna	1
zapanjen	1
zatečen	1
zaveden	1
zavidan	1
zavistan	1
zavodljiv	1
zbrinut	1
zelen	1
zgažen	1
zgnječen	1
zgrožen	1
željan	1

Biografija autora

Milina J. Kosanović rođena je 1978. u Beogradu gde je završila osnovnu školu i englesko odeljenje Filološke gimnaziju kao nosilac Vukove diplome. Na Filološkom fakultetu u Beogradu upisala je 1996. godine studije engleskog jezika i književnosti, a diplomirala je 2002. godine sa prosečnom ocenom 9,09. Magistarsku tezu pod nazivom „Konceptualizacija emocije sreće u engleskom i srpskom jeziku“ odbranila je 2010. godine pod mentorstvom doc. dr Katarine Rasulić. Radila je u nastavi od 2002. godine, između ostalog i kao profesor engleskog jezika u Filološkoj gimnaziji. Od 2003. do 2006. bila je direktor nastave Centra stranih jezika Beoschool gde je organizovala nastavu stranih jezika, vodila stručne seminare i bavila se marketingom škole. Od 2007. do sada radi kao predavač na Visokoj turističkoj školi u Beogradu gde predaje engleski jezik u turizmu. Autor je priručnika *English Vocabulary in Tourism* koji je u pripremi za objavljivanje. Učestvovala je na više međunarodnih konferencija i objavljivala radove u naučnim časopisima. Pored lingvistike zanima je umetnost, a 1996. dobila Oktobarsku nagradu grada Beograda za stvaralaštvo mladih za rad iz oblasti srpske srednjovekovne umetnosti. Glavna oblast naučnog interesovanja joj je kognitivna lingvistika.

Прилог 1.

Изјава о ауторству

Потписани-а Миљина Ј. Косановић

број уписа _____

Изјављујем

да је докторска дисертација под насловом

Придеви који означавају емоције у енглеском и српском језику:
КОГНИТИВНОЛИНГВИСТИЧКА АНАЛИЗА

- резултат сопственог истраживачког рада,
- да предложена дисертација у целини ни у деловима није била предложена за добијање било које дипломе према студијским програмима других високошколских установа,
- да су резултати коректно наведени и
- да нисам кршио/ла ауторска права и користио интелектуалну својину других лица.

Потпис докторанда

У Београду, 20.4.2016.

Миљина Косановић

Прилог 2.

Изјава о истоветности штампане и електронске верзије докторског рада

Име и презиме аутора Миљина Ј. Косановић

Број уписа _____

Студијски програм _____

Наслов рада: Придеви који означавају емоције у енглеском и српском језику:
когнитивнолингвистичка анализа

Ментор: доц др Катарина Расулић

Потписани: Миљина Ј. Косановић

изјављујем да је штампана верзија мог докторског рада истоветна електронској верзији коју сам предао/ла за објављивање на порталу **Дигиталног репозиторијума Универзитета у Београду**.

Дозвољавам да се објаве моји лични подаци везани за добијање академског звања доктора наука, као што су име и презиме, година и место рођења и датум одбране рада.

Ови лични подаци могу се објавити на мрежним страницама дигиталне библиотеке, у електронском каталогу и у публикацијама Универзитета у Београду.

Потпис докторанда

У Београду, 20. 4. 2016.

Миљина Косановић

Прилог 3.

Изјава о коришћењу

Овлашћујем Универзитетску библиотеку „Светозар Марковић“ да у Дигитални репозиторијум Универзитета у Београду унесе моју докторску дисертацију под насловом:

Придеви који означавају емоције у енглеском и српском језику:
когнитивнолингвистичка анализа
која је моје ауторско дело.

Дисертацију са свим прилозима предао/ла сам у електронском формату погодном за трајно архивирање.

Моју докторску дисертацију похрањену у Дигитални репозиторијум Универзитета у Београду могу да користе сви који поштују одредбе садржане у одабраном типу лиценце Креативне заједнице (Creative Commons) за коју сам се одлучио/ла.

1. Ауторство
2. Ауторство - некомерцијално
3. Ауторство – некомерцијално – без прераде
4. Ауторство – некомерцијално – делити под истим условима
5. Ауторство – без прераде
6. Ауторство – делити под истим условима

(Молимо да заокружите само једну од шест понуђених лиценци, кратак опис лиценци дат је на полеђини листа).

Потпис докторанда

У Београду, 20.4.2016

Milica Kovanovic